

**УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ**

мр Мирослав М. Север

**ПРАВНИ ОКВИР ТРАНСФЕРА
ПРОФЕСИОНАЛНИХ СПОРТИСТА**

докторска дисертација

Београд, 2016.

**UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF LAW**

Miroslav M. Sever, MSc

**LEGAL FRAMEWORK FOR THE
TRANSFER OF PROFESSIONAL
ATHLETES**

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2016.

Коментори:

Др Оливер Антић, редовни професор
Правног факултета Универзитета
у Београду, у пензији

Др Драгор Хибер, редовни професор
Правног факултета Универзитета
у Београду

Чланови Комисије:

Др Ненад Ђурђевић, редовни професор
Правног факултета Универзитета
у Крагујевцу

Др Марко Ђурђевић, ванредни професор
Правног факултета Универзитета
у Београду

Др Ненад Тешић, доцент
Правног факултета Универзитета
у Београду

Датум одбране докторске дисертације:

ПРАВНИ ОКВИР ТРАНСФЕРА ПРОФЕСИОНАЛНИХ СПОРТИСТА

Резиме:

Правни приступ питању трансфера професионалних спортиста представља врло комплексан задатак који због своје сложености и карактеристика намеће, пре свега, потребу за разумевањем времена и тренутка у коме су настајали први прописи и правила. Историјским сагледавањем околности и случајева везаних за трансфер, може се стећи јасан увид у основе и карактеристике спортских прописа који су обликовали питање трансфера. На тај начин се успоставља временски след пресудних момената који су утицали на обликовање спортских правила и који су усмерили спорт у правцу који данас познајемо. Од почетног неприхватања судова да уопште расправљају о споровима из домена спорта, до ангажовања Европског суда правде, прошло је много времена, али, са друге стране, то нам је указало на степен повезаности спорта и тржишне привреде. Упоредно правном методом настојало се то и потврдити. Разматрањем тренутка дешавања првих значајних случајева у спорту, широм планете, недвосмислено се може утврдити да је тек приступ спорту као делу привредне активности нужно последично довео до укључивања судова у решавање спорова који настају у спорту, нарочито по питању трансфера професионалних спортиста. Норме које су успостављане у оквиру спортских организација коначно су се нашле под лупом судова, а посебно Европског суда правде који је дао коначну реч пред крај двадесетог века, када су професионални спортисти стекли дуго тражену самосталност и статус радника који подразумева слободу кретања. Овај метод нам је омогућио да сагледамо стварање универзалних правила, као и хармонизацију истих кроз прихватање основних принципа и постулата редовног права и успостављање неопходне везе између самих спортских организација и ауторитета који делују ван спорта, што је у почетку било незамисливо. На тај начин је успостављено заједничко деловање зарад истоврсног циља, обједињавања заштите свих учесника и самог интереса спорта, циља који са собом носи огроман терет и одговорност.

Правној позадини трансфера професионалних спортиста приступило се нормативно-догматском методом, са посебним акцентом на телеолошком

тумачењу услед нарастајућег императива за успостављањем јединствених правила у која се сви учесници у спорту могу поуздати.

Посебна пажња је посвећена периоду од последњих десетак година, када је спортско право доживело свој процват и када је успостављена заједничка тежња за заштитом спортиста, а нарочито малолетника. Важно је нагласити да је тренутак условног ограничења самосталности спортских организација, по питању ограничења слободe успостављања норми које нису у сагласности са основним начелима и принципима права, био тренутак када је спорт добио заштитника који гарантује контролу над самовољом и неједнаком заштитом појединих интереса. Ово спајање ауторитета је створило тежу која је била потребна да би се спорт ослободио притиска који са собом носе различити интереси.

Закључак који се намеће из оваквог приступа правном сегменту трансфера професионалних спортиста односи се на одговор на питање разумевања спортске специфичности и одговорности коју са собом носи креирање норми у спорту, али и њихова примена. Трансфер професионалних спортиста је изузетан пример сагледавања начина на који су се обликовале ове норме. Додирна тачка, односно, тачка спајања спорта и права је спортска специфичност и исту је потребно разумети како би се уопште могло приступити проучавању спортског права.

Трансфер професионалних спортиста у себи аутономно садржи спортску специфичност коју намеће и захтева сам спорт односно компетативност такмичења, али свако даље тумачење правних норми које регулишу овај сегмент спорта, није могуће без основних начела и института грађанског права. И узрочно последично, на овај начин се може једино и стварати и логичко садржински антиципирати сваки даљи аспект рада на креирању једне праве норме у спорту.

Кључне речи: спортско право, трансфер, специфичност спорта, слобода кретања

Научна област: Правне науке

Ужа научна област: Грађанскоправна

УДК број 34:331.106

LEGAL FRAMEWORK FOR THE TRANSFER OF PROFESSIONAL ATHLETES

Summary:

The question of the legal transfer of professional athletes is inherently complex, and imposes, above all, the necessity to understand the context and time when the first rules and regulations were introduced. An historical overview of cases relating to transfer provides us with a clear insight into the basics of sport regulations that shape the question of athletes' transfer. In that way, a time line can be established, indicating the crucial moments that influenced sport transfer rules and directed them towards those which we know today.

A long time passed from the initial reluctance of the courts to even discuss sports-related issues, to the moment when the European Court of Justice was first engaged. This gradual change shows us the degree to which sport and market economy are connected. By using a comparative legal method, this connection ought to be confirmed. A thorough review of the first important cases worldwide relating to athletes' transfer, could undoubtedly confirm that courts started to accept and process sports-related cases, especially those relating to the transfer of professional athletes, only when courts' attitude to sport was changed once it started to be considered as a commercial activity. Gradually, norms established within and by sports' organizations were finally being challenged before the courts, and eventually before the European Court of Justice, which gave a conclusive ruling that enabled professional athletes to finally gain their long-awaited independence, at the end of the twentieth century. This provided the athlete with the legal status of an employee, which includes his/her liberty of movement.

This comparative method allows us to study the moments when universal sports' regulations were created, and the process of their harmonization, through the acceptance of basic legal principles and the establishment of necessary relations between sports organizations themselves and authorities operating outside the field of sport. Such collaboration, which had previously been impossible, established mutual activity towards the same goals – not only the protection of sports' participants, but also

the protection of sport itself. Both tasks are very difficult to achieve and require great responsibility.

The legal background to the transfer of professional athletes has been reviewed, applying a normative – dogmatic method, with special emphasis on teleological interpretation, due to the growing imperative for the establishment of unique rules on which all participants in sport can rely.

Special attention has been paid to the last ten-year period, during which sports' law has experienced vital growth, with interest in the protection of athletes, especially minors, becoming crucial and significant. It is important to mention that the eventual conditional limitation of the full autonomy of sports' organizations, that is the limitation of independently prescribed sports' rules that were/are not in accordance with basic legal principles, ensured that sport gained both a guardian and a guarantee to restrict the self-serving, unequal protection of certain parties.

The conclusion of such an approach to the transfer of professional athletes answers the question of how to understand the specificity of sport and the responsibilities which follow the creation of norms in sport and their application. The transfer of professional athletes provides an extraordinary example of how these norms were shaped and developed. The specificity of sport is the point of connection between sport and law, and this specificity has to be fully understood before any approach to sports' law.

The transfer of professional athletes inherently includes the specificity of sport, required and demanded by sport itself, but any further interpretation of the legal norms that regulate this aspect of sport is not possible without the basic principles and institutions of Civil Law. Consequently, only in this way legal norms in sport can be created and logically anticipated in essence.

Key words: Sports Law, transfer, specificity of sport, liberty of movement

Scientific field: Science of Law

Specialized scientific field: Civil Law

UDC No. 34:331.106

Садржај

УВОД.....	5
Снага и част.....	5
I СПОРТСКО ПРАВО КАО ПОСЕБНА ГРАНА ПРАВА.....	9
1. Однос спорта и права	9
2. Спорт и право или спортско право	11
3. Комерцијализација спорта.....	19
II СПОРТ И ПРАВНА ЗАШТИТА СПОРТИСТА	39
1. Историјски поглед	39
2. Ограничење слободе кретања спортиста	48
3. Увод у прецедент – случај Федералног бејзбол клуба против Националне лиге (Federal Baseball Club v National League).....	56
4. Сумња у оправданост прецедента – случај Тулсон против Њујорк Јенкиса (Toolson v New York Yankees).....	59
5. Измена прецедента – случај Радович против Националне фудбалске лиге (Radovich v National Football League)	64
6. Стање у Европи и положај играча	68
7. Измена система задржавања и трансфера – случај Џорџ Истхем (George Eastham).....	70
8. Стање у Аустралији – случај Денис Тутти (Dennis Tutty)	74
9. Изузетак од новог тренда у бејзболу – случај Флад против Кухна (Flood v Kuhn).....	77
10. Вишедеценијска борба завршена у корист спортиста	78
11. Примењивост начела комунитарног права у спорту.....	83
12. Случај Валраве и Коха против Међународне бициклическе уније (Walrave and Koch v UCI).....	85
13. Национална клаузула и компатибилност са комунитарним правом – случај Дона против Мантера (Dona v Mantero).....	91
14. Прекретница у развоју спортског права – случај Босман.....	94
15. Трансферна правила после случаја Босман – случај Јури Лехтонен (Juri Lehtonen).....	104
16. Утицај случаја Босман на играче из земаља које нису чланице Европске уније – случај Тибор Балог (Tibor Balog).....	108
17. Наставак борбе за права спортиста - случај Марош Колпак (Maroš Kolpak) .	112
18. Проширивање поља заштите играча – случај Симутенков	116

19. Последице проузроковане одлукама судова.....	120
III РАЗВОЈ ИДЕЈЕ И ПОТРЕБА ДЕФИНИСАЊА СТАТУСА ПРОФЕСИОНАЛНИХ СПОРТИСТА.....	129
1. Стварање правила за трансфер професионалних спортиста и почеци сарадње између ауторитета	129
2. ФИФА Правилник о статусу и трансферу играча из 2001. године.....	134
3. ФИФА Правилник о статусу и трансферу играча из 2005. године.....	143
4. Случај Вебстер (Webster).....	147
IV ПОЈАМ И РЕГУЛАТИВА ТРАНСФЕРА У ФУДБАЛУ	157
1. Појам и правни аспект професионалног спортисте	157
2. Уговорни однос према клубу	164
3. Регистрација професионалних фудбалера	180
4. Пријава за регистрацију играча.....	184
4.1. Играчев пасош	185
5. Позајмица професионалних играча	187
6. Нерегистровани играчи.....	192
7. Извршење дисциплинских суспензија.....	196
8. Унификација правила трансфера професионалних фудбалера.....	198
8.1. Регистрациони периоди	199
8.2. Потреба за успостављањем и обавезност система за упоређивање трансферних података	206
9. Потреба за правном заштитом малолетних професионалних спортиста у случају трансфера.....	216
10. Правило ангажовања играча тренираног „код куће“ (The home grown players rule).....	226
V РЕАЛИЗАЦИЈА ТРАНСФЕРА И ЊЕГОВА ПРАВНА КОМПЛЕКСНОСТ....	246
1. Уговор о ангажовању играча.....	247
1.1. Дефиниција	247
1.2. Предмет уговора	248
1.3. Однос према уговору о раду.....	250
1.4. Форма уговора	254
1.5. Клаузуле у уговору о ангажовању играча од утицаја на трансфер играча.....	258
1.5.1. Отпусна клаузула.....	259
1.5.2. Откупна клаузула	261
1.5.3. Отпусна и откупна клаузула у смислу понуде за закључење уговора о трансферу	265

1.5.4. Ситуација када уговор о ангажовању играча не садржи трансферне клаузуле	267
1.6 Раскид уговора о ангажовању играча и трансфер	268
2. Начин и поступак реализације трансфера	271
2.1. Ток	273
3. Специфичност позајмице играча	281
3.1. Паралела са уговором о уступању	285
3.2. Осврт на привредни аспект трансфера и још један критички осврт односа спортисте и радника у привреди	287
4. Уговор о трансферу играча	291
4.1. Дефиниција и форма уговора	291
4.2. Предмет	293
4.3. Федеративна права	296
4.4. Једнака вредност давања код уговора о трансферу	301
4.5. Корективи еквиваленције престација у односу на уговор о трансферу играча	304
4.5.1. Одговорност за материјалне и правне недостатке	304
4.5.2. Прекомерно оштећење (laesio enormis) и зеленашки уговор	310
4.5.3 Раскидање или измена уговора због промењених околности (Rebus sic stantibus)	318
VI УТИЦАЈ ПРАВА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ НА КРЕИРАЊЕ ПРАВИЛА КОЈА РЕГУЛИШУ ТРАНСФЕР ПРОФЕСИОНАЛНИХ СПОРТИСТА	321
1. Развој регулативе Европске уније у односу на спорт	321
2. Извештај Европске комисије о спорту (White Paper on Sport)	332
3. Лисабонски споразум (Lisbon Treaty)	337
VII ОБИМ АУТОНОМИЈЕ СПОРТСКИХ ОРГАНИЗАЦИЈА	346
1. Аутономија спорта	346
VIII НАЦИОНАЛНА РЕГУЛАТИВА - УСКЛАЂИВАЊЕ СА ПРАВОМ ЕУ И РЕГУЛАТИВОМ МЕЂУНАРОДНИХ СПОРТСКИХ ОРГАНИЗАЦИЈА	363
1. Закон о спорту	365
2. Правилник о регистрацији, статусу и трансферу играча Фудбалског савеза Србије	373
IX ПРАВНА РЕШЕЊА ТРАНСФЕРА ПРОФЕСИОНАЛНИХ СПОРТИСТА У ДРУГИМ СПОРТОВИМА СА ОСВРТОМ НА НАЦИОНАЛНУ РЕГУЛАТИВУ	379
1. Рукомет	380

2. Одбојка	391
3. Кошарка	400
ЗАКЉУЧАК	407
ЛИТЕРАТУРА	416

УВОД

Снага и част

Спорт није само такмичење. Спорт је ритам живота. Спортиста се ствара – учи вредностима које су ванвременске, које потичу са Олимпа – које чине спортисту идеалом телесног и менталног достигнућа. Међутим, спорт се, као и све друго, прилагођава времену. Идеали се мењају. Спортисти су некада били вођени потпуно другачијим идејама. Снага и част су били довољни за бесмртност. За идеал спортисте.

Спорт је данас постао бизнис који је померио границе части. Поставио нове стандарде. Идеал спортиста је постао новац. Част је у другом плану. Она се чак више и не види, само се наслућује. Спортиста је пред самим собом у сукобу. Отуд и потреба да се на крају каријере признају „грешке из младости“. Раније се не сме, не због себе, већ због других. Због субјеката чија брига није спортиста, већ профит.

Индустрија је закорачила у спорт. Од играча се праве брендови који доносе новац. Спортисти се искоришћавају и ван терена. Мењају се, долазе нови, бољи и наравно исплатљивији. Новац који се врти у спорту досеже невероватне цифре - стотине хиљада евра недељно. Спортиста тај новац мора да оправда. Мора да побеђује. Притисак је огроман. Индустрија лекова много доприноси превазилажењу потенцијалних психофизичких проблема. Спорт тада одлази на страну. Губи му се траг. На модерном борилишту тада нестаје фер плеј и ступа моћна индустрија чији је императив профит. Како томе стати на пут? Како онемогућити искоришћавање идола младих нараштаја? Да ли то може држава? Да ли то жели држава? Да ли је то уопште изводљиво, супротставити се индустрији?

Од тренутка када је новац ушао у спорт, спортисти постају средство за прављење пара - постају модерни гладијатори - објекти који доносе профит док се не „потроше“. Спорт се морао прилагодити том историјском тренутку. Назад се више није могло. Сада је потребно помирити интересе спорта и новца. Потребно је вратити

наду да „снага и част“ још увек постоје. Међутим, нада и вера саме по себи то не могу. „Индустија“ је, ипак, озбиљан противник.

Као последица изложеног намеће се питање, може ли се индустрија избацити из спорта? Одговор је застрашујуће једноставан – не. Оно што се може урадити је „заградити“ експлоатацију и каналисати је у позитивном смеру. Искористити оно најбоље. Међутим, није индустрија негативан феномен у спорту, нити је спорт сам по себи позитиван. Суштина је тренутак и време у коме живимо. Људи се руководе другачијим вредностима. Идеје су се промениле, лаворов венац није више највиша награда једном спортисти, награда која доноси поштовање од стране богова. Данас се без новца не може одржати ни један спортски догађај. Спортисти неће играти за славу. Спорт и индустрија су се спојили. Ипак, нужно су добили још једног сапутника – баланс у виду интернационализације права у спорту. Једино тако се може спречити деградација спорта и уништавање идеје која је у бити сваког човека – победа, али кроз фер плеј.

Када кажемо фер плеј, под тим морамо подразумевати, не само такмичење, већ целокупни ток реализације једног спортског догађаја. То значи да регулатива мора бити садржајна и уједначена за све – како за спортисте тако и за оне који у спорту виде зараду. Тада говоримо о балансу – идеји унифицирања спортских правила и права у спорту. Ово намеће питање разматрања потребе за обједињавањем спорта и права. Наизглед ту постоје противречни интереси, али тренутак у коме се спорт данас налази показује висок степен њихове међузависности. Парцијално посматрано, схватање спорта и односа спорта и права варира од земље до земље у зависности од свести једне нације, као и њене историје и културе спорта. Због тога је неопходно извршити универзализацију прописа и тај баланс учинити непромењивим. То нас од интереса доводи до питања субјекта који ће својим ауторитетом моћи да реализује и наметне примену унификованих норми. На првом месту то је Међународни олимпијски комитет. Свакако да и међународне спортске федерације играју значајну улогу у томе. Степен аутономије ових институција мора бити на највишем нивоу. Ипак, без обзира на знање и искуство ових ентитета, као и на њихов напор да спорт и право „изнесу“ у светлу које ће повратити веру у спорт, нужно је развити сарадњу и са осталим ентитетима ван спорта, попут Европске уније и Уједињених нација. Потребно је развити свест да је синоним спорту једино спорт.

Све остало ће последично бити у служби спорта. Због тога је неопходно створити јак нормативни систем унутар спорта који ће бити универзалан и примењив свуда и у сваком тренутку.

Трансфер професионалних спортиста је изузетан пример развоја спортских правила и хармонизације прописа у спорту. Временски тренутак када је започео трансфер спортиста досеже скоро 150 година уназад и регулатива је од тада више пута мењана и прилагођавана различитим интересима. Историјски поглед на развој у савршавање регулативе у спорту је суштински значајан за разумевање потребе за развојем свести о важности успостављања постојаних и универзалних норми које регулишу спорт. Спортисти су у почетку постављани на пиједестал, али оковани нераскидивим ланцима који су их држали у неизвесности воље клуба. Систем задржавања и трансфера који је био доминантан више деценија почео је да се распада како је спорт постајао профитабилнији. Уласком индустрије у спорт, такмичења су постајала све учесталија. Када су тимови почели да прелазе границе земаља, хармонизација прописа је постала нужност. У тренутку када су играчи почели да мењају клубове зарад стицања веће зараде, трансфер спортиста је постао један од важних аспеката не само повећања конкурентности клубова на тржишту, већ и финансирања клубова и играча. У складу са тим социолошки увид у развој спорта од уласка индустрије открива значајан сегмент развоја свести у односу на ову друштвену појаву. Понашање појединаца и њихових породица у професионалном спорту је огроман извор података за разумевање понашања људи. Ту се нужно поставља питање поступања и понашања према малолетницима који због својих година нужно морају имати посебан третман. Са друге стране, учесталост такмичења, притисци јавности, жеља за победом и слично, довело је до хроничних психофизичких обољења спортиста, а медицина је била позвана, не само да да свој коментар, већ и да узме директно учешће у праћењу начина на основу којих играчи испољавају своје перформансе. Медицина као наука, али и фармакологија, била је подељена на два фронта; један део се бавио, и бави се, изналагажењем нових, теже уочљивијих средстава за повећање перформанси играча, а други део се бавио, и даље се бави, спречавањем коришћења истих и изналагажењем техника за уочавање коришћења недозвољених средстава. Развој спорта и профита довели су до ескалације интересних група које су на овај или онај начин виделе своје интересе у

спорту. Економски, али и политички интерес у спорту је такође у великој мери допринео за изменом регулативе која је врло често ишла на штету спорта. Најзад, начин на који се спорт регулише у позитивном законодавству и однос према регулативи међународних организација је део који заокружује тему хармонизације спортске регулативе.

Пут који је прошао професионални спорт по питању трансфера и прихватања постојања спортске специфичности која битно утиче на приступ који је увелико другачији од редовног начина поимања односа између учесника спортског догађаја, али и развој свести и уочавања шире перспективе манифестације одлуке конкретног случаја решавања спора је нешто што карактерише спорт и што ствара потребу за развојем спортског права као посебне гране права. Свакако да је укључивањем пре свега Европске уније, али и међународних организација у спорт, убрзало разумевање и прихватање потребе за сарадњом која ће створити услове боље, свеобухватније и контролисане заштите свих учесника у спорту, а нарочито слабије стране, односно спортиста, а посебно малолетника.

I СПОРТСКО ПРАВО КАО ПОСЕБНА ГРАНА ПРАВА

1. Однос спорта и права

Спорт као идеја деловања, у рекреативном и такмичарском смислу, својствена је једино човеку. У том смислу, спортско право захтева врло прецизан степен правне регулисаности и изузетно висок степен друштвене самосвесности и културе, али и правне уређености друштва. Отуда се и веза између права и спорта непрестано шири и помера границе.

Спорт је непосредно везан за различите аспекте живота: медицину, економију, културу и др. У том смислу свакодневна сазнања и напредак из ових области могу да остваре непосредан утицај и на спорт. Тај утицај може бити позитиван или негативан, а задатак права је да протумачи, предвиди и дефинише испољене специфичности како би се створио правни оквир и позитивни амбијент за даљи развој спорта, обзиром да је суштина спорта и његова иманентна потреба континуирани развој.

Важан сегмент спорта је и социјални аспект. Ако погледамо дефиницију спорта, видећемо и зашто: „Спорт подразумева сваку форму физичке активности, која кроз спонтано или организовано учешће тежи да изрази или побољша физичку и менталну спремину, истовремено формирајући социјалне везе и стичући резултате на свим нивоима такмичења“¹.

Како би по дефиницији било поступљено и како би се омогућило спортисти достизање потребне психофизичке форме неопходно је створити и правну подлогу за то. Постојање правне регулативе је стога круцијално. Нужност за корак напред. У супротном, спорт не може да се реализује. Право уноси ред у спорт. Не само у

¹ The European Sports Charter, Council of Europe, Committee of Ministers, Appendix to Recommendation No. R (92) 13 rev, чл. 2 ст. 1 т. 1. Европска спортска повеља је усвојена 24. септембра 1992. године од стране Комитета министара држава чланица Савета Европе на 480. састанку, а ревидирана на 752. састанку, 16. маја 2001. године.

смислу организације, већ и по питању монопола, уговора, штете, радних односа и других врло важних питања.

Ако у том контексту покушамо да дефинишемо улогу права у спорту можемо да кажемо да држава треба да предузме одговарајуће мере у смислу „заштите и развоја моралних и етичких основа спорта, људског достојанства, и безбедности оних који учествују у спорту, на начин који ће заштитити спорт и спортисте од експлоатације у политичке, привредне и финансијске сврхе и од разних злоупотреба и омаловажавајућих понашања у која спадају злоупотреба дрога и сексуално узнемиравање нарочито деце младих људи и жена“².

Предузимање оваквих мера на нивоу државе треба да омогући функционисање спорта на начин који ће задовољити успостављене критеријуме, а што води хармонизацији основних начела спорта. Ако бисмо то покушали да сведемо на две речи добили бисмо круну спортке бити, фер–плеј.

Са комерцијализацијом спорта свеобухватна правна регулатива била је све више потребна. Њен недостатак је омогућавао и омогућава да се испоље принципи који нису својствени спорту и који спортисту и остале учеснике вуку у правцу искривљеног поимања такмичења, што практично значи да погрешни параметри могу водити спорт у циљу оправдавања негативног понашања чинећи га својственим.³ Враћање спорта на прави колосек захтева успостављање моралне такмичарске праксе и свеобухватну правну регулативу. Како би се превазишло учестало испољавање негативних феномена у спорту, неопходно је успоставити јединствена спортска правила која ће обезбедити стандарде за учествовање на такмичењима, услове за учествовање који се морају унапред знати, дефиницију спорта и резултата, контролу услова за учествовање у такмичењу и казне за повреду услова и правила.⁴

Сада долазимо до питања односа између законских спортских правила и правила игре. Поједини аутори негирају сваку везу између ових правила, одлучно одбацујући могућност постојања било какве везе између законских спортских

² Ibid, чл. 1 ст. 2.

³ Овде се, пре свега, мисли на допинг, непоштовање моралних принципа и сл.

⁴ Dimitrios Panagiotopoulos, *Lex sportiva: Sport institutions and rules of law*, *International Sports Law Review Pandektis*, 2004; број 5, стр. 318.

правила и правила игре, дефинишући ова друга као „не-право“⁵. Овакво становиште представља генерализовање спортске регулативе. Уско посматрано, спортска правила и служе за регулисање „игре“ на терену, борилишту, базену и сл., обзиром да су то техничка правила која нису у вези са правом. Међутим, ако спортска правила посматрамо из шире перспективе видећемо да поједина правила која дефинишу и спроводе међународне спортске федерације служе да се онемогуће понашања која нису у складу са етиком и основним моралним начелима. Тада излазимо из техничких оквира спортских правила и долазимо у домен правила која никако не могу бити третирана као „не право“. Овакав неадекватан приступ може да изазове несагледиве последице по спортисту. На атлетском првенству одржаном у Риму 1987. године атлетичар је због констатованог допинга суспендован на две године са свих такмичења. По жалби на одлуку, Трећи суд у Берну је одлучно одбацио жалбу истичући да је Одлука донета у складу са правилима игре и да као таква не потпада под оцену суда нити може бити уопште узета у разматрање.⁶ Ово је свакако уско тумачење спортских правила која се не могу подвести под израз „техничка“ нити се тако могу сагледати. Суд је оваквом одлуком онемогућио спортисти да се поводом изнетих оптужби и одређене суспензије брани пред судом, кршећи тиме његова основна људска права. У конкретном случају се не ради о томе да ли је спортиста заиста крив или није, нити да ли му је суспензија правилно одређена или није. Овде се ради о томе да је суд својом одлуком подвео под термин „техничка правила“ норме које то свакако нису и тиме довео до далекосежнијих последица.

2. Спорт и право или спортско право

Као што смо видели, однос спорта и права је вишеструк, а још више добија на значају када се поставе питања која су недвосмислено везана за право као такво - оснивање спортског клуба, сачињење уговора између клуба и спортисте, закључење уговора о емитовању спортског догађаја, заштита официјелних спонзора током првенстава, решавање спорова и сл. Дакле, поред конкретног спортског дешавања, целокупан спорт се заправо потпуно подређује правној регулативи од које и зависи.

⁵ Max Kummer, *Spielregel und Rechtsregel*, Berne, 1973.

⁶ *Swiss Review of the Jurisprudence*, Decision on the Casser case, 1988, стр. 85, 86.

Полазна тачка у утврђивању основних карактеристика правних норми које уређују област спорта јесте сагледавање специфичности ових норми и поље простирања. Одговор на питање да ли можемо говорити о специфичном спортском праву или о спорту и праву, као одвојеним категоријама, зависи од аутономије норми које су примењиве на сферу спорта. Да ли норме које регулишу област спорта могу бити сагледане одвојено од истоврсних норми других грана права?

Ако се поведемо идејом да је спортско право скуп закона који се примењују на спортисте и спорт којим се баве, онда долазимо у ситуацију да кажемо да ипак спорт регулишу норме које су *differentia specifica* у односу на норме других закона. Поједини аутори би рекли да је такво становиште неутемељено и да се не може говорити о идентификованом правном предмету као што је спортско право. Грејсон је мишљења да „свака област права која се примењује на спорт се не разликује од оне која већ постоји у било којој другој социјалној или правној категорији“.⁷ Он сматра да не постоји предмет који, правно гледано, може да се назове спортско право. „То је само звучна скраћеница која нема правно упориште.“⁸ Јако је важно уочити да сви аутори који заступају ову хипотезу своје закључке извлаче из идеје да норме које регулишу спорт већ регулишу неку другу област права и да је њихова примена у спорту секундарног карактера. „Уместо да кажемо спортско право, ми заправо говоримо о примени различитих дисциплина на ситуације у спорту: уговорно право, административно право, право конкуренције, право интелектуалне својине и сл. Запамтите да стога не постоји таква ствар као што је спортско право.“⁹

Свакако да право које окружује/регулише спорт произилази из ширег правног контекста тако да правна регулатива значајно проистиче из других закона. Међутим, та регулатива временом добија своје карактеристике и издваја се у посебну правну област. Поједини аутори то објашњавају на начин да свака нова област права мора проћи кроз период развоја који на крају резултира потпуном самосталношћу те области. „Слично је било и са радним правом које је релативно скоро стекло признавање као посебна грана права. Радно право своје корене вуче из уговорног права у контексту запошљавања и нико није могао да посумња да ће толика количина

⁷ Edward Grayson, *Sport and the Law*, London: Butterworths, 1999, стр. 37.

⁸ Ibid.

⁹ Charles Woodhouse, *The lawyer in sport: some reflections*, *Sport and the Law Journal*, 1996, стр. 14.

регулативе током послератног периода довести до настанка посебног субјекта права. Пролазећи кроз различит развој, као нпр. индустријско право, радно право је данас потпуно зрео правни субјект.¹⁰

Слично је и са спортским правом. Као младој области права¹¹ приступ проучавања је тренутно и опрезан и критичан, посебно зато што се за ову област права све више интересују различити ауторитети¹² који настоје да обједине спортско право тако што ће га интернационализовати. Ако се сложимо са констатацијом да се спортско право обраћа основним етичким питањима слободе, праведности, једнакости, безбедности и економске сигурности¹³, онда се морамо сложити и да се спорт заправо манифестује кроз основна људска права: слободу, једнакост и економску сигурност. Државни интерес у спорту је очигледан – држава мора заштитити ове универзалне вредности и утицати да остану део спорта, управо на начин који пропагира Међународни олимпијски комитет. Ове вредности, гледано из перспективе права директно упућују на јавни поредак, али уколико погледамо из угла спорта, долазимо до неопходности да се сваком мора омогућити да се бави спортом, као и да под једнаким условима може да учествује на спортским такмичењима. Повреда ових права представља кршење основних људских вредности, а њихова заштита представља велики проблем. Комерцијализацијом спорта дошло је до суштинских промена како у приступу спорту тако и у правној регулативи. Интерес учесника је промењен и све је сведено на заштиту економских интереса. Данас у спорту директно и индиректно учествује око 3% светског становништва. „Закон, политика и финансије су постали значајни чиниоци у спорту, а различити фактори указују на овај тренд: у спорту се сада нуде лукративне награде тако да учесници настоје да заштите своје економске интересе кроз правне прописе, а спорт

¹⁰ Simon Gardiner et al, Sports Law, Cavendish Publishing Limited, треће издање, 2006, стр. 91.

¹¹ У Канади се о спортском праву говори од 1970-их година. У Аустралији се до пре 20 година није говорило о спортском праву, а у Грчкој је термин спортско право употребљен први пут 1984. године на Аристотеловом универзитету у Солуну.

¹² Поред Олимпијског комитета и спортских федерација који су традиционално заинтересовани за област спортског права, интересовање је сада проширено и на субјекте који нису искључиво везани за спорт (попут УНЕСКО-а), али и оних субјеката чије примарно поље ангажовања/деловања није засновано на спорту (попут Европске уније).

¹³ Види: James Barnes, Sports and the Law in Canada, Toronto, Butterworths, 1996, стр. 2-3.

је под утицајем све бржег усавршавања и потраге за правном и уставном регулативом.“¹⁴

Ако говоримо о претходно указаној потреби за заштитом људског достојанства и заштити економских интереса странака у спорту, ми заправо говоримо о две категорије које се понекад једноставно искључују. То доводи до појаве негативних феномена у спорту попут допинга и свеприсутног императива победе који служи остварењу финансијских интереса појединаца. Разумевање ових супротстављених интереса мора бити полазна тачка у покушају дефинисања спортског права. Заштита спорта и контрола капитала у спорту захтева специфичност у регулисању. У том смислу постоји и велика потреба за научним приступом спорту, а самим тим као последица се јавља специфична правна регулатива. Схватање да право уобличава спорт из норми карактеристичних за друге области права, попут компанијског на пример,¹⁵ само је делимично тачно и прихватљиво. Спортско право настоји да решава и антиципира проблеме који се појављују у спортском животу, а који садрже у својој природи такозвану „спортску специфичност“, апсорбујући при том правила обичног права и не искључујући их.¹⁶

Спортско право чини постојећа правна регулатива позитивног права која у спорту добија потребу да се прилагоди или каткад промени у сврху конкретне потребе. Спорт то напосто изискује и из тог разлога се спортско право стално усавршава и развија, креирајући регулативу која постаје *lex specialis* у односу на законе који регулишу одређену област, услед чега се спортско право издваја као засебна област. У том смислу можемо рећи да спортско право своју суштину црпи из редовног права, али се истовремено даље развија, превазилази постојеће и формира нове норме у својој области, која чини јединственост са нормама редовног права. Панагиотопулос дефинише спортско право као „специјализовано право које проучава измену правних односа који се развијају у спорту и такмичарском свету. Оно проучава проблеме који настају за време спортских активности, који су под

¹⁴ Види више: Ibid.

¹⁵ Норме компанијског права су присутне у спорту у сегменту оснивања клубова у форми које познају закони који регулишу ту област права.

¹⁶ Види више: Gerard Auneau, Legal aspects of the financial management of sports activities, IASL bulletin information, 1997, 4th International Congress on Sports Law, Adv groups, Atens, стр. 47.

специјалним режимом законских правила, структуре, организације, вођења и људског понашања.“¹⁷

Можемо приметити да је разлика између редовног и спортског права у томе што се редовно право у спорту примењује у сегменту преплитања проблема који су везани за спорт и правне регулативе која нуди решење. У том првом тренутку нуђења/тражења потенцијалног решења, различити исходи се намећу, те се у том смислу редовно право уплиће као својеврсни „уљез“ нудећи различита решења, зависно од перспективе из које се сагледава проблем, не узимајући при томе суштину спорта у обзир. Такав приступ одлучивању у спорту не може донети резултате који ће успоставити праксу која би могла дати прихватљиве резултате. Спортско право је специфично и као такво захтева посебну регулативу која ће узети у обзир све оне елементе који доприносе сагледавању спортског живота у својој целокупности. „Спортско право се састоји од следећих принципа: обавезни карактер, интерпретација, примена и контрола спортских норми које воде спорт и спортска такмичења.“¹⁸

Можемо рећи да се спортско право дефинитивно развија и издваја као посебна област права. То је и логично обзиром да спорт карактеришу специфичности које изискују другачија решења. Наравно да у извесним случајевима редовно право не може да се запостави, чак је и нужно да буде примењено. Често у спорту настају проблеми који нису везани за спорт¹⁹ и који нису у домену регулативе норми спортског права. Са друге стране, дешава се да код решавања спорова који настају у спортском свету постоји правна празнина која се попуњава искључиво применом аналогije, односно норми редовног права. Видљиво је да се спортско право преплиће са правом које регулише друге области. То је и разумљиво, обзиром да је спорт заправо симбиоза различитих природних и друштвених дисциплина. Испољавајући се у спорту, ове дисциплине се адаптирају на свет спорта, а њихова правна

¹⁷ Dimitrios Panagiotopoulos, *Sports Law: A European Dimension*, Athens – Komotini, Ant. N. Sakkoulas Publishers, 2003, стр. 27.

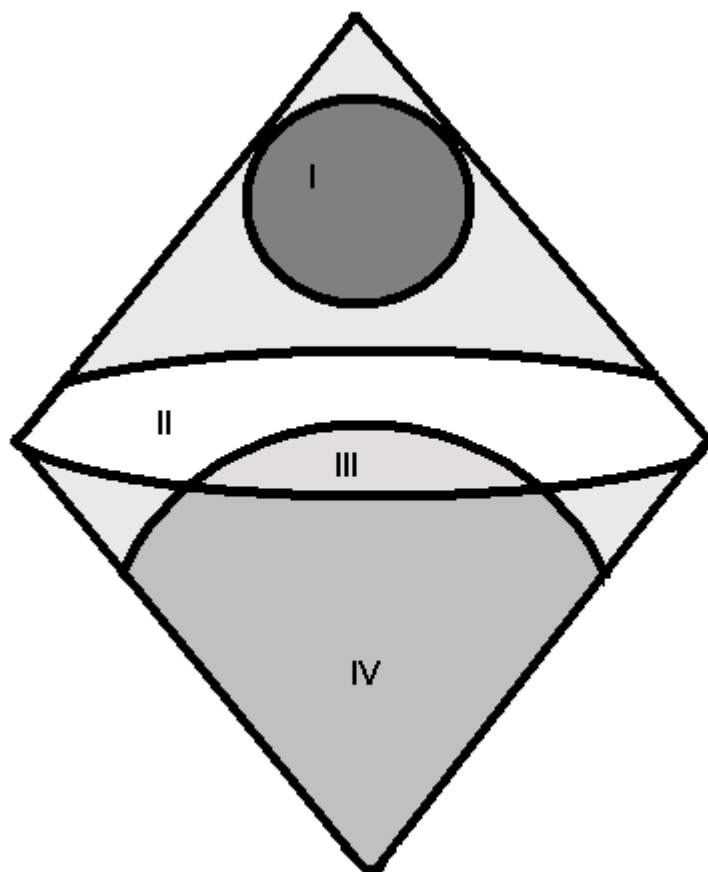
¹⁸ Види више: Dimitrios Panagiotopoulos, *Sports Jurisdiction*, Ant. N. Sakkoulas Publishers, Athens, 1997, стр. 19 и даље.

¹⁹ То може бити ситуација када се у спортском клубу, организованом као друштво са ограниченом одговорношћу, постави питање искључења члана друштва, или када је потребно урадити ревизију пословања спортског клуба организованог као акционарско друштво и сл.

регулатива се нужно пројектује и на спорт. Такве норме временом добијају своје карактеристике и постају део спортског права.

Покушаћу сликовито да представим област спортског права. Ако бисмо замислили спортско право као уоквирено борилиште облика ромба (као на слици 1), онда бисмо могли сваком углу посветити одређено место у дефинисању ове области. Тако на пример, у горњем углу би се налазила техничка правила без којих спорт не може да буде остварљив. Овај сегмент спорта би благо додиривао ивице борилишта, али се не би поклапао са осталим елементима права од кога је потпуно независан, али као недвосмислени део спорта мора бити унутар ромба. Из бочних ивица ромба креће област редовног права која заузима централни део ромба и на директан начин, као и применом правила аналогије утиче на област спортског права. Овим путем у спорт упливавају норме из различитих области права које у појединим случајевима своју примену секундарно налазе и у спорту. То су ситуације код којих норме спортског права препуштају регулативу редовном праву, нпр. неком другом закону²⁰, односно ситуације када норме спортског права нису предвиделе поједину ситуацију, па се применом правила аналогије долази до решења насталог проблема. У овом сегменту се редовно право и спортско право преклапају, постепено градећи стандарде који се односе искључиво на спорт. Доњи угао припада спортском праву који се шири и развија заузимајући постепено све већи део ромба. Оно што је специфично за спортско право су ивице замишљеног борилишта. Оне представљају јавни поредак једне земље. Норме спортског права, без обзира на свој развој, морају пратити јавни поредак једне земље.

²⁰ Примера ради, овакву ситуацију налазимо када норме спортског права директно упућују на примену прописа који регулишу оснивање и организацију привредних друштава када се спортски клуб организује као привредно друштво.

Слика 1

- I Техничка спортска правила
- II Редовно право
- III Поклапање спортског и редовног права
- IV Спортско право

Можемо приметити да спорт и право нужно коегзистирају и надопуњују се. Међутим, евидентно је да је та коегзистенција постепено превазишла стриктну одвојеност и створила посебну правну област спортског права. Данас се на многобројним светским универзитетима спортско право проучава као главни или опциони предмет. То свакако да доприноси сагледавању спорта из једне друге перспективе. Наравно да пракса игра значајну улогу у развоју спортског права,

можда чак и најважнију, али комплексност спорта, нарочито данас, захтева много више од чисте емпирије. Разлог за то је што спорт није само игра - такмичење. Спорт је постао много више од тога. Вандевелде каже да је спорт „састојак социјалног живота, али и део културног, економског и радног сектора“.²¹ У спорт су се умешале различите природне и друштвене науке попут медицине, хемије, биологије, социологије, психологије и друге, у циљу проучавања спортисте, његових психофизичких карактеристика, као и проширивања сазнања како повећати продуктивност на „терену“. Сво ово ангажовање науке се ставља на располагање индустрији, а у циљу повећања зараде. Нажалост, сва достигнућа су врло често на штету здравља самог спортисте. У свету у коме влада императив победе по сваку цену, спорт мора бити заштићен. Спортисти се морају заштитити основна људска права. Морају му се гарантовати слободе. У том смислу, спорт се не може препустити једино регулативи редовног права које се ни не може бавити искључиво спортом на начин који то може чинити посебна правна област. Спорт и право су једно и зато сам на становишту идеје о постојању спортског права.

На нивоу државе однос према спорту се види из највишег акта једне државе – устава. Већ из устава можемо наслутити у којој мери држава настоји да контролише спорт и спортске активности кроз законе и подзаконске акте. У том смислу разликујемо: директну државну интервенцију, када држава свеобухватно регулише спорт путем закона, индиректну државну интервенцију која се јавља када држава заједно са спортским организацијама регулише спорт путем закона и путем правила спортских организација, и либерални систем у коме закон дозвољава спортским организацијама да у потпуности регулишу спорт конкретне земље.²² Државе кроз устав креирају свој однос према спорту, па касније кроз законе и подзаконске акте тај однос разрађују.

Сагледавајући спорт из перспективе вршења утицаја на креирање правила спорта у глобалу, нужно запажамо да је на једној страни држава са својим репресивним апаратом, док се на другој страни налазе спортске организације. Спортске организације, чија аутономија представља важан, ако не и суштински

²¹ Leo Vandavelde, *The right of the physical integrity of the professional athlete*, International Sports Law Review: Pandektis, 1993, том I, стр. 260-265.

²² Dimitrios Panagiotopoulos, *Sports Law (Lex sportiva) in the world, regulations and implementation*, Athens – Komotini, Ant. N. Sakkoulas Publishers, 2004, стр. 66-68.

сегмент успостављања и заштите основног оквира спорта и спортиста, одржава равнотежу која је нужно потребна да би спорт задржао свој идентитет.

Спорт у последњих неколико деценија доживљава економски преображај што доводи до великих промена у свету спорта, али и утицаја различитих фактора на креирање политике према спорту од стране држава и међународних организација. Аутономија спорта је овим доведена у питање. Преплитање различитих аспеката живота кроз спорт се временом испољило као претња аутономији Међународног олимпијског комитета и спортских организација. Аутономија ових институција је круцијална и може и мора уживати пре свега политичку и економску независност.²³ У тренутку када је западно немачки мачевалац Томас Бах онемогућен да брани олимпијско злато које је освојио у Монтреалу 1976. године, на Олимпијским играма које су се после четири године одржавале у Москви, спорт је изгубио свој идентитет и постао политичка игра великих сила.²⁴

Суштина и обавеза спортског права је да обезбеди поштовање независности спортских организација и њихове аутономије, наравно у мери у којој се то не супротставља јавном поретку конкретне земље. Једино тако, спорт може остати заштићен од утицаја политике, економије и других видова манипулације спортом и спортистима.

3. Комерцијализација спорта

Уласком профита у спорт настаје нова ера која мења структуру и начин изражавања спорта, претварајући професионалне спортисте у модерне гладијаторе, а спортску индустрију у једну од најпрофитабилнијих сфера пословања. Данас, спортска индустрија чини више од 3% укупне светске трговине и која само у Европској Унији доноси више од два милиона радних места.²⁵

²³ Више о томе у поглављу Обим аутономије спортских организација, стр. 268-284.

²⁴ Олимпијске игре у Москви 1980. године су бојкотовале 62 земље међу којима и Западна Немачка. Разлог за бојкот је била Совјетска инвазија на Авганистан, а покретач бојкота САД.

²⁵ European Commission, The European Model of Sport, Consultation document of DG X.

До комерцијализације долази услед реализације интереса за богаћењем.²⁶ Када купујемо патике за спорт биће нам важно да су удобне и прилагођене спорту којим желимо да се бавимо. Случајно ће се поклопити да такве патике носи и Роџер Федерер. Са друге стране, појединци ће куповати исте такве патике само зато што их носи Роџер Федерер. Квалитет се претпоставља. Поред патика желеће да купе и чарапе, мајицу, шортс и осталу опрему коју носи овај славни тенисер. Не зато што је то роба познатог светског брэнда, већ зато што је Федерер постао брэнд за себе. Постао је ходајућа реклама за произвођача спортске опреме који му плаћа милионе долара само да би носио њихову опрему. Али та компанија ће зато зарадити милијарде долара од потрошача, односно конзумента те опреме. Када спортиста постане брэнд који доноси новац, произвођачи почињу да се утркују у понуди за експлоатисање његове славе. Милиони долара су мали проценат који се плаћа спортисти у односу на профит који се очекује заузврат. Читави маркетиншки тимови се ангажују како би се компанија рекламирала на најбољи могући начин. То подразумева официјелно спонзорство највећих светских такмичења, ангажовање најбољих спортиста да рекламирају производе спонзор компаније и сл. У том смислу спонзор компанија са спортистом закључује уговор о спонзорству који, поред осталих, може да садржи и одредбе о пожељном понашању спортисте како на терену тако и ван њега. Спонзор компанија зна шта значи бити спортиста и какво се понашање од њега очекује, односно које вредности један спортиста треба да подстиче код других људи. Међутим, спонзор то користи у свом интересу. За спонзора врхунски спортиста који се тако не понаша на терену или ван њега, може бити већа штета од користи, те су стога овакви уговори и својеврсне кочнице у испољавању праве личности конкретног спортисте. Спортиста је обавезан уговором на одређено понашање и тога се мора придржавати уколико не жели да се суочи са раскидом уговора и накнадом штете спонзор компанији. Са друге стране, тражити од спортисте да се понаша на одређени начин врши се у циљу позитивног промовисања спонзор компаније, без обзира што спортиста на тај начин стиче углед идеалног спортисте. Такво, некада вештачки наметнуто, понашање може створити притисак

²⁶ Средином XIX века амерички предузетници су открили да би гледаоци платили да гледају најбоље спортисте како се такмиче. Прва бејзбол утакмица на којој је улазак коштао 10 центи одиграла се на лето 1858. године. Види више: Roger Abrams, Sports Justice: The Law & The Business of Sports, Northeastern, 2010, стр. 1-15.

код спортисте, оптерећење да се понаша другачије од оног што јесте. У таквој ситуацији говоримо о негативној конотацији оваквих одредби уговора - наметања жељеног понашања. Врхунски спортиста мора бити врхунски узор сам по себи, без било какве присиле на то. Уколико се човек понаша узорно само због уговора који га на то обавезује, а то је заправо супротно ономе што он у бити јесте, онда ће се у једном тренутку испољити сва негативност такве личности. Спонзор компанија ће чак и у тој ситуацији настојати да извуче корист стварајући узор и од таквог спортисте. Лош узор, али узор. Питање трајања таквог уговорног односа се не поставља. Трајаће док то не нарушава углед спонзор компаније. Императиви који се намећу су двосмислени. Спортиста мора бити у врху, али начин на који ће то остварити, уколико није видљив јавности, је прихватљив. Ту долазимо до различитих позитивних и негативних карактеристика траженог понашања. Личност и карактер спортисте ће пресудити и усмерити му каријеру у правцу у коме ће се испољити све његове мане и врлине. Ако га публика заволи, тај спортиста ће бити и миљеник спонзора. Да ли ће то бити у циљу спорта и спортских идеала или не, зависи једино од спортисте. Наговестимо овде један од највећих проблема модерног спорта – допинг. Довољно је да постоји као опција у свести спортисте, па да реално можемо очекивати да ће спортиста у одсудном тренутку посегнути за овом забрањеном стимулацијом.

Последњих двадесетак година комерцијализација спорта доживљава невероватан успон. Сведоци смо милионских уговора о трансферу играча.²⁷ Милијарде долара се зарађују само од продаје радио-телевизијских права за пренос спортских догађаја. Куповина спортских реквизита и опреме такође броји зараду изражену милијардама долара. Профит је закорачио у спорт и питање могућности његовог максимизирања се више не поставља. Историјски гледано, спорт раније није био толико преокупиран новцем. Сећам се у једном интервјуу Драгослав Шекуларац је рекао да је менаџмент клуба обећао целом тиму по Веспу (мотор) ако победе.²⁸ Данас је питање да ли би неки играч тог калибра пристао да уопште излази на терен под таквим околностима.

²⁷ Можемо говорити о ери уговора од 100.000,00 фунти недељно пратећи податке из Annual report on football finance, 2000, Deloitte & Touche, www.footballfinance.co.uk/publications

²⁸ Емисија Робна кућа: За некога све, за сваког понешто - Фудбалска репрезентација 1960-1974, емитована на првом каналу РТС-а, 27.12.2009. године.

Спортска индустрија је са својом пропагандом свесно усмерила популацију ка спорту. Љубитељи спорта плаћају огромне новчане износе не би ли били близу својих идола, носили њихову опрему, користили све оне предмете који нису везани за спорт, али које врхунски спортисти рекламирају. Промоција спорта и настојање да се заради што више, иде толико далеко да се спортска такмичења временски померају не би ли их у директном преносу гледало што више људи.²⁹

Комерцијализација спорта је производ тренутка у коме живимо. Основа спортске индустрије лежи управо у приказивању и бомбардовању људи спортом и здравим животом. Развој технологије то омогућава вишеструко. Праћење спортских вести или чак директних преноса преко мобилног телефона, поред прихода произвођачима ових уређаја и њиховом тиму који развија и дозвољава ову могућност, доприноси и популаризацији спорта. Да бисте видели резултат утакмице сада не морате да журите кући како бисте гледали спортски преглед, или да узимате слободне дане како бисте пратили првенство. Технологија, економија и маркетинг чине да се само у Европској Унији потроши годишње око 12 милијарди фунти на спорт од стране потрошача.³⁰ Спортисти и њихови клубови су постали брендови који доносе много новца. Енглески фудбалски клуб Манчестер Јунајтид (Manchester United) је 1996. године процењен да вреди око 429.85 милиона фунти, 1998. године вредност му је скочила на 623 милиона фунти, да би 2000. године вредност овог клуба била процењена на једну милијарду и двадесет милиона фунти³¹. У априлу 2013. године вредност овог клуба је процењена на 2 милијарде и 18 милиона фунти³². Колико је овај клуб популаран говори и податак да се само од продаје реплика дресова заради годишње око 64 милиона фунти.³³ Висина износа говори о популаризацији и вртоглавој комерцијализацији спорта. Зарада од продаје дресова 1994. године је доносила клубу тада енормних 23 милиона фунти. За шест година овај износ се готово утростручио. То говори о убрзаној комерцијализацији спорта и о огромном маркетиншком учешћу стручњака на ширењу свести људи о потреби за

²⁹ Распоред такмичења на Олимпијским играма се прилагођава, не спортистима, већ потреби да што више људи прати овај догађај уживо. Види више: <http://hubpages.com/hub/The-Commercialization-of-Sport>

³⁰ Види више: www.culture.gov.uk.

³¹ Види: Man. Utd. pass a billion, bbc.co.uk/news, 8. март 2000. године.

³² Види више: www.forbes.com/teams/manchester-united/

³³ Види: Profits up at Old Trafford, bbc.co.uk/news, 28. март 2000. године.

спортом. То је довело до повезивања свих аспеката живота са спортом у комерцијалном смислу. Искористити оне који се баве спортом за сопствену добробит, постао је императив чија примена доноси вртоглаве износе који се исплаћују најбољима. Спортска индустрија је почела да се шири, закорачивши у спорт у мери која се више не може контролисати. У САД до 1977. године није постојао уговор са спортистом који је прелазео милион долара. Према извештају о просеку плата америчких спортиста из 1989. године³⁴ за четири професионална спортска такмичења ситуација је била следећа: 577.200 долара у националној кошаркашкој лиги³⁵, 490.000 долара у главној бејзбол лиги,³⁶ 212.000 долара у националној фудбалској лиги³⁷ и 156.000 долара у националној хокејашкој лиги³⁸. Већ 1994. године број спортиста који је зарађивао више од милион долара је био изнад 200. За шест година просек плата је био задивљујући, а последица тога је заправо стварање могућности исплате енормних новчаних износа спортисти који може да напуни стадион. На Форбсовој листи најбогатијих спортиста у 1994. години налазили су се кошаркаши Мајкл Џордан (Michael Jordan) са 30 милиона долара, Шејкил О'Нил (Shaquille O'Neal) са 17 милиона долара, голфери Џек Никлаус (Jack Nicklaus) са 15 милиона долара и Арнолд Палмер (Arnold Palmer) са 14 милиона долара, као и боксери Мајкл Мур (Michael Moore) и Ивандер Холифилд (Evander Holyfield) са по 12 милиона долара.³⁹ За разлику од поменутих спортиста, власници професионалних спортских франшиза спадају у најбогатије људе на свету. Профит од прихода у четири најпознатије америчке лиге, кошарка, фудбал, хокеј и бејзбол, 1993. године је донео 5.1 милијарди долара.⁴⁰ У односу на овај износ приход тада најбогатијег спортисте је потпуно занемарљив, а вишеструко исплатив. Комерцијализација створена популаризацијом спорта и промоцијом здравог живота креирала је неку врсту модерног феудализма, са спортистима као алаткама за

³⁴ Види више на: <http://hubpages.com/hub/The-Commercialization-of-Sport>

³⁵ National Basketball Association (NBA)

³⁶ Major League Baseball (MLB)

³⁷ National Football League (NFL)

³⁸ National Hockey League (NHL)

³⁹ Види више на: <http://hubpages.com/hub/The-Commercialization-of-Sport>. Данас, најплаћенији спортисти кроз своју плату и рекламе зарађују вишеструко веће суме новца. Боксер Флојд Мејведер (Floyd Mayweather) је према пресеку зарада у јуну 2012. године за годину дана зарадио 85 милиона долара. На Форбсовој листи најплаћенијих спортиста, први фудбалер се налази тек на 8. месту и то је, тренутно, Дејвид Бекам (David Beckham). Види више на: <http://www.forbes.com/athletes/list/>

⁴⁰ Види више на: <http://hubpages.com/hub/The-Commercialization-of-Sport>.

прављење новца. Новчани износи су из године у годину у порасту. Данас, Тајгер Вудс (Tiger Woods), најбољи голфер данашњице, а по многима и најбољи голфер свих времена, зарађује годишње преко 70.000.000 долара.⁴¹

Са друге стране, спортски клубови су постали брендови за себе. Вредност појединих клубова прелази милијарде долара. Интересантан је пример америчког фудбалског тима Далас Каубојс (Dallas Cowboys). Овај тим је 1960. године купљен за 600.000 долара. Већ 1989. године је продат за 140 милиона долара. У септембру 2008. године вредност је порасла на невероватних 1.612 милијарди долара⁴², да би данас износила 2.300 милијарди долара.⁴³

Невероватне вредности и износи који се јављају у спорту нису без основа. Продајом права везаних за спортска дешавања, као и продајом спортиста повратни износи вишеструко надмашују износе који се исплаћују. Зарада која код коначних финансијских извештаја остаје клубу, спонзору, агенту, као и другим субјектима укљученим у трансакције, огромна је. Комерцијализација спорта је нашла свој пут кроз спорт. Без огромних финансијских прилива спортска такмичења се не могу ни замислити, а управо у томе лежи извор прихода. Промоција спорта, играча, као и производа спонзора, просто намеће крајњи циљ – новац. Спортски клубови који су већином били организовани као удружења грађана сада се организују као отворена акционарска друштва, моћне компаније чија вредност на тржишту превазилази милијарду долара.⁴⁴

Када говоримо о спонзор компанији, циљ је свакако промоција својих производа или услуга кроз најуспешније спортисте.⁴⁵ Износи које исплаћује спонзор компанија изабраном спортисти, омогућавају јој вишеструку надокнаду кроз конзументе спортске опреме. Кључно је, ипак, навестити да је спонзор компанији интерес зараде битнији од интереса самог рекламирања кроз личност спортисте. Узмимо као пример познатог произвођача ски опреме компанију Росињол (Rossignol). Због економске кризе и процене да конзументи неће моћи да донесу

⁴¹ Форбсова листа најбогатијих спортиста за 2013 годину. Види више на: <http://www.forbes.com/athletes/>

⁴² Види више на: <http://hubpages.com/hub/The-Commercialization-of-Sport>

⁴³ Види више на: <http://www.forbes.com/teams/dallas-cowboys/>

⁴⁴ Манчестер Јунајтид је у том погледу први на листи. Вредност овог фудбалског клуба процењује се на 3 милијарде и 165 милиона долара према Форбсовој листи од априла 2013. године.

⁴⁵ Из тог разлога се компаније и утркују за спонзорство највећих спортских звезда

очекивани приход предложили су својим спортистима да се умањи договорени износ накнаде који су им исплаћивали годишње за 50% односно за све време трајања економске кризе. Чувена америчка скијашица Линдзи Вон (Lindsey Vonn), двострука светска шампионка у скијању, била је у уговорном односу са компанијом Росињол. Скијашица није желела да настави уговорни однос под поменутиим условима тако да је раскинула уговор и закључила нови са компанијом Хед (Head) са трајањем до 2014. Године.⁴⁶ Ово је уједно и одличан пример уплива редовног права у спорт. Због промењених околности, компанија Росињол је понудила нове услове, а корисник уговора непривративши их одлучио је да га раскине.

Интерес спортске индустрије је да се прошири на сваку сферу људског живота, не узимајући у обзир основну преокупацију појединца. Спортиста или не, потреба је човека да у слободном времену или бар у једном тренутку дана буде обучен спортски. Да се осећа комотније. То значи да ће и неко ко је тотални антиталенат за спорт, чак и она особа која спорт уопште не прати, купити патике, тренерку или нешто слично. „Спорт се развија као саставни део слободног времена код људи као бренд и производ који треба да буде употребљен у својој препознатљивој и дискретној посебности. Као такав спорт је потпуно сличан са било којом сфером забаве.“⁴⁷ Италијански филозоф Антонио Грамши (Antonio Gramsci)⁴⁸ развио је концепт хегемоније као идеју прихватања и сагласности са доминантном идеологијом вредности и идеја у друштву. По овој идеји групе које имају пре свега економску, социјалну и политичку моћ су стварни креатори ових вредности и идеја. Имплементацијом вредности, које обичном појединцу нису ни потребне, владајуће групе остварују своје циљеве. Маса се прилагођава наметнутом систему вредности, иако јој то није у интересу, зато што се такве идеје пласирају кроз сваки сегмент комуникације са људима. На првом месту се за то користе мас медији. Као део социјалног живота, спорт се представља као производ који се купује и као такав се презентује маси. Овакав концепт развија Франкфуртска школа⁴⁹ кроз своју нео–

⁴⁶ Види више на <http://www.forbes.com/2010/02/09/top-earning-winter-olympic-athletes-business-sports-top-olympians>

⁴⁷ Види више: Simon Gardiner at al, Sports law, London, Cavendish, друго издање, 2001, стр. 37 и даље.

⁴⁸ Види више: Antonio Gramsci, The prison notebooks, London: Lawrence and Wishart, 1971.

⁴⁹ Група немачких нео-марксистичких филозофа окупљених око Института за друштвена истраживања у Франкфурту.

марксистичку анализу наводећи да се тиме кроз спорт помирују интереси народа и досеже социјални баланс.

Креирањем комерцијалне стране спорта добија се још један производ који се купује. Потрошачко друштво ће се поводити идејом спортских идеала и куповати све што је у вези са спортом, од карата за утакмицу до тренерке и дреса свог омиљеног клуба, а често само зарад гледања преноса спортског догађаја код куће. Новац је у спорт унео професионализацију у сваки сегмент спортског изражавања. Тај професионализам доноси профит и тамо где не треба да га буде – у бити спорта. Спортски идеали су непроцењиви, а спортиста је узор телесног и менталног. Та слика је значила нешто у античкој Грчкој. Данас су идеали искривљени. Новчано се изражавају. Комерцијализација је толико продрла у спорт да се спорт прилагођава комерцијализацији. Спонзорише се све више такмичења како би се спорту омогућила гледаност, а људима праћење догађаја. Промоција спорта и здравог живота се врши у сврху повећања профита. Са друге стране, евидентно је да постоји својеврсна отпорност спорта на потпуну потчињеност спортској индустрији. Тенденција да се заради више може да претвори спорт у неинтересантно такмичење у коме се унапред зна ко је победник. То се најбоље види у националним клупским такмичењима.⁵⁰ Поједини тимови вреде милијарде долара и у својим редовима имају најскупље и најбоље играче, и као такви немају конкуренцију. На тај начин се губи такозвани „такмичарски баланс“, а самим тим и интересовање публике за долазак на утакмицу, за гледање путем телевизије и слично. То уништава спорт обзиром да ствара предвидљивост исхода меча. Клуб који има више средстава ангажоваће потребне играче без обзира на цену и тиме ће бити у значајној предности у односу на оне клубове који себи то не могу да приуште. Потенцијално решење овог проблема које даје резултате је ограничавање висине исплате плата.⁵¹ То значи да се дефинише максимални износ који клуб може потрошити приликом формирања тима, уз ограничење и акценат на томе да се овде не ради о индивидуалним износима које би клуб платио. Клуб може потрошити укупно дозвољени износ на једног или на више

⁵⁰ У Републици Србији у Јелен супер лиги немају сви клубови средства за ангажовање бољих играча. Тиме клубови лошијег материјалног статуса губе на конкурентности, обзиром да бољи играчи одлазе у клубове који ће их више платити. Услед тога Лига губи на компетативности, а гледаоци губе интересовање за праћење утакмица.

⁵¹ Тзв. Salary cap.

играча, али једино збир њихових плата не сме прећи дозвољени максимум. Колике ће бити индивидуалне плате зависи од понуде и тражње за конкретним играчем. На овај начин се добија неизвесност у такмичењу обзиром да тимови са више средстава не могу то своје богатство злоупотребити у односу на друге тимове, што омогућава да сви тимови буду приближно исте снаге. Најбољи пример овог ограничења исплате плата је НБА лига у Сједињени Америчким Државама. Ограничење висине исплате плата је одређено за сезону 1984/85 на 3.6 милиона долара. Висина износа се, услед комерцијализације, временом повећавала и већ у сезони 1995/96 висина износа је померена на 23 милиона долара, да би у сезони 2009/2010 овај износ био 57.7 милиона долара.⁵² Повећавање висине износа говори о томе да је укупан приход који је појединачни клуб зарађивао од продаје улазница, телевизијских права и сл.⁵³ био стално повећаван управо због стварања конкурентности клубова. То је омогућило да се висина ограничења плаћања помера навише без опасности по спорт и, чак шта више, по побољшање услова одржавања такмичења. НБА лига је зарадила 135 милиона долара у сезони 1982, седамнаест година касније у сезони 1999 вртоглавих 1.7 милијарди долара, у сезони 2008-09 износ од 3.2 милијарде долара, а у сезони 2010/11 износ је достигао суму од 4.3 милијарде долара.⁵⁴

Из овог приказа сагледава се међусобна веза спорта и спортске индустрије. Профит може бити контролисан и неизвесност такмичења може бити потпуно омогућена. Оно што је карактеристично за спорт у САД је да су лиге затворене и да једноставно нико не може да испадне и буде пребачен у нижи ранг такмичења зато што је у текућој сезони постигао лоше резултате. Режим такмичења је затворен и одвија се између истих клубова. Комерцијализован је сваки корак у спорту, али је неизвесност такмичења сачувана. Допринос томе је свакако подела прихода међу

⁵² Види више на: <http://members.cox.net/lmcoon/salarycap.htm>

⁵³ Ту спадају још и приходи од летњих кампова, продаје пића, маскота, промоције тима, наплате паркинга, продаја карата за плеј оф, приходи од спонзора итд. То је тзв. BRI (Basketball Related Income) приход везан за кошарку који се дефинише сваког јула месеца на основу чега се одређује Salary cap за наступајућу сезону.

⁵⁴ Види више: Martin J. Greenberg, The NBA – A Model for Success, Sport and the Law Journal 9, 1995. година и на: <http://www.plunkettresearch.com/Industries/Sports/SportsStatistics/tabid/273/Default.aspx>. За разлику од НБА лиге, НФЛ је у 2010. години имао 8,3 милијарди долара прихода, а МЛБ је генерисала само 73% које је остварила НФЛ. Овај податак је још више изненађујући када се узме у обзир да НФЛ сезона траје само 6 месеци, а и поред тога се налази на првом месту лигашких зарада у САД. Види више: Russel T. Gorkin, Sport-League Player restraints, Section 1 of the Sherman Act, and Federal Labor Law in the Context of the National Football League, Journal Of Sports&Entertainment Law, Harvard Law School, 2014, стр. 2-3.

клубовима. Тако, на пример, у америчком фудбалу приходи од улазница се деле у односу 60:40 између домаћег и гостујућег клуба.⁵⁵ Оваква подела прихода је свакако значајна и правична, обзиром да оба тима доводе своје навијаче⁵⁶ и на тај начин пуне трибине. Ипак, за разлику од америчког фудбала, у америчкој хокејашкој лиги, домаћи тим задржава целокупни приход од утакмица, док у америчкој кошаркашкој лиги домаћи тим задржава 94% прихода од улазница, а кошаркашка лига узима 6%.⁵⁷

У Европи је ситуација другачија. Обезбеђивање такмичарског баланса је још увек у процесу разраде и изналажења најбољег решења и спутавања узлета комерцијализације. За разлику од Америчких клубова, европски спортски клубови су углавном били организовани као непрофитне организације, искључиво спорта ради. У последњих неколико деценија законом је омогућено да се спортски клубови организују и као профитна/лукративна друштва, тачније као отворена акционарска друштва, чиме је комерцијализација ушла на велика врата у клубове стварајући простор за директан пласман капитала. Подела прихода између клубова се нуди као једно од решења за постизање неизвеснијег такмичења.⁵⁸

Богати домаћи или страни инвеститори су добили могућност да инвестирају у клуб, стекну већинско учешће, а самим тим доносе одлучујуће одлуке. Капитализацијом спорта се ствара све већи јаз између клубова. Атрактивни клубови добијају све више средстава, док они лошији постају све сиромашнији. Било у спорту или ван њега, интерес привреде је увек исти – максимизација профита. Ово начело је у спорту имплементирано, не од спортиста, већ од људи који доносе најважније одлуке. Клубови постају неконкурентни, а такмичење неинтересантно. Проблем који на овај начин настаје у спорту представља последицу неконтролисане комерцијализације. Капитал се улаже тамо где се може оплодити. Клубови који не могу вишеструко да поврате уложено нису интересантни за инвестицију. У националном првенству фактички се неколико клубова бори за титулу. Остали, са

⁵⁵ Види више: Daniel S. Mason, Revenue Sharing and Agency Problems in Professional Team Sport: The Case of the National Football League у књизи Scott Rosner and Kenneth Shropshire, *The business of sports*, Jones and Bartlett Publishers Inc, London, 2004, стр. 57.

⁵⁶ Simon Gardiner, *The Manchester united Phenomenon: The Role of Fan Power*, In: *Proceedings of 1st Panhellenic Congress on Sports Law*, Trikala 4-6 June, ELLIN: Athens, 1999, стр. 159-165.

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Stefan Kesenne, *Player Market Regulation and Competitive Balance in a Win Maximizing Scenario*, у књизи Stefan Kesenne and Claude Jeanrenaud, *Competition Policy in Professional Sports: Europe After the Bosman Case*, Standard Edition Ltd, CIES - Universite de Neuchatel 1999, стр. 117-133.

мање новца и мање средстава за ангажовање бољих играча, не могу да постигну завидније резултате.

Израз из „неатрактивности“ за инвестицију се може једино наћи у изласку на неко међународно такмичење у ком и само учешће доноси значајну количину новца. „Лига шампиона“⁵⁹, на пример, најзначајније је фудбалско такмичење у Европи. Клубови теже да се пласирају на ово такмичење из разлога спортске респектибилности, огромне зараде коју ово такмичење доноси⁶⁰ и привлачења спонзора. Међународна такмичења су постала тржиште у које се може инвестирати. Светски милијардери су покуповали највеће клубове, спонзори такмичења успевају да вишеструко поврате уложени новац, а спортисти се међусобно боре за што бољи рејтинг. Посматрано из угла просечног гледаоца, клубови који успеју да се квалификују у Лигу шампиона и који даље теже коначном циљу – освајању титуле шампиона Европе, добијају значајне приходе. Међутим, економски посматрано поменути новчани износи су занемарљиви, пре свега у односу на појединачне уговоре великих звезда/играча⁶¹, а потом и на приходе који долазе од продаје права на телевизијски пренос и слично. У том смислу, оно што се назире иза спорта је експонирање спонзора у циљу промоције пословних интереса и увећавања капитала. Конкретно, Лигу шампиона спонзоришу мултинационалне компаније које и омогућавају одржавање овог турнира. Када је, у данашњем облику, 1992. године формирана Лига шампиона, одлучено је да највише осам главних спонзора спонзорише догађај.⁶² Новац који су они у обавези да уложи омогућава им, између осталог, и приоритет код телевизијског рекламирања. Ови спонзори добијају највећи

⁵⁹ Организатор и покровитељ овог такмичења је UEFA (Union of European Football Associations).

⁶⁰ Сваки тим који се квалификује за групно такмичење Лиге шампиона добија 8,6 милиона евра. Победа на свакој утакмици доноси додатних 1.000.000,00 евра, док нерешен резултат 500.000,00 евра. Улазак у осмину-финала доноси 3.5 милиона евра сваком клубу, четврт финале 3.9 милиона евра, а полуфинале 4.9 милиона евра. Другопласирани клуб добија 6.5 милиона евра, а победник Лиге шампиона добија 10.5 милиона евра.

⁶¹ Трансфер Зинедин Зидана (Zinedine Zidane) из Јувентуса (Juventus) у Реал Мадрид (Real Madrid), 2001. године, износио је фрапантних 46 милиона фунти. Био је то највећи трансфер у историји фудбала.

⁶² Тренутно су то: Форд (Ford), Хајнекен (Heineken), Мастер кард (Master Card), Гаспром (Gazprom), ХТЦ (HTC), Уни кредит (UniCredit), Сони компјутер ентертејнмент Јуроп (Sony Computer entertainment Europe) и Плеј стејшн (Play Station).

простор у комерцијалном делу преноса, право на четири рекламна панона око стадиона, бесплатне карте за утакмицу и сл.⁶³

Негативан утицај комерцијализације на спорт огледа се и у чињеници да спонзор дефинише и одређује правила свога присуства на догађају. Тако, на пример, дешава се да услед величине рекламних панона гледаоци у првом реду не могу да прате утакмицу зато што им поменути панони заклањају видик.⁶⁴ Такође, купци сезонских карата немају гаранцију коришћења својих места за утакмице ван домаће лиге. Међународне утакмице се организују под посебним правилима, привлачећи већи број гледалаца, а самим тим су и приходи већи, док спонзори настоје да се укључе у организацију. Из тог разлога власници сезонских седишта немају гаранцију коришћења својих седишта. У конкретној ситуацији се ради о наднационалном такмичењу, за које важе посебни услови, али и редовни гледаоци који су издвојили средства за куповину сезонских карата и који су верни навијачи својих клубова, заслужују да буду третирани на бољи начин. Ипак, оно што најексплицитније приказује у којој мери спонзор ставља иза себе и свог прихода сваки сегмент људског живота и гази по достојанству појединца, је чињеница да спонзори у свом рекламирању настоје да искористе сваки део простора за постављање својих обележја. Поједини стадиони равну површину испред седишта у првом реду користе за смештај лица са посебним потребама. Искоришћавањем и овог простора за своје рекламе, спонзори фактички сужавају приступ поменутих лица на спортски догађај и тиме јасно стављају до знања да у борби за профит осећања не постоје. Чак ни у спорту.

Комерцијализација спорта је донела са собом и нужну професионализацију. Аматерски спорт је постао прошлост, гледано из угла чистоте спорта. Од обнављања Олимпијских игара па до данас, дух олимпизма је био и остао основна одлика игара. Олимпијска повеља наводи да „бављење спортом је људско право. Сваком појединцу се мора омогућити да се бави спортом без икакве дискриминације и у складу са духом Олимпизма, који захтева међусобно разумевање кроз пријатељство,

⁶³ Види више: Craig Thompson and Ems Magnus, *The UEFA Champions League Marketing*, FIBA Assist Magazine, фебруар 2003, стр. 49–50.

⁶⁴ Стадиони Олд Трафорд (Old Trafford), Енфилд (Anfield), Селтик парк (Celtic Park), Стамфорд бриџ (Stamford Bridge) и сл.

солидарност и фер плеј⁶⁵. Међутим, да би се игре уопште могле одржати, неопходно је обезбедити новац, новац који долази од спонзора игара. Комерцијализацијом се, са једне стране, обезбеђује могућност одржавања игара, док са друге стране Олимпијски покрет недвосмислено инсистира на томе да организација, администрација и менаџмент морају бити контролисани од саме спортске организације.⁶⁶ Питање које се овде поставља је у којој се мери нарушава независност организације, администрације и менаџмента спортске организације, када официјелни спонзори такмичења заправо омогућавају одржавање тог такмичења. Постоји ли тачка пресека између спорта и бизниса?

Док је раније спорт био практикован у слободно време, данас спортска индустрија настоји да искључи сво слободно време спортисти, приморавајући га да се такмичи све више. Спонзори такмичења настоје да обезбеде што већи број директних преноса како би што већи аудиторијум гледао догађај. У том циљу се и распоред такмичења прилагођава потреби спонзора, а не потреби спортиста, који постају пиони у рукама великих компанија. То доводи до повећања броја повреда, психичких сметњи и других негативних испољавања комерцијализације спорта. Слободног времена је све мање, а приходи су све већи. Тачно је да врхунски спортиста, односно престижни клуб, од спонзора остварује веће приходе од плате коју добија од клуба, али цена је превелика.⁶⁷ Улог је здравље, а често и сам живот. Сведоци смо све већег броја можданих удара код спортиста, коришћења недозвољених стимулативних средстава, борби за позицију, а све у циљу стицања профита и развоја спортске индустрије. Ново време је донело нове дефиниције спорта и нов приступ истом. Поставља се питање када су спортисти били срећнији, раније, када је спорт био део слободног времена или данас када је све подређено слави, богатству, брзини живљења и профиту.

⁶⁵ Olympic Charter, Fundamental Principles of Olympism, тачка 4, International Olympic Committee, 2013, http://www.olympic.org/documents/olympic_charter_en.pdf

⁶⁶ Ibid, тачка 5.

⁶⁷ Интересантан је податак да су у сезони 2008-2009, Манчестер Јунајтид и Бајерн Минхен (Bayern Munich) зарадили више од спонзора него од такмичења у Лиги Шампиона стигавши до полуфинала односно четвртине финала, од Барселоне (Barcelona) која је освојила титулу Лиге Шампиона. Такође, и у сезони 2010-2011 Манчестер Јунајтид, другопласирани клуб у Лиги шампиона, поново је, захваљујући новцу спонзора, зарадио готово 2,2 милиона евра више од Барселоне која је освојила турнир.

3.1. Трансфер спортиста као кључни елемент успешности клуба

Директор једног америчког фудбалског клуба је изненађено подигао поглед када му је речено да код продаје играча трансферна накнада мора бити исплаћена преко пословног рачуна у банци. Упитао је: „Зашто ми је потребан пословни рачун када новац могу да ставим у ову металну ташну?!“⁶⁸

Новац је изменио стандарде. Прелазак играча из једног клуба у други је временом омогућио различите опције злоупотреба. Самим тим трансфер спортиста постаје једна од најunosнијих сфера пословања. Кроз трансфере спортиста су се дешавале различите злоупотребе почев од прања новца, па све до трансфера играча који не постоје.

Пример са почетка поглавља довољно јасно показује колико су злоупотребе постале нормалне и колико су клубови, као ентитети одвојени од појединаца, немоћни и остављени по страни по овом питању. Раније су се клубови најчешће организовали као удружења грађана. Имајући у виду непрофитни карактер оваквог организовања видно је да је интерес у спорту у тадашњем периоду био изван сваког интереса за богаћењем. Касније, како би спортски клуб могао да се бави и неком профитабилном делатношћу у циљу стицања зараде у интересу клуба, клубови су почели да се организују и као привредна друштва. Суштински, све док је интерес клуба на првом месту, потпуно је ирелевантан облик организовања. Међутим у тренутку када су појединци у спорту видели могућност за стицањем енормне зараде, редовни закони су били непримењиви за поједина питања, а судови нису желели да се баве проблемима из спорта. Развој спортског права и настанак закона о спорту морао је сачекати улазак тржишне привреде у спорт. Другачије, спорт је био само део социјалног покрета грађана, који није био довољно интересантан судским органима. Са друге стране, редовни закони нису били довољно конкретни и примењиви на проблеме који су настајали у спорту, па је и њихова примена била ограничена.⁶⁹

⁶⁸ Види више на: <http://www.mg.co.za/article/2010-02-26-fifa-tighten-transfer-rules-with-new-system>

⁶⁹ То је уједно и одличан пример тренутка када се примена редовног права не може испољити у спорту на исти начин као код редовног пословања привредних субјеката. Специфичност спорта захтева другачији приступ. Из тог разлога се и закони о спорту позивају на примену норми редовног права

У периоду пре него што су се законодавства појединачних земаља упустила у регулисање специфичности спорта кроз посебне законе и пре него што је Европска унија предузела кораке за уједначавање спортске регулативе, међународне спортске федерације су биле једини субјект који је могао и морао да се упусти у питање стварања универзалних правила и решавања спорних питања. Недостатак код међународних спортских организација је био тај што су у тренутку када је тржишна привреда загазила у спорт постале сувише „људске“ и подложне корупцији. Без обзира што је идеја чистог спорта преовладала, аутономија међународних организација је била доведена у питање, и то не само у том тренутку, већ је и данас независност спортских организација генерално велики проблем у спорту.⁷⁰ Развој индустрије је у почетку негативно утицао на спорт из разлога што је правни аспект спорта, у смислу непостојања посебних закона и теорије, био готово занемарљив. То се посебно види у избегавању суда да се упусти у решавање спора који би настао између клуба и играча⁷¹. Касније, како се свест људи ширила у правцу потребе за заштитом својих привредних интереса и спорт се нашао на правцу свеобухватније и шире регулативе. У целокупном заносу „позакоњавања“ спорта и увиђања потребе за спречавањем разних злоупотреба које су се у циљу повећања профита уврежиле у спорту, нужно је морала почети сарадња између међународних спортских организација, Европске економске заједнице, касније Европске уније, упуштања судова у расправљање, а нарочито Европског суда правде који је из корена изменио схватање трансфера професионалних спортиста. Данас можемо рећи да спортско право представља посебну грану права, да спортско законодавство све више постаје комплексно и да доприноси просперитету спорта и заштити спортиста. Доносе се подзаконски акти који нијансирају регулативу постављену законом. Међутим, и поред свега тога, спорт се због своје динамичности и практичности свакодневно сусреће са разним злоупотребама нарочито када су у питању трансфери професионалних спортиста. У том смислу, можемо говорити о прању новца у

које регулишу облик и структуру организовања привредних субјеката, али даља модулација и конкретизација је неопходна, обзиром да свет спорта изискује сопствену регулативу која у одређеним сегментима мора бити јединствена, односно примењива за конкретну специфичну потребу.

⁷⁰ Види више стр. 269.

⁷¹ Види више стр. 38 и даље.

спорту⁷², злоупотреби малолетних играча и другим проблемима о којима ће касније бити више речи. ФИФА је у новембру 2005. године како би превазишла негативности које кваре игру и нарушавају углед фудбала организовала стручну групу под називом „За добробит игре“ (For the Good of the Game) која је требало да размотри и предложи могућа решења којима ће се превазићи проблеми који се тичу корупције, учешћа у капиталу у више фудбалских клубова од стране једног физичког или правног лица, прања новца, као и протока новца за време трансфера играча и сл.

Питање трансфера играча врло рано се појавило у спорту. Могућност за променом клуба је у првом тренутку била на самом играчу, што је свакако идеја која условно речено и данас представља рол-модел за трансфер играча.⁷³ Међутим, тај први тренутак слободе преговарања и одлучивања о преласку из клуба у клуб је врло брзо превазиђен и играчи су постали практично својина клубова без права гласа. Борба за права играча по питању трансфера је трајала дуго, обзиром да је било немогуће остварити судску заштиту. Судови се нису упуштали у расправљање по питању спорова између играча и клубова. Тек када је спорт постао део тржишне привреде и тржишних услова, заправо када је велики новац ушао у спорт, ставови су почели да се мењају и тржиште спорта је поистовећено са тржишном привредом. Спорт као спорт није био довољан за остваривање заштите, али када су инвестиције у спорту постале велике, успостављена је потреба за уређивањем свих односа који настају у оквиру спорта. Судови су се упустили у одлучивање по предметима који су им подношени, али само у домену повреде права и обавеза који нису суштински и искључиво везани за спорт. Можемо рећи да је тек са уласком великог новца у спорт омогућено да се развија идеја о спортском праву, односно тек тада је настала потреба за „заштитом инвестиција“. Интерес заштите новца је био важнији од интереса заштите људи/спортиста, па је од краја деветнаестог века и скоро до половине двадесетог века било готово немогуће изборити се за бољи третман од оног који је предвиђао статут неке спортске организације. Заштита спортиста је била, можемо

⁷² Види више о овом проблему: Money Laundering through the Football Sector, FATF/OECD, 2009 и Fausto Martin de Sanctis, Football Gambling and Money Laundering, Global Criminal Justice, 2014, стр. 32-37.

⁷³ Право на слободан избор клуба је једно од четири основна принципа спортских активности према Панагиотопулусу, поред принципа слободог избора спортске активности, принципа слободног развоја личности и принципа разликовања аматерског и професионалног спортисте. Види више: Dimitrios Panagiotopoulos, The Greek transfer system of athletes and protection of their personality, International Sports Law Review: Pandektis, број IV, 2001, стр. 188-192.

рећи, законски онемогућена, обзиром да су клубови могли пред законом да оправдају разлог успостављеног ограничења. Концепт заштите играча по питању трансфера се деценијама кретао врло споро. Разлог је био у томе што је требало прихватити чињеницу да је спорт изашао из оквира забаве одраслих људи и да је постао уносан бизнис у чијем оквиру морају постојати закони који ће регулисати права и обавезе учесника у спорту.

Када говоримо о трансферу професионалних спортиста, ту подразумевамо прелазак играча из једног клуба у други. Тај прелазак може бити праћен новчаном (трансферном) надокнадом⁷⁴ или може бити без накнаде, у зависности да ли је уговор играча са клубом из кога прелази истекао или није. Суштински посматрано, трансфер се спроводи како би се повећала конкурентност спортског клуба на спортским такмичењима. Клуб купује играча из разлога повећања своје успешности. Конкурентност клуба на такмичењу може бити, и често јесте, у директној вези са преласком жељеног играча у спортски клуб. Ликвидност клуба и имовно стање су од великог значаја за куповину играча. У могућности куповине жељеног играча се прави разлика у имовној снази клубова, а што нас заправо води до другог значајног аспекта појма трансфера. Трансфер се услед комерцијализације спорта спроводи из разлога повећања конкурентности спортског клуба на тржишту. На тај начин се превазилази спортска потреба за трансфером и долази се до чисто економске потребе поимања и сагледавања појма трансфера. Док је први аспект, конкурентност на такмичењу, искључиво спортског карактера, други аспект, конкурентност на тржишту, је последица модерног доба и комерцијализације. Овај други аспект је довео до ескалирања злоупотреба трансфера професионалних спортиста. Конкурентност на тржишту акценат ставља на зараду спортског клуба, не нужно од такмичења, и не доноси нужно зараду искључиво спортском клубу.

Уколико сагледамо сегменте напретка шпанског фудбалског клуба Реал Мадрида (Real Madrid) од 2000. године па на даље, можемо приметити да поменута економска позадина последице трансфера професионалних спортиста иде испред чисто спортске потребе. Политика клуба је била да се купе најбољи светски играчи

⁷⁴ Трансферна накнада се исплаћује клубу из кога играч одлази као својеврсна накнада због преласка у други клуб пре истека уговора којим су дефинисана права и обавезе играча и клуба. Види и: Adam Lewis QC, Jonathan Taylor, Sport: Law and Practis, Bloomsbnury Professional Limited, 2014, стр. 1480-1485.

без обзира на износ новца који је за то потребан.⁷⁵ Тенденција за креирањем овакве политике клуба је произашла из три разлога: да Реал Мадрид постане најскупљи клуб на свету, да се побољша економска ситуација клуба и да се навијачима да оно што желе видети, а то су супер звезде фудбала на једном месту.⁷⁶ Можемо врло лако приметити да је чисто спортски сегмент овакве политике тек споредан. Основна идеја је побољшање економске ситуације кроз куповину најбољих светских фудбалера. Иако, на први поглед прве две тачке могу да звуче контрадикторно, побољшање економске ситуације кроз издвајање средстава за куповину најбољих и најскупљих светских играча, не може се рећи да се новчана издвајања на куповину играча неће вишеструко повратити кроз продају карата, продају права на пренос утакмица, продају сувенира и сл. Победа у такмичењима је нужна последица овакве скупине играча. Међутим, да је руковођење економским аспектом изнад спортског, види се из каснијег пропадања клуба на такмичењима. Немогућност освајања титуле и нестајање ере Галактикоса (Galacticos) је само по себи довољан показатељ колико спорт на крају губи. Данас се фудбалски клуб Реал Мадрид налази на петом месту по висини укупног дуга, који износи 165 милиона долара⁷⁷. Са друге стране, успех клуба и вредност на тржишту је огромна, па тако овај клуб данас вреди 425 милиона фунти, што га ставља на друго место на Форбсовој листи најбогатијих фудбалских клубова.⁷⁸

Питање трансфера, а можемо слободно рећи и проблем трансфера професионалних спортиста, представља важан сегмент у развоју спорта и издвајању оног суштинског, спортског, од личног интереса појединаца. Трансфер професионалних спортиста захтева детаљну регулативу и као што ћемо касније видети, сарадњу између ауторитета, а све са циљем уједначавања правила и превазлажења недоречености која отвара врата сиве економије. Када је Европски суд правде 1995. године донео пресуду у случају Босман (Bosman), трансфер

⁷⁵ Креатор ове идеје је био председник фудбалског клуба Реал Мадрид, Флорентино Перез (Florentino Perez).

⁷⁶ То је тзв. ера Галактикоса (Galacticos). Фудбалери фудбалског клуба Реал Мадрид су били познати као Галактикоси.

⁷⁷ Види више на: <http://www.therichest.com/sports/soccer-sports/the-top-ten-soccer-clubs-with-the-most-debt/6/>

⁷⁸ Види више на: <http://www.caughtoffside.com/2014/01/23/top-ten-richest-clubs-in-world-football-the-deloitte-money-list/10/>

професионалних фудбалера је изменио свет спорта. Правила преласка играча из једног клуба у други потпуно су промењена и појам трансфера професионалних спортиста добија сасвим другачије значење, а самим тим и потребу за другачијом регулативом. У овом уводном делу покушаћу да опишем основе некадашњег и садашњег схватања појма трансфера, а који ће касније, током ради бити детаљно образложени.

Пре случаја Босман, питање трансфера професионалних спортиста, односно могућности одласка играча из клуба у коме игра, зависило је у потпуности од воље самог клуба. Тиме је и слобода одлучивања и кретања играча била вишеструко ограничена. Клуб за који играч игра је био једини овлашћен да да сагласност за прелазак играча у други клуб. То је подразумевало и обавезу исплате трансферне надокнаде клубу из кога играч одлази. Питање да ли је уговор играча који жели променити клуб истекао или није, било је ирелевантно за евентуални одлазак из клуба. Уколико клуб у коме је играч регистрован не жели да пусти играча, играч је остајао везан за клуб. Практично, у тренутку када је играч био регистрован, веза са клубом је била скоро нераскидива. Уколико би клуб понудио играчу обнову уговора са условима који су барем исти као претходни уговор, играч није имао слободну вољу да напусти клуб у коме игра. Тиме је слобода кретања спортисте била потпуно ограничена и супротна идеалу слободе кретања који је промовисала Европска Унија, односно тадашња Европска економска заједница, а која је успостављена Римским уговором. Право које је клуб имао над играчем било је слично као право које има власник ствари над предметом којим се може трговати (*res in commercium*). То право клуб је могао стећи кроз „стварање“ играча, што подразумева тренирање од малих ногу па до А тима одеђеног фудбалског клуба или простом куповином играча. У оба случаја клуб је располагао судбином играча и могао је дозволити или спречити његов прелазак у други клуб. Тиме је створен један однос између клуба и играча који је био толико јак да играч није могао ни по истеку уговора прећи у други клуб уколико не би постојала сагласност за то. У таквој варијанти играч би имао опцију да престане да игра, али то није био прихватљив избор за младог играча жељног доказивања и славе. То је доводило до ситуација да врхунски играчи цео играчки стаж проведу у клубу не постигавши значајнији успех. Овакав приступ спорту и уопште третирању играча, чини се крајње неприхватљивим. Закључењем уговора између клуба и играча

настајао је неравноправан уговорни однос. Играч је долазио у подређен положај. Антић указује да та нелегитимна предност једне уговорне стране мора бити коригована, „јер ће у супротном довести до нелегитимне имовинско правне неравнотеже. Нелегитимни имовинско правни дисбаланс води нужно у оправдано незадовољство и индукује сукобе у друштву, због чега је право позвано да интервенише.“⁷⁹ Тај неравноправни однос је препознат као економски сегмент који је био услов за привлачење надлежности судова приликом решавања спорова. Спорт се за последњих 150 година у много чему променио и то како у приступу игри, тако и у схватању идеје и самог концепта такмичења.

⁷⁹ Оливер Антић, Савесност и поштење у облигационом праву, Правни живот, бр. 10/2003, стр. 567.

II СПОРТ И ПРАВНА ЗАШТИТА СПОРТИСТА

1. Историјски поглед

Спорт је дуго посматран као забава која своју регулативу црпи из статута светских спортских федерација. Превасходно схватан као разбрибрига која је на један организован начин отварала пут ка професионализму, спорт је изискивао да се поред регулисања правила игре постепено уреди и сегмент који се односи на подручје ван спорта, али које је јако уско повезано са спортом. Назовимо их овом приликом правила која превазилазе суштину игре. Ту регулативу прописивале су спортске федерације, а национални савези као чланице једне шире, глобалне, уније појединог спорта, биле су принуђене да прихвате таква правила. Наравно, оно што је било нужно као услов примене успостављених правила у појединим земљама је да се општа регулатива, која је прихваћена од стране националног савеза, не противи домаћем јавном поретку. Спорт је у свој својој суштини био третиран више као област социолошког проучавања повезивања људи у одређеном циљу, него као поље које захтева интервенцију државе и мешање у надлежност једне организације која се бави искључиво организацијом конкретног спорта због кога је и основана, али која све више превазилази своја овлашћења и залази у поље које садржи одређена правила која суштински утичу на потребу правне заштите појединца. Међутим, преовладавало је становиште да регулатива спорта треба да буде одвојена од правне регулативе држав. Све док је спорт био поље забаве, правни систем није видео простор за своје мешање. Тиме је и спорт био увучен у област без адекватне контроле правила која регулишу суштинска права спортиста, а која нису у директној вези са спортом.

Како бих то ближе објаснио, покушаћу да на примеру фудбалских почетака прикажем окружење у коме је стварана историја ове игре. Постојбина фудбала је

Велика Британија.⁸⁰ Како је то била земља различитих феуда и фудбал је био схватан на различити начин. Правила игре су се разликовала од школе до школе⁸¹ па је било потребно усагласити игру како би фудбал био унификован и како би се олакшало одржавање такмичења. У том смислу, 12 клубова/школа 26. октобра 1863. године се састало да креира прва универзална правила игре⁸². Овај тренутак ће започети историјски важну потребу за организацијом која ће касније довести до модерног поимања игре кроз новац и интерес. Тенденција забаве кроз игру убрзо је била превазиђена из разлога што су клубови постепено почели да плаћају играче за сваки наступ. Почети професионализма у фудбалу, односно играња за клуб уз новчану надокнаду, били су строго прикривани од стране клубова из разлога што фудбалска асоцијација то није дозвољавала. Касније када је то постала устаљена пракса, фудбалска асоцијација је игнорисала такво понашање клубова, али га није забрањивала.⁸³

Играчи су углавном били радници запослени у оближњим фабрикама и добијали су плате за свој, да кажемо, примарни посао. Фудбал је, са друге стране, био забава. Међутим, такмичење је полако прерастало у важан догађај и клубови су се борили да задрже најбоље играче у својим редовима. Власници фабрика нису више били забринути ако њихов радник није био задовољавајући на раду, колико су били забринути уколико не би био добар на фудбалским утакмицама које су се одржавале суботом поподне⁸⁴. Полако се стварала подлога за увођење професионализма у фудбал и фудбалска асоцијација Енглеске је 1885. године препознала професионализам. То је значило почетак стварања правила која ће уз извесне промене, које су биле нужне у надолазећем времену, трајати све до данас.

⁸⁰ Тачније Енглеска, Велс, Шкотска и Северна Ирска. Фудбалске асоцијације ових земаља су 1882. године основале Међународни борд фудбалских асоцијација (International Football Association Board – IFAB). Први састанак ИФАБ-а је одржан 1886. године.

⁸¹ Фудбал је у Енглеској игран у јавним школама. Свака школа је стварала своја правила, па се тако разликовала игра у Итону (Eaton) у односу на Хероуз (Harrows) и тако редом.

⁸² Интересантан је податак да је 12 школа из околине Лондона одлучило да креира прва универзална правила игре. Међутим, правила игре и прва Фудбалска асоцијација Енглеске је настала од стране 11 школа, из разлога што је школа Блекхит (Blackheat), одбила да учествује у стварању правила из разлога што је одлучено да се искључи правило шутирања испод колена.

⁸³ Исплате накнада играчима за игру су најпре чињена тајно и то на начин што су клубови стављали у копачке патике новац који би играчи узимали пре изласка на терен. Таква пракса је била познатија као „boot money“, новац из копачке. Види више: David Mc Ardle, From boot money to Bosman: Football, Society and the Law, Cavendish Publishing, 2000, стр. 17.

⁸⁴ David Russel, Football and the English: A social history of association football, 1863-1995, Preston: Carnegie Publishing, 1997.

Приметићемо да је у том тренутку постало важно увести специфична правила и дозволе које ће омогућити бољу игру и уједначити регулативу везану за фудбал. Раније, на почетку стварања ове игре, то није било потребно,⁸⁵ али сада када је овај спорт уздигнут на ниво такмичења између различитих асоцијација⁸⁶ све је тежило уједначавању правила. Спорт и такмичење су били једини критеријуми и водиле нових правила. Новац је коришћен искључиво као средство задржавања добрих играча.

Убрзо је постало потребно регулисати и начин и услове под којима играчи могу наступати у поједином клубу. То је довело до стварања првих правила која су се односила на регистрацију играча и прелазак у други клуб.⁸⁷ Прва регулатива у том смислу је ишла у правцу правне заштите играча. Фудбалска асоцијација Енглеске је у циљу контролисања кретања играча успоставила систем који је подразумевао обавезну регистрацију играча. По том правилу играч је морао на почетку сезоне да се региструје при клубу у ком је желео да игра. Таква регистрација је трајала годину дана и у том периоду играч није могао ни под којим условима да пређе у други клуб, осим под условом да клуб код кога је играч регистрован то дозволи и уз додатну сагласност фудбалске асоцијације. Истеком периода од годину дана играч је био једини позван да одлучује да ли ће наставити да игра за тај клуб или за неки други. Стари клуб није могао да спречи одлазак играча чак иако би желео да обнови регистрацију. Оваква одредба је била, уз одређене измене, сасвим у складу са данашњим поимањем могућности преласка играча из клуба у клуб. На крају сезоне одлука је била једино на играчу. Ипак, убрзо је постало јасно да такав приступ нема будућност. Богатији клубови су били у финансијској предности и могли су поред задржавања играча у свом клубу кроз нуђење већих плата и да купују друге играче из сиромашнијих клубова. Тиме је и такмичење губило на неизвесности. Свакако да је

⁸⁵ По неким ауторима игра датира још од периода пре Магна карте либертатум (Magna Charta Libertatum) односно 1215. године.

⁸⁶ Фудбалска асоцијација Шкотске је основана 1873. године, Фудбалска асоцијација Велса је основана 1876. године, а Фудбалска асоцијација Ирске је основана 1880. године. Тиме је, заправо, настала потреба за уједначавањем правила, обзиром да је свака асоцијација имала извесне специфичности које су долазиле до изражаја током такмичења. Преовладало је правило да се примењује регулатива оне асоцијације на чијем се терену одржава такмичење.

⁸⁷ Како је Међународна фудбалска федерација (Fédération Internationale de Football Association - FIFA) основана 1904. године и како је ФИФА 1913. године прихватила правила ИФАБ-а, можемо закључити да су заправо правила ИФАБ, правила по којим је касније наставио да игра читав фудбалски свет у оквиру ФИФА-е.

приступ сагледавању сада постајао све организованији и сложенији. Проблеми су настајали у ходу, и у почетку су се тако и решавали. Комплексност фудбала није била садржана само у игри, већ и ван ње. Како ће се поступати са играчима, ко ће и када моћи да игра за који клуб, била су питања чији одговор није био у игри, већ искључиво ван ње, а са великим значајем за успех клуба на такмичењу, али и за опстанак самог такмичења.

Убрзо након оснивања Фудбалске лиге Енглеске 1888. Године,⁸⁸ почело се размишљати на начин који ће изменити структуру мисли у правцу који ће бити доминантан скоро читавих сто и више година. Новим правилима је било потребно уредити појам професионализма и регулисати начин и могућност преласка играча у други клуб. Начин размишљања у правцу заштите клубова, а у циљу интереса игре и јаког такмичења, створило је правила која ће се супротставити идеалу слободне кретања. Фудбалска лига је успоставила правила која су била потпуно супротна првобитним.

Док су првобитна правила настојала да буду у складу са законом, односно са начелом поштовања забране ограничења трговине, новим правилима су челници Фудбалске лиге у настојању да заштите клубове кренули у супротном смеру. Клуб је у складу са новим правилима постао једини овлашћени субјект одлучивања о судбини играча. То је практично значило да играч чак и по истеку уговора са клубом или на крају играчке сезоне, није могао да оде из клуба уколико клуб није дао сагласност за то. Једном када се играч региструје у клубу, клуб постаје једини овлашћен да раскине ту регистрацију. Оно што је интересантно је да клуб није морао да ангажује играча да игра сезону, већ је самостално одлучивао да ли да стави играча у игру или не. Клуб чак није морао ни да обнавља уговор са играчем, а без уговора играч није имао право на плату. Регистрацијом у конкретном клубу играч је практично постајао својина клуба.

Околности у којима се све ово дешавало могу дати оправдање за поступак челника Фудбалске лиге да успоставе правила која су у супротности са начелом забране ограничења трговине. Спорт, као део забаве, а не јединог занимања играча, и даље је био посматран у том светлу. Иако је професионализам у фудбалу почео да се

⁸⁸ Види више на: <http://www.football-league.co.uk/page/history>

појављује, то није било једино занимање играча. Играчи су махом били запослени у некој фабрици, школи или слично. Егзистенција играча тиме није била угрожена. Слава која се стицала победом је била нешто сасвим друго и у том смислу потреба за играњем је била већа него за седењем на клупи резервних играча. Разлоге за доношење поменутих правила треба тражити у потреби за одржањем конкурентности клубова на такмичењу. Богатији клубови су били у бољој позицији да доведу у своје редове играче који су запаженији од других, чиме су добијали на квалитету. Са друге стране, клубови који су били у лошијем финансијском положају су губили на квалитету услед одласка добрих играча. Једини начин да се то спречи било је кроз стриктно и недвосмислено давање овлашћења клубовима да контролишу играче који су регистровани код њих. Оваквом регулативом богатији клубови нису више могли слободно да преузимају играче из других клубова, обзиром да одлука о преласку није била више на играчу.

Међутим, ускоро су клубови схватили да поред права на задржавање играча могу да обезбеде себи новац за ангажовање других играча тако што ће наплатити уступање играча другом клубу. Околности су наметнуле идеју могућности продаје играча клубовима који су заинтересовани да их купе. Тиме се створила могућност да и сиромашнији клубови дођу до капитала потребног за куповину играча. Овакв начин размишљања је довео до идеје трансферисања играча, а накнада за добијање дозволе од клуба за прелазак у други клуб се звала трансферна накнада. Наравно, све је било управљено ка интересу спорта и конкурентности такмичења. На овај начин је у фудбалу успостављен систем познатији као систем задржавања и трансферисања играча.⁸⁹ Основ за успостављање нових правила, која су била идејно другачија од начела и принципа забране ограничења трговине, челници Фудбалске лиге видели су у одлуци суда у случају Радфорд против Кембела (Radford vs. Campbell).⁹⁰

Кембел је играч који је за сезону 1890/91 потписао уговор са фудбалским клубом Нотингем Форест (Nottingham Forest). Међутим, пре почетка сезоне, Кембел потписује нови уговор са другим фудбалским клубом Блекбурн Роверс (Blackburn

⁸⁹ Retain and transfer system.

⁹⁰ Radford v Campbel (1890) 6 TLR 488 (CA).

Rovers)⁹¹. Како је у том периоду одлука била на играчу за који клуб ће играти⁹², а како сезона још није била почела, играч је искористио своју шансу и прешао у бољи клуб за већу плату. Нотингем Форест је поднео тужбу суду тражећи да се донесе одлука којом ће се забранити Кембелу да игра за Блекбурн Роверс. То је био први покушај уплитања питања спорта у надлежност суда. Иако је можда захтев био преурађен или нападан за то доба, одлука суда је била крајње интересантна, али свакако у складу са тадашњим поимањем спорта и дешавања везаних за овај сегмент друштвених активности. Како је Одлука другог степена била правно исцрпнија и како је суд том одлуком настојао да укаже на став суда поводом овог питања пренећу образложење пресуде у целости:

„The Master of the Rolls⁹³ указује да питање надлежности суда зависи од околности које карактеришу сваки појединачни случај. Није гарантовано за сваки појединачни случај, када особа настоји да раскине свој уговор, да ће суд донети одлуку којом ће му забранити да прекрши своју уговорну обавезу. О чему се заправо ради у тренутном случају? Не доводи се у питање особеност случаја или питање својине, већ како је наглашено, да ће доћи до умањења прихода од улазница. Кључна тачка је понос клуба; клубови желе да добијају своје утакмице и у циљу да то спроведу, ангажују професионалце. Да ли треба у таквој ситуацији тражити од судске власти да одлучује по овом питању како би задовољила понос клуба за добијање утакмица? Да је тужени повредио свој уговор морао би сносити последице, а исто би се могло рећи и за други клуб за наговарање туженог за такав поступак. Међутим, непотребно је овом приликом одлучивати о томе; све што је потребно рећи је да је првостепени суд био у праву када је рекао да ово није случај подобан за одлучивање.“⁹⁴

Из Одлуке се види да је суд био потпуно незаинтересован да се упушта у питање законитости поступака и радњи које се дешавају у спорту. Суд не жели ни да

⁹¹ Блекбурн Роверс је у то време био један од најбољих и најпрестижнијих клубова Енглеске. Новчане накнаде за играње у Блекбурн Роверсу, овај клуб је плаћао још пре него што је Фудбалска асоцијација то прихватила и одобрила, а Кембел је требало да прима износ од 4.10£ недељно.

⁹² Како сезона није била почела играч је био једини меродаван да одлучи где ће играти, па чак и да раскине већ закључени уговор.

⁹³ Пун назив је The Master of the Rolls and Records of the Chancery of England, а означава председавајућег судију у грађанском одељењу жалбеног суда. Први запис постојања ове функције датира од 1286. године, иако се верује да је успостављена далеко пре тога.

⁹⁴ Radford v Campbell, op. cit.

се упушта у питање да ли је уговорна обавеза повређена или није. Гледајући на свет спорта као на нешто што је минорно и неприхватљиво до те мере да је, са гледишта суда, потпуно апсурдно тражити да суд учествује у одлучивању по постављеном захтеву.

На спорт се као на део забаве у то време гледало потпуно другачије. Није се могло схватити да спорт апсорбује у себе, ако не цео онда део правног система у својој бити и да се право као такво нужно мора примењивати и у спорту. То је и нужно из разлога преноса власти на овај сегмент људске активности. Без тога, анархија и безвлашће би онемогућило развој и просперитет спорта. Али, како прихватити да судска власт троши своје време, знање и искуство за одлучивање о споровима који произилазе из игара одраслих људи.

Како суд није желео да се ангажује по питању спорова који произилазе из спорта, а како је фудбал постајао јако озбиљно и широко распрострањено такмичење, било је нужно предузети одговарајуће мере и кораке како би се успоставила правила која ће водити ову игру. Фудбалска лига Енглеске је после овакве одлуке суда имала отворен пут за успостављање правила која ће успоставити ред у фудбалу, а која при том неће бити под нужном контролом судске власти. Схватање челника Фудбалске лиге да се мора ограничити могућност кретања играча из клуба у клуб зарад обезбеђивања конкурентности такмичења је доводила до ограничење слободе трговине. Таква мера је била у супротности са начелом забране успостављања оваквог ограничења. Решење је произашло из одлуке суда у случају који је потпуно одвојен од сфере спорта: „Јавни је интерес да се свака особа слободно бави трговином и то као појединац. Свако мешање у ову индивидуалну слободу, било у трговини или у њима самима, уколико није из неког посебног разлога, је супротно јавном интересу и стога је ништаво. То је основно правило. Ипак, постоје изузеци; ограничење трговине и мешање у ову индивидуалну слободу може бити оправдано посебним околностима појединачног случаја. Довољно је оправдање и свакако једино могуће, уколико је ограничење разумно... на начин да јавни интерес, који је успостављен и заштићен зарад заштите појединаца, није повређен ни по ком основу.“⁹⁵

⁹⁵ Nordenfelt v Maxim Nordenfelt Guns and Ammunition Co Ltd (1894) AC 535

Чини се да је Фудбалска лига оваквим гледиштем и схватањем суда добила потпуну аутономију. Успостављање правила у фудбалу је било у рукама челника фудбалске лиге. Нова правила која су представљена за сезону 1893/94 су од играча створила средство, односно алат којим се добија такмичење. Ако се запитамо да ли је то био адекватан начин регулисања ове игре, морамо рећи да јесте. У супротном многи клубови би нестали, такмичење би изгубило на неизвесности, а тиме и интересовање публике. Богати клубови би се такмичили између себе. Овим путем лига је задржала исти број клубова, који су се временом повећавали и тиме доприносили узбудљивости и неизвесности коначног исхода такмичења. Ипак, проблем се оцртавао на играчу. Избором клуба регистрације на почетку каријере или каснијим преласком у други клуб, а по дозволи, играч је био под константним теретом могућности остајања у истом клубу до краја играчке каријере. У тренутку регистрације играч би се везивао за клуб и није могао да бира ни да ли ће да игра, ни да ли може да пређе у други клуб. Тиме је питање повреде основних права човека било постављено много пре доношења Европске конвенције о људским правима и много пре потписивања Римских уговора⁹⁶. Међутим, слух за то није постојао на страни државних ауторитета. Јавни поредак је морао бити заштићен, обзиром да се тиме укључује и заштита појединца. Али како је по схватању суда допуштено у одређеним околностима успоставити изузетке, челници Фудбалске лиге су добили отворена врата за потпуну аутономију и немешање од стране државе.

Нова правила су успоставила режим који је онемогућавао слободно кретање играча из клуба у клуб сходно вољи самог играча или жељи заинтересованог клуба. Овакав режим правила, који је успоставила Фудбалска лига, био је савршено средство да се фудбалско такмичење одржи на начин који је испуњавао тежње свих клубова и омогућавао им да рачунају на своје играче. Са друге стране, ограничење трговине је било супротно идеји заштите јавног интереса. Међутим, као што је речено у поменутој пресуди, извесна одступања су дозвољена, али под одређеним условима. Ако упоредимо тумачење дозвољености ограничења из пресуде и нова

⁹⁶ Римски уговори су камен темељац Европске економске заједнице и како ће се касније испоставити основ преокрета схватања да је и спорт део правног система и да се мора и посматрати на тај начин. Основна начела Римских уговора – слобода кретања људи, капитала и услуга је примењена су и на сферу спорта од стране Европског суда правде. О томе ће бити речи у поглављу које се односи на случај Босман.

правила Фудбалске лиге, нужно се намеће схватање да је успостављање правила којима се ограничава слобода трговине ипак дозвољена уколико је ограничење разумно/оправдано и да није противно јавном интересу.

Када се каже да ограничење трговине мора бити разумно, полази се са гледишта потребе успостављања ограничења. Основни разлог је у очувању такмичења. Без ограничења, богати клубови би акумулирали најбоље играче, било преузимањем из сиромашних клубова, било ангажовањем почетника, док би сиромашни клубови, са друге стране, убрзо били потпуно онемогућени да ангажују нове играче, чиме би финансијски опстанак таквих клубова био немогућ. Смањењем броја клубова такмичење би постало неинтересантно за публику, а без новца од улазница би и опстанак лиге био доведен у питање. Дакле, оправданост овакве мере је искључиво у вези са интересима лиге.

Са друге стране, други услов од кога је зависило да ли ће се ограничење трговине третирати као дозвољено је да успостављено ограничење не сме бити у супротности са јавним интересом. Овде се уочава супротност и латентна недопустивост могућности да се оправда ограничење слободе трговине, а самим тим и дискреционо одлучивање постојања повреде јавног интереса од стране судске власти. Ограничење слободе трговине и (не)повређивање јавног интереса су два појма која се због своје суштинске супротности међусобно не могу оправдати. Тврдња да ограничење слободе трговине не сме да буде у супротности са јавним интересом, апсорбује у себе сваку могућност одступања и недозвољава било какво оправдање. Случај Норденфелт (Nordenfelt) је успоставио дефиницију како тумачити поменути контрадикторност кроз такозвани Норденфелтов тест. По овом тесту уколико је успостављено ограничење слободе трговине разумно у односу између уговорних страна, онда је то ограничење истовремено разумно и дозвољено и са гледишта јавног интереса.

Одговор на питање како су новоуспостављена правила успела да се не утврде ништавим лежи у схватању спорта. Спорт је био поље забаве, слободног времена у коме су се појединци проналазили и реализовали своје идеје и настојања. Тиме је спорт подведен као неатрактиван за било какво уплитање од стране суда, а правила која се примењују у сфери забаве нису значајна за утврђивање да ли постоји

ограничење слободе трговине. Можда је боље рећи да таква правила нису у видокругу надлежних власти. Као активност која није у сфери трговине, већ својствени начин организовања појединаца, спорт није био у надлежности суда. Самим тим сваки евентуални покушај утврђивања повреде јавног интереса би завршио одбачајем.

Интерес Фудбалске лиге за успостављањем правила која ће допринети очувању игре како на терену, тако и ван терена, био је заштићен оваквим приступом. То се види из чињенице да су новоуспостављена правила значајно допринела очувању и усавршавању неизвесности такмичења, опстанку старих и оснивању нових клубова. Могућност за самосталним превазилажењем ситуација које могу да запрете овом спорту су вишеструко допринеле развоју фудбала управо због остављања могућности за независним дефинисањем и успостављањем правила. Овим је, као што је речено, интерес лиге за очувањем компактности клубова био заштићен. Међутим, гледано из перспективе данашњег поимања заштите личности, интерес појединца је трпео. Фудбалер као индивидуа је био оптерећен вишим интересом лиге, односно клуба. Својевољни одлазак из клуба је био немогућ. Тиме је играч био угрожен и онемогућен у заштити својих права. Ипак, друга страна медаље тог времена није била у великој мери изнијансирана. Интерес појединца је углавном и у већини случајева била игра за свој клуб, а не за клуб који више плати. Идентитет појединца са клубом је био преваходан. Правила Фудбалске лиге су спречила кретање у другом правцу.

У овом периоду можда можемо говорити о чистоти спорта и борби за идеале. Касније ће се то променити. Спорт ће временом постати уносан бизнис, а тиме ће уплитање различитих интересних група у спорт изменити бит спорта у тој мери да ће идеали и разлог бављења спортом бити потпуно другачији.

2. Ограничење слободе кретања спортиста

Систем „задржавања и трансферисања“ играча који је успостављен у фудбалу крајем XIX века утицао је и на друге тимске спортове. Различите спортске организације су прихватиле овакав начин регулисања питања преласка играча из

једног клуба у други. Схватање спорта као предмета проучавања социологије, а не економије, односно као облика људског ангажовања, али не из перспективе трговине, допринео је да се поменута правила примењују веома дуго. Играчи су били суочени са могућношћу останка у клубу током целе каријере, а такође и са могућношћу неиграња и необнављања уговора. Тиме је створена сигурност за лигу која је организовала такмичења, али и за клубове који су фактички били носиоци свих права загарантованих власнику ствари. Играчи су били препуштени вољи клубова и потреби за пружањем што боље се нашли на терену. Уз спорадичне покушаје измене правила ангажовањем игре како би суда кроз захтеве за заштиту играча, није било других могућности којим би се питање потребе за успостављањем нових правила могло изменити, обзиром да спортске организације своја правила нису желела мењати. Судови се нису бавили спортом и проблемима који су временом постајали све значајнији. Проблеми су све више ескалирали како је професионализам постајао све присутнији у спорту, односно када је спорт полако прерастао у једино занимање појединаца. Суд није видео своју надлежност у спорту из разлога што се на спорт није гледало као на привредно-економску активност. Тиме је и питање утврђивања законитости успостављених правила кроз ограничење слободе трговине у спорту постало сложеније и комплексније.

Временом су се клубови и спортисти нашли на супротним странама. Клубови су настојали да обезбеде своју сигурност, а играчи су желели не само већу зараду, већ и да играју за боље клубове од оних у којима су били регистровани. У једном тренутку се поставило питање може ли спортска организација да успостави правила која ће онемогућити спортисту да оствари зараду кроз спорт? Овакав начин размишљања је био потпуно неприхватљив на почетку стварања професионализације у спорту. Интереси лиге и клубова су били оправдани и није се могао успоставити другачији систем осим могућности „задржавања и трансфера“ играча који је зависно искључиво од воље клубова. Важно је нагласити да је у овом првом тренутку акценат више био на могућности задржавања играча, него на трансферу. Трансфер се практиковао само као могући извор прихода за клуб, док је задржавање играча био метод очувања гледаности и посећености утакмица. Најбољи играчи су били заслужни за пуне стадионе и клуб је овим принципом био осигуран да играч који пуни стадион неће моћи напустити клуб својевољно. Клубови су из оправдања

конкурентности и уопште опстанка такмичења могли да се користе ограничењем кретања спортиста у највећој могућој мери. Спорт као део социјалног покрета појединаца није задирао у сферу трговине, а самим тим је и надлежност суда била незамислива. Судови су били потпуно резервисани по питању могућности одлучивања по захтеву за утврђивањем ограничења слободе трговине.

Питање ограничења слободе трговине и уопште примене доктрине ограничења трговине на спорт је било врло специфично, обзиром да нико у том тренутку није на спорт гледао као на привредну активност. Покушај примене доктрине ограничења трговине у спорту је био незамислив из разлога што је спорт био више део социологије и социолошког проучавања, него света понуде и тражње и примене правила која владају у привреди. Помисао укључивања спорта у област привреде је био више него смео, али како ће се показати касније то је био основ за данашњи третман спортиста и клубова и свакако размишљање које ће свет спорта променити из корена.

Основна идеја која се временом настојала имплементирати у циљу заштите интереса спортиста, је покушај успостављања истоветног третмана спортиста са третманом који је имао сваки радник запослен ван спорта, а у сфери привреде. Овакав покушај поистовећивања спортиста са радницима је био сувише радикалан, обзиром да је интерес оправданости успостављених ограничења у спорту био широко прихваћен као једини могући којим се може остварити суштина успеха у спорту, а то су сигурност клубова и конкурентност такмичења. У том погледу, доктрина ограничења слободе трговине није могла бити примењена, односно брањена у спорту на исти начин на који се то чинило у привредним делатностима. Поврх свега, спортске асоцијације, а преко њих и спортски клубови су на својој страни имали позитиван одговор на поменути Норденфелтов тест којим је оправданост ограничења слободе трговине гарантовала пре свега законитост тако успостављених правила, а социолошки приступ спорту, а не привредно-економски је унапред дефинисао став суда по овом питању. Све је то допринело да интереси спортиста буду у другом плану у односу на интересе лиге и такмичења. Оправданост таквог схватања се може тражити и у чињеници да су се клубови руководили интересом победе на такмичењу, док је интерес играча чисто финансијски - повећање зараде. Са друге стране, један спортиста, посматрано са гледишта чисто спортских вредности и идеала

неискварених економским циљевима и тежњом за богаћењем, неће ставити сопствене интересе изнад интереса свог клуба. Из тог разлога, а за разлику од данашњих вредности и идеала у спорту, дакле, уплитања различитих интереса и креирања вредности које су дијаметрално супротне основном спортском идеалу, можемо рећи да је у овом првом тренутку, спорт организован на овакав начин, био исувише одвојен од реалности привреде и њених закона како би се могла успоставити начела која владају и примењују се у данашњем спорту. Зато је и регулатива која је успостављена на овакав начин била дуго времена у примени.

Спорт као сегмент друштвеног живота и као идеја посматрања испољавања људских потреба кроз призму неекономске, а још мање привредне димензије, учинио је да се спорт самостално развија и да постепено постане незаобилазни фактор првобитно у сфери забаве, а касније како се све више везивао за привреду и пословање, нужно је изискивао приступ који ће временом довести до потребе за издвајањем у посебну грану права.

Тренутак сазревања идеје о могућности примене законских норми у области спорта, за шта је надлежност суда била дискутабилна, зависио је од начина државне оријентације ка привреди. Можемо рећи да су тржишно оријентисане државе раније успоставиле везу између спорта и привреде, односно раније је сазрела идеја да се на спорт не може гледати само из перспективе непрофитне активности. Потреба за регулисањем спорта на начин који ће онемогућити ствараоце правила која се примењују у спорту⁹⁷ да успостављају норме које ће бити или имају тенденцију да буду у супротности са основним начелима јавног поретка, све више је добијала на значају и полако се успостављала тенденција да се судови укључе и прихвате надлежност за решавање спорова који су у вези са спортом. Овде се првенствено мисли на могућност примене доктрине ограничења слободе трговине у спорту, односно може ли спортиста тужбом тражити од суда утврђивање постојања поменутог ограничења и инсистирати на доношењу одлуке која ће га заштитити од правила којим се ограничава његово право да промени клуб. Да би се шире објаснио систем функционисања ове доктрине потребно је схватити да њена примена у спорту јесте врло комплексна и одговор зависи од неколико различитих елемената.

⁹⁷ Овде се, пре свега, мисли на спортске асоцијације које су дефинисале правила која се примењују у спорту и чије одредбе спортски клубови и спортисти морају поштовати.

Спортиста као појединац своје право на игру остварује преко припадности одређеном клубу. Сваки појединачни клуб својим статутом регулише права и обавезе својих чланова, а сам статут мора бити у сагласности са статутом националне асоцијације која дефинише основе таквих правила.⁹⁸ Када спортиста закључи уговор са клубом он практично добровољно прихвата сва права и обавезе која су предвиђена статутом клуба, односно националне организације спорта у питању. Да ли су обавезе спортисте тиме веће него његова права и да ли се на тај начин угрожавају основне људске слободе је питање које дуго времена није наилазило на потребу за одговором. Ово пре свега услед чињенице да је спорт тада био далеко ван оквира привреде и уопште сфере пословања. Међутим, спорт је постепено инкорпорирао у себе основне постулате пословања чиме је тренутак успостављања везе између спорта и трговине било само питање времена.

Ограничење слободе трговине и могућност упуштања суда у разматрање постојања повреде овог принципа зависило је од одговора на питање да ли је успостављено ограничење разумно или није. Судови су постепено напуштали становиште о ненадлежности код оваквих захтева и упуштали су се у решавање случајева на основу испуњености одређених критеријума. Ти критеријуми су се односили на доказивање околности да је радња повреде настала у оквиру привредне активности, да је могућност зараде основних средстава за живот спортисте повређена таквим ограничењем и да је успостављено ограничење неразумно.⁹⁹

Први сегмент испитивања, посматрано из шире перспективе, своди се на питање да ли је спорт трговина. Међутим, не можемо генерализовати приступ спорту и третирати сваку радњу која је настала из спорта као активност која се подводи под појам трговине. Све се, заправо, своди на испитивање да ли је однос из кога је настала повреда однос који се може подвести под привредну активност, из чега се даље могу извучити и примењивати правила и начела везана за привреду. На овај начин спорт се генерално не подводи под привредну делатност, али се односи и активности унутар спорта, под одређеним околностима, могу сагледавати као односи

⁹⁸ Данас је генерална регулатива под лупом Међународног олимпијског комитета, обзиром да статуди појединачних међународних спортских организација морају ускладити своје статуде са одредбама Олимпијске повеље, а то даље значи да статуди националних спортских савеза морају бити у сагласности са статудима и правилницима међународне спортске организације којој припадају.

⁹⁹ Види више: Coaches Report – Winter 1998, Volume 4, Number 3.

из привреде. Тиме је сваки појединачни случај могао да буде под надлежношћу суда, а што је зависило од оцене да ли се повреда која је настала може подвести под привредну активност. У прво време, када је спорт био схватан као део забаве, на овакав начин се превазилазило питање (не)надлежности суда за случајеве који произилазе из спорта као први корак ка испитивању постојања повреде доктрине ограничења слободе трговине.

Основ повреде и надлежности суда за даљим сагледавањем случаја сводио се на питање да ли је могућност зараде основних средстава за живот спортисте повређена успостављеним ограничењем трговине од стране националне асоцијације, односно статутом клуба. Суштински посматрано, свака одредба којом се појединац онемогућава да оствари зараду из делатности којом се бави представља ограничење трговине. Са друге стране, не може се дозволити спортисти да се супротстави дефинисаној регулативи и да се позива на ограничење слободе трговине која му је, на пример, ограничена због повреде правила чије поштовање налаже статут асоцијације, односно клуба, а које ограничење је при том оправдано. Из тог разлога је аутономија спортских асоцијација суштински важна. Могућност самосталног регулисања односа у спорту је кључни сегмент без кога би спорт потпао под утицај одређене интересне групе, било да се ради о политичком или о било ком другом мешању. Ипак, аутономија спорта не може и не сме да значи успостављање правила која ће бити у супротности са законским нормама и са јавним интересом једне земље¹⁰⁰. У овом сегменту долази до преплитања интереса спорта и закона. Када суд утврди да је спортисти, кроз примену прописа спортске асоцијације, онемогућено да оствари зараду основних средстава за живот, успоставља се потреба за даљим и кључним испитивањем да ли је примењени пропис у супротности са доктрином ограничења слободе трговине. Тада се даљи ток и исход поступка своди на утврђивање да ли је успостављено ограничење разумно или није.

Како би могао донети адекватну одлуку суд мора испитати разумност успостављеног ограничења. Стриктно посматрано, свако ограничење којим се

¹⁰⁰ Гледано из данашње перспективе, поред националних закона и јавног поретка, поменуте одредбе не смеју бити у супротности са универзално прихваћеним начелима која успостављају и дефинишу међународне конвенције. Данас о томе воде рачуна међународне спортске организације, тако да првенствено статути и правила која дефинишу и успостављају ови кључни носиоци планетарног спорта морају бити сагласни са основним правилима међународног права.

појединцу онемогућава да оствари зараду својим радом је ништаво. Међутим, суштина поменуте доктрине је давање могућности доносиоцу ограничења да оправда интерес због кога је то ограничење успоставио. Зато је и терет доказивања оправданости успостављеног ограничења на доносиоцу таквог правила. Доносилац спорног правила кроз спор стиче могућност и обавезу да оправда спорно правило и изнесе разлоге због кога је такво ограничење наметнуо, а који би указали да је успостављено ограничење извршено на начин и у оквиру који закон сматра дозвољеним. Спортска асоцијација која настоји да задржи своје ограничење, како не би био проглашено ништавим, мора да докаже да је њен интерес у успостављању ограничења, у односу на страну на чију штету је ограничење успостављено, важнији и неопходан за очување концепта и смисла игре. Доносилац ограничења мора доказати да је опстанак ограничења кључан елемент у заштити целокупне игре и њене суштине у односу на интерес појединца. Други критеријум који мора бити задовољен је да успостављено ограничење није шире од интереса који се штити - успостављено ограничење не сме превазилазити однос због кога је успостављено, тачније не сме залазити у повреду јавног интереса.

Разлог, као и оправдање, за прихватање успостављеног ограничења зависи од угла посматрања у односу на објекат заштите. Разумност успостављеног ограничења и успех у доказивању оправданости је био изразитији у односу на разлоге који су спортисти износили у настојању да оспоре успостављену забрану. Правило „задржавања и трансфера“ је настојало да унесе неизвесност у такмичење и да онемогући богате клубове да лако дођу до најбољих играча. Интерес за одржањем ограничења је био више него разуман, а у корист те могућности клуба је ишла и чињеница да је спорт још дуго времена био ван границе прихватљивости и слуха за идентификацију са привредном делатношћу.

Оправданост успостављања ограничења трансферисања играча јављала се постепено у различитим спортовима. Разлози су углавном били исти – спречавање пропадања такмичења, очување конкурентности клубова, контролисање раста плата играча приликом преласка у други клуб и сл. Под различитим називима правило задржавања играча постало је присутно у већини спортова. Када говоримо о фудбалу, правила која је успоставио Међународни борд фудбалских асоцијација (ИФАБ), ФИФА је прихватила 1913. године, па можемо закључити да је правило о

„задржавању“ играча постало присутно и у фудбалским асоцијацијама других земаља, које су постале чланице ФИФА-е, из разлога што су поменуте националне фудбалске асоцијације, како би биле признате од ФИФА-е, морале да прихвате сва успостављена правила која је ФИФА предвиђала. Са друге стране, у Сједињеним Америчким Државама, успостављена је, из готово истих разлога и са истим значењем, такозвана „клаузула резервације“ (Reserve clause)¹⁰¹. Како би спречили пропадање Националне бејзбол лиге, власници клубова су на састанку одржаном 29.09.1879. године у Буфалу (Buffalo) донели одлуку да дозволе сваком клубу да може да резервише (задржи) пет играча¹⁰². Тиме би омогућили клубовима да могу да рачунају на своје најбоље играче и по истеку њиховог уговора. Број „резервисаних“ играча се временом повећавао, тако да је 1887. године овај број достигао 14. Те исте године је клаузула резервације постала саставни део сваког уговора са играчем. Када је први пут успостављена, играчи који су се налазили на листи резервације су били повлашћени таквим третманом, међутим како је број „повлашћених“ растао и када је клаузула постала стандард, играчи су увидели да више нису у могућности да прелазе из тима у тим и да могу читаву каријеру бити везани за један клуб. Џон Монтгомери Вард (John Montgomery Ward)¹⁰³ је 1887. године у једном часопису изјавио да попут „закон о робовима који регулише питање бекства, клаузула резервације оспорава играчима мир и зараду и враћа их везане и преплашене назад у клуб из ког су желели да побегну“¹⁰⁴.

Суштински посматрано, питање могућности одласка из клуба је временом постајало све израженије и незадовољство играча је било огромно. Успостављена правила су имала своје оправдање и интерес целокупног такмичења је био преовлађујући у односу на интерес појединца. Такође, и даље се као велико питање постављало постојање везе између спорта и привреде. Како ће се испоставити, то је била основна кочница која је спречавала обавезу промене правила која су била успостављена. Све очи су биле усмерене ка евентуалној судској одлуци која би могла

¹⁰¹ Види више: Jennifer K. Ashcraft and Craig A. Depken, The Introduction of the Reserve Clause in Major League Baseball: Evidence of its Impact on Select Player Salaries During the 1880s, International Association of Sports Economists, Working Paper Series, Paper No. 07-10, 2007.

¹⁰² Види више на: <http://www.hickoksports.com/history/reservevec.shtml>

¹⁰³ Џон Монтгомери Вард је био председник Братства професионалних бејзбол играча (Brotherhood of Professional Baseball Players). Вард је ово братство формирао 1885. године. Био је то први синдикат играча.

¹⁰⁴ Види више на: <http://www.hickoksports.com/history/reservevec.shtml>

да створи прецедент који би преокренуо идеју поимања спорта на свим континентима.

3. Увод у прецедент – случај Федералног бејзбол клуба против Националне лиге (Federal Baseball Club v National League)

Случај који је успоставио јасну границу између спорта и привреде везан је за бејзбол. Како би се објаснила суштина спора који је настао потребно је дати кратак приказ стања у коме се налазио бејзбол. Осам бејзбол клубова је 1913. године формирало Федералну лигу бејзбол клубова (Federal League of Baseball Clubs) . Истовремено је постојала такозвана Главна бејзбол лига (Major Baseball League) која је била сачињена од Националне бејзбол лиге (National League) и Америчке брјзбол лиге (American League)¹⁰⁵. Ове две лиге су 1915. године закључиле Мировни споразум (Peace Treaty) који је подразумевао, између осталог, распуштање клубова Федералне лиге, који су потом били откупљени или на други начин расформирани од стране клубова Главне лиге¹⁰⁶. Под оптужбом да се на тај начин игра монополизује, тужилац, бејзбол клуб из Бруклина који није откупљен нити расформиран, настојао је да кроз судски спор обезбеди могућност учествовања у такмичењима и Националне бејзбол лиге и Америчке бејзбол лиге. Поменути бејзбол клуб је тражио и накнаду штете, обзиром да Мировни споразум представља ограничење слободе трговине. Тужени у спору су били Национална бејзбол лига професионалних бејзбол клубова и Америчка бејзбол лига професионалних бејзбол клубова¹⁰⁷. Првостепени суд је усвојио тужбени захтев и одлучио у корист клуба из Балтимора. Национална бејзбол лига је уложила жалбу против овакве одлуке и Апелациони суд је преиначио првостепену одлуку. Спор је био заснован на настојању тужиоца да докаже да тужени својим понашањем чине повреду Шерман антитраст акта (Sherman Antitrust

¹⁰⁵ Пун назив ових лига: Национална лига професионалних бејзбол клубова (National League of Professional Baseball Clubs) и Америчка лига професионалних бејзбол клубова (American League of Professional Baseball Clubs).

¹⁰⁶ Споразумом је била обезбеђена сума за реализацију спајања ових лига у износу од, тада готово незамисливих, 600 000 долара.

¹⁰⁷ Види случај Federal Baseball Club v National League, 259 U. S. 200, (1922)

Act)¹⁰⁸. Постављени концепт тужиоца представља идеју посредног подвођења спорта под норме закона које суд није желео да примени у оваквим ситуацијама¹⁰⁹. Идеја тужиоца се заснивала на томе да такмичење подразумева играње утакмица између клубова чије је седиште у различитим државама. Успешност такмичења је изискивала стриктну организацију, као и успостављање и контролу спровођења правила, што према речима тужиоца представља ништа друго до међудржавну трговину. Диктирање услова такмичења који се морају поштовати је директно у супротности са поменути Шерман антифракт актом, а дефиниција успешног такмичења се заснива на безусловном поштовању правила од стране свих клубова. Спровођење такмичења подразумева учестала путовања клубова и спортиста преко граница различитих држава, а то због чињенице профитабилности таквих ангажмана води директно ка пословном карактеру спорта у овом сегменту. Идеја тужиоца је била врло јасна и врло вешто се алудирало на успостављање везе између спорта и привреде, што је био и кључ успеха у спору. Међутим, Апелациони суд није делио мишљење тужиоца и остао је на становишту да веза између спорта и привреде ипак не постоји. „Концепт трговине подразумева промет нечега, било да се ради о људима, стварима или интелигенцији, а бејзбол се под овим тумачењем не може подвести под појам промета, обзиром да није подложен промету у смислу предочене дефиниције“¹¹⁰. Тужилац је повреду права конкуренције заснивао и на чињеници да транспорт играча код преласка државних граница у циљу такмичења између домаћег и гостујућег клуба представља заправо међудржавну трговину. По оцени Апелационог суда, транспорт је само део пословног односа, а никако суштина односа. Из тог разлога, играње утакмица, без обзира на новац који евидентно постоји у сегменту целокупног утиска игре, не може се назвати трговином у општеприхваћеном смислу те речи. Тачније, спровођење такмичења које се испољава кроз утакмице између клубова који припадају различитим државама није трговина, нити му карактер трговине даје транспорт који омогућава да се такмичење спроведе.

¹⁰⁸ Шерман антифракт акт је донет 1890. године и између осталог наводи да два или више неповезана привредна друштва из различитих земаља не смеју закључивати споразуме који ће се односити на регулисање цена, обавеза или рокова исплате. Случај Радович је довео до примене Шерман акта и на све остале америчке спортове и индустрију забаве. Види: Lars Halgreen, *European Sport Law: A Comparative Analyses of the European and American Models of Sport*, Forlaget Thompson, 2004, стр. 182.

¹⁰⁹ У прилог захтеву тужиоца је била и одлука Врховног суда којом је потврђена одлука владе да се оконча конгломерат Стандард Оила (Standard Oil) 1910. године.

¹¹⁰ Види случај *Federal Baseball Club v National League*, *op. cit.*

Тиме је суд заузео јасан став да бејзбол не доводи до размене добара у смислу дефиниције трговине. Клуб из Балтимора је уложио ревизију на овакву одлуку Апелационог суда, а Врховни суд је прихватио да испита случај. Врховни суд је убрзо донео одлуку којом је потврдио пресуду Апелационог суда, а судија Оливер Вендел Холмс (Oliver Wendel Holmes) је посебно истакао да је „бејзбол забава и да организација и распоред такмичења која се дешава између независних клубова који се такмиче у различитим државама и који се ангажују на утакмицама, не конституише међудржавну трговину и стога се закони који регулишу питање слободе конкуренције не примењују на ову активност. Лични напори који нису у вези са производњом, не могу бити предмет трговине. Упражњавање нечега што није трговина, не може постати међудржавна трговина само због чињенице постојања превоза играча преко државне границе у циљу одласка и играња утакмица“¹¹¹. Оваквим схватањем суда спорт је поново потпуно одвојен од привреде, а питање да ли је клаузула резервације у сукобу са доктрином ограничења слободе трговине постало је беспредметно. Све док је спорт одвојен од привреде и док је постојало оправдање разумности успостављања поменуте клузуле од стране спортске лиге као органа који дефинише и успоставља правила, суд није настојао да сагледа (не)оправданост овакве клузуле из угла појединца, односно спортисте. Тиме је и сваки покушај играча да се супротстави клубу и онемогући му да оствари права из уговора, односно оспоравање клубу права на позивање на клаузулу резервације, био унапред осуђен на пропаст. Обзиром да је играч потписао уговор којим прихвата клузулу резервације¹¹², а која је истовремено испуњавала законске услове који су је чинили дозвољеном, играчи су поред могућности да играју против своје воље за клуб који их задржава позивањем на клузулу резервације, имали једино опцију да не играју уопште.

У претходно наведеном случају, клаузула резервације није била под директним покушајем оспоравања, већ је последично, у складу са исходом спора, произилазила дозвољеност овавог третмана играча, тако да се нико се није усуђивао да покрене

¹¹¹ Ibid.

¹¹² Морам указати на то да играч није могао да бира да ли ће потписати уговор који у себи садржи клузулу резервације из разлога што је клузула постала стандардни део уговора између клуба и играча. Тиме је клуб штитио себе и своје интересе на начин који играч није могао самостално да мења, осим кроз судски спор и стварање прецедента.

поступак утврђивања незаконитости клаузуле, односно незаконитог ограничења трговине. Негирањем постојања везе између спорта и привреде, успостављен је оквир који је сугерисао у ком правцу ће се кретати сваки будући евентуални спор. Бејзбол је постао синоним за изузетак од примене тржишних закона у спорту. Међутим, спорт се брзо развијао, прелазак државних гранца у циљу такмичења је био само део успостављања међудржавне трговине. Изградњом путева и све већом популаризацијом игре, спорт је довео до инвазије навијача који су, пратећи свој омиљени тим из утакмице у утакмицу, прелазили државне границе са циљем гледања утакмица. Развојем технике, радио и телевизијски преноси су довели до огромних прихода код продаје права на емитовање спортског догађаја.¹¹³ Све је то довело до другачијег приступа и сагледавања спорта у смислу уочавања све веће повезаности спорта и привреде. Полако је јачала свест о могућој промени прецедента успостављеног 1922. године кроз случај Федералног бејзбол клуба против Националне лиге.

4. Сумња у оправданост прецедента – случај Тулсон против Њујорк Јенкиса (Toolson v New York Yankees)

Случај који је непосредно поставио питање дозвољености позивања на клузулу резервације десио се три деценије после случаја који је негирао везу између спорта и привреде. Све очи света су биле уперене у исход случаја Тулсон против Њујорк Јенкиса¹¹⁴.

Џорџ Ерл Тулсон (George Earl Toolson) је био „бацач“¹¹⁵ у тиму Њуарк Берс (Newark Bears) који је припадао међународној лиги, а која је била испод циљане Главне лиге. Њуарк Берс је био расадник¹¹⁶ играча који су у одређеном тренутку

¹¹³ Dimitrios Panagiotopoulos, Zizi Kourogeni, European legislation and exclusive television broadcasting of sports games, In: 5th IASL Congress Proceedings, Nafplion July 10-12. 1997, ELLIN: Athens, 1998, стр. 223 – 230.

¹¹⁴ Види случај Toolson v New York Yankees 346 U.S. 356 (1953). Види и: Mitchell Nathanson, Who Exempted Baseball, Anyway? The Curious Development of the Antitrust Exemption That Never Was, Journal of Sports&Entertainment Law, Harvard Law School, бр. 4, 2013, стр. 24-43.

¹¹⁵ У бејзболу, бацач (pitcher) је лице које баца лопту играчу са бејзбол палицом који треба да покуша да је удари.

¹¹⁶ Такозвани farm team. Велики клубови су, како би обезбедили добре играче, отварали клубове „расаднике“, који су се такмичили у нижим лигама и чији би играчи једнога дана требало да заиграју

требали да играју за главни тим, односно Њујорк Јенкис. Тулсон је сматрао да је довољно добар да може да закључи уговор са клубом који се такмичи у Главној лиги, и то ако не за Њујорк Јенкис, онда за било који други клуб. Међутим, позивајући се на клузулу резервације, Њујорк Јенкис није желео да дозволи да играч напусти свој клуб, већ је настојао да га задржи у истом клубу за који је до тада играо. Сукоб између Тулсона и Њујорк Јенкиса је кулминирао када је франшиза Њуарк Берса престала и уместо да Тулсон пређе у Њујорк Јенкис или да му се раскине уговор како би могао да заигра за неки други клуб у Главној лиги, пребачен је у Бингхемтон Триплетс (Binghamton Triplets), клуб у нижој лиги који је такође припадао клубу Њујорк Јенкис. Тулсон је уместо да се јави у свој нови клуб, поднео тужбу оспоравајући клузулу резервације и настојећи да обезбеди примену тржишних закона у спорту¹¹⁷. Изузетно добар пример из кога се види немогућност оптирања играча који је потписао уговор са клубом. Клазула резервације је спречавала слободу мењања клуба, а једина опција играчу је била одлазак у пензију. Када се тако поставе ствари, избор између славе и радног ангажовања ван спорта, био је очигледан. Већина играча је прихватала своје уговоре и остајала у клубу који им није дозвољавао могућност одлучивања. Спорту је био потребан нови случај који ће се супротставити прецеденту старом тридесет година и који ће, ако га не обори, барем покренути лавину која ће на крају да се избори са идејом која више нема потпору у реалности.

Одлука суда је заснована на прецеденту из 1922. године, али је уједно и специфична због јасне тенденције да се спорт све више приближава идеји тржишне економије. Пресуда Врховног суда је дала следеће образложење своје одлуке: „У случају Федедралног бејзбол клуба из Балтимора против Националне лиге професионалних бејзбол клубова (Federal Baseball Club of Baltimore v National League of Professional Baseball Clubs), 259 U.S. 200, овај суд је заузео став да посао који се одвија кроз јавно такмичење бејзбол клубова и који доводи до профита не потпада под домашај федералних тржишних закона. Оваква одлука је донета после

за главни клуб. Тиме су се обезбеђивали и за ситуације када се поједини играчи у главном клубу повреду и не могу да играју утакмице, најбољи играчи из „расадника“ су долазили као замена.

¹¹⁷ Види више: Richard McKelvey, For It's One, Two, Three, Four Strikes You're Out At The Owners' Ball Game: Players Versus Management in Baseball, Jefferson, North Carolina, McFarland & Co Inc Pub, 2001, стр. 52.

дуготрајног разматрања и није се дошло до закључка да се овакав посао може подвести под регулативу тржишних закона са позитивним ефектом. Из тог разлога је и остављено време од тридесет година за развој оваквог начина пословања уз схватање да се исти не може подвести под постојећу законску регулативу заштите конкуренције. У тренутном случају се од нас захтева да преиначимо претходну одлуку и то са ретроактивним дејством, и учинимо примењивим тржишне законе на спорт. По нашем мишљењу, чак и да постоје погрешке на овом пољу које чине неопходном примену закона о заштити конкуренције, то се мора учинити кроз законску регулативу. Без поновног испитивања скривених питања, одлука се потврђује по основу ауторитета успостављеног кроз прецедент постављен у случају Федедралног бејзбол клуба из Балтимора против Националне лиге професионалних бејзбол клубова и то у тој мери да се јасно утврђује да не постоји намера да се посао у оквиру бејзбола подведе под домаћај федералних закона о заштити конкуренције¹¹⁸.

Образложење одлуке Врховног суда, иако негира повезаност спорта и привреде, као и могућност примене тржишних закона у спорту, оставља могућност евентуалне грешке у почетном размишљању, односно почетној поставци проблема. Међутим, став је суда да је чак и у таквим околностима нужно спорт сагледати из шире, законске, перспективе, а тада се спорт не може поистоветити са односом из привреде. Овакво мишљење није значило и једногласност приликом одлучивања, а то је свакако и први корак ка промени прецедента. Поједине судије из већа су изашле са издвојеним мишљењем и посебно су истакли следеће: „Без обзира на ситуацију у којој је Врховни суд одлучивао 1922. године, ја не могу да се придружим данашњој одлуци која као резултат наводи да организовани бејзбол у 1953. години још увек није укључен у међудржавну трговину. У светлу организованог бејзбола добро познатих и широко распрострањених капиталних инвестиција које се користе за спровођење такмичења између тимова који константно путују из државе у државу, прихода и трошкова, огромних свота новца које се преносе између држава, бројних куповина материјала кроз међудржавну трговину, присуствовање локалним утакмицама које се свде на путовање у другу државу, радио и телевизијских преноса

¹¹⁸ Види случај *Toolson v New York Yankees*, *op. cit.*

који проширују гледаност изван државних граница, затим, спонзорисање тимова и догађаја, као и високо развијени систем „расадника“ тимова нижих лига бејзбол клубова, праћено са рестриктивним уговорима и разумевању између појединаца и између клубова и лига које се играју зарад профита дуж Сједињених Америчких Држава, али исто тако и дуж Канаде, Мексика и Кубе, недопустиво је рећи да тужени у случајевима пред нама нису укључени у међудржавну трговину у смислу правила која су дефинисана Уставом Сједињених Америчких Држава и Шерман акта¹¹⁹.

Посматрајући Одлуку Врховног суда, можемо рећи да је идеја повезаности спорта и тржишних закона коначно нашла свој пут ка прихватању. Несигурна одбрана прецедента и издвојено мишљење двојице судија који не желе да прихвате став да се све комплекснији односи у спорту не могу подвести под идеју повезаности са привредом, пољуљала је општеприхваћено мишљење да је спорт само забава. Тужилац Џорџ Ерл Тулсон није добио спор, али је омогућио да се спорт сагледа и из друге перспективе. Како ће се касније видети сви играчи који су као појединци настојали да заштите своја права уз помоћ суда, нису од тога имали велике користи, али су успели да допринесу да се у спорту изврше радикалне промене које ће утицати на заштиту играча кроз промену правила које спортске организације нису желеле да дозволе. Овакви појединци и њихова спортска вера у победу је допринела да се спортска правила уз помоћ суда и тржишних закона, промене из корена.

Овај случај је био значајан корак ка успостављању новог прецедента и подвођења спорта под регулативу тржишних закона. Ефекат је био да се полако размишљало у правцу заштите спортиста и онемогућавања спортским организацијама да успостављају правила којим ће штитити само своје интересе. Спорт је постепено добијао карактер специфичне привредне активности, а радио и телевизијски преноси спортских догађаја су увелико помогли у томе. Суме новца које су се плаћале за омогућавање поменутих преноса биле су све веће, а спорт је тиме добијао све већу популарност међу грађанима. То је даље довело до развоја других идеја остваривања зараде коришћењем популарности ових хероја грађана, који су не питајући за цену куповали реквизите које користе њихови омиљени играчи. Спорт је постепено губио свој идејни концепт и полако се комерцијализовао

¹¹⁹ Ibid. Види издвојено мишљење судије Херолд Хиц Бартона (Harold Hitz Burton) коме се придружио судија Стенли Форман Рид (Stanley Forman Reed).

на начин који је уједно значио и удаљавање од суштине спорта. Привредни интерес је полако ушао у спорт и почео доносити велики новац. Спортисти су постајали средство за прављење новца, а њихов публицитет је гарантовао приходе. Из тог разлога су и правила, гледано из угла спортисте, била ригорозна. Правила која су играча везивала за клуб онемогућавала су пре свега слободу одлучивања у ком ће клубу играти. Промена клуба је водила нужном повећању плате играча, а то је значило већу тржишну вредност спортисте и нужни пораст плате играча. Стање је било такво да је стриктна одвојеност спорта и привреде полако почела да попушта пред налетом привредних односа који су били непосредно везани за спорт и потреба за применом тржишних закона у спорту је била све већа. Лавина је била покренута и чекао се случај који ће ставити тачку на несметану експлоатацију спортиста која је постајала све суровија.

Спорт је захваљујући прецеденту који је одвајао спорт и тржишне законе убрзо постао потпуно окренут монополизацији и стварању правила која су онемогућавала играче да се баве спортом на начин који им одговара. У америчком фудбалу, НФЛ је била доминантна у односу на сваку другу фудбалску лигу. То је ишло до те мере да је НФЛ је настојао да монополизује спорт и онемогући играчима да играју у некој другој лиги без сагласности клуба или лиге. Године 1946. је формирана ААФЦ¹²⁰ лига која је била велики ривал НФЛ. Како би се спречио прелазак играча у ААФЦ лигу, играчи су, у ситуацији самовољног одласка из клуба који је члан НФЛ, стављани на такозване црне листе које су им онемогућавале да се врате у било који клуб који се такмичи у НФЛ лиги. Ово правило се проширило и на свако друго непоштовање правила које је успоставила НФЛ. Тиме је положај НФЛ постао доминантан, а играчи несигурни шта смеју да раде, а шта не смеју.

¹²⁰ AAFC (All America Football Conference). Ова лига је угашена већ 1949. године.

5. Измена прецедента – случај Радович против Националне фудбалске лиге (Radovich v National Football League)

Случај који је уздрмао челнике лига тимских спортова и који је дао ново тумачење успостављеног прецедента био је Radovich v National Football League¹²¹.

Вилијем Бил Радович (William Bill Radovich) је своју каријеру професионалног играча америчког фудбала започео у клубу Детроит Лајонс (Detroit Lions) који је био члан НФЛ¹²². Радович је после неколико сезона играња за Детроит Лајонс одлучио да промени клуб и пређе у Лос Анђелес¹²³. Власник клуба није желео да дозволи Радовичу прелазак у други клуб, те је он по истеку уговора напустио НФЛ лигу и прешао у Лос Анђелес Донс (Los Angeles Dons), клуб који је био члан ривалске ААФЦ лиге. Власник клуба је претио Радовичу да ће бити стављен на црну листу уколико буде променио клуб. Када је Радович добио понуду од Сан Франциско Клиперса (San Francisco Clippers)¹²⁴ да пређе у њихов клуб као играч-тренер, сусрео се са чињеницом да је власник Детроит Лајонс-а испунио своје обећање и ставио га на црну листу што је значило санкцију за сваки клуб који га буде ангажовао, а који је члан НФЛ или лиге која је уско повезана са НФЛ. Суочен са оваквом ситуацијом Радович је имао опцију или да не игра више, или да покуша да добије пресуду која ће га вратити на велика врата у игру.

Сматрајући да је закон на његовој страни и да успостављање црних листа којим се играчима онемогућава да наступају за одређени клуб незаконито, Радович је поднео тужбу тражећи накнаду штете и утврђење повреде закона о заштити конкуренције¹²⁵. Радович је, поред захтева за накнаду штете коју трпи стављањем на

¹²¹ Види случај Radovich v National Football League 352 U.S. 445 (1957)

¹²² Разлог за одабир клуба налазио се у чињеници да је то био једини клуб који је играчима гарантовао посао у периоду између лигашког такмичења.

¹²³ Отац поменутог играча је био тешко болестан па је тим поступком желео да настави каријеру, али у граду у коме је живео његов отац.

¹²⁴ Сан Франциско Клиперс је био члан ПКЛ (Pacific Coast League), која је заправо била нижа лига и уско повезана са НФЛ.

¹²⁵ Свој захтев за накнадом штете Радович је је тражио у складу са чл. 1 Клејтон акта (Clayton Act), који прописује да „свако коме је нанета штета кроз вршење пословне делатности, или на имовини, из разлога који је забрањен законима о заштити конкуренције, може поднети тужбу надлежном суду у Сједињеним Америчким Државама према седишту туженог без обзира на висину причињене штете и

црну листу¹²⁶, покушао да се избори и за могућност примене норми тржишних закона у спорту. То више није била идеја која је унапред осуђена на неуспех, обзиром да су издвојена мишљења из Одлуке у случају Тулсон против Њујорк Јенкис-а из 1953. године указивала на промену ставова у Врховном суду.

Тужени су уложили приговор ненадлежности суда због стриктне одвојености спорта и привреде, утврђене прецедентом у случају Федералног бејзбол клуба против Националне лиге из 1922. године, а потврђеног у случају Тулсон против Њујорк Јенкиса¹²⁷. Првостепени суд је одбацио приговор ненадлежности, али је одбио тужбени захтев као неоснован. Другостепени суд је потврдио такву одлуку наводећи да се прецедент који је успостављен у претходно наведеном случају из 1922. године, а који је потврђен Одлуком из 1953. године, иако у вези са бејзболом, примењује на све тимске спортове¹²⁸. Иако је тешко носити се са прецедентом уопште, а нарочито у спорту у то време, идеја за евентуални успех у спору је била заснована на издвојеном мишљењу случаја из 1953. године који је указао и инсистирао на томе да је привредна активност у спорту иста као и у било којој другој грани привреде и да се не може одвајати противно интенцији законодавца. Врховни суд је увидео суштину проблема и потребу да се заузме став који ће дефинисати однос спорта и привреде на начин који одговара том тренутку, али и надлазећем времену.

Врховни суд је у овом случају изашао са ставом који је, верујем, изненадио и самог Радовича. Увидевши проблем који је све више штетио играчима и њиховој слободи одлучивања, Врховни суд је у својој одлуци нарочито истакао да “Иако се случајеви Федерал Бејзбол и Тулсон још увек наводе као главни ауторитети код тужби за заштиту конкуренције у ситуацијама других поља пословања, ми овим изричито ограничавамо правила успостављена у тим одлукама само на чињенице које су конкретно биле у питању, то јест у послу организованог бејзбола. Све док Конгрес

може тражити троструки износ штете коју је претрпео увећане за износ трошкова тужбе и трошкова адвоката“. Клејтон акт је усвојио Амерички Конгрес 1914. године из разлога уклањања пропуста Шермановог акта који су омогућавали великим корпорацијама да се укључе у одређене пословне активности које нису биле незаконите саме по себи, али које су имале негативан ефекат на питање конкуренције.

¹²⁶ Ради се о петогодишњој забрани играња у НФЛ.

¹²⁷ Овде је важно указати на став тужених који су због успостављеног прецедента били прилично сигурни у успех у спору и у том смислу су и конципирали своју одбрану не упуштајући се у меритум ствари.

¹²⁸ Види више *Radovich v National Football League*, op. cit.

наставља да се придржава тих правила, ми морамо да поштујемо тумачење Закона на начин који је дефинисан у тим случајевима, али не и да га проширујемо...бизнис на међународном нивоу у спорту (подвукао аутор) је такав да активности потпадају под одредбе Закона. Са тим у вези, бизнис укључен у организовани професионални фудбал успоставља обавезу примене одредби Закона¹²⁹. Приступ Врховног суда случају је свакако последица развоја идеје да је спорт временом у свом огромном делу конзумирао законе тржишта и да се исти морају примењивати како би се очувала привредна сигурност. Како су челници лига и клубова настојали да обезбеде конкурентност и како је развојем технологије спорт дошао до скоро сваког дома на огромном, географски посматрано, простору, новац, који се нужно наметнуо, је постао идеја водила за успостављање правила која би омогућавала увећање прихода. Са недвосмисленом одвојеношћу спорта и привреде, потврђене пресудама, ограничење слободе трговине је брањено потребом за успостављањем конкурентности такмичења. Тиме је спорт све више губио од своје суштине и постајао средство за остваривање циљева који нису увек и нужно били везани за спорт. То су показивала и правила која су све више стављала у подређени положај играче, који су заправо били носиоци спорта и игре и разлог пуних стадиона, односно прихода. „Ми сматрамо да Радовичу треба пружити прилику да докаже своје тврдње. Наравно, ми не износимо мишљење да ли су или нису тужени повредили одредбе закона о заштити конкуренције и остављамо то уверење првостепеном суду на оцену када утврди све релевантне чињенице.“¹³⁰

Врховни суд је вратио случај на поновно одлучивање, али је наложио првостепеном суду да се упусти у разматрање свих релевантних чињеница које треба, пре свега, да покажу да ли правила која је успоставила лига представљају ограничење слободе трговине и да ли клубови применом тих правила крше одредбе Закона о заштити конкуренције. Првостепени суд више није могао да се позива на раније прецеденте из разлога што је Врховни суд јасно ставио до знања да бејзбол и амерички фудбал не подлежу истом тумачењу и да амерички фудбал није изузет од одредби правила тржишних закона, односно закона о заштити конкуренције, односно Шерман акта. Можемо рећи да је овај случај био прекретница која је после неколико

¹²⁹ Ibid.

¹³⁰ Ibid, мишљење већине.

деценија борбе за заштиту слободе воље играча, омогућио да се спорт и привреда посматрају на начин који изискује другачији приступ од пуког негирања њихове повезаности. Можда је у почетку спорт био само део социолошког покрета, али временом је постао глобална машинерија која је остваривала приходе који су били већи од прихода неких држава. У том смислу спорт је био неодвојив од привреде, а можемо рећи да је постепено, због својих специфичности и потребе за посебном регулативом почео да се издваја у посебну грану права. Поменута пресуда је била само почетак и доказ да спорт и те како подлеже императивним нормама тржишних закона и да није довољно да правила такмичења која успоставља лига, а која имају своје оправдање у обезбеђивању конкурентности такмичења, буду у складу са јавним интересом и тиме кроз оправданост вишег циља, интереса такмичења, обезбеде заштиту од стране суда. Развој спорта је тражио примену и тржишних закона, а то је овом одлуком недвосмислено речено.

Са друге стране, одлука Врховног суда је садржала и издвојена мишљења појединих судија који се нису слагали са оваквим ставом. „Главни проблем у овом случају тиче се не примене Шерман акта, већ везе са адекватном обавезом примене прецедента. То не произилази из Шерман акта, из разлога што ни свеобухватно доказивање и недостаци Шерман акта не могу да докажу да је Конгрес, чију вољу ми извршавамо, искључио бејзбол (услове којим се спорт руководи) из оквира Шерман акта, а укључио фудбал... потребно ми је да чујем још неко образложење којим се руководи овај суд да заузме став да посао обезбеђивања профита кроз јавне утакмице између клубова професионалних играча бејзбола, није у оквиру федералних закона о заштити конкуренције (Тулсон против Њујорк Јенкиса) и да се то не примењује на исти начин на амерички фудбал“¹³¹.

Образложење судије Франкфуртера (Frankfurter) које наводи у свом издвојеном мишљењу врло прецизно изводи закључак да се из ранијих пресуда које су успоставиле прецедент, издвојености спорта од примене тржишних закона, не види намера за конкретизовањем спорта на који ће се такав прецедент примењивати. Такво мишљење имају и преостале две судије које су изашле са својим издвојеним мишљењем: „Како не умем да разликујем фудбал и бејзбол по основу образложења

¹³¹ Ibid, издвојено мишљење судије Франкфуртера.

датом у случајевима Федерал Бејзбол (из 1922.) и Тулсон (из 1953.), не могу да нађем основ из кога ће произаћи да је Конгрес имао намеру да постави бејзбол као класу за себе“¹³².

Образложење већине, које је успоставило нови прецедент обавезујући судове да будуће спорове везане за спорт, али не и бејзбол¹³³, гледају кроз примену тржишних закона, представља изузетан пример слуха и антиципације правца у коме ће се спорт кретати у будућности. Можемо рећи да претходно успостављени прецедент није желео да одваја тимске спорове на начин који је то протумачио суд у случају Радович против НФЛ, али је тиме започета нова ера у спорту која је обавезивала на већу пажњу приликом успостављања нових правила у спорту.

6. Стање у Европи и положај играча

Спорт је полако напредовао од чисте забаве до озбиљне индустрије која је заснована на основним постулатима привреде. Тиме је спорт постао значајан сегмент интересовања различитих интересних група које су у спорту виделе могућност за стварањем профита. Са друге стране, у Европи је још увек било у примени правило „задржавања и трансфера играча“, односно дозвољавања примене ограничења слободе трговине у фудбалу успостављеног још крајем XIX века. Из тог разлога, спорови везани за спорт су били под огромном пажњом, а нарочито пресуда Врховног суда Сједињених Америчких Држава у случају Радович против НФЛ, која је фактички спорт подвела под примену тржишних закона, а клаузулу резервације, обзиром да представља незаконито ограничење слободе трговине, прогласила ништавом. То је био кључни тренутак који је довео до тога да се и у Европи спорт сагледа из шире перспективе. Спорт је постао сувише развијен и комплексан да би био одвојен од норми тржишних закона.

Када говоримо о фудбалу, систем задржавања и трансфера је био доминантан широм света. Тачније, овај систем је био основа организовања структуре игре у оним земљама које су биле чланице ФИФА-е. Креатор ове идеје је била Енглеска

¹³² Ibid, издвојено мишљење судије Харлана (Harlan) коме се придружио судија Бренан (Brennan).

¹³³ Бејзбол је због већ успостављеног прецедента био потпуно изузет од тржишних закона. Како ће се касније током рада показати, судови се нису усуђивали да промене успостављени изузетак.

фудбалска асоцијација па је сходно томе било логично да се у Енглеској покуша изборити за укидање оваквог система пословања са играчима. Систем задржавања и трансфера је подразумевао да клубови пред крај сезоне стављају играче на две листе – трансферну листу, на којој су се налазили играчи које је клуб желео да прода¹³⁴ и листу играча које је клуб желео да задржи у клубу. Систем задржавања и трансфера је практично укинуо слободу избора играчу. Уговори су били закључивани на годину дана и пред крај сваке сезоне играчи су морали да обнове свој уговор. Ситуација стављања играча на листу задржавања је била потпуно неизвесна за играча. То је практично значило да играч не може променити клуб, а да ли ће уопште играти и под којим условима, или неће играти уопште, зависило је од воље клуба.

„Пред крај сезоне која је трајала од 01. јула до 30. јуна играчи су били суочени са четири могућа сценарија:

Играч је могао обновити резервацију и поново заиграти за исти клуб у било ком тренутку у периоду између 1. априла и прве суботе у мају. Играч би тада једноставно обновио исти уговор.

Клуб је могао ставити играча на листу задржавања, чиме би практично играчу били понуђени лошији услови од услова из уговора који је истицао. Обавештење о томе играч би добио између 1. маја и 1. јуна са информацијом око услова који се нуде. Уколико би Фудбалска асоцијација сматрала да су услови сувише неповољни по играча, асоцијација је могла да одбије да одобри задржавање. Међутим, уколико би асоцијација утврдила да је понуда разумна, играч није могао да потпише уговор са другим клубом. Играч би могао да буде стављен на трансферну листу и да чека да буде купљен по цени утврђеној од стране клуба из кога би отишао. Уколико клуб не би желео да задржи играча и уколико не би био заинтересован да тражи трансферну накнаду за њега, могао га је ослободити од сваке обавезе према клубу у ком случају би играч био у могућности да преговара са било којим клубом у било ком тренутку почев од краја јуна“¹³⁵.

Успостављени систем је временом довео до ескалације незадовољства играча и било је само питање тренутка када ће играчи пред судом покушати да заштите своја

¹³⁴ Клуб је на тој листи означавао износ трансферне накнаде за сваког играча који се налазио на листи.

¹³⁵ Види више, Steve Greenfield and Guy Osborn, *Contract and Control in the Entertainment Industry*, Ashgate, 1998, стр. 35.

права. Систем задржавања и трансфера је био изузетно добро постављен ако се посматра из угла Фудбалске асоцијације и клубова. Оправдање је произишло из чињенице да богатији клубови заиста нису тако лако могли доћи до врхунских играча који су играли у неком другом клубу. Обезбеђење конкурентности такмичења је било на високом нивоу. Са друге стране, клубови су могли, користећи се правом задржавања, да „малтретирају“ поједине играче стављањем на листу која би значила забрану напуштања клуба, а некада и крај каријере. Толика слобода одлучивања о судбини играча је била недопустива. Понекад је то могао бити и каприц клуба, а играч је био немоћан.

7. Измена система задржавања и трансфера – случај Џорџ Истхем (George Eastham)

По речима многих, „оснивач трансферног система“ је Џорџ Истхем. Као играч фудбалског клуба Њу Кастл (New Castle), Џорџ Истхем је, због регистрације и генерално правила система задржавања и трансфера, био у обавези да тражи дозволу од свог клуба како би реализовао трансфер. Клуб који је био заинтересован за овог играча био је Арсенал (Arsenal). Пред истек једногодишњег уговора са Њукастлом, Џорџ Истхем је тражио дозволу за прелазак у други клуб. Међутим, управа клуба Њукастл није желела то да дозволи и позвала се на принцип задржавања. То је значило, или лошији уговор, или неиграње уопште, односно без новог уговора играч није могао прећи у други клуб због регистрације, а обзиром да нови уговор није закључен играч није примао плату. Џорџ Истхем је био суочен са могућношћу завршетка каријере и како би одржао форму играо је мечеве у добротворне сврхе и уједно радио као продавац плуте¹³⁶. Како је то било понижавајуће за једног познатог и признатог фудбалера, Џорџ Истхем је покренуо судски поступак против свог клуба Њукастл, позивајући се на недозвољено ограничење слободе трговине. Цео концепт тужбе је био у ствари напад на систем задржавања и трансфера који је стављао играче у неповољан положај у односу на клубове.

¹³⁶ Види више на: <http://www.dailymail.co.uk/sport/football/article-1023160/Founding-father-transfers-George-Eastham-finds-different-bal-game.html>

Судија Вилберфорс (Wilberforce) је пресудио у корист Истхема образлажући своју одлуку да комбиновани систем задржавања и трансфера представља недозвољено ограничење слободe трговине. Судија је сматрао да елемент задржавања у трансферном систему представља нешто што увелико превазилази меру која је довољна да клубови обезбеде заштиту својих легитимних интереса. Давањем играчу обавештења о задржавању не значи да је играч још увек запослен, већ играч мора да закључи нови уговор који му клуб понуди како би стекао право да поново прима плату. „Стављањем на листу задржавања, најчешће за нижу плату, клуб код кога је играч регистрован може спречити играча да потпише уговор са било којим другим клубом. Са тим у вези, систем који се меша у слободу играча да тражи други клуб у тренутку када више није запослен, чини се као огромно ограничење слободe трговине. Такође, може се десити да је играч стављен на обе листе и на трансферну и на листу задржавања. Тада играчу остаје могућност да се пријави за смањење износа трансферне накнаде, али чак и да се износ умањи ниједан клуб у лиги не би могао да плати трансферну накнаду и играч би остао везан за клуб. Успостављени систем је систем послодаваца у коме су послодавци успели да широм света поставе јединствени монолитни фронт и где је јасно да су у сврху преговарања послодавци много јаче и шире организовани од запослених. Нема сумње да послодавци широм света сматрају овај систем за добар систем, али то не спречава суд да узме у обзир да ли овакав систем превазилази оно што је разумно неопходно за заштиту легитимних интереса послодаваца“¹³⁷.

Образложење пресуде је продрло до суштине проблема. Идеја задржавања и трансфера, успостављена крајем XIX века, потпуно је негирала слободу играча. Послодавци, односно лига са својим правилима и клубови који су та правила примењивали и усавршавали кроз своје статуте, створили су систем који је значајно угрожавао основних људских права. То је било потпуно неприхватљиво, али је у тренутку успостављања таквих ограничења, спорт био далеко од пословних активности. Манифестујући се као забава, спорт је деценијама био третиран на начин одвојености од привреде, али и других закона. Спорт је био забава и тако је посматран. Све је то допринело да првобитно успостављени прецеденти поставе

¹³⁷ Eastham v Newcastle United Football Club (1963) 3 All ER 139

темељ на коме ће послодавци креирати спорт какав њима одговара. Суштински посматрано, таква правила су и успостављена ради заштите конкурентности такмичења, али временом су постала сметња за развој и правац у коме се кретао спорт. Спорт више није био само забава, већ је концепт игре и такмичења захтевао пуно радно време играча, а клубови су то користили на начин који је био све само не спортски, али ни законски. Играчима је онемогућено да промене клуб, а уколико би се противили таквој одлуци, плата би им била умањена или би чак преседели сезону на клупи. Спорт је био подељен на економски јачу страну, послодавце, и играче, који су били принуђени да се прилагоде одлукама клубова. У таквом односу снага, а имајући у виду да је спорт зависио управо од играча, незадовољство играча је расло. Развојем технологије спорт је добијао све већу популацију гледалаца кроз радио и телевизијске преносе, а играчи су били средство за прављење новца. У Сједињеним Америчким Државама је најпре дошло до мењања прецедента, или боље рећи до прилагођавања прецедента тржишту и тржишној економији, обзиром да је бејзбол остао изузетак од примене тржишних закона у спорту. Како је 1957. године спорт постао завистан од норми тржишних закона, а нарочито закона о заштити конкуренције, правила спорта су морала кренути у правцу веће заштите играча. У Европи се до таквог концепта дошло 1963. године и чини се да је тада наступила нова ера у спорту која ће покренути свест да се на спорт мора гледати из шире перспективе, а не само кроз забаву и слободно време. Овом пресудом је покренуто питање регулисања трансфера играча на начин који ће ускладити тежње клубова и играча. Систем трансфера је до тада био у служби система задржавања играча, испољавајући се кроз дозволу клуба да играч настави каријеру у другом клубу.

Правила која су се односила на располагање играчима од стране клубова су после доношења овакве пресуде морала бити промењена. Систем задржавања и трансфера је престао да постоји у облику у коме је доминирао дуги низ година. Суочени са оваквом пресудом, челници лиге су морали да промене своја правила и прилагоде начин и услове под којим ће играчи моћи да промене клуб. Како је утврђено да је систем задржавања незаконит, систем трансфера је морао бити усаглашен са схватањем суда да клубови могу штитити своје легитимне интересе само у обиму који не прелази границе законом дозвољених оквира. Систем

трансфера је убрзо био промењен на начин који је, условно говорећи, пружао играчима већу слободу код промене клуба.

По новим правилима клубови су пред крај сезоне морали да одлуче да ли ће поједине играче ставити на трансферну листу и омогућити им прелазак у други клуб или ће их задржати. Стављањем на трансферну листу, клуб је стицао право да захтева исплату трансферне накнаде од стране клуба који је желео да преузме играча. Висину трансферне накнаде је одређивао сам клуб. Играчи, које клуб не би ставио на трансферну листу, а које није желео да задржи, били су слободни да траже нови клуб без обавезе исплате трансферне накнаде (слободни трансфер). Трећа ситуација је била проста обнова уговора са играчем под условима који су били исти или бољи. Четврта ситуација је била спорна и односила се на играче који су били у сукобу са клубом, а клуб није желео да раскида уговор са њима већ да их задржи. Раније, у таквој ситуацији клуб је располагао могућношћу задржавања играча и играч је готово увек био кажњаван забраном напуштања клуба, а био је суочен и са могућношћу неиграња и непримања плате услед необнављања уговора. Услед наступелих промена, клуб више није могао да злоупотребљава своју надмоћ, већ је спор прелазео у надлежност Независног арбитражног суда задуженог за питања трансфера.¹³⁸ Спор између играча и клуба је решаван тако што је клуб или нудио играчу повољније услове за следећу сезону или му је дозвољавао трансфер у други клуб¹³⁹.

Када су правила постављена на начин који је узимао у обзир вољу и жеље играча, клубови су морали да предузимају одговарајуће кораке како би своје најбоље играче везали за себе. Убрзо је у Европи постао стандард закључење уговора на период од три године.

¹³⁸ Independent Transfer Tribunal for Arbitration.

¹³⁹ Види више: Steve Greenfield and Guy Osborn, *op. cit.* стр. 40.

8. Стање у Аустралији – случај Денис Тути (Dennis Tutty)

Систем задржавања и трансфера у Аустралији је био доминантан до 1971. године. Док су се у Сједињеним Америчким Државама и у Европи играчи судским путем изборили за своја права и утврдили незаконитост правила да клуб може задржати играча и забранити му прелазак у други клуб, ова идеја у Аустралији још увек није била прихваћена. Шта више, играчи приликом потписивања уговора са клубом нису били ни свесни одредби Статута и других аката НСВРЛ (NSWRL)¹⁴⁰ лиге која регулишу, између осталог, и питања могућности одласка из клуба. Клубови су имали потпуни ауторитет у односу на играче. Правило 30 је такав третман прописивало на следећи начин: „Играч који потпише уговор са клубом као професионални играч, мора да буде свестан да је везан за клуб и да не може да потпише нови уговор са било којим другим клубом осим уколико му то не буде дозвољено, било трансфером, било одлуком клуба да тог играча склони са своје листе регистрованих играча. Уколико се клуб не сагласи, писаним путем, да у одређеном тренутку име играча буде склоњено са клупске листе регистрованих играча, клуб је овлашћен да задржи играча на својој листи неодређени период¹⁴¹.

Овакве одредбе статута и других под-аката које је прописивала Лига, а које су садржале правила задржавања играча противно њиховој вољи, нису се налазила у уговору и играчи су прихватили третман какав им је наметнут, иако је овакав систем већ био напуштен и у Сједињеним Америчким Државама и у Европи. Када је по истеку уговора Денис Тути желео да напусти рагби клуб у коме је играо и пређе у други клуб, руководство клуба му је то забранило позивајући се на могућност задржавања играча. Суочен са немогућношћу одласка из клуба, Денис Тути је покренуо спор у настојању да докаже незаконитост оваквих одредби. Суд је утврдио да систем задржавања и трансфера који је прописала НСВРЛ представља недозвољено ограничење слободе трговине. „Тиме се ограничава право на запослење играча којима је истекао уговор са клубом, обзиром да одлуком клуба могу бити

¹⁴⁰ New South Wales Rugby League.

¹⁴¹ Пресуда Врховног суда Аустралије у случају Buckley v Tutty [1971] HCA 71; (1971) 125 CLR 353, од 13 децембра 1971, стр. 8, Constitution and By-Laws, Standing Orders and Competition Rules of the New South Wales Rugby Football League, правило 30.

стављени на листу задржавања на неодређени период времена. Високи захтеви за трансферну накнаду онемогућавају могућност играча да стекну приходе и што је важније да се запосле. Такође, Жалбена комисија Лиге није разматрала примедбе играча по питању система задржавања¹⁴².

Суд је правилно уочио негативне последице које систем задржавања има према питању слободе запошљавања физичких лица. Питање слободе запошљавања у спорту је дуго времена било игнорисано из разлога што спорт није потпадао под могућност примене закона који регулишу поједине гране права попут привредног и радног права. Самом чињеницом да се суд упустио у меритум ствари говори о томе да је спорт широм света постао много више од чисте забаве и разбрибиге неколицине. Систем задржавања је утврђен као незаконит и у Аустралији. Томе је, наравно, допринела судска пракса Сједињених Држава и нарочито Европе.

Денис Тути је успео да се избори првенственио за себе, али свакако је та победа била круцијална за аустралијски спорт обзиром да су играчи коначно могли да размишљају на начин који није могао да изазове реакцију клуба и последице које ће их онемогућити да се баве оним што раде најбоље. Када је чуо пресуду, Денис Тути је рекао: „Победио сам их. Слободан сам. Не постоји начин да могу да ме задрже сада... знам да сам био у праву. Морао сам то да урадим. Када човек устане и каже - играћеш под нашим условима или уопште нећеш играти - је превише. Покушавају да ти диктирају живот“¹⁴³.

Случајем Денис Тути и у Аустралији је напуштен систем задржавања. Како би се дошло до схватања да се у спорту такође манифестују основни закони тржишне привреде и како спорт постаје значајан сегмент људског живота, преплићући се кроз све сфере пословних активности и испољавајући се кроз радно ангажовање играча и осталих људи у спорту, а не само кроз забаву играча на терену, спорт се више од седамдесет година борио да се испољи за нешто више од социолошког проучавања.

¹⁴² Види више: Braham Dabscheck, *The Tutty Case*, у књизи Andrew Moore and Andy Carr Centenary Reflections: 100 Years of Rugby League in Australia, 2008, Australian Society for Sports History, Melbourne, стр. 157-167.

¹⁴³ Braham Dabscheck, *Australian and New Zealand Sports Law Journal*, Righting a wrong: Dennis Tutty and his struggle against the New South Wales Rugby League, 2009, 4(1), стр. 157.

Систем задржавања и клаузула резервације су деценијама били доминантан начин одржавања конкурентности такмичења и спречавања генерисања најбољих играча у богатим клубовима. Такав начин организације спорта је омогућавао опстајање клубова и спречавао је њихово осиромашивање на начин што интересовање гледалаца за праћење утакмица није опадало. Новац од улазница је био једини већи приход који су клубови добијали. Међутим, развојем технологије, спорт успева да нађе свој пут до гледалаца који нису долазили на утакмице и који су нашли забавнијим да прате спорт из својих кућа. Спорт је тада добио већу гледаност, интересовање за спорт је било огромно, а телевизијске куће су плаћале све веће своте новца за куповину права на пренос такмичења. Како су у спорт полако почели да долазе спонзори који су својим новцем омогућавали да се такмичења учине спектакуларнијим и интересантнијим за широке народне масе, спорт је постајао средство за стицање огромних прихода, потреба за играчима је била све већа, а је спорт прерастао у једино занимање спортиста. Потреба за другачијим приступом и третирањем спорта је била нужна из разлога што су систем задржавања и клаузула резервације прерасли у нешто што је на најгори могући начин ограничавало играче у жељи да промене клуб и што је било супротно идеји слободе трговине. Спорт није био економска активност, а тржишни закони у почетку нису били примењиви у спорту. Временом је спорт увелико престао да буде забава и професионално бављење спортом је било исто што и бити запослен у некој фирми, али разлика је била у томе што су радници били заштићени законом о раду, а спортисти су били (не)заштићени Статутом лиге и клубова. Играчи су фактички зависили од воље клубова да ли ће бити стављени на листу задржавања или трансферну листу. Тиме су клубови били носиоци одлука које ван спорта припадају раднику. У спорту је под изговором оправданости и заштите такмичења изигравање закона било све веће. Притисак и незадовољство играча је свакодневно расло и настојање да се путем суда обезбеди заштита била је све чешћа. У том смислу кроз три пресуде, у размаку од 14 година систем задржавања и клаузула резервације су избрисани из Статута спортских асоцијација и клубова, чиме је тимски спорт прешао на разраду и експлоатацију трансфера професионалних спортиста. Када је профит ушао у спорт промена правила је гледана искључиво кроз новац и тиме је спорт добио конкуренцију у заради која превазилази приходе појединих држава.

9. Изузетак од новог тренда у бејзболу – случај Флад против Кухна (Flood v Kuhn)

Прецедент успостављен у бејзболу није било лако променити. Када је Курт Флад (Curt Flood), бејзбол ветеран, био пребачен у други амерички клуб без своје сагласности и знања, поново је покренуто питање дозвољености оваквог понашања од стране клуба¹⁴⁴. Изненађен и изнервиран Курт Флад је инсистирао на томе да се трансфер поништи и да му се дозволи да као слободан играч пређе у клуб по својој вољи¹⁴⁵. Комесар бејзбол Лиге Боуви Кухн (Bowie Kuhn) је одбио да поништи трансфер позивајући се на клузулу резервације по којој клуб при коме је играч регистрован може по својој вољи да располаже са играчем. Незадовољан одлуком Комесара Курт Флад је покренуо поступак за утврђивање законитости клаузуле резервације. Како је у том тренутку клаузула резервације проглашена ништавом скоро у свим тимским спортовима, настојање да се то учини и у бејзболу је било сасвим очекивано, обзиром да поменута клаузула чини повреду федералних закона о заштити конкуренције.

Супротно свим очекивањима, Врховни суд је пресудио у корист тужене стране, односно Главне бејзбол лиге и Комесара Лиге. Образложење пресуде се састојало у томе што је суд подржао давно успостављени прецедент, из 1922. године, али је нагласио да је клаузула резервације неконзистентна и нелогична услед своје дуготрајне примене и да треба да буде промењена од стране Конгреса¹⁴⁶.

¹⁴⁴ Курт Флад је био пребачен из Сент Луис Кардиналс (St. Louis Cardinals) у Филаделфија Филлис (Philadelphia Phillies). Види: Walter Champion, *Sports Law: Cases, Documents and Materials*, Aspen Publishers, 2004, стр. 190-195 и Adam Epstein, *Sports Law*, Cengage Learning, 2002, стр. 350-351.

¹⁴⁵ „После дванаест година у Главној лиги, не осећам се као део својине која може да се купи и прода независно од мојих жеља. Верујем да систем који ствара такав резултат угрожава моја основна права као грађанина...” – цитат из писма које је Курт Флад упутно комесару Кухну дана 24.12.1969. године, као одговор на обавештење о упућивању у бејзбол клуб Филаделфија који се такмичи у Националној лиги. Види више и: David Pietrusza et al, *Baseball: The Biographical Encyclopedia*, New York: Total Sports. 2000, стр. 364–366.

¹⁴⁶ Види више: Flood v Kohn (1972) 407 US 258. Непосредно пре него што је предмет дошао до Врховног суда, двојица судија Хуго Блек (Hugo Black) и Џон Харлан (John Harlan) су се пензионисали. Они су припадали либералној струји која је донела бројне промене америчком друштву попут проширивања грађанских права и слобода. На ова упражњена места, председник Никсон (Nixon) именовано је двојицу судија конзервативне оријентације. Овај историјски тренутак отвара дилему да ли би судије либералне оријентације која широко тумачи Устав имале другачије виђење случаја. Види више: John B. Wiseman, *Joy in Mudville: Essays on Baseball and American Life*, McFarland, 2009, стр. 188.

Бејзбол је као и сви остали спортови морао да потпадне под регулативу закона који уређују тржиште. Међутим, снага прецедента успостављеног 50 година раније није могла бити промењена одлуком суда и то је једини разлог опстанка питања одвојености бејзбола од примене тржишних закона. Овај изузетак, иако нелогичан, захтевао је реакцију Конгреса и суд није могао да измени успостављени прецедент. Оно што је суд раније урадио за друге тимске спортове је било одвајање схватања примене прецедента из 1922. године од других тимских спортова. Тиме је био отворен пут за примену тржишних закона у спорту, али је бејзбол остао издвојен. Суд је успео да нађе модус и да дугогодишњу традицију одвојености спорта и привреде превазиђе тако што је прецедент повезао са једним спортом, бејзболом, и тиме га стриктно одвојио од других спортова. Из тог разлога се питање повезаности спорта и тржишних закона у бејзболу није ни могло поставити. Тек 1998. године је донет Закон познат као Курт Флад Ект (Curt Flood Act), који у секцији 27а уређује питање примене закона о заштити конкуренције у Главној бејзбол лиги.¹⁴⁷

10. Вишедеценијска борба завршена у корист спортиста

По утврђивању незаконитости клаузуле резервације, челници НФЛ су настојали да питање трансфера играча дефинишу тако да се губитак клаузуле резервације не осети у великој мери. Разлог за такав поступак је био очување такмичења, односно неизвесности за гледаоце. Новац од улазница је доносио огроман извор прихода. Такође, преноси утакмица су омогућили да популарност спорта и спортиста вртоглаво порасте, а то је, преведено на језик профита, значило још већи новац. Плашећи се да заинтересованост за праћењем утакмица не опадне, што би довело до опадања извора прихода, челници Лиге су се упустили у прилагођавање правила циљу за који су сматрали да је оправдан и да се једино на тај начин може обезбедити неизвесност такмичења. Решење се налазило у прилагођавању питања и могућности трансфера играча потребама Лиге и клубова.

¹⁴⁷ Курт Флад није доживео доношење овог Закона. Умро је 1997. године. Овај Закон је својеврсно признање његовој правној борби за слободно кретање бејзбол играча. Часопис Тајм (Time) је године 1999. уврстио Флада у 10 најутицајнијих спортиста века. Види и: Edmund Edmonds, The Curt Flood Act of 1998: A Hollow Gesture After All These Years?, Marquette Sports Law Review, бр. 9, 1999.

Како клузула резервације више није била опција, кроз трансфер играча се покушала обезбедити одређена корист за клуб.

Када је 1960. године, Пит Розел (Pete Rozelle) постао Комесар¹⁴⁸ Националне фудбалске лиге, интенција је била да се пронађе средње решење које ће надоместити недостатак клузуле резервације. Решење је пронађено у такозваном правилу Розел (Rozelle Rule)¹⁴⁹. По овом правилу, играч коме је истекао уговор је могао да напусти клуб у коме је играо и да пређе у други клуб. Међутим, идеја успостављена правилу Розел је била да се обезбеди одговарајућа компензација клубу из кога се одлази и то од стране клуба у који се долази. То значи да је клуб који жели да преузме играча из другог клуба, морао да се договори око новчане накнаде, односно компензације за тог играча. Уколико се два клуба не би договорила око износа, коначну одлуку би донео Комесар лиге. Одлука Комесара лиге није морала да се односи само на новчану накнаду, већ је то могла да буде и размена једног или више играча који су активни играчи клуба у који играч треба да оде, или који се налазе на његовој трансферној листи, или чак стицање права за првенством код одабира нових играча са драфта¹⁵⁰, али и стицање могућности за неки будући драфт. Комесар лиге је, дакле, имао могућност да се определи за опцију коју је сматрао фер и адекватном и која би представљала задовољавајућу компензацију за клубове који се налазе у поступку трансфера играча, али се нису договорили око трансферне накнаде. Суштина овог правила је била да се обезбеди једнакост клубова на такмичењу, односно да се не наруши равнотежа која је постојала у лиги пре трансфера.

Правило Розел је на тај начин могло да задовољи циљ због кога је и настало. Играчи су, наводно, били слободни да по истеку уговора пређу у други клуб, али тај прелазак је изискивао преговоре између клубова и били су ван контроле и одлуке самог играча. Могућност преласка у други клуб је практично зависила од договора између клубова, односно жеље и могућности клуба који жели да преузме играча за

¹⁴⁸ Комесар лиге је позиција која је успостављена да заштити интересе Лиге и клубова.

¹⁴⁹ Розела су сматрали визионаром. Његова стратегија је била јако блиска са концептом поделе прихода и стварања компетативног баланса како би НФЛ могла да направи јак пробој и стекне високу популарност међу телевизијским гледаоцима. Види више: John Fortunato, Commissioner: The Legacy of Pete Rozelle, Taylor trade Publishing, 2006, стр. 149-161.

¹⁵⁰ Драфт је поступак у оквиру кога тимови по утврђеној процедури наизменично бирају играче са понуђене листе. У тренутку када тим изабере играча, он добија ексклузивно право да са њим потпише уговор.

плаћањем траженог новчаног износа. Уколико би преговори били неуспешни, Комесар лиге би доносио коначну одлуку каква ће бити надокнада за траженог играча. Међутим, чак ни тада није морало доћи до трансфера, обзиром да је крајња одлука била на клубу, а не на играчу. Тиме је систем трансфера прерастао у ново питање дозвољености таквог правила. Слобода одлучивања преласка у други клуб је била ограничена и то вишеструко. Играчи су се нашли пред новом сметњом за промену клуба. Из разлога компликованости оваквог трансфера, али и бојазни клубова да не изгубе своју позицију за драфт нових играча, од 1963. до 1976. године извршено је само четири трансфера играча по овом принципу.

Правило Розел је постало сувише оптерећујуће за играче, обзиром да је суштинска слобода кретања из клуба у клуб била готово потпуно онемогућена. Такође, чак и када би дошло до трансфера, будућа плата играча би зависила од висине износа трансферне накнаде који је плаћен. Што би тај износ био већи, мања би била плата играча, из простог разлога што би клуб у таквој ситуацији потрошио одређену количину новца на исплату трансферне накнаде, односно на куповину и тиме дошао у ситуацију да играчу понуди износ који није задовољавајући. Клубовима је овакав систем одговарао обзиром да је у опцији минималног повећања плате играч радије остајао у клубу у коме се налази. Томе сведочи и податак да је за тринаест година само четири игача променило клуб. Са друге стране, клуб је могао приликом понуде за куповином играча тражити износ по својој жељи. Други клуб је имао опцију да прихвати тај износ или да не прихвати, односно да укључи у поступак преговора Комесара лиге. Суштина Комесара лиге је била да се нађе алтернатива и обезбеди фер компензација. То је значило да Комесар даје крајњу понуду за клубове и одлучује уместо њих. Тиме би се клуб који жели да купи играча од другог клуба довео у ситуацију да изгуби једног или више својих активних играча, или играча припремљених за трансфер, или првенство бирања играча са драфта или неког будућег драфта. На тај начин одлука клуба који жели да купи играча се сводила на калкулацију исплативости таквог потеза. Број трансфера увођењем правила Розел је био сведен на најмању могућу меру, а највећи губитак од тога су трпели играчи.

Како су клубови тражили све већу трансферну накнаду за своје играче, до преласка/трансфера у други клуб је ретко долазило. Из тог разлога је 1976. године, пред судом покренут поступак за оспоравање правила Розел, којим се желело

доказати да поменуто правило представља незаконито ограничење слободе трговине, што за последицу има оспоравање могућности играча да самостално одлучују по питању преласка у други клуб. Тужиоци¹⁵¹ су у првом степену добили позитивну одлуку. По улагању жалбе од стране тужених¹⁵², све очи су биле усмерене ка одлуци коју је требало да донесе Жалбени суд (United States Court of Appeals)¹⁵³. Тужиоци су очекивали потврду првостепене одлуке која би значила и лакши прелазак из клуба у клуб, а тужени су очекивали укидање одлуке првостепеног суда и одржавање на снази Правила Розел. То би значило уједно и више пара за лигу и клубове, обзиром да је на овакав начин вредност играча била ограничена правилом које није омогућавало да играч оствари директну и транспарентну комуникацију са клубом који жели да га купи.

Жалбени суд је потврдио одлуку првостепеног суда и нарочито истакао да је Правило Розел само по себи противно Шерман акту и да је супротно правилу успостављања разумног стандарда. Правило Розел онемогућава играче да се слободно крећу из једног клуба у други и да им се као последица тога онемогућава повећање плата. Жалбени суд је посебно истакао да се поменутиим правилом клубови онемогућавају да директно преговарају и потписују уговор са играчима којима је истекао уговор¹⁵⁴. Жалбени суд је правилно уочио да клуб који жели да купи играча то може једино остварити уколико се договори око висине износа накнаде са клубом из кога играч одлази или, уколико се не сложе око износа, а желе да спроведу трансфер, сагласе са одлуком коју би донео Комесар лиге у тој ситуацији.

Суд, даље наглашава да се овим путем значајно смањује право на слободу преговарања код закључивања уговора и да се играчима тиме онемогућава да слободно учествују и конкуришу са својим услугама на отвореном тржишту. Без Правила Розел, међудржавна трговина играча код промене клубова би била чешћа, а

¹⁵¹ Тужба је првобитно требало да буде потписана од стране 36 играча НФЛ, међутим, 20 играча се повукло, па је тужбу потписало 16 играча, међу којима је био Џон Мекки (John Mackey), по коме је и поступак означен (Џон Мекки и остали). Разлог за одустанак од тужбе 20 играча није познат, али се може наслутити да се радило о притиску туженог, односно челника НФЛ.

¹⁵² Тужени су били НФЛ, 26 клубова чланица лиге и Комесар лиге Пит Розел.

¹⁵³ Суд који суди у већу од три члана и чија је одлука коначна, осим уколико Врховни суд САД не прихвати случај на поновно разматрање.

¹⁵⁴ То је, како ће се касније видети, и у Европи била једна од основних препрека за прелазак играча у други клуб. Без исплате трансферне накнаде, у ситуацији када је играчу истекао уговор, клуб је био у могућности да не дозволи реализацију трансфера.

плате веће. Тиме је суд јасно ставио до знања да се спорт и играчи више не третирају као нешто што је ван оквира легислативе и да се играчи и спорт којим се баве, заправо, поистовећују са пружањем осталих услуга у сфери привреде. Суд је заузео јасан став да се спорт мора подвести под правила која намећу тржишни закони и да се не сме дозволити ускраћивање основних права у циљу, наводно, виших интереса. Судија Ларсон (Larson) је нарочито истакао да је инвестирање у играча од стране клуба идентично сваком другом улагању у запосленог од стране послодавца и да клуб тиме не стиче никакво право на надокнаду тог улагања. У том смислу суд је заузео став да укидање Правила Розел неће имати негативне ефекте на игру и такмичење. По мишљењу суда, основно питање на које треба одговорити, а од кога зависи законитост Правила Розел је да ли је оно неопходно за одржање такмичарског баланса и да ли је рестриктивније него што је потребно. Овим је суд настојао да утврди суштину Правила Розел, односно прави разлог успостављања овог правила, као и последице које се тиме проузрокују. Интересантно је да се суд упустио у разматрање овог питања, обзиром да се на тај начин суштински испитује однос права и спорта. Спорт је заиста престао да буде чисто социолошка категорија, интересантна једино социолозима. Испитујући основ и позадину Правила Розел, суд је на оба питања дао негативан одговор – рестриктивност Правила Розел је повређена у значајној мери, а обзиром да је Правило временски неограничено, права играча на продају својих услуга на отвореном тржишту су константно ограничена.

Испитујући позадину Правила Розел и последице које настају његовом применом, Жалбени суд је одлучио да потврди одлуку првостепеног суда и закључио да Правило Розел представља неразумно ограничење слободе трговине и да је у супротности са чланом 1 Шерман акта.

Кључни сегмент, у коме је Суд заузео став који се односи на статус спорта и спортиста, јесте закључак да Правило Розел онемогућава спортисте да продају своје услуге на отвореном тржишту. Сагледавајући спорт из угла радног права, Суд је дошао до закључка да спортисти играјући за одређени клуб уступају своје услуге и тиме стичу право да самостално одлучују према коме ће те услуге вршити. То се нарочито односи на тренутак када је уговор са клубом истекао. Из тог разлога, свако ограничење слободе одлучивања је противно императивним прописима и самим тим је ништаво. Овим је Жалбени Суд јасно ставио до знања да правила која доноси лига

и која усвајају клубови, не могу ускраћивати и ићи на штету спортиста, обзиром да је њихова делатност испољена на начин који представља пословну активност. Свакако да је пут до оваквог схватања суда трајао више деценија, али је коначно спорт поистовећен са сваком другом делатношћу и спортисти су стекли право да се боре за своје интересе кроз позитивне прописе за које се раније мислило да се не могу повезати са спортом.

11. Примењивост начела комунитарног права у спорту

У Европи је 1957. године, Римским уговором, основана Европска економска заједница. Основни принципи Европске економске заједнице су, између осталог, почивали и на „успостављавању заједничког тржишта и приближавању економских политика држава чланица, промовисању хармоничног развоја економских активности, континуираној и балансираној експанзији, повећању стабилности, убрзаном порасту животног стандарди и ближеј сарадњи између држава чланица“¹⁵⁵. Ако поменуте циљеве Европске економске заједнице сведемо на односе лица која настоје да пружају своје услуге у складу са Римским уговором односно „укидање, између држава чланица, свих препрека за слободу кретања људи, услуга и капитала“¹⁵⁶, можемо поставити питање могућности примене поменутих одредби и у спорту. Гледано из те перспективе, целокупан приступ сагледавања спорта и спортиста добио би једну нову димензију и заштиту. Одредбе статута и правилника спортских организација и клубова које су ускраћивале основна права загарантована Римским уговором, стварањем Европске економске заједнице су могле бити преиспитане пред Европским судом правде¹⁵⁷. Било је само питање тренутка када ће се на спорт почети гледати као на економску активност. То је било суштинско питање, обзиром да у Римском уговору нису биле садржане одредбе о спорту. Из тог разлога једина веза између спорта и Римског уговора је било сагледавање спорта из

¹⁵⁵ Члан 2 Уговора о Европској економској заједници, који заједно са Уговором о Европској заједници за атомску енергију чини Римске Уговоре из 1957. године, а често се сам Уговор о ЕЕЗ назива Римским уговором. Из тог разлога ће у даљем тексту овај Уговор бити означаван као Римски уговор.

¹⁵⁶ Ibid, чл. 3 ст. 1 т. 3.

¹⁵⁷ The Court of Justice; основан је 1952. године као суд Европске заједнице за угаљ и челик. Његова улога ће бити изузетно важна при уобличавању права Европских заједница и јединственом тумачењу Оснивачких уговора, а касније и правног поретка Европске Уније.

угла профитне делатности, чиме се спортисти практично подводе под режим запослених који свој посао обављају ради стицања прихода. Овакво гледиште је било све извесније обзиром да су спортисти били професионалци у свом послу и бављење спортом им је био једини извор прихода. Како је Римски уговор успоставио, између осталог, и режим заштите радника који је био генералан и обавезујући за све државе чланице заједнице, није се могло дозволити да поједине одредбе националних закона или статута спортских организација буду у несагласности са императивном природом норми које је успоставила Европска економска заједница. На тај начин спортисти који су оштећени одредбама статута спортских организација, или који су били субјекти забране пружања својих услуга супротно једном од основних начела Европске економске заједнице – слободи кретања људи, услуга и капитала, могли су да траже заштиту својих права пред Европским судом правде, али тек пошто су исцрпели све мере заштите у својој земљи, а такође је и сам суд могао да упути случај Европском суду правде и да тражи тумачење појединих одредаба Римског уговора.

У европском спорту се оснивањем Европске економске заједнице, поред питања законитости исплате трансферне накнаде у спорту, као ново наметнуло и питање могућности преласка играча, држављанина једне земље, у клуб који се такмичи у другој земљи. Тиме је проблем трансферне накнаде још више добио на значају, обзиром да разлози успостављања трансферне накнаде сада добијају међудржавни карактер. Очување неизвесности такмичења, спречавање богатих клубова да лакше долазе до играча и сл, само су неки од разлога за успостављање обавезе исплате трансферне накнаде клубу у коме је играч играо, а који су били дискутабилни и на граници закона чак и за појединачне земље у оквиру којих је организовано такмичење од стране националних спортских асоцијација. Стварањем јединственог тржишта сви поменути разлози превазилазе идеју заштите националног такмичења и не могу се више бранити на поменути начин. Питање законитости трансферне накнаде је било уско повезано са питањем да ли држављанин једне земље може да игра за клуб друге земље. Стварањем заједничког тржишта земаља чланица Европске економске заједнице, начин организовања спорта и третирања спортиста је добио сасвим нове опције контроле и могућности заштите, али са друге стране, све је

зависило од одговора на питање да ли се комунитарно право¹⁵⁸ може применити и у спорту. Јединствено тржиште земаља чланица Заједнице и начела која се свде на слободу кретања и пружања услуга у различитим земљама, а уз обавезу забране дискриминације по том питању, отворили су врата могућности да спортисти пређу националне границе и да без ограничења играју у клубовима земаља чланица Европске економске заједнице. Међутим, та могућност је зависила од схватања да ли спорт на начин на који се одвија конституише економску активност. Како су статуту спортистичких асоцијација углавном забрањивали да се спортисти различитог држављанства нађу у истом клубу једне земље, Европски суд правде је могао да наметне обавезу промене таквих правила и успостављања јединственог тржишта и у спорту.

12. Случај Валраве и Коха против Међународне бицикличке уније (Walrave and Koch v UCI)

Случај који је први наметнуо питање успостављања јединственог тржишта у спорту у Европи је случај Валраве и Коха против Међународне бицикличке уније¹⁵⁹. Примена комунитарног права у спорту је постављена као основа за промену дотадашњих правила и успостављања јединственог европског спортског права, односно почетка интересовања за регулативу спорта на наднационалном нивоу.

Бруно Валраве (Bruno Walrave) и Нопи Кох (Noppie Koch) су били холандски држављани који су у варијанти бицикличке трке под називом Стејерс (Stayers)¹⁶⁰ учествовали као пејсмејкери (pacemakers)¹⁶¹. Проблем је настао 1973. године када је

¹⁵⁸ Комунитарно право (*Acquis communautaire*) је француски термин за правну тековину Европске уније одн. скуп правних норми и одлука које обавезују све земље чланице. Пракса Европског суда правде ставила је правна достигнућа заједнице у ранг уставног принципа и за све земље које претендују да постану чланице ово је услов о коме се не може преговарати.

¹⁵⁹ Европски суд правде, случај 36/74, Walrave and Koch v Association Union Cycliste Internationale (1974) ECR 1405

¹⁶⁰ Варијанта такмичења бициклиста код које се трка одиграва у прстенастој арени под називом Велодром. Стаза је под нагибом, а бициклисти достижу брзине до 100 км на час због брзинског вакума који настаје услед пејсмејкера који се креће на мотору испред бицикliste. Сваки бициклиста има свог пејсмејкера.

¹⁶¹ Особе које одређују брзину такмичара на такмичењу.

Међународна бициклическа унија¹⁶² успоставила правило да пејсмејкер мора бити истог држављанства као и бициклиста испред кога вози. Сматрајући да је ово правило супротно начелу комунитарног права о слободи пружања услуга у оквиру Европске економске заједнице од стране држављана земаља чланица, покренут је спор који је дошао до Европског суда правде¹⁶³.

Европски суд правде је требало да се изјасни да ли су одредбе чл. 7 ст. 1, чл. 48 и чл. 59 ст. 1 Римског уговора примењиве на спорт, односно да ли је слобода кретања спортских радника у оквиру Европске економске заједнице повређена. Могућност за оваквим захтевом је произилазила из самог Уговора, али је основ и позитивна одлука Европског суда правде зависила од одговора на питање да ли се комунитарно право може применити на спорт. Ако погледамо одредбе поменутих чланова можемо наслутити да одлука Суда води само у једном смеру: „У оквиру примене овог Уговора, и без било какве предрасуде према одредбама садржаним у Уговору, свака дискриминација на пољу држављанства ће бити забрањена“¹⁶⁴. Забрана дискриминације радника у оквиру Заједнице је у трећем делу Уговора посебно прецизирана: „Слобода кретања радника ће бити обезбеђена у оквиру Заједнице најкасније до краја транзиционог периода ... Поменута слобода кретања ће омогућити укидање сваке дискриминације између радника које су засноване на држављанству, а које се тичу запослења, накнаде за рад и других услова који се траже за рад и запошљавање.“¹⁶⁵ Треће поглавље трећег дела Уговора се односи на пружање услуга у оквиру Заједнице: „У оквиру успостављених одредби, ограничења слободе пружања услуга у оквиру Заједнице ће за време транзиционог периода бити постепено укинута, нарочито узимајући у обзир држављане земаља чланица који су настањени у земљи чланица другачијој од оне којој припада особа којој су те услуге намењене“¹⁶⁶. Из цитираних одредби се јасно може видети намера за стварањем јединственог тржишта у оквиру Европске економске заједнице. Међутим, да ли се спорт може поистоветити са идејом јединственог тржишта у смислу ових одредаба је,

¹⁶² Union Cycliste International (UCI).

¹⁶³ Окружни суд из Утрехта (Arrondissementsrechtbank Utrecht), позивајући се на одредбе члана 177 Римског уговора, упутио је случај Европском суду правде како би тај суд дао тумачење одредби Римског уговора и могућности примене на спорт.

¹⁶⁴ Чл. 7 ст. 1 Римског Уговора.

¹⁶⁵ Ibid, чл. 48 ст. 1 и 2.

¹⁶⁶ Ibid, чл. 59 ст. 1.

ипак, било питање тумачења које је требало да да Европски суд правде. Иако је спорт све више постајао завистан од норми које регулишу питања која нису везана за спорт, спорт се још увек налазио у вакууму између друштвеног покрета и делатности укључене у оквире комунитарног права.

Случај Валраве против Међународне бицикличке уније је био први спортски случај који је изнет пред Европски суд правде са идејом добијања тумачења појединих чланова Римског уговора у корелацији са спортом. Како би Европски суд правде могао да донесе одлуку по питању да ли је правило да пејсмејкер мора бити исте националности као и бициклиста из његовог тима, које је успоставила Међународна бицикличка унија, некомпатибилно са комунитарним правом, морао је најпре да утврди да ли су одредбе комунитарног права примењиве и у спорту. У том смислу, Европски суд правде је дошао до закључка да спорт захвата домен примене комунитарног права под условом да се на тај начин конституише економска активност „имајући у виду циљеве Заједнице, бављење спортом је предмет комунитарног права само до те мере до које се конституише економска активност у оквиру значења члана 2 Римског уговора“.¹⁶⁷ Суд је даље настојао да утврди у којим се случајевима држављанство неће сматрати спорним у смислу одредби чланова 7, 48 и 59 Римског уговора, па је у том смислу заузео следећи став: „Забрана дискриминације заснована на држављанству, а која је предвиђена у члановима 7, 48 и 59 Римског уговора, не утиче на састављање спортских тимова, нарочито не националних тимова, чије формирање је питање чисто спортског интереса и као такво нема никаквих додира са економском активношћу.“¹⁶⁸ Одговор на питање забране дискриминације засноване на држављанству, које произлази из чланова 48 и 59 Римског уговора, чију је могућност примене у спорту Европски суд правде требало да испита, био је позитиван. Европски суд правде је заузео став да се „забрана дискриминације по основу држављанства не примењује само на јавне власти, већ се проширује и на правила сваког другог облика организовања, чији је циљ колективно регулисање питања запошљавања и пружања услуга.“¹⁶⁹

¹⁶⁷ Walrave and Koch v UCI, op. cit.

¹⁶⁸ Ibid.

¹⁶⁹ Ibid.

Европски суд правде је стао на становиште да се одредбе Римског уговора, иако експлицитно не помињу спорт, могу примењивати под одређеним условима и у спорту. Настојећи да успостави могућност примене комунитарног права у спорту, Европски суд правде је практично дефинисао услове под којима спортска правила могу уживати заштиту комунитарног права.

Европски суд правде је разматрајући случај утврдио релевантне чињенице и заузео одређене ставове који су представљали основ за доношење коначне одлуке по овом питању. Из тог разлога, Европски суд правде није мериторно одлучио о спору, већ је случај вратио првостепеном суду на поновно одлучивање, односно првостепени суд је, узимајући у обзир закључке Европског суда правде, требало да утврди да ли се комунитарно право може применити у конкретном случају и да ли писмејкер и бициклиста чине тим¹⁷⁰.

И поред расплета случаја на описани начин, став који је заузео Европски суд правде је био од великог значаја за спорт и уопште за успостављање чврстих и јасних основа у односу између актера у спорту, а нарочито између спортских асоцијација, клубова и спортиста. Прихватајући могућност да се под одређеним условима комунитарно право може применити на спорт, Европски суд правде је успоставио обавезу усаглашавања правила која регулишу спорт са комунитарним правом. Став Европског суда правде који је произашао из одлуке у случају Валраве недвосмислено је указивао да комунитарно право може наћи своју примену у спорту, односно да се може успоставити надлежност Европског суда правде, који може прогласити ништавом одредбу која се примењује у спорту, а која је у супротности са комунитарним правом. Основ за успостављање надлежности Европског суда правде и примену комунитарног права у конкретном случају би био тај да спорна одредба конституише економску активност. На овај начин спорт је у Европском суду правде добио ауторитет који је званично био надлежан да поступа са захтевом за оцену сагласности спортских правила са општим начелима и одредбама Римског уговора.

¹⁷⁰ Случај није завршен на начин који би указао на став суда по питању примене комунитарног права, а по основу мишљења Европског суда правде, из разлога што Валраве и Кох нису тражили наставак поступка, већ су повукли тужбу. Разлог је наводна претња Међународне бицикличке уније (UCI) да ће брзинске бицикличке трке (STAYER) повући са светског шампионата.

Европски суд правде није желео, нити је могао, да се меша у чисто спортске активности и правила која се тичу једино спорта. Са друге стране, у спорт су продирала начела и законитости који су до тада били ван оквира спорта, али без којих спорт, у новом добу свога развоја, више није могао да функционише. Значај основних постулата права је и раније довођен у везу са спортом, али када је профит нашао своју оправданост и могућност за енормним обртом капитала, у оквиру спорта је почео да се развија читав један свет чији је смисао превазилазио суштину спортске активности. Временом је индустрија спорта постала значајан, ако не и пресудан фактор у омогућавању одржавања спортских догађаја. Тада су и правила редовног пословања тежила да у спорту буду примењена на исти начин на који се примењују и ван спорта. Првобитно се покушало са идејом одвојености спорта и права, па су спортска правила често била у супротности са нормама редовног права, одузимајући на тај начин спортистима основна права која су тековина развоја људског друштва. Најпре је у Сједињеним Америчким Државама однос неповезаности спорта и права превазиђен и то из разлога тржишно/привредне оријентисаности те земље. Капитал је нашао свој пут до спорта и правила која спречавају кретање играча кроз трансфер или на било који други начин су морала да буду у сагласности са законима који се баве тим питањем ван спорта. У супротном, таква правила су ништава. У Европи је стварањем Европске економске заједнице успостављена заштита свих држављана земаља чланица, укључујући под одређеним околностима и спортисте. Спортска правила су морала бити у сагласности са комунитарним правом, али под условом да се односе на ситуацију која конституише економску активност. То је био велики корак за светски спорт из разлога што су спортске организације стекле свест да суд може бити надлежан за решавање појединог питања које се тиче спорта и спортских правила. У центру овакве заштите је био спортиста, који је у тренутку када му је спорт постао једино занимање стекао сва права којим се штити радник у свакој другој делатности. Спортске организације су морале да ускладе своја правила са законом или да се по тужби нађу у ситуацији да бране разлог успостављања таквог правила пред судом, обзиром да је надлежност суда постала извесна. Међутим, заштита спортиста је још увек била изван сигурног успеха у спору.

Сваки случај који се појавио пред судом имао је свој значај за стварање чвршћих веза између спорта и права, а уједно је омогућавао да се свест о спорту

сагледа и из перспективе утуживости и потребе за поштовањем закона приликом стварања спортских правила. Трансфер професионалних спортиста подразумева кретање, прелазак играча из једног у други клуб. У једном тренутку, део Европе се удружио и створио Европску економску заједницу. Тада се поставило питање да ли се начело слободe кретања људи и услуга у оквиру граница нове Европске економске заједнице може применити и на професионалне спортисте односно да ли се трансфер може спровести између клубова који припадају различитим земљама? Слобода кретања спортиста би, широко посматрано, значила да се спортисти омогући прелазак из клуба једне земље у клуб друге земље. Спортиста фактички пружа своје услуге клубу који на тај начин остварује приходе преко продаје улазница, телевизијских преноса, привлачења спонзора и сл. Услуге спортисте су идентичне услугама које пружа свако друго лице у оквиру свог занимања. Суштина је иста, остварење одређеног интереса. Ипак, спорт се мора посматрати и из перспективе спортских организација. Како је спорт ширио своју популарност, настала је потреба да се спорт организује на начин који ће бити унифициран у смислу правила игре и других детаља која се тичу искључиво спорта. У том смислу су створене међународне спортске организације које су се старале да се спортска правила уједначавају и поштују како би приликом такмичења сви учесници знали за своја права и обавезе. Национални спортски савези су се као део међународних спортских организација старали да се та правила поштују. Временом је спорт постао комплекснији и укључивао је потребе за регулисањем односа који су ван сегмента игре, а у домену чисто правних питања. Тај сегмент није могао бити регулисан на начин који ће бити у супротности са јавним поретком једне суверене државе. У том смислу је пробој идеје да је спорту потребна подршка државе у смислу онемогућавања спортских организација да креирају правила која ће бити супротна са нормама којима се штите основна људска права и слободe. Без обзира колико је спорт специфичан и колико захтева посебан приступ и регулативу, не сме се дозволити да спортска правила буду супротна основним тековинама друштва. Свака судска одлука је у том смислу била корак напред у стварању спортског права. Међународне спортске организације су морале усаглашавати своја правила са прецедентима који су сврстали спорт у домен поштовања основних начела права. Развој спортске индустрије утицао је увелико на правно схватање спорта.

Интензитет такмичења је постајао већи, а спорт је превазишао националне границе. Прелазак у клуб друге земље је постао нови захтев. Обавеза плаћања трансферне накнаде клубу из кога се одлази, у Европи је била велика сметња слободи кретања играча и то не само по питању преласка/кретања играча између клубова различитих држава, већ пре свега између клубова који се такмиче у истој земљи. Питање трансферне накнаде и могућност преласка играча у клуб друге земље су питања која ће се спојити у једно и од чијег одговора ће зависити будућност тимског спорта, нарочито фудбала.

Начин даљег дефинисања слободе кретања играча и околности њиховог трансфера у други клуб, гледано из перспективе спортских правила и комунитарног права јединствене Европске економске заједнице, постало је питање које је захтевало ангажовање Европског суда правде. Европски суд правде је био једини ауторитет који је могао спортским институцијама Европе да наметне обавезе које се морају поштовати, односно променити и прилагодити комунитарном праву. Потребно је било обликовати став заузет у случају Валраве против Међународне бицикличке уније. Случај који је од изузетне важности за однос спорта и комунитарног права је случај Дона против Мантера (*Dona Vs Mantero*)¹⁷¹.

13. Национална клаузула и компатибилност са комунитарним правом – случај Дона против Мантера (*Dona v Mantero*)

Случај је настао из потенцијалне идеје да се у италијански фудбалски клуб Ровиђо (*Rovigo*) доведу играчи из иностранства. Гаетано Дона (*Gaetano Dona*) је предузео одговарајуће мере како би привукао играче из иностранства, објавио оглас у белгијским спортским новинама, али када је требало да буде плаћен за своје услуге и радње које је предузео, био је одбијен. Разлог за одбијање се налазио у Статуту Италијанске фудбалске федерације који је дозвољавао једино италијанским држављанима да учествују у мечевима италијанске фудбалске лиге. Из тог разлога председник клуба Ровиђо, Марио Мантеро (*Mario Mantero*), одбио је да га исплати за

¹⁷¹ Европски суд правде, случај 13/76, *Dona v Mantero* (1976) ECR 1333

ангажман, позивајући се на одредбе Статута и под изговором да је Гаetano Дона предузео радње привремено, односно пре него што су проверили ову могућност у Статуту Италијанске фудбалске федерације. Случај је доспео до Европског суда правде из разлога и потребе да се утврди да ли је одредба Статута италијанске фудбалске федерације, којом се забрањује фудбалерима друге државе да играју у италијанском националном првенству, компатибилна са комунитарним правом. Основа за овакав захтев се налазила у случају који је био изнет пред Европски суд правде две године раније¹⁷² и који је успоставио основе за примену комунитарног права у спорту.

Тачка спотицања у овом случају је било питање да ли национална клаузула, дата у овом облику, представља сметњу и супротност комунитарном праву. Још једном је Европски суд правде требало да расправља по питању чланова 7, 49 и 59 Римског уговора, односно да ли су држављани земаља чланица Европске економске заједнице поистовећени по питању пружања услуга у оквиру Заједнице. Уколико јесу, национални суд је занимало да ли то значи да треба забранити примену супротних правила, која су донета од стране спортске федерације која је компетентна да контролише фудбал на територији земље чланице. Посебно је било значајно добити одговор од Европског суда правде да ли се поменута питања могу поставити и расправљати пред националним судом и да ли је национални суд овлашћен да штити комунитарно право¹⁷³.

Од Европског суда правде се очекивало да потврди став који је заузео у случају Валраве и Кох против Међународне бицикличке уније и да учини недвосмисленим могућност примене комунитарног права у спорту. То је суштински могло да утиче на даљи развој правила спорта и зато је од ове одлуке зависило на који начин ће се касније вршити регулатива спортских правила.

Европски суд правде је образложио случај на следећи начин: „Правила националне праксе, чак иако су усвојена од спортских организација, која ограничавају право на учешће на фудбалским мечевима професионалним или полупрофесионалним играчима, једино по основу држављанства земље у питању, су

¹⁷² Walrave and Koch v UCI, op. cit.

¹⁷³ Ово су питања која је поставио национални суд Европском суду правде када му је проследио случај на решавање.

некомпатибилна са чланом 7 и као што случај може наводити, са чланом 48 до 51 или са чланом 59 до 66 Римског уговора, осим уколико та правила или пракса искључује стране играче из учешћа на појединим мечевима из разлога који нису економске природе, и који су повезани са специфичном природом или контекстом у питању и као таква су једино од спортског интереса¹⁷⁴.

Суштина одлуке Европског суда правде се састојала у томе да професионалном, односно полупрофесионалном спортисти мора бити дозвољено да пружа своје услуге на целокупној територији Европске економске заједнице, под условом да спортиста долази из земље која је чланица заједнице. Једини услов који је тражен је да однос који произилази из конкретног правила представља економску активност. У супротном, уколико је такав однос некономске природе, онда комунитарно право не може пружити помоћ играчу који трпи дискриминацију по овом основу. То значи да уколико су правила фудбалске асоцијације једне земље успостављена тако да забрањују играчу француског држављанства да игра за немачки национални фудбалски тим, играч не може тражити заштиту од Европског суда правде из разлога што су она настала из чисто спортског интереса. Са друге стране, забрана играчу једног држављанства да заигра за клуб у другој земљи је дискриминаторна и као таква супротна комунитарном праву, обзиром да се тиме на недозвољен начин играч онемогућава да пружа своје услуге на територији земље чланице Европске економске заједнице.

„Забрана дискриминације заснована на држављанству не примењује се само на радње јавних власти, већ се на исти начин проширује на правила оних организација које имају за циљ колективно регулисање запослења и пружања услуга уз накнаду. Забрана се стога примењује и на спортске организације“¹⁷⁵. Оваквим ставом су спортске организације изричито подведене под надлежност комунитарног права. То је за спорт значило и обавезу усаглашавања правила са регулативом са којом је раније постојао дисконтинуитет и која је за обе стране у питању била неспојива. Развојем спорта у смислу превазилажења националних граница кроз такмичења, кроз куповину играча и тренера, као и кроз разне друге околности, долазило је до потребе за успостављањем стриктних правила руковођења која су

¹⁷⁴ *Dona v Mantero*, op. cit.

¹⁷⁵ *Ibid.*

често била у колизији са законима и јавним поретком одређених земаља. Европска унија је, са друге стране, развојем јединственог комунитарног права била у могућности да утиче на оцену законитости и усклађености правила која регулишу спорт, а која су у претходном времену била игнорисана и остављана по страни као део јавног живота који није ни у каквој вези са правом. Спорадични случајеви који су долазили пред суд, а о којима је било речи, створили су подлогу за другачијим гледањем на спорт и омогућили су да се утиче на свеобухватнију заштиту спортиста која је у великој мери била угрожена, а под изговором конкурентности такмичења.

14. Прекретница у развоју спортског права – случај Босман

Случај који је извршио највећи утицај на свет спорта и који је извршио преокрет у дотадашњем схватању права спортиста у односу на клубове је случај Босман. Жан Марк Босман (Jean Marc Bosman) је постао оличење спортске истрајности и жеље за победом.

Жан Марк Босман је био професионални фудбалер белгијског краљевског клуба Лиеж (RFC Liege)¹⁷⁶. Како је уговор са клубом истицао 30. јуна 1990. године, Босману је 29. априла 1990. године понуђен нови уговор који је предвиђао умањење плате за 75%¹⁷⁷. Овакво умањење плате је било потпуно у складу са правилником белгијске фудбалске асоцијације¹⁷⁸ и у том смислу играч није имао много простора за евентуалну жалбу на одлуку клуба коју би упутио надлежном органу Лиге. Челници клуба нису видели у Босману квалитет и потенцијал за одржавање исте висине месечне зараде из ког разлога су искористили одредбе из Правилника белгијске фудбалске асоцијације које дозвољавају такво, драстично, умањење плате. Босман је одбио да потпише нови уговор због чега је стављен на трансферну листу клуба, а трансферна накнада је одређена у износу од 11.743.000 белгијских франака¹⁷⁹.

¹⁷⁶ Royal Football Club Liège је белгијски фудбалски клуб који се такмичио у Првој лиги белгијског првенства.

¹⁷⁷ Месечна зарада по првобитном уговору је била 120.000 белгијских франака, а по новом уговору који је Босману понуђен, месечна зарада је износила 30.000 белгијских франака.

¹⁷⁸ URBSFA – Union Royale Belge des Sociétés de Football Association.

¹⁷⁹ Начин обрачуна трансферне накнаде, односно накнаде за тренирање и развој играча, био је дефинисан правилником УЕФА-е и зависио је од играчевих година и бруто зараде, а износ који је

Босман је са француским клубом Данкерк (USL Dunkerque) ступио у преговоре око преласка у тај клуб и договорио услове, односно висина месечне зараде би била 100.000,00 белгијских франака плус бонус за потписивање уговора од 900.000,00. По постигнутом договору са Босманом, два клуба Лиеж и Данкерк су почела преговоре око висине трансферне накнаде. Данкерк је требало да исплати Лиежу износ од 1.200.000,00 белгијских франака за привремени трансфер играча у трајању од једне године и то по добијању сертификата о трансферу играча који је белгијска фудбалска асоцијација требало да упути француској фудбалској асоцијацији¹⁸⁰. Предложени уговор је предвидео да француски клуб може, која одредба је била неопозива, да истеком привременог трансфера, тражи потпуни трансфер уз исплату трансферне накнаде у износу од 4.800.000,00 белгијских франака¹⁸¹. Из разлога што је постојала сумња да ће француски клуб имати довољно новца да плати трансферну накнаду челници фудбалског клуба Лиеж нису тражили од белгијске фудбалске асоцијације да издају сертификат о отпуштању играча у корист француског клуба. Тиме је практично стављена тачка на трансфер у француски клуб¹⁸².

Питање законитости трансферне накнаде и снаге клуба да спречи играча да напусти клуб је поново добило на значају. Ранија могућност задржавања играча у клубу противно њиховој вољи је оглашена као незаконито ограничење слободе трговине услед чега клубови нису више имали могућност да се позову на ту опцију у ситуацији када је играч настојао да промени клуб. Са друге стране, обавеза исплате трансферне накнаде је постала изузетно моћно средство задржавања играча из разлога што је могућност одређивања висине трансферне накнаде фактички и даље зависила од клуба од кога играч одлази. Правило по коме се могла успоставити цена трансфера је било клизно и одређено кроз максимални износ који је за поједине играче, какав је био Босман, било нереалан. Преговори између два клуба су само условно речено водили трансферу. Воља клуба од кога играч одлази је ипак била

требало да чини коначну цену трансфера није смео прелазити 5.000.000 швајцарских франака. Види више: Пресуда Европског суда правде у случају C-415/93 Union Royale Belge des Sociétés de Football Association ASBL and others v Jean-Marc Bosman and other (1995) ECR I-4291 од 15.12.1995.године, стр.11.

¹⁸⁰ FFF - Fédération Française de Football.

¹⁸¹ Види више: Union Royale Belge des Sociétés de Football Association ASBL v Jean-Marc Bosman, op.cit, стр. 12.

¹⁸² Ibid, стр 27.

доминантна и од тога је заправо зависило да ли ће играч напустити клуб и заиграти за нови или неће. Суштински посматрано ради се о понуди и тражњи. Играчу кога настоји купити више клубова расте и цена на тржишту, док играчу који није баш у таквој позицији свака прилика представља шансу за евентуални напредак у каријери. Клуб увек настоји да прода играча по већој цени од реалне, а клуб који тог играча жели, настоји да прође јефтиније. На крају се ипак дође до реалне цене, односно клубови калкулишу користи и недостатке преговарајући око вредности трансфера. У ситуацији када клуб жели да спречи играча да напусти клуб, он може, крећући се у оквиру одрадаба које прописују начин обрачунавања висине накнаде, одредити цену коју нико не жели да плати, чак и када се ради о врхунском играчу. Ситуација у којој се нашао Босман није била завидна, нарочито када се узме у обзир таленат и квалитет тог играча који нису били на задовољавајућем нивоу. Опције које је Босман имао нису биле завидне; могао је да остане у дотадашњем клубу и да игра за плату која је била скоро 75% нижа од дотадашње¹⁸³, да игра за трећелигашки белгијски клуб¹⁸⁴, да престане да се бави професионалним фудбалом или да покрене спор и бори се за своја права. Основ евентуалног тужбеног захтева заснивао би се на чињеници да је Босману истекао уговор са клубом у коме је играо и требало је да закључи нови уговор са другим клубом. У таквој ситуацији питање законитости захтева за исплату трансферне накнаде је постало суштинско.

Босман се одлучио за испитивање законитости захтева за трансферном накнадом и поднео је тужбу првостепеном суду у Лијежу. Тужба је поднета 08. августа 1990. године заједно са захтевом за одређивање привремене мере којом би се Краљевски фудбалски клуб Лиеж и Белгијски фудбалски савез обавезали да исплаћују Босману месечну накнаду до тренутка новог запослења, као и то да се суздржавају од свих радњи које могу да осујете будуће запослење, а нарочито да за то захтевају исплату суме новца. Уз све то Босман је тражио да суд упути захтев Европском суду правде за давање прелиминарног мишљења по питању

¹⁸³ Ова опција је касније пропала из разлога што је Босман суспендован из клуба и није могао да игра.

¹⁸⁴ Босман је после неуспелог трансфера са клубом Данкерк, у октобру 1990. године потписао уговор са друголигашким француским клубом Сент-Квентин (Saint-Quentin), који уговор је по завршетку сезоне раскинут. У фебруару 1992. године Босман потписује нови уговор са француским клубом Сент Денис д ла Реунион (Saint-Denis de la Réunion) који је касније, такође, раскинут. Без обзира што је Босман добио привремену меру којом је оглашен слободним играчем, већина европских клубова га је бојкотовала. Из тог разлога је Босман успео да потпише уговор једино са трећелигашким белгијским клубом Олимпик де Шарлроа (Olympic de Charleroi).

интерпретације члана 48 Римског уговора у односу на правила која регулишу трансфер професионалних фудбалера. Вероватно поучен ситуацијом у којој се нашао Џорџ Истхем који је док је трајао спор радио као продавац плуте, Босман је тражио одређивање привремене мере како би обезбедио себи извесна новчана средства док траје поступак, односно док не нађе новог послодавца.

Првостепени суд је усвојио захтев за одређивањем привремене мере и упутио је питање Европском суду правде на прелиминарно одлучивање. Другостепени суд је одлучујући по жалби делимично укинуо одлуку првостепеног суда, обзиром да је одржао на снази захтев за исплату месечне накнаде до проналажења новог запослења и обавезао је Белгијску фудбалску асоцијацију и клуб Лијеж да омогуће Босману да пређе у било који клуб који жели Босманове услуге и то без права на компензацију¹⁸⁵, а одбио је захтев за упућивањем питања Европском суду правде на прелиминарно одлучивање.

Босман је 09. априла 1992. године преиначио свој тужбени захтев и тражио да суд утврди да се одредбе о исплати трансферне накнаде и национална клаузула не могу применити у ситуацији која је предмет спора. Поред тог захтева Босман је тражио да суд обавезе Краљевски фудбалски клуб Лијеж, Белгијски фудбалски савез и УЕФА¹⁸⁶ на накнаду штете коју је претрпео¹⁸⁷. Свој захтев за интерпретацију члана 48 Римског уговора Босман је проширио захтевом за интерпретацију и чланова 85 и 86 поменутог уговора¹⁸⁸. Тиме је настојао да заокружи спорна питања која су се тичала спора. Европски суд правде је интерпретацију члана 48 Римског уговора већ

¹⁸⁵ Види више: Пресуда Европског суда правде, *op.cit*, стр. 13.

¹⁸⁶ UEFA (Union of European Football Associations) је административни и контролни орган европских фудбалских асоцијација. Основана је 15. јуна 1954. године. Као чланица ФИФА-е, УЕФА мора свој Статут и своје правилнике да усклади са Статутом ФИФА-е. ФИФА, као главна организација која регулише фудбал широм света, подељена је на конфедерације, које регулишу фудбал у складу са правилима које успоставља ФИФА. ФИФА се састоји од шест конфедерација: AFC (Asian Football Confederation), CAF (Confederation Africain de Football), CONCACAF (Confederation of North, Central American and Caribbean Assotiation), CONMEBOL (Confederation Sudamericana de Futboll), OFC (Oceania Football Confederation), UEFA (Union of European Football Assotiations).

¹⁸⁷ Захтев за накнаду штете се састојао од захтева за претрпљену штету од 01. августа 1990. године па до краја каријере, а коју је определио у износу од 11.368.350 белгијских франака, као и захтева за изгубљеном добити у износу од 11.743.000 белгијских франака. Изгубљена добит је настала као последица примене правила трансферне накнаде коју је Босман оспоравао и тражена је у поменутом износу, за укупан период од почетка каријере.

¹⁸⁸ Union Royale Belge des Sociétés de Football Association ASBL v Jean-Marc Bosman, *op.cit*, стр. 14 и 15.

разматрао у случају Валраве против Међународне бициклическе уније¹⁸⁹ и одговор на ово питање се могао наслутити. Са друге стране, Босман је настојао да случај подведе и под правила о конкуренцији чиме би се могао заокружити случај и по питању злоупотребе доминантног положаја међународних фудбалских организација и регионалних и националних асоцијација. Из тог разлога су исход овог спора очекивали сви.

Тужбени захтев који је поставио Босман је претио да суштински измени свет спорта и никако се није односио искључиво на конкретан случај. То произилази из схватања који су заузели судови у претходним случајевима и целокупна спортска јавност је очекивала расплет који је спорту могао да да сасвим ново значење. Питање могућности наплате трансферне накнаде по истеку уговора је било дискутабилно и суд је требало да донесе коначну одлуку о томе. Са друге стране, Босман је тражио и да се преиспита и такозвана „национална клаузула“ која је умногоме онемогућавала играче једног држављанства да играју у клубу у другој земљи. УЕФА је 1991. године усвојила правило 3+2 по коме је сваки национални савез морао да води рачуна о томе да клубови могу да ангажују највише 3 страна држављана који би играли за тај клуб, плус 2 играча која су се „асимиловала“, односно, која су већ играла у националном првенству узастопно 5 година у шта се укључује 3 године игре за јуниорски тим¹⁹⁰. Национална клаузула је практично онемогућавача клубове да ангажују играче из других земаља уколико би прешли квоту коју је УЕФА дозвољавала. То је гледано из угла комунитарног права незаконита одредба, обзиром да онемогућава слободно кретање људи у оквиру Европске уније у циљу запослења. Оправдање овакве формулације се налази у очувању националних клубова који треба да дају најбоље играче за националне тимове. Питање да ли је интерес спорта, у оваквој ситуацији, важнији од правне регулативе је кључ који се не може применити. Развој спорта и новац који се у спорту јавља унео је елементе привредних закона у спорт и у том смислу спорт је постао неодвојив од тржишних закона. Такође, заштита појединца је

¹⁸⁹ Види стр. 84.

¹⁹⁰ Национална клаузула је уведена шездесетих година и временом је постала кочница слободног кретања спортиста. УЕФА је 1991. године увела правило 3+2 које је био својеврстан компромис и покушај уједначавања различитих правила. Ипак, без обзира на то, свако ограничење овог типа је у супротности са слободом кретања и тиме незаконито.

на првом месту и спорт гледано из тог угла не може бити изузетак од правила, нарочито ако се спортиста посматра као и сваки други радник.

Првостепени суд у Лијежу је упутио Европском суду правде захтев за интерпретацију чланова 48, 85 и 86 Римског уговора у односу на спор у питању. Тужени су уложили жалбу на пресуду и другостепени суд је прекинуо поступак до добијања мишљења Европског суда правде да ли се чланови 48, 85 и 86 Римског уговора могу тумачити као:

а) забрана фудбалском клубу да захтева и прима исплату одређене суме новца по основу ангажовања играча коме је истекао уговор од клуба који жели да ангажује тог играча (валидност трансферне накнаде)

б) забрана националним и међународним спортским савезима и федерацијама да у своје статуте уносе одредбе које, страним играчима из земаља Европске уније, ограничавају приступ на такмичења која организују (валидност националне клаузуле).

Сагледавајући поменуте чланове Римског уговора потребно је скренути пажњу на то да се тиме желело указати на суштину недопустивости успостављања забране запошљавања (спортиста)¹⁹¹ по било ком основу на територији Европске уније. У том смислу члан 48 нарочито истиче да: „Слобода кретања радника ће бити обезбеђена у оквиру Заједнице најкасније до краја транзиционог периода ... Поменута слобода кретања ће омогућити укидање сваке дискриминације између радника које су засноване на држављанству, а које се тичу запослења, накнаде за рад и других услова који се траже за рад и запошљавање. У ставу 3 се настоји обезбедити право на: прихватање учињене понуде за запослење (а), слободно кретање у оквиру територија држава чланица за поменуту сврху (б), останак у држави чланица за сврху запослења у складу са одредбама које регулишу питање запошљавања држављана те земље, а које произилазе из одредаба закона, друге регулативе или административних

¹⁹¹ Норме Римског уговора се односе на раднике, односно на лица која могу да врше своје услуге уз надокнаду, без икаквих ограничења, на територији Европске уније. Спортиста је као пружалац услуга уз накнаду, морао бити подведен под појам радник.

активности (*u*), да по запослењу, остану на територији земље чланице под условима који ће бити донети од стране Европске комисије (*d*)¹⁹².

Суштина тумачења члана 48 Римског уговора од стране Европског суда правде требало је да објасни да ли су одредбе садржане у Уговору искључиве или не у односу на спорт, односно да ли се спорт може подвести под нормативу комунитарног права. Како је дотадашња пракса ишла у правцу укључивања спортиста и правила која регулишу спорт у оквир регулативе комунитарног права, одлука Европског суда правде се могла наслутити. Са друге стране, тужилачка страна је желела и тумачење чланова 85 и 86 Римског уговора како би се ситуација око овог случаја сагледала у целости.

Чланови 85 и 86 Римског уговора се односе на правила о конкуренцији: „Следеће ће бити забрањено као некомпатибилно заједничком тржишту:

Сви уговори о споразумевању, одлуке асоцијација о споразумевању и заједничка пракса која може да утиче на трговину између земаља чланица и која има за циљ или за резултат спречавање, ограничавање или промену конкуренције у оквиру заједничког тржишта, а нарочито они који:

а) директно или индиректно дефинишу куповну или продајну цену или било које друге тржишне услове;

б) ограничавају или контролишу производњу, тржиште, технички развој или инвестиције;

ц) поделе тржиште или места добављања робе;

д) примењују другачије услове за идентичне трансакције у односу на различите привредне субјекте, стављајући их на тај начин у неравноправан положај;

е) стварање са другом уговорном страном додатних обавеза који по својој природи и сврси нису у вези са предметом уговора.

Сви уговори и одлуке који су забрањени у складу са овим чланом ће аутоматски бити ништави¹⁹³

¹⁹² Чл. 48 ст. 3 Римског уговора.

¹⁹³ Ibid, чл. 85 ст. 1 и 2 Римског уговора.

„Свака злоупотреба једног или више споразума о доминантној позицији или његовог значајног дела у оквиру заједничког тржишта ће бити забрањена и третирана као некомпатибилна са заједничким тржиштем из разлога могућег утицаја на трговину између земаља чланица...“¹⁹⁴.

Са захтевом за тумачењем и чланова 85 и 86 Римских уговора, Босман је настојао да покрије и сегмент једностраних правила која су истовремено и обавезујућа за све чланове УЕФА-е, а која се односе на ограничење ангажовања спортиста са територије Европске уније. Образложење за успостављањем спорних правила је очување конкурентности такмичења и очување националног идентитета игре. Статут УЕФА-е, као организације која организује и уређује европски фудбал¹⁹⁵, са својим правилима директно је онемогућио примену у фудбалу једног од основних начела комунитарног права – слободу кретања радника. УЕФА успоставља правила која се могу сагледавати и као обавезујући споразуми, али који са гледишта комунитарног права стварају нелојалну конкуренцију када су у питању клупска такмичења. Правила УЕФА-е су настојала створити праксу која директно утиче на трговину у Европској унији. Квота систем који је успостављен, представља директно мешање у слободу трговине.

Питања која су се поставила пред Европским судом правде је требало да разреше вишедеценијско настојање укључивања спорта у режим тржишних закона, конкретно у односу на европски фудбал, односно у режим комунитарног права. Једино је на тај начин могло да се обезбеди да УЕФА не примени санкције према националним савезима и клубовима који настоје да се руководе тржиштем понуде и тражње играча и на тај начин постану конкурентни у свету спортских такмичења. Одлучујући о постављеним питањима Европски суд правде је донео следећу одлуку:

„Члан 48 Римског уговора забрањује примену правила која су донета од стране спортских асоцијација, а према којима професионални фудбалер који је држављанин једне државе чланице не може, по истеку уговора са клубом, бити

¹⁹⁴ Ibid, чл. 86 ст. 1 Римског уговора.

¹⁹⁵ Ова правила не смеју бити у супротности са Статутом и начелима ФИФА-е.

запослен од стране клуба друге земље чланице, осим уколико други клуб није платио бившем клубу трансферну накнаду за тренирање и развој играча.¹⁹⁶

Разлози које је у своју корист изнела тужена страна нису прихваћени од стране Европског суда правде. Потреба да се одржи финансијски и компетативни баланс између клубова, а ради тренирања младих играча, одбијен је из разлога што ти циљеви могу бити постигнути на други начин који не ремети слободу кретања радника, као на пример редистрибуција дела новчаних средстава од продатих улазница за утакмице.

Европски суд правде је на становишту да правило о трансферној накнади директно утиче на могућност слободног приступа играча тржишту друге земље чланице и у том смислу утиче на успоравање унапређења слободе кретања радника.

„Члан 48 Римског уговора забрањује примену правила која су донета од стране спортских асоцијација, а која се односе на такмичења која ове асоцијације организују, према којима фудбалски клубови могу извести на терен ограничен број професионалних играча који су држављани друге земље чланице.“¹⁹⁷ (забрана националне клузуле, нарочито правила 3+2).

Ограничења која се односе на националност професионалних играча - држављана друге земље чланице Европске уније и могућност њиховог учешћа на такмичењима између различитих фудбалских клубова или спортских асоцијација је забрањена.

„Резултат тумачења члана 48 Римског уговора не може се применити у односу на захтеве за трансферном накнадом која је већ плаћена или која тек треба да буде плаћена по основу обавезе која је настала раније, пре датума пресуде, осим оних захтева по којима се води судски поступак започет пре овог датума.“¹⁹⁸

Одлука Европског суда правде је коначно обавезала спортске организације на поштовање императивних прописа и основних начела комунитарног права приликом доношења правила која регулишу спорт. Иако Римски уговор не садржи ниједну

¹⁹⁶ Union Royale Belge des Sociétés de Football Association ASBL v Jean-Marc Bosman, op. cit, стр. 42, ст. 1 изреке.

¹⁹⁷ Ibid, стр. 42, ст. 2 изреке.

¹⁹⁸ Ibid, стр. 42, ст. 3 изреке.

одредбу о спорту, Европски суд правде је кроз раније случајеве наговестио да спорт може под одређеним околностима имати економски карактер и због тога бити уврштен у норме комунитарног права, а сада је својом пресудом дефинитивно подвео спорт под економску активност. Спорт је временом постао глобалан, организован, профитабилан, искоришћаван на сваком пољу кроз кладионице, спортску опрему, радио и телевизијске преносе и слично, али са друге стране пресудом Европског суда правде је постао заштићен од експлоатације која је угрожавала основна права и слободе спортиста.

Спорт и спортисти, суштински посматрано, треба да чине једну страну медаље. Међутим, индустријализацијом спорта, спорт и спортисти су се на свом заједничком путу раздвојили. Спортисти су постали средство за остварење профита. Наметнута потреба за популаризацијом спорта у циљу промовисања спортских производа и идеје здравог живота зарад што веће продаје спортских артикала, резултирало је све већом експлоатацијом спортиста и искоришћавања њиховог талента. Учесталим такмичењима је наметнут темпо који ретко који људски организам може да испрати. Спорт је тежио профиту, а спортисти су од свог дечачког сна доспели у реалност у којој владају други закони. Идеја чистоте спорта нестала је негде на путу између Олимпа и новог доба у коме је профит високо изнад поштовања људских вредности. Из тог разлога случај Босман је био од изузетне важности за цео спорт, а не само за фудбал, и од тог тренутка заштита права спортиста је кренула у новом правцу. Чак је и сам Босман у једном интервјуу изјавио да је очекивао да добије на суду, али не тако убедљиво. „То је био потпуни пораз мојих противника. Поносан сам што сам имао снаге да урадим нешто што ниједан играч пре мене није имао храбрости да уради. Показао сам да фудбал није изнад закона. Надам се да ће у годинама које долазе други играчи схватити колико сам учинио за њих.“¹⁹⁹ Из цитиране изјаве се види колико су се спортисти осећали потлачено и исцрпљено бавећи се оним што најбоље раде. Заиста, када се погледа уназад, од првог спортског случаја који је доспео пред суд, па све до пресуде у случају Босман, прошло је много

¹⁹⁹ Види више на:

http://www.thestandard.com.hk/news_detail.asp?we_cat=8&art_id=7775&sid=5895824&con_type=1&d_str=20051214&fc=4

година и напора, да би спортисти данас могли да осете сву радост и корист од посла којим се баве.

Пресуда у случају Босман је изазвала огромне флукуације у свету спорта и коренито изменила обележје спортског права. Спортисти из различитих спортова, охрабрени одлуком суда у случају Босман, нису више били скептични по питању ангажовања суда ради заштите својих права. Такође, спортисти су постали свесни да правила спортских организација која им ограничавају право на прелазак из једног клуба у други могу бити оборена пред судом. Случај Босман је попут лавине покренуо идеју заштите права спортиста. Спортска правила која у одређеним околностима и под одређеним условима представљају део комунитарног права постала су моћно оружје које су спортисти могли да искористе против доносилаца таквих правила.²⁰⁰

15. Трансферна правила после случаја Босман – случај Јури Лехтонен (Juri Lehtonen)

Случај који је доспео до суда у Белгији, а потом и до Европског суда правде, је случај финског кошаркаша Јурија Лехтонена који је „напао“ трансферна правила успостављена од стране Белгијске кошаркашке федерације.²⁰¹

Јури Лехтонен је ангажован од стране белгијског кошаркашког клуба Касторс Бреин (Castors Braine) да учествује у завршници белгијског шампионата у сезони 1995/96. Уговор између Јурија и белгијског клуба је закључен 3. априла 1996. године,²⁰² међутим, Јуриев ангажман је регистрован при белгијској кошаркашкој

²⁰⁰ Види више: Stefaan van den Bogaert, Practical Regulation of the Mobility Sportsmen in the EU post Bosman, Kluwer Law International, 2005, стр. 213-223; Herbert F. Moorhouse, Football Post-Bosman: the Real Issues у књизи Caiger and Simon Gardiner, Professional Sport in the EU: Regulation and Re-regulation, TMC Asser Press, 2001, стр. 161-181.

²⁰¹ FIBA (International Basketball Federation) је међународна кошаркашка федерација која успоставља правила која руководе кошарку. Правила трансфера кошаркаша која успоставља ФИБА морају бити поштована од стране националних кошаркашких асоцијација приликом успостављања својих (националних) правила.

²⁰² Види више: Пресуда Европског суда правде C-176/96 Jyri Lehtonen and others v Fédération Royale Belge des Sociétés de Basket-ball ASBL (FRBSB), (2000) ECR I-2681

федерацији 30. марта 1996. године²⁰³. Сагледавајући правила Белгијске кошаркашке федерације и настојање Кастерс Бреина да ангажује поменутог играча на начин и у тренутку у коме је то учињено је био споран и резултат свега је био судски спор. Спор је настао из разлога што су ФИБА правила забрањивала клубовима из еурозоне да у току националног првенства изведу на терен стране играче који су претходно играли у другој земљи еурозоне, уколико су извршили трансфер после 28. фебруара. После тог датума, једино играчи из неевропских клубова могу бити трансферисани и могу играти у клубу из еурозоне.

Белгијска кошаркашка федерација је 5. априла 1996. године упозорила Кастерс Бреин да може бити кажњен и да уколико изведе Јурија на терен то чини на сопствену одговорност. Због непоштовања поменутог правила Белгијска кошаркашка федерација је поништила утакмицу против Белгаком Кварегнона (Belgacom Quaregnon) и поменути тим је добио меч службеним резултатом 20:0 иако је Кастерс Бреин победио на том мечу. На следећој утакмици против Пепинстера (Pepinster), Кастерс Бреин није уводио Јури Лехтонена на терен, али је био на списку играча, због чега је клуб поново кажњен службеним резултатом 20:0. Клуб је престао да користи услуге Јури Лехтонена да би избегао нове казне.²⁰⁴

Како би се изборио за сопствени интерес, а на основу спорног правила, Јури Лехтонен је заједно са Кастерс Бреином 16. априла 1996. године покренуо спор пред првостепеним судом у Бриселу тражећи да се успостављене санкције пониште и да им се дозволи несметано учешће на завршници кошаркашког првенства. Суштина поднете тужбе је била да се докаже да спорна одредба дискриминише играче из еурозоне у односу на играче ван еурозоне, и да им се тиме угрожава слобода кретања ради пружања услуга уз накнаду.

Већ сутрадан, 17. априла 1996. године, стране у поступку су поднеле суду споразум којим су тражили прекид поступка и упућивање предмета Европском суду правде на прелиминарно одлучивање. Питање на које је Европски суд правде требало да да одговор односило се на следеће: „Да ли члан 48 Римског уговора онемогућава

²⁰³ Ово је јако важно напоменути из разлога што сходно правилима ФИБЕ, играчи ван еурозоне могу бити регистровани у клубовима у оквиру еурозоне до 31. марта. Ово правило ће бити кључно за исход спора.

²⁰⁴ Види више: *Jyri Lehtonen and others v Fédération Royale Belge des Sociétés de Basket-ball ASBL (FRBSB)*, op. cit.

примену правила које је успоставила спортска организација државе чланице Европске уније, а по ком правилу је забрањено кошаркашком клубу да изведе на утакмицу националног првенства играча из друге државе чланице, када је трансфер извршен после одређеног датума²⁰⁵.

Суштински посматрано, спор се своди на питање обавезности поштовања комунитарног права од стране спортских организација. Могућност другачијег приступа и нуђења решења која одступају од начела и права Европске уније, а све у интересу спорта је нешто за шта су се спортске организације настојале изборити и пре, а нарочито после случаја Босман. Европски суд правде је и поред чињенице да Римски уговор не садржи одредбе о спорту и да се генерално не бави питањем спорта ни на посредан начин, заузео став да се одредбе комунитарног права морају поштовати у сваком посебном случају и у свакој појединачној ситуацији када се интерес спорта преплиће са економским интересом. Комунитарно право се неће примењивати у спорту једино у ситуацији када се спортске одредбе и спортска правила која су успостављена од стране спортских организација тичу искључиво спорта, односно када су у вези једино са спортом. У свакој другој ситуацији одредбе Римског уговора ће ставити ван снаге одредбе спортских организација које су у супротности са комунитарним правом.

Конкретно, у случају Јуриа Лехтонена, спорна је била одредба Белгијског кошаркашког савеза која је дискриминисала играче из Европске уније у односу на играче ван еврозоне и то за месец дана. То је практично онемогућило спортисте из Европске уније да после 28. фебруара пружају своје услуге кошаркашким клубовима у оквиру еврозоне. Таква одредба је директно у супротности са комунитарним правом и начелом слободе кретања људи и услуга. Европски суд правде је закључио случај истичући следеће: „Члан 48 Римског уговора спречава примену правила донетог од стране спортске организације из Европске уније која забрањује кошаркашком клубу да у националном првенству изведе на терен играча из друге земље чланице уколико је тај играч трансферисан после одређеног датума, под условом да тај датум наступа раније у односу на датум који се примењује на трансфер играча из земаља које нису чланице Европске уније, а све под условом да

²⁰⁵ Ibid, стр. 14.

објективни разлози који се тичу једино спорта као таквог или разлози у вези са различитошћу у позицији играча из еврозоне и играча ван еврозоне не оправдавају такав различити третман.²⁰⁶

Овом пресудом Европски суд правде је још једном потврдио свој став да спорт у сегменту који залази у сферу тржишта, јесте и мора бити део комунитарног права. Основа за овакву пресуду је свакако случај Босман који је поставио конкретне темеље у одвајању спорта и спортских интереса који се могу посматрати из угла економије и начела комунитарног права. Такав приступ је постао примењив у сваком спорту, а не искључиво у фудбалу. У конкретном случају Јури Лехтонен је као кошаркаш из земље чланице Европске уније онемогућен да буде трансферисан у кошаркашки клуб друге земље чланице Европске уније из разлога што је Правилником кошаркашког савеза Белгије успостављен различит третман између европских и неевропских играча. Искључиви спортски интерес у таквој ситуацији се не може бранити и таква одредба је дискриминаторна са гледишта комунитарног права у ком случају комунитарно право има супрематију у односу на правила успостављена од стране спортских организација. Слобода кретања играча у циљу пружања својих услуга је неприкосновена и не може се ограничавати на начин који би то онемогућио. Европски суд, са друге стране, у свакој својој пресуди настоји да укаже да се у случају постојања искључивог интереса спорта као таквог, могу донети и прихватити одредбе које би оправдале различит третман спортиста, под условом да се сврха такве одредбе не може постићи на други начин. Међутим, танка је линија која би могла питање онемогућавања трансфера спортиста оправдати и ограничити на начин који би био супротан у односу на комунитарно право, када се има у виду да се на професионалног спортисту гледа као на сваког другог радника коме морају бити обезбеђени сви услови и права како би могао уживати слободу кретања и пружања услуга које му гарантује комунитарно право.

Однос спортских правила које успостављају спортске организације и комунитарног права на нивоу Европске уније је после случаја Босман недвосмислено указивао на то да право Европске уније не може бити подређено спорту и да се у ситуацији разилажења ових правила мора применити право Европске уније. Став

²⁰⁶ Ibid, стр. 19.

који је успоставио Европски суд правде и који је касније потврдио у својим наредним одлукама, произилазио је из чињенице да је спорт временом све више добијао економски карактер услед чега је дошло до потребе за раздвајањем чисто спортског интереса од пословних интереса који настају у спорту. Ти пословни интереси се, између осталог, односе и на чињеницу да спортиста у тренутку закључења професионалног уговора са клубом за који ће играти, практично закључује уговор о пружању својих услуга уз накнаду, што спортисту нужно доводи под примену правила и начела која владају ван спорта и која се односе и примењују на свако друго запослење. У том смислу спортска организација не може, под изговором интереса спорта, да превазиђе обавезу примене закона који владају ван спорта и да у том смислу успоставља правила која ће бити у супротности са законом. Интерес спорта као појам који треба да заштити спорт као такав и који ће онемогућити мешање цивилних судова по питању утврђивања законитости таквог правила, мора бити искључиво везан за спорт и не сме ни у ком случају водити лукративности таквог решења. Са друге стране, уколико се сврха донетог правила може постићи на други начин, односно уколико се спортски интерес може заштитити на начин који играче неће довести у неједнак положај, по било ком основу, спортски интерес неће уживати „имунитет“ од цивилних судова или Европског суда правде.

Идеја обавезне сагласности спортских правила са комунитарним правом на нивоу Европске уније убрзо је постала обавеза и основ за промену и усаглашавање. Међутим, поставило се питање да ли се спортска правила морају мењати и у односу на играче који не долазе из Европске уније, односно да ли и они уживају заштиту Европског суда правде.

16. Утицај случаја Босман на играче из земаља које нису чланице Европске уније – случај Тибор Балог (Tibor Balog)

Први такав случај десио се мађарском фудбалеру Тибор Балогу који се као држављанин земље која није чланица Европске уније суочио са питањем могућности примене комунитарног права у тој ситуацији и са питањем сопствене заштите у односу на заштиту коју су уживали фудбалери по основу пресуда Европског суда

правде после случаја Босман. Тибор Балог је од 1993. до 1997. године играо за прволигашки белгијски клуб Шарлроа (Charleroi). Када му је истекао уговор са клубом, Тибор Балог није желео да закључи нови уговор из разлога што је клуб Шарлроа на прес конференцији за локалне новине изјавио како се Тибор Балог не уклапа у будуће планове клуба.²⁰⁷ Тибор Балог је стављен на трансферну листу, међутим, ниједан клуб није желео да га купи из разлога што се није радило о преузимању играча коме је истекао уговор, већ је клуб Шарлроа тражио исплату трансферне надокнаде, сматрајући да се примена комунитарног права и става Европског суда правде из случаја Босман не може применити у овој ситуацији. Када је клуб из Норвешке желео да плати трансферну накнаду и купи Тибор Балоба, Белгијска фудбалска федерација није издала сертификат о отпуштању играча, што је практично био тренутак када је Тибор Балог одлучио да случај изнесе пред суд у Белгији²⁰⁸. Белгијски суд је упутио случај Европском суду правде на одлучивање са питањем: „Да ли је компатибилно са чл. 85 Римског уговора и/или са чл. 53 Римског уговора (Уговора о Европској економској зони) уколико фудбалски клуб основан на територији земље чланице Европске уније захтева по основу правила националне и међународних федерација (УРБСФА, УЕФА и ФИФА), а по основу ангажовања једног од својих бивших играча, професионалног фудбалера, држављанина земље која није чланица Европске уније, коме је истекао уговор са клубом, исплату трансферне накнаде од другог клуба који се налази у истој земљи чланице, односно у другој земљи чланице Европске уније, или у Европској економској зони, или у земљи која није чланица Европске уније?“²⁰⁹

Питање које је поставио првостепени суд у Белгији је свакако значајно у смислу заузимања става у односу између клубова из земаља Европске уније и играча који нису држављани земаља Европске уније. Ово питање добија још више на значају када се узме у обзир да су поједине европске државе потписале са Европском унијом споразум о придруживању и сарадњи и остале уговоре који претходе чланству у Европској унији. Статус држављана тих земаља не може бити исти и изједначен са

²⁰⁷ Види више: Случај Европског суда правде C-264/98 Tibor Balog v ASBL Royal Charleroi Sporting Club (RCSC), окончан одлуком 29.03.2001. године, ОЈ 98/C278/28

²⁰⁸ Првостепени суд (Tribunal de premiere instance) је предмет са питањем за Европски суд правде упутио 02. јула 1998. године, а предмет је примљен у суд 20. јула 1998. године.

²⁰⁹ Tibor Balog v ASBL Royal Charleroi Sporting Club (RCSC), op. cit.

статусом лица која долазе из неевропских земаља. Из тог разлога је постављено питање од изузетног значаја за будући третман спортиста који нису држављани земаља Европске уније. У конкретном случају, уско посматрано, Тибор Балог, као држављанин Републике Мађарске која у том тренутку (1998. године) још увек није била пуноправан члан Европске уније, није могао рачунати на заштиту која произилази из комунитарног права. Међутим, Мађарска је на свом путу ка чланству у Европској унији потписала низ споразума који су је обавезивали на усклађивање прописа са комунитарним правом, али и на предузимање низа других мера како би у одређеном тренутку добила статус члана Европске уније. У том смислу, Мађарска је могла бити третирана као део Европске уније и то не само у географском смислу, али званичан став о томе тада није постојао. У смислу приближавања пуноправном чланству у Европској унији, Мађарска је 26. септембра 1988. године потписала споразум о сарадњи са Европском унијом, 16. децембра 1991. године је потписала такозване Европске уговоре²¹⁰ и у том смислу је себе приближила чланству у Европској унији много више од земаља које су само географски биле у Европи. Са друге стране, поједини судови земаља чланица Европске уније су почели да држављанима земаља које су потписале споразум о придруживању и сарадњи са Европском унијом признају сва права која произилазе из комунитарног права. Тиме је бојазан од могућег губитка спора за клуб Шарлроа постала већа из разлога што је став Европског суда правде по питању проширивања примене комунитарног права и на земље потписнице уговора са Европском унијом постао готово изванредан. Случај се завршио тако што је првостепени суд у Белгији 28. марта 2001. године доставио Европском суду правде поравнање које су закључиле стране у поступку и чиме је прелиминарно мишљење Европског суда правде по овом питању постало беспредметно. Ако узмемо у обзир да је расправа по овом случају била заказана за 29. март 2001. године и да је поравнање достављено Европском суду правде само дан раније, можемо закучити да је идеја простирања комунитарног права и на држављане земаља које још увек нису пуноправне чланице Европске уније у великој мери

²¹⁰ Европски уговори означавају билатералне споразуме које закључује Европска унија са земљама централне и источне Европе у циљу стицања пуноправног чланства у Европској унији. Под тим се подразумева успостављање политичког дијалога, слободне трговачке зоне, усаглашавања закона са законодавством Европске уније, као и сарадња на пољу економије, културе и финансија.

основана и да је несигурност клубова у успех у спору у таквој ситуацији била огромна.

И поред тога што се случај Тибор Балоба завршио поравнањем, а не одлуком Европског суда правде, ово је био значајан корак у даљој спознаји потребе за заштитом спортиста и њихових интереса од самовоље клубова и негирања основних права и начела европског законодавства, али и могућности проширења примене комунитарног права на држављане земаља које нису постале пуноправне чланице Европске уније, али које су потписале Уговор о сарадњи са Европском унијом.

17. Наставак борбе за права спортиста - случај Марош Колпак (Maroš Kolpak)

Случај који ће се потпуно надовезати на претходни и који ће отворити питање простирања заштите лица која нису пуноправни чланови Европске уније, је случај Чешког рукометаша Марош Колпака и Немачке рукометне федерације који је решен пред Европским судом правде и који је допринео стварању једног ширег схватања идеје заштите спортиста.

Квота систем је пресудом Европског суда правде, у случају Босман, био укинут у смислу могућности примене на играче који су пуноправни држављани земаља чланица Европске уније. Међутим, идеја и својеврсна потреба за овим системом је остала у статутима спортских организација. Овакав подређени однос се примењивао у односу на држављане који су долазили из европских земаља које нису чланице Европске уније, као и на држављане који долазе из земаља ван европског континента. У конкретном случају, члан 15 Правилника Немачке рукометне федерације је предвиђао да „клубови, као стартну поставу, могу да изведу највише два играча који долазе из „трећих земаља“, то јест држављана земаља ван Европске уније или држављана који долазе из земаља у којима не уживају потпуну једнакост у односу на држављане земаља чланица Европске уније, а нарочто у смислу слободе кретања радника“.²¹¹ Поменути играчи су у својој лиценци имали и ознаку А²¹² која је практично означавала да ти играчи не уживају сва права загарантована комунитарним правом.

Марош Колпак је био држављанин Словачке и у Немачкој је играо за плату, дакле, као професионални играч, односно био је голман друголигашког рукометног клуба Остринген (TSV Ostringen) од 1997. године. Како би могао да игра у Немачкој, Марош Колпак је имао уредну боравишну дозволу. Из разлога што је лиценца Марош Колпака била означена словом А и како су већ два друга играча са истим обележјем изабрана у стартну поставу рукометног клуба, 2000. године Марош Колпак је постао

²¹¹ Тадашњи Правилник Немачке рукометне федерације, члан 15.

²¹² А - означава прво слово Немачке речи *Ausländer*, у преводу, странац.

резерва и није могао да игра утакмице националне Немачке лиге, нити утакмице Немачког националног Купа. Марош Колпак је тражио од Немачке рукометне федерације да му се изда лиценца без ознаке А из разлога што као држављанин Словачке ужива сва права загарантована Споразумом о сарадњи закљученим између Европске уније и Словачке који је ступио на снагу 01. фебруара 1995. године. Међутим, Немачка рукометна федерација је одбила захтев Мароша Колпака из ког разлога је и покренуо спор пред првостепеним судом у Немачкој, позивајући се на члан 38 ст.1 Споразума о сарадњи који је закључен између Европске уније и Словачке, а који гарантује радницима Словачке националности, који су се у складу са законом запослили на територији земље чланице Европске уније, исти третман као и држављани земље чланице, по питању радних услова, накнаде за рад или по питању отказа.²¹³

Првостепени суд је усвојио захтев Мароша Колпака и обавезао Немачку рукометну федерацију да му изда дозволу за играње без икаквих ограничења уз образложење да Марош Колпак не може бити третиран као држављанин земље која није чланица Европске уније, из разлога који произилазе из закљученог Споразума. Немачка рукометна федерација је уложила жалбу на одлуку првостепеног суда и случај је доспео пред другостепени суд у Немачкој.

Другостепени суд је прекинуо поступак и упутио случај Европском суду правде како би добио прелиминарно мишљење по следећем питању: „Да ли је супротно члану 38 став 1 Споразума о сарадњи којим је успостављена сарадња између Европске заједнице и њених држава чланица са једне стране и Републике Словачке, са друге стране – Коначни акт – уколико спортска федерација примени на професионалног спортисту словачког држављанства правило које је усвојила, а по којем клубови могу, у националном првенству или у националном купу, извести на терен ограничен број играча који долазе из земаља које не припадају Европској заједници“.²¹⁴ Другостепени суд је пре прекида поступка и упућивања питања Европском суду правде најпре сагледао предмет у односу на одредбе Римског

²¹³ Europe Agreement establishing an association between the European Communities and their Member States, of the one part, and the Slovak Republic, of the other part, OJ of 31.12.94 No L 359: 2-201, чл. 38 ст.1 т.1.

²¹⁴ Пресуда Европског суда правде од 8.05.2003 у случају C-438/00 Deutscher Handballbund eV v Kolpak (2003) ECR I-4135, стр. 11.

уговора и Статута Немачке рукометне федерације и дошао до становишта да се права која су Римским уговором гарантована радницима могу односити само на спортисте који уживају сва права која Римски уговор гарантује држављанима Европске уније, а Марош Колпак, као држављанин Републике Словачке, која у том тренутку није била чланица Европске уније, није уживао такав генерални третман, већ третман који је произишао из Споразума о сарадњи који је био ограничен. Са друге стране, другостепени суд је потом тумачио однос између Споразума о сарадњи и Статута Немачке рукометне федерације, а који су акти били у супротности један са другим. У том односу два акта, Споразум о сарадњи би имао јачу правну снагу. При оваквом односу аката, чињеница и политике придруживања Европској унији, другостепени суд је одлучио да прекине поступак и предмет упути Европском суду правде.

Испитујући однос између члана 38 Споразума о сарадњи и члана 15 Статута Немачке рукометне федерације, Европски суд правде је дефинишући интенцију и примену појма законито запосленог лица и забране дискриминације по питању радних односа, односно по питању услова рада, накнаде за рад и отпуштања радника, утврдио и обавезу директне примене Споразума на Статут рукометне федерације. Како је Марош Колпак био запослен у складу са законом, тачније, био је у уговорном односу са својим клубом, коме је пружао своје услуге уз накнаду, нужно је применити Споразум о сарадњи између Европске уније и Словачке, као акт са јачом правном снагом у односу на Статут Немачке рукометне федерације. Приступ тржишту рада не може бити ограничен на начин који би био у супротности са закљученим Споразумом о сарадњи којим се будућа чланица Европске уније приближава свом пуноправном чланству. Евентуалним занемаривањем Споразума дошло би се до деградације будуће чланице и поставило би се питање разлога закључења Споразума који се не примењује. Из тог разлога и однос између закљученог Споразума и Римских уговора је однос који иде у једном правцу и не може се искључивати или умањивати обим права који је дефинисан споразумом само због чињенице да држава са којом је закључен Споразум још увек није пуноправна чланица Европске уније. Из разлога што је закључени Споразум последица настојања добијања чланства у Европској унији, а као такав је у складу са идејама и начелима Европске уније, права гарантована Споразумом се не могу раздвајати, уколико су испуњени сви услови који су предвиђени Споразумом.

Немачка рукометна федерација је настојала да члан 15 Статута оправда чисто спортским интересом, наводећи да се тиме штите немачки млади играчи, али и да на тај начин утиче на промоцију немачког националног тима. Међутим, Европски суд правде је одбио овакво тумачење из разлога што је циљ на који се Федерација позива онемогућен из разлога што клубови могу да изведу на терен неограничен број спортиста који су држављани Европске уније, а нису немачког држављанства. Из тог разлога је и одредба из члана 15 Статута Немачке рукометне федерације неприхватљива са гледишта чисто спортског интереса, обзиром да сходно цитираној одредби број чисто немачких играча може бити минималан, а може се чак и десити да их и не буде у тиму.

Поменути случај и Одлука Европског суда правде утицала је да се онемогући дискриминација спортиста која је преовладала у спорту после случаја Босман, а која је ставила у неравноправан положај играче из земаља чланица Европске уније у односу на играче који долазе из земаља које то нису. Споразуми о сарадњи које је Европска унија закључивала са појединим Европским земљама са циљем накнадног добијања статуса пуноправног члана Европске уније, био је први корак у изједначавању права која су уживали пуноправни држављани земаља чланица Европске уније. Пресудом Европског суда правде у случају Колпак, изједначен је радно-правни статус спортиста који долазе из европских земаља које су потписале Споразум о сарадњи са Европском унијом, са спортистима држављанима Европске уније, по питању запошљавања, накнаде за рад и престанка радног односа.

Овакав вид проширивања заштите и уживања права која гарантује Римски споразум онемогућио је клубове да лимитирају број играча који на такмичењима могу да наступају за клуб. Тиме је квота систем још више сужен и могао се применити једино на спортисте који поред географске припадности немају никаквих додирних тачака са Европском унијом и на спортисте који долазе из земаља ван Европског континента.

Изједначавање спортиста из европских земаља, чије су земље потписале Споразум о сарадњи са Европском унијом, са спортистима из Европске уније, био је огроман корак напред како за спорт тако и за и спортисте који су трпели дискриминацију у третману, а која се директно одражавала на могућност играња за

клуб који их је ангажовао и са којим су били у пуноправном радном односу. Убрзо се поставило питање да ли и спортисти који су држављани земаља које географски нису на европском континенту, али са којима је Европска унија закључила Споразум о партнерству и сарадњи, који гарантује исти третман, између осталог, и по питању радних односа, могу уживати иста права као и спортисти држављани европске уније.

18. Проширивање поља заштите играча – случај Симутенков

Случај који се нашао пред Европским судом правде непуних месец и по дана после доношења пресуде у случају Колпак је случај Симутенков.²¹⁵

Игор Симутенков (Игорь Симутенков) је као руски држављанин у то време био у уговорном односу са шпанским фудбалским клубом Депортиво Тенерифе (Club Deportivo Tenerife). Како би уопште могао да игра, морао је да прибави у складу са правилницима Шпанске фудбалске федерације боравишну и радну дозволу. Међутим, лиценца под којом је играо није била иста као лиценца која се издавала спортистима из Европске уније, већ је у истој писало да се ради о играчу који није држављанин земље чланице Европске уније. Из тог разлога, постојала је бојазан да у једном тренутку неће моћи да наступа за свој клуб због правила Шпанске фудбалске федерације да клубови у националном такмичењу могу да изведу на терен ограничен број играча који нису држављани Европске уније. Члан 179 Општих правила која је прописала Шпанска фудбалска федерација је предвиђао: „Клубови који се такмиче на званичним професионалним такмичењима на националном нивоу су овлашћени да региструју стране играче, који нису држављани земаља Европске уније, у броју који је предвиђен релевантним уговорима закљученим између шпанске фудбалске федерације, Националне професионалне фудбалске лиге и Асоцијације шпанских фудбалера. Ти уговори такође уређују број страних играча који могу истовремено играти утакмицу“. Дозвољен број страних играча је зависио у којој се фудбалској дивизији такмичи клуб, па је тако број страних играча у првој дивизији био

²¹⁵ Пресуда у случају Колпак је донета 08.05.2003. године, а случај Симутенков је упућен Европском суду правде на прелиминарно одлучивање 17.06.2003. године.

ограничен на три за сезону од 2000/01 до сезоне 2004/05, а за другу дивизију број играча је био ограничен на три за сезону 2000/01 и 2001/02, а за сваку следећу сезону број страних играча је био ограничен на два. Клуб Депортиво Тенерифе је у сезони 2000/01 играо за другу дивизију, у сезони 2001/02 је постао члан прве дивизије, да би већ у сезони 2002/03 био враћен у другу дивизију.²¹⁶ Како се не би налазио у групи играча који могу бити лимитирани по питању наступања за клуб, Игор Симутенков је тражио да му се изда лиценца која се издаје играчима који су држављани Европске уније, а по основу закљученог Споразума о партнерству и сарадњи са Европском унијом који му је, као и држављанима Европске уније, гарантовао једнак третман по питању радних односа.

Шпанска фудбалска асоцијација је одбила захтев Игора Симутенка из разлога што одредбе Општих правила у члану 173 тачно предвиђају ко и на који начин може да добије лиценцу коју је тражио Игор Симутенков: „... у циљу регистрације играча са својством професионалног фудбалера и ради стицања професионалне лиценце, фудбалер мора испунити основни услов, а то је да мора имати шпанско држављанство или држављанство неке од земаља чланица Европске економске зоне“.

Незадовољан одлуком Шпанске фудбалске федерације, Игор Симутенков је поднео тужбу првостепеном суду у Шпанији, који је такође одбио његов захтев, па је случај по жалби доспео до другостепеног суда који је прекинуо поступак и упутио предмет Европском суду правде на прелиминарно одлучивање по следећем питању: „Да ли је супротно члану 23 Споразума о партнерству и сарадњи (који је закључен између Европске уније и Руске федерације) да спортска федерација примењује, на професионалне спортисте руског држављанства који су запослени у шпанском клубу у складу са законом, правило по коме клубови могу да изведу на терен ограничен број играча који долазе из земаља које нису чланице Европске економске зоне, када се ради о такмичењима на националном нивоу“.²¹⁷

Као што се може видети, овај случај је готово идентичан случају Колпак који је био решен у Колпакову корист. Разлика између ова два случаја је била више географске природе, обзиром да се Руска федерација налази у Евроазији, али

²¹⁶ Види више на http://www.futbolme.com/com/equipo.asp?id_equipo=467.

²¹⁷ Види пресуду Европског суда правде у случају C-265/03 Igor Simutenkov v Ministerio de Educación y Cultura and Real Federación Española de Fútbol (2005) ECR I-2579 од 12.04.2005. године, стр. 7.

суштински посматрано оба случаја су се заснивала на Споразуму који је Европска унија закључила, између осталог, и са Чешком и са Русијом, а по коме су држављанима ових земаља гарантована иста права као и држављанима Европске уније. Питање које се овде поставља је да ли се комунитарно право може применити и на држављане који долазе из земаља које географски не припадају искључиво европском континенту? Са друге стране, када Европска унија закључи споразум са неком земљом, држављанима те земље гарантује исти третман у погледу права која уживају држављани Европске уније, поставља се питање домашаја, разлога и могућности позивања на тај споразум у спору пред националним судом, односно пред Европским судом правде.

Члан 23 закљученог Споразума о партнерству и сарадњи између Европске уније и Руске федерације предвиђа: „У зависности од закона, услова и процедура које се примењују у свакој држави чланици, Заједница и њене државе чланице ће омогућити да третман дат руским држављанима, који су легално запослени на територији државе чланице, буде ослобођен сваке дискриминације по основу држављанства, а у вези са радним условима, накнади за рад и отказом, у поређењу са домаћим држављанима“.²¹⁸

Садржина члана 23 ст. 1 која предвиђа да „у зависности од закона, услова и процедура...“, могла је, и јесте довела до различитог тумачења цитиране одредбе. Основ за одбијање захтева Игора Симутенкова се управо налазио у овој одредби, односно, како је Статут Шпанске фудбалске федерације предвиђао другачији третман од онога постављеног у Споразуму, суд је прихватајући могућност дискреционог ограничења одлучио негативно. Међутим, Европски суд правде је заузео изричит став и нагласио да се Споразум не може уско тумачити и извео закључак да одредбе Споразума „не могу бити схваћене као дозвола државама чланицама да примене дискрециона ограничења приликом примене одредби Споразума, из разлога што би у

²¹⁸Agreement on partnership and cooperation establishing a partnership between the European Communities and their Member States, of one part, and the Russian Federation, of the other part. Чл.23 ст. 1. L327, 28/11/1997, стр. 3. Овај Споразум је потписан 24.06.1994. године, а ступио је на снагу 01.12.1997. године.

том случају дошло до губљења смисла одредби Споразума и такође би дошло до губљења практичног ефекта самог Споразума“.²¹⁹

Став који је Европски суд правде заузео тумачећи одредбе предметног Споразума је једини исправан, обзиром да се другачије заиста губи смисао и суштина закљученог Споразума. У тренутку када је Споразум ступио на снагу постао је обавезујући према свим земљама чланицама Европске уније које су практично и биле потписнице овог Споразума. Идеја партнерства и сарадње која произилази из одредаба Споразума није условљена будућим уласком у Европску унију, већ тежи да успостави основу за сарадњу између Европске уније и Русије по питању законодавства, економије, науке, културе, финансија, технологије, грађанских и социјалних слобода. Неједнаким третманом држављана Русије била би онемогућена примена и изгубио би се смисао закљученог Споразума. Из тог разлога није ни потребно да Русија уђе у Европску унију како би се одредбе Споразума могле примењивати, већ управо супротно, партнерство и сарадња не захтевају чланство да би се одредбе примењивале у тренутку ступања Споразума на снагу. Такође, одредбе Споразума се не примењују у свакој ситуацији када се ради о забрани дискриминације према руским држављанима, већ само у случају и под условом да је конкретно лице легално запослено на територији земље чланице Европске уније. Тиме је слободан приступ тржишту Европске уније значајно смањен.

У складу са свим изложеним, Европски суд правде је донео следећу одлуку: „Члан 23 ст. 1 Споразума о партнерству и сарадњи са Европском унијом ... мора бити схваћен као Споразум који у односу на спортисте руског држављанства спречава примену одредаба које су донете од стране спортске федерације државе чланице, а која предвиђа да клуб може приликом националних такмичења извести на терен ограничен број играча који долазе из земаља које нису чланице Европске економске зоне“.²²⁰ Споразум, обим и домашај примене чл. 23 ст. 1 је јасно дефинисан и питање ограничења броја играча који могу да играју на утакмицама националног првенства у некој од земаља чланица Европске уније, као и питање дозвољености дискриминације у статуту предвиђеним ситуацијама, није се више могло поставити

²¹⁹ Ibid, стр. 11.

²²⁰ Ibid, стр. 14.

без обзира на географску неподударност између две земље које су потписале споразум.

19. Последице проузроковане одлукама судова

Трансфер професионалних спортиста је потреба нужна у спорту. Разлог преласка играча из једног клуба у други зависи од интереса како клуба, тако и играча. Већа компетативност клуба, односно жеља играча за напредовањем, указује на нужност кретања и клуба и спортиста на свом путу ка врху. Чисто спортски разлог за трансфером, врло брзо је стављен на искушење, тако да и дан данас можемо себи постављати питање да ли је Кристијано Роналдо прешао у Реал Мадрид како би био у клубу који негује праксу врхунских играча, или се ради о сувише једноставном разлогу – новцу. Чисто спортска идеја водила, *spiritus movens*, трансфера спортиста је врло брзо нестала са спортске сцене обзиром да је спорт постао више од игре. Из тог разлога је и питање статуса спортиста постало значајно готово одмах по формирању првих клубова и организовању међуклубских такмичења. Са друге стране, то је уједно био и почетак борбе играча за своју позицију у свету спорта која је трајала готово сто година. Стварни положај играча и жеља клубова за наметањем подређеног статуса учинила је да се клубови и спортисти нађу готово на супротним странама. То је нарочито ескалирало у тренуцима када су клубови могли да забране својим играчима да напусте клуб и пређу у други. Разлози успостављања таквих правила, посматрано из угла клубова, били су „наводно“ у интересу спорта. Оправдање некадашњег правила „задржавања“ налазимо у настојању спортских организација да спрече доминацију појединих клубова који услед својих финансијских могућности могу да приволе играче да пређу у други клуб и тиме наруше компетативни баланс који постоји међу клубовима. Међутим, такво сагледавање стања ствари и евентуално оправдање правила не може бити прихваћено у целости из разлога што спорт захтева комуникацију између учесника и не може се на спорт гледати само из угла клубова који без спортиста не би ни постојали. Непоштовање достојанства спортиста од стране клубова нарочито је видљиво у случајевима када су клубови онемогућавали играчима прелазак у други клуб, а истовремено су остављали те исте играче без новог уговора, чиме су их остављали

без прихода. Спорт је врло брзо од забаве прешао у једино занимање спортиста, а самим тим новац од плата у спорту постао је једини извор прихода којима су спортисти себи обезбеђивали егзистенцију. Таква ситуација је и питање статуса спортиста учинила још комплекснијим. Идеја изједначавања спортиста и радника била је незамислива за судове. Ипак, временом су спортисти добили својеврсни статус радника и сва права и обавезе која иду уз то. По забрањивању система „задржавања“ спортиста, питање трансфера је постало још актуелније из разлога што су клубови кроз продају спортиста и кроз трансферну накнаду зарађивали на играчима. Слобода кретања, односно преласка спортисте из једног клуба у други кулминирала је када је трансферна накнада тражена и за играче којима је истекао уговор са клубом. Трансферна накнада је била гарант клубовима да ће за поједине играче моћи добити велике приходе који ће им омогућити обнављање стадиона, куповину других играча, намирење дугова и сл. У сваком случају новац од трансферне накнаде остајао је у клубовима, који су га распоређивали у складу са својим потребама. Укинути клубовима овај извор прихода било је идентично остављању играча без обнове уговора. Зато је и уследила велика борба у случају Босман.

Европски суд правде је у случају Босман донео одлуку која ће приступ спорту суштински променити. Поистовећивање спортиста са радницима и поистовећивање спорта са економском делатношћу је одвојило спорт од пуког социјалног покрета, одвојеног од права и закона који владају у привреди. Спорт је добио 15. децембра 1995. године потпуну заштиту комунитарног права. Одлука која је донета, а која се деценијама кристалисала, успоставила је прецедент који ће довести до драстичних промена у погледу слободе трансфера, износа зарада спортиста, могућности ангажовања неограниченог броја страних држављана у националном првенству и сл. Целокупан приступ спорту је потпуно био померен у смислу немогућности клубова и спортских асоцијација да доносе правила која ће бити у супротности са комунитарним правом. Слобода кретања радника у оквиру Европске уније је примењена и на спортисте, који су од сада могли сами одлучивати да ли ће по истеку уговора остати у свом клубу или прећи у други. У спорту је од тог тренутка све било подређено играчу и његовим способностима. Играч је поред чисто спортског знања морао бити вешт и у преговарању, што је довело до тога да спортисти постану и

предузетници који морају знати како да продају сопствене услуге и таленат. Способност преговарања спортисте и понуда и тражња истог довели су до вртоглавог скока износа зарада спортиста који су могли да бирају да ли ће прећи у други клуб или неће. Одлука о томе је била искључиво финансијске природе, обзиром да је по истеку уговора са клубом спортиста био слободан да оде. И поред чињенице да је одлука Европског суда правде у случају Босман погодила само око 10% играча којима је истекао уговор са клубом, обезбеђена је извесна сигурност и за остале играче да неће имати проблема са клубом по истеку уговора. Питање исплате трансферне накнаде је, са друге стране, погодило клубове који више нису могли да рачунају на тај новац.

После случаја Босман зараде играча којима је истекао уговор са клубом су вртоглаво скочиле из разлога што је трансферна накнада која се раније плаћала клубу укинута и целокупан износ је могао ићи самом играчу. То је истовремено олакшало могућност трансфера професионалних играча по истеку уговора, обзиром да преговора са клубом око утврђивања висине трансферне накнаде више није било. Истом пресудом је укинут и до тада присутни „квота“ систем, који је такође имао утицај на трансфер играча из разлога што се преко одређеног броја „страних“ играча у клубу, нови нису могли ангажовати.

Када поставимо питање шта је довело до преокрета у међусобном односу правне мисли и спорта, морамо рећи да је то нужна последица друштвеног развоја и схватања спорта, али и технолошког напретка. Приликом стварања Европске економске заједнице, у Римским уговорима није било ни једне једине речи која би се могла односити на спорт и регулативу спорта. Међутим, Европски суд правде је двадесетак година касније почео да развија идеју повезаности спорта са економијом и привредом која је кулминирала 1995. године – пресудом у случају Босман. Разлог томе је и учешће великих компанија у спонзорисању спортских догађаја, што је постепено уводило све већи новац у спорт.²²¹ Спорт је био потпуно нов простор за улагања и обрт новца. Услед тога је ван терена дошло до развијања једне сасвим друге утакмице која је захтевала примену тржишних закона, али која је због својих специфичности изискивала посебну регулативу. То је још један показатељ да

²²¹ Ливерпул (Liverpool) је 1978. године постао први енглески клуб који је имао свог спонзора означеног на дресу.

тржиште диктира развој. Све до тренутка до ког је на спорт гледано као на забаву, судови се нису упуштали у решавање проблема који су настајали у спорту. Спортисти су били максимално експлоатисани, а клубови су били носиоци свих права. Развојем технологије, односно у тренутку када је путем мас-медија спорт могао са трибина да се пренесе и у домове широм света и када је спортска опрема постала део културе облачења, спорт је прешао ту границу забаве и постао је озбиљна индустрија која је доводила до озбиљних зарада које су се мериле буџетима многих држава. Тек у том тренутку је у спорту постепено дошло до схватања да је могуће и потребно одвојити чисто спортска правила која не уживају заштиту суда и која су издвојена од легислативе од оног дела спорта који се прожима са тржишним законима и који у себи консумира и друге законитости које су ван оквира спорта, а опет су уско везане за спорт. Развој ове мисли најпре се јавио у Сједињеним Америчким Државама, да би се касније проширио на цео свет. У тренутку када је Европски суд правде заузео став да су тадашња трансферна правила противна законодавству Европске уније и слободи кретања радника између земаља чланица, свет спорта је по питању трансфера професионалних спортиста морао да се преобликује и прилагоди новом добу.

Омогућавањем слободног и самосталног одлучивања, играчи којима је истекао уговор са клубом су стекли велику предност и могли су да уновче своје знање и таленат. Када се 1928. године десио први велики трансфер играча у износу од 10.890,00 фунти стерлинга ни један једини пени није отишао играчу или његовом агенту,²²² док данас, играч коме је истекао уговор са клубом, одлази из клуба не остављајући ни један једини пени клубу. Европски суд правде је својом одлуком концентрисао моћ у рукама играча.

За разлику од играча, клубови су морали да се прилагоде новим правилима. Како су изгубили могућност тражења трансферне накнаде, за играче којима је истекао уговор, клубови су нашли решење у закључивању дугорочних уговора са младим талентима које би касније могли да продају заинтересованим клубовима за велику трансферну накнаду чиме би надокнадили својеврсну „изгубљену добит“ на коју више нису имали право када се ради о играчима којима је истекао уговор. Из тог

²²² Ради се о трансферу фудбалера Дејвид Џека (David Jack) који је прешао из енглеског клуба Болтон Вондерерс (Bolton Wanderers) у клуб Арсенал (Arsenal).

разлога, како би спречили могућност одласка играча из клуба без исплате трансферне накнаде, клубови су закључивали уговоре са младим играчима на период од седам или осам година. „Уколико сте довољно добри, неко ће ипак желети да вас купи. Ти клинци још увек могу да оду у велики клуб.“²²³ Клубови су се руководили идејом да млади играчи који су под уговором са клубом, али који су довољно добри играчи, неће представљати сметњу да се нови клуб одлучи да их купи и плати трансферну накнаду, уместо да их чека до истека уговора. Дугорочни уговори су били својеврсни гарант плаћања трансферне накнаде из разлога што се заинтересованом клубу не би исплатило да чека играча до истека уговора из разлога што су млади играчи под таквим уговором били везани за клуб у тренутку своје највеће снаге и могућности.²²⁴ Са друге стране, укидањем квота система није било више ограничења за ангажовање играча страног држављанства, који долазе из земље која је чланица Европске уније. Тиме је понуда играча повећана и потрага за талентима који би попунили празна места у клубу је проширена, нарочито када су са земљама чланицама Европске уније изједначене и земље које су са Европском унијом потписале Споразум о придруживању и сарадњи којим је држављанима тих земаља гарантован исти третман у погледу запошљавања и забране дискриминације као и држављанима Европске уније. То је допринело да се клубови преусмере на потрагу за играчима ван Европске уније који су „јефтинији“, али који су, са друге стране, доказани у својим земљама и који могу много више допринети успеху клуба о „прецењених“ домаћих играча. У том смислу, врло брзо је дошло до својеврсне интернационализације клупског фудбала што је у такмичарском смислу за клуб било добро, али је по многим негативно утицало на национални идентитет клуба. Када је енглески фудбалски клуб Челзи (Chelsea) 26.12.1999. године у мечу против Саутемптона (Southampton) као стартну поставу извео једанаест играча од којих ниједан није био

²²³ R. Collins, Casualties of the foreign invaders, The Guardian, 14. фебруар 1997. године, стр. Б4.

²²⁴ Та пракса закључивања уговора са играчима на период од седам или осам година је трајала врло кратко и убрзо је ФИФА прописала максималну и минималну дужину трајања уговора разликујући малолетне и пунолетне играче. У том смислу, данас пунолетни играчи могу да закључе уговор са клубом у минималном трајању који се дефинише као период од ступања уговора на снагу па до краја сезоне, а максимално уговор се може закључити на период од пет година. ФИФА дозвољава и могућност другачијег уговарања дужине трајања уговора уз услов да национално законодавство земље у питању то дозвољава. Малолетни играчи могу да закључе уговор у трајању од максимум три године (члан 18 став 2 ФИФА Правилника о статусу и трансферу играча из 2010. године).

енглески држављанин, лондонске дневне новине Индипендент (The Independent) су тај чин назвале „сликом која понижава енглеску игру“.²²⁵

Сходно правилнику УЕФА-е и статутима националних фудбалских асоцијација, квота систем је још увек био у примени у односу на играче који долазе из земаља које нису чланице Европске уније, односно који не долазе из земаља са којима је Европска унија потписала споразум о придруживању и сарадњи. У том смислу, европско тржиште фудбала је било отворено за све играче који долазе из земаља еврозоне, док је за остале био у примени квота систем који је дозвољавао ангажовање највише три страна играча. Европски суд правде се није бавио питањем квота система у односу на лица која нису држављани еврозоне и која ни по ком основу не могу да се позову на примену комунитарног права, што је и било сасвим правилно. Комунитарно право је штитило само држављане Европске уније и како ће се касније показати и држављане земаља потписница Споразума о придруживању и сарадњи са Европском унијом. Другим речима, квота систем, је и даље био у примени на све остале играче. То свакако није умањило значај одлуке Европског суда правде у случају Босман, већ напротив, Европски клубови су почели више новца да троше на стране играче, него на своје домаће. Европска унија је сада и у спорту постала јединствена територија, која играчима гарантује слободу кретања и пружања услуга без било какве дискриминације.²²⁶

Енглески фудбалер Стив Мекманаман (Steve Mcmanaman) је први играч који је успешно искористио могућности из Одлуке у случају Босман и постао синоним успешног преговарања. Он је 1999. године, по истеку уговора са фудбалским клубом Ливерпул (Liverpool) ступио у преговоре са шпанским фудбалским клубом Реал Мадридом и изборио се за нови уговор вредан 14 милиона фунти за период од 5

²²⁵ Стартна постава фудбалског клуба Челзи је била следећа: на голу је био Холанђанин, Шпанац и Нигеријац су чинили одбрану, Бразилац и Француз су играли по средини терена, везни играчи су били из Италије, Француске, Уругваја и Румуније, нападач из Норвешке, док је крило био Италијан. То је било први пут у историји енглеског фудбала да се ниједан енглески држављанин не налази у стартној постави, али да парадокс буде још већи Челзи је однео победу 2:1, а наредну победу на овај дан Челзи је освојио тек 2004. године. Иначе, 26. децембар је јако важан дан за енглески фудбал. У Енглеској, Шкотској и Северној Ирској традиционално се одржавају утакмице на овај дан. То је такозвани Боксинг деј (Boxing day) – први нерадни дан после Божића. На овај дан утакмице се играју против локалних ривала како би тимови и њихови фанови избегли дуготрајна путовања.

²²⁶ У енглеској Првој фудбалској лиги 1999. године је први пут у историји енглеског фудбала више новца потрошено на стране играче, него на домаће. Однос новца је био 182 милиона фунти у односу на 158.2 милиона фунти.

година. Енглески клуб није имао право на трансферну накнаду из разлога што је уговор са играчем био истекао. Убрзо су износи који су се плаћали играчима којима је истекао уговор са клубом енормно повећавали, па смо данас сведоци незамисливих цифара које играчи инкасирају на сопствени рачун.

Без обзира што је сва моћ била у рукама играча, клубови су се морали реорганизовати и покушати искористити одлуку суда у своју корист. То се и десило на начин што су клубови почели трагати за играчима којима истиче уговор. На тај начин нису били у обавези да плаћају трансферну накнаду и једино на шта су се морали концентрисати је био играч. Џерард Хулиер (Gerard Houllier), менаџер фудбалског клуба Ливерпул, у интервјуу за ББС спорт (BBC sport)²²⁷, изјавио је да тај клуб тражи за нову сезону седам нових играча од којих бар три морају бити слободни играчи за које клуб неће морати да плати трансферну накнаду.

Могућности за потрагом играча које су се отвориле клубовима су били повољнији у односу на ранију обавезу преговарања са клубовима по питању трансферне накнаде. Ипак, сиромашни клубови нису били конкурентни у преговорима са врхунским играчима. Богатији клубови су увек имали бољу понуду. Са друге стране, клубови су могли опирати да ли ће купити једног скупог или више јефтинијих и приступачнијих играча. Закон тржишта је, после случаја Босман, увелико ушао у спорт и у преговоре око цене коштања играча.

Чини се да је овакав начин ангажовања играча отворенији и приступачнији свим странама него што је то било у периоду пре Босмана. Неки аутори замерају да је укидањем трансферне накнаде новац изашао из спорта. Раније су клубови новац од трансферне накнаде распоређивали у складу са потребама клуба, односно тај новац је одлазио на реконструкцију стадиона, ангажовање нових играча, и на друге потребе које изискује клуб. Без трансферне накнаде, новац који је првобитно остајао у спорту, односно у клубу, сада је одлазио играчима који свој новац троше ван спорта. Овакав приступ је разумљив и свакако у интересу спорта, међутим у тренутку када је спорт постао професионализован и када је спортистима једини извор прихода била плата коју су зарађивали пружајући своје услуге клубу који их је ангажовао, ствари су се

²²⁷ Sport: Football Bosman Summer Holiday, BBC sport, 16. март 1999. године, (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/sport/football/297921.stm>)

морале променити. Не можемо рећи да радници који су запослени у индустрији треба да троше своју плату за потребе фабрике у којој раде, нити да приликом промене посла, друго привредно друштво треба да плати трансферну накнаду како би новац остао у привреди. Уколико упростимо ствари, и у спорту се ради управо о томе, не можемо одвајати спортисту од било ког другог радника. То потврђују и пресуде Европског суда правде. Такође, новац који је пре укидања трансферне накнаде наводно остајао у спорту, више је био новац који је служио за лично богаћење појединаца, него новац који је искоришћаван за потребе клуба. Време које је дошло, изискивало је промене, контролу протока новца, изједначавање права спортиста, забрану дискриминације. Све је то последица људског напретка и схватања вредности појединца, али и развоја технологије и професионализације спорта која изискује контролу капитала.

Свет спорта је након случаја Босман интернационализован у тој мери да су најбољи светски играчи играли за клубове који су у том тренутку, али и сада, могли победити национални тим земље у којој се клуб такмичи. Без сваке сумње можемо рећи да Манчестер Јунајтид може победити енглеску фудбалску репрезентацију или да Интер (Internacionale)²²⁸ може победити италијанску фудбалску репрезентацију. Такође је вредно помена да навијачи могу видети своје омиљене играче на једном месту једино када играју за репрезентацију. Колико је таква ситуација допринела популаризацији фудбала и компетативности такмичења може се видети у све већем успеху афричких репрезентација чији играчи играју за најпрестижније европске клубове и у којима добијају могућност да свој таленат развију до савршенства, али и да популаризују ову игру у својој земљи. Свакако да ће то спонзори искористити да продају своје производе у тим земљама, али то је нужна последица успеха сваког врхунског спортисте.

Жан Марк Босман, човек који је направио преокрет и који се изборио да спортисти лично преговарају о износима своје будуће зараде и због кога и дан данас препричавамо резултате преговора код трансфера професионалних спортиста, није успео да искористи пресуду у своју корист. Време које је протекло у суђењу је време које Босман није успео да надокнади. Цифре које данас играчи зарађују представљају

²²⁸ Фудбалски клуб Интер је основан 1908. године баш са идејом да поред домаћих играча у тиму могу да играју и инострани фудбалери. Отуда и назив клуба који је остао веран својој идеји све до данас.

износе које Босман не може ни да замисли. Данас у новинама можемо наћи наслове попут „Захваљујући њему Вејн Руни (Wayne Rooney) зарађује 200.000,00 фунти недељно, а Босман живи од социјалне помоћи и на антидепресивима“.²²⁹ Потребно је рећи да се Босман заиста одважио на велики корак и да је у том смислу однео историјску победу која је свет спорта, гледано из угла спортиста, учинила лепшим местом за живот. Данас, многи родитељи планирају своју будућност уз наду да ће њихова деца закључивати милионске уговоре са познатим клубовима. Али, ако случај погледамо из другог угла и намере и жеље овог играча за успехом у спору видећемо да је Босман у поступак ушао због себе, из настојања да заштити сопствене интересе. Резултат који је уследио утицао је на све, али не и на Босмана, који више није могао искористити пресуду у своју корист. Да би зарадио на трансферу играч мора бити тражен. Без тржишне вредности и без тражње, сваки играч није у опцији зараде и новац га стога неће „јурити“. Спорт је посматрано хронолошки уназад полако мењао своју бит и напуштао чистоту и невиност коју су према њему гајили стари Грци. Бизнис који је ушао у спорт изменио је стандарде. То се види и кроз развој правне мисли и судске праксе која је од одбацивања тужби дошла до схватања које спорт прихвата као део стварности на коју се могу применити закони, па чак и креирати посебно спортско законодавство. У том контексту, Босман је био само карика у ланцу промена која је омогућила да се догоди коначни преокрет. Да то није био Босман, био би неко други. Пресуда Европског суда правде је само чекала подносиоца. Идеја правне заштите спортиста и уопште регулисања ове, можемо рећи, посебне гране права је, условно речено, врло брзо прошла период од непризнавања до развоја и великог успона. Спортско право, као млада грана права, свој развој дугује спортистима и пракси која је резултирала свеукупном сарадњом између ауторитета који настоје помирити све супротности које владају спортом, а без којих спорт не може да функционише.

²²⁹ А. Кастринакис, Broken Bosman is still suffering, The Sun, објављен 28.02.2011. године. Родитељи често инсистирају на интензивним тренинзима надајући се да ће њихова деца на тај начин ући у конкуренцију, постићи успех и доћи до богатства. Види и: Gabriela Timowsky, Rights and wrongs: Children's participation in high-performance sports, Cross Culture Perspectives in Child Advocacy, Berson I, Berson M, Cruz B, Greenwich, 2001, стр. 57.

III РАЗВОЈ ИДЕЈЕ И ПОТРЕБА ДЕФИНИСАЊА СТАТУСА ПРОФЕСИОНАЛНИХ СПОРТИСТА

1. Стварање правила за трансфер професионалних спортиста и почеци сарадње између ауторитета

Систем правила која регулишу трансфер професионалних спортиста у почетку је био јако широко постављен.²³⁰ Иако је организациона структура у фудбалу пирамидална, са ФИФА-ом на челу, модалитет разраде правила је био превише слободан. Статут ФИФА-е је дозвољавао готово свим учесницима тог пирамидалног устројства, да даље разрађују примарно дефинисане прописе како би их прилагодили територији за коју су надлежни. Разрада тих правила није смела да буде супротна ФИФА правилима, али ФИФА је те примарне прописе поставила толико широко да је опсег разраде био велики. Свака континентална организација, која је у саставу ФИФА-е, је даљу и дубљу разраду препуштала националним савезима у саставу, чиме је, ако посматрамо пирамидално, у потпуности био испоштован ултимативни Статут ФИФА-е, али гледано из перспективе праксе, постојала је превелика различитост прописа, који су махом били креирани у корист клубова и савеза. То је и условило дуготрајну борбу за статус и поштовање основних права играча.

После доношења пресуде у случају Босман, поставило се питање на који начин имплементирати нова, дијаметрално супротна правила која намеће Европски суд правде, и да ли се уште упуштати у тако нешто. Клубови су истицали да идентитет и специфичност коју спорт носи са собом изискује другачији третман од оног који се намеће нормама комунитарног права и стога се не може прихватити став и мишљење Европског суда правде. Размишљало се чак и о такозваним „дентлменским споразумима“ којим би се клубови и даље придржавали старих правила, а нарочито оних по питању броја страних играча у тиму. Ипак, до тога није

²³⁰ Овде се, пре свега, мисли на период до случаја Босман, након чега је обавеза за чвршћом и контролисаном регулативом и настала.

дошло из разлога што је после пресуде у случају Босман свима било јасно какав је став суда по том питању и да би клуб у случају тужбе играча врло вероватно изгубио спор, односно да би суд подржао играча.²³¹ Са друге стране, поједини клубови су се јасно оградиле од примене промењених правила на средини сезоне.²³² Суштински посматрано, клубови су се плашили губитка новца на који су до тада недвосмислено полагали право. Потпуно је ирелевантно да ли је клуб тај новац користио у личном интересу појединаца или је новац коришћен у најбољем интересу клуба. Нико од челника клубова се није желео помирити са губитком огромног извора прихода. УЕФА је тражила од Европског суда правде да се клубовима дозволи петогодишњи прелазни период како би се постепено прелагодили новим правилима, што је Европски суд правде категорично одбио. Са таквим ставом суда и са развојем правне мисли, спорт је коначно изашао из сфере индиферентног и зашао у сферу контролисаног устројства, који је Европски суд правде преко ФИФА-ине најјаче континенталне организације УЕФА-е увео у светски фудбал, а потом и у светски спорт.

Случај Босман је изазвао велике контраверзе и поред чињенице да се односио само на један сегмент проблема у фудбалу - слободан међународни трансфер по истеку уговора. Међутим, пресуда је заправо указала на ширину проблема који постоје у спорту и које је потребно решити како би се у спорт увела сигурност за све стране. Истакнута је нужна потреба за свеобухватнијом регулативом која се може постићи искључиво кроз сарадњу ауторитета и то пре свега међународних спортских организација и Европске уније. Европска унија се, као јединствени пример заједнице земаља које су своја основна начела промовисали кроз посебан правни систем - комунитарно право, укључила у спорт настојећи да заштити интересе свих страна, кроз примену и поштовање комунитарног права. Европски суд правде надгледа поштовање права при тумачењу и примени Оснивачких, Римских, уговора, као и аката институција и других органа Европске уније. Задатак Европског суда правде је

²³¹ Види више: Norbert Weiss, "Das goldene Tor – Wirtschaftsmacht Fussball", München, Ch Beck, 2000, и Andre Schubert, „Profifussball in Deutschland: Eine Analyse von Strukturen und Vermarktungsprozessen aus sportökonomischer Perspektive“, Bochum, Universität Bochum, 2003.

²³² То је био случај у Немачкој Бундес лиги, где су се клубови недвосмислено определили за бојкотовање регулативе која је била другачија од оне са на почетка сезоне. Види више: Bernd Dinkelmeier, „Das Bosman-Urteil des EuGH und seine Auswirkungen auf den Profifußball in Europa“, Würzburg, Lit-Verlag, 1999.

да осигура да се законодавство Европске уније тумачи и примењује на исти начин у свакој држави чланици, односно да је увек идентичан за све стране и у свим околностима. У том смислу, прво упуштање Европског суда правде у расправу поводом спора произашлог из спорта, представљало је историјски тренутак, обзиром да саме одредбе Римског уговора не помињу спорт, нити је то била интенција креатора поменутих уговора. Од тада па до случаја Босман је прошло више од три деценије, а одредбе Римског уговора су нашле своју примену и у спорту. Такво тежиште односа није више остављало простора искључивој надлежности међународних спортских организација. Корените промене су чекале спорт, а могућност доношења правила која би била супротна комунитарном праву је била готово искључена, обзиром да је Европски суд правде већ створио прецедент по том питању.

Овде се нужно поставља питање могућности утицаја Европског суда правде и права Европске уније на креирање правила спорта у складу са начелима комунитарног права ван граница Европе. Морамо истаћи да спорт у Европи представља најважнији сегмент светског спорта. Из тог разлога Европске спортске организације, попут УЕФА-е, јесу кључан фактор стварања међународно прихваћених спортских правила. Спорт који се одиграва у Европи и европским такмичењима, не рачунајући спортове који су карактеристични за поједине земље, доноси незамисливе приходе услед чега су и европске лиге у појединим спортовима најатрактивније, а клубови најбогатији на свету. Из тог разлога долази до великог прилива ваневропских играча на територију Европе са намером и циљем стицања велике зараде. После случаја Босман, европске спортске организације су биле принуђене да прилагођавају своја правила праву Европске уније, а као последица тога и основне међународне спортске организације су морале променити своја правила, тачније морали су се укључити у свеобухватнију регулативу и онемогућити шароликост прописа и препуштање разраде основних правила националним организацијама. После случаја Босман, а пре измена спортских правила дошло је до настојања да се пренебрегну последице пресуде на начин што су клубови закључивали дугорочне уговоре са играчима, или чак приморавали играче да обнове

уговоре пре истека рока, како би спречили губитак права на трансферну накнаду.²³³ Клубови су, како би надокнадили приходе које су изгубили услед одлазака играча којима је истекао уговор наплаћивали огромне трансферне накнаде, као казну, за играче који су једнострано раскидали уговор како би прешли у други клуб.²³⁴ Са друге стране, малолетни играчи су се такође нашли у ситуацији која је изазвала огромну забринутост код свих из разлога што су лажни спортски агенти започели својеврсну трговину малолетним фудбалерима из Африке у Европу од којих су многи завршавали на улицама препуштени сами себи, уколико не би прошли тражени квалитет у клубу. У спорту, нарочито у фудбалу је после случаја Босман настао огроман компетативни дисбаланс који је омогућио великим клубовима да привлаче најбоље играче, док мали клубови нису били финансијски атрактивни за фудбалере високог ранга. Међутим, оно што је било најзабрињавајуће је што је случај Босман оголио и друге проблеме који су постојали у спорту и омогућио да се начин решавања појединих, правно спорних, питања решава на начин који не иде у корист спорта и који омогућава многе злоупотребе. Ипак, и поред свих потребних промена и ФИФА и УЕФА су били прилично незаинтересовани да те нужне промене и спроведу, што је и довело до ескалирања проблема. Можемо рећи да је спорт после случаја Босман дошао у ситуацију из које није умео да изађе. Међународне спортске организације су препустиле националним организацијама да се боре са новом правном мисли коју је у спорт унео Европски суд правде, али која је са друге стране, проузроковала огромне проблеме из разлога што учесници у спорту нису имали одговор на питање како разрешити ситуације које донете пресуде не регулишу, што је и довело до злоупотреба.

Укључивањем спорта у интересе Европске уније и тумачењем појединих одредаба Римског уговора у корист спорта, проширило се поље интересовања Европске уније и на спорт. Када је донет Амстердамски споразум (Amsterdam Treaty),²³⁵ недвосмислено је указано да Европска унија жели да се укључи у стварање

²³³ Wladimir Andreff & Stefan Szymański, Handbook on the Economics of Sport, Edward Elgar Publishing Ltd, 2006.

²³⁴ Frans De Weger, The jurisprudence of the FIFA dispute resolution chamber, TMC Asser press, The Hague, The Netherlands, 2008, стр. 5. Види и: Stephen Weatherill, European Sports Law: Collected Papers, European Sports Law: Collected Papers, T.M.C. Asser Press, 2007, стр. 67.

²³⁵ Амстердамски споразум је потписан 2.октобра 1997. године, а ступио је на снагу 1. маја 1999. године.

боље регулативе која ће спорт учинити не само приступачнијим, већ и безбеднијим и правно заштићенијим. Амстердамски споразум садржи Декларацију о спорту (Declaration on Sport) која наглашава социјални значај спорта, а нарочито улогу спорта у стварању идентитета и приближавању људи.²³⁶ У Декларацији се позивају органи Европске уније да ослушкују спортске асоцијације када важна питања утичу на спорт. Европска унија је на овај начин подредила своју улогу спортским организацијама, али је истовремено ставила и до знања да улога Европске уније у спорту неће бити саветодавна. Доношењем ове Декларације можемо покушати да објаснимо настојање Европске уније да прихвати важност спорта у много ширем контексту од једноставног социолошког покрета. Спорт је постао важан део људског бивствовања, без обзира да ли се ради о аматерском или професионалном спорту и као такав захтева сарадњу између ауторитета који треба да обликују норме по којима спорт треба да функционише.

Европска комисија је 2000. године објавила да ће предузети мере против ауторитета у спорту, нарочито у фудбалу, из разлога што тренутни, тада важећи систем трансфера, не спречава кршење права на слободу кретања које је гарантовано Римским уговором. У складу са Декларацијом о спорту Амстердамског споразума, Европска унија се јасно декларисала да ће предузимати све неопходне мере како би се спорт уклопио у основна начела комунитарног права. У том смислу је дошло до преко потребне сарадње између Европске комисије, УЕФА-е и ФИФА-е, која је резултирала 2001. године доношењем ФИФА Правилника о статусу и трансферу играча (Regulations for the Status and Transfer of Players).²³⁷

²³⁶ Колико год можемо тврдити да спорт има несагледиви социјални значај у смислу приближавања људи, морамо издвојити и другачију слику спорта која се понекад, а у професионалном спорту врло често негативно одражава управо на социјални карактер, како групе, тако и појединца. „Други се фокусирају на аспекте спорта који одражавају негативне друштвене квалитете. Такве вредности укључују себичност, завист, уображеност и непријатељство (и) повећан ниво такмичења који може да произведе менталитет победити по сваку цену. Ова филозофија води дехуманизацији спортиста и њиховом отуђењу од самих себе, као и од њихових противника.“ Види: Matthew Mitten et al, *Sport Law and Regulation, Cases, Materials and Problems*, Asser Publishers, 2011, стр. 6. Ово размишљање је у духу Русоа: „Нарочито нека далеко буде свака сујета, свако надметање, свако славолубље и свако осећање које нас гони да се поредимо са другима. Јер таква се поређења никад не чине, а да се у нама не појави извесно осећање мржње против оних који нам оспоравају првенство...“ Види више: Жан Жак Русо, *Емил или о васпитању*, Знање, Београд, 1950, стр. 250. Види и: Stanley Eitzen, *Sport in Contemporary Society: An Anthology, Ethical Dilemmas in American Sport: The Dark Side of Competition*, Paradigm Publishers, 2009, стр. 165-175.

²³⁷ Правилник је ступио на снагу у септембру 2001. године.

2. ФИФА Правилник о статусу и трансферу играча из 2001.

године

Питање регулативе трансфера играча коренито је измењено 2001. године, после великих преговора између Европске комисије, ФИФА-е и УЕФА-е. Потреба за чвршћом регулативом постојала је и због чињенице да је преко деведесет посто укупних прихода од трансфера играча остваривано вануговорним путем.²³⁸ Овакав проценат нерегуларних трансфера и прихода је указивао да је спорт, нарочито у сегменту трансфера играча, потпуно изашао из оквира сигурности и да се руководи искључиво злоупотребама поверења играча, а зарад личних користи.

Ради уједначавања прописа и увођења сигурности по питању статуса и трансфера играча, ФИФА Правилник је поставио оквире који нису остављали простор за другачије тумачење од стране континенталних спортских организација и националних спортских организација. Основне новине су се састојале у следећем:

Обавезна регистрација играча је била један од начина спречавања злоупотреба приликом трансфера играча. „Сваки играч који жели да игра као аматер или као професионалац у било ком такмичењу, организованом или препознатом од националне асоцијације, мора бити регистрован код те асоцијације.“²³⁹ На овај начин је уведена обавезна евиденција свих играча који се такмиче у оквиру једне националне асоцијације. Тиме је и могућност играња играча који нису регистровани сведена на минимум из разлога што је национална асоцијација била у обавези да на захтев ФИФА-е учини доступним извод из регистра играча националне асоцијације,²⁴⁰ чиме је контрола регистрованих играча била препуштена и клубовима који би уочили неправилности тог типа и пријавили ФИФА-и. Прелазак играча из једног клуба у други, између две националне асоцијације, могао се извршити тек по пријему међународног регистрационог трансферног сертификата који издаје национална асоцијација земље из ког клуба играч одлази. Тек по пријему поменутог

²³⁸ James G. Irving, Red Card: The Battle Over European Football's Transfer System, 56 U. MIAMI L. Rev. 667, Miami, 2002, стр. 688–689.

²³⁹ Regulations for the Status and Transfer of Players, FIFA, 2001. године, чл. 5 ст. 1, <http://mikmasport.ru/wp-content/uploads/2012/12/10.pdf>

²⁴⁰ Ibid, чл. 5 ст. 4.

сертификата, нова национална асоцијација може извршити регистрацију приспелог играча.²⁴¹

Сходно Правилнику, национална асоцијација је једина овлашћена да тражи издавање међународног регистрационог трансферног сертификата од националне асоцијације из које играч одлази, која је пак једина овлашћена да тај сертификат изда.²⁴² Тиме је могућност преласка играча из клуба једне националне асоцијације у клуб друге асоцијације, била искључиво у надлежности националних асоцијација, а не самих клубова. То је обезбеђивало контролу трансфера играча, обзиром да је једино регистровани играч могао да изађе на терен и да се такмичи. По пријему захтева за издавање сертификата, национална асоцијација је била у обавези да тражи изјашњење од играча и клуба из кога играч одлази по питању да ли је уговор између клуба и играча истекао, ако није да ли постоји међусобна сагласност за раскид уговора пре истека рока на који је закључен, односно да ли између играча и клуба постоји спор поводом уговора.²⁴³ У ситуацији да национална асоцијација из које играч одлази не изда сертификат новој националној асоцијацији у року од 14 дана, нова национална асоцијација је овлашћена да контактира генерални секретаријат ФИФА-е, и да тражи интервенцију,²⁴⁴ Оваквом одредбом је спречено вештачко задржавање играча, а ФИФА је била директно укључена у дешавања по питању трансфера. Са друге стране, играч није могао ни под којим условима да игра за нови клуб, све док међународни трансферни сертификат не буде издат,²⁴⁵ чиме се додатно вршио притисак на брзину реаговања и решавања спорних питања. Битан моменат Правилника је био и тај да је националној асоцијацији строго забрањено да наплаћује трошкове или да тражи наплату хонорара како би издала сертификат, као ни да постави било какве услове.²⁴⁶

Како би спречила учестале трансфере, који би могли утицати на квалитет игре током сезоне, ФИФА је Правилником предвидела само два регистрациона периода током сезоне. „Играчи могу бити регистровани при националној асоцијацији

²⁴¹ Ibid, чл.5 ст.3.

²⁴² Ibid, чл. 6 ст. 2 и чл. 7 ст. 1.

²⁴³ Ibid, чл. 6 ст. 3.

²⁴⁴ Ibid, чл.6 ст. 6.

²⁴⁵ Ibid, чл. 6 ст. 7.

²⁴⁶ Ibid, чл.8 ст. 1, 2.

искључиво за време једног од два регистрациона периода годишње, и то на начин који је прописан Статутом националне асоцијације, за ту сврху. Игrač је ограничен на могућност једне регистрације по сезони у периоду од 12 месеци. Регистрациони периоди морају бити тачно утврђени и то на крају сезоне и на средини сезоне.“²⁴⁷ ФИФА је настојала да усклади тренутак у коме ће се трансфер играча одигравати, обзиром да нерегулисање времена вршења трансфера може пореметити такмичење. ФИФА је оценила да је најпогодније трансфер играча везати за крај сезоне, односно за крај полусезоне у националним првенствима. Тиме се датуми завршетка сезоне и полусезоне у националном првенству различитих земаља могу највише приближити.

ФИФА је Правилником, такође, настојала да обезбеди сигурност како за играче, тако и за клубове, па је у том смислу предвидела да „сваки играч који је при својој националној асоцијацији регистрован и означен као професионалац, мора имати писмени уговор са клубом који га је запослио“.²⁴⁸ На тај начин се настојала спречити злоупотреба играча и могућност вишеструког играња за различите клубове. Пред обавезе закључења писменог уговора, ФИФА је наметнула и обавезу поштовања дужине трајања уговора који се закључује између клуба и играча. „Уговори се могу закључивати у минималном трајању од годину дана, односно у максималном трајању од пет година.“²⁴⁹ Копија сваког уговора се мора депоновати код националне асоцијације у питању, која се по захтеву мора доставити ФИФА-и на увид. ФИФА је настојала да у свим могућим ситуацијама предвиди и своје учешће и арбитражање у случају спора који може произаћи из уговорног односа између играча и клуба конкретне националне асоцијације.

У циљу обезбеђивања уговорне сигурности,²⁵⁰ ФИФА је Правилником предвидела и период за време ког једнострана повреда уговорних обавеза може да

²⁴⁷ Ibid, чл. 5 ст. 2

²⁴⁸ Ibid, чл. 4 ст. 1.

²⁴⁹ Ibid, чл. 4 ст. 2.

²⁵⁰ Важан аспект сваког уговора је сигурност, што је ФИФА препознала као најважнији елемент односа између клуба и играча. „Уговорна сигурност је од суштинског значаја за фудбал, како из перспективе клубова и играча, тако и из перспективе јавности. Везе између играча и клубова у том смислу морају бити вођене регулативним системом који одговара специфичним потребама фудбала и који успоставља прави баланс између респектабилних интереса и чува регуларност и прави начин функционисања спортског такмичења.“ Види: FIFA Circulars, Circular No. 769, 2001, стр. 10. Види и: Lucio Colantuoni, Contractual Stability in Football: FIFA Regulations, TAS/CAS Role and Jurisprudence, in: SPORTS LAW, Structures, Practice, Justice-Sports Science and Studies; Dimitrios Panagiotopoulos and Wang Xioping, Hellenic Center of Research on Sports Law: Athens, 2013, стр. 107-114; Wouter Lambrecht,

произведе санкционисање уговорне стране која је ту повреду иницирала, без оправданог разлога или спортског оправданог разлога. У случају да је уговор потписан са играчем који није навршио 28 годину живота, период уговорне сигурности износи 3 године, док за играча који је навршио 28 годину живота тај период износи две године. То значи да уколико би играч у току „заштићеног“ периода повредио своју уговорну обавезу, а без оправданог разлога, тај играч би био санкционисан и обавезан да надокнади штету коју је својом радњом проузроковао. И обрнуто, клуб такође не може у „заштићеном“ периоду једнострано, без оправданог или спортског оправданог разлога, повредити своје уговорне обавезе, а да то не изазове активирање санкција. Санкције у спортском смислу се односе, по питању играча, на забрану учествовања на званичним фудбалским мечевима у националном првенству новог клуба у који је играч прешао, а у периоду од четири месеца, почев од почетка нове сезоне. Спортске санкције на страни клуба се односе на забрану регистровања новог играча, што практично значи забрану трансфера, било националног било интернационалног, у трајању до истека другог трансферног периода од дана када је једнострана повреда уговорних обавеза учињена, а највише 12 месеци. Правилник је уговорну сигурност везао за две односно три године од потписивања уговора између играча и клуба, без обзира на дужину трајања уговора. То значи да без обзира што је уговор, на пример, закључен на пет година, играч или клуб, може по истеку друге, односно треће године, у зависности од година играча у тренутку закључења уговора, једнострано и без оправданог разлога раскинути уговор, без могућности да играчу или клубу због тога буде изречена спортска санкција, осим у случају да играч или клуб није о томе обавестио другу уговорну страну, по завршетку последње утакмице у сезони.²⁵¹

Contractual Stability from A Club's Point of View, *European Sport Law and Policy Bulletin*, бр. 1, 2011, стр. 95-115 и Wil Van Megen, Contractual Stability from A Player's Perspective, *European Sport Law and Policy Bulletin*, бр. 1, 2011, стр.115-125.

²⁵¹ Ibid, чл.21 и чл.23 Правилник користи израз „Breach of Contract“, што у преводу значи повреда уговорних обавеза, али када погледамо санкције које Правилник предвиђа у случају повреда уговорних обавеза, видећемо да се под повредом уговорних обавеза пре свега мисли на раскид уговора. Санкција која се може наметнути играчу или клубу, а која се састоји од забране играња за нови клуб у прва четири месеца на почетку сезоне или забрана трансфера у периоду од 12 месеци, не може бити примењива уколико је играч или клуб повредио уговорну обавезу која се не односи на раскид уговора. Види и: Michele Colucci and Felix Majani, The Specificity of Sport as A Way to Calculate Compensation in Case of Breach of Contract, *European Sport Law and Policy Bulletin*, бр. 1, 2011, стр. 125-145.

ФИФА Правилник из 2001. године је настојао заштитити малолетне играче, како би се спречиле различите злоупотребе ових лица. У тренутку када се креирао Правилник, јако је важно било посветити пажњу овом питању из разлога што је пракса и жеља за богаћењем изазивала различите повреде основних људских права малолетних лица. После случаја Босман, малолетници, као један од најважнијих извора прихода за клуб у случају трансфера, нашли су се пред уговорима са клубом са дужином трајања и до седам година. Могућност ангажовања страних играча је допринела изузетно великом приливу страних малолетних играча, што је такође изазвало различите последице. Са једне стране, домаћи малолетници су често били запостављени у односу на странце који су били јефтинији и исто тако подложни спортском уобличавању, а са друге стране, многи страни малолетни играчи су довођени у другу земљу уз обећање да ће остварити каријеру и зарадити новац, али уколико клуб не би био заинтересован, такви играчи би били препуштени сами себи у страниј земљи.

Убрзо се после случаја Босман поставило и питање исплативости ангажовања и тренирања малолетних играча. Тренинг, опрема и школовање младих играча подразумевају издвајање прилично великих новчаних износа од стране клуба који је ангажовао малолетника. Са тим у вези, одлазак играча по истеку уговора без било какве компензације у том смислу, представља значајан издатак за клуб. Менаџер енглеског прволигашког клуба Бирмингем (Birmingham City FC) Бери Фрај (Barry Fry) је 1996. године изјавио да „млади играчи нису више драгоцени за клуб. Можемо да имамо најбољег играча, који чим напуни 18 година може да оде из клуба и ми ништа ту не можемо да учинимо“²⁵². То је такође био велики проблем за клубове, нарочито ако се узме у обзир да корист од тренирања и усавршавања играча могу имати други клубови, а не клуб који је директно утицао на то. ФИФА је морала наћи решење које ће на најбољи могући начин помирити интересе клубова и малолетних играча, али уједно и заштитити њихове различите интересе. Члан 12 Правилника носи назив Заштита малолетника и представља полазиште које се касније разрађивало у складу са праксом и потребом ширења нормативе у циљу свеобухватније правне заштите малолетних лица.

²⁵² Paul Trow, Breaking down the barriers: How Europe is adapting to Bosman, The Independent, 18. фебруар 1996. године.

Као основно правило предвиђено је да међународни трансфери играча испод 18 година могу бити дозвољени само под одређеним условима, односно: „Када се породица играча сели у земљу у којој се налази нови клуб, али из разлога који нису у вези са фудбалом“ или ако се трансфер дешава „у оквиру Европске уније/Европске економске заједнице, а играч у питању је старосног доба између минималних година за заснивање радног односа и 18. године живота, гледано из перспективе закона земље клуба у коме играч треба да игра, тај нови клуб уговором мора гарантовати играчу адекватно спортско и академско образовање. Успостављање и извршење ових обавеза ће бити спроведено од стране фудбалских ауторитета који ће за ту сврху донети правила понашања. Исти принципи се примењују и приликом прве регистрације играча испод 18. године живота који је друге националности од земље у којој је поднео први захтев за регистрацију“.²⁵³

Презентовањем чланова на овај начин, ФИФА је настојала да спречи нехумано поступање са малолетницима. Са друге стране, питање накнаде средстава која је клуб уложио у малолетног играча морало је бити решено на начин који ће бити прихватљив и за клубове. Ту се отворило питање година играча и периода у коме играч може играчки да напредује, а под утицајем и контролом клуба. ФИФА је у седмом поглављу Правилника из 2001. године предвидела следеће решење на ово питање: „Играчев тренинг и образовање се дешавају у периоду од 12. до 23. године живота. Као основно правило је предвиђено да ће компензација за тренирање бити исплаћивана до 23. године живота играча и то за трошкове тренирања који су настали до играчеве 21 године живота, осим уколико је очигледно да је играч још пре 21. године живота завршио тренажни период. У том последњем описаном случају обавеза накнаде трошкова досеже до играчеве 23. године живота, али се обрачун износа врши за период година од 12. до година за које је утврђено да је играч завршио свој тренинг“.²⁵⁴ У сваком случају, обавеза исплате накнаде за тренирање и обучавање малолетног играча почиње од тренутка када је потписао први професионални уговор са клубом и односи се на све клубове који су учествовали у тренирању тог играча до његове 21. године живота. То значи да сви клубови који су утицали на спортски развој играча имају право на накнаду за тренирање, из разлога

²⁵³ Regulations for the Status and Transfer of Players, 2001, op. cit, чл. 12 ст. 1 и 2.

²⁵⁴ Ibid, чл. 13.

што су директно утицали на развој талента младог играча. После 23. године живота, клубови у којима је играч тренирао или тренира, немају право да траже накнаду за тренирање.²⁵⁵ Поменуто право уживају, дакле, само клубови у којима је играч тренирао у периоду од 12. до 21. године живота, а само право да траже накнаду за тренирање престаје пошто играч напуни 23. годину живота.

Тиме је ФИФА на недвосмислен начин временски ограничила могућност да стари клуб тражи накнаду од новог клуба на име компензације за тренинг који је стари клуб/клубови, пружио играчу до 21. године живота. Разматрајући опцију да играч може и раније, дакле пре 21. године да заврши своје спортско усавршавање и тиме ускрати право клубу тражи накнаду за тренирање, поједини аутори су сматрали непримереним. Опција да се клубовима остави дискрециона могућност да процењује да ли је играч пре 21. године живота напредовао у тој мери да се може рећи да је завршио свој тренажни период је била камен спотицања и негирања. Основна замерка се састојала у томе да клубови могу у намери да другим, каснијим, клубовима онемогуће право да захтевају накнаду за тренирање, изјавити да је играч комплетирао свој тренажни период и да у том смислу не може више напредовати. То и јесте битан моменат који је од велике је важности за клуб, обзиром да може довести до онемогућавања права на подношење захтева за компензацију за тренирање оног клуба у коме играч који није напунио 21 годину живота тренира, али је још раније представљен као таленат који је свој тренажни период комплетирао. На тај начин се и износ накнаде за тренирање повећава за све клубове који су тренирали играча од његове 12 године живота па до тренутка када је играч толико напредовао да је његов тренинг завршен, а имајући у виду да се то десило пре играчеве 21 године живота. Овакав приступ проблему свакако да изазива сумње у искреност клуба приликом утврђивања тренажног статуса и напретка конкретног играча, али ово питање је остало, не само отворено, већ је одредба задржана, уз поједине измене и прецизирања, све до данас.²⁵⁶ Разлог томе је што је ФИФА истим Правилником од 2001. године успоставила посебно тело за решавање спорова који произилазе из међусобних односа између учесника у фудбалу, не залазећи при том у право на

²⁵⁵ Ibid, чл. 20.

²⁵⁶ Више о томе у делу који се односи на тренутно важећи ФИФА Правилник о статусу и трансферу играча.

обраћање цивилним судовима.²⁵⁷ Поменути орган је надлежан, између осталог, и за ревидирање тражене накнаде за тренирање и има право да ту накнаду прилагоди уколико из спора произилази да је иста диспропорционална. На овај начин је ФИФА, у конкретном случају, омогућила својеврсну ревизију одлука клуба по питању одређивања завршетка тренажног периода играча. Сви клубови који сматрају да је дошло до повреде одредаба Правилника могу тражити од ФИФА органа за решавање спорова да одлуку клуба преиспита и утврди основаност или неоснованост конкретне одлуке. Тиме је обезбеђена брзина и компетентност при одлучивању и свакако објективност, обзиром да су одлуке тог типа својеврсни прецеденти који утичу на све касније одлуке.

Са друге стране, ФИФА је 2002. године препознала Спортски арбитражни суд²⁵⁸ као последњу инстанцу за преиспитивање одлука ФИФА одбора за решавање спорова. На тај начин је Спортски арбитражни суд преузео и улогу другостепеног органа по питању преиспитивања одлука ФИФА Одбора за решавање спорова. То је допринело развоју поверења у инстанце које контролишу свет фудбала и одлуке које се доносе у оквиру успостављених правила. Спортском арбитражном суду су 2003. и 2004. године поднете жалбе на две одлуке Одбора за решавање спорова поводом питања правилног израчунавања накнаде за тренирање, а које је питање у директној вези са питањем тренутка у коме је играч заиста завршио свој тренинг пре него што је напунио 21 годину. У предмету 2003/О/527 играч је потписао свој први професионални уговор у 17. години. У својој првој сезони као професионалац одиграо је 15 утакмица за први тим. У том периоду је уочена добра техника и брзина,

²⁵⁷ Одбор за решавање спорова (Dispute resolution chamber) је успостављен у складу са чл. 42 ФИФА Правилника о статусу и трансферу играча из 2001. године за решавање спорова у вези са међународним статусом и трансфером играча. Касније ће своју надлежност проширити и на радне спорове са иностраним елементом, али и на спорове који се односе на накнаде за тренирање и механизам солидарности. Види више: Frans de Weger, *De Jurisprudence of the FIFA Dispute resolution chamber*, T.M.C. Asser Press; 1st Edition, (2008), стр. 10 и даље.

²⁵⁸ Court of arbitration for sport је основан 1983. године од стране Међународног олимпијског комитета са циљем решавања спорова који произилазе из спорта. Види више: Dominique Hahn, *Tribunal Arbitral du Sport*, Recueil TAS, 1993, стр. 5-36; Abbas Ravjani, *The Court of Arbitration for Sport: A Subtle Form of International Delegation*, *Journal of International Media&Entertainment Law*, број 2, 2009, стр. 247-251; Richard McLaren, *Twenty-Five Years of the Court of Arbitration for Sport: A Look in the Rear-View Mirror*, *Marquette Sports Law Review*, бр. 20, стр. 306-333; Michael Lenard, *The Future of Sports Dispute Resolution*, *Pepperdine Dispute Resolution Law Journal*, бр. 10, 2010, стр. 173-182. Интересантан је податак да је ФИФА била последња међународна организација у олимпијском спорту која је прихватила надлежност овог арбитражног суда, да би данас чак 30%-40% од укупног прилива предмета у овај суд било из домена фудбала.

па је сходно томе закључено да је играч завршио свој тренажни период још пре друге сезоне професионалног играња за клуб, а што је било у тренутку када је играч имао 18 година.²⁵⁹ У другој сличној одлуци, клуб је сматрао да се ради о играчу који је талентованији од других и који игра на највишем нивоу у свом клубу, али и у националном тиму и то невезано за категорију играча. Поменути играч је дат на четворогодишњу позајмицу другом клубу за износ од 220.000,00 долара по сезони, а имао је само 18 година. Из тог разлога је сматрано да је играч свој тренинг окончао већ у 17. години живота и у складу са тим је и компензација за тренинг израчуната за период од 12. до 16. године играча, односно за тих 5 година.²⁶⁰

Од накнаде за тренирање теба разликовати такозвани механизам солидарности који је ФИФА увела Правилником, а који се такође односи на период живота играча од 12. до 23. године живота, тачније на клубове у којима је играч тренирао у том периоду, али која је везана за сасвим други контекст. Наиме, уколико професионални играч промени клуб за време трајања уговора, 5% од трансферне накнаде коју је клуб примио, мора да буде исплаћено клубовима који су учествовали у тренирању и образовању играча, а у периоду од 12. до 23. године живота играча.²⁶¹ Исплата механизма солидарности се везује за сваки трансфер играча када је обавезна исплата трансферне накнаде, што значи уз услов да је играч променио клуб пре истека уговора. У том смислу, за разлику од накнаде за тренирање, ово право не застарева и прати играча током целе каријере, искључујући при том клубове у којима је играч играо после 23. године живота.

ФИФА Правилник је, чланом 35, предвидео максимални рок трајања уговора са играчем млађим од 18 година, ограничавајући га на 3 године. То је био изузетно важан тренутак у развоју спортског права и поштовања основних начела заштите малолетника. ФИФА је недвосмислено настојала да онемогући злоупотребу играча на начин што ће клуб профитирати наплатом трансферне накнаде за играча чији је уговор закључен на 7 или више година, из разлога што чекање на истек уговора не одговара клубу заинтересованом за тог играча. Овај важан „детал“ у ограничавању

²⁵⁹ Одлука Спортског арбитражног суда CAS 2003/O/527 од 21. априла 2004. године у случају Hamburger Sport- Verein e.V. v Odense Boldklub.

²⁶⁰ Одлука Спортског арбитражног суда CAS 2004/A/594 од 1. марта 2005. године у случају Haroel Beer-Sheva v Real Racing Club de Santander S.A.D.

²⁶¹ Regulations for the Status and Transfer of Players, FIFA, 2001, op. cit, чл. 25.

дужине трајања уговора са малолетницима је омогућио да се правила спорта и спортско право преусмере на стварање сложенијег и комплеснијег права у чијем је средишту интерес појединца, а нарочито малолетника.

Шестим поглављем Правилника из 2001. године је започета свеобухватнија заштита малолетника која је поставила основе које ће се касније разрађивати и које ће омогућити младим фудбалерима сигурнији улазак у свет спорта.

3. ФИФА Правилник о статусу и трансферу играча из 2005.

године

Како би се употпунио претходни Правилник и како би се отклонили уочени недостаци који су омогућавали злоупотребе, ФИФА је 18. децембра 2004. године, донела нови Правилник, који је ступио на снагу 01. јула 2005. године. Нови Правилник је донео значајније измене само по питању малолетника којима је сада била посвећена још већа пажња из разлога успостављања свеобухватније заштите.

Генерално правило је да је међународни трансфер дозвољен само под условом да играч има више од 18 година живота. Одредба је преузета из претходног Правилника, али је разрађена и усавршена. Изузетак од генералног правила забране међународног трансфера малолетника чине три случаја:

(1) „Уколико се играчеви родитељи преселе у земљу новог клуба из разлога који нису везани за фудбал.“²⁶² Оваква формулација се разликује од претходне по питању круга лица чије пресељење може утицати на добијање дозволе за трансфер малолетника у други клуб ван земље пребивалишта. Док претходни Правилник у тај круг лица убраја читаву породицу малолетника, нови Правилник то дозвољава само родитељима. Ово је веома важно зато се се сама одлука о одласку детета у другу земљу везује и за сам чин промене пребивалишта родитеља. Не може се дакле, искористити пресељење члана породице у иностранство, већ се и одлука и поступак пресељења везује за родитеље. На тај начин се успоставља нужна опрезност код доношења оваквих, можемо рећи животних одлука. Родитељи често покушавају да

²⁶² Regulations for the Status and Transfer of Players, FIFA, 2005, чл. 19 ст. 2, т. а), http://www.fifa.com/mm/document/affederation/administration/50/02/49/status_transfer_en_25.pdf

заобиђу прописе и правила које намеће ФИФА и у таквој ситуацији виде само користи и богатство које ће им пружити талентовани малолетник. Нажалост, таквих играча има много и не могу сви проћи сурову селекцију, а и они који прођу прву селекцију суочавају се са неколицином играча који играју на истој позицији и од којих ће тек понеки створити капитал у будућности. Оваквом одредбом се покушава утицати на свест родитеља да се превише не ослањају на неизванстан таленат свог детета и руковођени илузијама тек тако промене своје пребивалиште и преселе се у другу земљу па на тај начин доведу целокупну своју материјалну сигурност у руке дететовог тренутног, потенцијалног талента. Овакво софистицирано разликовање круга лица унутар породице, указује на посвећеност и жељу за стварањем норми које могу допринети бољем схватању идеје чистоте спорта.

Са друге стране, можемо поменути норму посматрати и из друге перспективе и сагледати је из интереса клуба, када се поставља питање у којој ће се ситуацији родитељи играча преселити у другу земљу из разлога који нису у вези са фудбалом, а да се касније испостави да управо клуб из те земље жели да види њиховог сина у својим редовима. Овакав сценарио је готово немогућ. Вероватније је да ће заинтересовани клуб најпре преговарати са родитељима, обзиром да по Правилнику могућност да малолетник заигра у клубу друге земље изискује пресељење родитеља у ту земљу и то из разлога који није у вези са фудбалом. Таленат једног малолетника за којим постоји тражња клуба друге земље, натераће клуб да приволи родитеље да се преселе у ту земљу, а можда им и преко својих спонзора понуди посао као разлог за пресељење. Овакав концепт, преговора и „пословања“ са родитељима, више је у вези са реалношћу и морамо приметити да је личност малолетника у таквој варијанти потпуно подређена интересу клуба, без обзира што можда прелазак у тај клуб значи и финансијски бољитак целе породице.

(2) Правилник из 2005. године је по питању заштите малолетника увео још неке новине и предвидео нове обавезе за клубове када се трансфер дешава у оквиру Европске уније, а у циљу спровођења трансфера. „Када се трансфер дешава у оквиру Европске уније или Европске економске зоне, а играч је стар између 16 и 18 година, нови клуб мора да испуни следеће минималне обавезе:

„Клуб мора обезбедити играчу одговарајуће фудбалско образовање и/или тренинг у складу са највишим националним стандардима.

Клуб мора гарантовати играчу академско и/или школско и/или стручно образовање и/или тренирање, које ће омогућити играчу да се посвети каријери другачијој од фудбала уколико престане да се професионално бави фудбалом

Клуб мора направити све неопходне ангажмане да обезбеди да се према играчу поступа на најбољи могући начин (оптимални животни услови у некој породици или у клубском смештају, додељивање ментора играчу и слично)

Клуб мора по регистрацији играча, доставити надлежној асоцијацији доказ да испуњава и поштује горе поменуте обавезе“.²⁶³

Нове одредбе Правилника су прошириле обавезе клубова по питању трансфера малолетника при Европској унији. Ранији Правилник је дозвољавао могућност примене националних прописа по питању минималних година за закључење уговора о раду. Тиме је створена неједнакост између земаља у смислу што су клубови из земаља Европске уније које законом предвиђају нижу старосну границу за запошљавање малолетника, били у предности у односу на клубове из земаља који питање запошљавања малолетника регулишу на другачији начин. Заштита малолетника је таквом формулацијом фактички стављена у други план из разлога што је питање психофизичке могућности малолетника за међународни трансфер постало ирелевантно. Основна препрека за међународни трансфер се налазила у радном законодавству земље у питању. Са друге стране, и клубови су тиме стављени у неравноправан положај, обзиром да је једина сметња за довођењем атрактивног играча био национални пропис. Нови Правилник је отклонио овај недостатак и недвосмислено определио године када је могуће спровести трансфер малолетног играча. Поред тога, нови Правилник је предвидео и нове услове који ће трансфер у оквиру Европске уније учинити дозвољеним. Ти услови су настојали да малолетнику обезбеде адекватно образовање за случај да престане да се бави професионалним фудбалом. Поврх свега, клуб који је закључио уговор са малолетником обавезан је да достави доказ о томе националној асоцијацији. Тиме је успостављен систем контроле над клубовима у погледу поступања према

²⁶³ Ibid, чл. 19 ст. 2 т. б).

малолетницима. Овај сегмент је јако важан по питању заштите малолетника из разлога што се захтева обавезна едукација ових лица. Овде је важно нагласити да је клубовима успостављена обавеза да малолетницима обезбеде услове за стицање образовања уз тренирање. Друго је питање да ли малолетници то и искористе, али могућност за напредак у школи им није ускраћен.

(3) Трећа могућност за трансфер малолетника је да „играч живи не даље од 50км од националне границе, а клуб, код ког играч жели да буде регистрован у суседној асоцијацији, се налази у оквиру 50 км од границе. Максимална удаљеност између играчевог пребивалишта и клубског седишта може бити 100 км. У таквим случајевима играч мора да настави да живи код куће, а две асоцијације у питању морају дати своју експлицитну сагласност“.²⁶⁴ Ова могућност за међународни трансфер малолетника представља потпуну новину у односу на претходни Правилник. Идеја је да се омогући малолетнику спортско усавршавање кроз ангажовање у клубу друге асоцијације уз услов да малолетник не промени своје пребивалиште и уз услов да удаљеност између пребивалишта малолетника и новог клуба, не прелази раздаљину од 100 км. Оваква опција може бити напорна за малолетника у смислу путовања и испуњавања својих ванспортских обавеза, али са друге стране може бити путоказ родитељима у смислу евентуалног пресељења у другу земљу пошто утврде основаност талента свог детета, а што им оставља и могућност да потраже запослење у другој земљи.

ФИФА Правилник из 2005. године је увео одређене измене у области статуса и трансфера фудбалера посвећујући, при томе, највећу пажњу малолетницима. Такав приступ је био нужан и изискивао је приступ и третман младих фудбалера на свеобухватнији начин. Повећање броја одредаба које настоје да заштите личност малолетника, независно од потреба клуба, захваљујући свести челних људи који су учествовали у креирању ових правила, уздигло је смисао појма правне заштите спортиста на један виши ниво, што је истовремено, у великој мери сузило могућност за малверзације. То не значи да је Правилник из 2005. године превазишао све недостатке Правилника из 2001. године и антиципирао све солуције које би биле супротне интенцији творца Правилника. Пракса и људска инвентивност у

²⁶⁴ Ibid, чл. 19 ст. 2 т. ц).

заобилажењу прописа је свакако највећи испит за један закон, у овом случају Правилник. Из тог разлога је 2008. године и 2009. године²⁶⁵ дошло до измена и допуна Правилника из 2005. године, а Правилник о статусу и трансферу играча који је тренутно на снази, донет је 2010. године.

4. Случај Вебстер (Webster)²⁶⁶

Случај који је изменио схватање моћи клубова, да могу бити изван прописа и да могу осујетити примену појединих одредаба поменутих Правилника, је случај младог фудбалера Ендру Вебстера (Andrew Webster)²⁶⁷ који је извојевао неочекивани успех у борби против клубова, а зарад заштите сопствених интереса.

Ендру Вебстер је 2001. године потписао уговор о преласку из Шкотског фудбалског клуба Арброат (Arbroath)²⁶⁸ у фудбалски клуб познат као Хартс (Heart of Midlothian)²⁶⁹ за 75.000,00 фунти стерлинга. Ендру Вебстер је врло брзо постао важан део првог тима Хартса и клуб је две године пре истека уговора са Вебстером у неколико наврата покушавао да продужи уговор за још две године, односно од 2007. до 2009. године. Међутим, Вебстер није желео да продужава уговор и то је довело до одређених реакција клуба које су резултирале задржавањем играча на клупи, обећањима да ће бити стављен на трансферну листу и слично. Случај је толико кулминирао да је највећи акционар клуба Владимир Романов изјавио да „на несрећу, у фудбалу постоје агенти, али најнегативнији утицај долази од родитеља, који не би требало да се мешају у та питања“.²⁷⁰

Вебстер је, консултујући се са Шкотском асоцијацијом професионалних фудбалера, 26. маја 2006. године упутио писмо о једностраном раскиду уговора са клубом, а у складу са чланом 17 ФИФА Правилника о статусу и трансферу играча.

²⁶⁵ Прве измене и допуне ФИФА Правилника о статусу и трансферу играча из 2005. године, ступиле су на снагу 1. јануара 2008. године, а наредне измене 1. октобра 2009. године.

²⁶⁶ Види више: CAS 2007/A/1298 Wigan Athletic FC v/ Heart of Midlothian & CAS 2007/A/1299 Heart of Midlothian v/ Webster & Wigan Athletic FC & CAS 2007/A/1300 Webster v/ Heart of Midlothian

²⁶⁷ Ендру Нејл Енди Вебстер (Andrew Nail Andy Webster) рођен 23. априла 1982. године у Шкотској. Постао је, попут Босмана, познат широј јавности после успеха у поступку пред Спортским арбитражним судом у Лозани.

²⁶⁸ Арброат (Arbroath FC), основан 1878. године.

²⁶⁹ Харт оф Мидлотиан (Heart of Midlothian FC), познатији као Хартс (Hearts), основан 1874. године.

²⁷⁰ Случај CAS 2007/A/1298, CAS 2007/A/1299, CAS 2007/A/1300, *op. cit.*, стр. 5.

Члан 17 поменутог Правилника се односи на уговорну еле и поуздање у поштовање међусобних права и обавеза између клуба и играча. Правилник уводи могућност успостављања спортских санкција играчу или клубу, уколико једнострано, без основаног или спортског основаног разлога, раскину уговор, а у периоду трајања уговора који се сматра „заштићеним“.²⁷¹ Конкретно, играч који није навршио 28 годину живота, уколико не жели да се према њему активирају спортске санкције предвиђене Правилником, не сме у прве три године од закључења уговора са клубом једнострано раскинути уговор, односно играч који је навршио 28 годину живота, налази се у „заштићеном“ периоду 2 године. Овај појам заштите међусобних односа између клуба и играча је уведен ФИФА Правилником 2001. године и о томе је већ било речи. Суштина ове одредбе се састоји у томе што је њена примена избегавана све до случаја Вебстер када је тражено тумачење те норме.

Клуб Хартс је инсистирао на компензацији накнаде за играча који је отишао из клуба²⁷², и у том смислу је 2006. године поднео захтев ФИФА Одбору за решавање спорова, против клуба Виган Атлетикс (Wigan Athletic FC), са којим је Вебстер закључио уговор, као и против играча Вебстера, којим је тражио да их Одбор солидарно обавезе на исплату износа од 5.037.311,00 фунти стерлинга због кршења уговорних обавеза.

Клуб Хартс је, такође, тражио да се према туженима успоставе и спортске санкције због кршења уговорних обавеза и то на начин што ће Вебстеру бити забрањено да у новом клубу игра на званичним мечевима у периоду од два месеца од почетка сезоне, а да се клубу Виган забрани да региструје новог играча у трајању од једне сезоне. Овај део захтева клуба Хартс, не произилази из одредбе члана 17 став 3 Правилника у коме се наводи обавеза успостављања спортских санкција према клубу и играчу који су у повреди уговорних обавеза, већ се клуб Хартс позвао на примену члана 20 став 3 и члана 23 ff Дисциплинског правилника ФИФА-е из 2005. Године.²⁷³ Наиме, члан 17 став 3 Правилника предвиђа да се спортска санкција за

²⁷¹ ФИФА Правилник о статусу и трансферу играча из 2005. године који је тада био у примени, дефиницију заштићеног периода даје у тачки 7 дела дефиниција одређених појмова у Правилнику.

²⁷² Вебстер је у међувремену закључио уговор са шкотским фудбалским клубом Виган Атлетик (основаним 1932. године), и то без плаћања било какве трансферне надокнаде клубу Хартс.

²⁷³ Поменути чланови се односе на успостављање спортских санкција. Члан 20 се односи на суспензију играча, а конкретно став 3 предвиђа да се суспензија одређује у односу на број мечева, број дана или колико месеци играч не сме да игра за клуб. Члан 23 ff се односи на забрану регистрације новог играча

играча састоји у забрани играња за нови клуб у трајању од четири месеца од почетка сезоне, а за клуб који је повредио уговорну обавезу или који је подстакао да до повреде дође, предвиђена је казна забране регистравања новог играча у трајању од две сезоне.²⁷⁴

Правилник о статусу и трансферу играча је врло јасно предвидео у члану 17 став 1 и 2 врсту спортске санкције која ће се применити на клуб и играча у случају да се утврди да су прекршили своју уговорну обавезу за време трајања „заштићеног“ периода. Међутим, примена санкције предвиђене Правилником о статусу и трансферу играча је у овом случају била немогућа из разлога што је играч поступио у свему у складу са поменутиим Правилником, тачније по протеклу „заштићеног“ периода обавестио је клуб да једнострано раскида уговор. Чл. 17 ст. 3 поменутог Правилника предвиђа да се спортска санкција не може успоставити уколико је заштићени период истекао, али у истом члану се даље наводи да се може успоставити дисциплинска санкција уколико играч није упутио обавештење о једностраном раскиду уговора у периоду од 15 дана од завршетка последњег меча у сезони. Клуб Хартс се из тог разлога позвао на ФИФА Дисциплински правилник, а све у настојању да изазове и дисциплинске санкције према клубу и играчу.

Одбор за решавање спорова је 4. априла 2007. године донео Одлуку којом је утврдио „да је Ендрју Вебстер једнострано раскинуо уговор без оправданог разлога и да је то учинио ван заштићеног периода; обавезао га да Клубу Хартс исплати износ од 625.000,00 фунти стерлинга; и успоставио санкцију забране играња официјелних мечева за нови клуб у трајању од две недеље од почетка сезоне“.²⁷⁵ Ова Одлука ФИФА-е је изазвала велике полемике у јавности, а незадовољне стране су случај упутиле Спортском арбитражном суду у Лозани, Одељењу за жалбе на одлуке спортских асоцијација.²⁷⁶ Незадовољне стране су били сви; и клуб Виган, и Ендрју

од стране клуба у одређеном периоду. Види и: Stefaan Van den Bogaert, *Practical Regulation of the Mobility of Sportsmen in the EU Post Bosman*, Kluwer Law International, 2005, стр. 291-297.

²⁷⁴ Regulations for the Status and Transfer of Players, FIFA, 2005, чл. 17 ст. 3 и ст. 4.

²⁷⁵ Случај CAS 2007/A/1298, CAS 2007/A/1299, CAS 2007/A/1300, *op. cit.*, стр. 7; Decision No. 47936 of the FIFA Dispute Resolution Chamber.

²⁷⁶ Овде се не ради о класичном другом степену преиспитивања одлука надлежних органа, већ Статут Спортског арбитражног суда у Лозани предвиђа могућност својеврсног преиспитивања одлуке коју је донела спортска федерација или асоцијација, под условом да статут конкретне асоцијације или федерације то предвиђа. Види члан Р 47 Статута Спортског арбитражног суда. Како ФИФА Статут у члану 62 препознаје Спортски Арбитражни суд, а Правилник о статусу и трансферу играча из 2005.

Вебстер и клуб Хартс. Клуб Виган је тражио да Арбитражни суд поништи Одлуку Одбора за решавање спорова из разлога што висина накнаде коју треба исплатити клубу Хартс није образложена, односно није дефинисан начин којим се дошло до износа од 625.000,00 фунти стерлинга, а такође клуб Виган је оспорио и солидарну одговорност за исплату износа из разлога што одговорност клуба Виган у повреди уговорног односа између клуба Хартс и Ендруа Вебстера није утврђена. Ендру Вебстер је, такође, тражио укидање одлуке за исплату досуђеног износа оспоравајући недостатак образложења и начин обрачуна висине новчаног износа. Са друге стране, клуб Хартс је истицао пропуст Одбора да одреди висину компензационе накнаде у складу са чл. 17 ст. 1 ФИФА Правилника о статусу и трансферу играча и тражио је да се донесе онова Одлука којом ће то бити решено.²⁷⁷

Поменути став 1 члана 17 Правилника на који се позвао клуб Хартс предвиђа да страна која је повредила уговор мора да плати накнаду која се обрачунава, на начин који подразумева обраћање посебне пажње на прописе земље у питању, спортску специфичност, као и друге критеријуме попут времена до истека уговора, хонорара, трошкова који се плаћају играчу и сл. Правилник нигде не наводи могућност исплате комерцијалне накнаде у висини тржишне вредности играча у тренутку једностраног раскида уговора, а по истеку „заштићеног“ рока, тако да је Спортски арбитражни суд морао дати тумачење одредбе члана 17 Правилника, како би се у наредним случајевима могао примењивати одговарајући приступ по овом питању. На суду је, дакле, била обавеза да утврди стварни однос између клуба и играча у насталој ситуацији, односно да ли у ситуацији која је настала, можемо говорити о јачој и слабијој страни или о равноправности уговорних страна.

Спортски арбитражни суд је у образложењу пресуде нарочито истакао да сваки једнострано раскид уговора између клуба и играча представља повреду уговорног односа у складу са одредбама чл. 13 и 16 Правилника о статусу и трансферу играча. Суд нарочито истиче да поменуте одредбе уводе у однос између клуба и играча својеврсну стриктну обавезу *pacta sunt servanda* и да се на тај начин мора успоставити обавеза накнаде штете за страну која је повредила своје уговорне

године у члану 24 ст. 2 изричито предвиђа ову могућност, Вебстер и клуб Виган су покренули поступак пред Спортским арбитражним судом у Лозани.

²⁷⁷ Случај CAS 2007/A/1298, CAS 2007/A/1299, CAS 2007/A/1300, *op. cit.*, стр. 8 до 11.

обавезе. Суд инсистира на тумачењу да поменути чланови забрањују једнострани раскид уговора и да у сваком случају страна која се искористи одредбама члана 17 Правилника и раскине уговор, јесте страна у повреди уговорне обавезе и дужна је накнадити штету, а из разлога што се уговор може окончати или истеком рока или споразумним раскидом, што предвиђа чл. 13 Правилника.

Сагледавајући чл. 13 поменутог Правилника који предвиђа да „уговор између професионалног играча и клуба може бити окончан једино истеком рока на који је закључен или споразумним раскидом уговора“ и чл. 16 који предвиђа да „уговор не може бити једнострано раскинут за време трајања сезоне“, морам изнети своје мишљење које се противи таквом стриктном тумачењу поменуте одредбе из разлога текста норме из члана 16 која успоставља „забрану једностраног раскида уговора за време трајања сезоне“, што је кључни тренутак могућности потенцијалног једностраног раскида, који по свом лексичком тумачењу не може бити третиран као повреда уговорне обавезе. Ако сам члан 16 Правилника предвиђа забрану једностраног раскида уговора за време трајања сезоне, наравно ван оквира појма оправданог раскида или оправданог спортског разлога, онда једнострано раскид по завршетку сезоне не може представљати повреду уговорне обавезе, већ искључиво могућност једностраног раскида уговора који омогућава једној од незадовољних уговорних страна да оконча сарадњу. Суд је у складу са својим тумачењем одредби чл. 13 и чл. 16, даље изнео закључак да одредбе чл. 17 Правилника нужно воде компензацији из разлога повреде уговорне обавезе.

Одредба члана 17 ст. 1 тачка 1 Правилника наводи да „страна која је у повреди мора платити компензацију...“, али под условом да се заиста ради о повреди уговорне обавезе. Сматрам да одредбе члана 13, а у вези са чланом 16 морамо тумачити искључиво у складу са конкретним случајем, а не генерализовати и стварати став да раскид уговора пре истека рока или споразумни раскид увек представља повреду односа и обавезу компензације. Као што ћемо касније видети, а што је Суд изузетно закључио тумачењем осталих одредби Правилника, питање накнаде се не односи на категорију штете и изгубљене добити, већ искључиво реалних трошкова живота и тренирања једног играча.

Одређивање висине компензације из члана 17 се своди, дакле, на три раније поменута критеријума: на прописе земље у питању, спортску специфичност, као и околности попут времена до истека уговора, хонорара и трошкова који се плаћају играчу и сл. Суд је поменуте критеријуме образлагао један по један, истичући специфичности сваког појединачно и дајући тумачења која су направила прекретницу у каснијем односу играча и клуба.

Фудбалски клуб Хартс је настојао да арбитражно веће у поступку примени одредбе шкотског закона који регулише накнаду штете, а што одредба члана 17 Правилника о статусу и трансферу играча дозвољава. Међутим, арбитражно веће је било мишљења да поменути шкотски закон нема додирних тачака са раскидом уговора о раду, а још мање има сличности са спортом или фудбалом, те да у том смислу треба водити рачуна о чињеници да су уговори о раду фудбалера атипични уговори и да су сличнији уговорима о раду него одређеној форми уговора у привреди. Шкотски закон на чијој је примени инсистирао клуб Хартс регулише питање компензације причињене штете на генералан начин и због тога не може бити примењен у конкретном спору. Арбитражно веће је било мишљења да специфичност спорта захтева униформни приступ овом питању и да одређивање висине компензације мора бити решено по заједнички примењивом критеријуму, а не кроз решења националних законодавстава. Основни разлог је што се на тај начин губи јединственост у примени правила. Решења националних законодавстава најчешће јесу различита и услед тога би утврђивање висине компензације сваки пут било решавано на другачији начин.

Приликом решавања спорова у спорту нужно је имати прецедент. Прецедент води јединственом поступању суда у истоврсним ситуацијама које не смеју бити решаване на различите начине. Противно би довело до несигурности у понашању клубова и спортиста. Наравно сваки случај има своје специфичности и карактеристичне разлоге који су довели до повреде уговорних обавеза, али суштински гледано случај из кога произилазе основни ставови мора постојати. Да случај Босман није одредио пут спортистима код истека уговорног односа са клубом, ми данас не бисмо имали чисту ситуацију по том питању, а то би узроковало велике дилеме и полемике које би оштетиле сам спорт.

Други критеријум код одређивања компензације приликом једностраног раскида уговора је спортска специфичност. Спортска специфичност је по мишљењу Суда референца за изналажење посебних решења која ће успоставити одговарајући баланс између потреба уговорне стабилности, са једне стране и потреба слободе кретања играча, са друге стране. То значи, пронаћи решења која ће служити добробити фудбала, а кроз помирење различитих, а понекад суротних интереса клуба и играча. Овакав приступ арбитражног већа представља кључно схватање специфичности спорта и омогућава да се одлука, каква год била, донесе пре свега у интересу спорта, односно задовољења свих интереса, из разлога што у конкретном случају не можемо говорити о повреди уговорне обавезе која успоставља обавезу накнаде штете и изгубљене добити, већ ситуацију морамо сагледати искључиво кроз призму дозвољене могућности једностраног раскида уговора који произилази из норме предвиђене Правилником, а која је и успостављена у циљу изналажења заједничког интереса уговорних страна. Такво схватање мора бити камен темељац сваке одредбе која настаје у интересу успостављања правила у спорту, а нужна последица такве норме је и адекватна примена у случају спора.

Трећи критеријум се састоји од раније поменутих елемената од којих зависи одређивање висине надокнаде као компензационе вредности једнострано раскинутог уговора. Околности које треба имати у виду приликом одређивања висине накнаде, у складу са чланом 17 Правилника су: време до истека уговора, хонорар, трошкови који се плаћају играчу и сл. Арбитражно веће је заузело став да основ за компензацију код једнострано раскинутог уговора и (из)ван „заштићеног“ периода не може бити заснован на кажњавању стране која је то учинила и не може водити богаћењу супротне стране. Висина компензације мора бити обрачуната на начин који ће обезбедити да се и клуб и играч ставе у равноправан положај у односу на висину захтева накнаде који могу да траже. У том смислу, веће је закључило да је у интересу фудбала да критеријуми који се примењују у оваквој ситуацији, а који самим тим утичу и на начин и висину обрачуна накнаде, буду што је више могуће предвидљиви. Као последица овог става, арбитражно веће је изричито навело да нема економског, моралног, нити правног оправдања да клуб Хартс тражи исплату тржишне вредности играча на име изгубљене добити због једностраног раскида уговора.

Арбитражно веће је, даље, у пресуди настојало да образложи разлоге због којих сматра неприхватљивим наводе клуба Хартс за накнаду изгубљене добити и истакло је нарочито да не постоји разлог да се поклони вера тврдњи да тржишна вредност играча више зависи од доприноса клуба, него од самих способности играча и његове воље да напредује и да се истакне. Разлог за супротно мишљење произилази из чињенице да лењ и неталентован играч не би могао да оствари успешну каријеру без обзира на услове тренирања.

Веће у том смислу нарочито подвлачи став да уколико би клубу било дозвољено да у случају једностраног раскида уговора у ситуацији сличној овој потражује тржишну вредност играча као накнаду изгубљене добити, онда је нужно потребно дозволити и играчу који није у клубу напредовао из разлога неиграња или лоших тренажних услова, да потражује накнаду штете обрачунату на сличан начин.

Јако је важно напоменути да је пример који је арбитражно веће дало у пресуди последица сагледавања случаја из обе перспективе, како клуба, тако и играча, и да овакав приступ само показује да је Спортски арбитражни суд оправдао поверење објективног и непристрасног суда који своје одлуке доноси строго на основу закона и правилника, а пре свега у интересу спорта.

Клуб Хартс је тражио и повраћај вредности или дела вредности купопродајног износа од 75.000,00 фунти стерлинга који износ је плаћен као трансферна накнада клубу Арброат 2001. године. Међутим, арбитражно веће је одбило и тај захтев клуба Хартс из разлога што се поменути износ сматра амортизиованим, а нарочито што је истеком „заштитног“ периода трајања уговора такав захтев неоснован.

Како је арбитражно веће све захтеве клуба Хартс за накнаду тржишне вредности играча и захтеве за накнаду изгубљене добити одбило као неосновано, приступило се утврђивању компензације на начин и у висини како то предвиђа члан 17 став 1 Правилника. Суштина овог члана је што не предвиђа могућност увећавања накнаде компензационог износа, већ искључиво суму која треба да надокнади трошкове које је једна страна имала до тренутка једностраног раскида уговора. Та сума се у конкретном случају односила на боравишне трошкове играча који су споразумно утврђени у износу од 150.000,00 фунти стерлинга. Из тог разлога, веће

није досудило износ компензационе накнаде који превазилази споразумно утврђени износ.

Са друге стране, остало је отворено питање солидарне одговорности клуба Виган и Ендру Вебстера, односно да ли је играч једини обавезан да исплати компензациону накнаду клубу Хартс или треба обавезати и клуб Виган као солидарног дужника. Клуб Виган је у свом поднеску истакао да није доринео раскиду уговора и да не може бити одговоран за компензацију заједно са играчем. Веће је заузело став да је одредбу члана 17 ст. 2 Правилника нужно применити буквално у свом значењу не остављајући места за другачија тумачења. „Ако се од професионалца захтева да исплати компензацију, и професионалац и његов нови клуб ће бити солидарно одговорни за ту исплату“. У складу са тим веће је било мишљења да се тиме онемогућава свака дебата око тога да ли је нови клуб одговоран и да ли је допринео раскиду уговора између клуба Хартс и Вебстера.

Поступак је окончан на начин што је одлука Одбора за решавање спорова стављена ван снаге, а Ендру Вебстер и клуб Виган су солидарно обавезани да клубу Хартс исплате износ од 150.000,00 фунти стерлинга на име компензације и то са годишњом каматом од 1. јула 2006. године па до исплате. Сви остали захтеви су одбијени као неосновани.

Случај Вебстер је, попут случаја Босман, био прекретница у развоју спортског права. Давно предвиђена одредба једностраног раскида уговора је тек после седам година нашла своју примену на начин који је оставио траг у односу између клубова и играча. Такво тумачење норми резултат је прихватања спортске специфичности и потребе за дубљим разумевањем односа који настају у спорту. Сагледавање односа у спорту не сме бити чисто поједностављивање тог односа, већ је нужно схватити суштину норме и циљ који се жели постићи. У спорту је испреплетаност учесника комплексна и међузависна, што доводи до чвршће повезаности клуба и играча. Спортска специфичност изискује посебан приступ и регулативу, а на тај начин се издваја и потреба за успостављањем спортског права као посебне гране права. Поменути случај је је био окосница ка очвршћавању идеје једнаког поступања према учесницима у спорту и избегавања неједнаког третмана истих. То свакако изискује и обезбеђивање специјалног кадра како за стварање норми у спорту, тако и за примену

и тумачење, обзиром да без познавања спортске специфичности, појединац који одлучује не може донети исправну одлуку.

IV ПОЈАМ И РЕГУЛАТИВА ТРАНСФЕРА У ФУДБАЛУ

1. Појам и правни аспект професионалног спортисте

Термин професионални спортиста се односи на особу која је плаћена за бављење спортом и којој је то једино занимање. Када говоримо о тимском спорту, задатак професионалног спортисте је да својим знањем, талентом, залагањем и тренирањем повећа успешност клуба за који наступа. Дефиниција термина професионалног спортисте је специфична и захтева посебан приступ. Није сваки спортиста који наступа на такмичењу и који је плаћен за то истовремено и професионални спортиста. Питање разлога, висине и фреквенције исплате за ангажман, као и активности, статус и ангажовање самог спортисте је од кључног значаја за утврђивање статуса професионалца.

Идеја професионализма у спорту је стара и развила се као последица потребе за стварањем, односно истицањем групе људи која ће бити боља од других. Касније, са уласком спонзора и радио и телевизијских преноса у спорт, потреба за потпуном посвећеношћу спорту у коме се такмичи, била је кључни моменат у коме су спортисти морали да изаберу између свог редовног занимања и искључивог бављења спортом. Простора за обједињавање спорта и рада ван спорта је било све мање, а то је водило стварању елитних спортиста чији је једини задатак био да константно тренирају како би били бољи од осталих. Тренинзи су били све захтевнији, а могућности за аматеризмом у свету корпоративног спорта је било све мање. Пласирање огромног новца од стране спонзора и борба за спонзорисањем најбољих, довела су до новог радноправног односа који је водио експлоатацији. Такав третман професионалних спортиста подразумева нагомилавање како физичког, тако и менталног стреса код спортисте. Фреквенција такмичења подразумева стицање новца, али да ли је организам једног елитног спортисте у стању да се носи са тако наметнутим темпом? Професионални спортиста, попут сваког другог запосленог, мора на свом „радном месту“ бити потпуно концентрисан и посвећен циљу за који је плаћен. То подразумева свакодневне тренинге, проучавања противника, учествовање

на такмичењима и наравно, у сваком тренутку одржавање топ форме. Са друге стране, опасност од повреде је константна и прети одсуствовању са терена или чак завршетку каријере. Са тим не може свако да се носи и питање успеха и резултата једног професионалца је последица труда и одрицања, посвећености и одлучности. Такође, када погледамо да на једну позицију сваког тренутка конкурише на десетине других квалитетних спортиста, можемо констатовати да је ангажман професионалног спортисте посао који не може свако да обавља. Такође, само је неколицина од укупног броја професионалних спортиста претворила свој таленат у новац незамислив обичном човеку, док се са друге стране налазе спортисти који по завршетку каријере постају социјални случајеви.

Ипак, и поред свих негативних страна професионалног спорта, можемо констатовати да у сваком тренутку огроман број спортиста тежи професионализму. Наравно, сваки од њих има своје разлоге, али у суштини та тежња за доказивањем свог квалитета је иманентна сваком спортисти. Својом вештином и талентом спортисти постају супер звезде које могу мењати реасположење читавог једног народа, могу појединцима давати снаге за успех и вољу за животом,²⁷⁸ али цена иза које се крије професионални спортиста је у овом тренутку у коме се спорт данас налази, једноставно превелика.

Уколико посматрамо професионални спорт са правног аспекта, морамо обратити посебну пажњу на одређене специфичности које издвајају професионалног спортисту од аматерског спортисте. Основно што свако помисли када се говори о разлици између професионалног и аматерског спортисте је да професионални спортиста добија накнаду за бављење спортом, док аматерски спортиста не добија ништа. Овакво сагледавање разлике између професионалног и аматерског спортисте је погрешно, нетачно и води забуну у погледу суштине односа ове две врсте

²⁷⁸ Колико се појединци поистовећују са својим спортским звездама сликовито показује и случај Ерик Џејмс Торпија (Eric James Torru) који се нашао пред судом под оптужбом за пљачку и пуцање са намером да убије. Његов адвокат је постигао договор са тужиоцем за казну затвора од 30 година, а Торпи је одлучио да тражи да проведе 33 године у затвору, уместо 30, како би се број година на које је осуђен подударао са бројем који на свом дресу носи његов омиљени играч Лери Бирд (Larry Bird) и рекао да ако ће да пада, пашће у дресу Лерија Бирда. Судија је касније новинарима пренео свој утисак да Торпи не може бити сретнији. Види: Patrick Thornton, Sports Law, Jones&Bartlett Learning, 2010, стр. 1. После 6 година издржавања казне, Торпи је зажалио што је тражио додатно продужење казне: „Сада када треба да издржим ту казну, да, ја жалим и некако пожелим да треба да одслужим 30 уместо 33 године. Скоро сам се опаметио.“ Види: The Boston Globe, Stan Grossfeld, The Bird man of prison, 13. мај 2011.

спортиста. Аматерски спортиста најчешће добија одговарајућу надокнаду за напоре које је уложио на такмичењу и таква пракса није скорашња већ датира још из старе Грчке где су победници такмичења на Олимпијским играма били богато награђени за своје успехе.²⁷⁹ Данас, спортисти аматери често добијају спортске стипендије које им омогућавају да се упишу на факултет и такмиче за одређени тим тог факултета. Ради промовисања и координисања аматерске спортске активности, у Сједињеним Америчким Државама је 1978. године донет Закон о аматерском спорту²⁸⁰ којим је основан Спортски конгрес, као руководеће тело за аматерски спорт које администрира фондове из којих се плаћају аматерски спортисти и обезбеђују стипендије, а без губљења аматерског статуса спортисте.

Из тог разлога не би било прецизно ако бисмо рекли да је основна разлика између професионалног спортисте и спортисте аматера то што професионални спортиста добија новчану накнаду за бављење спортом, док аматерски спортиста ту накнаду не добија. Ако погледамо суштину аматерског бављења спортом, уочићемо да између професионалца и аматера постоје бројне разлике, али и то да се разлике не састоје искључиво у накнади, односно у недостатку те накнаде. Аматерски спортисти нису плаћени за учешће на турниру, али аматерски спортиста најчешће добија својеврсну награду за успех остварен на турниру. Међутим, та се награда не огледа у исплати новца кроз плату. Новац који се (не)помиње у аматеризму је новац који се обезбеђује из различитих фондова, стипендија, поклона, спонзорства²⁸¹ и слично. У аматерском спорту се обично победник награђује адекватном наградом која није значајне вредности, за разлику од професионалног спорта где се награђују не само победници, већ и учесници у такмичењу, а поред новчаних награда победницима се често додељују и поклони велике вредности од стране спонзора²⁸². Са друге стране,

²⁷⁹ Победници Олимпијских игара у Старој Грчкој су, поред лорововог венца или венца од маслинове гранчице, добијали и новчане накнаде попут 500 Солонових драхми, што је био годишњи приход најбогатије пореске класе. Ипак, оно што је један победник олимпијских игара добијао, а што се не може мерити са новцем, јесте углед који је стицао у друштву, почасна места која су припадала државним службеницима, доживотну исхрану о трошку полиса и сл. То је нешто што је припадало победнику и пратило га је до краја живота. Види више: Александар Тирић, *Игре у Олимпији*, Време књиге, Београд, 1996, стр. 144-156.

²⁸⁰ Amateur Sports Act из 1978. године (36 U.S.C.A. § 391)

²⁸¹ Америчка асоцијација за уметничко клизање дозвољава својим члановима да спонзоришу комерцијалне производе под условом да се тај новац уплаћује у одговарајући фонд.

²⁸² Када је Роџер Федерер освојио US Open 2007. године, поред новчане награде од милион долара, добио је аутомобил марке Lexus.

аматерски спортисти којима је додељена пуна спортска стипендија за студирање, не смеју да приме ни по ком основу награде, поклоне или сличне премије за своје учешће у неком такмичењу, јер би у том случају изгубили право на стипендију. Спортске стипендије се у Сједињеним Америчким Државама сматрају за највеће накнаде које добијају спортисти аматери.

Из изложеног можемо закључити да аматерски спортисти могу себи обезбедити довољно новчаних средстава за живот, међутим, и поред те чињенице, таква средства нису примарни циљ аматерског спортисте, нити се могу подвести под основни разлог за бављење спортом. Историјски гледано, разлика између професионалних и аматерских спортиста произилази из разлога припадности различитим слојевима друштва из кога долазе. Лица из богатијих слојева су се бавила спортом из забаве, док су лица из сиромашнијих слојева у спорт улазила због зараде и реалне потребе да свој таленат уновче. Данас је разлика између професионалног и аматерског спортисте када је у питању новац јако танка, наравно, ако изузмемо велике звезде професионалног спорта који зарађују баснословне суме новца. Аматерски спортисти до новца долазе на различите начине, од стипендија и спонзора, па до илегалних исплата и лажних послова. Новац је померио границе разлога бављења спортом, па су и стриктна такмичења аматерских спортиста подлегла утицају спонзора и количини новца који та такмичења прати. Најбољи пример за то су Олимпијске игре које су 1986. године постале врхунац испољавања спортског духа најбољих светских спортиста, а не искључиво аматера.²⁸³

Стриктно гледано, комерцијализација је створила професионализам. Данас је сваки сегмент у животу једног спортисте испраћен могућношћу и потребом за богаћењем. У тренутку када је новац ушао у спорт створена су нова „радна места“ са пуним радним временом, која су и створила потребу за правном регулативом и регулацијом међусобних односа између учесника у спорту. Талентовани спортиста ће можда настојати да свој дар уновчи. Чисто спортски *raison d’etre* је воља да се буде најбољи, али комерцијални фактор може утицати на опредељење за професионалним бављењем спортом. Запитајмо се да ли би професионални тенисери пратили ритам

²⁸³ До 1986. године Олимпијске игре су биле такмичење искључиво аматерских спортиста. Међутим, те године је Међународни олимпијски комитет променио Олимпијску повељу тако што је свим спортистима дозвољено да се такмиче.

такмичења која се годишње организују да иза свега не стоји огроман новац за све учеснике, а нарочито за победнике.

Сагледавајући све елементе који потенцијално утичу на утврђивање основне разлике између професионалног и аматерског спортисте, морамо констатовати да у тренутку у ком се спорт налази и у ком правцу се креће, не можемо издвојити једну особеност која би ту разлику упростила и помоћу које бисмо дефинисали различитост овог односа. Професионални спортиста за свој допринос клубу добија плату, за разлику од аматерског спортисте. Међутим, новац није основна разлика између ове две категорије спортиста из разлога што је новац обележје и аматерског спорта, али не кроз плату већ кроз награде које постоје у аматерском спорту. Такође, спортске стипендије су својеврсна новчана компензација за упис конкретног факултета и учешћа за спортски тим. Фиктивни послови такође омогућавају спортисти да редовно тренира и прима плату. Аматерске спортске федерације све више дозвољавају закључивање спонзорских уговора који обезбеђују потребан новац за различита улагања. Тај новац најчешће одлази у заједничке фондове из којих се финансирају спортисти, али није увек тако.

Са друге стране, професионалном спортисти бављење спортом представља „радну обавезу“ за коју је и плаћен, док аматерски спортиста најчешће има свој посао из ког се издржава, а бављење спортом произилази из других разлога. Љубав према спорту не можемо узети као разлику између професионалног и аматерског спортисте из разлога што питање, да ли спортиста који добија накнаду за бављење спортом заиста то и воли и да ли би исто тако могао да се такмичи у неком другом спорту у случају промене занимања, односно радног места, било би непримерено. Не раздваја љубав према спорту професионалца и аматера, нарочито данас када новац све више улази и у аматерски спорт.

Професионални и аматерски спорт су заправо две различите концепције виђења спорта. Неће сваки појединац који има одређени таленат настојати да га уновчи. Талентованом спортисти се отварају могућности за уновчењем тог талента, али одлука о томе за шта ће се одредити је на самом спортисти. Таква одлука не доноси нужно потребу за одустајањем од професионалног спорта, већ управо супротно, потпуни одустанак од професионалног спорта отвара врата аматерском

или рекреативном спорту. Такође, кретање спортисте унутар сфере професионалног или аматерског је могуће, а једини фактор одлуке је сам спортиста. Наравно, финансијско стање спортисте, повреде, потенцијал и, нажалост, интелектуалне способности, утичу на ту коначну одлуку. Такође, талентовани спортиста свој таленат мора развијати, мора му се потпуно посветити како би га могао уновчити. То подразумева свакодневно одрицање и посвећеност своме циљу. Није свако спреман да уђе у професионални спорт. Избор се чини лаким када се погледају финансије појединих спортиста, али у доба комерцијализма и експлоатације спортиста тај избор није нимало лак.

Идеја раздвајања професионалног и аматерског спорта је сложен концепт и може се дефинисати са различитих аспеката. Концептуално, тачка раздвајања је сам спортиста, међутим практично, тачка раздвајања мора бити недвосмислено опредељена, обзиром да из тог разграничења произилазе различита права и обавезе која спортисти уживају и која им се намећу. Ако погледамо ФИФА Правилник о статусу и трансферу играча, у члану 2 је јасно предвиђено разграничење између професионалних и аматерских фудбалера. „Играчи учествују у организованом фудбалу као аматери или као професионалци. Професионалац је играч који има писмени уговор са клубом и који је за своје активности у вези са фудбалом плаћен више од трошкова који се ефективно појављују. Сви остали играчи ће се сматрати аматерима“.²⁸⁴ Нужност оваквог разграничења произилази из потребе за дефинисањем међусобних обавеза између клуба и играча, а истовремено се успоставља и специфичан радно правни однос који изискује и примену основних начела радног права. Развојем спортског права, као посебне гране права, однос између клуба и играча је превазишао типични радни однос и еволуирао у посебну област која се ослања на радно право, али садржи и својеврсну *differencia specifica*, која омогућава и дозвољава посебан поглед на однос између клуба и играча. Поменута дефиниција успоставља стандард који се односи на сагледавање еквивалентности прихода и расхода које клуб има у односу на играча. Са друге стране, Правилник инсистира на писменом уговору са играчем. Тиме се јасно

²⁸⁴ Regulations for the Status and Transfer of Players, FIFA, 2010, чл. 2 ст. 1 и 2, http://www.fifa.com/mm/document/affederation/administration/01/27/64/30/regulationsstatusandtransfer2010_e.pdf. Тренутно важећи Правилник је ступио на снагу 1. октобра 2010.

успоставља однос између клуба и играча који може да траје од једне до пет година, односно до три године када су у питању малолетни играчи. Специфичност овог односа се види из различитог приступа „редовног“, радног права и спортских потреба, када је у питању писмени уговор. Закон о раду Републике Србије у чл. 32 прописује да се уговор о раду закључује у писаном облику. Ипак, уколико послодавац и запослени нису закључили уговор, Закон у ставу 2 истога члана ствара претпоставку да је запослени засновао радни однос на неодређено време даном ступања запосленог на рад.²⁸⁵ Спортско право због своје специфичности другачије приступа радно правном односу између клуба и играча и такође настоји заштитити појединца као слабију страну. У спорту је принцип могућности промене клуба од случаја Босман постао неприкосновен и клуб не може ни под којим условима да спречи играча да напусти клуб уколико му је истекао уговор. Стриктном применом Закона о раду, односно сличних законских решења, клуб би уживао бољи положај у односу на играча, из разлога што би се у ситуацији када уговор између играча и клуба није закључен претпостављало да уговор постоји и клуб би био у могућности да примењује законска решења која могу ићи на штету играча у тајој ситуацији. Питање постојања уговора не би било спорно, али питање дужине трајања уговора би довело до потребе за утврђивањем стварне воље уговорних страна, а то би готово сигурно резултирало спором. Таква варијанта би за играча била неповољна обзиром да је спортисти време од изузетног значаја и свака непотребна препрека може довести до ненадокнадиве штете за играча. Из тог разлога принцип заштите играча, посматрано из перспективе спортског права је од основног значаја, али је приступ другачији у односу на законска решења. Док Закон о раду, у случају да уговор са послодавцем није закључен, штити запосленог тако што препоставља постојање уговора, ФИФА Правилник о статусу и трансферу играча штити фудбалера тако што инсистира на закључењу писменог уговора са клубом. Идеја заштите слабије стране, конкретно фудбалера, је иста, али је начин остварења потпуно другачији. Заштита спортисте изискује да у ситуацији када није закључен писмени уговор инсистира на стварном стању, односно да уговор није закључен. У таквој ситуацији, клуб не може полагати на играча било каква права и ако играч жели да напусти клуб, клуб га не може задржати, обзиром да основ не постоји. Уговор којим се регулишу права и

²⁸⁵ Закон о раду, Сл. гласник Републике Србије број 24/2005, 61/2005 и 54/2009.

обавезе између клуба и играча је битан и због тога се инсистира на писаном уговору, али ако уговор није закључен, заштита спортисте се остварује стварањем могућности да напусти клуб. Ту се не дира у права играча да тражи исплату дуваног, међутим, омогућавање играчу да напусти клуб је важнија опција од претпоставке да је уговор закључен. У томе се види спортска специфичност и потреба за другачијом регулативом ради остваривања потребне заштите слабије стране.

ФИФА Одбор за решавање спорова, у ситуацији када дође до спора између клуба и играча, а по основу усменог договора (дакле, када писмени уговор није закључен), дозвољава играчу да напусти клуб и потпише нови уговор са другим клубом, из разлога што је једини основ који везује играча и стари клуб регистрација у релевантној фудбалској асоцијацији. Овде можемо говорити о својеврсној казни према клубу који је настојећи да искористи свој надређени положај избегао да са играчем закључи писмени уговор.

Из изложеног се види да професионални спортиста има сложеније обавезе према клубу у односу на аматерског спортисту. Потписујући уговор са клубом професионални спортиста ступа у један специфичан правни однос који подразумева потпуну посвећеност клубу за који игра. У том односу клуба и професионалних играча настала је потреба за стварањем специфичне регулативе која инсистира на јасно дефинисаним правима и обавезама уговорних страна.

2. Уговорни однос према клубу

Професионални фудбалери своја права и обавезе према клубу црпе из уговора који су закључили са клубом. Писани уговор је форма на којој инсистира ФИФА Правилник о статусу и трансферу играча који се примењује на сваки уговорни однос, нарочито у ситуацији када су уговори поједностављени или писани у циљу заштите интереса клуба. Уговором се не могу мењати императивни прописи из Правилника, чиме се ствара сигурност примене и поштовања свих одредби Правилника.

Правилник придаје посебну пажњу императивним националним прописима и колективним уговорима. Правилник у члану 1 став 3 тачка б предвиђа да „свака асоцијација мора укључити у своју регулативу адекватне начине заштите уговорне

стабилности/сигурности, обраћајући посебну пажњу на императивне прописе националног законодавства, као и на колективне уговоре“.²⁸⁶ На овај начин се настоји постићи универзалност примене правила уз сугерисање свакој националној асоцијацији да посвети посебну пажњу на национално законодавство и колективне уговоре. Тиме се не одступа од универзално постављених правила, већ се дозвољава усклађивање норми које је прописала ФИФА са императивним нормама сваког појединачног законодавства. Конкретно, то не значи да је могуће регулисати поједине одредбе супротно од начина на који то чини ФИФА, већ се дозвољава само конкретизација начина регулисања појединих одредби у складу са националним законодавством. ФИФА у том погледу поједине одредбе широко поставља и тиме омогућава прилагођавање и усаглашавање са националним законодавством, што, уско посматрано, не може нарушити идентитет норми које је успоставила ФИФА. Са друге стране, ФИФА преко својих инструмената контроле и предвиђених санкција²⁸⁷ може утицати на измену националних закона у том погледу.

ФИФА у свом Правилнику јасно наглашава које су одредбе императивне природе и које не трпе никаква одступања или измене. У том смислу се у члану 1 став 3 тачка б даље наводи да “нарочито следећи принципи морају бити узети у обзир:

Члан 13 – принцип обавезног поштовања уговора;

Члан 14 – принцип да свака страна може раскинути уговор без последица уколико се ради о оправданом разлогу;

Члан 15 – принцип да професионални фудбалер може раскинути уговор у случају спортског оправданог разлога;

Члан 16 – принцип да уговор не може бити раскинут у току трајања сезоне;

Члан 17, став 1 и 2 – принцип да се, у случају раскида уговора без оправданог разлога, може тражити надокнада и да то може бити предвиђено уговором;

²⁸⁶ Regulations for the Status and Transfer of Players, FIFA, 2010, op. cit, чл. 1, ст. 3, т. б.

²⁸⁷ О чему ће касније бити речи, види стр. 271.

Члан 17, став 3-5 – принцип да ће у случају раскида уговора без оправданог разлога бити успостављене спортске санкције за страну која је повредила уговорне обавезе“.

Поменуте одредбе настоје да обезбеде уговорну сигурност између професионалног фудбалера и клуба и налазе се у четвртом поглављу Правилника који носи управо такав назив: „Одржавање уговорне сигурности између професионалних фудбалера и клуба“. Императивност ових норми произилази из потребе за унификацијом права и обавеза између клуба и професионалног играча. Уколико би се дозволио различит приступ овом питању и препуштање регулативе националном законодавству, дошло би до различитих решења и приступа, што би створило правну несигурност у вези права и обавеза између клуба и играча који се налазе у различитим државама, односно који припадају различитим фудбалским асоцијацијама. Истовремено, то би значило и удаљавање и неприхватање спортске специфичности која је основ за стварање равноправности у спорту. Различит приступ овом питању би створио конфузију чије би последице долазиле до изражаја приликом међународних трансфера играча. Сваки пут када би се играч нашао под окриљем друге националне асоцијације, могао би бити подвргнут другачијем режиму односа са клубом. Из тог разлога, Правилник настоји да унификује примену појединих прописа и решења, који нужно морају бити истоветни приликом примене. Поуздање у прописе води правној сигурности и осећању заштићености, обзиром да се тиме сваки појединац, али и клуб, може руководити приликом закључивања уговора. У том смислу члан 13 Правилника уводи обавезу поштовања закљученог уговора и предвиђа да „се уговор између професионалног фудбалера и клуба може раскинути једино истеком рока на који је уговор закључен или споразумно“.²⁸⁸ Једно од основних начела уговорног права - *pacta sunt servanda* - у овом случају потпуно долази до изражаја.²⁸⁹ Разлог томе је што се интерес спорта и потреба за стварањем сигурности у положај тима током сезоне ставља практично у први план. Кохерентност фудбалског тима који се такмичи у сезони је основни показатељ моћи једног клуба. Уколико би се олакшао долазак и одлазак играча, изгубила би се та

²⁸⁸ Regulations for the Status and Transfer of Players, FIFA, 2010, op. cit, чл. 13.

²⁸⁹ “Без уговорне стабилности постоји страх да ће компетативни баланс трпети“. Види: Paul A. Czarnota, FIFA Transfer Rules and Unilateral Termination Without “Just Cause”, Berkeley Journal of Entertainment and Sport Law, 2013, бр. 2, стр. 7.

међузависност. Зато се и инсистира на поштовању уговорне обавезе и могућности раскида уговора тек по завршетку сезоне.

Са друге стране, могућност раскида уговора у одређеним случајевима је морала бити разрађена како би се избегла правна празнина и тумачење норми на различите начине. У члану 14 Правилника се предвиђа могућност раскида уговора између клуба и играча у случају оправданог разлога. „Свака уговорна страна може раскинути уговор без обавезе компензације било које врсте (било накнаде штете, било успостављања спортских санкција) у случају да постоји оправдани разлог за то“.²⁹⁰ Оваквом формулацијом се у спортско право уводи термин из „редовног“ права, чиме се заправо омогућава одступање од обавезе поштовања услова договорених уговором и омогућава се преиспитивање обавезе испуњавања уговорних обавеза.

Оправдани разлог је правно дозвољени разлог за предузимање одређене радње према другом лицу, без стварања правних последица поводом тога. Суштина „оправданог разлога“ је што подлеже оцени суда или арбитраже у сваком појединачном случају, наравно, под условом да страна према којој је предузета одређена радња, не сматра да оправдани разлог не постоји. У радном праву, питање постојања оправданог разлога за отказ уговора о раду је од суштинског значаја за коначно одлучивање суда или арбитраже у поступку. Уколико суд утврди да је послодавац дао отказ запосленом, а да није постојао оправдани разлог, могао би у зависности од случаја да одлучи о накнади штете запосленом. Закон о раду Републике Србије превиђа да уколико је суд правоснажно утврдио да је запосленом незаконито престао радни однос, дакле без оправданог разлога, може, под условом да је запослени тужбом тражио враћање на рад, донети такву одлуку. Суд ће такође обавезати послодавца да запосленом накнади проузроковану штету у висини изгубљене зараде. Са друге стране, Закон о раду предвиђа могућност да уколико запослени тужбом није тражио враћање на рад, обавезе послодавца на накнаду штете у висини до 18 зарада које би запослени остварио да ради.²⁹¹

²⁹⁰ Ibid, чл. 14

²⁹¹ Закон о раду Републике Србије, *op. cit.*, чл. 191 ст. 1, 2 и 4.

Могућност преиспитивања односа из закљученог уговора између клуба и професионалног фудбалера, произилази из могућности да нека од уговорних страна не испуњава своје обавезе на начин који је уговором предвиђен. У таквој ситуацији, клуб или играч могу раскинути уговор по основу оправданог разлога. Питање постојања оправданог разлога и могућност раскида уговора зависи од случаја до случаја и мора се утврђивати оправданост таквог поступка. Уколико клуб, на пример, касни са исплатом зараде неколико недеља, оправдани разлог за раскид уговора још увек није толико критичан да би се дозволило играчу да једнострано раскине уговор, без успостављања обавезе за накнадом штете и без активирања спортских санкција. Уколико клуб, међутим, није исплатио играчу зараду неколико месеци, онда можемо рећи да је играчева егзистенција угрожена, услед чега је и могућност једностраног раскида уговора оправдана.

Идеја једностраног раскида уговора у случају оправданог разлога је постављена двосмерно, односно и клуб може једнострано раскинути уговор са играчем, уколико играч прекрши своје уговорне обавезе. Обим повреде уговорних обавеза се процењује у сваком појединачном случају и постојање оправданог разлога за једнострано раскид уговора зависи од тежине учињене повреде. Уколико је клуб на пример спровео дисциплински поступак према играчу, а играч је после тога наставио са негативним понашањем према клубу, можемо рећи да клуб има основани разлог за једнострано раскид уговора. То не значи да је клуб увек у обавези да спроводи дисциплински поступак према играчу у случају повреде уговорних обавеза, али је нужно најпре утврдити да ли је понашање могло бити отклоњено на други начин па тек онда прибећи раскиду уговора.

У сваком случају, страна која је раскинула уговор због основаног разлога не може бити обавезана на накнаду штете нити се према њој могу успоставити спортске санкције. У том смислу, уговорна страна која је скривила/допринела да друга страна једнострано раскине уговор, може бити обавезана на накнаду штете другој страни, а такође се, према тој страни, могу успоставити и спортске санкције. Разлог томе је што последица једностраног раскида уговора проузрокована чињењем или не чињењем друге уговорне стране, нужно доводи до обавезе санкционисања те стране. У било којој варијанти, страна у прекршају нарушава концепцију игре целокупног тима и такмичарски статус клуба.

Када се говори о оправданом разлогу за раскид уговора, поставља се питање интеракције и поштовања одредбе из члана 16 Правилника који предвиђа да „уговор не може бити једнострано раскинут за време трајања сезоне“. Да ли у случају постојања оправданог разлога за раскид уговора играч или клуб могу то учинити током сезоне? Питање је потпуно оправдано и мора бити размотрено из различитих углова. Искључење одређеног играча из клуба или напуштање клуба из оправданог разлога нарушава идеју и потребу хомогенизма једног тима у току сезоне. Самим тим конкурентност тог тима на такмичењу може бити доведена у питање. Правилник, са друге стране, у члану 14, не помиње у ком тренутку клуб или играч могу поступити у складу са нормом и позвати се на оправдани разлог у циљу раскида уговора, док члан 16 изричито забрањује једнострано раскид током трајања сезоне. Можемо ли зато закључити да је оправдани разлог, као разлог једностраног раскида уговора, везан за такмичарску сезону и да клуб или играч морају сачекати последњи меч у сезони како би се позвали на могућност једностраног раскида уговора и члана 14? Питање добија још више на значају, ако сагледамо могућност оваквог разлога за раскид уговора искључиво из угла играча, односно клуба. Играч може бити игнорисан за исплату зараде месецима или пак током целе сезоне, што доводи у питање не само његову егзистенцију, већ и егзистенцију његове породице. Клуб са друге стране, може трпети разне повреде уговора које нарушавају углед и интересе клуба на такмичењу. Идеја заштите интереса тима или појединца се код овакве ситуације ставља на посебан испит. У оваквим случајевима се морају сагледати сви аспекти заштите спорта и појединца, тима и клуба у циљу заузимања става који би омогућио праведан приступ овом питању. Правилник кроз све своје одредбе настоји најпре заштитити фудбал као игру, али кроз поштовање основних права појединца и клуба. Интереси који се преплићу чине и јесу *differentia specifica* која обједињује спорт и право, издвајајући спортско право у посебну грану права.

Из тог разлога, нужно је оставити могућност играчу или клубу да напусте клуб током сезоне уколико постоји „оправдани разлог“ за то. Тиме се спречава проузроковање веће штете, било клубу, било играчу, а уједно се забрањује злонамерној страни да осујећује циљеве и интересе клуба или појединца. Одредба из члана 14 се мора тумачити као одредба која спречава грубу повреду уговорне обавезе и неспортско понашање уговорне стране.

Поред „оправданог разлога“ за раскид уговора, Правилник уводи још један разлог за раскид уговора који омогућава играчу да у одређеним околностима и под одређеним условима једнострано раскине уговор пре истека рока на који је уговор закључен. Реч је о „спортском оправданом разлогу“, који концепт је специфичан, обзиром да је искључиво везан за околности које произилазе из спорта. Док оправдани разлог омогућава раскид уговора из разлога који најчешће и нису у стриктној вези са спортом и преваходно се односе на (не)поштовање уговорног односа, спортски оправдани разлог је, као што му и име каже, везан искључиво за спорт, за једну ситуацију и један услов.

„Утврђени професионалац који је, током трајања сезоне, играо на мање од 10% званичних мечева у којима је учествовао његов клуб, може раскинути уговор пре истека рока на који је закључен, по основу спортског оправданог разлога. Приликом процењивања/разматрања таквог случаја, посебна пажња ће се посветити околностима на страни играча. Постојање спортског оправданог разлога ће се утврђивати у сваком појединачном случају. Уколико се утврди постојање спортског оправданог разлога за раскид уговора, не могу се успоставити спортске санкције, али компензација може бити плаћена. Професионални играч може раскинути уговор по основу спортског оправданог разлога само у року од 15 дана од дана када је клуб у којој је играч регистрован одиграо последњу званичну утакмицу у сезони“.²⁹²

Основ за једнострани раскид уговора је, дакле, неиграње на званичним утакмицама клуба током сезоне и то, изражено у процентима, уколико се играч појављивао на мање од 10% званичних утакмица у клубу за који игра. Специфичност оваквог приступа огледа се у томе што се играчу оставља простор да раскине уговор уколико га клуб „игнорише“ током сезоне, односно, уколико га не уводи у игру. Тиме се уводи баланс између клуба и играча који доприноси потреби за разматрањем способности играча и преиспитивањем одлука о саставу тима, али и истовремено се играч штити од самовоље и лошег поступања клуба. Грубо кршење ове норме, представља спортски основани разлог за раскид уговора. Правилник предвиђа да се постојање спортског оправданог разлога сваки пут посебно утврђује. То је и нужно због испитивања случаја и утврђивања основаности и чињеница сваког појединачног

²⁹² Regulations for the Status and Transfer of Players, FIFA, 2010, op. cit, чл. 15.

захтева. Уколико би, на пример, други голман у тиму тражио раскид уговора зато што је играо само једну званичну утакмицу током сезоне, спортски оправдани разлог не би постојао и могућност за раскид уговора би се морала тражити у другим одредбама Правилника, попут члана 17 или сл.²⁹³ Правилник наводи да је потребно нарочито испитати околности које су на страни играча. То практично значи да је, ради утврђивања недвосмислене кривице клуба, потребно испитати све разлоге које су довеле до тога да играч изађе на терен у званичним утакмицама у јако малом проценту. Посебна пажња се стога посвећује разлозима који су на страни самог играча, као што су повреде, суспензије, позиција на којој играч игра и слично. Потребно је, дакле утврдити да играч није својим поступцима допринео умањењу сопствене минутаже на терену. Спортски оправдани разлог је успостављен искључиво у интересу играча, али са друге стране, и клубови су морали бити на неки начин заштићени како се не би нашли у немилости играча и њихових неостварених жеља и очекивања.

Позивање на спортски оправдани разлог не произилази само као последица великог процентуалног заостатка за другим играчима, већ је неопходно да се ради о играчу који је „утврђени“ професионалац. Појам „утврђени“ професионалац је термин који није дефинисан Правилником, али се тумачењем може извести закључак који оправдава интерес успостављене норме, а самим тим и домашај заштите и клуба и играча. Сам термин „утврђени“ професионалац је постављен у прошлом времену, што указује на формираног, дефинисаног играча, дакле, не можемо говорити о почетнику. Дефинисан, утврђен играч је играч који је завршио тренажни период и стекао знање и способност да може да допринесе коначном исходу утакмице. Обзиром да Правилник у Анексу 4 јасно дефинише да период тренирања играча траје од његове 12 до 23 године, па можемо закључити да се члан 15 Правилника односи на играча који има најмање 23 године, односно на играча који је евидентно завршио свој тренажни период пре 21 године о чему је већ било речи раније. Ниво игре „утврђеног“ професионалца мора бити барем на нивоу игре коју пружају играчи који редовно играју утакмице. Из тог разлога је нужно у сваком појединачном случају

²⁹³ Други голман најчешће не брани на више од две, три званичне утакмице током сезоне. Фактички, улога другог голмана у тиму се састоји од потребе за мењањем главног, првог голмана у случају црвеног картона или повреде. При таквом стању ствари, други голман свакако не може да се позива на спортски оправдани разлог за раскид уговора.

испитати све релевантне чињенице како би се могла донети одлука о постојању спортског оправданог разлога за раскид уговора.

Уколико надлежни орган утврди постојање спортског оправданог разлога у ситуацији када се играч позвао на ту околност приликом једностраног раскида уговора, клуб не може тражити да се због тога успостави спортска санкција према играчу. То је и логично, обзиром да је клуб иницирао ситуацију и својим чињењем/нечињењем допронео одлуци играча да раскине уговор и напусти клуб. Са друге стране, клуб може тражити компензацију/накнаду због једностраног раскида. За разлику од једностраног раскида уговора због основаног разлога када се не може тражити ни успостављање спортске санкције, ни исплата компензације/накнаде, код спортског основаног разлога клуб може тражити исплату компензације/накнаде због једностраног раскида уговора. Разлог (*ratio*) овакве норме налазимо у чињеници да је клуб свакако уложио у играча током трајања сезоне у смислу плаћања тренера, опреме, стана и сл. Ти трошкови реално постоје и могу бити тражени од клуба, односно може се успоставити обавеза исплате такве компензације/накнаде. Ситуација у којој клуб није уводио играча на терен, односно није му дао заслужену минутажу током такмичарске сезоне, не ослобађа играча обавезе плаћања компензације/накнаде према клубу. Члан 15 Правилника дозвољава да играч заштити себе и своје интересе у таквој ситуацији и напусти клуб у потрази за бољом понудом. У том смислу, клуб не може инсистирати на кажњавању играча и тражити успостављање спортских санкција према играчу из разлога што је клуб својим поступком онемогућио спортско изражавање тог играча на званичним утакмицама. За играча то представља склањање са тржишта и умањење његове тржишне вредности, што је данас, у доба комерцијализације спорта неприхватљиво понашање. Такође, клуб може и изгубити право да тражи исплату компензације/накнаде уколико играч докаже да је клуб поступао злонамерно и да је потпуно запоставио играчев спортски прогрес. Члан 15 наводи да компензација може бити плаћена, што значи да и клуб може остати без права на исту уколико се током утврђивања постојања спортског основаног разлога докаже да је клуб према играчу поступао на начин који је неприхватљив у спортском смислу.

Уколико играч настоји да се позове на спортски оправдани разлог и једнострано раскине уговор са клубом, то мора учинити најкасније петнаестог дана

од дана када је клуб у коме је играч регистрован одиграо последњу званичну утакмицу у сезони. После тог рока играч ће моћи да раскине уговор по истом основу, обзиром да се тиме не може избрисати постојање спортског оправданог разлога, али се према играчу могу успоставити дисциплинске санкције. После истека поменутог рока морају се сагледати и интереси клуба из разлога што у зависности од тренутка обавештења о раскиду уговора клуб мора тражити новог играча који ће доћи на његово место, а што је време до почетка нове сезоне краће већи су и трошкови за клуб, односно мања је вероватноћа за проналажењем адекватне замене. Овде наилазимо на парадокс интереса клуба и играча. Играч настоји да напусти клуб зато што је био запостављен и није излазио на терен у задовољавајућем проценту, а клубу по одласку играча треба довољно времена да му нађе замену. Међутим, *ratio* норме није толико контрадикторан колико се то на први поглед чини, из разлога што у том тренутку интерес тима долази на прво место. Када се каже да је потребно наћи замену за играча који је напустио тим, потребно је то схватити у интересу свих играча који треба да се такмиче у наредној сезони и који треба да створе већу конкуритивност клуба. Из тог разлога је проналажење новог играча који ће моћи да се уклопи у ново окружење на задовољавајући начин веома важно, тако да је време у том погледу јако драгоцено за клуб и не може се дозволити играчу који напушта клуб, без обзира што то чини због кривице клуба, да спречава напредак будућег тима. Дакле, уколико би се играч позвао на спортски основани разлог за раскид уговора после истека рока од 15 дана (од дана када је клуб у коме је регистрован одиграо последњу утакмицу у сезони), морао би да компензује клубу штету коју је претрпео због недозвољеног начина раскида уговора.

Члан 17 Правилника регулише последице раскида уговора без оправданог разлога. Поменути члан уводи два основна принципа који се манифестују у случају раскида уговора без оправданог разлога - принцип накнаде/обештећења и принцип успостављања спортских санкција. Наведени принципи су успостављени ради обезбеђења уговорне стабилности и очувања уговорног односа. Из тог разлога страна која повреди своје уговорне обавезе биће суочена са предвиђеним санкцијама чији је задатак и генерална превенција. Спортско право представља, у смислу спорова који се воде и који произилазе из уговорних односа, један сложени систем прецедената. Смисао заштите спортиста, клубова и уопште спорта, произилази из потребе за

сигурношћу која извире из решених случајева. На тај начин се смисао поједине норме развија у правцу вишег интереса, односно у смислу заштите игре и спортског такмичења.

„У свим случајевима, уговорна страна која повреди своје уговорне обавезе ће платити компензацију/накнаду/обештећење. У складу са одредбама из члана 20 и Анекса 4 који су у вези са накнадом за тренирање и уколико није другачије уговорено, накнада/обештећење у случају повреде уговорних обавеза ће се обрачунавати на начин што ће се посебна пажња посветити закону земље у питању, специфичности спорта и свим другим објективним критеријумима. Ти критеријуми нарочито подразумевају зараду и друге користи које се дугују играчу под постојећим уговором и/или под новим уговором, време до истека постојећег уговора највише до пет година, хонораре и трошкове који су плаћени или који су настали према бившем клубу (амортизованим за време трајања уговора) и питању да ли је повреда уговорне обавезе (раскид) настала за време заштићеног периода.

Захтев за обештећењем се не може преносити. Уколико се од професионалног фудбалера захтава исплата обештећења, и тај играч и његов нови клуб ће бити солидарно одговорни за ту обавезу. Одредба о висини износа обештећења може бити унета у уговор или договорена између уговорних страна“.²⁹⁴

Правилник недвосмислено успоставља обавезу обештећења уговорне стране која није повредила своје обавезе. Начин и висина обештећења се обрачунава у складу са предвиђеним критеријумима, али се у сваком појединачном случају посебна пажња мора посветити законодавству земље у питању. Из тог разлога, висина накнаде може варирати у зависности од националног законодавства конкретне земље. Правилник, дакле, успоставља императивну обавезу обештећења за случај раскида уговора без оправданог разлога, али конкретизацију висине накнаде оставља, када се узму у обзир сви критеријуми наведени у члану 17 ст. 1, и националном законодавству. Тиме се штити интерес спорта, али се истовремено успоставља и активна сарадња са конкретном државом и утиче се на повећање свести о узимању у обзир специфичности спорта приликом стварања легислативе. То је

²⁹⁴ Regulations for the Status and Transfer of Players, FIFA, 2010, op. cit, чл. 17 ст. 1 и 2.

нужан детаљ који у крајњој линији води и усаглашавању националних законодавстава по овом питању.

На утврђивање висине накнаде утиче и тренутак раскида уговора без оправданог разлога, односно у зависности да ли је истекао период времена којим се настоји заштитити уговорни однос између клуба и играча висина компензације може бити већа или мања.²⁹⁵

Тај, такозвани, „заштићени период“ обавезује уговорне стране, односно клуб и професионалног играча да одрже закључени уговор барем до истека периода који се сматра заштићеним. Поменути период заштите већу пажњу посвећује млађим професионалним играчима, односно играчима који нису напунили 28 година живота, у ком случају је дужина заштите уговорног односа дужа и траје три године или три сезоне. Код старијих професионалних играча, играча који су навршили 28 годину живота период заштите уговорног односа траје две године или две сезоне. Овакав вид заштите уговорног односа је успостављен искључиво у циљу заштите интереса игре и очувања тима. Такође, млађи професионални играчи се настоје везати за један клуб за нешто дужи временски период од старијих играча. Санкција за непоштовање ове идеје очувања интереса игре и услед настојања играча или клуба да без оправданог разлога раскину уговор јесте обештећење друге уговорне стране. На висину обештећења директно утиче и чињеница да ли је уговор раскинут пре или после истека заштићеног периода, односно колико је времена остало до истека заштићеног периода. Утицај на одређивање висине обештећења је већи што је прошло мање времена од закључења уговора и обрнуто.

Одредба из чл. 17 ст. 1 недвосмислено представља својеврсно упозорење за клуб и за професионалног играча да се не могу тек тако премишљати око уговора који су закључили и да га не могу раскидати без последица.

Са друге стране, Правилник у ставу 2 истога члана забрањује преношење захтева за обештећење на лице ван уговорног односа. То значи да дужничко

²⁹⁵ То је тзв. „заштићени период“, који обухвата три целокупне сезоне или три године, зависно од тога шта је прво наступило, а који период почиње да тече од тренутка ступања уговора на снагу у ситуацији када је закључен са професионалним играчем пре његовог 28. рођендана односно период који обухвата две целокупне сезоне или две године у зависности шта је прво наступило, а који период почиње да тече од тренутка ступања уговора на снагу у ситуацији када је закључен са професионалним играчем после његовог 28. рођендана.

поверилачки однос који је настао ракидом уговора без основаног разлога представља затворени круг лица која могу учествовати у томе. Конкретна норма онемогућава да се ситуација настала поводом ове околности између клуба и играча користи за решавање потраживања из неких других односа.

Оно што норма дозвољава је уговарање клаузуле „сопственог откупа“ којом се клуб и професионални играч унапред договарају око износа компензације у случају једностраног раскида уговора без оправданог разлога. Поменута клаузула може бити ствар претходног уговорања, али и ствар накнадног договора између уговорних страна. На тај начин се омогућава да се договором или претходном сагласношћу која је унета у уговор, превазиђу потенцијани спорови око висине износа компензације/обештећења. Поједина спортска законодавства чак обавезују уговорне стране да унесу у уговор клаузулу сопственог откупа,²⁹⁶ док друге земље то забрањују уколико није у сагласности са императивним одредбама закона о раду. На питање да ли је боље знати висину компензације у случају раскида уговора без оправданог разлога или не, не може се дати једноставан одговор. У ситуацији када је у уговор унета клаузула сопственог откупа и клуб и играч уживају извесну сигурност, обзиром да је тиме клуб себи обезбедио сигуран новчани износ у случају раскида уговора, а играч је у позицији да у било ком тренутку преговара око преласка у други клуб без бојазни од успостављања спортских санкција. Спортске санкције, о којима ће касније бити речи, код овог начина раскида уговора су обавезан део санкције, под условом да је уговор раскинут пре истека заштићеног периода, а који погађа клуб или играча у зависности ко је раскинуо уговор без оправданог разлога. Међутим, када је у уговор унета клаузула сопственог откупа, спортска санкција не може бити успостављена из разлога што су се и играч и клуб унапред договорили о могућности раскида уговора без оправданог разлога и одредили су износ компензације у том случају. Клуб који је заинтересован за таквог играча унапред ће знати висину износа компензације који га може теретити,²⁹⁷ а истовремено ће моћи да рачуна на тог играча обзиром да спортска санкција не може бити успостављена. Са друге стране, овим путем се дозвољава да клуб или играч у

²⁹⁶ У Шпанији је то регулисано Краљевским декретом (Real Decreto) број 1006/1985 од 26. јуна 1985. године, који регулише запошљавање професионалних спортиста.

²⁹⁷ Правилник предвиђа солидарну одговорност како професионалног играча тако и новог клуба, без обзира да ли је нови клуб имао утицаја на одлуку играча да раскине уговор.

било ком тренутку пре истека заштићеног периода могу раскинути уговор без оправданог разлога и да ће, осим плаћања договорене компензације, проћи некажњено. Износ компензације који се унапред договара може бити јако висок када су у питању фудбалске звезде, али тај износ може бити и јако мали када се ради о мање познатим или непознатим играчима.

Мислим да се омогућавањем оваквог договора између клуба и професионалног играча на мала врати уводи могућност избегавања заштите општег интереса спорта и даје се легитимитет повреди уговорне обавезе која треба да проузрокује успостављање спортске санкције која је и предвиђена у циљу превенције и заштите спортског интереса. Компензација/обештећење је санкција којом се регулишу међусобни односи клуба и играча, али спортска санкција је нешто што превазилази тај међусобни однос. У том смислу, ако на могућност уговарања клузале сопственог откупа гледамо као на својеврсно поравнање између уговорних страна, не можемо рећи да је то довољан разлог за избегавање успостављања спортских санкција према страни која је у повреди, из разлога што је спортска санкција ствар превенције и упозорења, како за уговорне стране тако и за остале учеснике у фудбалу као спорту, а компензација је везана искључиво за конкретан клуб и конкретног играча.

Правилник у чл. 17 ст. 3, 4 и 5 регулише питања у вези са успостављањем спортских санкција према клубу или играчу у зависности од тога ко је повредио императивну одредбу и раскинуо уговор без оправданог разлога пре истека заштићеног периода:

„Додатно, уз обавезу плаћања компензације/обештећења, према сваком играчу за кога је утврђено да је повредио уговорну обавезу за време трајања заштићеног периода биће успостављене спортске санкције. Спортска санкција обухвата четворомесечну забрану играња на званичним утакмицама. У случају постојања отежавајућих околности забрана играња ће трајати 6 месеци. Спортске санкције ступају на снагу одмах у тренутку када је одлука саопштена/достављена играчу. Спортске санкције се неће примењивати (биће суспендоване) у периоду између последње званичне утакмице у сезони и прве званичне утакмице у следећој сезони. У оба случаја суспензија спортских санкција се односи на националне купове и

међународне шампионате за клубове. Поменута суспензија се неће примењивати (неће се узети у обзир) уколико је играч званични члан репрезентације фудбалске асоцијације за коју је подобан да наступа, а та асоцијација учествује на завршном такмичењу међународног турнира у периоду између последње утакмице и прве утакмице у следећој сезони. Једнострано раскид уговора без оправданог разлога или без спортског оправданог разлога по истеку заштићеног периода неће резултирати спортским санкцијама. Међутим, по истеку заштићеног периода, у ситуацији када играч у року од 15 дана од завршетка последњег званичног меча у сезони (укључујући и националне купове) није обавестио клуб код кога је регистрован да раскида уговор, према том играчу могу бити успостављене дисциплинске мере. Заштићени период почиње поново да тече у ситуацији када је због обнављања уговора трајање претходног уговора продужено.

Додатно, поред обавезе плаћања компензације/обештећења, спортске санкције ће бити успостављене према клубу уколико се утврди да је повредио уговорну обавезу, односно уколико се утврди да је утицао на повреду уговорне обавезе за време трајања заштићеног периода. Претпоставка је, осим уколико се не утврди супротно, да је клуб који је потписао уговор са професионалним играчем који је раскинуо уговор са претходним клубом без оправданог разлога, утицао на играча да изврши повреду. Клубу ће бити забрањено да региструје новог играча/е, национално или међународно, у трајању од два регистрациона периода.

Свака особа, предвиђена ФИФА Статутом и ФИФА правилницима (званичници клубова, агенти играча, играчи и други), који се понашају на начин усмерен на проузроковање повреде уговорне обавезе између клуба и професионалног играча, са циљем олакшавања трансфера играча, биће санкционисана.²⁹⁸

Члан 17 Правилника предвиђа у ставовима 3 и 4 разлоге за успостављање спортских санкција према играчу, односно према клубу у случају раскида уговора пре истека рока заштићеног периода. Из поменутог члана се види да спортска санкција представља допуну примарне санкције (компензације) која ће бити примењена уколико се утврди повреда уговорне обавезе. Спортска санкција, дакле, није могућност, већ допуна примарне санкције и испољава се као неновчани део

²⁹⁸ Regulations for the Status and Transfer of Players, FIFA, 2010, op. cit, чл. 17 ст.3, 4 и 5.

целокупне казне. Новац који се добија као компензација у одређеним ситуацијама није толико значајан као време у коме играч или клуб не могу да наступају на званичним утакмицама, односно у коме не могу да региструју нове играче. На тај начин казна превазилази међусобни однос клуба и играча и добија карактер генералне превенције.

Правилник предвиђа да се примена спортске санкције суспендује у периоду у коме се не одигравају клубска такмичења, односно у периоду од завршетка сезоне до почетка нове сезоне. То је и уведено из разлога што у том периоду одмора и припрема за наредну сезону играч не би осетио значај спортске санкције и иста не би имала већи значај. Али када се примена санкције манифестује на почетку званичне сезоне, када се игра за што бољи пласман, онда санкција добија свој пуни смисао и испољава се двојачко, и према самом играчу, који не може да се појављује на терену, и према клубу који не може да рачуна на тог играча. Новина у односу на ФИФА Правилник из 2009. године је та што је суспензија примене санкција ограничена у ситуацији када играч треба да наступи за своју репрезентацију. Такмичења националних репрезентација су идеално место на коме играчи „продају“ свој таленат заинтересованим клубовима и у тој ситуацији суспензија забране играчу да наступи на такмичењу добија двоструки смисао. Први је ствар престижа, обзиром да је наступање за националну репрезентацију сан сваког фудбалера, а други разлог, у данашњем тренутку можда и значајнији од првог је што се играчу пружа прилика да увећа своју тржишну вредност. Бољи учинак на такмичењу директно води повећању интересовања према том играчу. Из тог разлога је и нови Правилник предвидео суспензију ограничења примене спортских санкција у периоду одржавања међународних завршних турнира. Поменуте манифестације, попут светског и европског првенства у фудбалу, одржавају се у том међупериоду између две сезоне клубских такмичења. Та такмичења су често прекретница за поједине играче и добар начин да прикажу свој таленат. Међутим, играчи који су повредили члан 17 Правилника и према којима су успостављене спортске санкције не могу да наступају на овом такмичењу у периоду трајања спортске санкције. На овај начин се постиже озбиљна превенција у понашању професионалних фудбалера. Бављење фудбалом је за њих начин обезбеђивања средстава за живот, а свако неиграње може значити

губитак новца, а у крајњој инстанци и завршетак каријере. У спорту је време од суштинског значаја и играч не сме себи дозволити да губи време на такав начин.

Питање очувања уговорног односа између клуба и играча и омогућавања слободе кретања је решен на начин што по истеку заштићеног периода спортске санкције не могу бити успостављене ни према играчу ни према клубу. Тиме је омогућено да играч уз плаћање компензације/обештећења промени клуб. Ово је значајна одредба из разлога што се не успоставља забрана наступања која је од суштинског значаја за играча. Међутим, играчу је наметнута обавеза да мора обавестити клуб о својој намери најкасније у року од 15 дана од завршетка последње утакмице у сезони. Тиме се успоставља одговорност играча за своје поступке и спречавање наношења штете клубу због неблаговременог обавештавања о свом одласку. Правилник предвиђа у случају прекорачења постављеног рока успостављање дисциплинских мера према играчу. Дакле, играч не може бити санкционисан четворомесечном, односно шестомесечном забраном играња, већ искључиво мером предвиђеном Дисциплинским правилником.²⁹⁹

3. Регистрација професионалних фудбалера

ФИФА Правилник о статусу и трансферу играча је посветио посебну пажњу дефинисању начина и поступка регистрације играча у циљу спречавања злоупотреба, а ради омогућавања потпунијег прегледа броја играча којим располаже једна фудбалска асоцијација. У том смислу Правилник, у трећем поглављу, регулише питања играчеве подобности за учествовање у организованом фудбалу, играчеве регистрације и играчевог трансфера, односно преласка у други клуб.

„У складу са одредбама из члана 2 овог Правилника, играч, да би наступао за клуб, мора бити регистрован при фудбалској асоцијацији у питању, било као професионалац било као аматер. Једино играч који је регистрован је подобан да учествује у организованом фудбалу. Чином регистрације играч пристаје да поштује Статут и Правилнике ФИФА-е, конфедерација и асоцијација.

²⁹⁹ То су санкције попут упозорења, укора, новчане казне, забране играња једне утакмице и сл. Види више: FIFA Disciplinary Code, FIFA, 2011, чл. 10 и 11, <http://www.fifa.com/mm/document/affederation/administration/50/02/75/discoinhalte.pdf>

Играч не може бити регистрован у два клуба истовремено.

За време једне сезоне играч може бити регистрован у највише три клуба. За време овог периода играч може играти званичне утакмице само у два клуба. Као изузетак овом правилу, играч који прелази из једног клуба у други, а који клубови припадају асоцијацијама са преклапајућим сезонама (тј. почетак сезоне лето/јесен, а не зима/пролеће) могу бити подобни да играју на званичним утакмицама и за трећи клуб за време релевантне сезоне, под условом да је играч у целости поступио у складу са уговорним обавезама према претходним клубовима. Једнако, одредбе које се односе на регистрационе периоде (чл. 6), као и одредбе које регулишу минимално трајање уговорне обавезе (чл. 18 ст. 2) морају бити поштоване.

У сваком случају, посебна пажња се мора посветити спортском интегритету такмичења. Национална фудбалска асоцијација, чланица ФИФА-е, мора предвидети строжа индивидуална такмичарска правила која ће нарочито забранити да играч игра за више од два клуба која се такмиче у националном првенству или купу за време једне сезоне.³⁰⁰

На овај начин се настоји обезбедити контрола играча који играју за своје клубове. Подобност за играњем на званичним утакмицама се стиче регистрацијом, која је заправо последња контрола којом се играч подводи под списак светских фудбалера. Услове за наступање одређује клуб, али основни услов без кога и играч и клуб могу бити кажњени, огледа се у регистрацији конкретног играча. Регистрацијом при одређеној фудбалској асоцијацији ствара се претпоставка да је играч упознат са целокупном регулативом фудбалског спорта и играч се истовремено обавезује да ће исту поштовати. На тај начин се ствара посебна обавеза упознавања са правима и обавезама која произилазе не само из уговора који је играч потписао са клубом, већ и из ФИФА Статута, статута конкретне асоцијације и свих осталих правилника и докумената који регулишу питање односа између клуба и играча, али и односа играча према фудбалу као спорту.³⁰¹

³⁰⁰ Regulations for the Status and Transfer of Players, FIFA, 2010, op. cit, чл. 5 ст. 1, 2, 3 и 4.

³⁰¹ Уколико узмемо за пример играча из фудбалског клуба Црвена Звезда, исти мора поштовати Статут и правила тог фудбалског клуба, али и Статут и правила Фудбалског савеза Србије, Статут и правила УЕФА-е као фудбалске конфедерације којој Фудбалски савез Србије припада и на крају Статут и правила ФИФА-е, као међународне фудбалске организације. Сви поменути статут и правилници морају бити хијерархијски усаглашени са истим непосредно више асоцијације/организације све до

Подобност играча за наступање у званичним утакмицама долази из регистрације при асоцијацији/савезу коме клуб за који играч треба да наступа припада. Регистрација играча је последица процене подобности играча за наступање у конкретном клубу. До регистрације може доћи из различитих разлога: уколико играч никада раније није био регистрован при некој асоцијацији/савезу, у ком случају говоримо о првој регистрацији; затим приликом домаћег трансфера и приликом међународног трансфера играча. Домаћи трансфер подразумева ситуацију када је играч у оквиру исте асоцијације променио клуб. У тој ситуацији евиденција о играчу пролази кроз званични списак активних играча који се води при конкретној асоцијацији и која испитујући критеријуме за регистрацију врши нову регистрацију играча после чега играч може прећи и наступати за други клуб. Сам поступак и начин промене клуба у истој асоцијацији се регулише правилима саме асоцијације. Међународни трансфер подразумева ситуацију када играч мења клуб и прелази у други клуб који припада другој националној асоцијацији. У тој ситуацији, асоцијација из које играч одлази мора да изда међународни трансферни сертификат, који представља документ о испуњености свих услова за прелазак/трансфер, након чега се врши регистрација тог играча при новој асоцијацији.

Како би се осигурала искључивост наступања за конкретан клуб, Правилник је предвидео да играч не може бити регистрован за два клуба истовремено. На тај начин клуб који је потписао уговор са играчем има искључиво право на тог играча све до тренутка истека уговора, раскида или у случају позајмице играча, о чему ће касније бити више речи, до враћања играча из другог клуба. Играч под уговором не може у тим ситуацијама наступати за још неки клуб. Регистрација играча онемогућава превид или тајно наступање за више клубова истовремено.

Са друге стране, како би се спречило да играч учестало мења клуб и тиме нарушава концепт игре клуба/ова који рачунају на њега, Правилник је предвидео да се током једне сезоне играч може регистровати за највише три клуба, при чему може званично наступати за највише два клуба, осим у ситуацији када се преклапају сезоне две асоцијације у ком случају би играч могао званично наступати и за трећи клуб. Ту долази до изражаја значај регистрације играча, обзиром да се сваки прелазак у други

ФИФА-е, која је кровна организација која уређује питања фудбалског спорта на светском нивоу. Тиме се фудбалска правила усаглашавају и постају једнообразна.

клуб, било у оквиру исте асоцијације, било на међународном нивоу, мора регистровати. У том смислу, евиденција која се прави за сваког играча посебно и која се уписује у његов играчки пасош сужава могућност прекорачења броја дозвољених регистрација током једне играчке сезоне. Незадовољство играча клубом или обрнуто може резултирати променом клуба највише два пута, односно три у случају преклапања сезона између две асоцијације.³⁰²

Питање које се намеће из одредбе предвиђене ставом 3 члана 5 Правилника се односи на регулативу могућности промене клуба кроз регистрацију трансфера играча. Можда на први поглед делује противречно и несхватљиво када се каже да играч не може наступати за два клуба истовремено (чл. 5 ст. 2), а већ у следећем ставу се наводи како играч током једне сезоне може бити регистрован у највише три клуба. Идеја која се жели исказати и која је директно везана за једну реч која прави ту суштинску разлику у успостављању дистинкције између става 2 и става 3 односи се на реч „истовремено“, која повезује и раздваја поменуте ставове Правилника. Дакле, играч не може истовремено наступати за неколико клубова, али током једне сезоне може променити највише три клуба у којим ће бити регистрован и за које ће моћи потпуно легитимно играти без повреде било које одредбе Правилника. Начин реализације овога права огледа се у ситуацији када је играч потписао уговор са клубом у летњем прелазном периоду, али и поред наступања за тај клуб на званичним утакмицама играч није задовољан својим ангажманом те споразумно раскине уговор са клубом и у зимском прелазном периоду потпише уговор са другим клубом за који ће наступати на званичним утакмицама у наставку сезоне. На тај начин би играч током једне сезоне био званично регистрован за два клуба, али у два различита и потпуно одвојена временска тренутка. До исте ситуације ће доћи и када играч и клуб не раскину уговор, већ играч оде у други клуб по основу позајмице. Такође, могуће је да играч потпише уговор са клубом у летњем прелазном периоду, али пре истека летњег регистрационог периода и пре него што је одиграо иједну званичну утакмицу за тај клуб, играч и клуб се сагласе да по основу позајмице играч

³⁰² ФИФА Правилник о статусу и трансферу играча из 2005. године је предвиђао следећи концепт: „Играч може бити регистрован за највише три клуба у периоду од 01. јула до 30. јуна наредне године. У том периоду, играч може званично наступати за два клуба“. Овај концепт је већ у првим изменама Правилника 2008. године напуштен из разлога флексибилнијег приступа питању трајања једне играчке сезоне.

пређе у други клуб. У том тренутку играч је већ имао две регистрације у току исте сезоне, односно био је регистрован за клуб са којим је потписао уговор, а затим за клуб у који је прешао по основу позајмице. На полусезони играч прекида позајмицу са другим клубом за који је наступао на званичним утакмицама и прелази у трећи клуб, такође по основу позајмице и за тај клуб игра званичне утакмице до краја сезоне. У овој ситуацији имамо играча који је током сезоне био регистрован за три клуба, али је само за два клуба наступао на званичним утакмицама из ког разлога ФИФА Правилник није повређен.³⁰³

4. Пријава за регистрацију играча

ФИФА Правилник у члану 8 предвиђа обавезу да „пријава за регистрацију професионалног играча мора бити поднета заједно са копијом играчевог уговора. Надлежни орган, приликом одлучивања, има дискреционо право да узме у обзир све измене уговора или додатне споразуме који нису достављени на превиђени начин“.³⁰⁴ Правилник овим путем настоји, са једне стране, да онемогући фиктивну регистрацију играча, а са друге стране, да спречи избегавање закључивања уговора. Тиме се постиже преко потребна контрола рада клубова и наставља се процес „легализације“ односа клуб – професионални играч. У складу са цитираном одредбом, клуб је у обавези да приликом подношења захтева за регистрацију играча депонује у националној фудбалској асоцијацији копију уговора са играчем, све евентуалне измене тог уговора, као и остале промене које се могу тицати статуса играча, његове зараде или других релевантних чињеница везаних за уговор.

Други део поменутог члана предвиђа дискреционо право за надлежни орган који одлучује о правима и обавезама клуба и/или играча у случају спора, у којој ситуацији приликом одлучивања не мора разматрати накнадно поднете измене уговора које нису благовремено пријављене, односно које су достављене тек по настанку спора, а у циљу да се добије већа компензација због, на пример, раскида уговора. На овај начин се ставља до знања потенцијалним странама у поступку да

³⁰³ Commentary on the Regulations for the Status and Transfer of Players, FIFA, стр. 18.

³⁰⁴ Regulations for the Status and Transfer of Players, FIFA, 2010, op.cit, чл. 8.

пропуштаће пријављивања било којих измена уговора, може произвести само негативне последице по њих.

4.1. Играчев пасош

Играчев пасош је још један важан документ који прати играча током његове каријере, а који доказује играчево искуство и практично подиже његову тржишну вредност уколико пасош указује на играње за велике клубове. Пасош, наравно, нема само ту функцију, већ омогућава и лакше праћење клубова у којима је играч тренирао/играо од свог 12 рођендана, а који податак је важан за утврђивање права клубова на компензацију за тренирање и механизам солидарности. У члану 7 Правилника предвиђена је обавеза издавања и уписивања података у играчев пасош. „Асоцијација која спроводи поступак регистрације у обавези је да клубу код кога је играч регистрован достави играчев пасош који садржи све релевантне податке о играчу. Играчев пасош мора садржати податке о клубу/клубовима за које је играч играо од сезоне у којој је играч напунио 12 година. Уколико рођендан пада између сезона, играчев пасош ће указивати на клуб за који је играч играо у сезони после играчевог рођендана.“³⁰⁵

Евентуално спорно питање првог уписа података у играчев пасош у ситуацији када играч током сезоне напуни 12 година решава се уписом у пасош оног клуба за који је играч тренирао/играо у тренутку када је напунио 12 година. Таква ситуација може настати уколико је играч током сезоне променио два клуба, али је у првом делу сезоне имао 11 година, а у другом делу сезоне је напунио 12 година и то пошто је већ прешао у други клуб. У тој ситуацији у играчевом пасошу први клуб неће бити уписан. Овај тренутак може бити веома важан када се ради о играчу чији ће каснији трансфери бити милионски и у којој ситуацији сваки клуб у коме је играч тренирао/играо од своје 12 године добија одређени проценат од сваког трансфера тог играча по основу механизма солидарности. Први клуб из наведеног примера у том случају не би имао право да захтева било какву исплату по основу каснијих трансфера тог играча.

³⁰⁵ Ibid, чл. 7

ФИФА Правилник у свом Анексу 3а наводи да асоцијација која издаје међународни трансферни сертификат мора уз исти да приложи и копију играчевог пасоша³⁰⁶. Ова обавеза је предвиђена из разлога што нови клуб има рок од 30 дана од дана регистрације играча да исплати свим клубовима у којима је играч играо од своје 12 године износ „механизма солидарности“. Нови клуб је у обавези да обрачуна те износе и изврши исплату, а то се омогућава на начин што се из играчевог пасоша који је достављен уз међународни трансферни сертификат види који клубови имају право на исплату поменутог износа³⁰⁷. ФИФА Коментар Правилника о статусу и трансферу играча сугерише да се копија играчевог пасоша доставља и у случају трансфера играча који није професионалац. Разлог томе је што постоји могућност да играч–аматер, у једном тренутку постане професионалац када се успоставља обавеза исплате износа по основу механизма солидарности и накнаде за тренирање³⁰⁸. Када се ради о играчу који није професионалац, обавези достављања копије играчевог пасоша уз међународни трансферни сертификат, не подлеже асоцијација из које играч одлази. Ово из разлога што нови клуб још увек нема обавезу исплате износа по основу накнаде за тренирање и механизма солидарности. Међутим, ФИФА сугерише такав поступак из разлога што се на тај начин лакше води евиденција промене клубова и у случају преласка у професионалце значајно се скраћује време утврђивања клубова за које је играч трнирао/играо од своје 12 године. Стара асоцијација, такође, не може одбити захтев нове асоцијације да достави копију играчевог пасоша у ситуацији када се ради о аматерском играчу.

Када говоримо о подацима које играчев пасош мора да садржи, ФИФА Коментар Правилника наводи следеће:

Име, презиме и датум рођења играча;

Име клуба/клубова, категорије и временског оквира регистрације играча од његовог 12 рођендана; као и

³⁰⁶ Ibid, Анекс 3а, чл.2 ст.3

³⁰⁷ Обавеза исплате износа механизма солидарности је предвиђена у Анексу 5 чл. 2 ст.1 и 2 важећег ФИФА Правилника о статусу и трансферу играча.

³⁰⁸ Commentary on the Regulations for the Status and Transfer of Players, стр. 26.

Асоцијацију којој клуб припада.³⁰⁹

На основу поменутих података нови клуб недвосмислено стиче увид у своју обавезу исплате механизма солидарности и накнаде за тренирање клубовима у којима је играч играо од своје 12 године.

5. Позајмица професионалних играча

ФИФА Правилник у члану 10 уређује питање преласка играча у други клуб по основу позајмице. Сам назив члана 10, „Позајмица професионалних играча“, сугерише да се ова могућност не може користити када су у питању фудбалери аматери, односно искључена је аналогна примена овога члана на играче који немају статус професионалног играча. Као што је већ речено, Правилник раздваја професионалне играче са онима који то нису у члану 2 став 2 и наводи, између осталих услова за утврђивање статуса професионалног играча, да професионални играч има закључен писмени уговор са клубом. У том смислу, играчи који немају закључен писмени уговор са клубом не могу бити субјекти уговора о позајмици. Са друге стране, само постојање писменог уговора са клубом не значи да се ради о професионалном играчу уколико његова плата не превазилази реалне трошкове који оптерећују тог играча. Статус професионалног фудбалера је недвосмислено дефинисан поменутиим чланом и стога је питање примене могућности из члана 10 Правилника на остале потенцијалне субјекте уговора о зајму искључено.

„Професионални играч може бити позајмљен другом клубу по основу писменог споразума између играча и клубова у питању. Свака позајмица подлеже истим правилима која се примењују приликом трансфера играча, укључујући и одредбе накнаде за тренирање и механизма солидарности.

У складу са одредбом из члана 5 став 3, минимални период зајма може бити у времену између два регистрациона периода.

³⁰⁹ Ibid, стр. 26.

Клуб који је прихватио играча по основу зајма није овлашћен да га даље трансферише трећем клубу без писмене сагласности клуба који је пустио играча по основу зајма и играча у питању.³¹⁰

Већ из става 1 се наслућује да се у случају позајмице закључује својеврсни трипартитни уговор између клуба који позајмљује играча, клуба код кога играч одлази на позајмицу и самог играча. На тај начин се ствара правни основ за позајмицу и омогућава пуноправно учествовање играча на званичним утакмицама клуба коме је позајмљен. Трипартитни уговор је потребан из разлога што се основни уговор између играча и старог клуба не раскида, већ се његово дејство суспендује на одређени временски период, односно до истека рока трајања уговора о позајмици играча. У том смислу, из основног уговора произилазе права и обавезе уговорних страна, због чега и могућност одласка играча по основу зајма у други клуб изискује сагласност воља пре свега уговорних страна из основног уговора, а потом и сагласност клуба у коме играч треба да игра по основу зајма. Стари клуб не располаже играчем као са робом, па не може у том смислу самостално одлучивати о потенцијалном зајму без сагласности играча. Из тог разлога у преговоре око будућег ангажмана и услова под којима ће играч играти улазе сви учесници тог посла. Такође, није дозвољено ни супротно, да играч без сагласности старог клуба закључи уговор о позајмици са новим клубом. Играч није носилац таквог посла, нити је у могућности због обавеза из основног уговора да преговара самостално и избегне сагласност и дозволу старог клуба за прелазак у нови клуб по основу позајмице. Трипартитним уговором се нужно морају обухватити све заинтересоване стране које учествују у овом правном послу. У ФИФА Коментару Правилника се наводи и могућност да клубови међусобно закључују уговор о позајмици, а да играч даје своју сагласност на то накнадним потписивањем уговора.³¹¹ Оваква опција је слична трипартитном споразуму, са том разликом што се у уговору не појављују три стране, већ две (стари и нови клуб), а играч својим потписом даје сагласност и пристанак на услове из уговора о позајмици. У ситуацији да играч не стави свој потпис на такав уговор, ствара се обавеза да играч и нови клуб закључе споразум којим ће регулисати своја права и обавезе. У свакој варијанти, сагласност свих је нужна за реализацију

³¹⁰ Regulations for the Status and Transfer of Players, FIFA, 2010, op. cit, чл. 10 ст. 1, 2 и 3.

³¹¹ Commentary on the Regulations for the Status and Transfer of Players, op. cit, стр. 31 и даље.

уговора о позајмици играча, односно без постојања сагласности свих учесника, овакав споразум би био ништав.

Јако је важно напоменути да позајмица представља својеврстан облик трансфера играча и стога подлеже истим правилима као када се ради о трансферу. Суштински посматрано, код позајмице играч прелази у други клуб, што се дешава и приликом трансфера. Наступање за нови клуб није ни на који начин ограничено, осим временским трајањем уговора о позајмици. Посматрано из тог угла, позајмица је идентична трансферу, а административни поступак који претходи реализацији позајмице се не разликује од поступка трансфера играча. То произилази из Анекса 3 Правилника у коме се изричито наводи да се правила која су предвиђена за трансфер играча примењују и у случају позајмице играча. Такође, приликом позајмице играча у случају преласка у другу националну асоцијацију, потребно је захтевати међународни трансферни сертификат уз који се, поред осталих докумената, прилаже и уговор о позајмици играча. На тај начин се ставља знак једнакости између трансфера и позајмице по питању документације која је потребна за реализацију позајмице играча. Са друге стране, по истеку уговора о позајмици, поступак повратка играча у стари клуб је праћен повраћајем међународног трансферног сертификата асоцијацији која је тај сертификат првобитно издала. То наводи на закључак да је и у обрнутом поступку, поступку повратка играча, неопходно испоштовати процедуру која се захтева приликом класичног трансфера играча. Не може се, дакле, избећи администрација која се тражи за трансфер играча, само зато што се ради о позајмици играча.³¹² Идентичан административни поступак између трансфера и позајмице играча указује да је позајмица заправо својеврстан вид трансфера. То је јако важно нагласити из разлога што се и код трансфера и код позајмице играча јављају идентична права и обавезе. У том смислу, позајмица играча се може реализовати једино у регистрационом периоду у коме се дозвољавају трансфери играча. Као што је у цитираном члану 10 Правилника неведено, свака позајмица подлеже истим правилима као и код трансфера играча, укључујући ту и правила која се односе на накнаду за тренирање и механизам солидарности. Поменута саобразност трансфера и

³¹² Види више: Анекс 3, чл. 8.3, у вези са чланом 8.2, важећег ФИФА Правилника.

позајмице је објашњена, међутим, питање накнаде за тренирање и исплате одређеног износа клубовима по основу механизма солидарности захтева додатно појашњење.

Накнада за тренирање и износ по основу механизма солидарности представљају својеврсну новчану компензацију која се исплаћује клубовима који су учествовали у „стварању“ играча у периоду од његове 12 до 23 године. У том смислу, код позајмице играча ова обавеза се испољава у оба смера, односно нови клуб, код кога је играч дошао по основу позајмице има обавезу да 5% од износа накнаде коју исплаћује клубу из кога је играч дошао задржи у циљу исплаћивања свим клубовима у којима је играч тренирао/играо у поменутом периоду. И обрнуто, уколико играч који се позајмљује другом клубу још увек није напунио 23 године живота, нови клуб стиче право да буде корисник износа накнаде за тренирање и износа механизма солидарности.³¹³ Основ за изложено је идентична последица која се манифестује и код трансфера играча и код промене клуба по основу позајмице играча. Разлог због кога је успостављена ова могућност је важно питање које се може поставити. Који је *raison d'être* позајмљивања играча другом клубу и задржавања права на тог играча по основу основног уговора са играчем? Одговор се налази у користи која произилази из таквог привременог преласка у други клуб. Развојни пут од талентованог играча до врхунске звезде изискује искуство које долази са годинама играња. Без тог искуства талентовани играч често не може да се пробије на начин који то могу играчи са искуством. Таленат је нешто што играч носи са собом од свог рођења и у тренутку када започне своју каријеру, таленат је једино што има. Питање талента и изразитог талента је питање бржег или споријег напредовања у каријери. Међутим, питање искуства у такмичењима, играња важних утакмица и решавање притиска у моменту извођења једанаестерца, на пример, таленат не може да реши. Ту се захтева искуство играча које се стиче учествовањем на званичним утакмицама. Искуство је врло често разлог зашто се у стартној постави на важним утакмицама не појављују млади и талентовани играчи. Искуство је у таквим ситуацијама од пресудног значаја и потреба за пружањем што боље партије најчешће не долази од младих и талентованих фудбалера. Ти играчи тренирају и чекају своју прилику, а искуство стичу кроз мање важне утакмице. Са друге стране, прилика за искуствени развој

³¹³ Види више: Commentary on the Regulations for the Status and Transfer of Players, FIFA, op. cit, стр. 32.

талента и његово прерастање у искуствени доживљај игре захтева активност и учешће на утакмицама на којима млади таленти најчешће немају приступа. Клуб који је закључио уговор са играчем за кога сматра да је изузетан таленат и који би у догледном периоду могао да замени звезду из стартне поставе која игра на његовом месту, не сме пропустити прилику да тај таленат не усавршава и да га не искористи. Понуда која се даје таквом играчу се односи на позајмицу другом клубу у коме ће играч кроз званичне утакмице стицати искуство, а што ће на крају искористити првобитни клуб. На тај начин, клуб спречава незадовољног талентованог играча да оде из клуба, а истовремено му омогућава спортски развој. У том смислу, питање права и обавеза из основног уговора се суспендују на период позајмице, а самим тим и обавеза главног клуба да исплаћује зараду позајмљеном играчу. ФИФА Правилник не регулише питање начина реализације права и обавеза у уговору којим се регулише позајмица, из ког разлога се и различити интереси позајмице манифестују и кристалишу у пракси. Често се дешава да главни клуб, у циљу развоја талента мадог играча, закључи уговор о позајмици са другим клубом и обавезе се да ће током трајања позајмице исплаћивати део играчеве месечне зараде или да ће чак исплаћивати целокупни износ зараде. Основни клуб на тај начин жели своме играчу обезбедити да развија свој таленат и игра у стартној постави новог клуба до тренутка када више неће морати бити резерва старијег и искуснијег играча у свом матичном клубу.

У том смислу, позајмице играча могу бити конципирани на различите начине. Мањи клубови су најчешће заинтересовани за такав споразум из разлога што не могу себи приуштити искуснијег и скупљег играча. Таква ситуација може бити подједнако корисна за оба клуба. Основни клуб задржава право на свог играча и има одређену сигурност за будућност свога тима, а мањи клуб привремено добија играча који ће им побољшати успех на такмичењима, али што је још важније, обезбедиће себи додатни извор прихода по основу накнаде за тренирање и механизма солидарности. Мањем клубу одговара да утиче на развој талента из разлога што успех који тај играч оствари током касније каријере повећава његову тржишну вредност, а самим тим се повећава и висина новчаног износа на коју клубови који су учествовали у тренирању тог играча имају право.

Често се дешава и да супер звезде одлазе по основу позајмице у друге клубове у циљу повећавања атрактивности такмичења. На тај начин се избегава плаћање великих новчаних износа за трансферну накнаду, обзиром да не долази до откупа уговора од основног клуба, а истовремено се ствара основ за повећање прихода кроз већу продају карата, опреме и права на телевизијски пренос тих утакмица.³¹⁴

6. Нерегистровани играчи

Идеја обезбеђивања контроле и поштовања успостављених правила у спорту изискује истовремено санкционисање непоштовања истих. У зависности од циља који се жели постићи и санкције варирају. Од утврђивање постојања намере, учешћа у делу, последици која је наступила или може наступити и сличног, санкција може бити строжа или блажа. Поступак утврђивања постојања повреде мора у сваком случају бити спроведен из два разлога: 1) како би се испитао конкретан случај и утврдио степен одговорности учесника у повреди, 2) и како би се превентивно утицало на остале учеснике у спорту указивањем да се одређена понашања неће толерисати.

Када говоримо о регистрацији играча, нужно је упозорити учеснике на последице непоштовања успостављених норми. ФИФА Правилник у члану 11 предвиђа категорију „нерегистрованих играча“ и упозорава клубове и играче на неизбежност санкција са којима се могу сусрести.

Одредба члана 11 ФИФА Правилника о статусу и трансферу играча гласи: „Сваки играч који није регистрован при асоцијацији/савезу, а који наступа за клуб на званичним утакмицама сматраће се да игра противно успостављеним правилима. Без обзира на било коју меру која је потребна да се исправи спортска последица таквог појављивања играча, санкција може бити успостављена и према играчу и/или према

³¹⁴ Одличан пример за наведене разлоге закључења уговора о позајмици је енглески фудбалер Дејвид Бекам (David Beckham). Бекам је своју каријеру као сениор започео 1993. године у фудбалском клубу Манчестер Јунајтид. Како би стекао искуство које треба да поседује првотимац Манчестер Јунајтида, Дејвид Бекам је по основу уговора о позајмици послат у фудбалски клуб Престон Норт Енд (Preston North End) за сезону 1994-1995. Касније као врхунски играч и светски признати фудбалер, Дејвид Бекам је као играч америчког фудбалског клуба из Лос Анђелеса, Лос Анђелес Галакси (Los Angeles Galaxy), два пута прелазео у италијански фудбалски клуб Милан по основу уговора о позајмици и то 2009. и 2010. године.

клубу. Право да успостави санкције има асоцијација или организатор конкретног такмичења“.³¹⁵ Нерегистровани играчи, у складу са цитираном одредбом, су сви играчи који нису регистровани при асоцијацији, а омогућено им је од стране клуба да играју једну или више званичних утакмица. На тај начин се директно крше одредбе Правилника које императивном нормом налажу регистрацију играча и утврђивање тачне евиденције активних професионалних фудбалера.³¹⁶

Потреба поштовања прописаних услова и њихова универзална примена изискује строгу контролу која има за циљ спречавање злоупотреба. Како би се добило такмичење у коме ће бољи победити, потребно је да сви поштују прописане услове у којој ситуацији ће победник произаћи искључиво из боље тактике тренера, као и талента и искуства његових играча. У тренутку када се правила не поштују и када нема контроле поштовања правила, спортска победа губи свој значај, а победник произилази из категорије која није својствена спорту. У таквој ситуацији долази до конфузије и избегавања једнообразности, а спорт губи свој смисао.

Регистрација играча не омогућава само статистичко праћење стања у спорту, већ обезбеђује и извесност самог такмичења, увид у снагу противника, његову тактику и способности. На тај начин се ствара једнообразни модел по коме функционише такмичење, а који значи обезбеђивање истих услова за све.

Како би се санкција за непоштовање одредбе из чл. 11 Правилника могла применити, неопходно је да се играч који није регистрован појави на званичној утакмици. Званична утакмица може бити утакмица у националном првенству или националном купу или утакмица на међународном такмичењу клубова. У таквој ситуацији играч који није уписан у регистар који се води при националној асоцијацији/савезу, директно крши одредбу чл. 11 и у том тренутку настаје потреба за успостављањем санкција. Одредба чл. 11 је искључива и односи се на званичне утакмице, што води закључку да играч може да се прикључи клубу и да тренира, а да не крши поменуту одредбу. Циљ норме је спречавање угрожавања могућности упознавања противника, нарушавања компетативности игре, вођења статистике

³¹⁵ Regulations for the Status and Transfer of Players, FIFA, 2010, op. cit, чл. 11.

³¹⁶ Сходно евиденцији ФИФА-е, око 270.000.000 људи је данас активно укључено у фудбалски спорт. Од тога је 265.000.000 мушких и женских фудбалера, а око 5.000.000 судија и осталих званичника овога спорта, што све заједно чини око 4% укупне светске популације. Види на: <http://www.fifa.com/worldfootball/bigcount/index.html>

такмичења, али и вршења упоређивања и процене спортских резултата. То се може постићи једино кроз једнообразна правила чиме се ствара погодно тле за развој и унапређење игре.

Начин на који је дефинисана норма можда није довољно конзистентан и омогућава дискрециони третман према играчу и према клубу од стране надлежног органа пред којим се води поступак за утврђивање повреде норме и изрицање санкције због тога. Субјект повреде поменуте норме може бити како играч тако и клуб. Међутим, норма предвиђа да санкције могу бити успостављене и према играчу и/или према клубу. На тај начин се ствара могућност дискреционог одлучивања која санкција ће се применити. Када говоримо о клубу, обавеза пријављивања новог играча је основна обавеза клуба. Из тога произилази да је клуб поступао умишљајно када није регистровао новог играча. Евентуални пропуст регистрације играча од стране клуба из разлога који не представља намерно поступање не сме водити ублажавању казне, зато што је клуб у обавези да сваког играча региструје, услед чега се оправдања не смеју толерисати или посматрати на било који други начин, осим као умишљај. Потреба за тим произилази из потребе за превенцијом и наметањем обавезе поштовања успостављене норме.

Када говоримо о играчу који није регистрован, а који учествује на званичној утакмици, можемо рећи да тај играч свесно пристаје да учествује у такмичењу и поред чињенице да није регистрован, што нас опет доводи до умишљаја. Међутим, у ситуацији када играч није знао да клуб није извршио регистрацију, не можемо говорити о умишљајном поступању играча и тада орган пред којим се води поступак испитује случај и утврђује степен одговорности и одређује казну.

Норма дозвољава успостављање санкције и то оставља органу пред којим се води поступак. Однос кривице, када говоримо о клубу и играчу, нужно претеже на страну клуба који мора знати које су обавезе које га оптерећују и које мора поштовати. Играч са друге стране, не мора знати да мора бити регистрован, али то не сме бити основ за некажњавање. Сваки играч који потписује уговор са клубом мора бити упознат са својим правима и обавезама, па чак и да клуб то пропусти да учини. Данас, играчи имају своје агенте који за њих обављају послове око трансфера чиме се умањује степен непознавања својих обавеза.

Последица учешћа нерегистрованог играча на званичној утакмици може резултирати двојако. Први начин којим се кажњава клуб за који је играо нерегистровани играч је губитак меча и проглашење службеног резултата. Питање тренутка када је уочено учешће нерегистрованог играча на званичној утакмици је веома важно, обзиром да се бодовно клуб може наћи у веома незгодној ситуацији. Уколико је, на пример, клуб одиграо четири званичне утакмице у којима је учествовао нерегистровани играч, све четири утакмице ће бити завршене службеним резултатом у корист клуба који је био противник. Тиме се долази у ситуацију да спорни клуб не надокнађује утакмице, већ се сматра да је клуб играо и изгубио. На овај начин се, кроз спортску санкцију, успоставља компетативни баланс и равноправност такмичења.

Питање санкционисања клуба и/или играча је други сегмент кажњавања и он зависи од сваког конкретног случаја. Тада надлежни орган који води поступак стиче дискреционо право да успостави и друге санкције према клубу и/или играчу, а у зависности од процене и степена кривице. Важно је напоменути да ФИФА Дисциплински правилник у чл. 7 предвиђа да је, осим уколико другачије није прописано, свака повреда правилника кажњива, без обзира на то да ли је учињена умишљајно или нехатно.³¹⁷ Како чл. 11 Правилника о статусу и трансферу играча не предвиђа да ли је за повреду норме потребно поступати умишљајно, можемо закључити да је могућност санкционисања примењива и у ситуацији нехатног поступања.

Колико је озбиљан приступ поштовању регистрације играча, можемо видети кроз пример фудбалског клуба Нанитон Таун (Nuneaton Town)³¹⁸ који је због учешћа нерегистрованог играча на званичној утакмици кажњен са £500 казне и умањењем укупног броја бодова освојених током првенства за шест, што је резултирало немогућношћу учешћа у плеј офу првенства. Нерегистровани играч због кога је дошло до кажњавања клуба је нападач Енди Браун (Andy Brown) који није правилно регистрован после истека уговора о позајмици. Енди Браун је одиграо две званичне утакмице, али обзиром да није био регистрован, обе утакмице су окончане службеним резултатом на штету Нанитон Тауна. До изрицања поменуте казне је

³¹⁷ FIFA Disciplinary Code, FIFA, 2011, секција 1, чл. 7.

³¹⁸ Фудбалски клуб Нанитон таун је енглески клуб који се такмичи у Северној конференцији.

дошло без обзира што се ради о административној грешци, а не о умишљају, међутим, као што је већ напоменуто, то није разлог за некажњавање. Последице оваквог понашања челника клуба морају се посматрати и из шире перспективе, обзиром да се не тичу искључиво односа клуба и играча, већ је и питање испољавања према навијачима важан сегмент постојања клуба. Из тог разлога је и управни одбор клуба дао званично саопштење у коме се извињава свим навијачима због јединствених и изузетних околности које су довеле до кажњавања и да је све предузето да се избегну сличне околности убудуће.³¹⁹

7. Извршење дисциплинских суспензија

Питање спровођења дисциплинских суспензија је важно у ситуацији када играч коме је изречена суспензија треба да промени клуб. Начин извршења суспензије зависи од начина којим се приступа проблему. Основно питање је да ли играч коме је изречена дисциплинска суспензија може да промени клуб док траје казна?

Основ кажњавања који се провлачи у оваквој ситуацији искључиво је везан за играча и изречена казна директно погађа играча, али индиректно и клуб за који наступа. Суспензија, као казна која се одређује према играчу, није ни у каквој вези са клубом за који играч треба да наступа, па се самим тим и питање потенцијалне забране трансфера у таквој ситуацији не може повезати са овом казном. Изречена мера суспензије је уско везана за немогућност играња, а забрана промене клуба би била додатна казна коју није успоставио надлежни орган који је одлучивао о казни. Трансфер играча не може поништити изречену меру суспензије, већ се казна преноси на забрану играња и под окриљем нове асоцијације. Питање трансфера играча коме је изречена казна суспензије на тај начин постаје ирелевантно, обзиром да се суспензија уписује у евиденцију,³²⁰ док питање где ће се реализовати, односно у ком клубу, није

³¹⁹ Види више на: <http://www.coventrytelegraph.net/news/coventry-news/nuneaton-town-deducted-six-points-3028787>

³²⁰ Подаци о опоменама, искључењима и суспензијама се чувају у централном компјутерском систему ФИФА-е сходно члану 35 ФИФА Дисциплинског правилника. Интересантан је податак да је Контролни и дисциплински орган УЕФА-е (UEFA's Control and Disciplinary Body) 28.11.2000. године казнио ФК Црвена Звезда због увођења у игру два играча под суспензијом у утакмици против

од значаја из разлога што забрана играња прати играча без обзира да ли је променио клуб или није. Са друге стране, да ли ће неки клуб ангажовати играча који је под суспензијом и у складу са тим рачунати на њега тек након одређеног времена у зависности од дужине трајања изречене суспензије, питање је пословног интереса тог клуба и није релевантно за проблем суспензије тог играча. ФИФА Правилник о статусу и трансферу играча у члану 12 предвиђа ову ситуацију. „Било која дисциплинска суспензија која је успостављена према играчу пре трансфера, мора бити извршена или примењена од стране нове асоцијације при којој је играч регистрован. Бивша асоцијација је, приликом издавања међународног трансферног сертификата, обавезна да писменим путем обавести нову асоцијацију о свакој санкцији.“³²¹ Поменута одредба недвосмислено дозвољава трансфер играча према коме је успостављена санкција суспензије уз обавезу одслужења, односно дослужења изречене санкције у новом клубу. Забрана трансфера у оваквој ситуацији би била додатна казна и тиме би се обезвредила сврха изречене санкције која сама по себи не забрањује трансфер, већ искључиво забрану наступања на утакмицама.

Обавеза старе асоцијације је да писменим путем обавести нову асоцијацију о постојању суспензије, односно о томе да ли играч тек треба да отпочне са извршењем своје казне или да је доврши у новом клубу. У складу са тим, стара асоцијација стиче обавезу да подсети нови клуб о постојању санкције и у ком временском периоду играч не може да наступа на званичним утакмицама.

шпанског клуба Селта де Виго (Real Club Celta de Vigo). Казна се састојала у губитку утакмице службеним резултатом 3-0, а играчима који су били под суспензијом, а који су ипак изведени на терен, суспензија је продужена за још једну утакмицу. Види више на: <http://kassiesa.home.xs4all.nl/bert/uefa/news/001128.html>

³²¹ Regulations for the Status and Transfer of Players, FIFA, 2010, op. cit, чл. 12.

8. Унификација правила трансфера професионалних фудбалера

Потреба за заштитом игре од различитих злоупотреба које су се током година усавршавале, временом је постала нужна обзиром да је идентитет спорта почео да се губи. Велики број манипулација се манифестовао током трансфера фудбалера, што је проузроковало негативне последице не само по спорт већ и по спортисте који су били оруђе у рукама појединаца. Трансфер спортиста је постао параван за различите начине личног богаћења. Такву праксу је требало искоренити темељним прописима и коришћењем модерне технологије. И поред успостављања прописа који су ограничили трансфер играча ван регистрационих периода још 2001. године, злоупотребе приликом трансфера играча нису искорењене, већ напротив, исте су постале софистицираније. Питање разраде прописа који су дефинисали могућност трансфера играча изискивало је праћење тока трансфера играча и тачности података који се исказују. Једино је на тај начин могла бити успостављена потпуна контрола над трансфером фудбалера и једино је на тај начин могао да се стекне потпуни увид у регуларност овог поступка. Могућности модерне технологије су омогућиле стварање потребног система контроле. На 57. ФИФА Конгресу одржаном 2007. године донета је одлука да се успостави јединствени систем контроле трансфера професионалних спортиста, који ће допринети савладавању већине злоупотреба у поступку трансфера играча. Систем је назван Трансфер мечинг систем (Transfer matching system)³²², односно систем упоређивања трансферних података кроз јединствени систем за праћење и почео је да се примењује као обавезан за све чланове ФИФА-е од 1. октобра 2010. године.

Усклађивањем правила која се односе на регистрационе периоде у којим играчи могу да прелазе из једног клуба у други и правила која дефинишу систем контроле приликом вршења трансфера, створена је чврста подлога за искорењивање злоупотреба приликом трансфера играча и омогућено је да се кроз транспарентност

³²² У даљем тексту ТМС.

поступка обезбеди сигурност за играче који су постали незаштићени и препуштени милости власника клубова.

8.1. Регистрациони периоди

Регистрациони периоди представљају временске периоде у којима је трансфер професионалних фудбалера дозвољен. Ови временски интервали су успостављени у циљу очувања интегритета игре и ради спречавања несувислих премештања играча из клуба у клуб. Током регистрационих периода клубови формирају своје тимове и припремају се за почетак, односно за наставак такмичарске сезоне. На овај начин се успоставља ред и предвидљивост игре клуба који се такмичи. Ономогућавањем вршења трансфера играча током целе године ствара се и погодно тле за хомогенизацију тима и потенцијално освајање титуле. У супротном, играчи и клубови би користили погодност промене клуба, односно играча и тиме би игра изгубила сваки смисао. Стварањем строгих правила и клубови и играчи у тренутку потписивања уговора су свесни не само својих права и обавеза, већ и могућности везаних за промену играча, односно промену клуба.

Правила која ближе дефинишу регистрационе периоде успостављена су 2001. године, када је донет први Правилник о статусу и трансферу играча. Историјски гледано, читав концепт трансфера играча је био заснован на повреди начела слободе трговине. Вишедеценијска борба играча да се кроз судске поступке изборе за праведнији третман резултирала је случајем Босман, када је коначно трансфер професионалних спортиста подведен под оквире права Европске уније. Обзиром да је ФИФА била принуђена да своја правила усклади са правилима која су била наметнута европском фудбалу од стране Европског суда правде, читав фудбалски свет се приклонио новом трансферном поретку професионалних спортиста. Европски фудбал је био и јесте окосница светског фудбала и начин решавања проблема у Европи има велики утицај на светски фудбал. Из тог разлога ФИФА је морала предузети одговарајуће мере како би се ускладила са ауторитетима који су кроз сваку пресуду улазили све више у област спорта. У том смислу, спорт је од потпуне индиферентности државе прешао у зону интеграције и заштите основних постулата свих грана права која се испољавају у спорту. Тиме је извршен огроман утицај на

развој спортског права, који настоји да обједини различите потребе заштите. Спортске организације настоје сачувати спорт као игру и тиме очувати интегритет игре, конкретно фудбала, а право Европске уније и национална законодавства настоје заштитити слабије стране које нису заштићене у мери у којој је то потребно. Из тог разлога, пре случаја Босман, у име заштите интегритета игре, стварана су правила која нису била примерена модерном друштву. Међутим, када је спорт изашао из сенке социјалног покрета и постао комерцијализован и када је спортиста почео да бива третиран као и сваки други радник, спорт је почео да се мења из корена. То је све допринело стварању баланса између идеје правне заштите спортске игре, која правила успостављају међународне спортске организације, и идеје правне заштите појединца, које норме су вековима успостављане и дефинисане. Можемо рећи да је тек у тренутку успостављања сарадње између ауторитета који обликују спорт и ауторитета ван спорта, омогућено да се спорт постави на темеље који ће омогућити боље функционисање идеје модерног, комерцијализованог спорта и то кроз контролу и правну заштиту свих учесника.

У том смислу, поменути Правилник о статусу и трансферу играча из 2001. године је први пут и дефинисао правила која се тичу регистрационих периода професионалних фудбалера. Каснији Правилници су ова правила усавршавала и допуњавала, да би тренутно важећи Правилник, из 2010. године, у поменута правила уврстио и правила која се односе на систем упоређивања трансферних података који је омогућио свеобухватну контролу трансфера професионалних спортиста. Када говоримо о поступку преласка играча из једног клуба у други, тренутно важећи Правилник о статусу и трансферу играча то дефинише на следећи начин:

„Регистрација играча је могућа једино за време једног од два регистрациона периода које утврђује релевантна асоцијација. Изузетно, професионални играч коме је уговор са клубом истекао пре истека рока регистрационог периода, може бити регистрован ван регистрационог периода. Асоцијација је овлашћена да региструје таквог професионалног играча под условом да је посебна пажња посвећена спортском интегритету релевантног такмичења. У ситуацији када је уговор раскинут по основу оправданог разлога, ФИФА може, у складу са чланом 22, донети привремене мере како би се избегле злоупотребе.

Први регистрациони период ће почети после завршетка сезоне и нормално ће трајати до почетка нове сезоне. Овај период не сме трајати више од 12 недеља. Други регистрациони период ће нормално почети на средини сезоне и не сме трајати више од 4 недеље. Оба регистрациона периода у току сезоне ће бити унета у систем за упоређивање трансферних података (ТМС) и то најкасније 12 месеци пре њиховог ступања на снагу (види Анекс 3, чл. 5.1, став 1). ФИФА ће утврдити датуме за сваку асоцијацију/савез која по овом захтеву не поступи на време.

Играчи могу бити регистровани, не узимајући у обзир изузетак предвиђен чл. 6 ст. 1, једино када клуб, за време регистрационог периода, достави релевантној асоцијацији, валидну пријаву.

Одредбе које се тичу регистрационих периода се не примењују у такмичењима у којима учествују искључиво аматери. Релевантна асоцијација ће одредити периоде када играчи код оваквих такмичења могу бити регистровани узимајући у обзир да је посебна пажња посвећена спортском интегритету релевантног такмичења.³²³

Поменута норма успоставља за све националне асоцијације обавезу прецизирања регистрационих периода у оквиру којих је једино могуће реализовати трансфер професионалних играча. Свака асоцијација је у обавези да утврди два регистрациона периода и да те термине достави надлежном органу ФИФА-е најкасније дванаест месеци пре почетка примене тако успостављеног рока. На тај начин се успоставља сигурност и код клубова и код играча када могу да почну са реализацијом формирања новог тима или да изврше одговарајуће промене у тиму, односно у ком тренутку играч може да промени клуб у својој или у некој другој фудбалској асоцијацији. Тиме се отварају врата широкој могућности избора и дефинише се тренутак у коме ће клуб или играч моћи да реализује будући трансфер. Регистрациони период се још назива и трансферни период, односно трансферни (отворени) прозор из разлога што се у тачно одређеном тренутку отвара могућност за реализацију трансфера играча. Правилник оставља националним асоцијацијама самосталност у одређивању тачног тренутка у којем ће регистрациони периоди започети, али одређује максимални рок трајања тих периода. Главни трансферни

³²³ Ibid, чл. 6.

период може трајати највише 12 недеља и он обично почиње да тече на крају такмичарске сезоне. У том тренутку клубови сабирају утиске и резултате из претходног периода и крећу у реализацију започетих преговора са играчима које желе да виде у свом тиму. То је период у коме се праве одлучујуће измене које клубу треба да повећају успех у наредној сезони. Други трансферни период је период који почиње на полусезони и траје највише 4 недеље. Овај знатно краћи трансферни период служи клубовима да замене повређене играче или да обезбеде тиму појачање на одређеном месту у игри које је окарактерисано као слабије. Оба трансферна периода националне асоцијације самостално одређују у складу са интересима игре, али и у складу са географским подручјем, климом и сл. У том смислу, трансферни периоди у зависности од асоцијације у питању и узимајући у обзир све светске асоцијације, не падају у истом временском тренутку.³²⁴ Управо из побројаних разлога у сваком месецу у години у некој фудбалској асоцијацији у свету постоји отворени период у коме је могуће извршити трансфер професионалног играча. Наравно, јаче лиге, односно клубови који су најатрактивнији за фудбалере, налазе се у националним асоцијацијама које своје трансферне периоде имају током јануара, јула и августа месеца и покривају око 60% свих трансфера током године. Од 208 националних фудбалских асоцијација које су чланице ФИФА-е, 50% свих трансфера играча је подељено између 24 асоцијације, а од тога 5 асоцијација покрива 18% тих трансфера.³²⁵ Асоцијација која је водећа, а која се не именује у извештају ФИФА-е покрива око 1350 трансфера играча годишње, што чини око 12% свих трансфера фудбалера у свету.

Уколико национална асоцијација не обавести надлежни орган ФИФА-е о датуму трансферних периода у сезони, Правилник предвиђа да ФИФА самостално одреди термине узимајући у обзир све релевантне чиниоце који карактеришу конкретну асоцијацију.

Обавеза реализације трансфера играча је, као што је наведено, фокусирана у два временска тренутка током једне сезоне. То је основно правило које морају поштовати и клубови и играчи. Међутим, Правилник је предвидео и ситуацију када је могуће реализовати трансфер и ван регистрационог периода, али под тачно

³²⁴ Види: http://www.epfl-europeanleagues.com/leagues_transfer_window.htm

³²⁵ Global Transfer Market, FIFA TMS GmbH, 2011, стр. 8 и даље.

дефинисаним условима. Таква ситуација се односи на играча коме је уговор са клубом истекао пре завршетка рока трансферног периода. Једино у том случају играч стиче право да се региструје при одређеној асоцијацији, ван регистрационог периода. У ситуацији истека уговора пре окончања рока трансферног периода играч стиче статус незапосленог играча и период у коме треба да нађе ангажман у другом клубу може бити јако кратак. Таквом играчу може, на пример, уговор истећи неколико дана пре истека рока трансферног периода, а да клуб за који је играо не жели да обнови уговор са њим. Разлози могу бити различити, али у сваком случају такав играч постаје незапослен, а у свету спорта интерес играња је императиван. Губитак могућности регистрације може довести до губитка ненадокнадивог времена, у спортском смислу, до следеће могућности регистрације. Како би се таква ситуација превазишла, Правилник је дао могућност играчу да се у том случају региструје при жељеној асоцијацији и после истека трансферног периода. Први услов који се тражи је да је уговор истекао током трајања регистрационог периода. Уколико то није случај, могућност за накнадни трансфер није могућа и играч би морао да чека први следећи регистрациони период у асоцијацији у којој се налази клуб за који жели да игра. Овакав концепт можда звучи строго, али трансферни периоди у различитим асоцијацијама падају у различитим временским раздобљима тако да играч може наставити да игра за клуб у некој другој асоцијацији и без узалудног губитка времена. Међутим, када говоримо о конкретној асоцијацији у којој играч жели да игра, онда губитак могућности за тим може заиста бити неповољан по играча. Фокусирање ка одређеној асоцијацији и стварање пребивалишта у одређеном граду, заснивање породице и сличне ствари не трпе драстичне промене које могу оптеретити играча у датом тренутку. Други услов који Правилник предвиђа не односи се на играча, већ на дискреционо право конкретне асоцијације да изврши регистрацију играча ван регистрационог периода, а који играч је испунио први услов који се тражи. Разлог за овакву формулацију се налази у интересу игре и самог такмичења. Уколико асоцијација процени да таква регистрација није у интересу такмичења, не мора дозволити регистрацију. Овакав „уступак“ ставља на пиједестал интерес игре испред интереса појединца коме је нужно да остане у форми и доброј кондицији. Иако је концепт добро замишљен, на тај начин се отварају врата корупцији у асоцијацији која треба да донесе одлуку о регистрацији таквог играча. У

том смислу потребно је да национална асоцијација у свом правилнику предвиди овакве случајеве и смањи простор дискреционог одлучивања. У том смислу национална асоцијација може предвидети крајњи рок у коме се може донети позитивна одлука по захтеву играча за регистрацијом ван регистрационог периода и сл. Са друге стране, овакви случајеви су ретки и асоцијација најчешће излази у сусрет оваквом захтеву.

Идентичан концепт са истеком уговора пре окончања регистрационог периода има и споразумни раскид уговора између клуба и играча. Сагласношћу воља уговорних страна између клуба и играча уговор се раскида, а играч стиче статус незапосленог играча. Поменута могућност није изричито дефинисана Правилником, али наведена је у ФИФА Коментару Правилника о статусу и трансферу играча. Међутим, и поред недвосмислене оправданости овакве аналогије, ситуација у којој ће споразумни раскид уговора оставити играча у немилости дискреционе одлуке одређене асоцијације је готово немогућа. Ниједан играч неће себи дозволити споразумни раскид уговора, а да пре тога није обезбедио сигурни трансфер у други клуб.

У чл. 6 ст. 1 Правилника се помиње могућност да ФИФА може донети привремене мере када је уговор раскинут по основу оправданог разлога, а како би спречила злоупотребе. Могућност успостављања привремених мера је усмерена преваходно на заштиту играча, али уз могућност очувања и интереса клуба уколико се утврди да привремена мера не може бити донета. Раскид уговора по основу оправданог разлога може се десити у било ком тренутку током сезоне, али када говоримо о регистрационим периодима, уколико би играч раскинуо уговор по поменутом основу, а клуб покренуо поступак ради утврђивања основаности раскида уговора, односно постојања оправданог разлога, играч би могао пропустити регистрациони период и могућност да наступа за жељени клуб, обзиром да у случају спора играч не би могао да се региструје зато што његов статус није решен. Са друге стране, питање да ли је учињени раскид основан или није, представља велику сметњу за излажење у сусрет, било захтеву играча за дозволом да се региструје, било клубу да регистрацију спречи. У том смислу, надлежни орган ФИФА-е може донети привремену меру и на тај начин привремено омогућити регистарацију играча у новој асоцијацији до окончања спора.

У поменутој ситуацији, поступак се дели на два органа ФИФА-е који ће решавати о основаности раскида уговора и могућности доношења привремене мере. Први орган је орган ФИФА-е надлежан за решавање спорова, а други орган је орган који одлучује о статусу играча. Оба органа ће решавати по захтевима клуба и играча, са том разликом што орган који одлучује по захтеву за издавање привремене мере мора одлучити брже из разлога што је питање регистрације играча у вези са роком из регистрационог периода. Наравно, уколико клуб не буде оспоравао основаност раскида уговора од стране играча, спора неће ни бити, међутим, клуб ће најчешће то учинити, некада само из разлога да осујети играча у даљој регистрацији, а нарочито када је сигуран у успех у спору.

Одлука о привременој мери зависи од процене да ли би привремена регистрација спречила ненадокнадиву штету за играча, да ли интерес играча превазилази интерес клуба и сл. Тиме се заправо настоји утврдити баланс мање штетних интереса који погађају играча, односно клуб. Уколико би орган који одлучује о статусу играча утврдио да постоји оправдани интерес да се дозволи одређивање привремене мере у корист играча, најчешћа мера која се тада одређује односи се на привремену дозволу за регистрацијом у другој асоцијацији која ће трајати до окончања поступка пред органом за решавање спорова. На тај начин, играч стиче могућност да игра за нови клуб по основу привремене дозволе и привременог међународног трансферног сертификата који стара асоцијација по основу привремене мера мора издати новој асоцијацији. У супротном, уколико захтев за привременом мером не би био усвојен, играч би морао да чека окончање поступка пред органом за решавање спорова, а то би, највероватније, значило и нови регистрациони период.³²⁶

³²⁶ Види више: чл. 22, 23, 24, као и Annex 3а, чл. 3 т. 6 Regulations for the Status and Transfer of Players, FIFA, 2010, *op. cit.* и Commentary on the Regulations for the Status and Transfer of Players, *op. cit.*, стр. 24 и 106.

8.2. Потреба за успостављањем и обавезност система за упоређивање трансферних података

Систем за упоређивање трансферних података (ТМС), јесте систем који је уз помоћ модерне технологије омогућио контролу међународних трансфера у фудбалу и умањио могућност злоупотреба које су се током година развијале у овом сегменту фудбала. Идеја за стварањем једног брзог, једноставног и транспарентног система који ће уједно заштитити фудбалере је усвојен по предлогу оперативне групе ФИФА-е под називом „За добробит игре“ на 57. конгресу одржаном у Цириху 2007. године. Тада је од 202 фудбалске асоцијације чланице ФИФА-е, за увођење ТМС-а гласало 199 чланица.³²⁷ Тиме је учињен веома важан помак у борби против корупције и малверзација које су карактерисале трансфер професионалних спортиста. Раније је за реализацију трансфера играча било карактеристично размењивати торбе пуне новца, које би после потписивања уговора односио власник клуба, међутим, данас је такву праксу заменио систем строге контроле протока и преноса новца преко рачуна клубова. Обавезност примене ТМС-а је замишљена у неколико фаза. Прва фаза је била фаза обуке и упознавања асоцијација и клубова са овим системом и почела је 01. јануара 2008. године, а друга фаза, односно фаза обавезне примене овог система, почела је 01. октобра 2010. године.

ТМС се односи искључиво на међународни трансфер професионалних мушких фудбалера који играју фудбал у коме учествује 11 играча и не примењује се на аматерски спорт, трансфере у оквиру исте асоцијације, нити на женски фудбал.³²⁸ Правилник о статусу и трансферу играча у одељку „Дефиниције“ у тачки 13 дефинише ТМС и наводи да је „ТМС заснован на систему умрежене базе података, чији је примарни циљ поједностављивање процеса међународног трансфера играча, као и побољшање транспарентности и протока информација“.³²⁹

³²⁷ Transfer matching system, FIFA t.m.s, 1st October 2011, Madrid, Spain, стр. 3.

³²⁸ Regulations for the Status and Transfer of Players, FIFA, 2010, op. cit, Анекс 3, чл. 1, став 5. У том смислу поступак трансфера играча кроз ТМС систем се врши једино у две ситуације: уколико је играч који прелази у други клуб професионални фудбалер и задржава то својство и у новом клубу и уколико је играч аматер, али по преласку у нови клуб стиче статус професионалног фудбалера. Уколико је играч професионални фудбалер, али у други клуб прелази у статусу аматера, поступак се неће водити кроз ТМС систем.

³²⁹ Види: Regulations for the Status and Transfer of Players, FIFA, 2010, op. cit, Definitions, тачка 13.

Електронски систем трансфера професионалних играча омогућио је строгу евиденцију активних професионалних играча који прелазе из клуба у клуб током трансферног периода. Читав поступак је поједностављен и убрзан, али и детаљно контролисан, тако да сваки погрешни унос података, случајни или намерни, доводи до блокаде могућности трансфера и испитивања разлога неподударности података. ТМС је замишљен и функционише пирамидално у циљу да се обезбеди потпуна транспарентност података, али и контрола од стране непосредно виших инстанци на челу са ФИФА-ом. У том смислу ТМС је доступан искључиво члановима ФИФА-е, односно клубовима, асоцијацијама, конфедерацијама и наравно ФИФА-и као кровној организацији која фактички и руководи овим системом. Подаци који се уносе у ТМС су ограничени у погледу ентитета који их могу видети. У том смислу, само клубови који учествују у трансферу могу видети податке који се односе на тај конкретан трансфер, док је увид у те податке онемогућен клубовима који су ван тог трансферног односа. Са друге стране, национална асоцијација којој припадају клубови има увид у сваки трансфер који се тиче клубова из те асоцијације и то је опсег дозвољеног увида у ТМС конкретне асоцијације.³³⁰ Конфедерација којој припадају националне асоцијације има увид у све трансфере из своје јурисдикције, односно са територије коју обухвата, док ФИФА контролише целокупан систем трансфера који се одиграва у оквиру чланица ФИФА-е.³³¹ ФИФА данас има 208 чланица, а систем ТМС који је постао обавезан од 01. октобра 2010. године, данас користи преко 4.800 клубова широм света.³³²

ТМС је замишљен да функционише на начин да у случају неподударања података који се уносе у систем, настаје блокада у систему, у којој ситуацији је потребно утврдити разлог због кога је систем блокирао наставак реализације трансфера. У таквој ситуацији се на екрану појављује сигнал „изузетак од валидације“³³³ који се може отклонити једино интервенцијом ФИФА правног одсека

³³⁰ ФИФА је у свом циркуларном писму (Circular No. 1405) из 2014. године још једном подвукла обавезу да информације из ТМС морају остати поверљиве. Ово циркуларно писмо је произашло по основу упита од стране асоцијација чланица, клубова и трећих страна којим су тражили да се дозволи откривање података. ФИФА је нагласила да ове информације морају остати поверљиве у складу са швајцарским законом о заштити података.

³³¹ Види више на: www.droitdusport.com

³³² По подацима Transfer matching system, FIFA t.m.s, op. cit, стр. 15, још око 500 клубова треба да прође едукацију за примену овог система.

³³³ Validation exception.

који је надлежан за поступање у том случају. Ради се о Одсеку за руковођење и статус играча који се у том тренутку активно укључује у цео процес трансфера и у посебном случајевима, уколико се утврди разлог повреде правила за рад система, може дозволити наставак започетог трансфера.³³⁴ Уколико су подаци које уносе клубови у систем поклапајући, тада још увек не може доћи до реализације трансфера из разлога што асоцијације којима клубови припадају морају проверити те податке у складу са својом документацијом. Тек тада, уколико се све поклопи, трансфер може бити реализован. Наравно, обзиром да се цео поступак врши електронским путем, стара асоцијација мора сачинити и електронски међународни трансферни сертификат, како би поступак око трансфера играча био закључен. Електронски међународни трансферни сертификат је у професионалном мушком међународном фудбалу у коме учествује 11 играча, заменио ранији сертификат који је био штампан на папиру. У том смислу, данас, без електронског сертификата, трансфер професионалног спортисте не може бити реализован.³³⁵

Како би се успоставио један контролни центар за спровођење, контролу и реализацију примене ТМС-а, ФИФА је у новембру месецу 2007. године основала друштво кћерку под називом ФИФА ТМС ГмбХ, које друштво је одговорно и за обезбеђење доступности и приступа систему. ФИФА ТМС ГмбХ се састоји од три одсека који се старају да систем функционише на замишљени начин. То су Одсек за помоћ клијентима, Одсек за целовитост и праћење поштовања прописа и Одсек за усавршавање система чији је задатак да побољша коришћење система, сигурносне сегменте система и да преноси технологију од земље до земље.

ФИФА се, дакле, стара да се ТМС примењује на начин који ће бити у потпуности поштован од стране свих својих чланица. Непоштовање примене система води могућности за успостављањем санкција према клубовима и према асоцијацијама у оквиру којих је дошло до повреде правила ТМС-а. Санкције у зависности од врсте и начина повреде могу бити укор, опомена, новчана казна, искључење са такмичења,

³³⁴ Види више на: www.droitdusport.com

³³⁵ Regulations for the Status and Transfer of Players, FIFA, 2010, op. cit, Анекс 3 чл. 5, ст. 5.2.

повраћај награда, поништење резултата утакмице, одузимање поена, премештање у нижи ранг такмичења, забрана трансфера и сл.³³⁶

Подаци који се уносе у систем су: називи клубова који учествују у трансферу, асоцијације којима клубови припадају, детаљи о предметном играчу, облик трансфера (дефинитивни прелазак у други клуб, позајмица или размена играча), висина трансферне накнаде уколико се плаћа, детаљи који се тичу накнаде за тренирање и накнаде по основу механизма солидарности, крајњи рок/ови за плаћање, информације о банкама које учествују у процесу плаћања, бројеви рачуна и сл.³³⁷ Поменути подаци, као што је већ напоменуто, подлежу вишеструкој контроли која карактерише ТМС. Међутим, и поред тога, систем може функционисати изузетно брзо. Најбржи забележени трансфер у систему ТМС-а је трајао само седам минута.³³⁸

ТМС због системског праћења података и јединствене мреже кроз коју пролазе подаци, омогућава и статистичко праћење трансфера професионалних фудбалера у различитим временским интервалима. У том смислу, 2011. године је забележено 11.500 међународних трансфера професионалних фудбалера, који податак указује на невероватан број кретања фудбалера током само једне године. Без ТМС овај број би био тешко одредив. Са друге стране, број трансфера који долази до јавности је јако мали из разлога што се спортски новинари концентришу искључиво на трансфере који су јавности интересантни и који из различитих разлога привлаче велику пажњу. Остали трансфери интересантни су само за играче и клубове који су спровели трансфер.

Статистика, која је од примене ТМС доступна, нам показује и колико одлука која је донета у случају Босман још увек утиче на одлучивање клубова за ангажовање играча којима још није истекао уговор са старим клубом. Наиме од 11.500 спроведених трансфера у 2011. години, 70% се односи на играче којима је истекао уговор са клубом и који су прешли у други клуб по основу слободног трансфера, односно без права старог клуба да тражи трансферну накнаду. Затим, 12% професионалних фудбалера је ангажовано по основу уговора о позајмици, док се 8%

³³⁶ Ibid, Annex 3, чл. 7 и 9; Global Transfer Market 2011, FIFA Transfer Matching System GmbH, Switzerland, 2011, стр. 22 и 23.

³³⁷ Ibid, Анекс 3 чл. 4 ст. 2.

³³⁸ Види на: www.fifa.com/transfer/explained

професионалних фудбалера вратило у старе клубове по истеку уговора о позајмици. Из ових података можемо видети да је само 10% фудбалера променило клуб пре истека уговора, односно уз обавезу новог клуба да плати трансферну накнаду старом клубу.³³⁹

Статистика нам показује да клубови у великој мери прате играче које желе да виде у својим редовима, али да се на плаћање трансферне накнаде клубу од кога желе да преузму играча пре истека рока трајања уговора одлучују не тако често. Клубови ће се на такав потез одлучити када се ради о играчу који може својом игром допринети у великој мери компетативности клуба, али само уколико период времена који треба да протекне до истека уговора са старим клубом изискује чекање које може само штетити форми и компетативности играча. Уколико се осврнемо на поменуту статистику из 2011. године, видећемо да је на сваког осмог играча за кога није плаћана трансферна накнада, долазио један играч за кога се клуб одлучивао да ту накнаду плати.

Захваљујући подацима који се уносе у ТМС током реализације трансфера, у могућности смо да сагледамо и остале значајне карактеристике светског фудбала. Праћењем тих података ФИФА стиче се јасан увид у тенденције које настају у клубовима и на који начин клубови користе потенцијалне недоречености прописа у своју корист. На тај начин долази до промена, али и до поштравања прописа, нарочито када се говори о трансферу малолетних фудбалера који нужно морају имати највећу заштиту.

Према подацима који произилазе из ТМС-а у 2011. години је било преко 13.000 захтева за међународним трансфером, односно за првом регистрацијом малолетних играча.³⁴⁰ Када узмемо у обзир да је у 2011. години било укупно 11.500 међународних трансфера, а да је само захтева за трансфером, односно за првом регистрацијом, малолетника било за око 2000 захтева више, тачније око 13.000, нужно се морамо запитати о начину на који је до увођења ТМС-а, функционисао трансфер малолетника. Без званичних података, без вишеинстанционе контроле и без потребе за подударањем података, многи малолетници су завршавали ван фудбала.

³³⁹ Види више: Global Transfer Market, *op. cit.*, стр. 6 и 7.

³⁴⁰ *Ibid.*, стр. 18 и 19.

ТМС је обезбедио извесну сигурност по питању трансфера малолетних спортиста, на који начин је спречио трговину децом, барем у овом сегменту живота. Од 2009. године сви трансфери малолетних фудбалера морају најпре бити дозвољени од подкомитета ФИФА Комитета за статус играча. То укључује и пријаву за прву регистрацију малолетног фудбалера у асоцијацији државе чије држављанство малолетник нема³⁴¹. Заштита малолетника је једна од основних преокупација ФИФА-е и из тог разлога је заштити малолетника посвећена посебна пажња у Правилнику о статусу и трансферу играча, а као супериорну контролу поштовања успостављених одредби из поменутог Правилника, врше националне асоцијације, конфедерације и наравно ФИФА, кроз систем ТМС.

ТМС нам, такође, указује и на старосну границу играча на коју клубови обраћају посебну пажњу приликом ангажовања професионалних фудбалера. Статистички гледано, најтраженији су играчи који имају између 21 и 27 година. Тако да можемо рећи да тренутно играчи у том периоду достижу свој играчки врхунац. Такође, играчи у том периоду су и најангажованији, па се у зависности од дужине трајања уговора са клубом, други клубови одлучују за преузимање појединих потенцијалних звезда у успону, уз обавезно плаћање трансферне накнаде старом клубу. Када гледамо кроз призму података унетих у ТМС за 2011. годину и када се запитамо који је то тип играча који се највише тражи, недвосмислено ћемо констатовати да је то Бразилац са своје 23 године живота и који није плаћен онолико колико се замишља.³⁴²

Када се питање међународних трансфера погледа са становишта рада и цене коштања истог, можемо рећи да је фудбалер из трећег света лице које се користи као јефтина радна снага, а који доноси клубу огроман профит. Наравно, неколицина тих спортиста ће прерасти у супер звезде које ће зарађивати баснословне суме новца и касније диктирати своје услове, али у односу на укупан број спортиста који мењају своје пребивалиште, тај број је занемарљив, нарочито када се упореде укупни приходи клубова и појединаца.

³⁴¹ Види више на: www.fifa.com/tms/explained

³⁴² Види више: Global Transfer Market, *op. cit.*, стр. 10 и 11.

ТМС нам омогућава и да видимо које су земље највећи расадници професионалних фудбалера. Када говоримо о земљама из којих професионални фудбалери највише одлазе у друге националне асоцијације, прво место заузимају Бразил и Аргентина. Професионални фудбалери из ове две земље чине 20% свих међународних трансфера који су се спровели у 2011. години. Међутим, када погледамо однос између ове две земље, из Бразила у друге националне асоцијације, долази око 13% укупног броја поменутих играча. Из Јужне Америке професионални фудбалери долазе још из Уругваја и Колумбије, а када говоримо о Африци, ту предњачи Нигерија. Занимљиво је да из Европе професионални фудбалери који су највише тражени како би прешли у другу националну асоцијацију су из Француске, Србије, Енглеске, Шпаније и Португала.³⁴³ Помоћу ТМС-а можемо видети које су националне асоцијације, односно клубови који им припадају, најатрактивнији професионалним фудбалерима из различитих земаља. Огроман удео у целокупном поступку око трансфера играча чини и новчани износ који се плаћа фудбалерима за прелазак у други клуб. Када говоримо о богатим земљама чије су фудбалске асоцијације и клубови значајан фактор у креирању фудбалског јавног мњења, можемо констатовати да прелазак играча у други клуб није толико гламурозан као што се то на први поглед чини. Ипак, када говоримо о сиромашнијим земљама, чији спортисти чекају било какву прилику да заиграју за познатији, углавном европски клуб, тај новчани износ, ма колико био минималан са становишта богатијих нација, представља огроман корак напред и то како у спортском, тако и у финансијском смислу.

Статистички гледано, просечна годишња зарада професионалних фудбалера на светском нивоу, износи око 244.000,00 долара. Овај износ, колико год изгледао супериорно у односу на нека друга занимања, само је просек на чију висину утичу фудбалске звезде чије зараде су незамисливе обичном човеку.³⁴⁴ Када изузмемо фудбалере са високом зарадама, долазимо до средње годишње зараде професионалних фудбалера која на светском нивоу износи 43.000,00 долара

³⁴³ Ibid, стр. 10 и 11.

³⁴⁴ Узмимо за пример фудбалера мадриског Реала Кристијана Роналда (Cristiano Ronaldo). Годишња зарада овог фудбалера износи 16.222.700,00 долара, што представља зараду од 1.351.892,00 долара месечно, односно 333.973,00 долара недељно, односно 67.594,58 долара дневно, односно 8.449,32 долара по сату, односно 140,82 долара по минути, односно 2,34 долара по секунди. Види више на: <http://www.best-reviewers.com/how-much-money-does-cristiano-ronaldo-make-2712.htm>

годишње.³⁴⁵ Поменута средња годишња зарада је такође изузетно повољна за играче из сиромашних земаља, али овде ипак говоримо о светском просеку. Када завиримо у просечне и средње зараде професионалних фудбалера по регионима добићемо податке који ће нам указати да су фудбалери ипак само модерни гладијатори од којих искључиво неколицина најбољих ужива све погодности.

Посматрајући делове света у којима се значајније игра фудбал и упоређујући просечне и средње зараде фудбалера који играју за конкретне клубове у одрговарајућим регионима, долазимо до значајних варијабли које указују на огроман јаз у зарадама професионалних фудбалера, а који не карактерише само сиромашније земље. ФИФА се у својој Публикацији о глобалном трансферном тржишту бавила, између осталог, и питањем различитости зарада у појединим фудбалским асоцијацијама широм света. У том смислу у публикацији је, без откривања имена, обрађено 10 националних асоцијација са различитих континената из којих се настојало указати на разноликост просечних и средњих зарада које карактеришу асоцијације у питању. Асоцијација названа Западна Европа 1 је асоцијација са највећом разликом између просечне и средње зараде. Просечна годишња зарада у тој асоцијацији износи 675.000,00 долара, док је средња годишња зарада у односу на поменути износ изузетно ниска и износи 83.000,00 долара. Асоцијације назване Западна Европа 2 и Западна Европа 3 имају нешто нешто блажу разлику у односу између просечне и средње годишње зараде професионалних фудбалера, али је опет та разлика изузетно висока. Просечна годишња зарада у асоцијацији Западна Европа 2 је око 550.000,00 долара, док је средња годишња зарада око 196.000,00 долара. Када погледамо асоцијацију Западна Европа 3 разлика у односу просечне годишње и средње годишње зараде је још мања и износи 350.000,00 према 85.000,00 долара, што у односу на асоцијације Западна Европа 1 и Западна Европа 2, чини тај јаз далеко блажим, али опет готово несхватљивим.³⁴⁶ Ако погледамо поменути однос и запитамо се на који начин се формирају статистички подаци који нам пружају увид у просечне и средње годишње зараде, доћи ћемо до закључка да појединци са изузетно високим зарадама утичу на формирање и просечне и средње зараде и да је реални однос разлика између појединачних зарада играча далеко већи. Капитал који је ушао

³⁴⁵ Види више: Global Transfer Market, *op. cit.*, ст. 12.

³⁴⁶ *Ibid*, стр 13, Графикон просечних и средњих зарада фудбалера.

у спорт је као свој продукт изнедрио плате појединих фудбалера које достижу цифре које нису реалне. Није искључиво таленат играча то што га издваја од других, већ целокупан пакет који тај играч нуди у оквиру своје личности. Харизмом ће привући пажњу на себе, довести спонзоре и повећавати гледаност. Играчи који, поред свог талента, то немају, неће доћи до значајних новчаних износа који се окрећу у спорту. Често се дешава да такви играчи заврше каријеру са минималним платама, док играчи који имају нешто више од пуког талента, поред огромне плате, још више новца добијају од спонзора који се утркују око таквих појединаца.

Сходно поменутом графикону, фудбалска асоцијација из Азије има најмању разлику између просечни и средње зараде. У тој асоцијацији просечна зарада је око 300.000,00 долара годишње, док је средња годишња зарада око 240.000,00 долара. Са друге стране се налазе асоцијације у којима су и просечне и средње годишње зараде играча изузетно ниске. Међу тим асоцијацијама се налазе асоцијација названа Јужна Америка 2 и асоцијација Средњи Исток у којима просечне и средње годишње зараде варирају у распону између 25.000,00 и 10.000,00 долара (просечне), односно 10.000,00 и 8.000,00 долара (средње).³⁴⁷

Из ових примера се види основни разлог зашто професионални фудбалери из земаља које имају изузетно ниске просечне и средње зараде само чекају прилику за трансфер и одлазак у клубове где су варијације између просечних и средњих зарада, и поред превеликог јаза, повољније. На тај начин се ствара тржиште професионалних фудбалера у коме је понуда далеко већа од тражње, а самим тим су и могућности за утврђивање основне плате појединих фудбалера значајно на страни клубова. Међутим, и клубови и играчи који су у центру овог поретка, из реализованог трансфера излазе више него задовољне. Играчи, јер су изашли из сиромаштва и подигли своју тржишну вредност, а клубови јер су уштедели новац, обзиром да су прошли јефтиније. Са друге стране медаље се налазе већ познати професионални фудбалери који зарађују огроман новац, а сваки њихов трансфер повлачи за собом велико интересовање јавности, обзиром да се новац који се помиње у таквим ситуацијама граничи са невероватним. Трансфер таквих фудбалера представља искључиво степеницу напред на путу ка још већем богатству. Оно што је кључно је

³⁴⁷ Ibid, стр. 13.

да талентовани фудбалери који долазе из земаља које су сиромашне и који су расли у сиромаштву, у врхунским звездама фудбала виде своју шансу и могућност за успех. Потенцијал који нуде можда ће једног дана уновчити на исти или сличан начин.

Капитал који је пласиран у спорт омогућио је креирање циљног тржишта коме тежи већина професионалних фудбалера. Наћи се на таквом тржишту није само ствар престижа, већ и гарант невероватног успеха. Данас су, без сваке сумње, клубови који се такмиче у европској Лиги Шампиона, клубови који привлаче највише интересовања и који имају најјачу конкуренцију у свету фудбала. Новац и могућност за напретком и славом је покретач свих тежњи, првенствено малолетних фудбалера, али и оних старијих. Могућност да се заигра за Барселону, Манчестер Јунајтед или неки од клубова који се редовно такмиче у Лиги Шампиона је нешто што гарантује готово тренутни успех. Једно од основних начела комунитарног права, слобода кретања људи, омогућила је да се спортисти упуте ка својој „обећаној земљи“ без већих препрека. Новац који се налази у најјачим такмичењима је магнет за све талентоване играче који у својим земљама не могу постићи већи успех. На тај начин се ствара огромна конкуренција која на једној страни, доводи до засићености дела тржишта, док на другој страни, ствара још веће сиромаштво клубова који пропадају због све чешћих одлазака талентованих играча тако да пада интересовања гледалаца за праћење националног шапионата. Тај проблем је ескалирао развојем малверзација и злоупотребом играча на најгоре могуће начине. ФИФА је услед потребе да се усагласи са императивним нормама и основним начелима комунитарног права, настојала да усклади своје прописе на начин који поред самог доношења прописа мора садржати и адекватан начин контроле и санкционисања непримене истих. Европска Унија намеће обавезу поштовања комунитарног права и у спорту, из разлога спречавања самовоље, злоупотреба и неусклађености понашања учесника у спорту, а Европски суд правде је гарант поштовања те обавезе. Обзиром да европски фудбал врши највећи утицај на светски фудбал, ФИФА је била принуђена да своје прописе прилагоди комунитарном праву и на тај начин их прошири на светски фудбал. Тада је дошло до преко потребног уједначавања прописа и контроле поштовања истих.

У том смислу ТМС је успео да наметне обавезу поштовања и искључиве примене у професионаланом фудбалу. ТМС обједињује све сегменте трансфера које је

потребно контролисати и који истовремено омогућава преглед података који се морају уписивати у систем током реализације трансфера. Важно је напоменути да ТМС није отворен стално, већ је прилагођен регистрационом периоду који је успоставила национална асоцијација. Систем садржи сат који откуцава време које је остало до истека рока могућности реализације трансфера.³⁴⁸ Уколико поменути рок није истекао трансфер играча је могућ, међутим, уколико је рок истекао, на дисплеју ће се појавити обавештење о тренутку када ће започети следећи регистрациони период.

9. Потреба за правном заштитом малолетних професионалних спортиста у случају трансфера

Заштита малолетних спортиста је идеал коме се тежи и којим се настоји обезбедити адекватан приступ у раду са будућим врхунским спортистима. Када је новац ушао у спорт и када је почела престижна трка за доминацијом на терену, године спортиста су постале значајан фактор који је почео да се експлоатише на најгори могући начин. Врхунски спортисти су постајали све млађи, а граница уласка у професионални спорт је била све нижа. Таква тенденција постоји и данас. То истовремено помера и старосну границу престанка бављења професионалним спортом из разлога што армија нове, свеже, радне снаге нестрпљиво и неумољиво чека свој тренутак. Оваква игра са годинама је производ модерног спорта и пракса која више не може бити реверзибилна. У том смислу, настојања креатора спортске легислативе се морају кретати у правцу заштите малолетника од незаустављиве тенденције која води психо-физичком деформитету њихове личности. Исцрпљујући тренинзи, повећање броја такмичења и императив очувања форме и конкурентности, представљају изузетно велико оптерећење за анатомију једне младе особе. Са друге стране, врло често се изнуреност и болне повреде „санирају“ забрањеним супстанцама које су само увод у зависност од истих. Сведоци смо све чешћих

³⁴⁸ Интересантан је пример Давида Луиза (David Luiz Moreira Marinho), фудбалера из Португалског фудбалског клуба Бенфика (Benfica) који је прешао у Енглески фудбалски клуб Челзи (Chelsea) два минута пре истека рока регистрационог периода.

изненадних смрти младих спортиста на терену.³⁴⁹ Такав темпо тренинга и такмичења нужно води и напуштању школовања и недостатку основног образовања спортиста.

Рад са малолетним спортистима носи са собом велику одговорност, обзиром да у том добу тренер има огроман утицај на развој личности. Време које малолетни спортисти проводе са својим тренером, врло често превазилази време које ови спортисти проводе са својом породицом или у школи. Из тог разлога одабир лица који ће радити са малолетницима и контрола понашања тих људи мора бити детаљно регулисана. Врло често се дешава да прилику рада са децом искористе лица која на уму имају све друго осим едукације и преношења знања малолетницима. Из тог разлога, у раду са малолетним спортистима, често долази до сексуалних злочина или психофизичког малтретирања малолетника. Огроман је број примера злоупотреба тренерског положаја од стране лица која су свој ауторитет искористила у криминогене сврхе. Велики број тих случајева никада и не изађе у јавност из разлога што малолетници нису свесни да се такав чин искоришћавања не завршава са њима и да нису једини који су жртве свог тренера. Један од познатијих случајева, који је откривен сасвим случајно од стране полицајца који је начуо разговор две малолетне спортисткиње о сексуалном искоришћавању од стране њиховог тренера. Пол Хиксон (Paul Hickson)³⁵⁰, тренер пливања, је осуђен на 17 година затвора због силовања две малолетнице и 11 извршених блудних радњи уз присилу.³⁵¹ Оваква искоришћавања невиних лица која пуна поверења према свом тренеру сигурно ступају у све што им се каже, морају бити сурово санкционисана. Из тог разлога се и прописи у спорту свакодневно мењају и прилагођавају потребама веће заштите малолетних лица у спорту. Фудбалски тренер Грахам Рикс (Graham Rix) је сексуално искористио малолетну девојку од 15 година и на суду се бранио тврдећи да се радило о сексу са пристанком малолетнице.³⁵² Случајеви који су откривени су свакако утицали на поштравање прописа који регулишу питање сексуалног искоришћавања и

³⁴⁹ Играв фудбалског клуба Ливорно (A.S. Livorno Calcio) из Италије, Пјермарио Морозини (Piermario Morosini) је 14. априла 2012. године у 31. минуту добио срчани удар и преминуо у 25. години живота. Види више на: http://www.b92.net/sport/vesti.php?yyyy=2012&mm=04&dd=14&nav_id=600650

³⁵⁰ Пол Хиксон је био тренер пливања Британског тима на Олимпијским играма у Сеулу 1988. године.

³⁵¹ Види више: Olympic coach jailed for rapes, The Times, 28. септембар 1995. године и The great betrayal, The Sunday times, 1. октобар 1995. године.

³⁵² Грахам Рикс је био тренер у енглеском фудбалском клубу Челзи (Chelsea). Види више: Vivek Chaudhary, Chelsea to stand by jailed Rix, The Guardian, 27. март 1999. године.

експлоатисања малолетника, али велики број случајева никада није учињен јавним, што због страха оштећених, што због заташкавања.

Није само сексуално искоришћавање проблем у спорту, већ и експлоатација и приморавање на тренирање које за последицу, такође, може имати психосоматска обољења. Спорт, гледано са аспекта малолетника, не сме бити поједностављен искључиво на бити или не бити. Са друге стране, професионални спорт је готово увек усмерен у том правцу, а уласком малолетника у професионални спорт, притисак на појединцу је још и већи. „Етос ватрених кочија: Библија под једном руком, а лопта под другом. Спорт промовише и штити од лошег понашања зато што није политички одговоран. Реч тренера је закон и тренер доминира играчима у сваком њиховом свесном моменту – то није ствар омогућавања такве моћи или демократије. То је као култ“³⁵³. Овакав приступ спорту је нешто што може бити прихваћено и реализовано на различите начине, а може имати велике последице по живот и здравље малолетника. Увек је ствар до тренера, а питање обликовања будућег спортисте је питање које не сме бити препуштено вољи појединца. То би било сувише опасно и зато мора бити детаљно регулисано.³⁵⁴

Када говоримо о фудбалу, ФИФА настоји да обезбеди основну заштиту малолетних фудбалера кроз ограничавање међународних трансфера ових спортиста. ФИФА у својим Правилницима о статусу и трансферу играча настоји да предвиди и покрије све потенцијалне околности које могу довести до злоупотреба малолетника. Сваки нови Правилник о статусу и трансферу играча проширује видокруг заштите малолетних фудбалера на начин што поштрава изузетке за међународни трансфер малолетника. ФИФА, као међународна организација која регулише фудбалски спорт, регулише основне постулате који представљају проблем или који могу довести до проблема. Питање међународног трансфера малолетника је врло осетљиво питање, због чега и модус заштите мора бити одговарајући. Трансфер малолетних спортиста представља највећи проблем у светском фудбалу из разлога што малолетници, али и њихови родитељи, нарочито из земаља трећег света, на сваки начин покушавају да дођу до клубова који „воде ка успеху“. Атрактивни клубови су лоцирани махом у

³⁵³ Campbell, Beatrix, Why the coast is still not clear, The Guardian, 7. новембар 1996. године, А4-2.

³⁵⁴ Многе националне фудбалске асоцијације су успоставиле допунску контролу провере личности особља које запошљавају и то на начин што траже отварање кривичне документације. Такав је случај, на пример, у Енглеској и Грчкој.

Европи, али је све више и клубова из Азије који око себе окупљају респектабилне играче и тиме повећавају интересовање за себе. Немаштина из земаља трећег света и таленат малолетника представљају изузетно моћно оружје у рукама манипулатора који зарад личног богаћења врло лако наговарају родитеље да пусте своју децу да пређу у „велики клуб“ не би ли се извукли из сиромаштва у коме живе. Таква деца се одводе од родитеља и обзиром да клубови нису увек заинтересовани за сарадњу, у огромном проценту завршавају на улицама великих градова без знања језика, без новца, без породице, без места за становање. Током година је учињен велики напор да се искристалише легислатива која ће онемогућити овакве злоупотребе. Посматрано из угла међународне спортске организације каква је ФИФА, заштита малолетника је морала бити унификована. Унификација прописа се морала огледати кроз јединствену опцију заштите, а узимајући истовремено у обзир и националне прописе и законодавство. Питање међународног трансфера је био глобални проблем који је морао бити регулисан искључиво на начин који подразумева јединствену забрану и могућност примене санкција због непоштовања одредби. ФИФА није могла да залази у регулисање питања која се тичу националног приступа у погледу положаја малолетника, нити је то било могуће. Међутим, кретање малолетника из земље у земљу у циљу развоја талента, напредовања и усавршавања, без контроле и без прописа, врло лако прелази границу између потреба спорта и трговине људима. У том смислу, потреба за опредељењем до колико година се лице третира као малолетник и потреба за дефинисањем услова под којима се (не)може реализовати прелазак у клуб друге националне асоцијације је нешто што је било нужно реализовати како би се спорт одвојио и оградио од злоупотреба и криминогених активности. То је истовремено било поље у коме је ФИФА могла и морала реаговати. Ограничење трансфера малолетних фудбалера је регулисано Правилником о статусу и трансферу играча. Тиме је на јединствен начин омогућен заједнички увид у глобални проблем и створена је контрола успостављена ради заштите лица у развоју.

Начин поступања са малолетницима у смислу тренирања, опхођења, развоја, образовања и правне заштите, јесу питања која свој *ratio* проналазе у прописима националних фудбалских и других спортских асоцијација, националном законодавству, међународним конвенцијама, комунитарном праву. На тај начин се употпуњује преко потребни опсег заштите малолетника. Комерцијализација спорта је

увела у спорт бескомпромисност у погледу третирања спортиста и у том смислу међусобна сарадња између ауторитета је постала нужна како би се спорт и његови учесници заштитили. Нужност уједначавања прописа и присиљавања на поштовање истих је кључ успеха. Спорт је толико атрактивно тржиште да не може да пропадне. Од самог почетка спортских такмичења, пословни људи су у спорту видели могућност за зарадом. Данас та зарада превазилази људску способност поимања, али управо због уласка закона привреде у спорт потреба за регулативом је постала нужна. Сигурност у поштовање прописа је, у овом тренутку, једини пут који може обезбедити колаборацију између наизглед непомирљивих стварности спорта и привреде. Анархија у овом погледу, односно незаинтересованост за кооперацију довела би до деградације спорта и игнорисања основних људских вредности и основних начела права, што би за спорт било погубно. Са друге стране, потреба за повећањем корисника спортске опреме је све више усмерена и према лицима која нису активни спортисти, из ког разлога се од професионалних спортиста праве објекти који треба да привуку масе и приволе их на куповину производа. Истовремено, а зарад повећања гледаности такмичења и поновног повећања прихода, повећава се учесталост такмичења, чиме се повећава оптерећење организма такмичара, услед чега долази до померања граница издржљивости организма професионалних спортиста. То доводи до све веће потребе за повећањем физичке спреме, напуштања школовања од стране професионалних спортиста, њиховог културног назадовања и других негативних феномена професионалног спорта. Тај темпо диктира привреда и то је негативни учинак који не може бити спречен из разлога што се у трци за зарадом налазе људи који у највећем броју случајева нису спортисти и којима људски живот не значи много. У таквој трци за профитом спортисти су, иако основни фактор успеха, заправо само средство за стицање профита. Огромна већина спортиста испада из ове трке, а само неколицина успева да узме део колача. Уколико узмемо у обзир да лица преко 18 година могу самостално да одлучују о упуштању у професионалне воде, начину стицања зараде и свим ризицима овог посла, онда се потреба заштите малолетних лица од овакве немилосрдне експлоатације мора озбиљно схватити. Из тог разлога малолетни спортисти нужно морају уживати већу правну сигурност, а опсег заштите мора бити већи.

Заштита малолетника у професионалном фудбалу је увођењем система за упоређивање трансферних података вишеструко побољшана. ТМС је увео детаљну контролу докумената у циљу реализације трансфера играча, а када говоримо о малолетним фудбалерима контрола је још строжија. Анекс 2, Правилника о статусу и трансферу играча предвиђа да „процедура за пријављивање прве регистрације малолетника сходно чл. 19, ст. 3 или за међународни трансфер који укључује малолетнике сходно чл. 19, ст. 2 биће реализована путем ТМС-а“.³⁵⁵ На овај начин се све погодности које су успостављене код реализације трансфера пунолетних лица примењују и на малолетнике уз још строжије критеријуме. Важно је напоменути да се у случају потенцијалног трансфера малолетника не прави разлика између професионалних и аматерских фудбалера. И једна и друга групација малолетника потпада под обавезу коришћења ТМС-а приликом трансфера. Тиме се постиже преко потребна обсервација кретања свих малолетних учесника у фудбалу. На сваки други начин би настојање за што широм контролом и заштитом малолетника у случају трансфера изостало.

Свака национална фудбалска асоцијација је у обавези да у једнаким временским интервалима (не дужим од три дана) проверава да ли постоје интересовања или захтеви за давање изјава која се тичу трансфера малолетника. Уколико национална асоцијација не поступа на наведени начин, биће потпуно одговорна за сваки процедурални недостатак који настане због таквог понашања.³⁵⁶ Обавеза одговорности националних асоцијација које су чланице ФИФА-е настала је као последица обуке коју су појединци прошли, а која је спроведена у свим националним фудбалским асоцијацијама од стране ФИФА ТМС ГМБХ ради упознавања са начином коришћења и функционисања система. Обзиром да је ТМС постао обавезан од 01. октобра 2010. године, све националне асоцијације су дужне да се придржавају начина рада у ТМС-у, а у складу са обуком која је спроведена. Када говоримо о малолетницима, обавеза упознавања свих заинтересованих страна са правима и обавезама је од виталног значаја за реализацију потенцијалног трансфера. На тај начин се спречавају и проблеми који могу настати због непознавања прописа или проблеми који настају у конкретним ситуацијама када се не може са сигурношћу

³⁵⁵ Regulations for the Status and Transfer of Players, FIFA, 2010, op. cit, Annex 2, чл. 1.

³⁵⁶ Ibid, чл. 2, ст 1 и 2.

знати која је документација неопходна. Тео Ван Сегелен (Teo Van Seggelen)³⁵⁷ је изјавио да „клубови, федерације и играчи морају доставити чврсте доказе да су приликом трансфера малолетника поступили у складу са строгим обавезама. Међутим, у бројним ситуацијама сам морао да одбијем реализацију трансфера зато што су ти докази били недовољни. У појединим случајевима је било зgroжавајуће видети са којим минималним информацијама клубови и играчи мисле да могу финализовати трансфер“.³⁵⁸ Из ове изјаве се јасно види да се старе навике јако тешко мењају и да је потребно да прође доста времена како би се појединци уклопили и приморали да прихвате нови систем који је успостављен ради контроле и заштите спортиста и спорта, а не личног богаћења.

Трансфер малолетника се кроз ТМС строго контролише. Документација која се тражи за реализацију трансфера је побројана у чл. 5 Анекса 2 Правилника о статусу и трансферу играча и свако одступање од неопходне документације води одбацивању захтева за трансфером. Захваљујући томе ФИФА је учила значајно смањење трансфера малолетних играча, нарочито када се говори о земљама Јужне Америке из којих је огроман број малолетника пристизао на терене европских клубова. Клубови из Јужне Америке су се жалили на европске клубове да организују запошљавање малолетникових родитеља како би се позвали на тај разлог пресељења у земљу друге фудбалске асоцијације.³⁵⁹ Данас је кроз систем ТМС-а могућност трансфера далеко контролисанија и строжа. Тренутно није више довољно задовољити формалне разлоге и спровести трансфер. Бројна документација која се захтева је доказ за то.³⁶⁰ ТМС је онемогућио непосредну погодбу за све професионалне фудбалере и тиме је добијен значајан успех у борби против злоупотребе фудбалера.

Заштита малолетних, као и пунолетних фудбалера, кроз ТМС је још у развоју и у ходу се јављају бројне потребе за побољшањем заштите. Тео Ван Сегелен је

³⁵⁷ Тео Ван Сегелен је генерални секретар ФИФпро (International Federation of Professional Footballers), међународне организације за представљање фудбалера. Тео Ван Сегелен је именован од стране ФИФА-е да испред ФИФпро учествује у надгледању реализације трансфера малолетних фудбалера.

³⁵⁸ Види више на: http://www.fifpro.org/news/news_details/427

³⁵⁹ Ibid.

³⁶⁰ Интересантан је податак да је Ван Сегелен за годину дана, са својим тимом, одлучивао о 921 захтеву за трансфером малолетних фудбалера. Од тога је 747 захтева усвојено, а 174 захтева је одбијено.

изразио забринутост за случај да малолетник буде у поступку трансфера у клуб друге асоцијације, али да трансфер буде одбијен, а малолетник се већ преселио у земљу конкретног клуба.³⁶¹ Ситуација која може настати у пракси и која може представљати потенцијални проблем предочена је од стране лица која директно одлучују о реализацији трансфера малолетника. Међутим, и поред могућности да се таква ситуација и догоди, решење се може сагледати кроз релевантне одредбе чл. 19 Правилника о статусу и трансферу играча.

Као први потенцијални услов за трансфер малолетног фудбалера, Правилник наводи пресељење родитеља малолетника у одређену земљу из разлога који нису везани за фудбал. У таквој ситуацији, уколико би се трансфер осујетио, а малолетник већ преселио у земљу друге асоцијације, егзистенција малолетника и његових родитеља не би била угрожена, обзиром да су родитељи у обавези да из других пословних интереса пређу у другу земљу и промене пребивалиште. Међутим, проблем може настати уколико је клуб који је био заинтересован за малолетника обезбедио посао родитељима, а самим тим и прелазак у односну земљу, како би задовољио поменути услов из Правилника и на тај начин обезбедио себи реализацију трансфера. Без малолетника у клубу, посао родитеља се доводи у питање. Ту се наилази на проблем који онемогућава нормалан наставак живота једне породице, али који је угрожен управо од стране родитеља који су пристали на све како би се њихово дете нашло у клубу. Такав опис сарадње није последица поштовања норме Правилника, већ управо супротно, настојање да се на легалан начин заобиђе интенција креатора конкретне норме. Из тог разлога је далекосежно размишљање од кључног значаја за остварење конкретних интереса и заштите малолетника.

Други услов је предвиђен за случај кретања малолетника који има између 16 и 18 година из једне националне асоцијације у другу, али у оквиру земаља Европске уније, односно Европске економске зоне. У таквој ситуацији Правилник дозвољава трансфер малолетника у земљу друге асоцијације под условом да нови клуб, између осталог, обезбеди малолетнику и одговарајуће академско образовање како би у случају престанка бављења фудбалом могао наставити каријеру невезану за фудбалски спорт. Дакле, када малолетник који је држављанин једне од земаља

³⁶¹ http://www.fifpro.org/news/news_details/427

Европске уније, односно Европске економске зоне, пређе у фудбалску асоцијацију друге земље која припада Европској унији, односно Европској економској зони, са малолетником се закључује посебан уговор који мора садржати све елементе које предвиђа Правилник како би се сам трансфер могао реализовати. Под претпоставком да је клуб обезбедио и испунио све предвиђене услове, али се после пресељења малолетника трансфер осујети и нереализује, поставља се питање како регулисати новонасталу ситуацију. Питање кривице за нереализацију трансфера нећемо разматрати ни у једном случају, из разлога што се у Правилнику налазе јасне норме које регулишу питање одговорности у случају једностраног раскида уговора о ангажовању фудбалера. Из тог разлога, изузећемо кривицу било које стране и покушати да одговоримо на питање нереализације трансфера после пресељења малолетника у предоченој ситуацији. Основни разлог преласка малолетника у другу асоцијацију је ангажовање у фудбалском клубу. Из тог разлога сви остали услови који су везани за прелазак и од којих зависи реализација трансфера су споредног, акцесорног, карактера у односу на бављење фудбалом. Уколико малолетник не би играо за конкретан клуб и остале обавезе клуба за обезбеђивањем допунских активности за малолетника које Правилник налаже, постају безпредметне. Дакле, уколико изузмемо питање кривице и одговорности клуба за једнострану раскид уговора о ангажовању малолетника, клуб не би био у обавези да испуни било коју обавезу коју је уговором преузео на себе, а малолетник би морао да тражи други клуб и прође поново целокупну процедуру око трансфера или да се врати у земљу свог држављанства.

Забринутост по питању заштите малолетника на нивоу Европског континента, резултирала је доношењем Резолуције за заштиту малолетних играча и поспешивања њиховог развоја (Resolution on the Protection of Young Players and Encouragement of Youth Development)³⁶². Поменути Резолуција је донета од стране Одсека за професионалну фудбалску стратегију (Professional Football Strategy Council) чији су

³⁶² Резолуција је донета 09. марта 2009. године у Ниону, Швајцарска, на који начин се Европски фудбал ујединио у циљу заштите малолетника. Резолуцију су потписали представници асоцијације европских клубова, асоцијације европских професионалних лига, европског одсека ФИФпро (Међународне организације професионалних фудбалера) и УЕФА-е.

потписници сви релевантни чиниоци европског фудбала.³⁶³ Идеја је била да се одредбе чл 19, ст. 2 т. б које прописује ФИФА Правилник о статусу и трансферу играча не примењују на нивоу Европске уније, односно Европске економске зоне. Резолуцијом су се сви сагласили да међународни трансфер (или прва регистрација недржављанина) играча који има испод 18 година треба бити забрањен и то како по питању доласка поменутих лица у европски клуб, тако и по питању њиховог кретања у оквиру европских клубова који припадају различитим асоцијацијама. На тај начин је јасно заузет став Одсека за професионалну фудбалску стратегију на нивоу европског континента по питању односа и поступања према малолетним играчима.³⁶⁴

Трећа ситуација у којој је могуће реализовати трансфер малолетника се односи на трансфер у другу асоцијацију, али удаљеност између места пребивалишта малолетника у једној земљи и седишта клуба у другој земљи не сме бити већа од 100 километара. У том распону удаљеност малолетниковог пребивалишта од границе земље чији је држављанин не сме бити већа од 50 километара, односно удаљеност од границе земље до седишта клуба у другој земљи не сме прећи додатних 50 километара. Као додатни услов тражи се експлицитна сагласност обе асоцијације, а малолетник мора наставити да живи код куће. У поменутој ситуацији уколико не би дошло до реализације трансфера, малолетник би био у најповољнијој ситуацији из разлога што је основни услов за овакав трансфер останак у свом првобитном пребивалишту. Дакле, малолетник би само престао да одлази на тренинге у други клуб друге асоцијације.

Развој свести по питању заштите интереса малолетника и уопште заштите спортиста је видљива. Од 2001. године када је донет први ФИФА Правилник о статусу и трансферу играча па до данас, учињен је изузетно велики напор у циљу заштите психофизичког интегритета професионалних фудбалера, а нарочито

³⁶³ Одсек за професионалну фудбалску стратегију УЕФА-е повезује кључне чиниоце европског фудбала: УЕФА-у, ЕЦА (ECA - European Club Association), ЕПФЛ (EPFL – European Professional Football Leagues) и ФИФпро (FIFpro – International Federation of Professional Footballers)

³⁶⁴ ФИФА у најновијем, тренутно важећем, Правилнику о статусу и трансферу играча није избацила одредбе које се тичу могућности кретања малолетних фудбалера који имају између 16 и 18 година у оквиру Европске уније, односно Европске економске зоне. На тај начин је питање поштовања Резолуције остало више као препорука клубовима и асоцијацијама, обзиром да је ФИФА као кровна организација чији прописи морају бити поштовани од стране свих њених чланова, остала доследна својим раније успостављеним нормама. Да ли ће бити измена по том питању у следећем ФИФА Правилнику о статусу и трансферу играча, остаје да видимо.

малолетника. Овакав напредак у смеру стварања и поштовања прописа указује на стварање потребе за обезбеђивањем баланса између заштите личног и заштите општег интереса. У данашњем настојању за све већом стимулацијом потребе за богаћењем и што већом експлоатацијом спортиста у циљу задовољавања личних интереса, односно интереса привредних друштава, нужно је било пронаћи модус који ће инсистирати на заштити основних људских права и права спортиста. Без тога би спорт изгубио своју суштину и постао би средство за експлоатацију појединаца који су се одлучили да животни позив пронађу у оквиру професионалног спорта. То не значи да спортисти, нарочито малолетници, уживају адекватну заштиту, али добро је знати у коме правцу треба ићи у том погледу и да постоји воља ауторитета да ограниче поробљавање спорта и спортиста од стране мултинационалних компанија и појединаца.

10. Правило ангажовања играча тренираног „код куће“ (The home grown players rule)

Питање могућности наметања клубовима обавезног броја играча који морају имати „обележје“ играча који су поникли „код куће“, тзв. хоум-гроун играчи, питање је које намеће обавезу разматрања постојања дискриминације и могућности опстанка такве норме.

Комерцијализацијом спорта промењен је приступ клубова ка стварању тима који треба да наступи на такмичењу. Клубовима је постало лакше да купују играче него да их тренирају. Такав приступ спорту је довео до проширивања јаза између богатих и сиромашних клубова и у великој мери нарушио компетативни баланс који је у спорту од суштинског значаја. У тренутку када је пресуда у случају Босман омогућила играчима да по истеку уговора са клубом самостално одлучују у ком правцу ће се кретати њихова даља каријера, клубови више нису могли да задрже играче који креирају игру њиховог тима. Једина могућност задржавања таквих играча је био новац, који мањи клубови нису имали. У том тренутку почиње вртоглави раст вредности појединих играча, што је практично претворило играче у вредносну ствар. Након пресуде у случају Босман, почела је ера калкулација и преговарања о износу

преласка играча у други клуб, што је резултирало нереалном вредношћу хонорара појединаца. Са једне стране, то је био велики успех за спорт зато што је после неколико деценија борбе спорт постао део легислативе Европске уније и других земаља, а самим тим подложен примени нормативе чији основни принципи нису ни у каквој вези са спортом. Међутим, са друге стране то је нарушило спортско поимање игре и покренуло лавину догађаја која у свом кретању кривуда са једне стране на другу, захтевајући константну борбу против настојања за апсолутном комерцијализацијом спорта. У том тренутку спорт постаје изузетно моћна машинерија за прављење новца. Оно што је добро за спорт је што је истовремено почела да се издваја и посебна грана права која имајући у виду спортску специфичност покушава да заштити спорт од сурове експлоатације и да нађе оправдање за опстанак норми које штитећи искључиво спортски интерес показују тенденцију за нарушавање основних постулата права. Такав је случај са хоум-гроун правилом које је УЕФА представила 2005. године у настојању да заштити малолетне фудбалере, а уједно и да сачува компетативни баланс такмичења.

Извршни комитет УЕФА-е је 02. фебруара 2005. године усвојио правило хоум гроун играча које ће клубови морати да имају у свом тиму како би могли учествовати на такмичењима у Европи, односно на такмичењима Лиге Шампиона и Купа УЕФА. Идеја је била да се број ових играча градуелно повећава кроз три фазе и то на начин што би у сезони 2006/2007 клубови морали имати минимум 4 хоум гроун играча у свом тиму од укупно 25 играча, у сезони 2007/2008 тај број би се повећао на минимум 6 играча, да би у сезони 2008/2009 тај број порастао на минимум 8 хоум-гроун играча.³⁶⁵

УЕФА је, поучена случајем Босман, настојала да избегне замку дискриминације и несагласности са комунитарним правом, али истовремено је настојала и да провери расположење у погледу прихватања новог предложеног правила код фудбалских асоцијација, навијача, лига, клубова и унија играча. Интересантан је податак који се односи на навијаче. У спроведеној анкети више од 80% навијача је дало своје позитивно мишљење према предложеном правилу и

³⁶⁵ Види више на: <http://www.uefa.com/uefa/footballfirst/protectingthegame/youngplayers/index.html>

изразило жељу да клубови очувају свој национални идентитет.³⁶⁶ Када говоримо о праву Европске уније и сагласности предложеног правила са истим, УЕФА је провела две године у разматрању овог питања са Европском комисијом и то - Одељењем за образовање и културу, Одељењем за запошљавање и социјална питања, Одељењем за питања конкуренције и Одсеком за Правна питања.³⁶⁷ Идеја успостављања хоум-гроун правила је наишла на врло позитиван одзив и на сагласност Европске комисије. Међутим, питање дискриминације која се провлачи кроз примену овог правила, је питање које је камен спотицања између присталица и противника овог правила. Са друге стране, спортска специфичност и сагледавање ширег аспекта овог правила је на крају превагнуло и хоум-гроун правило је усвојено уз посебан начин примене.

Хоум-гроун правило је представљено на конгресу УЕФА-е, 21. априла 2005. године у Талину, главном граду Естоније. Правило је тада и усвојено. Разлози за увођење хоум-гроун правила су бројни. Спорт је комерцијализацијом добио противника који је незауостављиво освајао сваки сегмент спорта који је могао да буде профитабилан. Улога спорта, а нарочито фудбала у Европи, гледано са социолошког аспекта је више него важна, обзиром да обједињује људе, учи их спортским вредностима попут фер плеја и заједништва. Комерцијализацијом, спорт преузимају други приоритети и спорт почиње тиме да се руководи. Тада почиње подређивање спортских идеала идеји тржишта и тржишној утакмици. То је нарочито видљиво у фудбалу у коме трансфери играча пуне новинске чланке и стварају слику богатства и лажних идеала. Млади фудбалери који одрастају у оваквом времену губе бит спортисте и постају промотери сопственог талента у намери да се докопају великих зарада. Друге вредности полако изчезавају и спорт постаје занат. Срећом, уочава се тенденција заштите спорта од тржишног левијатана и потреба за спречавањем тенденције да финансије искључиво предводе спорт. УЕФА из тог разлога настоји да заштити европски фудбал од губљења идентитета и један од покушаја заштите своди се на примену хоум-гроун правила, које у области трансфера играча треба да одигра вишестуку улогу.

³⁶⁶ Ibid.

³⁶⁷ Европска комисија је извршно тело Европске Уније одговорно, између осталог, за предлагање легислативе и имплементацију донетих одлука. Подељена је на Одељења (Генерални директорати) и на Одсеке.

Негативни утицаји комерцијализације на фудбал састоје се у чињеници да клубови све мање улажу у тренирање играча и куповином играчки стасалог играча доприносе оштећивању сиромашнијих клубова. Богати клубови на тај начин долазе до врхунских играча стварајући уједно и „капитал“ који у сваком тренутку могу уновчити. На тај начин богати клубови губе интерес да улажу новац у тренирање младих талената. Куповином врхунских играча једноставно долазе до готовог производа, чиме осиромашују мање клубове из којих су такви играчи поникли. Са друге стране, то последично доводи до нарушавања компетативног баланса из разлога што мањи клубови остају без талентованих играча, а немају новца да учествују у трговини на нивоу на ком то раде богати клубови. Такође, богати клубови нарушавају концепт одговорности играча према клубу од кога хоће да купе играча, из разлога што преговарајући са потенцијалним новим играчем нуде велике плате и боље услове и тиме спутавају жељу тих играча да пруже свој максимум играјући за стари клуб и једва чекају да пређу у нови. Богати клубови на тај начин „складиште“ огроман број играча код себе и концентришу се да себи обезбеде довољан број врхунских играча који ће им омогућити респектабилан успех на такмичењима. Овакав начин „гомилања“ младих талената ствара велику конкуренцију у клубу због чега долази до ситуације да огроман број играча за време такмичарске сезоне ни не наступи за клуб и преседи сезону на клупи. Такви играчи имају двоструко негативни ефекат на фудбал. Први се тиче њих самих, обзиром да губе на форми и на искуству која се стиче кроз учествовање на такмичењима, тако да могућност за већи успех из године у годину бива све мања. Са друге стране, лоша форма са својим негативним манифестацијама директно утиче и на игру репрезентације за коју играч треба да наступа. То је друга негативна последица оваквог третирања фудбалера. Национални фудбалски тим губи на тај начин играче који су били велики потенцијал у тренутку када су били запажени, али тај потенцијал нису развијали на адекватан начин захваљујући све већој пракси куповине и „складиштења“ играча. Мањи и сиромашнији клубови, узимајући у обзир све поменуте обрасце нарушавања фудбалског идентитета, постепено губе интерес за тренирањем играча који ће у првој адекватној прилици напустити тај клуб. Улагање у

младе играче и у њихов тренинг је скупа инвестиција која у оваквој ситуацији не води нужно ка успеху.³⁶⁸

При оваквом стању ствари, нужно је било предузети мере које ће обавезати клубове да на такмичењу у свом тиму имају и играче који су тренирани „код куће“. Играчи тренирани „код куће“ могу се поделити у две подгрупе играча. Фудбалери тренирани у истом клубу и фудбалери тренирани при истој асоцијацији. У оба случаја, поменуте две категорије фудбалера потпадају под заједнички именован играча тренираних „код куће“. Услови који се траже за поменуте играче састоје се из обавезе да су ти фудбалери, у периоду између њихове 15 и 21 године живота, без обзира на њихову националност и године, регистровани у истом клубу, односно при истој националној асоцијацији у периоду, узастопном или не, од три сезоне, или 36 месеци.³⁶⁹ Увођењем хоум-гроун правила, сваки клуб је био у обавези да у свом тиму од 25 играча има и „локално трениране играче“, односно минимум половину тренираних у истом клубу и минимум половину тренираних у истој асоцијацији. Клубови су такође у обавези да означе који су хоум-гроун играчи и при томе успостављена је и обавеза да се означи који су играчи тренирани у клубу, а који при националној асоцијацији.

Поменута обавеза укључивања хоум-гроун играча је успостављена само за такмичења клубова у Лиги Шампиона и такмичењу клубова у Купу УЕФА. Клубови су обавезни да приликом састављања тимова од 25 играча означе и хоум-гроун играче. Уколико таквих играча нема на листи која се доставља УЕФА-и, ти клубови и даље могу да се такмиче, али недостајући хоум-гроун играчи не могу бити замењени другим играчима, што практично значи да се ти клубови могу такмичити са онолико мање играча колико је требало да буде хоум-гроун играча.³⁷⁰

³⁶⁸ Види више: European Union: Study on training of young sportsmen/women in Europe, http://ec.europa.eu/sport/library/studies/study-on-the-training-executive-summary_en.pdf, јуни 2008, стр. 26 и 27.

³⁶⁹ Regulations of the UEFA Champions League 2012-15 Cycle, 2013/14 Season, чл.18, http://www.uefa.org/MultimediaFiles/Download/Regulations/competitions/Regulations/01/94/62/34/1946234_DOWNLOAD.pdf, као и Regulations of the UEFA Europe League 2012-15 Cycle, 2013/14 Season чл. 18, http://www.uefa.org/MultimediaFiles/Download/Regulations/competitions/Regulations/01/94/62/40/1946240_DOWNLOAD.pdf

³⁷⁰ Види више: European Union: Study on training of young sportsmen/women in Europe-Final report, http://www.bso.or.at/fileadmin/Inhalte/Dokumente/Internationales/EU_Study_Training_Final_Report.pdf, јуни 2008, стр. 28.

Начин на који је УЕФА формулисала правило за хоум-гроун играче је последица настојања избегавања било какве дискриминације у погледу националности и година играча. Једина обавеза коју хоум-гроун играчи морају да испуњавају јесте да буду „локално тренирани“. Тиме се настоји искључити могућност примене комунитарног права на ту ситуацију, односно настоји се избећи оглашавање правила незаконитим и дискриминаторним. Разлог за опрез приликом формулисања хоум-гроун правила је произишао из случаја Босман, у коме је Европски суд правде, између осталог, утврдио да је квота систем, односно правило 3+2, незаконито и да представља директно мешање у слободу трговине. Да подсетимо, квота систем је ограничавао клубове да ангажују одређени број играча друге националности, чиме се настојало обезбедити домаћим играчима да буду већински играчи у тиму. Обзиром да је такав начин ограничавања ангажовања играча проглашен незаконитим, број иностраних играча који су били ангажовани у домаћим клубовима је вишеструко премашио сва очекивања и поставило се питање на који начин сада обезбедити домаће играче на терену.

Хоум-гроун правило је управо супротно идеји квота система. Док квота систем настоји ограничити број странаца у тиму, хоум-гроун правило настоји обезбедити сигурно присуство домаћих играча у тиму, чиме се заправо окреће целокупан систем здравог резоновања – сада је потребно наћи начин да се обезбеди обавезно присуство домаћих играча у тиму. Слобода трговине је у свом стриктном начину примене довела до ситуације да клубови из једне државе немају ниједног домаћег играча у стартној постави. Тиме је и осећај идентитета навијача са клубом сведен на минимум, а фудбалери су постали плаћеници који ће играти за клуб који понуди више новца. У таквом контексту и из разлога који је УЕФА уочила у годинама које су мењале спорт после случаја Босман, настојале су се предузети мере које ће обавезати клубове да имају и домаће (хоум-гроун) играче у својим стартним поставима. Без обзира колико та формулација апсурдно звучала, реалност је изискивала такву промену.

Хоум-гроун правило је морало да прође тест сагласности са комунитарним правом. Без тога, Европски суд правде би, по било чијој тужби, утврдио незаконитост поменутог правила и исто би отишло у историју и пре него што би почело да се примењује. Питање које се поставља код хоум-гроун правила јесте да ли оно утиче на

трговину између земаља чланица Европске уније? Обзиром да је спорт у свом значајном делу проглашен економском активношћу и тиме подведен под основне принципе тржишта и обавезујуће норме комунитарног права, ово питање још више добија на значају из разлога што је дискутабилно да ли су клубови ограничени у својој потрази за играчима који треба да им обезбеде бољи успех на такмичењима. Дакле, основно питање је да ли се иза хоум-гроун правила крије ограничење слободе трговине.

Специфичност постављеног питања произилази из посебности спорта и настојања решавања појединих спорних питања на начин који ће донети добробит самом спорту. Европска унија са своје стране настоји да заштити своје јединствено тржиште успостављајући норме које сваки покушај ограничења и контроле тог заједничког тржишта санкционишу аутоматском ништавошћу.

Спорт и поред успостављања концепције економског карактера и самим тим привлачења примене норми комунитарног права, садржи својеврсну *differentia specifica*, која настоји оправдати поједина правила која су успостављена у интересу спорта као таквог. Из тог разлога „спорт не може бити ексклузивно и само посматран као један економски систем. Први и главни разлог је тај што је основа европског спорта аматерски спорт. Други разлог је тај што је спорт врло различит од било ког другог економског система: док се у другим економским системима компаније боре једна против друге, у спорту учесници требају друге учеснике уколико желе да се такмиче. Даље, неизвесност резултата такмичења је од веће суштинске важности у оквиру спорта него у односу на друге секторе економије“.³⁷¹

Гледано из оваквог угла, поједина спортска правила могу да добију своје оправдање и сагласност за примену кроз оправданост свог успостављања. Уколико изузмемо аматерски спорт и конципирамо претходну тезу искључиво у сегменту професионалног спорта, можемо констатовати да клубовима нужно треба конкуренција како би могли опстати у окружењу које произилази из потреба спорта. Конкуренција у погледу такмичења је суштински елемент који доприноси на позитиван начин целокупном сектору у коме се одвија конкретно такмичење. Ако се фокусирамо на фудбал, компетативност клубова је кључ опстанка такмичења,

³⁷¹ Види више: European Union: Study on training of young sportsmen/women in Europe, op. cit, стр. 34.

обзиром да је једино на тај начин могуће продати улазнице, продати право на пренос утакмица и слично. Без неизвесности такмичења опада заинтересованост за гледање утакмица од стране оних од којих долази највећи проценат прихода, а то на крају води незаинтересованости спонзора који се окрећу другим изворима прохода. Како би се обезбедила компетативност нужно је извршити поједина ограничења у поступку куповине играча у циљу спречавања најбогатијих клубова да уништавају сиромашније клубове, чинећи их пасивним у смислу улагања у играче и њихово тренирање. Овакво гледиште сугерише спортску оправданост појединих ограничења попут хоум-гроун правила. Међутим, отварање простора у једном правцу, само по основу „оправданости“, водило би отварању врата за друге уступке по истом принципу, у другом правцу. То би све резултирало анархичности прописа и оправдавању правила због неког раније учињеног допушта.

Комунитарно право је јасно формулисало своја начела у погледу заштите заједничког тржишта и тумачење тих прописа не може ићи на штету том основном принципу. Потреба и могућност изналажења решења за имплементацију појединих правила у спорту, није смела позивајући се на спортску оправданост да нарушава основни принцип комунитарног права.

Европска комисија је 2007. године објавила Белу књигу о спорту (White Paper on Sport) у којој је навела потребу за додатним начином сагледавања ситуације приликом успостављања појединих спортских правила. Акцент је стављен на заокруживање решења кроз сагледавање ширег спектра прописа. Комисија указује на нужност и обавезу за додатном, дубљом анализом реалних потреба које се желе успоставити, али кроз тумачење и сагледавање других прописа, чиме се успоставља могућност за њиховом применом и саглашношћу са комунитарним правом. Такав приступ изискује другачију перспективу и сагледавање потреба спорта, али је дугорочнији и свеобухватнији и директно води ка издавајању и уобличавању спортске специфичности и начину прилагођавања и усаглашавања са комунитарним правом. Комисија је нагласила да постоји „неопходност реализације инвестиција у тренирање младих спртиста и истакла је да регулатива која успоставља обавезу за клубове да у свом тиму имају „квоту“ локално тренираних играча, може бити схваћена као усаглашавање са принципом слободе кретања, уколико таква регулатива не укључује било какав облик директне дискриминације засноване на

националности и уколико потенцијални дискриминаторски ефекти буду схваћени као пропорцијални легитимном циљу који се жели постићи“.³⁷²

Овакав приступ Европске комисије по питању спортских норми указује да је у великој мери дошло до проширивања свести у правцу прихватања спортске специфичности и да се истовремено дозвољава и прижељкује рад и сарадња између ауторитета у циљу успостављања регулативе која је спорту потребна како би се очувале основне спортске вредности и како би се спортски интереси у одређеној мери дистанцирали од чисто економских интереса. У том смислу, а ради постизања поменутих циљева нужно је да норме које регулишу спорт, конкретно фудбал, остану у опсегу контроле комунитарног права. На тај начин ствара се чвршћа и јаснија заштита појединаца и истовремено се спречава свака могућност самовоље која без више контроле може довести до незаконитих решења, а самим тим и до правне несигурности.

Питање реализације прописа који се односе на обавезу увршћавања локално тренираних играча у тим од 25 играча, питање је које захтева апсолутну сарадњу и рад између спортских организација, конкретно УЕФА-е и релевантних органа Европске уније. Циљ такве сарадње је стварање правила која ће помоћи спорту и која ће истовремено бити у сагласности са комунитарним правом. Као резултат тога редослед стварања спортских правила креће се од спортских организација ка органима Европске уније. У том опсегу настаје преко потребна сарадња између ауторитета што омогућава спровођење замишљених прописа и њихову дуготрајнију примену, без страха да ће под лупом Европског суда правде донети прописи бити проглашени ништавим. На то се и мисли када се каже да је неопходно искључити сваки облик дискриминације у циљу успостављања примене норми које се односе на локално трениране играче. Комисија не дозвољава било какве уступке по том питању, због чега је и рад на доношењу норми сагласних са комунитарним правом тежи, али и истовремено поузданији. Спорт је на тај начин добио одрешене руке у погледу самосталности уређивања свог делокруга, али уз обавезу консултовања и сагледавања основних постулата комунитарног права.

³⁷² European Commission: White paper on sport, 11. July 2007, COM (2007)391, стр. 7.

Такав приступ свакако не значи да Европска унија има право мешања у регулативу прописа који се односе на спорт, нарочито када се ради о правилима која регулишу искључиво спорт, односно правила игре која нису економског карактера. У тој ситуацији и при таквој констелацији ствари, комунитарно право ни по ком основу не може бити укључено у спорт. Међутим, када се ради о потреби заштите општег интереса и интереса појединаца, спортска правила која имају тендецију да прикажу економски аспект конкретног односа, могу бити преиспитана у смислу утврђивања законитости такве норме. Европски суд правде ће по тужби заинтересоване стране привући своју надлежност и одлучивати о повреди општих принципа и начела комунитарног права кроз преиспитивање конкретног прописа и његове примене у конкретном случају. Суштина одлуке је својеврсни прецедент који намеће обавезу да се конкретна норма усагласи са комунитарним правом. Европски парламент је исказао сагласност са ставом Европске комисије указујући да већина спорних питања може бити решена кроз саморегулативу, али водећи притом рачуна о принципима доброг управљања и под условом да је европско право поштовано.³⁷³

У складу са схватањем концепције спортске регулативе од стране Европске комисије, питање саобразности хоум-гроун правила са комунитарним правом је било суштинско питање успешности успостављања једне такве спортске норме. Хоум-гроун правило је требало да прође строгу контролу по питању саобразности са комунитарним правом, односно требало је утврдити 1) да ли поменуто правило садржи било какав облик директне дискриминације засноване на националности играча, а која би спречавала малолетне фудбалере да приступе тренажним центрима (камповима) који се налазе у европској земљи различитој од земље националности малолетних фудбалера, односно да ли би се на тај начин успоставило ограничење које би их спречило да наступају за тим у клубу који се налази у некој другој европској земљи, и 2) уколико се утврди да се на овај начин успоставља облик индиректне дискриминације потребно је утврдити да ли је норма успостављена ради остваривања легитимног циља и да ли је тај циљ пропорционалан са идејом заштите основних начела коју успоставља комунитарно право.³⁷⁴

³⁷³ European Parliament, Commission on Culture and Education, Draft Report on the White Paper on Sport, November 26, 2007 (PE398.399v01-00).

³⁷⁴ Види више: European Union: Study on training of young sportsmen/women in Europe, стр. 37.

Питање постојања директне дискриминације по основу држављанства малолетних играча је питање које директно утиче на могућност опстанка хоум-гроун правила, обзиром да члан 7 став 1 Римског уговора изричито забрањује сваки облик ове врсте дискриминације.³⁷⁵ У том смислу, приликом стварања поменуте норме, морало се строго водити рачуна да не дође до повреде тог принципа. Текст хоум-гроун норме недвосмислено искључује питање држављанства приликом дефинисања појма локалног, хоум-гроун играча, и дефинише га као лице које је независно од свог држављанства, у периоду од своје 15. до 21. године живота, тренирало у истом клубу, односно у различитим клубовима, али који припадају истој националној асоцијацији, и то у периоду од најмање три године које не морају бити узастопне. Овакав приступ проблему је наметнут од стране комунитарног права. Норме које регулишу одређену област на територији Европске уније не смеју бити дискриминаторне, односно не смеју онемогућити да лица, држављани једне европске земље, несметано прелазе границу друге европске земље у циљу запошљавања. То је гарантовано једним од основних начела комунитарног права – слободом кретања људи/радника. Са друге стране се налази спорт са својом специфичном природом и карактером који се нужно мора оградити од чисто комерцијалног бивствовања и заштитити се кроз такозвану спортску специфичност. У том интересу спорта и права, интереса и фер плеја, морало се доћи до компромисног решења које неће нарушити основне принципе комунитарног права, али и које неће осујетити интерес спорта. Када погледамо клубски фудбал било које значајније фудбалске асоцијације, нужно ћемо приметити да је императив победе наметнуо „таложее“ готових играча и да клубови све чешће купују готов производ – комплетног играча. На тај начин клубови постижу два циља: окупљају око себе респектабилне играче, а истовремено онемогућавају друге клубове да дођу до бољих „звучних“ играча или младих талентованих играча који се пробијају у свету фудбала. Данас фудбалски агенти имају задатак да претекну агенте из других клубова и на тај начин обезбеде клубу за који раде будућност и просперитет. Такав приступ куповини играча одликује богатије клубове, који се својим богатством и именом међусобно утркују у борби за бољом позицијом на такмичењима, остављајући сиромашније клубове ван сваке конкуренције. Други „проблем“ који настаје из тога је што су стартне поставе тих клубова

³⁷⁵ Види чл. 7 ст. 1, Римског уговора.

вишенационалне чиме се губи идентитет националних клубова и карактеристика њихове игре. То се касније огледа на репрезентативном нивоу када фудбалске нације, познате по свом великом фудбалском умећу, губе на такмичењима од тимова који немају толико респектабилну фудбалску историју. Проблем постојања играча различитих националности у једном тиму није сам по себи споран и лош, колико је наметнут у интересу профита.

Спречавање стварања тимова чији играчи ни у ком смислу, осим по запослењу, не припадају земљи у којој се клуб такмичи, више се не може спречити, али се може ублажити. Комерцијализацијом спорта промењен је начин размишљања и приступа спорту, а уплитање судова у разматрање правних питања која настају из међусобних односа клубова, играча, спонзора и других субјеката који учествују у таквој „утакмици“ омогућено је управо услед чињенице да је професионални спорт у значајном сегменту постао економска активност и једино је на тај начин судска власт могла да се укључи у расправљање спорних питања која настају у том сегменту спорта. Након случаја Босман свет спорта је драстично измењен, а свако спортско правило је могло да заврши пред Европским судом правде који би решавао питање саобразности спорне спортске норме са комунитарним правом. То је у смислу поштовања основних људских права била веома позитивна ствар која је „задесила“ спорт, из разлога што је простор за самовољом и злоупотребом појединаца драстично умањен, али са друге стране спорт је тада кренуо у неочекиваном правцу са кога се сада више не може вратити. Крајности су проширене почев од нереалних зарада фудбалера од којих плате појединаца превазилазе износе од 200.000,00 евра недељно, па до фреквенције такмичења која без икаквих емоција искушава људску анатомију. Корист настала из такве ситуације је сарадња између спортских и ванспортских ауторитета, који настоје да схвате суштину спортске специфичности и потребе спорта, а која тежи свом оправдању и испољавању кроз основне постулате и системе редовног права. У таквом сплету тежњи, потреба и могућности које настају у спорту, нужно је пронаћи решења која ће се манифестовати на најбољи могући начин. Када говоримо о Европи, тада говоримо о саобразности спортских прописа са неприкосновеним и имеперативним режимом комунитарног права.

Овде можемо поставити питање у ком сегменту прописи који настају на територији Европе могу да утичу на режим прописа који ће се примењивати на спорт

у свету. Однос спорта и комунитарног права, односно прописа који у крајњој инстанци подлежу преиспитивању од стране Европског суда правде, директно се одражава на развој спортског права у свету. Када говоримо о фудбалу, недвосмислено можемо закључити да европски фудбал, по реномеу и атрактивности, превазилази значај који тај спорт има на другим континентима. У том смислу и прописи који настају на територији Европске уније, а под ингеренцијом УЕФА-е, дефинишу правила светског фудбала. Усаглашавањем правила спорта, попут хоум-гроун правила, са комунитарним правом, директно се ствара симбиоза између спорта и спортских прописа, са једне стране, и прописа редовног права, са друге стране. Тиме се и питање потенцијалних спорова пред судовима по основу оцене законитости таквих прописа чини беспредметним.

Хоум-гроун правило проблем постојања директне дискриминације недвосмислено искључује, обзиром да питање „локалних“ играча не везује за питање њихове националности, већ искључиво за дужину боравка у једном клубу, односно у једној асоцијацији. Такав приступ јасно указује да играчи тренирани „код куће“ могу бити играчи било које националности и да њихово сврставање у хоум-гроун групу не зависи од њиховог држављанства. На тај начин се хоум-гроун правило дистанцирало од успостављања забрањене дискриминације и ограничавања приступа „радним местима“.

Међутим, ако погледамо из другог угла, поставља се питање постојања индиректне дискриминације код овог правила, односно у којој ће ситуацији хоум-гроун играч бити из земље која није земља његовог држављанства. Ситуација је јасна уколико страни држављанин, било европске, било ваневропске земље, живи у некој од европских земаља од рођења или у дужем периоду свог живота без преузимања држављанства те земље и тренира фудбал регистрован у неком клубу најмање три године. Такав играч ће бити тетирани као локални играч. То је, дакле, ситуација када страни држављанин живи са својом породицом у другој земљи. Међутим, могућност да играч буде трансферисан из клуба у Уругвају, на пример, и региструје се у неком европском клубу у коме ће боравити најмање три године не би ли био проглашен за хоум-гроун играча, је опција која драстично умањује проценат вероватноће таквог трансфера. Уколико погледамо ФИФА Правилник о статусу и трансферу играча, могућност да малолетни играч пређе у клуб који се налази на другом континенту

постоји једино уколико се играчеви родитељи преселе у конкретну земљу из разлога који није везан за фудбал.³⁷⁶ Са друге стране, уколико говоримо о земљама које се налазе у Европској унији, ФИФА Правилник о статусу и трансферу играча прописује да малолетник који има између 16 и 18 година може да се региструје у европском клубу који је различит од његове земље држављанства под условима који су таксативно набројани.³⁷⁷ ФИФА Правилник дозвољава, дакле, под одређеним условима да играчи у периоду између 16 и 18 године пређу и региструју се у клубу друге асоцијације од њиховог држављанства, међутим, ако погледамо Резолуцију за заштиту малолетних играча и поспешивања њиховог развоја која је донета 2009. године од стране свих релевантних спортских организација везаних за европски фудбал, можемо увидети да је постигнут споразум да се одредбе чл. 19 ст. 2 т. Б ФИФА Правилника не примењују ни на нивоу Европе,³⁷⁸ што практично води закључку да се питање могућности стварања хоум-гроун играча другачије националности од националности клуба за који се такмичи, своди на минимум.

У светлу постојећих прописа и одлука који регулишу европски спорт, можемо констатовати да се хоум-гроун правило налази на граници законитог решења проблема заштите спорта. Сама одредба која дефинише појам хоум-гроун играча искључује питање постојања било какве дискриминације, али гледано из угла осталих одредби, проглашење играча страног држављанства за играча тренираног „код куће“ је прилично компликовано и у пракси вероватно јако ретко, али је ипак могуће и то је један од разлога зашто се поменуто правило не третира као дискриминаторно, а самим тим и незаконито. Ако кажемо да је *ratio* успостављања овакве норме била заштита развоја младих играча кроз омогућавање да тренирају у средини у којој су расли, што истовремено омогућава да и степен образовања тих играча буде већи, обзиром да у својој земљи имају више времена и могућности за едукацијом, можемо закључити да се хоум-гроун правилом штити одређени постотак малолетних играча од неразумне експлоатације која није у интересу спорта. Такође, тиме се утиче на очување карактеристичности игре одређене земље, а самим тим је и ниво компетативног баланса на такмичењима већи. Изједначавањем конкурентности

³⁷⁶ Види стр. 141-142.

³⁷⁷ Види стр. 142-144.

³⁷⁸ Види стр. 237.

клубова повећава се неизвесност такмичења, а самим тим је и интересовање аудиторијума за праћење утакмица већи. У таквим околностима можемо рећи да норма има своје оправдање. Ипак, норма је само успоставила тенденцију кретања, али успех у остварењу постављеног циља ни у ком случају није загарантован. Приближавање богатијих и сиромашнијих клубова и смањивање јаза између њих се не може преко ноћи смањити, али кроз примену ове норме започиње се процес обезбеђивања и осигурања играчког капацитета код клубова. Ангажовање и обезбеђивање заштите малолетника кроз осигурање њиховог остајања у клубу, као и обезбеђивање компетативног баланса између клубова су легитимни циљеви који су у складу са комунитарним правом. Споран је једино начин остваривања тих циљева, обзиром да може водити ка недозвољености успостављања таквог решења. То је и мишљење Европског суда правде који је у пресуди у случају Босман истакао да „са гледишта значајне социјалне важности спортских активности, а нарочито фудбала у оквиру Европске заједнице, циљеви који треба да обезбеде баланс између клубова кроз очување одређеног степена једнакости и неизвесности резултата, као и охрабривање ангажовања и тренирања младих играча морају бити прихваћени као легитимни“.³⁷⁹ Спорт мора наћи оправдање и начин за успостављање одређене норме која ће обезбедити остварење легитимних циљева, међутим, то је само решење дела проблема. Дефинисање легитимних циљева није проблематично колико и прецизирање правила која ће то обезбедити. После случаја Босман то питање је још више добило на значају, из разлога што је Европски суд правде недвосмислено прецизирао какве последице поједине норме у спорту не смеју да произведу. „Учествовање на утакмицама је основна сврха активности професионалног играча, из ког разлога правило које играчу ограничава учествовање, такође му ограничава и шансе за запослење.“³⁸⁰ У периоду када је суд разматрао случај Босман, УЕФА-ин квота систем је примењиван на све учеснике у фудбалу и односио се на ограничење ангажовања броја фудбалера страних држављана. То је основано довело до утврђивања ништавости поменуте одредбе, а као последица тога успостављен је правац који морају поштовати спортске организације приликом успостављања „легитимних“ правила. Појединац у спорту коме је то основно занимање, не сме бити

³⁷⁹ Види: Пресуда Европског суда правде у случају C-415/93 Union Royale Belge des Sociétés de Football Association ASBL and others v Jean-Marc Bosman and other, op. cit, стр. 37.

³⁸⁰ Ibid, стр. 39.

ни на који начин ограничен у свом кретању и тражењу запослења. Осигурање легитимних циљева који подразумевају ангажовање и тренирање малолетника, компетативност такмичења и неизвесност резултата, морају бити размотрени са различитих аспеката, пре него што се преточе у норму која ће бити у сагласности са основним начелима комунитарног права. УЕФА је у том смислу комуницирала са различитим ауторитетима у циљу изналажења најбољег решења које ће усмерити фудбалски спорт у жељеном правцу. Када погледамо хоум-гроун правило и упоредимо га са квота системом из 1991. године, уочићемо потпуну супротност решења. Обезбеђење локалних играча у тиму који се такмичи је дијаметрална супротност решењу из квота система које је ограничавало број „странаца“ у тиму. Решење које се намеће ни у ком сегменту не говори о националности играча и искључиво се односи на осигурање учешћа такозваних хоум-гроун играча на такмичењима. Питање које се поставља, посматрано из различитих углова, јесте да ли хоум-гроун правило на неки начин представља повреду начела слободе трговине.

Као што је већ наведено, хоум-гроун правило је успостављено са идејом градуелног ојачавања клубова кроз обавезу да клубови „имају“ у својим редовима обавезан минимум локално тренираних играча. Тиме се жели променити тенденција непрестане куповине играча који су завршили свој тренажни период живота, у правцу успостављања обавезе за тренирањем младих и талентованих играча који би, чисто спортски гледано, требало у неком тренутку да представљају клуб из кога су поникли. Форсирањем куповине младих и талентованих играча и избегавањем трошења новца на њихово „стварање“ је променило поглед на фудбал и покренуло интересе у једном сасвим другом правцу у коме опстанак клубова зависи од њиховог богатства и могућности за утркивањем са другим богатим клубовима ко ће пре купити новог играча. У таквом односу ствари, сиромашнији клубови су на губитку због одлазећег „кадра“ који им евентуално у неком тренутку може пружити шансу за бољи пласман. Такође, тренирање играча који ће отићи због прве боље понуде не доноси финансијске резултате које би клуб основано могао очекивати у ситуацији када би тај играч остао. Приходи који долазе од продаје улазница и права на телевизијски пренос су приходи који вишеструко премашују износе на које клуб има право по основу компензације за тренирање, а истовремено су и фреквентнији.

Начин на који би клубовима могла бити наметнута обавеза да тренирају младе играче и да их у одређеном броју уврсте у своје тимове приликом такмичења није смео бити супротан основним начелима комунитарног права. Ограничење слободе кретања, односно онемогућавање играчима да слободно бирају свој извор прихода у смислу избора клуба за који ће наступати, био је камен спотицања ка успостављању норме која ће омогућити остварење спортских легитимних циљева. Решење се нашло у стриктном избегавању свега што би Европски суд правде могао оценити као дискриминацију и ограничење слободе трговине. Први сегмент хоум-гроун правила изричито забрањује да се хоум-гроун играч бира по основу његове националности. Разлози за и против су већ описани, па се нећемо поново бавити истим. Други сегмент правила се односи на чињеницу да се правило примењује искључиво на међународним такмичењима, односно у Лиги шампиона и Купу УЕФА. Примена хоум-гроун правила у националним првенствима није обавезна и УЕФА је поменуто правило у том контексту поставила више као препоруку.³⁸¹ На тај начин УЕФА је дала могућност избора националним фудбалским асоцијацијама да самостално одлуче да ли ће или неће примењивати хоум-гроун правило. Не успостављајући било какву обавезу, УЕФА је поменуто правило учинила заобилазним за велики број такмичења, осим за два, што посматрано из угла комунитарног права није ограничење слободе трговине обзиром да обавеза поштовања правила није универзална. Интересантно је, ипак, размотрити обавезу поштовања хоум-гроун правила у светлу два претходно наведена такмичења. Лига шампиона је најпрестижније европско такмичење у фудбалу које доноси огроман новац учесницима, а уједно представља и праву ревију играча која води могућности бољег ангажмана у периоду после истека уговора са клубом или чак и пре. Припрема клубова за учествовање у Лиги шампиона почиње у националним такмичењима и тимови који имају интерес да се пласирају на ово престижно такмичење никако не могу током такмичарске сезоне у националном првенству имати једну поставу играча, а у случају пласмана у Лигу шампиона стварати нову са хоум-гроун играчима. Такође, национално првенство и Лига шампиона се одвијају паралелно током године због чега је промена поставе још компликованија и готово немогућа. Слично је и са другим европским такмичењем у коме је обавезна примена хоум-

³⁸¹ Види више: European Union: Study on training of young sportsmen/women in Europe, op. cit, стр. 40.

гроун правила – Купом УЕФА. Клубови, дакле, не могу себи дозволити луксуз калкулисања и играти са једним тимом на домаћем првенству, а са другим на европском. Тим мора бити уигран што је извесна гаранција успеха. Било какве измене воде несигурности у успех, што за последицу има губитак новца, а што је свакако ако не једини, онда један од важнијих мотива за учествовање на овим такмичењима. Можемо констатовати да је УЕФА наметањем обавезе клубовима који учествују у Лиги шампиона или у Купу УЕФА да у своје тимове уврсте и хоум-гроун играче, заправо посредно наметнула обавезу свим клубовима који имају аспирацију да се пласирају на неко од поменута два такмичења да и те како воде рачуна о овој обавези приликом састављања тимова. Тиме је и примена овог правила далеко шира него што се то на први поглед чини, обзиром да готово сваки европски клуб жели да се пласира на једно од два поменута престижна такмичења. Са друге стране, немање минималног броја хоум-гроун играча не дисквалификује тај клуб из такмичења, већ му само не дозвољава да потребан број хоум-гроун играча допуни са другим играчима који не испуњавају тај услов. То значи да уколико клуб на свом списку од 25 играча нема осам хоум-гроун играча, моћи ће да се такмичи са тимом од 17 играча.³⁸²

Сагледавајући све поменуте основе за успостављање хоум-гроун правила, можемо констатовати да поменуто правило оправдава своје постојање и да уводи извесну обавезу понашања клубова које се креће у правцу повећања броја клубова који ће бити међусобно конкурентни. Прикривене обавезе за клубове се поменутим правилом манифестују на много већем нивоу од оног који је наметнут нормом, али то је учињено искључиво у интересу спорта и не сме бити схваћено као наметање некакве негативне обавезе. Обавеза поштовања основних начела и принципа комунитарног права и праксе Европског суда правде је резултирала сарадњом између ауторитета у дефинисању текста норме. Обим који обухвата хоун-гроун правило јесте постављено уско, али је примена у пракси далеко шира. Из тог разлога кључно питање које се намеће код примене предметне норме се односи на постојање ограничења слободе трговине. Сви наведени разлози воде оправдању успостављања хоум-гроун правила и указују на рестриктивни обим примене, међутим, потребно је

³⁸² Ibid, стр. 38.

сагледати примену норме у односу на слободу кретања играча. Да ли клубови могу задржати своје локално трениране играче како би задовољили квоту хоум-гроун правила? Колика је власт у том погледу дата клубовима? Нужно је истаћи да клубови немају никакву могућност да спрече своје локалне играче да напусте клуб и у том смислу играчи подлежу истим правилима која су развијана после случаја Босман. Клубови у том смислу имају обавезу да обезбеде хоум-гроун играчима услове који ће бити атрактивни и због којих неће желети да напусте клуб. У првом тренутку сви клубови неће бити у таквој могућности, али постепено са применом правила, доћи ће до засићења у потражњи и до опадања тенденције за нерезонском куповином играча. Истовремено тренажни капацитети клубова ће порасти и обавеза поштовања норме ће бити потпуна. У таквој констелацији односа и при чињеници да је играчима слобода кретања загарантована и да ни у ком случају није умањена, можемо констатовати да хоум-гроун правило ни на који начин не ограничава слободу трговине, нити да има дискриминаторни карактер.

Питања која се односе на заштиту малолетника су у великој мери присутна у спорту, што сугерише да је и свест о потреби усаглашавања и измене досадашњих правила у великој мери унапредовала и постављена на један виши ниво. Тај виши ниво изискује рад на неколико нивоа:

- Дефинисање проблема. Наиме, учовање недостатака је свакако једна од основних фаза превазилажења ситуација које могу изазвати проблеме како у примени, тако и у погледу могућности за злоупотребама због недостатака која ранија решења са собом носе.

- Разматрање решења која би на најбољи начин остварила функцију заштите спортиста и спорта је сегмент који тражи велико знање и искуство у погледу успостављања норми које треба да буду антиципативног карактера и које би требало да у једном релативно дужем временском периоду балансирају између постојећих потреба и захтева надлазећег времена.

Усаглашавање потреба спорта са комунитарним правом је следећи корак који се надовезује са претходном тачком и који, када говоримо о правилима која се успостављају на нивоу Европе, нужно морају коегзистирати.

Имплементација нових решења је завршни сегмент који са собом носи резултате заједничког рада и сарадње између ауторитета, која је у овом тренутку у коме се спорт налази нужна, и која даје потребну сигурност у погледу примене и поштовања успостављених норми. Такав приступ успостављања норми је неопходан у савременом спорту, нарочито када се ради о питањима која, када се изостави спортска специфичност, могу наћи своју примену у редовном праву. То додатно компликује начин доношења нових решења и због тога нужно тражи сагледавање из различитих перспектива. Спорт због своје специфичности и потребног начина заштите мора обухватати решења која превазилазе „једноставност“ редовног права. У спорту је потребно наћи такозвану двоструку прилагодљивост, односно прилагодљивост и редовном праву и самом спорту, што посао успостављања норми чини утолико сложенијим.

Када говоримо о хоум-гроун правилу, приказани начин успостављања једног таквог правила је захтевао вишегодишње саветовање и сарадњу која је коначно задовољила интересе које штити комунитарно право, али и специфичност коју тражи сам спорт. Тиме је хоум-гроун норма добила могућност да успостави очување вишег интереса у фудбалу, односно да у већој мери обезбеди ангажовање и тренирање малолетних фудбалера, већи компетативни баланс између клубова и неизвесност резултата такмичења, што је задатак који ће тек временом показати своју нужност.

V РЕАЛИЗАЦИЈА ТРАНСФЕРА И ЊЕГОВА ПРАВНА КОМПЛЕКСНОСТ

Трансфер професионалних спортиста је кључни апект појачања клубске конкурентности на такмичењу. Основна идеја којом се руководе клубови приликом одлучивања за трансфер јесте компетативни значај који клуб стиче реализацијом овог правног посла. Реализацијом трансфера клубови повећавају своје шансе за успех на такмичењима која их очекују. Значај трансфера се, дакле, огледа у могућности да клуб састави тим за који сматра да ће му донети успех, а начин на који ће се то реализовати зависи од императивних прописа који настоје да минимализују злоупотребе које том приликом могу настати. Свакако да је интерес клубова да себи обезбеде најјачу поставу, међутим, економски сегмент им онемогућава подједнак третман на спортском тржишту. Из тог разлога финансијски јаки клубови располажу већим могућностима за довођење жељеног играча од клубова који то нису. Са друге стране, мање солвентни клубови могу остварити финансијску корист од играча који игра за њих уколико он „вреди“ на тржишту, односно уколико својом игром привлачи понуде заинтересованих клубова. Већ на први поглед се може уочити надмоћ финансијски стабилнијих клубова, као и једноставнији и лакши приступ тржишту играча, али понуда играча је толико велика да спорт, а нарочито фудбал, успева да одржи равнотежу у том односу понуде и тражње. Данас, када је спорт под великим притиском спречавања стварања било каквих злоупотреба и онемогућавања искоришћавања слабије стране, правне норме којима се штите основна људска права и права радника, али и основна начела облигационог права, могу наћи своју примену и у спорту.

Трансфер спортиста је комплексан поступак који се не може реализовати уколико нису испуњени сви услови који су успостављени регулативом спортских организација, а која је, пак, под контролом судских органа, арбитража, али и Европског суда правде. Није потребно понављати да је спорт као такав аутономан и под регулативом својих норми и контролом својих органа, али историја нам је показала да је незаинтересованост судске власти за спорт нанела много више штете

него користи спортистима који су до пресуде у случају Босман били у великом делу онемогућени да остварују своја права.

Када говоримо о трансферу професионалних спортиста, морамо нагласити да тенденција за заштитом и равноправним третманом свих учесника у поступку постаје свеобухватнија и комплекснија. То је и нужно из разлога што је правни посао трансфера спортиста због своје сложености врло осетљив и разгранат у неколико фаза које све када се споје омогућавају гледаоцима да уживају у игри својих омиљених спортиста, у својим омиљеним клубовима.

Комплексност поступка трансфера професионалног спортисте огледа се кроз обавезу испуњења строгих формално правних услова који последично доводе до реализације трансфера.

1. Уговор о ангажовању играча

1.1. Дефиниција

Уговор о ангажовању играча је уговор којим клуб ангажује играча на одређени период времена уз обавезу да му за то исплаћује месечну накнаду, бонусе, као и друге приходе, а играч се обавезује да тренира у клубу поштујући релевантне правилнике клуба, али и регулативе надлежног спортског савеза и међународне организације за конкретан спорт, као и да учествује на званичним утакмицама у складу са својим најбољим способностима.

Уговором о ангажовању играча се, дакле, ангажује играч на начин да повећа конкурентност клубу на такмичењу. То је основна сврха овог уговора, која тренутком његовог потписивања и регистрације, проширује своје дејство на обавезу поштовања хијерархијски устројених императивних прописа који регулишу релевантан спорт. На овај начин, играч и клуб се везују³⁸³ за регулативу која регулише конкретан спорт и

³⁸³ „Са становишта науке о спорту појединац не може сам да се такмичи, јер структура (група спортиста – противници и спортска организација) има предност у односу на појединца, пошто му онтолошки претходи. Спортиста се онтолошки испољава не само кроз мишљење, унутрашња осећања, доживљавања, већ и кроз откривања – себе (у себи да открије себе) током тренажно/такмичарског

која онемогућава да се сагласност воља испољи на начин који је супротан спортској регулативи. Са друге стране, ни императивни прописи (*ius cogens*) државе у којој се клуб налази неће дозволити да се закључи уговор који је у супротности са истим.³⁸⁴ Посебно треба нагласити да ни комунитарно право више не дозвољава било какве злоупотребе које могу настати у спорту. Један уговор који на први поглед ствара везу између клуба и играча, постаје толико комплексан да се у њему рефлектују, не само прописи који регулишу релевантан спорт, већ и целокупан правни поредак једне државе, а када говоримо о Европској унији – и комунитарно право.

1.2. Предмет уговора

Предмет уговора о ангажовању играча је чињење (*facere*) које се састоји у пружању спортске активности за клуб, а од стране ангажованог играча, као и исплати одређеног износа новца у смислу уговорене зараде, бонуса и других привилегија играчу од стране клуба. Предмет уговора је, дакле, дефинисани ангажман играча који се испољава, пре свега, кроз очекиване спортске активности играча у периоду трајања уговора, а за које он добија уговорену накнаду. Спортска активност у смислу предмета уговора о ангажовању играча подразумева свеукупни низ активности карактеристичних за конкретан спорт. Њих можемо препознати кроз обавезу играча да редовно долази на тренинге, да тренира на начин који од њега очекује тренер, да пружи свој максимум током тренинга и наступа на утакмицама, да поштује вредности које клуб негује и слично. Можемо приметити да је спортска активност далеко шири појам од начина испољавања уговора о ангажовању играча у својој

процеса.“ Види више: Ђорђе Стефановић, Филозофија, наука, теорија и пракса спорта, Гносис, Београд, 2011, стр. 108-112.

³⁸⁴ Нису само императивни прописи ти који у конкретној држави гарантују обавезу поштовања успостављених правила/норми. Овде морамо указати и на јавни поредак као „скуп свих ограничавајућих правила која чине границу између допуштеног или недопуштеног у уговорном праву“ (дефиниција јавног поретка у ширем смислу професора Антића, Облигационо право, Правни Факултет, Београд, 2012, стр. 216.). Важно је указати да би јавни поредак овом приликом требало сагледати у ужем смислу, односно као „све оне обавезне прописе који нису обухваћени конкретним императивним прописима или добрим обичајима“ (професор Антић, *Ibidem*, стр. 218.) Нећемо направити грешку ни уколико јавни поредак сагледамо у дефинисаном ширем смислу, обзиром да на тај начин јавни поредак обухвата, или да кажемо консумира у себи и императивне прописе и добре обичаје, али сагледавањем јавног поретка у ужем смислу можемо лакше увидети и направити дистинкцију између свих појединачних ограничења којим држава успоставља гаранцију поштовања свога поретка и уређења. Једино тако се могу уочити нијансе које се глобално усаглашавају и прихватају и у спортској регулативи.

крајњој инстанци – наступу на званичној утакмици. Наступ је само део активности на које је играч обавезан уговором о ангажовању. Иза тог видљивог сегмента обавеза налази се читав низ активности које играч мора испоштовати у вези са својим уговором, а што се од њега очекује и што је сврха ангажовања. Дакле, спортску активност као предмет уговора морамо разликовати од спортске активности која се односи на разоноду и упражњавање спорта у слободном времену. Појам спортске активности у професионалном спорту означава скуп обавеза које терете играча, а за које чињење играч стиче право на накнаду у складу са уговором. У фудбалу, ФИФА Правилник о статусу и трансферу играча дефинише професионалног играча на начин што га описује као лице које има закључен писмени уговор са клубом и „који је плаћен за своје фудбалске активности...“³⁸⁵. Управо су те фудбалске активности предмет уговора о ангажовању играча. Поједини уговори са играчима садрже и одредбе које траже од играча уздржавање од вршења појединих радњи (*non facere*). То може бити неприсуствовање одређеним скуповима, политичка активност, конзумирање алкохола на јавним местима и слично. Обзиром да се ради о двострано обавезном, теретном уговору, предмет уговора, као што је већ речено, представља и исплата одређеног износа новца у смислу уговорене зараде, бонуса и других привилегија.

У целокупном том контексту, а пре приступања преговорима, играч са свим својим карактеристикама је предмет интересовања клуба, а квалитетан, респектабилан клуб предмет интересовања играча. Предмет уговора о ангажовању играча је врло комплексан и у првом тренутку у коме се клуб и играч препознају за могући ангажман, у фокусу је, гледајући из перспективе клуба, играч, са свим својим психо-физичким особинама, знањем, искуством и талентом, а што све утиче на иницијално интересовање клуба. Потребно је направити дистинкцију играча као спортисте, чија знања и искуство утичу на иницијалне преговоре са клубом, од очекивања клуба и обавеза које ће бити успостављене уговором у случају закључења. Та очекивања, која се дефинишу уговором о ангажовању кроз спортске активности које чине предмет уговора, истовремено успостављају и обавезу клуба да за то играчу плаћа надокнаду.

³⁸⁵ Regulations for the Status and Transfer of Players, FIFA, 2010, op. cit, чл. 2.

У спорту се испред играча налази његово знање, искуство и таленат, па тек онда име и презиме. Својом игром спортиста привлачи пажњу на себе, а не својим именом. Тек када играч покаже своје вештине, име и презиме у пакету са свим примарним карактеристикама одређују његову вредност на спортском тржишту. Комплексност ове категорије и тежина начина разумевања може се свести на импресију којом спортиста зрачи, чиме ствара утисак код заинтересованог клуба да ће баш он моћи да му повећа шансе на такмичењу. На тај начин можемо рећи да играч постаје предмет интересовања једног клуба, али не и уговора.

Треба напоменути да играч, због кога се и са којим се закључује поменути уговор, и кога новинари и јавност виде као робу, није, наравно и предмет истог, како то лаичка јавност уме да каже. Сагледавање играча као робе и такво стављање у фокус и сврху код оваквих уговора је лаичко поређење играча са робом, што играч свакако није. Из тог разлога често можемо чути изразе попут „куповине“ играча који сугеришу и стварају сасвим супротан утисак од оног који је правно релевантан – да је играч ствар која је у искључивом власништву клуба. Управо супротно, играч није ни ствар, ни роба која се купује на тржишту. Вредност играча на тржишту произилази из његовог знања и искуства, односно услуга које може да понуди клубу за који игра, а које се изражавају кроз скуп спортских активности које се од играча очекују током трајања уговора. Из тог разлога се и уговори о ангажовању играча приближавају уговорима о раду. Ангажовање играча у клубу је фактички радно ангажовање које ствара права и обавезе за обе стране.

1.3. Однос према уговору о раду

Уговор о ангажовању играча води корен и порекло из класичног уговора о раду, али због своје специфичности изискује другачији третман и приступ. Сличности са уговором о раду су бројне. Клуб је фактички послодавац, а играч је запослени. Овакав однос је постао званично гледиште јуриспруденције после велике победе спортиста над монополом клубова по питању трансфера 1995. године (случај Босман)³⁸⁶. Спорт је тада проглашен економском делатношћу, а спортисти су стекли

³⁸⁶ Види стр. 93-103.

право слободног кретања у складу са једним од основних начела комунитарног права - слободе кретања радника.³⁸⁷ Од тог тренутка можемо говорити да су професионални спортисти радно ангажовани у клубу, за то примају плату, обавезни су да тренирају и то им је једина делатност којом се баве.³⁸⁸ Са друге стране, права радника која су гарантована законом о раду односно радноправном регулативом су, између осталог, и право на отказ уговора о раду, било од стране радника, било од стране послодавца. У домену спортске регулативе наилазимо на одређена ограничења по овом питању, а која су успостављена управо ради заштите интереса спорта и спортских такмичења. Из тих разлога, не може спортиста својевољно да откаже свој уговор са клубом, на начин који би могао да искористи сваки други радник који је у радном односу по основу класичног уговора о раду. Ово ограничење права на отказ представља спортску специфичност у односу на позитивноправну радну регулативу. Суштина ангажовања играча је повећање компетативности спортског клуба - такмичарски *raison d'être*. Уколико би играч напустио клуб по свом нахођењу усред сезоне, нарушио би такмичарски баланс свога клуба. Такође, уколико би усред сезоне прешао у други клуб, том клубу би повећао конкурентност. Због укупних последица које би настале у лиги у којој се конкретни клубови такмиче, како за клуб, тако и за само такмичење, недвосмислено можемо закључити да је неопходност другачије регулативе и приступа нужна.³⁸⁹

Сведоци смо времена у коме се норме обликују потреби спорта и дефинишу на начин који спортско право полако издвајају у посебну грану права. Наравно, неопходно је водити рачуна да се не наруши суштина првобитно успостављених, слободно можемо рећи, и основних норми којом се штите интереси, како радника, тако и послодавца. Управо због тога је после случаја Босман, Европска унија са својим релевантним телима постала незаобилазни елемент приликом успостављања

³⁸⁷ Види и: Ана Косовац, Радно ангажовање професионалних спортиста у државама чланицама Европске уније, Страни правни живот, 3/2009, стр. 228-231.

³⁸⁸ Ово пре свега када говоримо о тимским спортовима у којима се манифестују и остали елементи радног односа, нарочито однос субординације између клуба и играча. Играч је у обавези да прати инструкције тренера, поштује његове идеје и слично. Играч није у могућности да самостално одлучује о питањима које у име целог тима одређује тренер. Види више о овоме: Андријана Билић-Вања Смоквина, Уговори између професионалних ногометаша и клубова – уговори радног или грађанског права, Зборник радова Правног факултета у Сплиту, 4/2012, стр. 842 и 850.

³⁸⁹ Види више: Зоран Радуловић, Радни однос спортиста, Досије, Београд, 2012, стр. 32-44. Види и: Дејан Шупут, Специфичност радноправног положаја спортиста, Правна ријеч, 31/2012, стр. 665-676; Марко Перовић, Права и обавезе спортиста, Правни живот, 9/2010, стр. 513-514.

спортских норми. Усаглашеност норми спортског права са комунитарним правом је решење које гарантује да је конкретна норма успостављена уз поштовање и сагледавање основних начела комунитарног права, истовремено водећи рачуна и о спортској потреби и специфичности.

Закон о спорту Републике Србије однос између професионалног спортисте и спортске организације дефинише као уговор о раду закључен на одређено време.³⁹⁰ Посматрано кроз призму односа професионалног спортисте и спортског клуба, а који однос је дефинисала пракса међународних спортских организација, судова, арбитража, али и Европског суда правде, можемо уочити потребу да се поменути однос, пре свега, дефинише као радни однос. Историјски гледано, професионализам у спорту је био у почетку забрањен, потом се „умрежио“, најпре кроз спорадичне случајеве постојања, да би на крају незаустављиво победио, наметнувши императив свог постојања. Зашто императив? Уласком комерцијализације у спорт, дошло је до значајних промена. Интерес спорту је био новац, а новцу је интерес био професионални такмичар. Спортиста који је фокусиран на игру, максимално истрениран и непоколебљив у жељи за победом. Да би се дошло до таквог спортисте, нужно је било платити га. Тада је спорт постао занимање, а у врхунском спорту то је значило и једино занимање. Створена је потреба за радним односом са свим својим специфичностима и потребама за усклађивањем. Радни однос спортисте и клуба можемо посматрати кроз однос конкуренције и конкурентности на такмичењу. Норме које дефинишу радно право, али и грађанско правни однос између физичког и правног лица, укрштају се и издвајају у посебну спортску норму која је нешто другачија и прилагођена је потреби спорта. Радни однос између професионалног спортисте и клуба изискује постојање писменог уговора, а што је безусловно прихваћено од стране свих учесника у креирању спортске регулативе. Овај уговор, да би уживао правну заштиту, поред тога што мора бити закључен у писменој форми, мора бити и регистрован у конкретном националном спортском савезу; тек у том тренутку настају права и обавезе између уговорних страна.³⁹¹ Клубу је забрањено да ангажује спортисту на неодређено време, али је дозвољено да се уговор продужава

³⁹⁰ Закон о спорту, *op. cit.*, чл. 12 ст. 1.

³⁹¹ Регистрација уговора у националном савезу је заправо услов који омогућава играчу да званично наступа за клуб.

неограничени број пута. Професионални спорт, дакле, изискује закључење уговора, али на одређено време. То је једна од специфичности која дефинише спортску норму којом се уређује однос између клуба и спортисте. Спортиста је у односу на клуб генерално слабија страна и из тог разлога је нужно да се у односу на послодавца (клуб) поставе одређени услови који ће омогућити спортисти да се „креће“ у свом спорту у складу са својим интересима и потребама. Унутар периода трајања уговора такође постоје могућности у којима се закључени уговор може раскинути вољом једне уговорне стране, али су оне сужене и потпуно одвојене од услова које захтева радно правна регулатива. У овом уговорно правном односу спортиста, под одређеним околностима, може бити и јача страна. Клуб ангажује спортисту искључиво на основу својих потреба, карактеристика и специфичности конкретног играча. Што је играч бољи и траженији, услови које поставља клубу су оправданији и реалнији. То је закон понуде и тражње. Од хиљаду играча, да не употребимо већи однос, тек ће се два или три издвојити у смислу да ће клуб моћи да оствари своје циљеве за конкретну сезону. Наравно, овде говоримо о већ формираним професионалним играчима, чији је тренажни период завршен и који „продају себе као готов производ“.³⁹² То су играчи који највише вреде на тржишту и који највише коштају. Клуб од њих очекује да направе разлику на терену и допринесу успеху клуба. За то клуб играчу плаћа, понекад и вртоглаву цену. Најчешће се плаћена цена вишеструко врати, из разлога што поред повећања гледаности и зараде од продаје карата, права на телевизијске и радио преносе, клуб уговара и коришћење имена и лика играча у пословне сврхе и предузима многе друге активности како би што више искористио „купљеног“ играча.³⁹³ Гледано из угла спорта, све се то одиграва у циљу бољег пласмана на такмичењу. Међутим, са аспекта пословања клуба, финансијски интерес је преовлађујући. Ту можемо уочити како се преплићу спорт и привреда, као и интерес тренера и власника клуба. У модерним временима у спорту је све више пословних интереса. Акционарска друштва су раније у спорту била незамислива. До

³⁹² Млади играчи, са друге стране, су инвестиција која ће се тек у догледном тренутку, можда, показати као добар потез клуба.

³⁹³ Данас више не говоримо о комерцијализацији, већ о „хиперкомерцијализацији“ професионалног спорта. „...водећи спортски клубови, као што су њујоршки Јенкиз и манчестерски Јунајтид, имају различите врсте производа у које су укључени одећа и текстилна роба, осигурање, лакокварљиви прехранбени производи и туризам.“ Види више: Ричард Ђулијаноти, Спорт – Критичка социологија, Сlio, 2008, стр. 68-70.

скоро је тек неколико ентузијаста оснивало клуб као удружење грађана, а данас су власници клубова привредни магнати који спорт претварају у бизнис. Није то лоше за спорт, потребно је само ухватити корак са надлазећим временом, али и успоставити чврсте норме које ће онемогућити злоупотребе. Спортиста, објективно посматрано, зна колико вреди и шта може да очекује од сваког ангажовања. Закључењем уговора са клубом, спортиста улази у радни однос и потпуно се посвећује раду и животу за тај клуб. Испољавањем спортског талента и вештине, спортиста себи подиже цену и диктира услове код следећег уговора. Од случаја Босман, поједини спортисти свакако више нису слабија страна у уговорном односу.

1.4. Форма уговора

Нужно је указати на реалнију слику професионалног спорта и на однос који је изван помно читаних новинских текстова о успешном животу спортских појединаца. Огроман број спортиста не ужива привилегије које имају велике звезде у спорту. Спорт је отворено тржиште и на једно место у клубу може да конкурише на десетине играча. Тада клуб постаје, и јесте, јача страна и диктира услове који ће бити стипулисани у уговору. Из тог разлога јако је важно да се однос снага уговорних страна избалансира и омогући једнак и праведан третман. Нужно је успоставити равнотежу, како би однос снага између клуба и играча био равномеран. То није могуће учинити без законске регулативе, али ни без регулативе међународних спортских организација. Радни однос између спортисте и клуба не сме бити однос који ће онемогућити спортисту да оствари своје потенцијале на најбољи могући начин. И обрнуто. Спортиста не сме да злоупотребљава своја права и да на тај начин онемогућава клуб у остварењу својих спортских интереса. Исто тако, играч мора пред собом имати могућност за промену клуба и поред постојања основне тенденције за очувањем уговора у целокупном уговореном трајању. Данас, када је професионални спорт, нарочито фудбал, постао уносан бизнис,³⁹⁴ везаност играча за

³⁹⁴ Професионални спорт је данас, свуда у свету, постао велики бизнис који има тенденцију да искористи спортисте до граница издржљивости, онемогућавајући и одузимајући им могућност, пре свега за школовање и образовање. Суровост ове тенденције се огледа управо у наметању избора у смислу узми или остави, а стављање у изглед висине зарада и лагодан живот свакако да умањује могућност правилног и разумног размишљања. Касније, после неуспеха или лоше каријере, намеће се

клуб зависи искључиво од висине зараде коју играч добија за своје ангажовање. Љубав према клубу траје колико и солвентност клуба или боља понуда другог клуба. Ту се интереси спортисте и радника подударају. Обојица су у потрази за већом зарадом и бољим условима рада. Међутим, док је радник слободан да напусти радно место у било ком тренутку, у спорту је то мало другачије, управо из разлога спортске специфичности и вишег интереса који постоји у спорту - интереса других клубова и играча и интереса лиге, односно тамичења. О разлозима за то је већ било речи и, суштински гледано, ти разлози су оправдани. Не би било добро по сам спорт да играчи могу да прелазе из једног клуба у други у било ком тренутку.

Примарни однос између клуба и професионалног играча настаје уговором о ангажовању. Када клуб и играч утврде своја права и обавезе, можемо рећи да је ангажман склопљен. Међутим, у професионалном спорту, као што смо истакли, услов пуноважности уговора је писмена форма и регистрација истог у надлежном спортском савезу.

На писменој форми уговора инсистира и Закон о спорту Републике Србије.³⁹⁵ Члан 11 Закона предвиђа као последицу непоштовања законске норме ништавост уговора. Дакле, уколико уговор није закључен у писменој форми и није регистрован код надлежног националног гранског спортског савеза, такав уговор ће бити ништав. Овде се поставља питање да ли је нужно да се оба услова испуне кумулативно, односно да ли ће уговор бити ништав уколико је потписан између спортске организације и играча, али није регистрован при националном спортском савезу. Прописана форма уговора је успостављена за задовољење одређених циљева и није сама себи сврха.³⁹⁶ Из тог разлога можемо рећи да је писмена форма оваквих уговора успостављена ради заштите интереса спорта и спортске компетативности. Свакако да због комплексности односа који се успоставља уговором између клуба и играча, а који прожима његове различите аспекте, можемо и морамо говорити о вишеструком значају форме којом се штити, како само такмичење, тако и међусобни однос клуба и

проблем немогућности укључивања у друге области рада услед непостојања одговарајућег образовања.

³⁹⁵ Закон о спорту РС, *op. cit.*, чл. 11.

³⁹⁶ Види више о писменој форми: Облигационо право (општи део) - Живомир Ђорђевић и -Владан Станковић, Научна књига, Београд, 1986, стр. 234-236; Оливер Антић, Облигационо право, *op. cit.*, 344-349; Слободан Перовић, Облигационо право, Сл. лист СФРЈ, Београд 1981, стр. 342-354.

играча. Са једне стране, дакле, говоримо о заштити интегритета спортског такмичења, обзиром да је циљ професионалног спорта такмичење, али, са друге стране, потребно је заштити и сам уговорни однос, поготово слабију страну тог односа. На тај начин се штити и остварује основна интенција успостављене писмене форме и саме обавезе регистрације – заштита такмичења, али се успоставља и правна сигурност уговорних страна које се на тај начин могу поуздати у права и обавезе која превазилазе уговорни однос и која се везују за регулативу спортских организација која намеће обавезу поштовања императивних прописа који се не могу уговором мењати.

Један спортиста може наступати за један тим. Уколико би писмени уговор остао изван сазнања надлежног спортског савеза, праћење кретања професионалних спортиста би било отежано. Регистрацијом уговора се штити такмичење и олакшава праћење играча. Можемо рећи да је писмена форма гаранција успостављања међусобних права и обавеза између клуба и играча, а регистрација таквог уговора при националном спортском савезу је у функцији заштите општег интереса спорта. Кумулативна испуњеност поменутих услова је, дакле, императивна обавеза свих страна у овом правном послу.

Поставља се питање могућности конвалидације уговора о ангажовању играча при чијем закључењу није испоштована писмена форма предвиђена *ex lege*, као и обавеза регистрације самог уговора. Закон о облигационим односима Републике Србије³⁹⁷ у члану 73 предвиђа могућност да уколико су уговорне стране испуниле у целини или у претежном делу своје обавезе, уговор ће се сматрати пуноважним, осим ако из циља због кога је форма прописана не произилази нешто друго. Управо се циљ успостављене форме у овој материји намеће значајним. Циљ је заштита, како интереса такмичења, тако и интереса самих уговорних страна. Због специфичности самог уговора, интереси и клуба и играча захтевају правну заштиту у овом погледу, те не може доћи до конвалидације, чак и без постојања обавезе регистрације уговора. Спортиста и клуб улазе у један посебан однос који је на граници грађанско правног и радно правног режима. Док у Закону о раду незакључивање писменог уговора ствара

³⁹⁷ Закон о облигационим односима, *op. cit.*, чл. 73.

правну претпоставку постојања уговора о раду на неодређено време,³⁹⁸ у спорту, пак, то није могуће. Пре свега, зато што уговор са професионалним спортистом не може бити закључен на неодређено време. Поред тога, и низ других околности онемогућава аналогију са оваквом претпоставком, а једна од њих је заштита интереса спортисте и могућност одласка из клуба без било каквих обавеза, обзиром да уговор не постоји. Међутим, обавеза регистрације уговора о ангажовању закључује сваку даљу расправу о евентуалној конвалидацији, обзиром да је крајњи циљ кумулативно постављених услова заштита интегритета конкретног спорта и такмичења, али и контрола спортског ангажовања, што заједно има за циљ онемогућавање било каквих злоупотреба, како у односу на играча, тако и у односу на само такмичење.

Гледано са становишта спортске регулативе, непостојање писменог уговора између клуба и играча, као и нерегистрација конкретног играча при надлежном спортском савезу, повлачи за собом озбиљне консеквенце које се могу испољити на различите начине, а кроз дисциплинску одговорност клуба и играча. Санкције могу бити различите, а једна од санкција је и поништавање утакмице и изрицање службеног резултата у корист клуба који није повредио императивне норме. Дакле, ни према спортским прописима, конвалидација усменог уговора између клуба и играча није могућа. Из тог разлога не може се доказивати постојање било каквог договора између клуба и играча у ситуацији када писмени уговор није сачињен, нити регистрован при надлежном спортском савезу. Можемо замислити и ситуацију да су клуб и играч закључили уговор, али га нису регистровали при надлежном спортском савезу. Дакле, уговор постоји и прецизирана права и обавезе уговорних страна, али не постоји конститутивни елемент, регистрација, који омогућава учешће играча на такмичењу, те самим тим, наступ таквог, нерегистрованог играча, би довео до нерегуларности такмичења и успостављања дисциплинских санкција према клубу који није регистровао играча. Спортска регулатива би у оваквој ситуацији била неумољива и кажњавање би било извесно.

У фудбалском спорту је то можда и најсадржајније дефинисано. ФИФА Правилник о статусу и регистрацији играча у члану 11 изричито предвиђа: „Било који играч који није регистрован при надлежној асоцијацији, а који наступи за клуб у

³⁹⁸ Види чл. 32 ст. 2 Закона о раду РС, *op. cit.*

било ком званичном мечу, сматраће се да је наступао незаконито. Без прејудуцирања било које мере потребне за исправљање спортских последица, санкције могу, такође, бити успостављене према играчу и/или према клубу. Право за изрицање таквих санкција, у начелу, припада савезу или организатору такмичења³⁹⁹. Из ове одредбе се недвосмислено закључује да у ситуацији када професионални играч није регистрован при надлежном спортском савезу, дакле, када не постоји писмени уговор, конвалидација није дозвољена и да ништавост уговора о ангажовању професионалног играча производи штетне последице, не само за конкретан клуб и играча, већ се манифестује и на конкретно такмичење, обзиром да последице таквог поступка и изречене санкције директно утичу на само такмичење у смислу службеног резултата, бодова и осталих сегмената игре који се тичу пласмана.

Из свих изложених разлога можемо закључити да је писмена форма, успостављена законом и спортском регулативом, услов пуноважности уговора са професионалним спортистом (форма *ad solemnitatem*).

Обзиром да је закључење уговора са клубом подложно стриктно прописаној форми, свака измена уговорног односа подразумева поштовање прописане форме и мора бити реализована на идентичан начин. Током трајања уговорног односа играч и клуб могу у складу са договором мењати првобитно закључени уговор, али свака измена основног уговора мора бити извршена у писменој форми.

1.5. Клаузуле у уговору о ангажовању играча од утицаја на трансфер играча

Када играч по основу регуларно закљученог и регистрованог уговора о ангажовању са једним клубом пожели да пређе у други клуб, можемо рећи да настаје специфична и врло комплексна правна ситуација, која изискује неколико услова који морају бити испуњени како би се прелазак у други клуб, трансфер, могао званично реализовати. Играчи који су најзаслужнији за успех клуба су играчи који истовремено и највише вреде на тржишту. Из тог разлога је и борба за те играче међу клубовима највећа. Најбољи играчи имају и специфичне уговоре у смислу

³⁹⁹ Regulations for the Status and Transfer of Players, FIFA, 2010, op. cit, чл. 11.

стипулисања посебних услова и они се као такви углавном разликују од уговора који се закључују приликом ангажовања осталих играча. Како би клубови спречили да им врхунски играчи пре времена оду из клуба⁴⁰⁰ и како би се заштитили, у уговоре са врхунским играчима се врло често уносе посебне клаузуле којим се унапред дефинишу услови под којима ће играчу бити допуштено да напусти клуб пре истека рока трајања уговора.

У том смислу можемо разликовати ситуације; када је у уговор унета отпусна клаузула,⁴⁰¹ затим када је у уговор унета откупна клаузула⁴⁰² и када уговор не садржи клаузулу која се бави трансферном накнадом за прелазак играча у други клуб.

1.5.1. Отпусна клаузула

Отпусном клаузулом се одређује висина новчаног износа коју је потребно платити клубу при коме је играч регистрован, како би се могао реализовати трансфер. Клуб ће, дакле, у случају превременог раскида уговора, добити барем износ вредности отпусне клаузуле, обзиром да се поменутом клаузулом дефинише минимални износ који клуб очекује за свог играча. У ситуацији да је неколико клубова заинтересовано за конкретног играча, клуб може, у складу са договором са играчем, да прихвати бољу понуду. Важно је напоменути да клуб у чијем се уговору налази отпусна клаузула мора, у случају прихватања висине вредности отпусне клаузуле, да „пусти“ играча. Отпусном клаузулом је практично створена обавеза клуба да у случају поклапања понуђеног новчаног износа са износом дефинисаним отпусном клаузулом, раскине уговор са играчем. У таквој ситуацији, клуб не може више да оптира да ли жели да задржи играча или не. Међутим, уколико више клубова понуди различите новчане вредности од којих свака превазилази износ дефинисан отпусном клаузулом, клуб ће морати да раскине уговор и трансферише играча, али

⁴⁰⁰ Што није ништа необично, обзиром да су такви играчи под сталном лупом свих заинтересованх клубова који их настоје ангажовати и који тачно знају све релевантне податке о том играчу, као на пример колико је остало времена до истека уговора са клубом и слично. Ти подаци праве разлику и финансијској калкулацији клуба који жели ангажовати конкретног играча. велика је разлика да ли ће заинтересовани клуб морати да плати поред „цене“ играча и трансферну накнаду клубу или ће гамоћи преузети вбез плаћања трансферне накнаде.

⁴⁰¹ Release clause.

⁴⁰² Buy out clause.

неће моћи самостално да бира најбољу понуду,⁴⁰³ из разлога што је играч тај који даје последњу реч, у смислу одабира клуба у коме жели да настави каријеру⁴⁰⁴.

Овде морамо указати на једну подваријанту отпусне клаузуле, а која се зове бај-бек⁴⁰⁵ клаузула. Овај модалитет се односи на ситуацију када клуб који је трансферисао играча уноси у уговор о трансферу клаузулу којом обезбеђује себи право пречег ангажовања играча у ситуацији када су се клуб код кога је играч прешао и играч сагласили око даљег трансфера. Дакле, нови клуб је везан обавезом да у ситуацији даљег трансфера играча најпре „понуди“ старом клубу. На овај начин стари клуб себи обезбеђује могућност да у будућности, уколико играч напредује и постане атрактиван и конкурентан са својом игром, може да се врати у стари клуб. Ипак, сматрамо да је за стипулисање ове клаузуле потребна и сагласност играча и да не могу два клуба самостално уговорати будући прелазак играча независно од његове воље. Свакако да бај бек клаузула није забрањена, али уколико се интерес играча не поклапа са интересом старог клуба, не видимо могућност да се играч присили да се врати у клуб. Једина могућност би била да се у трансферном уговору све три стране обавезу бај бек клаузулом, чиме би сагласност свих успоставила обавезу пречег ангажовања.

На први поглед можемо уочити велику сличност коју ова клаузула у уговору о трансферу ствара са правним послом позајмице играча. Међутим, та сличност се може испољити искључиво уколико дође до реализације бај бек клаузуле и повратка играча у стари клуб, али док се код позајмице играча уговор о ангажовању играча суспендује, код бај бек клаузуле говоримо о правом трансферу и дефинитивном преласку играча у други клуб, а до кога долази споразумним раскидом уговора о ангажовању играча. Бај бек клаузула је заправо услов којим се све три уговорне стране обавезују да ће у случају даљег трансфера, омогућити старом клубу да одлучи да ли ће или не хтети поново да ангажује играча. Дакле, у оваквој ситуацији можемо говорити о услову као будућем неизвесном догађају од кога зависи настанак права старог клуба да поново ангажује играча. То право се састоји од могућности старог клуба да бира да ли ће желети поново да ангажује свог ранијег играча или не, и

⁴⁰³ Као уосталом и у ситуацији када постоји само један заинтересовани клуб.

⁴⁰⁴ Отпусне клаузуле су карактеристичне за Премијер лигу, али генерално, нису толико заступљене, ни у Енглеској, ни у осталим земљама.

⁴⁰⁵ Buy back clause.

активира се у тренутку одлуке о даљем трансферу. Са друге стране, постоји могућност уговарања бај бек клаузуле као чисто потестативног услова, односно услова који зависи искључиво од воље уговорне стране, конкретно старог клуба, да у уговором дефинисаном периоду активира бај бек клаузулу, у којој ситуацији нови клуб нема избора сем да пристане на трансфер. Пример бај бек клаузуле имамо у случају Алвара Морате (Alvaro Morata) који је из шпанског ФК Реал Мадрид прешао у италијански ФК Јувентус, а који уговор је садржао бај бек клаузулу којом је Реал Мадрид обезбедио себи право да откупи играча или крајем прве или крајем друге године трајања уговора.⁴⁰⁶ У тој другој опцији можемо рећи да је стари клуб у искључивој могућности самосталног одлучивања враћања играча у своје редове, а у периоду који је уговорен. И у овом случају, без сагласности играча, оваква клаузула би била ништава. Са друге стране се поставља питање шта би се десило када нови клуб и играч не би обавестили стари клуб о трансферу, а бај бек клаузула је уговорена. Због активног праћења играча на глобалном нивоу, а нарочито играча за које је клуб заинтересован, овакав сценарио је мало вероватан, а уколико би се и одиграо, сматрамо да би стари клуб могао да захтева накнаду штете, као од клуба сауговорача, тако и од играча, из разлога што није испоштована сагласност воља уговорних страна.

1.5.2. Откупна клаузула

Откупном клаузулом се тачно дефинише износ новца којим играч може да откупи свој уговор са клубом.⁴⁰⁷ Поменута клаузула означава могућност играча да откупи свој уговор уколико жели да оде из клуба пре истека уговора. Наравно, у реалности неће играч сам откупити свој уговор, већ ће то уместо њега учинити заинтересовани клуб. То је уједно и основна разлика у односу на отпусну клаузулу - ко може платити износ дефинисан клаузулом у уговору. Са пореског становишта, отпусна клаузула је недвосмислена и клуб који плати износ отпусне клаузуле има

⁴⁰⁶ Види више <http://www.football-italia.net/52344/official-morata-signs-juventus> и <http://www.football-italia.net/66789/juventus-cancel-morata-clause>

⁴⁰⁷ Оваква клаузула је карактеристична за уговоре у Шпанији, али може се наћи и у другим земљама. Тренутно највиши износ који је уговорен *buy out* клаузулом у оквиру фудбалског спорта је 250.000.000,00 евра и односи се на играча ФК Барселона Лионела Месија (Lionel Messi).

јасан основ за плаћање пореза који ће настати у тој ситуацији. Са друге стране, код откупне клаузуле, играч би требало да откупи свој уговор, али новац ће заправо обезбедити заинтересовани клуб. Порески проблем настаје када заинтересовани клуб уплати играчу новац на рачун како би исти искористио за откуп свога уговора. У тим околностима и са гледишта пореског права, настаје проблем око основа уплате новца од стране заинтересованог клуба играчу. Ситуација се додатно компликује када треба утврдити правни основ за такву уплату, обзиром да у том тренутку не постоји никаква веза између заинтересованог клуба и играча, осим жеље за будућом сарадњом. Из тог разлога се овакве клаузуле не појављују готово нигде осим у Шпанији и карактеристичне су по енормно високим вредностима цене откупа.

Код откупне клаузуле се поставља и питање законитости овакве одредбе у уговору. Да ли иста представља ограничење слободе кретања спортисте? Сматрамо да се овакво питање мора сагледати најпре у реалном светлу. Играч у чији је уговор стављена откупна клаузула је играч који несумњиво много вреди на тржишту и чија је месечна зарада много изнад, слободно можемо рећи, животних прихода које п човек може остварити током свог живота. Узмимо, на пример, Лионела Месија (Lionel Messi). Његова месечна зарада износи 6.150.000 долара.⁴⁰⁸ Да ли је то реална вредност његовог талента и искуства? Наравно да није. Фудбал је постао машина за прављење новца, а најбољи „гладијатори“ нужно уживају, односно морају уживати, најбољи третман. Ови нереални, виртуелни, износи који се плаћају највећим звездама сигурно нису прави пример зарада које се остварују у спорту. То су екстремни који су најинтересантнији за гледаоце и истовремено стимулативно делују на родитеље, који руководећи се оваквим примерима, своју децу уписују у школе фудбала, очекујући сличан успех у будућности. Откупна клаузула у уговору Лионела Месија износи 250.000.000,00 еура.⁴⁰⁹ То значи да уколико би Меси пожелео да пређе у други клуб, морао би да откупи свој уговор по уговореној цени. Полазећи од чињенице да је уговор сагласност воља уговорних страна и претпоставке добровољности приступа закључењу уговора, могли бисмо рећи да у овако стипулисаној клаузули не би требало ништа да буде спорно. Такође, уколико

⁴⁰⁸ Види више на <http://www.paywizard.org/main/salary/vip-check/soccer-players>

⁴⁰⁹ Види више на <http://bleacherreport.com/articles/1451018-5-teams-who-could-buy-out-leo-messis-eur250m-release-clause>

погледамо износе које Меси добија на месечном нивоу, не узимајући у обзир бонусе и друге награде, морамо се запитати да ли код овог играча постоји реални интерес да напусти клуб у коме игра. Забрана ограничења слободе кретања је начело које је успостављено како би се омогућило радницима да без потешкоћа прелазе границе земаља садашње Европске уније. Како је спорт 1995. године одлуком Европског суда правде подведен под економску активност, а професионални спортисти поистовећени са свим другим радницима, то је и у спорту ово начело постало доминантно. Ниједан клуб више није могао да задржи играча уколико му је уговор са клубом истекао.⁴¹⁰ Поједина ограничења слободе кретања морају бити оправдана како би била дозвољена. Из тог разлога је и опстала спортска регулатива о уговорној сигурности током трајања периода спортских уговора. Уговорном сигурношћу се успоставља идеални период трајања уговора између играча и клуба. То значи да ће један такав уговор трајати до истека рока на који је закључен или ће, пак, доћи до споразумног раскида уговора.⁴¹¹ То су идеалне ситуације које се очекују од клуба и играча, а које, широко посматрано, гарантују и сигурност свих учесника у једном такмичењу, обзиром да се на те начине и у крајњој инстанци, обезбеђује такмичарски сегмент и компетативност такмичења. Заштита интереса самог спорта је био компромис и уступак спорту који је Европски суд правде омогућио по питању својеврсног ограничења слободе кретања и безусловног омогућавања преласка играча у други клуб. То је био својеврсни *reason d'etre* који је осигурао опстанак норми које у извесној мери омогућавају, условно речено, ограничење слободног кретања спортиста.

Начело слободе кретања је успостављено како би се омогућило радницима да, пре свега, из егзистенцијалних разлога могу слободно одлучивати о послу којим ће се бавити и у том контексту могу прелазити границе земаља чланица Европске уније у потрази за послом. То значи да радници могу увек раскинути свој уговор о раду и запослити се код другог послодавца који ће им понудити боље услове рада. Свако ограничење слободе кретања може бити санкционисано.

⁴¹⁰ Види више стр. 101.

⁴¹¹ Могућ је наравно и класичан раскид уговора, али то доводи до успостављања спортских санкција према прекршиоцу. Такође, у спорту је успостављен и спортски оправдани разлог за раскид уговора који омогућава играчу да раскине уговор уколико нису остварени реално очекивани услови током трајања уговора. Види више стр. 168.

Ако се вратимо на питање да ли откупна клаузула у уговору између клуба и играча заправо представља ограничење слободе кретања спортисте, нужно се морамо осврнути и на финансијски моменат уговора. Откупна клаузула се углавном уноси у уговор са великим играчима који праве разлику на терену и који доносе победе и гледаност клубу. Што је бољи пласман на такмичењу, то клуб има боље спонзоре, веће интересовање за откуп права тв преноса и слично. Све заједно то доноси огроман приход клубу, али и константну опасност да ће неки други клуб понудити боље услове играчу и приволети га да „промени дрес“. Са друге стране, клуб у коме играч игра морао је да направи велику финансијску инвестицију како би довео таквог играча у своје редове. Такви уговори поред огромних месечних зарада доносе играчу и велике бонусе за сваку победу, за освајање првог места у националном такмичењу, још веће износе ако се освоји прво место у европском такмичењу попут Лиге Шампиона и слично.⁴¹² Такође, део прихода од продаје дресова са именом играча, као и коришћење самог имена у различите сврхе, подразумева и одрицање клуба од дела прихода у корист играча. Све поменуто не значи да ће клуб бити на губитку или да ће мало зарадити. Напротив, зарадиће вишеструко више од самог играча, и издвајањем великих сума новца за њега, он заправо штити своју инвестицију у оквиру предвиђене финансијске конструкције. Клубови много инвестирају у играче, очекујући велику финансијску корист, како спортску, тако и економску. Ако останемо на примеру Лионела Месија, сама месечна зарада од 6.150.000 долара је нешто што је непојмљиво као зарада радника. Оставимо овде по страни искључиво спортски интерес клуба и играча, као и налажење задовољства у самој игри. У питању је финансијски концепт. Да ли је откупна клаузула у уговору Лионела Месија ограничила његову слободу кретања? Сматрам да није. Егзистенцијално гледано, Меси нема потребу да мења клуб. Уколико би примао 10 милиона фунти месечно, уместо „скромних“ 6.150.000 долара, да ли би то био оправдан разлог за утврђивање постојања ограничења слободе кретања успостављеног астрономски високом ценом откупне клаузуле. Са друге стране, незадовољство играча као разлог промене клуба, у смислу лошег третмана или других околности које би утицале на то да играч буде незадовољан, није сам по себи довољан разлог за позивање на ограничење слободе

⁴¹² Види: Светолик Констадиновић, Право и спорт, Факултет за менаџмент Београд у спорту, Универзитет Браћа Карић, Београд, 2004. године, стр. 175.

кретања или за умањење вредности откупне клаузуле. Спортски разлог би могао бити један од разлога за оправдани раскид уговора, али то је готово немогуће да се деси код великих играча који су кључни на терену. Дакле, када би превремени раскид уговора био повезан са жељом играча да промени клуб због прихватања боље финансијске понуде другог клуба, мишљења сам да би откупна клаузула морала бити испоштована. Посматрано из угла старог клуба, велики, очекивани приходи би били изгубљени уколико би играч отишао пре истека рока уговора. а створен би био огроман финансијски притисак, обзиром да би тај играч за само неколико месеци добио новца колико добијају цели тимови у бољим клубовима. Откупном клаузулом се штити клуб од оваквих ситуација, али и од бољих понуда којим би потенцијални клубови приволели играча да промени клуб. Угао гледања новог клуба би био такав да би поред великих месечних зарада играчу, морао да плати и „откуп уговора“ што би могло имати утицаја на финансијску стабилност клуба.

1.5.3. Отпусна и откупна клаузула у смислу понуде за закључење уговора о трансферу

Уговарање отпусне или откупне клаузуле је својеврсна гаранција клубу да играч неће тек тако моћи да напусти клуб, а пре истека уговореног периода, без адекватне надокнаде. Међутим, и без ових клаузула, важно је нагласити да играч под уговором не може својеволјно отказати уговор и напустити клуб у току заштићеног периода, а да то не изазове покретање дисциплинског поступка пред надлежним органом спортског савеза. Контрактуална (уговорна) сигурност у фудбалском спорту је и успостављена како би се, поред сигурности за уговорне стране, обезбедили и оптимални услови такмичења. Такозвани заштићени период у фудбалу, ФИФА је успоставила Правилником о статусу и трансферу играча и тај период траје три године или три сезоне (у зависности шта прво наступи) за играче који имају испод 28 година, односно две године или две сезоне (у зависности шта прво наступи) за играче преко 28 година живота.⁴¹³ Ово је јако важно из разлога што спортске санкције не могу бити успостављене уколико је дошло до једностраног раскида уговора, без

⁴¹³ Види одељак Дефиниције, тачка 7 Regulations for the Status and Transfer of Players, FIFA, 2010, op. cit.

оправданог разлога или без спортског оправданог разлога, после заштићеног периода трајања уговора.⁴¹⁴ То све указује да уговор са клубом не може бити лако раскинут, без обзира да ли су уговорене отпусна или откупна клаузула. Чак шта више, и без поменутих клаузула у уговору, клуб може преговарати са заинтересованим клубом око услова и висине трансферне накнаде клубу коју би заинтересовани клуб морао да плати,⁴¹⁵ док код отпусне клаузуле, можемо рећи да постоји отворени позив заинтересованим клубовима да „купе“ играча по тачно уговореној цени. Кључно питање које се овде поставља јесте да ли је клуб у обавези у таквој ситуацији, ситуацији прихвата понуде, да омогући трансфер конкретног играча. Сматрамо да јесте, под условом да се ради о фиксној цени која је успостављена уговореном отпусном клаузулом. Уколико се ради о формулацији клаузуле која дефинише минимално дефинисану цену која се тражи и која је фактички увод у преговоре, можемо рећи да клуб, уколико не буде задовољан понуђеном ценом током преговора, неће бити у обавези да дозволи трансфер играча. Дакле, у ситуацији када је у уговору назначен фиксни износ компензације за прелазак, са самом учињеном понудом, клуб више не може спречити одлазак играча и једина могућност да се трансфер не догоди је одустанак заинтересованог клуба од реализације трансфера или непристанак играча на трансфер.

У складу са наведеним произилази да је отпусна клаузула заправо отворена понуда клубовима да уз дефинисану цену откупе жељеног играча. Што је спортска звезда већа, то је и износ тражене надокнаде већи. Можемо чак рећи да је такав играч у сталној понуди другим клубовима и да се само чека заинтересовани купац.

Код откупне клаузуле не можемо рећи да постоји отворена понуда за куповину играча из разлога што је поменута клаузула успостављена на терет играча и понуда, уколико је тако можемо назвати, успостављена је само и искључиво за играча, без обзира што у реалности играч неће бити тај који ће заиста и откупити свој уговор.⁴¹⁶

⁴¹⁴ Види више стр. 173 и даље.

⁴¹⁵ Ово све под условом да уговор са играчем није истекао, односно да до истека уговора има мање од шест месеци, у ком случају играч може непосредно преговарати са другим клубом и чак закључити уговор.

⁴¹⁶ Сврха откупне клаузуле је заправо спречавање играча да напусти клуб, из разлога што је висина износа уговорена овом клаузулом нереално висока, те се на тај начин сви потенцијално

Суштински и правно гледано, отпусна клаузула садржи карактеристике опште понуде. Можемо рећи да је то доста широко и смело поређење, али уколико играча на терену посматрамо у светлу изложености потенцијално заинтересованим клубовима и уколико разумемо да су сви они упознати са целокупним радом и ангажовањем траженог играча, а при томе његов уговор садржи фиксни износ отпусне клаузуле, можемо рећи да су сви услови који карактеришу општу понуду познати. Ипак, ова понуда је нешто комплекснија од обичне понуде, из разлога што на будући ангажман и сам играч мора да да сагласност. У тој ситуацији заинтересовани клуб има обавезу да исплати цену стипулисану отпусном клаузулом.

Дакле, као што је већ речено, уколико износ „откупа играча“ није дефинисан као позив на преговоре, клуб који је одредио фиксну цену „откупа“ је учинио понуду, те прихват понуде значи и закључење уговора и стари клуб више не може да избегне „продају“ играча. Међутим, до трансфера не мора доћи, из разлога што је договорени однос између старог и заинтересованог клуба само део трансакције, те је нужно да и играч и заинтересовани клуб договоре услове свог будућег уговора. Без тога неће бити ни трансфера. Свакако да се у реалности тако нешто превазилази много пре него што се два клуба договоре,⁴¹⁷ али стриктно гледано последица прихвата понуде не мора нужно да доведе до реализације трансфера.

1.5.4. Ситуација када уговор о ангажовању играча не садржи трансферне клаузуле

Ово је уједно и најчешћа ситуација, да уговор о ангажовању играча не садржи одредбе везане за евентуални трансфер играча. Понуда код таквих уговора мора доћи од другог клуба. Клуб је отворен за преговоре, али клуб искључиво одлучује да ли ће уопште преговарати о трансферу односно о висини износа трансферне накнаде. Када није уговорена отпусна или откупна клаузула, клуб се не мора ослањати на лојалност

заинтересовани клубови дестимулишу од намере за ангажовањем играча чији уговор о ангажовању садржи ову клаузулу.

⁴¹⁷ Што је супротно регулативи из ФИФА Правилника о статусу и трансферу играча којим је изричито предвиђено да се заинтересовани клуб најпре мора писменим путем обратити клубу у коме играч игра па тек потом ступити у преговоре са играчем. Директан контакт са играчем је могућ искључиво уколико ће уговор играча истећи у оквиру периода од шест месеци или уколико му јен уговор већ истекао (члан 18 став 3).

играча да остане у клубу до истека трајања уговора, обзиром да не постоји клаузула која ће обавезати клуб да у тренутку прихватања износа дефинисаног отпусном клаузулом, или у тренутку када играч жели да откупи свој уговор у дефинисаном износу, пусти играча и раскине уговор са њим.

1.6 Раскид уговора о ангажовању играча и трансфер

Да би се реализовао трансфер играча, један од услова је и раскид уговора о ангажовању играча. У спорту се овај моменат настоји ограничити у највећој могућој мери. Разлог за то је виши интерес, односно интерес такмичења. У спорту је битна уговорна сигурност која као појам има шире значење од уговорног односа клуба и играча. Интерес такмичења и уважавање компетативног интегритета свих учесника конкретне лиге је примарно. Када би клубови насумице ангажовали играче, или када би играчи својеволјно могли да прелазе у друге клубове током такмичења, квалитет такмичења би био осујећен. Из тог разлога, у фудбалу на пример, могућност за промену клуба или за ангажовање новог играча, може бити реализована искључиво два пута годишње у временски лимитираним интервалима.⁴¹⁸ Обе стране уговорног односа, клуб и играч, морају добро размислити о начину формирања свога такмичарског тима односно приступања конкретном тиму. Најважнији период за такву одлуку је период пре почетка такмичарске сезоне. У тим тренуцима се доносе најважније одлуке, пресабирају се утисци из претходне сезоне, сагледава се финансијска ситуација и потреба за новим играчима. На полусезони, када су могућност и период времена за ангажовање новог играча далеко краћи, покушава се исправити недостатак који је уочен и који би уз помоћ новог играча могао евентуално бити надокнађен, а у циљу што бољег пласмана на такмичењу. Да би играч могао прећи у други клуб, мора бити слободан, односно обавезе клуба према играчу и играча према клубу не смеју постојати, или тачније не смеју бити предмет спора. Из тог разлога, играч ће моћи да пређе у други клуб, или уколико му је истекао уговор о ангажовању па је у ситуацији да самостално бира и одлучује где ће

⁴¹⁸ То је такозвани „*open window*“, и траје у тачно одређеном периоду и у тачно одређено време. Ван та два периода у току године, осим под одређеним околностима, ниједан уговор између клуба и професионалног играча не може бити регистрован при националном савезу, а самим тим тај играч не може наступати за конкретан клуб на званичним утакмицама.

наставити каријеру, или уколико споразумно раскине уговор о ангажовању са клубом. Споразумни раскид значи сагласност уговорних страна да своје односе и дотадашњу сарадњу реше кроз споразум који ће омогућити играчу да пређе у други клуб. Споразумни раскид уговора сугерише да између уговорних страна нема спора који би у крајњој инстанци могао довести до успостављања спортских санкција. Једностранни раскид уговора уз оправдани разлог или уз спортски оправдани разлог, такође чини играча слободним и подобним за прелазак у други клуб, али једностранни раскид без оправданог разлога је услов за успостављање спортских санкција и такав поступак може довести и до забране трансфера било на страни клуба, било на страни играча. Ипак, када говоримо о трансферу као могућности преласка играча из једног клуба у други, споразумни раскид уговора о ангажовању је једини начин који фактички ангажованом играчу дозвољава да пређе у други клуб, обзиром да се уговор само из тог разлога и раскида. У свим осталим случајевима, играч је ван уговорног односа, било услед истека рока трајања уговора, било због једностраног раскида, па је и свака правна веза са клубом престала и играч може, уколико не постоје изречене спортске санкције, прећи у други клуб. Разлика је у томе што такву ситуацију не можемо звати трансферном зато што је играч ван уговорног односа, као слободан, прешао у други клуб, односно није прешао из клуба у клуб да бисмо говорили о трансферу.

Како би професионални играч прешао у други клуб, нужно је, дакле, поред раскида уговора, испунити и друге одређене услове да би се реализовао трансфер играча. Играч се мора професионално бавити спортом, мора имати закључен уговор о ангажовању са клубом у писменој форми, који мора бити регистрован при надлежном спортском савезу, затим, морају бити испуњени спортски услови за реализацију трансфера,⁴¹⁹ и као јако битан сегмент за реализацију једног трансфера, нужно је реализовати трансфер у тачно дефинисаним роковима које предвиђа конкретан национални савез⁴²⁰.

Трансфер играча се реализује кроз уговор о трансферу који је веза између раскида уговора о ангажовању и закључења новог уговора о ангажовању играча. Без

⁴¹⁹ У фудбалу је то, на пример, протек рока заштитног периода којим се настоји осигурати период везаности играча за клуб у коме је ангажован.

⁴²⁰ Види више на стр.199.

сагласности клубова по питању трансфера играча о свим аспектима овог правног посла, није могуће раскинути уговор о ангажовању играча међусобном сагласношћу воља између клуба и играча који треба да пређе у други клуб.⁴²¹

Раскид уговора је, дакле, обавезан корак који предстоји реализацији трансфера из разлога што се на тај начин прекида правни однос између клуба и играча. Комплексност ове обавезе се огледа и у сегменту обавезног обавештавања регистрационог савеза који искључиво на основу чисте правне ситуације, дакле, решених правних односа између клуба и играча, може да изда међународни трансферни сертификат и омогући регистрацију играча у регистрационом савезу друге државе.⁴²²

Форма раскида уговора о ангажовању играча је битан аспект код реализације уговора о трансферу. Овај уговор се зарад реализације трансфера увек раскида споразумно, чиме заправо уговорне стране констатују, између осталог, да су регулисана сва међусобна права и обавезе која произилазе из уговора. Овим се ствара јасна слика пред националним спортским савезом да нема било каквих спорних односа и да је трансфер могуће реализовати без икаквих проблема. Обзиром да је циљ прописивања писмене форме уговора о ангажовању професионалног играча превасходно заштита интегритета такмичења, то и споразумни раскид уговора мора бити извршен у истој форми управо како би се заштитило такмичење и спречили спорови.⁴²³ Без икаквих изузетака писмена форма раскида мора бити испуњена. Она је императив који се мора поштовати ради заштите такмичења и у ширем смислу, а што подразумева континуирано праћење кретања играча, као и регистрације у оквиру надлежних спортских савеза и сл. У недостатку писмене форме раскида уговора, играч би могао без видљиве евиденције да прелази из једног клуба у други, а што је

⁴²¹ Важно је још једном нагласити да се уговор о трансферу играча закључује искључиво у ситуацији када уговор о ангажовању закључен између клуба и играча још увек није истекао. Уколико јесте, клуб ни у ком случају не може спречити играча да по свом избору, потпуно слободно пређе у други клуб. Разлог за то произилази из прекида правне везе између клуба и играча која веза је постојала за време трајања поменутог уговора.

⁴²² Наравно, уколико се ради о преласку играча у исти регистрациони савез, исти се обавештава из разлога евиденције играча и уписа података у играчев пасош. Види више о међународном трансферном сертификату и играчевом пасошу на стр. 180-185.

⁴²³ Овде се паритет форме намеће као нужност. Не зато што је то тако природно, према латинској максими „*Nihil tam natural est quam eo genere dissolvere quo colligatum est*“, ништа није природније него да се нешто разреши на исти начин на који је и настало, већ зато што се писмени доказ о раскиду уговора јавља као неопходан услов за дозвољеност трансфера.

увод у спорове. Регистрациони савез је контролни орган који кроз своју евиденцију прати сваки клуб и играче на својој територији.

Питање дејства споразумног раскида уговора о ангажовању играча је важно изложити из разлога што се раскид уговора различито манифестује у односу на уговорне стране. Када говоримо о уговорима генерално, последице раскида могу имати дејство само за будућност (*ex nunc*), а некада могу деловати и уназад, дакле од тренутка закључења уговора (*ex tunc*). Дејство раскида уговора за прошлост има своје оправдање када је могуће да свака страна другој врати све оно што је до тада примила по основу закљученог уговора. У спорту је то немогуће извести, обзиром да међусобне престације нису подложне реституцији.⁴²⁴ Та немогућност се не огледа само у односу клуба и играча, већ се мора сагледати из шире перспективе, такмичења и постигнутих бодова у такмичењу. Повраћај датог или реализованог није могућ из разлога што је играч пружио услуге које није могуће вратити, дошло је до постизања бодова у такмичењу који се не могу поништити и слично. Из свих тих разлога, последице раскида уговора између клуба и играча морају и могу деловати искључиво за будућност – *ex nunc*. Дакле, како би се реализовао трансфер стари клуб и играч морају споразумно раскинути уговор о ангажовању играча и уговорна облигација се гаси.

2. Начин и поступак реализације трансфера

Сам уговор о трансферу играча је, иако суштински, само сегмент правног посла трансфера играча. Закључење уговора о трансферу значи да је реализација трансфера и преласка играча из једног клуба у други приведена крају. Основа трансфера играча је, пре свега, као што смо изложили, постојање уговора о ангажовању између клуба и играча, као и уредна регистрација код конкретног националног спортског савеза. Током трајања уговора, клуб и играч испуњавају међусобна права и обавезе и настоје да допринесу успеху клуба. Наравно, обзиром да су спортисти током такмичења у својеврсном излогу, други клубови су слободни да

⁴²⁴ И због саме природе уговора, који је уговор са трајним облигацијама, те је стога је немогуће да се споразумним раскидом уговора који је трајао дуже време, елиминишу све последице које је он произвео у току свог трајања.

посматрају њихову игру, што доводи до разматрања могућности да се конкретан играч ангажује. Начин и приступ играчу од стране заинтересованог клуба, од тренутка уочавања његових вештина и способности које су препознате као потреба тима, па све до реализације жеље да конкретан играч промени клуб, прожет је бројним правним нормама које настоје да очувају компетативност такмичења, али и да спрече разне злоупотребе.

Од случаја Босман, схватање односа клуба према играчу је драстично промењено. Клуб који је био свемоћан по питању третмана играча и његовог евентуалног преласка у други клуб, изгубио је контролу над одлукама које су до тада биле изван домашаја играча. Уколико је играчу истекао уговор, клуб више нема никаквих права према њему и играч може самостално и слободно одлучивати на који ће начин и у ком клубу наставити своју каријеру. Такође, клуб од тог тренутка, од истека уговора, не може више захтевати било какву исплату трансферне накнаде. То је и логично, обзиром да је уговор истекао и свака веза између клуба и играча је прекинута.⁴²⁵ Како је одлука у случају Босман драстично изменила схватање фудбалског спорта и односа између клуба и играча, клубови су настојали да на друге начине вежу играче за свој клуб. Тако су почели да се појављују уговори на много дужи период година од уобичајеног, нарочито са малолетним играчима од којих се очекивало да постану врхунски спортисти. На тај начин се настојало да се обезбеди плаћање трансферне накнаде обзиром да због дужине трајања уговора заинтересованим клубовима не би било сврсисходно да чекају истек уговора како би ангажовали жељеног играча. Томе се стало на пут на начин што је дужина трајања уговора ограничена. У фудбалу је то пет година, а за малолетнике три године. Тиме се на адекватан начин спречава наставак самовоље клубова. Период од пет година је довољно дуг период како би клубови евентуално изборили себи право на трансферну надокнаду у случају да заинтересовани клуб жели да купи играча баш током трајања уговора, али и довољно кратак, да би се сачекао истек уговора и директни преговори са играчем. Играчка каријера професионалног спортисте је релативно кратка, а свака утакмица је потенцијална опасност од повреде и завршетка каријере. То су кључни

⁴²⁵ Са друге стране, оваква „логичност“ је захтевала да протекне више од сто година да бисмо дошли до схватања концепта слободног играча по истеку уговора са клубом о чему се излагало у другом поглављу дисертације.

чиниоци приликом одлучивања за превремени раскид уговора и исплату трансферне накнаде. Понекад је чекање да уговор истекне контрапродуктиван и може довести до губитка играча, нарочито из разлога што по истеку уговора многи клубови могу директно преговарати са истим. Тада долази до својеврсне аукције и најбољи понудилац ће добити траженог играча. За време трајања уговора, нису сви клубови у могућности да истовремено плате и трансферну накнаду клубу за који је играч регистрован и да играчу обезбеде адекватну понуду и боље услове у односу на клуб из кога треба да оде.⁴²⁶ Одабир правог тренутка за куповину играча може суштински изменити успех клуба на такмичењима.

2.1. Ток

Комплексност трансфера играча у спорту се огледа кроз поступке и радње који у крајњој линији доводе до реализације истог. У том смислу можемо говорити о следећим обавезним елементима трансфера - понуди за куповину играча, преговорима, потписивању уговора о трансферу, раскиду постојећег уговора са играчем и потписивању уговора о ангажовању са новим клубом. Целокупна процедура је, уз извесне могуће модалитете, потребна за реализацију трансфера играча из једног клуба у други.

Најдетаљнија регулатива по питању реализације трансфера произилази из фудбалског спорта, те ћемо овом приликом поступак објаснити кроз овај спорт.⁴²⁷

Клуб који је заинтересован да ангажује играча, у обавези је да, најпре, упути допис клубу са којим је играч у уговорном односу и да га обавести о својим намерама. Овде ћемо описати ситуацију када у уговору играча не постоје отпусна или откупна клаузула, а што је и најчешћа ситуација.

Обавеза обавештавања клуба о намери за „куповину“ играча је предвиђена ФИФА Правилником о статусу и трансферу играча „Клуб који намерава да закључи уговор са професионалним играчем мора најпре писменим путем обавестити играчев

⁴²⁶ Често се дешава да клубови издвоје новац за трансфер, али касније не исплаћују уговорене накнаде, односно не исплаћују их уопште. Хиљаде професионалних фудбалера се налази у оваквој ситуацији.

⁴²⁷ Трансфер играча у другим спортовима ће бити објашњен у посебним поглављима у овом раду.

клуб за који тренутно наступа, пре него што ступи у директне преговоре са играчем.⁴²⁸ Оваква одредба успоставља обавезу за започињање директних преговора са клубом око услова за трансфер, тачније око утврђивања висине трансферне накнаде коју би заинтересовани клуб морао да плати клубу за који играч тренутно наступа. Уколико би клуб био незаинтересован за преговоре око услова за трансфер играча, ту би се завршила свака даља комуникација са клубом, а са играчем фактички преговори не би ни почели. Потреба успостављања овакве норме изискује сагледавање такмичења у ширем смислу. Клуб који је ангажовао играча, на пример на пет година, настоји да у том периоду створи тим који ће бити конкурентан на такмичењу. Примарни интерес спортског такмичења није зарада, барем не би требало да буде, већ компетативност, освајање турнира. Зато је и постојала интенција да се спортске норме изнијансирају у правцу који ће омогућити да се обезбеди својеврсна сигурност у, пре свега, предвиђању максималног трајања уговора између клуба и играча. Из тог разлога је и дозвољена извесна разлика у третману спортисте као радника и обичног радника, у смислу оправданости спортске специфичности која је релевантна за спорт, којој се мора посветити посебна пажња и која се мора уобличити и прилагодити интересу спорта и учесника у спорту.

Позив на преговоре који заинтересовани клуб мора упутити клубу са којим играч има уговор који још увек није истекао, услов је за започињање трансфера играча.⁴²⁹ Обавештење о заинтересиваности за играча мора бити учињено у писменој форми. Почетак преговора заправо зависи од спремности клуба за који је играч регистрован да раскине уговор са конкретним играчем. Улазак у поступак трансфера у многоме зависи од финансијске моћи клуба коме је упућен позив. Уколико је клуб солвентан и финансијски јак, неће имати интерес да се руководи новчаним проблемима и да из тог разлога прихвати понуду. Калкулација ће се кретати у смеру шта се може постићи раскидом уговора, ко би могао да дође на његово место, каква је будућност тог играча у клубу и слично. Дакле, размишљаће се такмичарски и на тај начин ће се доћи до утврђивања потребе за трансфером играча. Супротно, клуб који финансијски лоше стоји, једва ће дочекати понуду за трансфером учињену од

⁴²⁸ Regulations for the Status and Transfer of Players, FIFA, 2010, op. cit, чл. 18 ст. 3.

⁴²⁹ Од овога постоји један изузетак када заинтересовани клуб може да се непосредно обрати играчу, а то је када је до истека уговора о ангажовању остало максимум 6 месеци. Види, Ibid, чл. 18 ст. 3

стране другог клуба. У томе ће видети спас за своје финансијске тешкоће. Клуб се често неће руководити, односно неће бити у могућности да се руководи, спортским потребама, већ другим интересима. То нужно доводи до пропадања такмичарских успеха, обзиром да се у таквим ситуацијама играчи углавном стварају да би се продали, а то није у духу спорта. Легитимно јесте, али такмичарски и спортски није.

Дакле, заинтересовани клуб мора да упути понуду другом клубу чијег играча жели да купи и не сме се директно обраћати играчу, осим ако је до истека играчевог уговора остало највише 6 месеци. На овај начин се понуда ограничава спортском регулативом и одређује се приоритетно лице коме се може учинити. Дакле, заинтересовани клуб се не може обратити најпре играчу кога жели у својим редовима, нити се понуда може истовремено упутити и клубу и играчу. Клуб који има регистрован уговор о ангажовању са играчем је једини позван да одлучи да ли ће прихватити понуду или започети преговоре са заинтересованим клубом.⁴³⁰ Код овог правила можемо закључити да је улога играча који има закључен уговор са клубом споредна и тај играч је затворен за комуникацију са спољним светом по питању преговарања око евентуалног преласка у други клуб све до тренутка када ће његов клуб дозволити преговоре. Клуб, наравно, није власник играча, али има приоритетан интерес да одлучује о евентуалном преласку у други клуб. Тај играч је потписао уговор на одређени период времена и у том периоду је затворен за друге клубове. Клуб за који играч наступа је проценио да му конкретан играч треба у периоду на који је закључио уговор о ангажовању и у том смислу схватање и увид у конструисање игре клуба зависи и од тог играча. Када би играч самостално одлучивао када ће да напусти клуб, била би нарушена концепција игре и самог такмичења, обзиром да се план напретка и развоја клуба не прави на годишњем нивоу. У том смислу је оправдано да се клуб први изјасни о понуди везаној за трансфер играча. У спорту је интерес да се уговори одрже на снази до истека периода на који су закључени. Наравно, у реалности се не може спречити, нити онемогућити, да се заинтересовани клуб обрати најпре играчу, али формалноправно гледано то би

⁴³⁰ Можда је важно нагласити да у спорту обраћање клубу може бити учињено у облику понуде као реалне процене вредности играча или у смислу обавештења о заинтересованости за куповином играча, када не говоримо о правој понуди већ о позиву на преговоре. У спорту се генерално знају цене играча и њихова вредност на тржишту, те се и обраћања клубовима најчешће врше у смислу прецизне понуде. Наравно најчешће је то само почетак преговора и до тачног износа трансферне накнаде ће се тек доћи током преговора.

било кршење прописа и уколико би се то доказало као тачно, клуб који је прекршио регулативу био би кажњен. Такође, ово је јако тешко и доказати. У спорту заинтересована лица лако могу доћи до свих информација о играчу који их занима. Из тог разлога је и сама понуда коју заинтересовани клуб упућује клубу чијег играча жели у свом тиму, најчешће конкретна и реална, те места преговорима око утврђивања друге цене и нема много. Најчешће се играчи „купују“ од клубова који су финансијски слаби и који једва чекају било какву понуду за неким од њихових играча. Ипак, важно је нагласити да када уговор играча не садржи откупну или отпусну клаузулу, можемо рећи да се по питању понуде ствара сасвим обрнута ситуација. Понуду, односно први корак ка закључењу уговора у овој ситуацији чини заинтересовани клуб, а не клуб за који играч игра. Обзиром да уговор о трансферу играча мора бити закључен у писменој форми, и понуда мора бити учињена на исти начин. Ово је у складу са решењима савремених правних система који предвиђају да понуда мора да буде учињена у оној форми која се захтева за пуноважност самог уговора.⁴³¹ Како би спречио спорне моменте ово је прихватио и ФИФА Правилник одређујући када и на који начин понуда мора бити учињена. Међутим, читајући одредбу члана 18 став 3 ФИФА Правилника о статусу и трансферу играча, многи спортски радници и лица из фудбала могу бити збуњени формулацијом коју је ФИФА одабрала: „Клуб који намерава да закључи уговор са професионалним играчем мора најпре писменим путем обавестити играчев клуб за који тренутно наступа, пре него што ступи у директне преговоре са играчем“. Дакле, читајући текст норме може се закључити нешто сасвим другачије од стварне интенције – обавестити клуб писменим путем да ће се преговарати са играчем и наставити директан контакт са играчем. То би био погрешан приступ из више разлога. Најпре, играч је још увек под уговором, те су преговори са играчем без дозволе клуба за који је регистрован потпуно беспредметни. Такође, једнострано раскид уговора од стране играча без оправданог разлога, или без спортског оправданог разлога, може водити изрицању спортских санкција том играчу, али и клубу који га је на навео на такав чин.⁴³² Комплексност односа између клуба и играча успостављена је у циљу заштите

⁴³¹ Чл. 38 ЗОО, *op. cit.* Види: Миодраг Орлић, *Закључење уговора*, Институт за упоредно право, Београд, 1993, стр. 270-273.

⁴³² Види: Драгор Хибер, *О појму отказа уговора са трајним извршењем*, *Правни живот*, Београд, 1995, бр. 3-4, стр. 60 и 61.

интереса, пре свега, спорта, а тек потом играча и клуба. Претпоставка је да је уговор о ангажовању играча нераскидив за време трајања истог, а раскид уговора је заправо изузетак. Из тог разлога је и сужена могућност да се без успостављања спортских санкција уговор о ангажовању играча може раскинути. Због тих околности, а и како би се спречили непотребни спорови, ФИФА је у свом коментару Правилника о статусу и трансферу играча учинила неспорним на који начин заинтересовани клуб може преговарати са играчем: „Клуб за који је играч регистрован мора да се сагласи са преговорима између свог играча и заинтересованог клуба. Без ове сагласности, заинтересовани клуб може бити у ситуацији навођења играча да прекрши свој уговор, уколико настави са преговорима са играчем.“⁴³³ Када заинтересовани клуб упути писмену понуду за трансфером конкретног играча клубу за који је тај играч регистрован, таква понуда мора да садржи све битне елементе будућег уговора. Заинтересовани клуб може да пошаље и понуду у форми уговора о трансферу који треба да буде закључен. Закључимо да понуда која се упућује мора да буде у писменој форми и да садржи све потребне елементе за закључење уговора о трансферу играча. Уколико упућена понуда садржи било какав услов или резерву, онда не можемо говорити о понуди, већ евентуално о позиву на преговоре. И обрнуто, уколико понуђени клуб прихвати понуду, али истовремено предложи да се понуда измени или допуни, сматраће се да је понуда одбијена и да је учињена друга понуда.⁴³⁴ Дакле, без обзира да ли је понудилац у понуди ставио какву резерву или поставио услов, или је понуђени дао контрапонуду, у оба случаја стране ће вероватно ући у поступак преговора. Није уобичајено да се једна или друга страна стриктно држе свога става и да услед тога дође до неуспеха преговора. Спортски или економски интереси који су их и довели у позиције преговарача, биће одлучујући за даљи ток преговора.

Преговори око услова трансфера су јако важан део у поступку закључења уговора. На тај начин обе стране дефинишу начин и услове под којима ће се трансфер реализовати. Као што је већ раније напоменуто, финансијски јача страна ће готово увек бити у бољој позицији код одређивања услова трансфера играча.

⁴³³ FIFA Commentary on the Regulations for the Status and Transfer of Players, op. cit, стр. 54.

⁴³⁴ Види чл. 41 Закона о облигационим односима, op. cit. Ипак, важно је рећи да овакво схватање понуде и нове понуде јесте универзално, а последица таквог поступка је улазак у преговоре око услова за трансфер играча.

Заинтересовани клуб ће приликом упуштања у преговоре располагати свим потребним информацијама, не само по питању играча, већ и клуба са којим треба да закључи уговор о трансферу играча: солвентности самог клуба, постојања дугова, рокова за враћање истих, реалних потреба за приливом новца и слично. Све то ставља заинтересовани клуб у позицију надмоћне стране приликом преговора. Наравно, обзиром да понуда такође мора бити реална, заинтересовани клуб неће моћи упутити нереално ниску понуду и на тај начин изгубити играча кога жели у својим редовима. Често се дешава да више клубова упуту понуду за „куповином“ конкретног играча, па услед тога клуб за који је играч регистрован може да разматра понуде и да одлучи чију ће понуду прихватити. Са друге стране, и том клубу је важно који ће клуб купити његовог играча, обзиром да што је већи клуб и што је јача лига у којој се такмичи, веће су шансе за напредак играча и за повећавање његове цене на тржишту. То је јако важно за стари клуб из разлога што ће приликом сваког наредног трансфера моћи од тога добити и део новца као накнаду солидарности и накнаду за тренирање уколико су испуњени услови за то.⁴³⁵

Реализација трансфера, односно преласка играча из једног у други клуб, последица је, дакле, активног учешћа три стране; старог клуба, заинтересованог клуба и играча. У том односу жеља, настојања и реалних могућности, долази до различитих понуда и преговора, а све у циљу постизања и задовољења сопствених интереса. Стари клуб настоји постићи што вишу трансферну накнаду, играч што бољи ангажман, а заинтересовани клуб да прође што је могуће повољније у целој тој реализацији куповине играча. За заинтересовани клуб је навећи интерес да постигне што реалнију цену како код исплате трансферне накнаде тако и код ангажовања играча. Тежња заинтересованог клуба да прође испод реалне цене трансфера је често нереална из разлога што за поједине играче постоји велико тржиште и огромна потражња, па је и свака прилика за реализацијом трансфера можда и последња и можда је не треба тако олако пропустити. Када говоримо о реализацији трансфера у ужем смислу, односно правог трансфера, целокупан поступак се окончава потписивањем три документа. Уговор о трансферу играча потписују стари и

⁴³⁵ Види више стр. 188-190. Поред ове две накнаде, стари клуб може да уговори и проценат од наредне трансферне накнаде, тако да ће му бити интерес да се определи за што бољи клуб, обзиром да ће следећа трансферна накнада највероватније бити већа у односу на првобитну. Процент се уговара на износ који представља разлику између постојеће и наредне трансферне накнаде.

заинтересовани клуб у коме се између осталог дефинише и висина трансферне накнаде коју заинтересовани клуб треба да исплати старом клубу. У том уговору се дефинишу услови и рокови трансфера. Раскид уговора између играча и старог клуба је предуслов за реализацију трансфера и основа за окончање поступка пред регистрационим савезом. Из тог разлога раскид уговора мора бити регистрован у надлежном спортском савезу на исти начин на који се региструје уговор о ангажовању играча. Последњи уговор у овом послу је уговор о ангажовању играча који потписују заинтересовани клуб и играч. У њему се дефинишу услови, права и обавезе новог клуба и играча. Сви ови уговори су двострани, без обзира на активно учешће све три стране у поступку. Сваки уговор је посебан и регулише односе искључиво између две заинтересоване стране. Интерес старог клуба је трансферна накнада, новог клуба ангажовање играча, а раскид уговора између старог клуба и играча управо омогућава реализацију целокупног поступка трансфера. Свака радња је радња за себе и укључује учешће само две стране. Ипак, и поред тога, често можемо видети уговоре о трансферу играча на које свој потпис ставља, поред уговорних страна, и сам играч. И ова варијанта је, дакле, могућа и не може се рећи да је недозвољена. Ипак, сматрамо да је потпис играча сувишан, из разлога што се тим уговором регулишу околности које се тичу искључиво самих клубова, а играч не може да утиче на исте. Укључивање играча значило би само добровољност уговорних страна да и он буде упознат са садржином уговора.⁴³⁶

Са друге стране, код трансфера играча у ширем смислу, односно код позајмице играча, намеће се потреба за постојањем трипартитног уговора, управо из разлога што код позајмице не долази до раскида уговора између старог клуба и играча, већ само до привремене суспензије истог. Основни уговор и даље опстаје и постоји у правном промету, али је његова примена привремено стављена ван снаге. Из тог разлога, играч је и даље везан за стари клуб, и нови клуб код кога је прешао по основу позајмице не може даље да га трансферише без сагласности и писмене дозволе старог клуба. Уговор о позајмици је споредног карактера у односу на основни уговор о ангажовању играча, обзиром да се играч по истеку рока позајмице

⁴³⁶ Изузетно, играч мора бити трећа страна овог уговора уколико уговор о трансферу садржи бај-бек клаузулу или ако је уговорен проценат у корист самог играча од трансферне накнаде.

враћа у свој стари клуб и активира се правно дејство старог уговора тамо где је исти био привремено стављен ван снаге услед позајмице.

Сам уговор о позајмици карактерише, дакле, супотпис свих учесника ове трансакције. То произилази из норме Правилника о статусу и трансферу играча која предвиђа да „професионални играч може бити уступљен (позајмљен) другом клубу на основу писменог уговора између играча и заинтересованих клубова.“⁴³⁷ Из саме норме се јасно уочава природа трипартитности, односно учешћа и сагласности свих заинтересованих страна у поступку.

Ипак, у пракси се дешава да позајмицу играча уговором регулишу само заинтересовани клубови, без супотписа играча. Поставља се питање да ли је такав уговор валидан и да ли производи правна дејства. Обзиром да се уговор о ангажовању играча закључен са старим клубом привремено суспендује, а играч ступа у уговорни однос са новим клубом, недвосмислено произилази потреба за сагласношћу играча за једну такву трансакцију. Играч је кључни елемент овог односа у коме су ангажовани интереси свих страна. Стари клуб ће уступањем добити новац од заинтересованог клуба за период трајања позајмице, али и још једну корист више, која се огледа у искуству које ће конкретни играч стећи током трајања позајмице. Сам играч ће, такође, стећи корист од позајмице која се поред плате за ангажман, огледа и у искуству које ће му свакако користити у наставку каријере. Предмет уговора о позајмици су најчешће играчи који су као млади и недовољно искусни таленти ангажовани од стране великих клубова у којима због постојања великих играча, не могу стећи довољно велику минутажу на терену која ће им омогућити да развијају свој таленат у довољној мери да би стекли одговарајуће фудбалско искуство. Тада се ти играчи уступају кроз уговор о позајмици мањим клубовима који ће им омогућити већу минутажу на терену и који ће заправо створити од њих респектабилне играче. То је један од примера разлога позајмице играча, али свакако да мотиви и разлози могу бити неограничени.⁴³⁸ На крају, заинтересовани клуб, такође, може имати интерес за временски ограниченим ангажовањем играча, што може бити манифестација финансијске немогућности за ангажовањем жељеног

⁴³⁷ Види члан 10 ст 1 Regulations for the Status and Transfer of Players, FIFA, 2010, *op. cit.* Пажњу треба обратити на коришћење множине именице клуб. То само по себи говори о обавези трипартитног потписа.

⁴³⁸ Види више, фуснота 313.

играча на пун период трајања уговора (пет година), популаризација фудбала у одређеној држави довођењем светски познатих играча на терен⁴³⁹ или се, пак, може радити о клубу који је у пословном ангажману са одређеним клубом за кога „ствара“ играче обезбеђивањем искуства и развијања талента кроз велику минутажу на такмичењима. Наравно, разлози за позајмицу су практично неограничени, али у тој трансакцији, сви учесници имају користи. Стога, питање учесника и потписивања уговора о позајмици не би требало ни да се поставља.

Међутим, као што је већ речено, у пракси се јављају овакви уговори без потписа играча. Дошло се до закључка да је за валидност уговора о позајмици кога играч није потписао, потребно да постоји посебан споразум између старог клуба и играча, обзиром да је њихов основни уговор суспендован. То је својеврсни компромис који је ФИФА дозволила за овакве ситуације.⁴⁴⁰

3. Специфичност позајмице играча

Трансфер играча у ужем смислу или прави трансфер је трансфер који подразумева раскид основног уговора о ангажовању играча и потпуни прелазак играча у други клуб који се окончава регистрацијом новог уговора о ангажовању играча са новим клубом. Дакле, ако сагледамо след радњи, уочићемо понуду, евентуалне преговоре, прихват понуде и исплату цене, односно трансферне накнаде. Ипак, јако је важно нагласити да се између прихвата понуде и исплате трансферне накнаде, мора догодити још једна правна радња у овом комплексном поступку. То је раскид основног уговора о ангажовању играча са старим клубом, обзиром да играч може имати само један основни уговор и евентуално, поред тог уговора, и уговор о позајмици. Из тог разлога се основни уговор раскида и тај раскид се региструје у надлежном спортском савезу, а у играчев пасош се уписује период времена који је провео у том клубу. Тиме се постиже јасна евиденција о кретању играча и транспарентне су године искуства које је стекао играјући за конкретне клубове.

⁴³⁹ Као што раде фудбалски клубови у Сједињеним Америчким Државама који на пример само за полусезону знају да ангажују у својим клубовима по основу позајмице највеће звезде светског фудбала. Наравно, новчани износи оваквог поступка знају да буду веома високи.

⁴⁴⁰ Види више FIFA Commentary on the Regulations for the Status and Transfer of Players, стр. 31.

Све особености и карактеристике правог трансфера се аналогно примењују и на трансфер у ширем смислу, односно на позајмицу играча, која има своје специфичности па ју је потребно посебно анализирати. Током преговора око трансфера може доћи и до другачијег сценарија од првобитно жељеног - да играч буде позајмљен другом клубу на одређено време.⁴⁴¹ Наравно, позајмица играча може бити и једин циљ заинтересованог клуба. Обзиром да је уговор о ангажовању професионалног спортисте заправо специфичан уговор о раду, позајмицу играча можемо посматрати и кроз одредбе Закона о раду Републике Србије, тачније као упућивање на рад код другог послодавца.⁴⁴² Када говоримо о спорту, могућност упућивања професионалног спортисте у другу спортску организацију предвиђа Закон о спорту Републике Србије: „Професионални спортиста може бити привремено упућен у другу спортску организацију, на основу писменог споразума спортске организације у коју се упућује и спортске организације са којом је у радном односу, уз сагласност професионалног спортисте.“⁴⁴³ Закон о спорту користи термин упућивања професионалног спортисте у другу спортску организацију, за разлику од Закона о раду који користи термин упућивања на рад код другог послодавца. Суштински, то је заправо исто. Друга спортска организација је фактички други послодавац, а с обзиром да Закон о спорту уговор о ангажовању професионалног спортисте третира као уговор о раду, такав уговор је ништа друго до рад код послодавца, који се у спорту сходно законској одредби дефинише као спортска организација. Када говоримо о фудбалском спорту као спорту који је најдетаљније регулисан, ФИФА Правилник о статусу и трансферу играча такође предвиђа ову могућност. Оно што је заједничко нашем Закону о спорту и ФИФА Правилнику је да упућивање у другу спортску организацију, односно позајмица играча, може бити реализована искључиво са професионалним играчем.

Позајмица играча је врло специфична из разлога што је узрочно последично везана за основни уговор о ангажовању играча. Закон о раду Републике Србије раздваја ситуације када се ради о упућивању на рад код другог послодавца на период од годину дана и на период који је дужи од годину дана. У првој ситуацији,

⁴⁴¹ Види више о позајмици играча на стр. 185.

⁴⁴² Види члан 174 Закона о раду (Сл. гласник РС, бр. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013 и 75/2014)

⁴⁴³ Види члан 12 став 6 Закона о спорту Републике Србије (Сл. гласник РС, бр. 24/2011 и 99/2011)

послодавцу није потребна сагласност радника за премештај,⁴⁴⁴ док је у другој ситуацији, та сагласност неопходна. Такође, уколико је место рада на које се запослени премешта удаљено више од 50км од места у коме запослени ради, сагласност за премештај запосленог је неопходна.⁴⁴⁵

У спорту је упућивање спортисте у други клуб решено нешто другачије. Истоветност се огледа у ограниченом року трајања боравка играча у другом клубу, односно код другог послодавца, са том разликом што период упућивања може трајати од најмање једне полу-сезоне, до највише пет година, односно највише онолико дуго колико траје основни уговор о ангажовању играча. Закон о спорту не дефинише детаљно начин, поступак и време трајања упућивања, па можемо рећи да је Закон отворио ту могућност и обезбедио да се кроз аналогију са основним уговором о раду који се закључује са професионалним играчем повлаче паралеле. Ипак, регулатива спортских организација, нарочито регулатива фудбалског спорта, настоји да и овакав један условни трансфер играча детаљније регулише. Упућивање код другог послодавца, односно у другу спортску организацију, односно позајмица играча, је ништа друго до трансфер играча који је временски ограничен. У том смислу је потребно испунити све услове који се траже код регуларног-трајног трансфера играча, како би прелазак играча у други клуб могао бити реализован.

Када говоримо о позајмици играча у спорту, важно је рећи да се између свих страна које учествују у овом поступку, потписује трипартитни уговор којим се дефинишу сви релевантни услови који се односе на овај ограничен трансфер играча. За разлику од Закона о раду, у спорту играч не мора да се сагласи са позајмицом, односно не мора да прихвати упућивање у други клуб, у којој ситуацији би играч остао у старом клубу. У спорту, одбијање играча да на овај начин промени клуб не може бити разлог за раскид уговора о ангажовању играча. Ипак, играчу је битно да се усавршава, да напредује, те му је свака могућност да што више минута проведе на терену јако важна. У том смислу, ретке су ситуације да играч одбије позајмицу, а са друге стране и клуб који упућује играча на позајмицу, моћи ће да по његовом повратку, искористи искуство које је тај играч стекао играјући за други клуб.

⁴⁴⁴ Сагласност за премештај није потребна, али важно је нагласити да је послодавац у обавези да запосленом понуди закључење Анекса уговора о раду у складу са чланом 171 став 1 тачка 3 Закона о раду РС, који анекс уколико запослени одбије да потпише, послодавац може да раскине уговор о раду.

⁴⁴⁵ Види чл. 173 ст. 1 т. 2 и 174 Закона о раду РС, *op. cit.*

Дужина трајања позајмице играча технички може да траје највише до истека рока трајања основног уговора о ангажовању играча. Међутим, у пракси ће се ретко ова два уговора временски преклопити, односно ретко ће основни клуб уговорити позајмицу која ће трајати исто онолико времена колико траје и основни уговор о ангажовању играча. Истеком рока основног уговора долази до престанка права и обавеза уговорних страна и играч је слободан да самостално одлучи у ком ће правцу наставити своју каријеру. У тој варијанти, два уговора престају да постоје истовремено. То сужава маневарски простор за клубове у смислу било каквог уговарања или ангажовања играча. Обзиром да тада свако размишљање о евентуалној трансферној накнади престаје, логично и реално размишљање нас упућује да ће уговорне стране уговорити да уговор о позајмици траје барем годину дана мање од рока трајања основног уговора. Основни клуб тада може да уочи да ли је дошло до напретка у игри играча и да ли му је у интересу да га задржи у клубу и понуди боље услове за останак. Из тог разлога је и много чешћа варијанта да уговор о позајмици траје краће од основног уговора. Истеком рока позајмице, играч се враћа у клуб из кога је привремено отишао и тада се отварају много шире могућности за клуб за који је играч регистрован.

Без обзира да ли ће доћи до позајмице играча или до трајног преласка играча у нови клуб, у обе ситуације можемо говорити о трансферу. У првој ситуацији можемо говорити о трансферу у ширем смислу, а у другој ситуацији, о правом трансферу или трансферу у ужем смислу. Код позајмице, основни уговор о ангажовању играча се не раскида, већ се суспендује за период трајања позајмице. Права и обавезе се трансферишу на нови клуб, али само условно и временски ограничено. Регистрационо посматрано, можемо говорити о трансферу, обзиром да се због регистрације играча при новом клубу морају испунити исте обавезе као и код правог трансфера у други клуб. Практично гледано, такође можемо говорити о трансферу, обзиром да је спортско испољавање последице преласка играча у други клуб идентично правом трансферу. Играч наступа за нови клуб и својим знањем и умећем настоји да допринесе што бољем успеху новог клуба. Правно гледано, играч је још увек везан за свој стари клуб, а основни уговор није раскинут. Зато и можемо говорити о условном трансферу, односно о трансферу у ширем смислу. Нови клуб је тек привремени послодавац играча и не може предузимати било какве радње које

могу да угрозе права старог клуба, односно клуба из основног уговора о ангажовању играча. Нови клуб не може преговарати са трећим лицима око преласка позајмљеног играча без дозволе и сагласности старог клуба. ФИФА Правилник о статусу и трансферу играча је изричит у томе: „Клуб који је ангажовао играча по основу уговора о позајмици није овлашћен да га трансферише трећем клубу без писменог овлашћења клуба који га је уступио и конкретног играча.“⁴⁴⁶ Поменути ФИФА Правилник не само што тражи писмену сагласност основног клуба играча, већ и сагласност самог играча. Из тог разлога закључујемо да је трипартитни уговор код позајмице обавезан и приликом сваке даље позајмице играча уколико до исте дође. Истekom рока позајмице, играч се враћа у свој стари клуб, а основни уговор о ангажовању играча поново стиче правно дејство.

3.1. Паралела са уговором о уступању

Трансфер у ширем смислу, или позајмица играча, специфичан је по томе што играч прелази у други клуб на одређени период времена, односно период позајмице. На овом месту можемо покушати повући паралелу по питању сличности оваквог уговора са правним послом уступања уговора.

Уступање уговора подразумева могућност да при постојању двострано обавезног уговора, било која страна из тог правног посла може, уз сагласност супротне стране, да уступи уговор трећем лицу, које тада постаје носилац свих њених права и обавеза из тог уговора.⁴⁴⁷ Код позајмице играча имамо сличну ситуацију. Играч прелази у други клуб али њихов међусобни однос је сужен⁴⁴⁸ за време трајања уговора о позајмици у односу на права и обавезе стипулисане основним уговором о ангажовању закљученим између матичног клуба и играча. Да би се закључио овакав уговор потребна је сагласност играча као друге стране основног, двострано обавезног, уговора о ангажовању играча. Постоје одређене сметње за поистовећивање уговора о позајмици играча са уступањем уговора. Пре свега, код

⁴⁴⁶ Regulations for the Status and Transfer of Players, FIFA, 2010, op. cit, чл. 10 ст. 3.

⁴⁴⁷ Чл. 145 ст. 1 ЗОО, op. cit.

⁴⁴⁸ Клуб у који је играч прешао по позајмици не може без сагласности старог клуба даље трансферисати играча.

позајмице играча говоримо о преласку играча у други клуб по основу замене послодавца, односно клуба, при чему играч практично „један уговор о раду замењује другим“. Уговор о ангажовању играча је са својим карактеристикама врло близак уговору о раду и као такав поприма основне елементе уговора *intuitu personae*, те се поставља питање да ли уговори који су везани за личност уговорних страна могу бити предмет уступања уговора. Професор Антић сасвим оправдано прихвата могућност да и *intuitu personae* уговори могу бити предмет уступања уколико се друга страна сагласи са тиме, те да је неличност уступљеног уговора захтев релативног карактера.⁴⁴⁹ Код уговора о позајмици играча, сагласност истог је предуслов за прелазак у други клуб, а без интереса другог клуба за позајмицом, преласка не би ни било. Ипак, оно што чини позајмицу играча специфичном и што је удаљава од правног посла уступања уговора, је њен временски ограничени карактер. Позајмица играча је временски ограничена, па самим тим, ни промена уговорних страна није трајна. Уступање уговора, када су испуњени сви законом успостављени услови, подразумева да пријемник ступа на место уступилоца чиме уступилац престаје да буде уговорна страна, а сва права и обавезе падају на пријемника.⁴⁵⁰ Код позајмице играча нови клуб ступа на место старог клуба, али је поред временског ограничења, ограничен и у основном праву које је везано за однос клуба и играча - да преговара са трећим клубом по питању потенцијалног даљег трансфера. Уколико се овоме дода и чињеница да нови клуб са играчем закључује потпуно нови уговор о ангажовању, можемо констатовати да заправо и нема уступања уговора, обзиром да у таквој ситуацији не долази до уступања уговора, већ искључиво до уступања играча – позајмице, а основни уговор о ангажовању је фактички суспендован за одређени период. Са друге стране, код правог трансфера, трансфера у ужем смислу, када се прекида сваки однос са старим клубом и када играч прелази у други клуб, такође не можемо говорити о уступању уговора обзиром да играч и клуб закључују сасвим нови уговор о ангажовању, а стари уговор се раскида.

Ипак, нису ретке ситуације када нови клуб код позајмице играча потпуно преузме права и обавезе који су стипулисани у основном уговору који је суспендован и правни положај играча остаје исти. У оваквој ситуацији једина

⁴⁴⁹ Види: Облигационо право, Оливер Антић, Правни Факултет, Београд, 2012, стр. 137.

⁴⁵⁰ *Ibidem*, стр. 138.

разлика са уступањем уговора је што је прелазак у нови клуб привременог карактера, док је све остало, *prima facie*, готово идентично. Правно гледано, међутим, разлика је огромна. Нови клуб је преузео права и обавезе који су уговорени основним уговором, али није преузет уговор као такав, већ је закључен нови уговор под истим условима као и стари, али то је ипак нови уговор који се региструје при надлежном спортском савезу. Из тог разлога, чак и када би позајмица прерасла у трајни трансфер⁴⁵¹, не бисмо могли да говоримо о уступању уговора, обзиром да ни у којој варијанти не постоји право уступање уговора, већ искључиво привид истог.

3.2. Осврт на привредни аспект трансфера и још један критички осврт односа спортисте и радника у привреди

Овде треба направити дистинкцију у односу на спорт и на тренутак се морамо осврнути на привреду из разлога што се поред спортске манифестације коју трансфер са собом носи, јавља и привредни моменат, а то је профит. Трансфер играча подразумева исплату трансферне накнаде, а ту не преовладава чисто спортски интерес обзиром да у трансферној накнади налазимо својеврсну компензацију за уступање играча под уговором, у којој се огледа материјални однос између два клуба. Играч се налази потпуно изван овог односа, а директно утиче на висину трансферне накнаде. Са друге стране, играч ће своје услове за прелазак, у смислу висине зараде, бенефиција и других погодности, тек изнети и о томе преговарати. Клуб, дакле, добија својеврсну надокнаду за играча који одлази пре истека уговора, која је чисто економска компонента трансфера.

Нужно је истаћи да је играч са својом „тржишном вредношћу“ директно утицао на ток и висину постигнуте цене трансферне накнаде, без обзира што играч од тог новца не мора да има никакве користи. Идеја трансферне накнаде се огледа и у томе што клуб из кога играч одлази треба да обезбеди финансијску подршку за доношење одлуке да одустане од играча пре истека уговора, а која ће гледано у светлу такмичења бити ублажена на начин што ће обезбедити новац клубу за

⁴⁵¹ Што може бити случај када клуб позајмице по истеку периода одлучи да задржи играча у којој варијанти је потребно предузети све потребне, раније описане, радње за трансфер у уем смислу.

„куповину“ другог играча.⁴⁵² Реализација трансфера и ток преговора се раздвајају у два правца: један правац се односи на преговоре око висине трансферне накнаде између два клуба, а други правац се односи на преговоре између заинтересованог клуба и играча. У центру свих преговора се налази играч и он је основа од које се полази, али заинтересовани клуб је тај који ће бити у обавези да исплати и трансферну накнаду и да понуди играчу услове за нови уговор који ће бити бољи и прихватљивији од претходног играчевог уговора. Заинтересовани клуб је вођен спортским и финансијским интересима. То је спрега између реалних очекивања и неизвесности коју са собом носи будућност. У професионалном спорту неизвесности су сведене на најмању могућу меру, обзиром да се сваки играч детаљно прати, сагледава и анализира у наступима, попут праћења осцилација односно стандардности у игри и сл. Уколико се запитамо зашто би се клуб одрекао права над играчем, одговор можемо наћи у чињеници да је потражња за dobrим играчима огромна и да је клубу некада већи интерес да добије трансферну накнаду, него да по истеку уговора остане и без играча и без трансферне накнаде.⁴⁵³

Сам прелазак играча у други клуб захтева и критички осврт у односу на прелазак радника код другог послодавца. Интересовање за спортисту или за било ког другог радника од стране другог клуба или другог послодавца, произилази из квалитета спортисте односно радника. Дакле, разлог за трансфер је идентичан, очекивање боље продуктивности у раду или на такмичењу. Али разлике у реализацији су велике. Радник коме се нуди прелазак је најчешће под уговором на неодређено време, док је професионални спортиста законом и спортском регулативом ограничен уговором на одређено време. Преговори са професионалним спортистом су условљени обавештењем клуба о намери за трансфером, док се у привреди заинтересовани послодавац може директно обратити раднику. Спортиста не може тек тако раскинути уговор са клубом, нарочито што је основни интерес спорта очување уговора, па се у том смислу разликује заштићени период уговора, раскид уговора са оправданим разлогом, раскид са спортски оправданим разлогом и једнострано раскид без оправданог разлога. Сваки поменути период и могућност за

⁴⁵² Или за неке друге потребе клуба.

⁴⁵³ Све ово под условом да тренутни играчев клуб не може да понуди играчу услове које ће му понудити заинтересовани клуб.

раскидом уговора носи са собом последице које могу бити различите, а које могу довести чак и до забране играња.⁴⁵⁴ У привреди, запослени може искористити своје право и једнострано раскинути уговор са послодавцем без последица, али уз обавезу поштовања отказног рока који по Закону о раду РС не може бити краћи од 15, нити дужи од 30 дана.⁴⁵⁵

Прелазак професионалног спортисте и радника код другог послодавца се разликује и по томе што у привреди послодавац не може тражити трансферну накнаду због одласка радника, док је то у спорту уобичајено. Ипак, у привреди се у уговор о раду може унети клаузула о забрани конкуренције која се може проширити и на период по престанку радног односа и то највише до две године.⁴⁵⁶ Радник ће за такво уздржавање примати накнаду од послодавца, такозвану накнаду за верност, као својеврсну компензацију због неангажовања у области у којој је стручан. Оваква клаузула је уобичајена у пословима код којих радник својим знањем и искуством, али и искуством стеченим управо код последњег послодавца, може да допринесе већем утицају на тржишту од стране конкурентске фирме. Како би се то спречило, у уговоре се често уноси оваква клаузула којом се послодавац штити од преношења тог знања другом послодавцу, али за узврат раднику се компензује уздржавање од ангажовања. У спорту је оваква клаузула незамислива. Спортско такмичење је основа спорта и конкуренција је такмичарски појам који омогућава одмеравање реалног односа снага клубова који се такмиче. Замислимо само на десетине врхунских спортиста који због клаузуле о забрани конкуренције седе код куће, примају накнаду за верност и уздржавају се од ангажовања до истека периода од две године. Овакав концепт је у спорту незамислив. Пре свега због периода „трајања“ једног врхунског спортисте, а потом и такмичарског императива, како на страни спортисте, тако и на страни клуба и самог такмичења.

Поменуте разлике између спортисте и радника у привреди су основне, али корен произилази из исте премисе, радно правне регулативе, односно схватања структуре испољавања радних перформанси једне особе, затим начина његове заштите и проширивања те заштите на такмичарско поље деловања. У тренутку када

⁴⁵⁴ Види Regulations for the Status and Transfer of Players, FIFA, 2010, *op. cit.* чл. 17.

⁴⁵⁵ Види чл. 178 ст. 2 и 3 Закона о раду, *op. cit.*

⁴⁵⁶ Види чл. 162 ст. 1 Закона о раду, *op. cit.*

се спортско право издвојило као посебна грана права, потреба за прилагођавањем норми радног права, али и за стварањем нових, специфичних норми, је постала нужна. Професионални спортисти јесу изједначени са свим другим радницима, али то не значи да се спортске норме не разликују од норми радног права. Свакако да ће у тренутку сумње у угрожавање права спортисте, коначну одлуку дати суд, или чак Европски суд правде као у случају Босман, али до тренутка започињања поступка, постоји презумција усаглашености спортске норме са основним начелима људских права, али и са императивним нормама и начелима комунитарног права.

Уговор о трансферу је, дакле, последица комплексног тока догађаја који у крајњој инстанци утичу на успех клуба у такмичењу. Клуб од кога играч треба да оде има могућност да одлучи да ли ће или неће дозволити свом играчу да напусти клуб пре истека рока уговора. Калкулација, колико је уложено у развој играча, колика је у том тренутку његова вредност за клуб односно такмичење, је на клубу и клуб је једини позван да одлучи шта му је у најбољем интересу. Уколико закључи да је трансфер играча најбоље решење, почињу преговори и са клубом и са играчем. Ти преговори се као што је речено тичу одвојених интереса старог клуба и играча. Стари клуб настоји да оствари што већу трансферну накнаду, а играч да обезбеди себи што боље услове преласка, плату, бенефиције и слично. По окончању преговора и постицању договора, стари клуб клуб и играч морају најпре раскинути свој уговор како би се прекинуо правни континуитет и везаност играча за стари клуб, а самим тим, уколико се ради о заинтересованом клубу из друге земље, и са регистрационим савезом сатрог клуба и играча.

4. Уговор о трансферу играча

4.1. Дефиниција и форма уговора

Уговор о трансферу играча је уговор у коме се једна страна, заинтересовани/нови клуб, обавезује да ће исплатити тачно одређену трансферну накнаду клубу регистрације играча, како би дошло до превременог раскида уговора о ангажовању играча и последичног преласка жељеног играча у нови клуб.

Уговор о трансферу је, дакле, двострано обавезни уговор у коме се једна страна обавезује да исплати уговорену трансферну накнаду за превремени раскид уговора, а друга страна се обавезује на чињење, односно на раскид уговора са конкретним играчем. Циљ уговора је трансфер играча, односно омогућавање преласка играча под уговором у нови клуб.

Основ закључења овог уговора је исплата накнаде због превременог раскида уговора са играчем, што је заправо својеврсна компензација због одустанка од играча који је у уговореном периоду требало да наступа за клуб регистрације.

Уговор о трансферу играча је један међууговор између два уговора о ангажовању играча, једног са старим клубом и једног са новим клубом.⁴⁵⁷ Услов за закључење уговора о трансферу играча је постојање пуноважног писменог уговора о ангажовању играча, регистрованог при надлежном савезу конкретног спорта. Без таквог уговора, трансфер није могућ, односно, играч је слободан да пређе својевољно у клуб по сопственој жељи из разлога што не постоји званични правно валидни ангажман са неким клубом, односно не постоји уговор о ангажовању играча који би спречио самовољни прелазак играча у други клуб.

⁴⁵⁷ Уговором о ангажовању играча се, регулише однос између клуба и играча тако да овај уговор претходи закључењу уговора о трансферу, али и последично, овај уговор произилази из реализације уговора о трансферу, са том разликом што се у том другом случају, уговор закључује са другим клубом. У фокусу свих поменутих уговора је играч, обзиром да се са конкретним играчем најпре закључује уговор о ангажовању играча, па се због конкретног играча закључује уговор о трансферу тог играча, да би се поново закључио уговор о ангажовању играча, али са новим клубом.

Трансфер једног спортисте је својеврсна степеница, корак напред, у каријери професионалног спортисте. Сам чин преласка у други клуб, готово увек значи бољи третман играча у новом клубу. Бољу плату, веће бенефиције, атрактивније услове који заправо стимулишу жељу за прелазак у нови клуб. Договор око услова се постиже преговорима са играчем, о чему ће касније бити речи, али услов за преговоре са играчем је постојање пуноважног и још увек активног уговора о ангажовању играча, закљученог са клубом. Овај услов се ни у ком случају не може превазићи и потенцијални трансфер играча искључиво и једино зависи од воље клуба да превремено и споразумно раскине уговор са играчем. Разлози за такав поступак у овом тренутку нису правно релевантни, и искључиво су везани за сферу пословно спортске политике клуба. Оно што је правно релевантно је питање могућности недопуштања клуба да играч пређе у други клуб. Како би се одговорило на ово питање нужно је истаћи да је у спорту јако важно избећи могућност активирања дисциплинског поступка и изрицања спортских санкција према клубу и/или играчу који је прекршио спортска правила.⁴⁵⁸ Из тог разлога најсигурнији начин да се спортске санкције избегну, поред истека периода трајања уговора, је споразумни раскид истог. Наравно да и играч и клуб могу једнострано раскинути уговор, али последице могу бити много горе од једноставног решења које је требало остварити – прећи у други клуб без спортских последица. Из тог разлога клуб и играч, али и други клуб, морају договорити све услове око трансфера, како би правна ситуација била чиста за све три стране које учествују у поступку. Раскид уговора између старог клуба и играча мора бити споразуман и у том споразуму је обавезно утврдити/констатовати да су сви међусобни односи решени и да нема спора између уговорних страна. Стари и нови клуб, настоје уговорити износ трансферне накнаде који ће, што је пожељно, осликавати реалну тржишну вредност конкретног играча.

Када говоримо о форми уговора о трансферу играча, нужно закључујемо да овај уговор мора бити сачињен у писменој форми. Уговор о трансферу играча је уговор којим два клуба дефинишу међусобне услове око трансфера играча. Ти услови могу бити комплексни, а износ трансферне накнаде врло висок. Такође, документација која је неопходна за регистрацију играча подразумева и постојање

⁴⁵⁸ Спортске санкције се између осталог могу односити и на забрану наступања на званичним такмицама, када говоримо о играчу, или на забрану регистрације играча, када говоримо о клубу.

писменог уговора о трансферу који се доставља надлежном регистрационом савезу. У фудбалу то недвосмислено произилази из Правилника о статусу и трансферу играча који наводи да се за издавање међународног трансферног сертификата поред наведене документације тражи и уговор о трансферу.⁴⁵⁹ Поменути Правилник наводи у својим одредбама „уколико је примењиво“, што указује да уговор о трансферу није потребан у ситуацијама када је играч слободан, у смислу да није под уговором о ангажовању или када се враћа у аматерски статус. Дакле, у свим осталим случајевима, играч који је под уговором и треба да пређе у други клуб, за законитост реализације трансфера, нужна је писмена форма уговора о трансферу.

4.2. Предмет

Уговор о трансферу играча је уговор који омогућава коначну реализацију преласка играча у други клуб, али не значи и сам трансфер. Трансфер у свом значењу подразумева прелазак играча из једног клуба у други, у смислу могућности званичног наступања, а уговор о трансферу својим својством то омогућава, обзиром да ствара правну подлогу да жељени играч пређе у нови клуб. Без уговора о трансферу трансфер се не може правно реализовати, али само са уговором о трансферу, трансфер играча није потпун. Уговор о трансферу искључиво регулише питање односа између два клуба, старог и заинтересованог, односно новог клуба играча. Стари клуб тражи исплату трансферне накнаде како би „ослободио играча“ односно раскинуо уговор и одјавио регистрацију, што фактички омогућава новом клубу и играчу да уђу у међусобни однос кроз уговор о ангажовању играча и регистрацију тог новог уговора при надлежном савезу.

Трансфер је, у очима гледалаца, реализован када на званичној утакмици играч изађе на терен у дресу новог клуба. Правно гледано, то је последица реализованог трансфера која је омогућена услед претходно извршених правних радњи - закљученог уговора о трансферу, одјаве регистрације у бившем надлежном савезу, закључења новог уговора о ангажовању играча са новим клубом и регистрације тог

⁴⁵⁹ Види чл. 3 ст. 8.2 Анекса 3, као и чл. 3 ст. 1 Анекса 3a Regulations for the Status and Transfer of Players, FIFA, 2010.

уговора при новом надлежном савезу. Тек у том тренутку можемо говорити о реализованом трансферу играча, обзиром да су испуњени сви правни критеријуми за играчево званично наступање за нови клуб. Из тог разлога јако је важно увидети комплексност поступка трансфера и потребу за обједињавањем свих неопходних елемената које изискује трансфер играча. Комплексност се огледа пре свега у правним радњама које треба испунити, а међу којима је уговор о трансферу играча основа за даље поступке око преласка играча у нови клуб.

За разлику од уговора о ангажовању играча, предмет уговора о трансферу играча је потпуно другачији. И код овог уговора је играч у основном фокусу клуба и јавности, али је због потребе правног разграничавања нужно поновити и нагласити да је стари клуб по ангажовању играча, најпре, регистровао истог при надлежном савезу. На тај начин клуб је стекао поред права на експлоатацију услуга које играч нуди и такозвана федеративна права која играча везују за конкретан клуб, која фактички правно оснажују однос између клуба и играча и која се црпе из спортске регулативе од тренутка регистрације уговора. Из тог разлога, предмет уговора о трансферу играча су федеративна права којим клуб може располагати уз сагласност играча, али без играчевог права мешања у висину трансферне накнаде овог уговора. Дакле, клуб је, у тренутку ангажовања играча и регистрације уговора при надлежном савезу, ушао у правни однос са играчем којим су и једна и друга страна дефинисале своја међусобна права и обавезе, али су у тренутку регистрације уговора ступили делом и у императивно регулисани однос који гарантују хијерархијски уређени прописи међународних спортских организација. То значи да је уговор о ангажовању играча који се тиче односа *intuitu personae* у тренутку регистрације проширен услед успостављања федеративних права која тај однос очвршћују и чији се настанак везује за тренутак регистрације. Код раскида уговора о ангажовању између старог клуба и играча, а коју обавезу је клуб преузео закључењем уговора о трансферу, управо због постојања федеративних права којим је овај однос учвршћен и подвргнут строгој контроли заинтересованих савеза, поступак нове регистрације може да се реализује, али тек пошто се утврди да су испуњени сви потребни услови.

Са друге стране, уговарање права и обавеза је искључиво у домену воље уговорних страна. Не постоји било каква императивност или присила да уговор о трансферу буде дефинисан на начин да конкретна одредба уговора мора садржати

износ трансферне накнаде.⁴⁶⁰ Са друге стране, обавеза старог клуба да раскине уговор о ангажовању играча је контра обавеза клуба према заинтересованом клубу који је обавезан да плати трансферну накнаду. Заинтересовани клуб уговарањем исплате трансферне накнаде стиче право да присили стари клуб да раскине уговор са играчем чији се прелазак треба реализовати. Контра обавеза у односу на исплату цене трансферне накнаде је чињење, односно раскид уговора са играчем и узрочно последично је везана за уговорени начин реализације трансферне накнаде. За разлику од постојеће могућности старог клуба да дозволи или не трансфер играча за време трајања уговора, као и да преговара око висине трансферне накнаде, обавеза раскида уговора није подложна било каквој другој могућности до реализацији исте. По закључењу уговора и испуњењу обавезе или дела обавезе заинтересованог клуба, уколико је тако уговорено, стари клуб мора да раскине уговор о ангажовању играча како би исти могао да се региструје као играч свог новог клуба, обзиром да је суштина и основа трансфера прелазак играча у други клуб. Како играч не може истовремено да буде регистрован за два клуба и да истовремено наступа за оба, односно како не може да има два активна пуноважна уговора о ангажовању, последица закљученог уговора о трансферу је раскид уговора о ангажовању играча. Ова последица произилази из обавезе старог клуба на чињење, тачније на омогућавање нове регистрације играча при клубу са којим је закључио уговор о трансферу. Оба елемента уговора о трансферу воде реализацији трансфера, односно закључењу уговора о ангажовању играча и регистрацији тог уговора при надлежном савезу. Дакле, када се два клуба договоре око трансферне накнаде, поступак трансфера играча се може реализовати. Испуњењем обавеза обе уговорне стране омогућава се несметани прелазак играча у други клуб, као и регистрација у новом савезу уколико се ради о међународном трансферу. Наравно, уговор о трансферу се искључиво и једино може сачинити, када уговор о ангажовању играча још увек није

⁴⁶⁰ Трансферна накнада делом може бити изражена и на друге начине, осим у новцу. Нови клуб може бити обавезан да, поред исплате одређеног новчаног износа, изврши одређена улагања у стари клуб, рецимо за инфраструктуру стадиона, или то може бити *know-how* који нови клуб може да понуди старом и сл. Могућности су неисцрпне, обзиром да овај уговор није ништа друго до сагласност воља уговорних страна која може бити слободно изражена на начин који клубовима у питању одговара. Међутим, интерес клуба који треба да раскине уговор са својим играчем како би исти прешао у други клуб, јесте управо новчана сатисфакција за прерано отпуштање играча. Клубови на тај начин стичу значајне приходе који им омогућавају да доводе или купују друге играче и употпуњавају свој тим на начин који сматрају адекватним. Дакле, трансферна накнада је битан елемент уговора о трансферу која се може увек новчано изразити.

истекао. Уколико је поменути уговор истекао, играч је потпуно слободан да пређе у други клуб и нема никакве обавезе према старом клубу, нити стари клуб може инсистирати или тражити накнаду од клуба који је тог играча ангажовао. Овакав третман и положај играча је формулисан и правно уобличен тек пресудом Европског суда правде у случају Босман, 1995. године. Пре тога, играчи су били, скоро па својина клубова, и уколико клуб не би био задовољан висином трансферне накнаде или уколико играч не би био стављен на трансферну листу, прелазак у други клуб би био немогућ, услед чињенице регистрације и готово нераскидиве везе између играча и клуба. Обзиром да судови нису желели да се баве проблемима и споровима који настају у спорту, овакав третман спортиста је трајао преко сто година. Након случаја Босман, трансферна накнада је остала искључиво као могућност која се активира услед намере и жеље за ангажовањем играча који је још увек у уговорном односу са клубом.

4.3. Федеративна права

Основ успостављања федеративних права је регистрација уговора о ангажовању играча у надлежном спортском савезу, а клуб који је извршио регистрацију је тим чином стекао права која му, између осталог, омогућавају и ограничено⁴⁶¹ право одлучивања о кретању играча током трајања уговора о ангажовању. Клуб свакако да мора поштовати своја права и обавезе које произилазе из уговора о ангажовању, као и из остале спортске регулативе, и уколико се придржава свих релевантних норми које се тичу односа са играчем, а при том клуб не жели споразумно раскидати уговор, раскид уговора се може испољити једино као једностранни раскид од стране играча. Такво понашање играча може изазвати успостављање дисциплинских санкција према њему и у зависности од околности случаја, санкције, уколико буду биле успостављене, могу се односити и на забрану наступања, што свакако није тенденција играча. Регистрацијом уговора о ангажовању играча клуб стиче федеративна права којим се целокупан уговорени однос проширује и оснажује кроз норме које успоставља надлежна међународна спортска

⁴⁶¹ Ограничено из разлога што се ово право јавља искључиво у ситуацији споразумног раскида уговора о ангажовању играча.

организација. Приликом прве регистрације професионалног играча клуб стиче федеративна права, обзиром да је то први тренутак када се права и обавезе из уговора о ангажовању оснажују кроз норме које произилазе из спортске регулативе. Интерес такмичења и уопште тенденција за већом уговорном сигурношћу наметнула је успостављање норми које ће однос између клуба и играча учинити чвршћим и сигурнијим. Те норме су хијерархиски успостављене и императивног су карактера, што указује да их национални спортски савез не може мењати и због своје императивности морају бити идентичне у сваком националном савезу који је члан конкретне међународне спортске организације. Тиме се ствара јединствена повезаност између играча и клубова која се проширује на цео свет, а јако је важна приликом трансфера, обзиром да се онемогућава једноставан прелазак играча у други клуб, већ се успоставља строга процедура која мора бити испоштвана како би се један трансфер могао реализовати. Регистрацијом уговора о ангажовању играча веза са клубом се, дакле, проширује у интересу очувања конкуритивности такмичења, а клуб је, стекавши федеративна права, иста наметнуо свим члановима како свог националног спортског савеза, тако и члановима било ког спортског савеза у свету, обзиром да су сви клубови индиректни чланови своје основне међународне спортске организације која регулише конкретан спорт. Чланством у националном спортском савезу проширена је обавеза поштовања хијерархијски успостављених прописа и сви директни и индиректни чланови међународне спортске организације су обавезани на примену и поштовање успостављене регулативе. На тај начин се настоји очувати спортско такмичење као заједнички интерес свих учесника. Можемо закључити да се федеративна права црпе из регулативе коју је успоставила међународна спортска организација, а свој домаћај остварују све до конкретног клуба који је учесник организованог такмичења у оквиру конкретног спорта. Из тог разлога, када клуб региструје играча при свом националном спортском савезу, фактички је успоставио и учврстио обавезу поштовања односа који је настао закључењем уговора о ангажовању играча и то од стране било ког клуба у свету. То су федеративна права, она штите настали уговорни однос од олаког раскида истог. Зато је и уговорна сигурност једно од основних начела које је успоставио ФИФА Првилник статусу и регистрацији играча.

Клуб своја федеративна права истиче према свим клубовима која су заинтересована за конкретног играча и она су као сигурносни појас која клуб штите од самовољног одласка регистрованог играча (пружају уговорну сигурност), али и дају овлашћење клубу да преговара са другим клубом око висине надокнаде за превремени, споразумни, раскид уговора о ангажовању играча. Овде је важно указати да играч у тренутку регистрације уговора о ангажовању није пренео на клуб право самосталног одлучивања о начину и току каријере играча. Играч је и даље кључан фактор и централна фигура целокупне активности око трансфера и у том смислу самостално одлучује о свом кретању. Али, са друге стране, закључењем уговора о ангажовању и регистрацијом тог уговора, играч је омогућио клубу да превасходно одлучује, у нормалним околностима поштовања уговорних обавеза, о могућности прераног раскида уговора споразумом. Федеративним правима се клуб фактички штити од могућности које би могле настати да заинтересовани клуб приволи играча на трансфер, а без знања и без сагласности клуба. Наравно, у обзир долазе и све друге опције које би осујетиле клуб који је са играчем потписао уговор о ангажовању да самостално одлучује да ли ће задржати играча или не. Заштитом клуба, штити се и такмичење, и то је основ заштите која се успоставља федеративним правима. Немогуће би било очувати такмичење када би играчи слободно могли да раскидају своје уговоре без било каквих консеквенци за свој поступак. Федеративна права фактички сужавају могућности коју раднику даје радно правна регулатива по питању слободе једностраног раскида уговора, али због интереса спорта и такмичења, оваква спортска регулатива није повреда права радника, већ је својеврсни спецификум чији је интерес успостављања превагнуо. Идеја федеративних права се огледа управо у томе, да се уговорне стране могу поуздати у закључени уговор, али и да се споразумно могу разићи уколико постоји интерес и клуба и играча за променом клуба. Федеративна права штите клуб превасходно из разлога што је клуб тај који формира тим који треба да се такмичи, а заштита такмичења кроз идеју заштите састава тима је та која клуб ставља за нијансу испред појединца, односно играча. Споразумни раскид уговора о ангажовању је, дакле, заједничка одлука клуба и играча да се разиђу, а споразум је гаранција да између страна нема никаквог спора.

Споразумни раскид уговора о ангажовању је правни основ трансфера играча, а питање које се намеће је да ли је клуб, у тренутку трансфера, пренео или се одрекао својих федеративних права.

Уколико прихватимо идеју о преносивости федеративних права, онда на иста морамо гледати као на једну нит која се од тренутка успостављања, регистрацијом уговора о ангажовању, преноси са једног клуба на други. У том контексту, федеративна права се само једном успостављају у односу на конкретног играча и прате га за време трајања свих уговора о ангажовању и то без обзира у ком се клубу налази. Са друге стране, преносом федеративних права не преноси се и уговор о ангажовању, већ се стари уговор раскида и закључује се нови уговор о ангажовању. Дакле, уколико имамо један уговор о ангажовању који је регистрован при надлежном спортском савезу, успостављена федеративна права се везују за тај уговор, али приликом трансфера и закључења новог уговора о ангажовању федеративна права се везују за нови уговор о ангажовању. Федеративна права су универзална и проширују дејство уговора о ангажовању, тачније допуњују га нормама које су императивне природе и које важе за све чланове међународне спортске организације. Из тог контекста, можемо разумети основ и начин на који се федеративна права простиру у том „универзуму“ спортских норми које регулишу конкретан спорт. Овакав приступ има своје упориште у томе што се федеративна права не могу територијално ограничити, већ постоје у простору које је изван територијалног те су у моменту успостављања активна и изван територијалних граница коме клуб припада, тако да клуб не може одустати од истих, већ их само може преусмерити другом клубу који ће наставити да их користи за време трајања свог уговора.

Са друге стране, може се поставити питање шта се дешава са федеративним правима по истеку уговора о ангажовању или у ситуацији једностраног раскида истог. Тада је играч слободан да самостално одлучи где ће наставити каријеру, обзиром да се стари клуб за превремени раскид уговора више не пита. Уколико прихватимо хипотезу о преношењу федеративних права, основано се можемо запитати шта се дешава са федеративним правима у ситуацији када уговор о ангажовању истекне или се раскине. Једном успостављена федеративна права, сходно хипотези о преношењу истих, не би могла ишчезнути у ситуацији престанка или раскида уговора о ангажовању играча. Хипотеза о преношењу федеративних права не

може бити везана искључиво за ситуацију континуираног трансфера играча, обзиром да споразумни раскид уговора није једини начин престанка уговорног односа између клуба и играча. Разлог за то је што се федеративна права заправо и не везују искључиво за трансфер играча, већ своје постојање проширују на целокупан однос клуба и играча према такмичењу и обухватају читав спектар норми које регулишу тај однос, а трансфер је само део тог односа.

Идеја о преношењу федеративних права, своје постојање више везује за право клуба да располаже федеративним правима, а играча ставља у наизглед подређени положај. Кажемо наизглед из разлога што играч у свакој варијанти доноси одлуку да ли ће прећи у други клуб или неће. Међутим, ако останемо при идеји да се федеративна права преносе, намеће се закључак да клуб има „право на играча“, које црпи из федеративних права и преноси га другом клубу у случају трансфера, а што није случај. Клуб је закључењем уговора о ангажовању стекао право на играчеве услуге у тачно одређеном периоду, а регистрацијом тог уговора је, између осталог, задржао право, као могућност, да „уновчи“ превремени раскид уговора кроз споразум о раскиду, чиме омогућава другом клубу да користи услуге датог играча.

Из тог разлога сматрамо да се стари клуб заправо одриче својих федеративних права, а други клуб ће приликом нове регистрације проширити дејство свог уговора о ангажовању играча - федеративним правима. Федеративна права нису права која прате играча или клуб који је регистровао играча, већ се везују за однос између клуба и играча и која прате само и искључиво тај однос. Федеративна права се у тренутку регистрације попут штита спуштају на уговорни однос између клуба и играча и пружају заштиту успостављеног односа за време трајања. Зато и могућност трансфера произилази управо из одрицања клуба од својих права раскидом уговора о ангажовању играча уз, наравно, исплату трансферне накнаде. Новом регистрацијом уговора, нови клуб ће активирати федеративна права која ће бити везана за однос тог клуба са играчем. Уговор о ангажовању играча је раскинут и као такав је deregистрован у надлежном савезу, те је и сврха регистрације која се тиче успостављања федеративних права престала да постоји и стари клуб у тренутку закључења уговора о трансферу играча са новим клубом није више титулар федеративних права.

Насупрот, до преноса федеративних права долази приликом трансфера играча у ширем смислу, односно приликом позајмице играча, обзиром да је веза са старим клубом суспендована и стари клуб је, у таквој ситуацији, потпуно овлашћен да своја федеративна права пренесе. Код правог трансфера је однос са старим клубом прекинут и федеративна права више не прате, нити се могу повезивати са старим клубом и играчем који је прешао у други клуб.

4.4. Једнака вредност давања код уговора о трансферу

Појам еквивалентности престација у уговорном односу између два клуба поводом трансфера играча је свакако значајно питање, обзиром да се често сусрећемо са вртоглаво високим износима трансферних накнада појединих спортиста који у односу на супротни паритет обавезе делује непримерено. Појам еквивалентности се „често преплиће, меша и замењује појмовима правда и правичност и прекрива давнашњим правним институцијама и теоријским разматрањима којима се некада, као корективима, постизало отклањање диспропорције у вредности између предмета престација облигација.“⁴⁶² Нужност успостављања еквивалентности престација је настала као потреба успостављања сразмере између добара која су предмет робне привреде. Закони који владају у привреди су пре свега закон вредности и закон понуде и тражње⁴⁶³ и у том контексту је стварана потреба заштите узајамности међусобних престација и заштита страна учесника трансакције. Временом се појам еквивалентности проширио на поље изван робне привреде и установио као потребна реакција у готово свакој трансакцији у којој је еквивалентност нужна зарад успостављања једнакости уговорних страна и правичне размене, добара или услуга. У спорту је ово питање утолико битније из разлога што је последица трансфера - прелазак играча из једног клуба у други уз плаћање трансферне накнаде клубу из кога је играч отишао. Привредни начин размишљања је, и у овом сегменту деловања људског испољавања, постепено нашао пут да успостави своје законе и начела која су данас постала императив пословања у спорту. Спорт је постао суров бизнис, а

⁴⁶² Види више: Живомир Ђорђевић, Проблем еквивалентности у облигационом праву, Савез удружења правника Југославије, Београд, 1958, стр. 7.

⁴⁶³ Ibidem, 9.

трансфер играча се исказао као део понуде и тражње која у свом испољавању дефинише тржишну вредност федеративних права.

За уговор о трансферу, а што произилази и из дефиниције, можемо рећи да је облигационо правни уговор којим се две стране, два клуба, обавезују на одређено понашање. Закључењем уговора о трансферу настаје облигација као „правна веза између две стране, повериоца (*creditor*, активна страна) и дужника (*debitor*, пасивна страна), на основу које поверилац има право да захтева од дужника одређено понашање, одређену престацију, а овај је дужан да то учини.“⁴⁶⁴ Облигација јесте „једна узајамност, корелација, у којој права једне стране одговарају обавезама друге стране,“⁴⁶⁵ при чему се обавеза једне стране сматра се каузом⁴⁶⁶ (основом) обавезе друге стране. Обавеза заинтересованог клуба је исплата трансферне накнаде, док стари клуб има обавезу да раскине свој уговор о ангажовању играча и на тај начин омогући прелазак играча у други клуб. Овај испреплетан однос између два клуба подлеже обавези поштовања једног од основних начела уговорног права - начела савесности и поштења, чији је неодвојиви део начело једнаке вредности давања које је садржано у основу обавезивања уговорних страна.⁴⁶⁷

У спорту би начело савесности и поштења морало бити уткано у саму срж учесника, обзиром да би највише моралне вредности требало да карактеришу управо спортисте. Начело савесности и поштења подразумева „отвореност, искреност и поузданост једне уговорне стране у време заснивања одређеног облигационог односа и њену спремност на ваљано и потпуно испуњење уговором преузетих обавеза, уз истовремено очекивање истог понашања и од стране сауговорача, који треба да оправда поклоњено му поверење свог сауговорача кроз своју узвратну приправност придржавања свега оног што од њега захтева и произилази из насталог облигационо правног односа, како би се и он показао као савесна уговорна страна у испуњењу своје и захтевању туђе уговорне чинидбе.“⁴⁶⁸ Ипак, спорт у новије време

⁴⁶⁴ Оливер Антић, *op. cit.*, стр. 50.

⁴⁶⁵ *Ibidem*, стр. 51.

⁴⁶⁶ О етимологији речи кауза види више: Ненад Тешић, О каузи и доброј вери – Један правно етимолошки оглед, *Правни живот* 3-4/2010, стр. 93-123.

⁴⁶⁷ *Ibidem*, стр. 62.

⁴⁶⁸ Борис Визнер, Коментар Закона о обвезним (облигационим) односима, Ријечка тискара, Загреб, 1978, стр. 62. Ово начело је цивилизацијска тековина. Француски грађански законик га предвиђа у чл. 1134 ст.3, Швајцарски грађански законик у чл. 2, Немачки грађански законик у чл. 157 и 242. Види и:

карактеришу и прожимају сурови закони привреде, а титулари најважнијих одлука најчешће нису спортисти, већ лица која на спорт гледају као на привредну активност. У том смислу, императивност основних начела уговорног права још више добија на значају.

Човек је кроз своја дела одувек покушавао да искаже идеју етике и морала која је израз суштине његовог бивствовања. Можда је најбоље то изразио Кант речима: „Звездано небо надомном и морални закон у мени ме чине човеком.“⁴⁶⁹ Од Аристотелове Никомахове етике⁴⁷⁰ до Ландових принципа европског уговорног права⁴⁷¹, идеја савесности и поштења, као једно од основних начела уговорних односа опстаје. „Благонравље“⁴⁷² и „правила обичне људскоте и правичности“⁴⁷³ јесу доминантни принципи који прожимају законике ових простора.

Једно од средстава заштите начела савесности и поштења је кауза, којом се уједно штити и „правна симетрија престација уговарача“ у домену реализације аутономије воље, обзиром да је у каузи садржана идеја једнакости давања.⁴⁷⁴ Поновимо овом приликом да је једнакост давања у уговору о трансферу повезана искључиво са тренутном тржишном вредношћу играчевог талента, знања и искуства⁴⁷⁵ који су и довели до интересовања новог клуба и определили га за захтев за његов ангажман. Једнакост давања је у поступку трансфера играча везана за објективне околности које су настале на основу општих параметара који упућују на тржишну вредност талента, знања и искуства играча у свом пуном економском обиму. Та вредност је у датом тренутку изражена на начин који није могуће у превеликој мери мењати. Са друге стране, на тај начин се дефинише колико вреде федеративна права која се сада изражавају кроз свој економски садржај, а којих стари клуб треба да се одрекне. Може звучати врло дискутабилно, на први поглед, када се

Оливер Антић, Начела облигационог права, Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву, Источно Сарајево 2006. С тр. 9-21.

⁴⁶⁹ Имануел Кант, Критика практичног ума, БИГЗ, Београд, 1979, стр. 174.

⁴⁷⁰ Види Аристотел, Никомахова етика, превод Р. Шалабић, Нови Сад, 2003, 11326.

⁴⁷¹ The Principles of European Contract Law, чл. 1:106 и 1:202.

⁴⁷² СГЗ, чл. 13.

⁴⁷³ ОИЗ, чл. 785.

⁴⁷⁴ „Кауза је етички, морални контролор, којег су савесност и поштење послали да изврши провере у сфери приватне аутономије“ Види: Оливер Антић, Морал (етика) у грађанском праву, Зборник радова, „Хармонизација грађанског права у региону“, 2013, стр. 20-27.

⁴⁷⁵ Који играчев талент, знање и искуство се посматрају кроз економске аспекте на тај начин творећи пуну тржишну вредност.

трансферна накнада процени на 100.000.000,00 (сто милиона) евра, у односу на еквивалентност престација, и поступање у складу са савесношћу и поштењем. Овде је важно подвући да се висина трансферне накнаде утврђује у односу на спортску, али и економску корист коју играч може да донесе другом клубу, а којом стари клуб већ располаже или би могао располагати. Из тог разлога је боље поставити питање да ли би заинтересовани клуб уложио било која новчана средства у трансфер играча уколико не би могао да оствари и спортску и економску корист. Реал Мадрид је трансферну накнаду Манчестер Јунајтиду за прелазак Кристијана Роналда у свој тим платио 80.000.000,00 (осамдесет милиона) фунти, а само је од продаје дресова са бројем 9 зарадио преко 100.000.000,00 (сто милиона) евра.⁴⁷⁶ Како се у заснивању двостраних уговора полази од начела једнаких вредности узајамних давања, питање могућности остваривања заштите поменутог начела је врло комплексно у области спорта и самог трансфера играча.

4.5. Корективи еквиваленције престација у односу на уговор о трансферу играча

4.5.1. Одговорност за материјалне и правне недостатке

Одговорност старог клуба за материјалне недостатке може се поставити једино из угла лаичког посматрања „куповине“ и „продаје“ играча. Међутим, играч није предмет овог уговора, иако је уско повезан са истим. Вредност федеративних права, која су предмет овог уговора, фактички произилази из тржишне вредности играчевих вештина, а клуб је тај који се одриче права на коришћење тих вештина, као и осталих играчевих карактеристика у датом периоду. Калкулација шта се добија, а шта се губи у тој ситуацији је основ за улазак у овај правни посао, а економски садржај федеративних права тада добија на значају. Играч због кога се улази у преговоре између клубова је под уговором о ангажовању, а то између осталог

⁴⁷⁶ Прелазак се одиграо у летњем прелазном периоду 2009. године, а податак о продаји дресова је из априла 2010. године.
<http://www.goal.com/en/news/12/spain/2010/04/14/1878445/real-madrid-have-sold-over-a-million-cristiano-ronaldo>

означава и заштиту старог клуба кроз регулативу спортске организације по питању сигурности поуздања у трајан ангажман са играчем. Могућност раскида уговора о ангажовању се код трансфера огледа у споразуму између клуба и играча да раније раскину уговор како би играч могао да се региструје при другом клубу. Тај раскид, односно одрицање од федеративних права која штите право клуба на искоришћавање играчевих вештина, талента, имена и осталих вредности које се везују за личност играча током целог трајања уговора, своју вредност црпи из тржишне вредности побројаних играчевих карактеристика. Дакле, федеративна права су та која се вредносно исказују, а не играч и због тога се свака одговорност старог клуба искључује. Са друге стране, играч мора да прође медицинске тестове којим ће се утврдити да ли и здравље играча потврђује вредност његових вештина исказаних кроз висину трансферне накнаде. Стари клуб, дакле, не одговара за недостатке које се тичу самог играча, обзиром да он није предмет уговора. Из истог разлога је и ризик остварења пројектоване спортске и економске добити трансфером играча је новом клубу. Напоменимо да је интересовање за играча настало као последица детаљног праћења и анализе играча током наступања на такмичењима. Скривене мане, у смислу физичке спреме, се испитују током физичке провере, али и поред свега тога заинтересовани клуб може одустати од закључења уговора о трансферу уколико сматра да играч не задовољава стандарде које заинтересовани клуб тражи, али у ситуацији да заинтересовани клуб ангажује играча, па се открију недостаци или мане које нису примећене приликом тестирања, стари клуб није одговоран за истог из разлога што предмет уговора није, нити може бити, играч, већ су то федеративна права.

Питање одговорности старог клуба за правне недостатке у последње време све више добија на значају, из разлога што трећа лица⁴⁷⁷ истичу своја права у процентуалном износу над економским правима у односу на играча. Ова права су везана и црпе своју егзистенцију из тржишне вредности федеративних права, те се на тај начин вредносно исказују приликом реализације трансфера. Из тог разлога можемо уочити блиску, нераскидиву, везу између играча и федеративних права, као и непосредни утицај играчевих особина на вредносну садржину федеративних права.

⁴⁷⁷ То могу бити инвестициони фондови, компаније, спортске агенције, приватни инвеститори и сл.

Ова дистинкција је условила чињеницу да економска права, која чине економски садржај федеративних права клуба, могу бити умањена путем располагања, одвојено од федеративних права, било од стране старог клуба, било од стране самог играча. На тај начин треће лице може кроз уговор да стекне процентуално учешће над економским правима, чиме се умањује пун домет федеративних права. Позитивна страна оваквог договора из перспективе клуба је та што на тај начин стиче могућност да обезбеди играча кога својим средствима не би могао да приушти. И обрнуто, пружа се могућност клубу да задржи играча за кога сам не би имао довољно финансијских средстава, у смислу уговарања бољих услова у односу на заинтересоване клубове. Такође, могућа је и ситуација да сам играч односно његови родитељи или законски заступници обезбеде новац за тренирање и развијање талента у ранијем детињству од трећег лица, чиме треће лице у тренутку закључења првог професионалног уговора играча са клубом седа за преговарачки сто и обезбеђује себи процентуално економска права у односу на играча. На овај начин клуб који закључи први професионални уговор са оваквим играчем, при регистрацији уговора постаће титулар федеративних права у односу на тог играча, али окрњених у делу њиховог економског садржаја. Трећа страна на овај начин обезбеђује себи будућу финансијску корист. Поменуте могућности могу развити значајан утицај треће стране у односу на играча како са старим, тако и са новим клубом. Интерес треће стране је чисто финансијски и права која су на тај начин обезбеђена су искључиво економска права. Међутим, поседовањем ових права они могу да утичу и на преостали садржај федеративних права, укључујући и утицај на сам трансфер. Међусобна корелација федеративних и економских права тада добија на значају. Федеративна права су препознатљива и везана за спортску регулативу, те можемо слободно рећи да су спортски аспект реализације односа између клуба и играча. Са друге стране, економска права су чист финансијско привредни аспект тог односа и нису толико везана за чисто спортски интерес колико имају утицај на спорт услед тржишне оријентације самог спорта последњих година. У том односу снага, вредности утицај на федеративних права којим може располагати трећа страна може имати значајне консеквенце на одлуке клуба или играча по питању играчеве каријере. Испољавање тог утицаја свакако да може бити правно оптерећујуће за страну која се треба руководити инструкцијама треће стране.

У спорту, трећа лица настоје да искористе могућности које се испољавају као последица честе инсолвентности клубова или сиромаштва потенцијално перспективних играча, које финансирају, како би у будућности остварила корист од скупочених трансфера. У фудбалу је утицај трећих лица са клубовима и/или са играчима врло присутан па је ФИФА усвојила измене свог Правилника о статусу и трансферу играча у коме је забранила да „клуб или играч могу закључити са трећом страном уговор по коме би трећа страна могла да учествује у целости или делимично у накнади која се плаћа у вези са будућим трансфером играча из једног клуба у други или су трећем лицу додељена било каква права повезана са будућим трансфером или накнадом за трансфер“⁴⁷⁸. Ова забрана је ступила на снагу 1. маја 2015. године. Овакви односи су карактеристични за Бразил и Аргентину у којим земљама 90% играча је у својеврсном односу са трећим лицима, било кроз клубове у којима играју, било индивидуално.⁴⁷⁹

У целокупном поменутом контексту питање које се намеће је да ли нови клуб, уласком у реализацију трансфера заправо, у описаним ситуацијама, стиче федеративна права која су економски ускраћена правом трећег лица или нови клуб не би смео трпети последице због појединих индивидуалних уговора које је закључио стари клуб, као ранији носилац федеративних права над играчем или сам играч са трећим лицем.

Уколико сагледамо однос старог клуба са трећим лицем, можемо рећи да се тај однос до увођења стриктне забране ФИФА-е, могао проширити и на нови клуб и то на начин што је нови клуб морао преговарати и са трећим лицем око удела над економским правима у односу на играча чији је оно титулар. На пример, уколико стари клуб располаже са 50% економских права у односу на играча, а треће лице са преосталих 50%, нови клуб би у случају трансфера морао да преговара и са старим клубом и са трећим лицем око стицања економских права у односу на конкретног играча. Рецимо да је вредност трансферне накнаде 10.000.000,00 евра: стари клуб

⁴⁷⁸ Regulations for the Status and Transfer of Players, FIFA, 2010, чл. 18-тер ст. 1 и 2. Председник УЕФА Мишел Платини (Michel Platini) је у једном од својих интервјуа, поводом ове забране, истакао: „Мислим да се ради о врсти ропства која припада прошлости... Ја сам уложио велики притисак на ФИФА да заустави власништво трећих лица над играчима. Време је да се свет фудбала пробуди и да новац који долази у фудбал, остане у фудбалу...“. Доступно на www.bbc.com/sport/0/football/31905811

⁴⁷⁹ Види више на: <http://talksport.com/football/how-does-third-party-ownership-football-work-140928116118>

овом приликом добија 5.000.000,00 евра, а треће лице може да прода својих 50%, али и не мора. Може, дакле, одлучити да остане „сувласник“ над економским правима у односу на играча и у новом клубу. У таквој ситуацији, уколико би нови клуб пристао да прихвати играча под оваквим условима, реализација трансфера би била извршена за 5.000.000,00 евра, али би нови клуб стекао само 50% удела над економским правима. Приликом следећег трансфера нови клуб ће се наћи у идентичној ситуацији у којој је био клуб од кога је преузео играча, уз огромну вероватноћу да ће тих 50% удела у економским правима износити далеко више од 5.000.000,00 евра. Уколико, пак, треће лице такође настоји да своје учешће у економским правима у односу на играча прода новом клубу, нови клуб би стекао федеративна права у свом пуном економском садржају. Трећа лица су у складу са уговором која су имала са играчем врло често утицала на одлуке новог клуба по питању трансфера, а нарочито тренутка трансфера у други клуб. На тај начин су ограничавала нови клуб у садржинском и концептуалном смислу. Овакве ситуације су у пракси врло честе и ФИФА је управо из тог разлога и спорова који су настајали извршила измене свог Правилника на указани начин. Кључно питање које се у овој ситуацији поставља је да ли уопште можемо говорити о правним недостацима код уговора о ангажовању играча у коме се као титулар процентуално изражених економских права над играчем јавља и треће лице, а да то нови клуб није знао у тренутку закључења уговора о трансферу. Ово је суштинско питање које захтева појашњење правне природе уговора трећег лица са старим клубом. У ситуацији када стари клуб уступи трећем лицу део економских права над играчем, њихов уговорни однос се налази изван видокруга спортских организација, обзиром да се нигде не региструје, али је обавезујући за уговорне стране. Стари клуб који је стекао федеративна права над играчем у тренутку регистрације уговора о ангажовању је постао титулар и економских права која произилазе из поменутог уговора. То су два неодвојива права једне целине. Стари клуб, вођен различитим потребама је изнашао могућност да располаже економском вредношћу над федеративним правима за време трајања уговора о ангажовању. Тај однос са трећим лицем је изван односа клуба са играчем и тиче се искључиво и једино финансијског договора са трећим лицем. Како је уговор са трећим лицем произашао из уговора о ангажовању играча и како је стари клуб стекао своја права тек регистрацијом конкретног уговора, то је и уговор са трећим лицем акцесорног

карактера у односу на главни уговор о ангажовању. Ово из разлога што се федеративна права стичу и губе настајањем односно раскидом или истеком уговора о ангажовању и без постојања главног уговора не постоји ни акцесорни уговор. То је и основни разлог зашто треће лице мора учествовати у преговорима са новим клубом и зашто мора спречити да постојећи уговор о ангажовању не истекне – престанком постојања главног уговора, престаје да постоји и акцесорни уговор те у складу са тим, сва права која изгуби стари клуб, губи и треће лице. Уколико стари клуб у тренутку преговора са новим клубом не укаже на постојање права над економским сегментом федеративних права у односу на играча и дође до раскида уговора о ангажовању, трећа страна би изгубила своја права из разлога што је новим уговором успостављен нови однос играча и новог клуба. Борба спортских организација против оваквих уговора управо произилази из тога што се трећа лица ради заштите сопствених финансијских интереса мешају у рад клуба у смислу минутаже играча на терену, одлуке о трансферу играча, висини трансферне надокнаде, уласка у нови однос са новим клубом, па чак и спречавања трансфера играча. Наравно, на овај начин долази и до одлива преко потребног новца из фудбала. Обзиром да су спорни уговори забрањени одлуком ФИФА-е и као такви ништави,⁴⁸⁰ клубови и трећа лица ће највероватаније наставити „пословање“ прикривено и искључиво у међусобном односу који се не може истицати према новим клубовима. Нови клуб сада постаје власник федеративних и економских права у пуном обиму. Дакле, нови клуб приликом трансфера не може стећи умањена, нити оптерећена федеративна или економска права у односу на играча, из једноставног разлога што треће лице више не може бити део уговорног односа везаног за трансфер, нити, наравно, може бити носилац федеративних права у односу на играча. Остаје нам да видимо да ли ће трећа лица успети да нађу модус за властити опстанак у спорту, из разлога што је мало

⁴⁸⁰ Извршни одбор ФИФА-е је ову одлуку донео 26. 09. 2014. године, а ступила је на снагу 1. 05. 2015. године. Уговори који су закључени до 1.01.2015. године остају на снази до њиховог истека и не могу се продужавати, такође је успостављен један транзициони период, од 01.01.2015. до 1.05.2015. године у коме ће уговори моћи да се закључе, али са роком важности од годину дана. После 01.05.2015. године овакви уговор више не могу да се закључују. Против ове забране, јула 2015. године, Дојен Спортс Инвестментс (Doijen Sports Investments) и белгијски клуб Друге дивизије Серенг Јунајтид (Seraing United) су поднели тужбу против ФИФА-е, УЕФА-Е и Белгијске фудбалске асоцијације истичући да она представља кршење одредаба о забрани конкуренције унутар Европске уније. Белгијски суд је одбацио ове аргументе

вероватно да ће напустити могућност стицања профита у спорту вредног милијарде долара.

4.5.2. Прекомерно оштећење (*laesio enormis*) и зеленашки уговор

Уколико нееквивалентност престација уговора о трансферу посматрамо кроз призму основног разлога за закључење самог уговора, а то је повећање конкурентности клуба, поставља се питање да ли је нови клуб овлашћен да уговор о трансферу третира као лезионаран уговор уколико играч не прикаже очекивану игру на терену – у смислу очигледне несразмере новчано изражене вредности федеративних права, заправо трансферне накнаде, и основаних очекивања новог клуба везаних за играчеву игру на такмичењима у тренутку закључења уговора?

Да бисмо одговорили на ово питање морамо, најпре, поновити шта је основни разлог закључења уговора о трансферу. То је свакако омогућавање преласка играча у други клуб, који као крајњу манифестацију има регистрацију играча чиме се конкретан играч везује за нови клуб. Регистрацијом уговора о ангажовању играча при надлежном савезу, клуб стиче федеративна права у односу на играча, а та права произилазе из спортске регулативе коју креира и објављује релевантни међународни спортски савез. Федеративна права повезују играча и клуб на начин који је дефинисан начелном обавезом поштовања уговорне сигурности, затим начина, могућности и услова за раскид уговора, као и осталих елемената који чине везу између клуба и играча на први поглед нераскидивом. Клуб по основу федеративних права превазилази уговор о ангажовању играча на начин што га поставља изван могућности апсолутног поистовећивања са класичним уговором о раду. Уговор о раду успоставља везу искључиво између послодавца и радника, док регистровани уговор о ангажовању играча тај однос проширује на аспект очувања такмичења. Регистрацијом играча, клуб стиче могућност да за време трајања уговора о ангажовању превасходно одлучује да ли ће или не споразумно раскинути уговор са

играчем, односно да ли ће му дозволити да каријеру настави у другом клубу.⁴⁸¹ Федеративна права трају све до истека или раскида уговора и штите интересе не само клуба и играча, већ и самог такмичења, обзиром да се онемогућава да се играчи и дуги клубови самовољно договарају око кретања играча из клуба у клуб. Управо из тих разлога клуб као носилац федеративних права, стиче могућност да дозволом трансфера обезбеди себи трансферну накнаду за омогућавање преласка играча у други клуб, а пре истека основног уговора о ангажовању играча. Суштина целокупног поступка је да клуб не продаје играча, обзиром да клуб не располаже правом својине над играчем, нити је играч ствар да би клуб могао на такав начин да поступа, већ клуб продаје своја права да уговор са играчем одржи до истека периода на који је уговор о ангажовању играча закључен. Клуб се одриче федеративних права, односно обавезује се да споразумно раскине уговор о ангажовању играча и за то стиче право да тражи исплату трансферне накнаде. Клуб не гарантује новом клубу за играчева посебна својства или карактеристике, нити може гарантовати другом клубу да ће играч имати успешну сезону и да је висина трансферне накнаде узрочно последично везана за успешну реализацију уговора о ангажовању са новим клубом. Начин на који ће играч играти потпуно је изван одговорности старог клуба. Висина трансферне накнаде је одраз тренутне тржишне вредности играчевог имена, репутације, знања и умећа на терену и није гарант да ће играч са новим клубом наставити да успешно развија своје вештине и прави разлику на терену. Стари клуб се одрекао свог уговора и омогућио је играчу да настави каријеру у новом, заинтересованом, клубу, али начин на који ће се играч даље остваривати искључиво је везан за однос са новим клубом. Из тог разлога висина трансферне накнаде је ништа друго до економски изражена тржишна вредност играчевих способности у тренутку преласка у други клуб. Субјективни критеријум лезионарних уговора се односи на заблуду о вредности,⁴⁸² што у конкретном случају не може бити прихваћено обзиром да је играч изложен строгом праћењу током наступа и током игара које је пружао, чиме су непознанице сведене на минимум. Са друге стране, играч је у обавези да приликом преласка у други клуб прође медицинске тестове

⁴⁸¹ Ова ситуација се односи искључиво на околности у којима и клуб и играч испуњавају своје уговорне обавезе на начин који искључује могућност једностраног раскида уговора без успостављања спортских санкција.

⁴⁸² Види више: Слободан Перовић, *Забрањени уговори*, Београд, 1975. године, стр. 51 и даље.

којим се утврђују и проверавају реалне способности играча, тако да је заблуда о медицинском стању играча нешто што се не може прихватити као разлог оспоравања уговора из разлога што је вредност трансферне накнаде изражена пре свега тржишно, а потом прихваћена вољом уговорних страна. Из тог разлога се говори искључиво о тржишној вредности трансфера.⁴⁸³

У складу са изложеним, намеће се питање да ли се код позајмице играча, трансфера у ширем смислу, евентуално може поставити питање одговорности за успешни учинак играча на терену, обзиром да је основни уговор (уговор о ангажовању) суспендован, а не раскинут. Сматрамо да је и у овој ситуацији излишно говорити о било каквој могућности утврђивања несразмере обавеза уговорних страна из разлога што је суштина позајмице управо усавршавање играча и развијање талента. Са друге стране, позајмица већ искусног играча који је позван у клуб да током полусезоне или у дужем периоду, зависно од трајања уговора о позајмици, својом игром учини фудбал, или било који други спорт, лепшим и атрактивнијим за публику и да промовише игру на адекватан начин, може навести на размишљање о потенцијалној одговорности за нееквивалентност престација између два клуба уколико конкретан играч не допринесе жељеном учинку, а трансферна накнада за позајмицу је плаћена. Морамо указати да је и у овом случају одговорност клуба који је позајмио играча беспредметна из разлога што је клуб уступио федеративна права, тачније права за прелазак играча у други клуб у ограниченом временском периоду за износ трансферне накнаде. Гаранција перформанси играча током периода трајања позајмице је изван одговорности клуба и клуб не може гарантовати за игру коју ће пружити његов играч. Таква врста гаранције није ни предмет уговора, нити може бити предмет уговора из разлога што је питање игре током наступа искључиво везано за играча који је у посебном уговорном односу са клубом и не може бити одговорност клуба. Клуб који је позајмио играча је субјект уговора о позајмици и основ исплате накнаде је омогућавање преласка играча у други клуб, а не гаранција учинка играча за време трајања уговора о позајмици.

⁴⁸³ Приликом првог трансфера играча трансферна накнада ће бити изражена кроз мању вредност у односу на касније трансфере играча који је напредовао и који је стекао репутацију. Тада ће висина трансферне накнаде бити вишеструко виша. Обухватиће однос, са једне стране, укупне економске процене коју нови клуб може да оствари ангажујући конкретног играча, и са друге стране, постојећи економски ефекат који остварује играч у старом клубу.

Начело еквивалентности престација код уговора о трансферу има специфичан вид изражавања управо из разлога описаних карактеристика и специфичности трансфера играча. Предмет уговора о трансферу, као и комплексност самог посла, изискује посебну пажњу и приступ. Федеративна права, која се огледају у праву клуба, а истовремено су везана за играча, штите заправо такмичење од самовоље појединаца и клубова. Управо из тог разлога су федеративна права својеврсни гарант уговорне сигурности, али су истовремено подложна и утврђивању тржишне вредности која се испољава и добија свој значај у тренутку преласка играча у други клуб. Тржишна вредност федеративних права повезује се са конкретним играчем, чије су карактеристике и вештине познате и једној и другој уговорној страни, о чему оне имају детаљна сазнања, о чему преговарају и на крају ову тржишну вредност новчано изражавају. Овде се потпуно сужава простор за истицање да једна од уговорних страна није знала за праву вредност економских права у односу на играча, а још мање да је није морала знати, у том организованом систему такмичења у коме је трансферна накнада један од најзначајнијих прихода које клуб може стећи. Приликом следећег трансфера, карактеристике и вештине играча могу вредети вишеструко више, али у датом тренутку и за дати трансфер износ је директно последично везан за тржишну вредност која се везује и процењује сваки пут посебно. Жеље и тежње клубова имају значаја само у одређеној мери, али је тржиште то које дефинише реалну вредност која је основ сваког трансфера професионалног играча. Због тога је аутономија воље овде примарна и коригује се законима тржишта током преговора. И клубови и играчи су присутни на тржишту током целе године, а „тргују“ два пута годишње, из чега основано произилази да ниједна страна себи неће дозволити да прими, не мање од половине,⁴⁸⁴ него уопште мање, од онога што је дала. У случајевима када уговор о ангажовању играча садржи неку од трансферних клаузула, откупну или отпусну, прихватањем износа дефинисаног у једној од поменутих клаузула, нови клуб се сагласио са висином трансферне накнаде коју је

⁴⁸⁴ Наш Закон о облигационим односима користи појам „очигледна несразмера“ (чл. 139), док је у Скици за Законик о облигацијама и уговорима Михајла Константиновића овај појам прецизније одређен на начин „...толика несразмера, да оно што је једна страна примила или треба да прими од друге стране не представља ни половину вредности онога што је она дала другој страни, или се обавезала дати или учинити...“ (чл. 107).

одредио стари клуб. У таквим ситуацијама не можемо говорити о примени правног института прекомерног оштећења.

Економска вредност федеративних права која се изражава у новчаном износу је свеприсутна и узима у обзир читав спектар фактора који је одређују и дефинишу. Тек када се сагледа укупност тих елемената које клубови узимају у обзир приликом преговарања, а пре свега приликом сагледавања околности и ситуације везане за ангажман новог играча, можемо разумети начин, упућеност, али и озбиљност клубова који треба да уђу у ангажман. Како бисмо појаснили део тих специфичности указаћемо само на најосновније околности које заинтересовани клуб узима у обзир приликом ангажовања конкретног играча: да ли ће играч бити значајан играч у тиму или само замена играча првог тима; које је годиште играч, која је околност суштински важна из разлога сагледавања трајања каријере тог играча, телесног развоја и тренутка испољавања најбољих телесних карактеристика и слично; таленат и искуство играча који елементи указују на значај и могућности конкретног играча, које воде реалним очекивањима заинтересованог клуба. У том смислу можемо говорити о играчу у процентуалном смислу у односу на друге играче, какав је на својој позицији у односу на светски успостављени стандард таквих играча, односно да ли улази у топ 10% играча који карактеришу конкретну позицију или у шири процентуални опсег, колико је имао појављивања на најзначајнијим европским или светским такмичењима и сл.; оваква процена иде чак и до особених карактеристика играча које нису везане суштински за спорт, али које утичу на општи утисак целог тима попут прилагодљивости играча новој средини. Уколико играч има проблема да се прилагоди екипи у коју је дошао, читав концепт игре може бити нарушен, па самим тим играчева спортска вредност и таленат, неће много утицати на успех клуба на такмичењима.⁴⁸⁵ Треба истаћи да је ово само део укупних елемената о којима клубови размишљају приликом уласка у преговоре са другим клубом. Не може се, дакле, рећи да клубови тек тако, без већег размишљања састављају тимове, већ управо супротно, читави тимови сарадника се баве елементима за које сматрају да ће помоћи да се оствари примарни интерес клуба – успех на такмичењу. Данас су

⁴⁸⁵ Види више на: <http://www.arsenalreview.co.uk/2009/07/9-factors-to-determine-football-transfer-value-fee-kaka-ronaldo-adebayor/>

трансферне вредности које се везују за играче, тачније фудбалере, доступне чак и на интернет страницама.⁴⁸⁶

Из свих побројаних разлога, практична немогућност постојања објективног елемента – несразмере давања – чини излишним разматрање могућности субјективног елемента, ако бисмо желели да говоримо о **могућности закључивања зеленашког уговора**. Заинтересовани клуб процењује вредност играчевих вештина и особина, као и доприноса које му може донети, а истовремено је у обавези да сагледа поменуто играчеве реалне вредности на тржишту. Стари клуб је, са друге стране, свестан свих квалитета које његовог играча чине атрактивним за друге клубове. Стари клуб се никако не може позивати на било које околности које би оправдале његово наводно незнање око висине износа трансферне накнаде. Сви клубови су дужни да се понашају са повећаном пажњом, нарочито по питању заштите сопствених интереса. Многи клубови живе, тачније опстају на спортском тржишту од трансферне накнаде, иако то не би требало да буде тако. То нам показује да је спорт постао велики бизнис, а клубови су директни учесници у томе, понекад креатори одговарајућих правила, а понекад пуки корисници могућности које се нуде. У том односу, не можемо прихватити као оправдање непознавање законитости трансферног тржишта, обзиром да је сваки клуб дужан да га познаје. Исто тако, неспособност клуба да финансијски опстане у свом спорту, не може бити оправдање за прихват „непристојне“ понуде од стране другог клуба. То је више везано за одговорност управе клуба, него за могућност обарања таквог уговора. Како су клубови правна лица, свака страна је дужна да у правном промету поступа са пажњом доброг привредника, чак и са повећаном пажњом, а све у складу са пословним обичајима.⁴⁸⁷ Слобода уговарања је ограничена забраном злоупотребе права и императивом да се уговорне стране уздрже од поступака којима се другом може проузроковати штета.

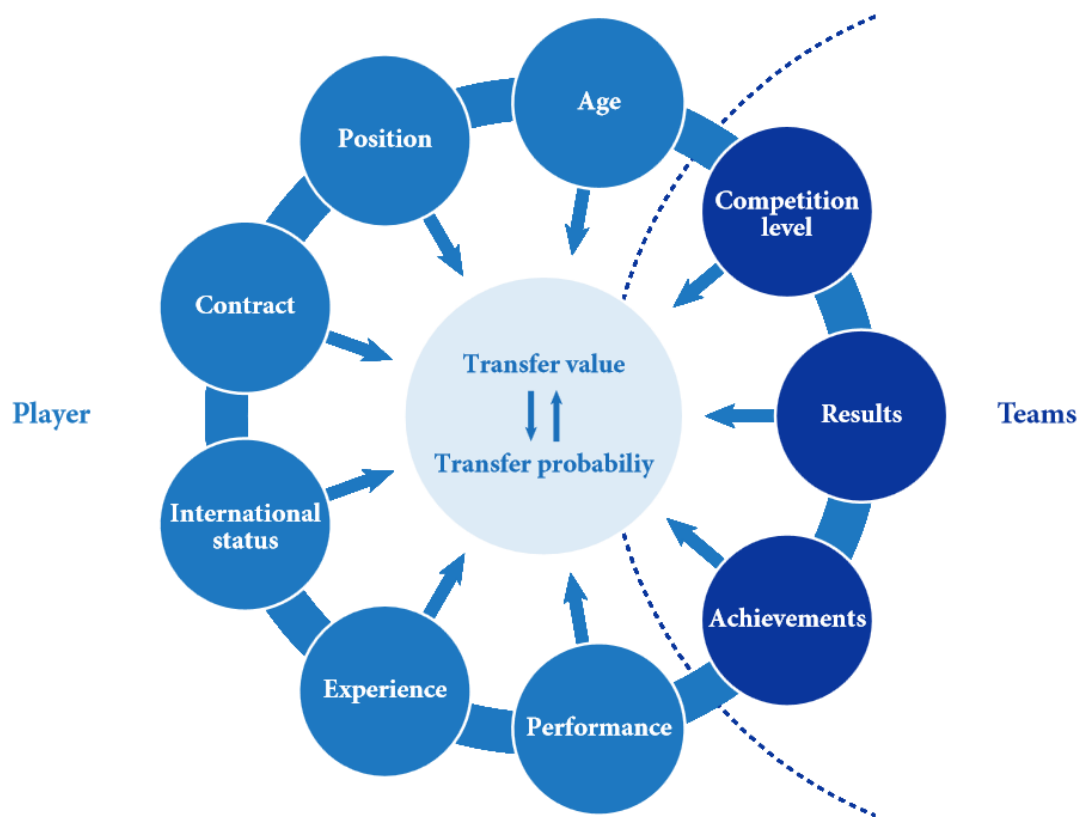
⁴⁸⁶ Види више на: <http://www.football-observatory.com/The-CIES-Football-Observatory-transfer-value> интернет страна CIES Centre international d'étude du sport. Трансферне вредности за највећих 5 лига – у Енглеској, Француској, Немачкој, Италији и Шпанији.

⁴⁸⁷ „За правне особе које обављају спортску дјелатност изнимно је важно питање и доброг гласа. Дobar глас је предоцба која је у јавности створена о дјелатности правне особе (примјерице врсној каквоћи њезиних шпорташа)“ - Црнић и др, (Увод у) Спортско право, Инжењерски биро дд, Загреб, 2009, стр.180. Због повреде свог угледа правна особа има право на имовинску штету, али исто тако и она сама се труди да у својој борби на тржишту наступа поштено, односно за клубове важи фер-плеј пословање.

Клуб се не може активно легитимисати у спору као недовољно искусан или лакомислен, све при околностима о којима смо излагали, а нарочито у присуству чињенице да су пажња и свеукупни интерес клуба усмерени ка остварењу успеха у свом спорту.

Глобално тржиште, велика понуда играча и свакодневне потраге клубова за перспективним спортистима условљава чињеницу да тржишна вредност играча никада неће, нити може, бити непознаница било ком клубу који се бави спортом. Из тог разлога пропуштање прилике за ангажовањем талентованог играча може нанети више штете клубу који би евентуално понудио закључење уговора под зеленашким условима, него клубу који је у финансијским проблемима. Обзиром на законе тржишта, њему ће бити довољно само да сачека нову понуду.

Figure 1: Key indicators in estimating transfer values and probabilities

Слика 1 – Кључни индикатори у процењивању трансферних вредности и могућности⁴⁸⁸

Player – играч

Age - годиште

Position - позиција

Contract - уговор

International status – међународни статус

Experience - искуство

Performance - учинак

Teams - тимови

Competition level – такмичарски ниво

Results - резултати

Achievements - успешност

⁴⁸⁸ Извор: CIES Football Observatory Monthly Report, Issue no. 6 - June 2015.
http://www.football-observatory.com/IMG/pdf/mr06_eng.pdf

4.5.3 Раскидање или измена уговора због промењених околности (*Rebus sic stantibus*)

Идеја заштите еквивалентности престација се може сагледати и кроз промењене околности (*Rebus sic stantibus*) које се могу десити после закључења уговора о трансферу, а које отежавају испуњење обавезе једне стране или онемогућавају остварење сврхе уговора, а све уз услов да уговорне стране у време закључења уговора нису могле предвидети, нити накнадно својом интервенцијом избећи околности које су онемогућиле или отежале испуњење уговора. Уговорне стране су, дакле, закључиле уговор о трансферу узимајући у обзир околности дате у тренутку закључења уговора, али због накнадних околности, може доћи до ситуације да предмети престација обавеза странака изгубе првобитну еквивалентну сразмеру, што доводи до оштећења једне уговорне стране.⁴⁸⁹ Правило у уговорним односима је *pacta sunt servanda*. Уколико се извршење уговора поклапа са тренутком његовог закључења, проблем не настаје. Међутим, уколико клубови на пример, уговоре исплату трансферне накнаде у ратама, може да дође до промене околности које ће условити последично неједнакост уговорних страна у својим престацијама. Примена правног института *rebus sic stantibus* треба ту неједнакост да отклони. Примена ове клаузуле заправо значи примену општих начела и правних института облигационог права у оваквим споровима, обзиром да се ради о облигационом уговору.

Утицај промењених околности на уговор мора бити таквог степена, да је очигледно да уговор више не одговара очекивању уговорних страна и да би било неправично одржати га на снази. Прецизније речено, сврха уговора не би могла да се постигне. Околности морају бити непредвидиве и контрахенти се не могу позивати на њих ако су постојале у тренутку закључења уговора, чак ни у ситуацији да за њих нису знали. Оне могу да настану од тренутка закључења уговора па све до извршења обавезе односно њене доспелости. После тог тренутка, уговорна страна коју терете не може се позивати на њих. У случају наступања промењених околности, уговорна страна која се позива на њих има могућност да тражи раскид уговора, с тим да може

⁴⁸⁹ Види више Живомир Ђорђевић, Проблем еквивалентности у облигационом праву, *op. cit.*, 69.

да избегне раскид, уколико понуди измену услова под уговора, што друга страна може да прихвати или понуди своје нове услове. Суштина је да дође до правичне измене уговора у складу са новонасталим околностима. Ради очувања уговора и добре пословне сарадње, уколико постоје могућности, сваки клуб ће радије пристати на измену, него раскид. Избор опције ће му диктирати спортски, али и финансијски интерес. Ако дође до спора, форум који одлучује руководи се интересом обе уговорне стране узимајући у обзир све специфичности трансфера. Иначе, страна која жели односно принуђена је да користи институт *rebus sic stantibus* мора одмах да извести другу страну да би спречила даљу штету или губитак права, који може да оптерети другу страну. Ово захтева савесност у поступању, али је необраћање другој страни не спречава да судским путем тражи раскид односно постави спор пред арбитражу.

Контрахенти могу и да уговоре одрицање од примене овог института, ако није у супротности са начелима савесности и поштења. У противном ће клаузула бити ништава, обзиром да морају тачно да се наведу околности, с тим да ни ово прецизирање није гарант да ће одрицање произвести правно дејство, ако дође до спора. Аутономија воље је увек ограничена начелом савесности и поштења. Одрицање може да се уговори у корист обе, али и само једне стране. Уговарање у корист само једне стране ставља овакву стипулацију додатно под лупу начела равноправности уговорних страна ако дође до спора, и наравно начела савесности и поштења. Ова корективна мера настоји да заштити уговорни однос као такав, а не првенствено једну или другу страну, те у том смислу, клуб који би предвидео примену ове клаузуле у своју корист, без омогућавања другом клубу аналогну меру коју нуди ова клузула, створило би утисак коришћења ситуације и околности, али и демонстрирање супериорнијег статуса у односу на клуб коме би та могућност била ускраћена. Дакле, равнотежа начела савесности и поштења, аутономије воље и равноправности уговорних страна која би морала да карактерише сваки облигационо правни однос, а нарочито два спортска клуба, би у тој ситуацији била нарушена.

Спортска специфичност и интерес такмичења, као и спортски и финансијски интерес самог играча, нужно условљавају да уговори у спорту углавном садрже одредбе које успостављају надлежност спортске арбитраже за решавање спорова које приликом одлучивања нужно узимају у обзир спортску специфичност и начин на

који ће се једна одлука одразити не само на стране у поступку, већ и на само такмичење. Правила облигационог права овде остају као заштитна мрежа и подршка решењима које захтева сама спортска специфичност.

Из изложеног закључујемо да понашање контрахената при закључивању уговора о трансферу, притом обухватајући све радње које доводе до закључења уговора, је условљено и прожето спектром начела која прожимају уговорно право и чине његову главну арматурну нит. Свако одступање од захтеваног понашања, уз дозвољеност широке аутономије воље, обзиром на саму диспозитивност норми, подлеже санкцијама. Брзина и начин пословања које намеће „спортско тржиште“ условљавају брзо и ефикасно решавање спорова који могу да настану приликом реализације трансфера играча. Главно „оруђе“ за решавање тих спорова јесу норми, начела и правни институти облигационог права, пре свега у оквиру арбитражног поступка, али и пред било којим другим форумом. Ту ће они бити кориговани наметањем интереса спорта и очувањем уговорне стабилности и конкурентности односно интересима такмичењима.

VI УТИЦАЈ ПРАВА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ НА КРЕИРАЊЕ ПРАВИЛА КОЈА РЕГУЛИШУ ТРАНСФЕР ПРОФЕСИОНАЛНИХ СПОРТИСТА

1. Развој регулативе Европске уније у односу на спорт

Уједињена Европа јаче није показивала интерес за вршењем утицаја на питање регулативе професионалног спорта. Спорт, као део социјалног покрета и организовања људи у смислу испољавања својих психофизичких тежњи, тенденција и настојања, јаче је дуго био ван интересовања правне науке, а поготово правосудних органа. Потреба за приспитувањем спортске регулативе од стране ванспортских тела је постала нужна, пре свега из разлога што је идеја стварања спортских правила произилазила из потребе заштите интереса клубова, а под изговором очувања компетитивног баланса такмичења. Првобитно, спортска правила су била стварана са чисто спортских аспеката и потреба, међутим, када је новац ушао у спорт, идеја заштите спорта је пала у други план. Професионални спорт је данас усмерен искључиво у правцу стицања профита, а у том контексту се прилагођавају и правила спорта. У оба временска тренутка, спортисти су били ти који су носили терет успостављене неједнакости у поступању. Комерцијализацијом спорта, питање неједнаког поступања је још више проширено на штету професионалних спортиста. Постепено прихватање судова да расправљају случајеве који су везани за спорт је био корак који ће, како ће се касније испоставити, омогућити развој још једне гране права – спортског права.

Правни основ за вођење спорова који произилазе из спорта је био економски однос који у том контексту настаје између страна. Искључивањем економског односа из чисто спортског чињења, судови не могу засновати своју јурисдикцију и решавати настали спорни однос. Из тог разлога је и настанак професионализма у спорту у великој мери утицао на могућност ангажовања судства у решавању спорова који су настајали у спорту. Ипак, није професионализам тај који је омогућио уплитање

судске власти у спорт. Професионализам је свакако омогућио искорак у том правцу, али ангажовање судова у пољу спорта произашло је тек када је новац почео да се манифестује у организацији такмичења. Капитал је у том тренутку изискивао заштиту. Када су власници капитала у спорту препознали неисцрпну могућност за максимизацијом профита, започели су борбу за увођењем правила привредног права у спорт. Наравно, идеја заштите капитала изискивала је поред пуког увођења правила редовног права у спорт и прилагођавање истог специфичностима које спорт носи са собом. У таквој поставци је почела да се испољава потреба за препознавањем спортске специфичности као кључног момента у стварању нове гране права – спортског права. Спорт није могао бити једноставно прожет правилима редовног права које би у том смислу било прихваћено као начин регулисања спортског деловања, без узимања у обзир специфичности које га карактеришу. Такав приступ не би довео до оптималних решења. У појединим сегментима спорта је могуће, чак и неопходно решити проблем применом норми редовног права, али са друге стране, када је проблем настао у спреси већ успостављене регулативе и спорта, онда једноставна примена права, без сагледавања спортске специфичности, води решењу које не може користити спорту као таквом.

Када су судови прихватили да решавају случајеве који су везани за спорт, а нарочито када говоримо о Европском суду правде, можемо уочити спремност за издвајањем посебности која карактерише спорт и која превазилази „једноставнији“ начин размишљања који карактеришу случајеви који нису везани за спорт. Нужно је истаћи да су судови уочили да је, поред сагледавања чињеница који карактеришу конкретан спортски случај, приликом одлучивања нужно сагледати и последице које потенцијално решење може произвести на сам спорт, али и на спортисте, клубове, спортске савезе, међународне федерације и све остале учеснике овог облика људског деловања. Разлог за то је што одлуке које су везане за конкретан случај имају карактер прецедента и у том контексту могу имати далекосежне последице, што је разлог више за вишеструки приступ и сагледавање проблема из различитих углова. Када је Европски суд правде одлучивао у случају Босман, донета је одлука која је изменила схватање односа између клубова и спортиста, али која је и поред сваког покушаја оспоравања опстала као темељ који симболише однос спорта и

комунитарног права и која управо осликава начин на који је потребно сагледати однос спорта и редовног права кроз спортску специфичност.

Европска унија није од свог оснивања показивала потребу за регулативом у области спорта. Уколико узмемо у обзир тренутак потписивања Римског уговора и стварања Европске економске заједнице, уочићемо да сам почетак размишљања у том правцу и није толико стар. Сам Римски уговор не садржи ни једну одредбу која би се могла повезати са спортом, обзиром да је питање спорта било ван делокруга интересовања поменуте заједнице и то не из разлога што је спорт био незанимљив креаторима текста, већ зато што је проблем који се решавао кроз стварање заједнице држава био далеко комплекснији од питања приступа спорту. Такође, у том тренутку спорт је био на почетку праве комерцијализације и као такав није потпадао под потребу за једним општим регулисањем и приступом. Такође, ни питање заштите спортиста није било актуелно у мери која би захтевала ангажовање суда.

Сагледавајући све те моменте, Европски суд правде је, ипак, у једном тренутку био принуђен да норме из Римског уговора повеже са спортом и да их примени на спорне ситуације које су изискивале заузимање одређеног става. Разлог за то је била потреба за очувањем основних начела комунитарног права која нису смела бити нарушена правилима спортских организација. Ипак, како би се реализовала примена комунитарног права на спорт, нужно је било повезати спорт са економским начелима. Тек тада је чисто социолошки приступ могао да превазиђе статус који је онемогућавао судовима да решавају случајеве који произилазе из спорта.

Када су судови почели да се баве случајевима који произилазе из спорта и да тумаче и предвиђају проблеме који настају, или могу настати у спорту и који су везани за аспект који превазилази „чист“ спорт, створена је подлога за шири, теоријски, приступ спорту и развоју идеје која ће пропагирати чисто спортске интересе. Заправо, тек после случајева које је решавао Европски суд правде,⁴⁹⁰ долазимо до могућности за развој посебне гране права која ће се бавити питањима везаним за спорт и право. Након практичног приступа, сагледавањем интереса које

⁴⁹⁰ Walrave and Koch v Association Union Cycliste Internationale, Dona v Mantero Union Royale Belge des Sociétés de Football Association ASBL and others v Jean-Marc Bosman and other и др.

нуди спорт и који произилазе из спорта, добијамо ширу конотацију и шири поглед на спорт и тек тада се развија концепт који ће се развијати у правцу преко потребне контроле развоја спорта који је постао комерцијализован. Повезивање теорије и праксе је условило боље сагледавање проблема који могу настати у спорту уколико се не обезбеди адекватна сарадња и својеврсни мониторинг рада спортских организација приликом успостављања правила која регулишу спорт.

Комитет министара Савета Европе⁴⁹¹ је био на становишту да је услед флукуација које се дешавају у спорту и неспорних притисака које на спорт врше политичке, интересне и друге групације, дошло до потребе да се крене у правцу сарадње и надгледања поштовања основних људских вредности које је спорт постепено губио, а што је и Европски суд правде, са друге стране, својим одлукама недвосмислено и категорички забрањивао. Из тог разлога Комитет Министара је 24. септембра 1992. године усвојио Европску повељу о спорту која је пропагирала идеју спорт за све, али је и врло добро уочена потреба за сарадњом између држава, спортских организација и појединаца. Спорт, као део социолошког покрета људи и културног наслеђа човечанства, у тренутку када се сусрео са новцем, више није могао бити препуштен сам себи. Регулатива која је доношена унутар спортских организација често се сукобљавала са основним начелима комунитарног права, док су судови својом перцепцијом омогућили својеврсну контролу спорта, остављајући регулативу и даље самим организацијама, али их истовремено упозоравајући да се правила која доносе морају осликавати у светлу европског законодавства. Повеља управо и сугерише обавезу поштовања тих начела, стварајући при том један важан документ који уноси новину у приступ спорту и истовремено повећава свест људи о потреби свих за бављењем спортом. Повеља, такође, одређену пажњу посвећује и професионалним спортистима на начин што тражи од влада земаља чланица да предузму одговарајуће кораке да „заштите и развију моралну и етичку основу спорта, људско достојанство и безбедност свих који су укључени у спорт, на начин што ће заштитити спорт, спортисте и спортисткиње од експлоатације у политичке,

⁴⁹¹ Комитет министара је орган Савета Европе који доноси најважније одлуке. Састоји се од министара иностраних послова земаља чланица или њихових сталних представника. Савет Европе (Council of Europe) је основан 1949. године и састоји се од 47 земаља чланица и не припада институцијама Европске уније. Савет Европе, за разлику од Европске уније, не може да доноси обавезујуће одлуке, али се његове повеље и други акти које доноси у великој мери поштују.

комерцијалне и финансијске сврхе, али и од увредљивих или понижавајућих поступака, укључујући и злоупотребу дрога“.⁴⁹² Повеља врло вешто покрива све сегменте спорта и спортских активности крећући се од аматерског до професионалног спорта, подижући свест људи о потреби за бављењем спортом.

Креатори Повеље су приметили да комерцијализација која је ушла у спорт не може бити спречена или забрањена, али да може бити контролисана. Из тог разлога истиче се да спортске организације треба да буду „охрабрене у успостављању међусобно корисних уговора и то како једни са другима, тако и са потенцијалним партнерима из комерцијалног сектора, медија и сл, али избегавајући том приликом експлоатацију спорта и спортиста“.⁴⁹³ У Повељи се даље наводи да „организација и управљање у професионално организованом спорту треба да буде промовисано кроз адекватна стручна тела. Спортисти који су укључени у професионални спорт треба да стекну одговарајући социјални статус и заштиту, као и адекватну етичку заштиту од свих облика експлоатације“.⁴⁹⁴ Поменута одредба истиче да професионални спорт мора да буде организован на начин који ће омогућити поштовање основних људских вредности и начела, али и начела која промовише право Европске уније. Професионални спортисти морају бити третирани као једнаки свим осталим радницима ван спорта, обзиром да је спорт њихово занимање. У том смислу, социјални статус и заштита која се помиње мора бити адекватна статусу и правима која ужива било који други радник. Повеља ставља посебан нагласак на етичку заштиту од свих облика експлоатације са којима се један спортиста свакодневно сусреће. Уочено је да морал и етика морају бити уткани у сваки аспект спорта и правила која регулишу спорт. Овде је нужно схватити да је „право без етике неправедно, неморално право, „право“ које лако склизне у зону антиправа, насиља па и злочина. О томе, нажалост, сведочи историја цивилизације. Морал, етика без правне санкције, дакле без права, немоћни је праведник који опомиње и запомаже, али без могућности да спречи превару, насиље, па и злочин. Етички систем лишен права је високи саветодавац кога готово нико, чак и када га разуме, не слуша. У свету различитих интереса, правни и морални поредак упућени су на заједништво, на

⁴⁹² The European Sports Charter, *op. cit.*, чл. 1 ст. 1 т. 2.

⁴⁹³ *Ibid.*, чл. 3 ст. 5.

⁴⁹⁴ *Ibid.*, чл. 8 ст. 2.

преплитање, на коегзистенцију. Ко не разуме етику, тај не може разумети суштину права; ко, пак, не схвата право, тај засигурно не разуме смисао, сврху, живот етике. Отуда, право и етика не смеју да буду два раздвојена ентитета.⁴⁹⁵ У тренутку када спорт изгуби своје етичке принципе и постане роб новцу, спортисти постају само средство у рукама моћних компанија које захваљујући њима вишеструко повећавају капитал.⁴⁹⁶

Приступ спорту какав је промовисала Повеља био је значајан корак ка остваривању основних потреба заштите професионалних спортиста. Пут који је уследио после Повеље и њених идеја није одмах наишао на прихватање и примену, међутим, то је био изузетно важан корак за спорт.

Први званични документ Европске уније који је у себи садржао и одредбе о спорту је био Амстердамски споразум (Amsterdam treaty)⁴⁹⁷. Поменути Споразум садржи Декларацију о спорту (Declaration on Sport) у којој се истиче да „Конференција наглашава социјални значај спорта, а нарочито улогу коју има у стварању идентитета и повезивања људи. У том смислу, Конференција позива сва тела Европске уније да слушају спортске асоцијације када се ради о важним питањима која утичу на спорт. Са тим у вези, посебна пажња треба да буде посвећена нарочитим карактеристикама аматерског спорта“.⁴⁹⁸

Поменута Декларација је од изузетног значаја за даљи развој спорта и спортског права. На сарадњу између званичних органа Европске уније и спортских асоцијација се чекало јако дуго. Не можемо рећи од стварања Европске економске заједнице, али практично је тако. Без конкретних одредаба о спорту у Римском уговору, судови нису желели да успоставе своју јурисдикцију и прихвате да решавају

⁴⁹⁵ Оливер Антић, Морал (етика) у грађанском праву, Зборник радова Међународног научног скупа Хармонизација грађанског права у региону, 26.10.2012, Пале, Правни факултет Универзитета у источном Сарајеву, 2013, стр. 3.

⁴⁹⁶ Професионални спорт није данас далеко од оваквог концепта, али је временом концепт заштите спортиста досегао одређени ниво који онемогућава потпуну експлоатацију у најгорем смислу те речи. Наравно, све што је далеко од очију јавности, сматра се да не постоји и само су спортисти сведоци томе.

⁴⁹⁷ Званичан назив Амстердамског споразума је Treaty of Amsterdam amending the Treaty of European Union, the treaties establishing the European Communities, and certain related acts. Овај споразум је потписан 02. октобра 1997. године, а ступио је на снагу 01. маја 1999. године.

⁴⁹⁸ До доношења Амстердамског споразума Европски Савет је врло ретко дискутовао о спорту. По доношењу овог Споразума реткост је била да на међувладиним форумима државе чланице не дискутују о спорту. Види: Richard Parrish: Sports Law and Policy in the European Union, Manchester University Press, 2003, стр. 177.

и такве случајеве. Ипак, потреба за превазилажењем дате нормативе је била јача од стриктног гледања на појединачне одредбе Римског уговора. Када су судови, а нарочито Европски суд правде почели да се позивају на поменуте одредбе и да прихватају своју јурисдикцију, отворио се пут ка ширем тумачењу односа између спорта и права. Откривена је једна потпуно нова област која је имала потенцијал да израсте у једну нову грану права. Као друга страна медаље, уочена потреба за сарадњом и комуникацијом, изашла је из потребе да се заштите појединци од експлоатације, а разлог томе је био тај што је потенцијал спорта далеко раније уочен од стране моћних произвођача опреме и других спонзора који су у спорту видели огроман извор прихода. Убрзо после Амстердамског споразума, генерални директорат Европске комисије за информисање, комуникацију, аудиовизуелне медије и политику, културу и спорт⁴⁹⁹ је 1998. године израдио студију под називом Европски модел спорта (The European Model of Sport) у којој је по основу Амстердамског споразума и његове Декларације о спорту настојао да утврди све битне чиниоце који могу бити од користи за упознавање суштине и утицаја који спорт има у односу на Европску унију. Комисија је у свом документу утврдила да спорт има пет основних функција: образовну, функцију побољшања јавног здравља, социјалну, културну и рекреативну.⁵⁰⁰ Комисија је, такође, закључила да је спорт, економски гледано, област која се развија великом брзином, обухватајући 3% светске трговине, која истовремено обећава велики број нових радних места.⁵⁰¹ Нарочито је важно нагласити да се овакав приступ спорту у том тренутку показао изузетно корисним, обзиром да је омогућио сасвим другачији увид у бит односа спорта и права. Корисне стране спорта и његове манифестације у различитим пољима су се само мултиплицирале и то је заправо индицирало потребу за приступањем спорту на један озбиљан и свеобухватнији начин. Спорт је полако прерастао у област која заслужује посебну пажњу и то не гледано само из професионалне перспективе, већ и са рекреативног аспекта спорта. Када говоримо о професионалном спорту, после случаја Босман, Генерални директорат Европске комисије за конкуренцију, примио је

⁴⁹⁹ European Commission Directorate – General X, Information, Communication, Culture, Audiovisual Media, Audio visual Policy, Culture and Sport. Види и: Richard Parrish, Sports Law and Policy in the European Union, Manchester University Press, 2003, стр. 177-179.

⁵⁰⁰ The European Model of Sport, Consultation document of DG X, стр. 1.
http://ec.europa.eu/sport/library/documents/doc248_en.pdf

⁵⁰¹ Ibid.

55 притужби које су у вези са спортом.⁵⁰² Уколико се осврнемо на тренутке када је Европски суд правде донео одлуку у случају Босман и када је Генерални директорат X Европске комисије урадио 1998. године своје истраживање, уочићемо да је за непуне три године свест учесника у спорту прерасла бојазан од покретања поступака. То је све указивало на потребу за успостављањем и реализацијом сарадње између аутиоритета, на начин који је сугерисан у Амстердамском споразуму, а све из разлога превазилажења недостатака у правилима која регулишу спорт и неконзистентности истих са правом Европске уније.

Спорт је коначно постао део европског идентитета⁵⁰³ и у том контексту је требало да буде дефинисан и заштићен. Генерални директорат Европске комисије за конкуренцију је 2. јуна 1998. године објавио документ у коме је уочио да приходи од продаје права на пренос нису еквивалентни у свим спортовима. Фудбал, Формула 1 и преноси Олимпијских игара, које се одржавају сваке четврте године, не могу се поредити са другим спортовима који у много мањој мери окупирају интересовање радио и телевизијске публике.⁵⁰⁴ Остали спортови, односно спортови изван поменутих, у смислу стицања прихода од продаје права на пренос, налазе се у врло лошем положају и из тог разлога је потребно предузети мере које ће успоставити потребан баланс и омогућити да се атрактивност и интересовање публике за различите спортове повећа.

Комерцијализација спорта је врло брзо почела да прави своју селекцију и да се испољава на негативан начин. Медијски неатрактивни спортови су се нашли у ситуацији да не могу у довољној мери анимирати младе људе за бављењем одређеним спортом, док су други спортови, попут фудбала, доносили огромне приходе. Један од закључака Прве конференције Европске уније о спорту која је одржана у Олимпији у мају 1999. године, био је тај да „спорт мора да се прилагоди новим комерцијалним токовима у оквиру којих се мора развијати, али без

⁵⁰² Ibid.

⁵⁰³ Спорт је и један од значајних сегмената европских интеграција. Види више: Joaquin Sotelo Gonzales, Sport as an Element for European Integration у књизи: Sport Law Implementation and the Olympic Games, Panagiotopoulos Dimitrios, Ant. Sakkoules: Athens, 2005, стр. 180-188. Види и: Pekka Oja, Raija Mattila, Ronald Kramer, Significance of Sport for Society - How can Sport and Physical Activity Support the Well-being of Europe?, International Sports Law Review: Pandektis, Volume III, 1996, стр. 201-204.

⁵⁰⁴ Види више: Competition Policy Newsletter No. 2, 1998. година, стр. 22 и даље, <http://ec.europa.eu/competition/publications/cpn/cpn19982.pdf>

истовременог губљења свог идентитета и аутономије што подупиरे улогу спорта у оквиру његове социјалне, културне, здравствене и образовне функције⁵⁰⁵. Интересантно је приметити како су судови раније, када спорт још увек није био лукративног карактера, одбијали да решавају било који случај који произилази из спорта, да би касније, са комерцијализацијом спорта, дошло до потпуног преокрета и ангажовања свих ауторитета, како спортских, тако и ван спортских, на очувању управо оне улоге спорта која је била сметња за вођење спорова. Дуго је времена протекло да би се схватило да је социјална улога спорта нешто што спорт издваја из чистог бизниса и што изискује посебан приступ и регулативу. Када је Европска комисија 10. децембра 1999. године поднела извештај Европском савету, такозвани Хелсиншки извештај о спорту (*The Helsinki Report on Sport*)⁵⁰⁶, утврђено је да је комерцијализација спорта утицала на повећање радних места у последњих 10 година за 60%, али поред тога, негативни феномен који је пратио позитивне ефекте огледао се у све већем повећавању такмичарских дана и повећању лукративних такмичења, што је за последицу имало повећање допинга, а самим тим и лош утицај на социјалну функцију спорта и основне спортске принципе.⁵⁰⁷ Закључак је био да је неопходно успоставити својеврсно партнерство између европских институција, држава чланица и спортских организација.⁵⁰⁸

Извлачећи поуке из негативних последица које је „ново доба“ донело спорту, постајало је очигледно да без свеукупне сарадње на очувању основних спортских вредности и идеала, спорт може изгубити свој идентитет, али оно што је битно нагласити је да је постојала опасност да спорт постане искључиво средство за остваривање циљева великих корпорација. Разлог алармантности ситуације се налази

⁵⁰⁵ European Commission, First European Union Conference on Sport, Olympia, одржана од 20-23. маја 1999. године. На основу темељне дискусије произишла су четири принципа опредељујућа за будући приступ и однос Европске Уније према спорту: (1) Право слободе кретања играча и клубова унутар Европске Уније без ограничења (2) Национални идентитет као кључни елемент спорта који штите спортске федерације (3) Уважавање спортске специфичности у смислу да није увек могуће поистоветити спорт са дугим бизнисом (4) Контрола доминантног положаја спортских федерација уколико злоупотребљавају своју позицију. Види: Ken Foster, *European Law and Football: Who's in Charge?* у књизи *The Future of Football: Challenges for the Twenty-first Century*, Jon Garland et al, Routledge, 2000, стр. 40.

⁵⁰⁶ Види више: Report from the Commission to the European Council with a view to safeguarding current sports structures and maintaining the social function of sport within the Community framework, COM(1999) 644 final.

⁵⁰⁷ Ibid, стр. 4.

⁵⁰⁸ Ibid, стр 10.

у томе да се спорт нашао пред прекретницом опстанка неатрактивних спортова, а нарочито популаризације спорта и здравог живота. Утицај који спорт има на појединце, односно на њихов здрав живот, је несагледив и у томе се огледа социјална вредност спорта.

Органи Европске уније су на време уочили потребу за заштитом основних спортских вредности и улоге коју спорт носи са собом. Инсистирање на сарадњи са државама чланицама и спортским организацијама је настало из потребе да се заштите појединци од спортске регулативе која је имала тенденцију да буде, а у једном тренутку је и била, у супротности са основним начелима заштите људских права и одредбама комунитарног права.

Након извештаја Европске комисије из 1999. године, Европски савет је у децембру 2000. године одржао састанак у Ници, који је за спорт био од великог значаја. Као Анекс IV усвојена је Декларација о специфичним карактеристикама спорта и његове социјалне улоге у Европи, у складу са којом посебна пажња треба да буде посвећена имплементирању заједничких интереса.⁵⁰⁹

Поменута Декларација је још једном потврдила неопходност за усаглашавањем прописа који регулишу спорт са комунитарним правом. Европа није више желела да препусти спортским организацијама самовољу у том погледу, обзиром да је спорт постао важан социјални, културни и образовни део идентитета Европске уније. Из тог разлога, аутономија спортских организација је била и даље неприкосновена. Међутим, та самосталност у организацији и успостављању правила није смела бити у супротности са основним начелима комунитарног права. Такође, Декларацијом се први пут исказује подршка регулисању питања трансфера у спорту и инсистира на сарадњи између спортских организација, организација које представљају професионалне спортисте, Европске уније и земаља чланица. Нарочито

⁵⁰⁹ Види више: Presidency conclusions, Nice European Council Meeting, 7, 8 and 9 December 2000, Annex IV - Declaration on the specific characteristics of sport and its social function in Europe, of which account should be taken in implementing common policies,

https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00400-r1.%20ann.en0.htm

Види: Robert Siekmann, Is Sport 'Special' in EU Law and Policy? у књизи Roger Blanpain, The Future of Sports Law in the European Union: Beyond the EU Reform Treaty and White Paper, Kluwer Law International, 2008, стр. 39-41 и Robert Siekmann, The Specificity of Sport: Sporting Exeptions in EU Law, The International Sports Law Journal, бр. 3-4, 2011, стр. 77.

се инсистира да се том приликом посебна пажња посвети специфичним захтевима спорта, али уз поштовање основних принципа комунитарног права.

Поред раније уочених проблема који су потврђени у Декларацији, изнет је још један јако важан аспект спорта који је постајао све више уочљивији у смислу искоришћавања спортиста и злоупотребе основних начела заштите личности. Проблем нерегулисаности начина трансфера у спорту је ескалирао врло брзо после случаја Босман. Негативне последице су се све више испољавале у међународним трансферима, а играчи су се, укључујући и малолетнике, потпуно незаштићени, нашли у сред те борбе за интересом. Врло брзо је постало очигледно да и питање трансфера захтева посебан приступ коме се мора посветити посебна пажња. ФИФА је понешена инструкцијама и настојањима Европске уније у том погледу настојала да уради правилник који ће задовољити све потребне критеријуме које намеће комунитарно право, али и који ће увести преко потребни ред у спорт какав је фудбал. Из тог контекста 2001. године је произашао документ под називом Правилник о статусу и трансферу играча којим је започето регулисање јако важног сегмента спорта. Усклађивање питања трансфера играча са начелима комунитарног права и специфичностима спорта било је врло комплексно, али истовремено и неопходно. После тог тренутка, теоријска настојања успостављања сарадње између спортских организација, Европске уније и земаља чланица, манифестовала су се и у пракси. То је дало врло позитивне резултате и спорт је кренуо у новом правцу одвајајући се од потенцијалне анархије прописа, а истовремено се ослањајући на комунитарно право које је било гарант очувања основних вредности и заштите спорта и спортиста.

Пут којим је кренуо европски спорт је био условљен обавезом поштовања комунитарног права. Принцип супсидијаритета, који је успостављен Амстердамским споразумом, све више је добијао на значају приликом успостављања правила у спорту. Тиме је створена обавезна сарадња између спортских ауторитета и надлежних органа Европске уније. Европски парламент је 6. фебруара 2003. године, донео Одлуку број 291/2003/ЕС којом је означио 2004. годину као Европску годину образовања кроз спорт.⁵¹⁰ Значај спорта за развој личности је све више добијао потпору не само у медицинским истраживањима, већ и у другим друштвеним

⁵¹⁰ Види више: Decision No 291/2003/EC of the European Parliament and of the Council of 6. February 2003.

наукама попут социологије и историје. Све је то условило потребу за још свеобухватнијом подршком органа Европске уније и обавезном сарадњом између свих ауторитета који су укључени у спорт. Нарочити проблем је била експлоатација спортиста, али и сваки други аспект спорта који је доводио у питање заштиту основних људских права и свих других вредности које су биле потенцијално угрожене. Поменута Одлука се позива на закључке до којих се дошло у Ници, затим у Декларацији о спорту, као и у другим за спорт важним документима, а који су сви заједно потврдили образовну вредност спорта која ствара чврсте везе између људи. Све је то довело до тога да се као један од основних циљева у Европској години образовања кроз спорт, успостави „свест о потреби сарадње између образовних установа и спортских организација у настојању да се развије образовање кроз спорт и да се развије његова европска димензија“.⁵¹¹

2. Извештај Европске комисије о спорту (White Paper on Sport)⁵¹²

Европска комисија је 11. јула 2007. године објавила извештај за који је истакла да се ради о документу у којем се Комисија по први пут посветила питањима везаним за спорт на један свеобухватан начин.⁵¹³ Извештај разматра три, можда кључна питања, која су у вези са спортом: социјалну улогу спорта, економску димензију спорта и организацију спорта.⁵¹⁴ Европска комисија је сумирала све дотадашње активности којима се настојао успоставити својеврсни ред у европском спорту и кроз једну свеобухватну дискусију и опажања је успела да укаже на потребу

⁵¹¹ Ibid, чл. 2 ст. 1 т. а.

⁵¹² Термин White paper подразумева званични извештај владе поједине земље, а у овом случају Европске Комисије, којим се успоставља званични план у односу на поједино питање и које ће у одређеном тренутку доћи пред парламент на усвајање.

⁵¹³ White paper on sport, op. cit, стр. 2 и даље. Види: Pedro Velázquez Hernández, The European Commission's White Paper on Sport, у књизи The Future of Sports Law in the European Union: Beyond the EU Reform Treaty and White Paper, Roger Blanpain et al, Kluwer Law International, 2008, стр. 77-86. Види и: Mournianakis Ioannis, The white paper on sport of the european commission, An Overview of the Current State of Play - Strategic Orientation on The Role Of Sport In The European Union, I.S.L.R. Pandektis, 2008, бр. 8, стр. 659-662.

⁵¹⁴ Michele Colucci, Sport in the EU Treaty: In the Name of Specificity and Autonomy у књизи Roger Blanpain, The Future of Sports Law in the European Union: Beyond the EU Reform Treaty and White Paper, Kluwer Law International, 2008, стр. 26.

за успостављањем баланса између актера који дефинишу спорт и актера који непосредно утичу на регулативу по овом питању.⁵¹⁵ Пресуде Европског суда правде које су донете у раније описаним случајевима, указале су да се са гледишта правне заштите, спорт не разликује од било које друге активности која је лукративног карактера, али под условом да из конкретног случаја произилази економски аспект. У том контексту, спорт је после дужег времена изашао из правног мрака, обзиром да је заузет јасан став по питању успостављања заштите слободе кретања спортиста и, наравно, права конкуренције. Тај опсег заштите који је успостављен у спорту није више могао бити заустављен и спорт је у комунитарном праву стекао свог заштитника, али и контролора. Европа је настојала да очува аутономију спортских организација, али је њихово поље деловања, у регулативном смислу, далеко сужено. Спорт је званично постао део европског идентитета, а самим тим је и примена комунитарног права на регулативу спортских прописа постала супсидијарног карактера, што је налагало већу опрезност приликом успостављања правила. Како је наведено у извештају, спортске организације треба самостално да регулишу сва своја питања, али истовремено уважавајући право Европске уније.⁵¹⁶ Поред обавезе поштовања одредаба комунитарног права приликом успостављања прописа који регулишу спорт, у извештају се, са друге стране, потенцира посебност спорта, односно његова специфична природа која се нарочито испољава у тренутку међусобног прожимања спорта и права.

У извештају се наводи да се спортска специфичност огледа у посебности спортских правила која се односе на ограничење броја учесника на такмичењу, затим на правила која се тичу очувања неизвесности исхода такмичења, компетитивног баланса и сл, док се са друге стране спортска специфичност огледа у специфичној

⁵¹⁵ Европска комисија је морала да пође од основних начела комунитарног права и уопште начела на којима почива Заједница, узимајући у обзир да је спорт друштвени феномен који је у својој сржи прожет етиком. „Без оспоравања важности и снаге регулаторне етике у Европској Унији, њена улога траба да буде лоцирана у оквиру ширег социјалног, културног и основног политичког контекста владања. Учешће Европске Уније у спорту је обликовано више него само једном силом регулације. Лоцирањем регулаторне етике у оквиру ширег политичког контекста могуће је видети како је спортска „политика“ обликована једном једнако моћном политичком етиком која је такође дубоко укорењена у оквиру конститутивне структуре Европске Уније.“ Види: Richard Parrish, *Reconciling Conflicting Approaches to Sport in the European Union* у књизи Andrew Caiger and Simon Gardiner, *Professional Sport in the EU: Regulation and Re-regulation*, TMC Asser Press, 2001, стр. 21.

⁵¹⁶ Ibid, стр. 14 и даље.

структури и разноликости спортских организација и принципу једне федерације по спорту.⁵¹⁷

У поменутом контексту, спорт изискује одређену посебност приликом правног приступа поједином проблему, односно приликом одлучивања на који начин решити конкретан случај. Основни разлог је што решење до кога се дође непосредно утиче на све учеснике у спорту и може изазвати далекосежне последице. Таква директна и посебна веза између права и спорта наметнула је обавезу базирања на појам спортска специфичност. У спорту најчешће није могуће једноставно приступити примени норме која није у вези са спортом и на тај начин решити спорну ситуацију. Са друге стране, и приликом успостављања норми, односно правила у спорту, нужно је, поред настојања за заштитом спортских потреба, узети у обзир и правно наслеђе које се не сме мењати зарад спортских интереса. Потребно је, дакле, успоставити интерактивну везу између спортских потреба и норми које регулишу поједине односе које су примењиве и на спорт. У том простору је настало спортско право.

Спортска специфичност се још увек препознаје и развија као појам, али спортска специфичност не сме бити оправдање за изигравање императивних прописа, јавног поретка и комунитарног права. У том сплету интереса потребно је препознати идеју која карактерише сам спорт, правну норму која регулише поједино питање, а потом донети одлуку чија ће примена опстати и за следеће случајеве. Наравно, приликом доношења норми које регулишу спорт потребно је, поред задовољења спортских интереса, водити рачуна и о опстанку те норме у смислу сагласности са легислативом једне земље, али и са комунитарним правом.

Концепт слободног кретања радника на територији Европске уније је неприкосновени принцип којим се забрањује сваки облик дискриминације којим би се ово право ограничило радницима који су у потрази за послом. Тај концепт је недвосмислено примењив и на спортисте који настоје да пружају своје услуге у некој од земаља чланица Европске уније. Свака одлука којом би спортска организација настојала да органици слободу кретања, наишла би на ревизију од стране судова и, евентуално, коначан став Европског суда правде. Ипак, специфичност спорта је

⁵¹⁷ Ibid, стр. 14, поглавље 4.1- The specificity of sport.

утицала да се и у одређеним околностима дозволе ограничења поменуте слободе кретања која ће омогућити да спорт очува свој идентитет. У том контексту, Европска комисија је подржала и сагласила се са одређеним одступањима од принципа слободе кретања, али само у одређеним ситуацијама и под условом да се тиме не крше одредбе комунитарног права које регулишу питање слободе кретања радника и под условом да се не нарушавају одлуке Европског суда правде. У та ограничења спада право одабира националних спортиста за такмичења националних тимова (репрезентација), потреба за ограничењем броја учесника на такмичењу и постављање рокова за реализацију трансфера играча у тимским спортовима.⁵¹⁸ На овај начин се подвлачи потреба за спознајом спортске специфичности приликом успостављања појединих правила, али се не дозвољава да се по том основу избегне примена права Европске уније. Комисија инсистира на успостављању баланса који ће задовољити све критеријуме неопходне за задовољење свих интереса који се испољавају у спорту, али и који могу имати и реперкусије ван спорта.

Комисија је у свом извештају нагласила и потребу за решавањем питања трансфера спортиста, инсистирајући том приликом и на усаглашавању тих правила са комунитарним правом.⁵¹⁹ „У одсуству трансферних правила, интегритет спортских такмичења може бити доведен у питање уколико клубови ангажују играче за време такмичарске сезоне како би стекли предност над својим конкурентима.“⁵²⁰ Комисија је указала на потребу да трансферна правила у спорту не буду у супротности са комунитарним правом: „Било које правило које регулише питање трансфера играча мора поштовати одредбе Европског права, а нарочито одредаба права конкуренције и одредаба које регулишу питање слободе кретања радника“.⁵²¹

Комисија је, такође, изразила забринутост за легалност новчаних токова који се испољавају током реализације трансфера играча. Као једно од решења, Комисија је указала на потребу за транспарентношћу новчаних токова који су повезани са трансфером, истичући истовремено да финансијске трансакције треба да се реализују директно између странака у поступку. Наравно, начин и поступак реализације трансфера је остављен спортским организацијама на успостављање и разраду,

⁵¹⁸ Ibid, стр. 16.

⁵¹⁹ Ibid, види поглавље 4.3 – Transfers.

⁵²⁰ Ibid, стр. 16.

⁵²¹ Ibid, стр. 16.

међутим, обавезна сарадња са надлежним органима Европске уније, као и поштовање одредаба комунитарног права приликом успостављања норми које ће регулисати дату област, наговештава се кроз цео текст извештаја Европске Комисије. Комисија настоји обезбедити својеврсну ограничену аутономију спортским организацијама утичући на тај начин на обавезу поштовања комунитарног права. Овакав начин диктирања услова под којим ће се норме спортских организација усаглашавати са основним начелима комунитарног права, био је нужан корак у правцу ограничавања злоупотреба које су постојале у спорту.

Извештај Комисије је био изузетно важан за утврђивање места које је спорт требало да заузме у праву Европске уније. Обухватајући сво дотадашње знање и искуство, као и пресуде које су оставиле свој печат за будуће норме и поступке, Комисија је, заправо, подвукла чињеницу да је спорт постао саставни део политике Европске уније, без обзира што до тог тренутка Европска унија није имала формално правну могућност мешања у питања спорта. Наравно, ни поменути извештај се не може схватити као документ који омогућава формално мешање Европске уније у спорт, али је значај извештаја у смислу повезивања основа и вредности спорта, утицаја на развој деце и омладине, односа са сфером економије и привреде, спречавања и уочавања опасности које прете да онемогуће или онемогућавају примену основних постулата комунитарног права, неприкосновен. Овај документ је био изузетан увод у уврштавање одредаба о спорту у Лисабонски споразум.

3. Лисабонски споразум (Lisbon Treaty)

Након Извештаја Европске комисије о спорту и огромног утицаја и сугестија о начину и приступу спорту, 13. децембра 2007. године је потписан Лисабонски споразум.⁵²² То је био први званични документ Европске уније који у себи садржи и одредбе о спорту. За спорт је то био један од историјских тренутака и од тада се кренуло у једном, за спорт, сасвим новом правцу. Без обзира што говоримо о акту Европске уније, недвосмислено можемо констатовати да је са тренутком његовог доношења извршен огроман утицај на спорт у целом свету. Утицај који европски спорт има на остатак света је нарочито био видљив када је ФИФА 2001. године донела Правилник о статусу и трансферу играча, а све под утицајем судске праксе Европског суда правде, а нарочито случаја Босман. Са друге стране, све до Лисабонског споразума, Европски суд правде и остали европски судови нису имали формалну могућност за решавање случајева који произилазе из спорта. Римски уговор, као и сви европски документи све до Лисабонског споразума нису се бавили спортом као облашћу која треба да буде регулисана правом Европске уније. Међутим, спорт се развијао у правцу најгрубљег кршења људских права и примена норми које су регулисале спорт, а које су стваране од стране спортских организација, нужно је морала у једном тренутку ескалирати на негативан начин. Као последица такве (негативне) ескалације, а у недостатку релевантних норми, Европски суд правде је спорт повезао са економском делатношћу из ког разлога је и омогућено судовима да примењују норме комунитарног права на спорт увек када је случај који је изнет пред суд повезан са привредном делатношћу или има економске консеквенце. На тај начин, спорт је добио једну другу димензију, обзиром да је омогућена својеврсна контрола рада спортских организација, а последично и заштита угрожених категорија у спорту. Ипак, није само професионални спорт био тај коме је

⁵²² Лисабонски споразум (Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community), 2007/C 306/01, потписан је 13. децембра 2007. године, а ступио је на снагу 1. децембра 2009. године. Поменути споразум је настао као последица неуспелог покушаја успостављања Устава Европске уније, који документ је требало да обједини све дотадашње споразуме у једном тексту. Међутим, када су се на референдуму одржаном 2005. године, француски (29. маја) и холандски (01. јуна) гласачи изјаснили против Устава, стављена је тачка на то питање. Као последица одбијања усвајања Устава, донет је Лисабонски споразум који је изменио Мастрихтски и Римски уговор.

требао надзор, већ је сам спорт изискивао другачији приступ од оног који му је наметнут. У том смислу, спорт је временом заузимао све значајније место у Европској унији, а као крајњи резултат целокупног пута који је, гледано уназад, спорт прешао, био је члан 165 најважнијег документа Европске Уније – Лисабонског споразума.

Одредбе Лисабонског споразума које се односе на спорт, регулишу улогу Европске уније по том питању на следећи начин: „Европска унија ће допринети промоцији европских спортских питања, истовремено узимајући у обзир специфичну природу спорта, његових структура које су засноване на добровољним активностима и његовој социјалној и образовној улози... Настојања Европске уније ће бити усмерена ка: - развијању Европске димензије у спорту, промовисању правичности и поштења у спортским такмичењима и сарадњи између органа који су одговорни за спорт, као и заштитом физичког и моралног интегритета спортиста и спортисткиња, а нарочито најмлађих спортиста и спортисткиња. Европска унија и државе чланице ће охрабривати сарадњу са трећим земљама и компетентним међународним организацијама које делују у области образовања и спорта, а нарочито са Саветом Европе. У циљу да допринесе остваривању циљева на која се упућује у овом члану, Европски парламент и Европска комисија, делујући у складу са редовном законодавном процедуром, а по консултацији са Економским и Социјалним комитетом и Комитетом региона, ће усвојити подстицајне мере, искључујући хармонизацију са законима и прописима држава чланица.“⁵²³

Цитиране одредбе јасно указују на изузетан искорак политике Европске уније у односу на спорт. Европска унија је кроз формулацију члана 165 Лисабонског споразума поставила себе на место са кога може извршити велики утицај на спорт у целости. Из тог разлога се нужно поставља питање да ли такав приступ може помоћи спорту на најоптималнији начин, обзиром да на дефинисани начин, Европска унија не може да регулише спортско законодавство нити да усаглашава одредбе које регулишу спорт. Једна од најупечатљивијих замерки на члан 165 Лисабонског споразума је што не садржи хоризонталну клаузулу. Хоризонтална клаузула означава обавезу свих органа Европске уније да приликом дефинисања и одлучивања о

⁵²³ Види: чл. 165 ст. 1, ст. 2 т. 7, ст. 3 и ст. 4 т. 1 Лисабонског споразума.

појединим питањима воде рачуна о успостављеним начелима у поједином члану. То заправо значи да органи Европске уније који се баве питањима ван спорта нису обавезани одредбом из члана 165 да воде рачуна и о спортским специфичностима. Овакав „недостатак“ треба сагледати на начин који ће испитати значај и разлог (не) постојања хоризонталне клаузуле. Питање регулисања спортске политике и норми на нивоу Европске уније не може бити сврстано у категорију која даје суверено право конкретним органима Уније да дефинишу поједина питања на начин који ће бити обавезујући за све актере који учествују у спорту како у оквиру Уније тако и ван ње. Спорт има специфично устројство и његова организација и регулатива не могу бити наметнути и дефинисани на начин који произилази из јединственог центра, а који је при том ван спортских организација. Спортске организације су те које успостављају основна начела спорта и дефинишу норме које ће регулисати спорт. Са друге стране, комерцијализацијом спорта, спортске организације нису више биле способне да уреде питања везана за спорт на начин који би подразумевао заштиту најугроженијих актера у спорту. Различити утицаји су се манифестовали у спорту и потреба за интервенцијом је била само питање тренутка. Најпре је до интервенције дошло кроз праксу судова, да би се касније развила теорија спорта и права, односно касније спортског права, чиме је употпуњена слика која у спорту види најзначајније људске вредности. У том контексту је и питање заштите спорта и спортских вредности и значаја постало кључно, али је приступ морао бити размотрен на другачији начин. Спортске организације су морале задржати своју неприкосновену улогу у вођењу спорта, али питање контроле тог поступка је било сасвим нешто друго и у том правцу је кренуо европски спорт, последично се испољавајући на остатак света. Извлачећи закључак из свега наведеног, хоризонтална клаузула није могла бити предмет члана 165 Лисабонског споразума из разлога што је срж регулативе спорта на нивоу Европске уније морао остати у рукама спортских организација, односно на нивоу већ успостављеног пирамидалног решавања најважнијих питања. Европска унија је Лисабонским споразумом стекла формалну могућност контроле тог поступка, али и давања смерница и идеја, кроз организацију и координацију са свим актерима у спорту.

Аутори који замерају непостојање хоризонталне клаузуле, такође наводе да иста није ни забрањена, односно да остали органи Европске уније нису спречени да,

приликом успостављања конкретних ставова из својих области, узимају у обзир и разматрају основне постулате спорта који су успостављени чланом 165 Лисабонског споразума. Међутим, уколико узмемо у обзир да је улога Европске уније у односу на спорт постављена искључиво на супсидијаран начин, можемо схватити зашто члан 165 Лисабонског споразума не садржи хоризонталну клаузулу. У супротном, изгубио би се смисао појма подршке која је успостављена поменутиим чланом. Наравно, привидно пасивну улогу Уније не треба схватити на негативан или на необавезујући начин. Управо супротно, улога Европске уније је превасходно контролног карактера и свака одредба која буде донета од стране спортских организација, а која одступа од регулативе права Европске уније, може бити преиспитана и проглашена ништавом од стране судских органа, али и Европског суда правде. Такође, улога Европске Уније како је постављена у члану 165 Лисабонског споразума, заправо је врло активна и инсистира на сарадњи и успостављању и очувању основних постулата чији је циљ, између осталог и очување физичког и моралног интегритета свих спортиста и спортисткиња. Овакав приступ успоставља један специфичан вид наметања сарадње и кооперације између свих релевантних актера у спорту, повезујући, са друге стране, законе тржишта, правила конкуренције и друге релевантне норме комунитарног права на начин који доприноси уједначавању прописа који регулишу спорт. Проблем у регулативи и приступу спорту Европске уније огледа се у чињеници да још увек не постоји основа из које ће се обезбедити један функционални систем регулативе спортског права. Разлог за то је што основна регулатива спорта произилази из надлежности спортских организација које регулишу конкретан спорт и што је интересовање Европске уније за питања спорта настало релативно скоро. Овакав одвојени приступ спорту и скорашњи почетак интересовања Уније за спорт онемогућио је стварање подлоге за развој европског спортског права. Посебно питање је да ли би то и било могуће извести, као и да ли је то неопходно. Спорт и правила спорта, као и основна начела и вредности су вековима развијани. Ново доба је донело потребу за суштинским изменама у спорту које је изискивало другачији приступ. Тај другачији приступ, међутим, није могао бити спроведен од стране државе или конкретно од Европске уније, већ је морао остати у оквирима спортских организација и независан од било каквих утицаја. На томе и инсистирају, како Олимпијска повеља, тако и сви статутуи спортских организација. Међутим, како би се

сачувала та независност и неподложност било каквом утицају, морала је бити успостављена контрола легислативе коју успостављају спортске организације. Нарушавање основних људских вредности је комерцијализацијом спорта произишло из већине спортских прописа и потреба за спречавањем таквих наметнутих решења постала је нужна. Европски суд правде је, са једне стране, обезбедио и наметнуо спортским организацијама строгу обавезу поштовања основних начела и постулата комунитарног права, а са друге стране, уврштавањем одредби о спорту у члан 165 Лисабонског споразума, Европска унија се определила за један умеренији и условно речено необавезујући приступ регулативи спорта, кроз такозвано „меко“ законодавство. Под „меким“ законодавством подразумевамо скуп необавезујућих правила која због ауторитета из кога произилазе имају значајан утицај на правни развој конкретне области. Под тим се подразумевају закључци, смернице, оријентациони предлози, писма подршке за поједине иницијативе, обавештења и слично.⁵²⁴ Управо такав приступ спорту произилази из члана 165 Лисабонског споразума. У том контексту, улога Европске Уније у односу на спорт се огледа кроз подршку, координацију и сарадњу са свим релевантним актерима у спорту из ког разлога Европска унија може доносити препоруке и подстицајне мере везане за спорт, али не може вршити хармонизацију националних закона, нити усвајати прописе и/или директиве везане за спорт. Унија је препустила успостављање регулативе у спорту пре свега међународним спортским организацијама и земљама чланицама Европске уније, али је ту њихову самосталност подредила обавези поштовања комунитарног права и активне сарадње са Унијом приликом доношења одлука и прописа. Европска комисија је у свом извештају под називом Развој европске димензије у спорту⁵²⁵ изричито навела да су спортска правила одговорност спортских организација и да морају бити компатибилна са комунитарним правом. Обавезна сарадња и комуникација са органима Европске уније произилази из такозване специфичности спорта. Обавеза недвосмисленог поштовања комунитарног права приликом успостављања одредби која ће регулисати спорт, забрањује свако

⁵²⁴ Види више: R. Parrish: The birth of European Sports Law, Entertainment Law, Vol. 2, No. 2, Summer 2003, стр. 28.

⁵²⁵ Види више: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the regions - Developing the European Dimension in Sport, European Commission, COM(2011) 12 final, 18.01.2011. године, стр.11.

одступање од императивних норми под изговором спортске специфичности. Са друге стране, спорт изискује поједина ограничења и одступања која се нужно морају успоставити како би се обезбедили, између осталог, и правичност и отвореност спортских такмичења, а која обавеза је наметнута и самим чланом 165 Лисабонског споразума. У том контексту, сарадња са Европском унијом је неизбежна, обзиром да је будући пропис који треба имплементирати и примењивати у конкретном спорту под строгим контролом компатибилности са комунитарним правом, а што је директно последично везано за његову будућу примену. Из тог разлога се одређени циљеви који се желе постићи у спорту, морају дефинисати као легитимни, али не и апсолутно супротни комунитарном праву. Тај процес успостављања норми у спорту нужно мора бити спроведен кроз сарадњу и комуникацију са свим релевантним актерима у спорту, а нарочито са органима Европске уније. На овај начин, члан 165 је успоставио нужно потребну сарадњу између ауторитета истовремено не задирући у аутономију спортских организација, али задржавајући за себе контролу код успостављања специфичних правила. Спортско право је још у развоју и неопходно је утврдити различитост манифестовања правила када се ради о примени норми које нису везане за спорт и норми које укључују и спортски сегмент. У том међусобном односу спорта и права, спортска специфичност се издваја и инсистира на посебном приступу и регулативи која успоставља посебно спортско право.

Интересантно поређење редовног тржишта и тржишта спорта изнели су Кинсела и Дејли када су навели да „право конкуренције је, генерално гледано, адекватан механизам за регулисање редовног тржишта, али, са друге стране, често се дешава да таква правила буду сувише једноставна за примену на тржишту које укључује и спорт, а из разлога што спорт подлеже другачијим тржишним условима у односу на друге секторе“.⁵²⁶ Поменуто поређење указује на потребан приступ спорту и подвлачи у којој мери је потребно обратити пажњу на спортску специфичност приликом успостављања норми које ће се примењивати у спорту. У том контексту, Европска унија има ту улогу да обезбеди поштовање комунитарног права и манифестацију његових основних начела у спорту, али истовремено да кроз сарадњу са спортским организацијама схвати каква норма мора бити како би могла наћи своју

⁵²⁶ Види више: Stephen Kinsella and Ken Daly, European Competition Law and Sports, Sports Law Bulletin 4/6, 2001.

примену у спорту. У таквом односу ствари нужно долази да уважавања свих принципа који карактеришу редовни и спортски аспект и норма која произађе из таквог односа је карактеристична и другачија у односу на норме редовног права. Управо таква сарадња доводи до убрзаног развоја спортског права.

Колико су спортске организације биле задовољне оваквим приступом спорту од стране Европске уније види се из њихове реакције на члан 165 Лисабонског споразума. Међународни олимпијски комитет је, на пример, том приликом исказао велико задовољство што је Европска унија ојачала позицију спорта на својој територији, али је, такође, наглашено да Унија треба да подржава, а не да регулише спорт. Са друге стране, Сеп Блатер, председник ФИФА-е, поздравио је препознавање специфичне природе спорта и нагласио да се тиме штити универзалност спорта у свету који је све више и више подељен, али се истовремено и штите постојеће спортске структуре, што гарантује баланс у срцу сваког спорта, као на пример, између аматерског и професионалног фудбала и у смислу заштите националног идентитета клубова.⁵²⁷ Међународне спортске организације су биле задовољне начином на који је Европска унија приступила спорту. И поред чињенице да се на територији Европске уније одвија само један постотак спортске делатности, остатак света помно прати на који начин се регулишу и решавају поједина питања везана за спорт и на тај начин се реализује хармонизација спортских прописа. Велику улогу у том поступку хармонизације спортског права играју судови и спортске арбитраже, а нарочито Европски суд правде и Спортски арбитражни суд у Лозани. Одлуке поменутих органа карактерише прецедентни приступ који умањује могућност различитог тумачења прописа и омогућава да се приликом стварања нових прописа води рачуна о потребном степену сагласности и усклађености са ранијим одлукама и ставовима. Основа која омогућава поштовање и постојаност таквог приступа је препознавање спортске специфичности, а који приступ омогућава адекватно препознавање потребе за доношењем норми које су потребне спорту, али и за идентификацију норми које је потребно променити.

Препознавање спортске специфичности се не може реализовати на најбољи могући начин без сарадње и комуникације са спортским организацијама, обзиром да

⁵²⁷ Види више на: <http://www.euractiv.com/sports/lisbon-treaty-gives-eu-sports-news-223155>

је то једини начин сагледавања потреба и проблема који карактеришу спорт. У том контексту, питање аутономије спортских организација је јако важно и неопходно за функционисање спорта и то је основа која произилази из Олимпијске повеље и статута међународних спортских организација, али са друге стране, временом се развила потреба за ограничењем апсолутне аутономије спортских организација из разлога што је дошло до компромитовања основних начела спорта и злоупотреба спортиста услед различитих утицаја и интереса који су преовладали у спорту, нарочито у тренутку комерцијализације спорта и спортских догађаја. Када су судови почели да пружају заштиту од злоупотреба спорта и спортиста у сврхе које превазилазе бит спорта, било је очигледно да апсолутна аутономија није добра за спорт и да се спорт не може самостално изборити са ескалирајућим проблемом који је све више злоупотребљавао основне спортске вредности зарад новца. Решење тог проблема није било у одузимању аутономије спортским организацијама, већ је било нужно наћи компромис који ће на најбољи могући начин заштитити спорт и спортисте. Идеја сарадње са спортским организацијама на начин који је то формулисала Европска унија представља најбоље могуће решење које је спорту могло бити понуђено. Однос који је одређен између европских спортских организација и Европске уније можемо назвати односом контролисане аутономије. Контролисана аутономија се мора схватити као контрола нормативе коју је Европска унија задржала за себе, док је спортским организацијама омогућено потпуно уређивање односа на начин који ће бити најбољи за спорт. Наравно контрола нормативе се односи на контролу спортских прописа и њихове усклађености са комунитарним правом. Из тог разлога можемо уочити огроман интерес спортских организација да комуницирају са надлежним органима Европске уније приликом дефинисања и успостављања спортске регулативе. У тој комуникацији спорт добија највише, а спречавају се различита одступања од основних начела и императивних прописа комунитарног права.

У документу под називом Заједнички став Олимпијског и спортског покрета у смислу имплементације новог Споразума о функционисању Европске уније у односу на спорт изнет је закључак да се успостави стални билатерални консултативни форум са институцијама Европске уније који ће се састајати најмање на сваких шест месеци и који ће посебно водити рачуна о активностима институција Европске уније које у

свом раду и ангажовању могу извршити утицај и на спорт, а попут Европског суда правде, Европског парламента и др.⁵²⁸ Овакав концепт сарадње отвара пут ка доношењу бољих и постојанијих решења у спорту који за последицу има све већу и чвршћу хармонизацију прописа. Кроз разговоре и сугестије се долази до решења која се концептуално издвајају од појединих начела и у својој примени се усмеравају искључиво ка спорту, обзиром да спортска специфичност понекад изискује уступке који ће водити општој добробити. Рад на коначној формулацији будућег прописа изискује усаглашавање са комунитарним правом како не би дошло до негативних ефеката или како норма не би водила потенцијалним споровима. Хоум гроун правило је пример укључивања спортске специфичности у преговоре и настојање обезбеђивања постојаног правила у интересу спорта као таквог. Сарадњом са органима Европске уније настојало се доћи до решења које ће онемогућити покретање и губитак спорова из разлога што је правило у супротности са једним од основних начела комунитарног права - ограничењем слободе трговине. Хоум гроун правило јесте својеврсно ограничење слободе трговине, али је формулисано тако да не може имати негативне консеквенце у било ком погледу. Разлог за то је сарадња између УЕФА-е и Европске уније захваљујући којој је омогућено да се избегне супротстављање императивним прописима комунитарног права, а истовремено се штити професионални фудбал као спорт од превеликог ангажовања страних играча.

⁵²⁸ Види: Common position of the Olympic and Sports Movement on the implementation of the new Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU) on Sport (Lisbon Treaty), <http://www.euoffice.euolympic.org/cms/getfile.php?269&download=1>. Овај документ је настао сагласношћу Међународног и Европског олимпијског комитета, Асоцијација међународних федерација зимских и летњих олимпијских спортова, Спорт Акорд-а (организација формирана да успостави комуникацију и сарадњу између различитих међународних спортских асоцијација). Сарадњу на стварању овог Документа и своју подршку дали су и Међународна фудбалска организација, Међународна кошаркашка организација, Међународна хокејашка федерација и Међународни одбор за рагби.

VII ОБИМ АУТОНОМИЈЕ СПОРТСКИХ ОРГАНИЗАЦИЈА

Када говоримо о степену аутономије спортских организација, морамо приметити да је од тренутка комерцијализације спорта постепено долазило до све већег угрожавања основних спортских постулата на којима инсистира Олимпијска повеља, а који се на разне начине свакодневно деградирају и угрожавају. Повећање броја такмичења, усклађивање распореда са слободним временом гледалаца и слично, довело је до тога да се спортисти стављају у други план и подређују капиталу. Спорт је већ одавно прерастао у бизнис вредан милијарде долара на годишњем нивоу, што је и основни разлог повећања утицаја различитих лобија приликом доношења норми које регулишу односе у којима је могуће остварити максимизацију профита. У таквом амбијенту, питање постојања стварне аутономије спортских организација постаје актуелно.

Аутономију спортских организација можемо посматрати кроз аутономију спорта, односно кроз способност спортских организација да обезбеде потпуну неутралност и непристрасност спорту у целини, као и кроз способност спортских организација да применом санкција ту самосталност очувају или обезбеде у најширој могућој мери.

1. Аутономија спорта

Посматрајући спорт кроз испољавање људске тежње за достизањем савршенства у домену доказивања супериорности (у односу на друге такмичаре), али и истовремене честитости и упорности за достизањем циља, спорт је у својој бити потпуно одвојен од материјалног, обзиром да је довољан сам себи. Међутим, спорт се преплиће са сваким сегментом живота људи, манифестујући се кроз приступ различитих научних дисциплина које покушавају да објасне феномен спорта и његову (не)искључивост и подложност утицају интересних група које у спорту виде

могућност за богаћењем. Са друге стране, феномен спорта се највише испољава кроз апсорбовање и обједињавање свих позитивних и негативних карактеристика људи и друштва у себи. Из тог разлога суштина спорта је једно, а остварење позадинских неспортских интереса нешто сасвим друго.

Спорт се због своје друштвене оправданости, огромног аудиторијума и лица која се баве професионално, аматерски или рекреативно спортом, налази на карти великих светских произвођача као економски врло исплатива сфера инвестирања.⁵²⁹ Данас, светска спортска индустрија вреди између 350 и 450 милијарди евра. У тој борби за пласирањем и обртањем капитала, спорт је једини на губитку.⁵³⁰

Економски интерес у спорту је преовлађујући. Новац је покретач сваког турнира, сваког трансфера играча, сваке изградње стадиона. Сувишно је и покушати истаћи издвојеност спорта од економије. Тесна веза свакако да постоји, али у којој мери то може да утиче на сам спорт, посебно је питање. Са друге стране, политички утицаји доводе до незамисливог уплитања несхватљивих политичких циљева у област спорта. Тиме се спорт удаљава од своје суштине и долази до неприродне зависности са сферама живота које спорту нису потребне, али које спорт увлаче у различите дијалоге, искоришћавајући тиме спорт на најгори могући начин.⁵³¹

Многобројни интереси који се испољавају у спорту доводе до постављања кључног питања – да ли аутономија спорта постоји, односно да ли је могуће остварити идеал спортске независности у односу на утицаје који се на негативан начин одражавају на сам спорт?

Професионални и аматерски спорт се манифестују кроз национална, регионална и светска такмичења, а под контролом Међународног олимпијског

⁵²⁹ Види: Ivo Belet, Football — on the Verge between Social Event and Business Activity, у књизи *The Future of Sports Law in the European Union: Beyond the EU Reform Treaty and White Paper*, Roger Blanpain et al, Kluwer Law International, 2008, стр. 87-93.

⁵³⁰ Док највеће светске компаније попут NIKE, ADIDAS, REEBOK, SONY, HAINKEN и друге, вишеструко зараде у односу на своја улагања, најмоћнији спортски фудбалски клубови гомилају своје дугове, па тако Манчестер Јунајтид дугује 727 милиона фунти, Реал Мадрид, 629 милиона фунти, Барселона, 436 милиона фунти и тако даље.

Види више на: <http://www.footballeconomy.com/content/platini-plan-threatens-top-european-clubs>

⁵³¹ САД су иницирале бојкот Олимпијских игара одржаних 1980. године у Москви, због Совјетске инвазије на Авганистан. Бојкоту су се придружиле још 64 земље. Такав поступак САД је довео до тога да је на наредним Олимпијским играма које су одржане 1984. године у Лос Анђелесу дошло до бојкота игара од стране СССР и 14 земаља Источног блока и савезника СССР-а.

комитета⁵³² и међународних спортских федерација, који са својом организационом мрежом настоје да очувају идентитет спорта и обезбеде поштовање људских вредности и спортских идеала. Одредбе Олимпијске повеље и статуту међународних спортских организација, поред осталог, настоје да обезбеде и очувају аутономију спортских институција кроз економску и политичку независност. То значи да је целокупан спортски свет везан начелима и одредбама које су успостављене од стране поменутих организација. Поштовање принципа од стране клубова и појединаца који се налазе на дну пирамидалне организације спорта, није питање опције тих лица. Међутим, када говоримо о поштовању одредби Олимпијске повеље и статута међународних спортских организација од стране политичких и економских структура је нешто сасвим друго. Ту се поред интереса за стварањем профита, поставља и питање могућности и воље спортских организација да се боре против тога.

Једна од основних улога Међународног олимпијског комитета је „охрабрење и подршка за мере којима се штити здравље спортиста“.⁵³³ Сагледавајући овај основ заштите спортиста, морамо се запитати које су то мере које заштиту спортиста стављају испод интереса профита. Повећавање броја турнира и такмичења свакако да не утиче позитивно на здравље спортиста. Хронична исцрпљеност и повреде услед непоштовања поменуте одредбе утичу да се спорт претвара у борбу за профит, а спортисти који не могу да издрже темпо пропадају, односно индиректно су упућени на коришћење средстава за повећање издржљивости, која су, да ли је потребно нагласити, забрањена.

Модерна технологија и брзина живота изискују и повећање спортских такмичења као сегмента забаве све већег аудиторијума.⁵³⁴ Може ли људска анатомија да издржи тај темпо? Распоред такмичења дефинишу и одређују међународне

⁵³² Међународни олимпијски комитет (МОК) основан је 23. јуна 1894. године на Међународном спортском конгресу у Паризу на иницијативу барона Пјер де Кубертена (Pierre de Coubertin). Модерни олимпизам тежи спајању културе и образовања у циљу стварања начина живота који се темељи на радности која произилази из напора, образовној вредности доброг примера и поштовању универзалних основних етичких начела. Називан је и најексклузивнијим клубом на свету због ексклузивности својих чланова. Године 1952. међу члановима су били шеф државе, три принцезе, један надвојвода, три грофа, три витеза, паша и раца. Види више: David J. Ettinger, *The Legal Status of the International Olympic Committee*, *Pace International Law Review*, бр. 4, 1992, стр. 117.

⁵³³ Olympic Charter, *op. cit.*, део други, Mision and Role of IOC, тачка 9.

⁵³⁴ Многобројни маркетиншки тимови су се укључили у претварање спорта у забаву милиона, која од спортиста прави робове, од спорта бизнис и чини да се створи привидан осећај задовољства код потрошача приликом куповине непотребног спортског реквизита.

спортске федерације у конкретном спорту. Статути ових организација углавном садрже и одредбе о аутономији. Одредбе о независности од утицаја са стране (политичких, правних, финансијских и религиозних). Али, шта је заправо аутономија?

Олимпијска повеља, као врховни спортски статут, настоји да обезбеди независност својих чланица од државног и сваког другог утицаја на спорт. У том смислу, чланице Међународног олимпијског комитета имају обавезу да подрже и спроведу мисију и основна начела олимпијског покрета, од којих је једно од најважнијих, потпуна независност и одвојеност од државе. Са друге стране, свако поступање и доношење одлука у спорту не сме бити у сукобу са императивним прописима конкретне земље. Тиме поштовање и примена одлука међународних спортских организација и Међународног олимпијског комитета имају домаћај све до националних спортских организација. У том сегменту се мора обезбедити аутономија уз поштовање националног правног поретка. Обезбеђивањем аутономије на националном нивоу доприноси се обезбеђивању спортских вредности на глобалном нивоу. Мере које Међународни олимпијски комитет или међународна спортска федерација може да примени у случају државног уплитања у рад националне спортске организације могу да доведу и до искључења из чланства, што је мера која штети и самој држави. Тиме се успоставља изузетан систем контроле у ком држава не може себи да приушти флагрантно кршење успостављених начела.⁵³⁵ У случају државног мешања у ингеренције националног олимпијског комитета, односно националне спортске федерације, противно Олимпијској повељи, односно статуту међународне федерације, Међународни олимпијски комитет, односно међународна спортска федерација своје мере заштите аутономије спорта усмерава ка националном олимпијском комитету, односно ка националној федерацији, што заправо представља притисак на државу. Искључење поједине националне федерације из међународног такмичења је више него довољан разлог за преиспитивање конкретне одлуке за

⁵³⁵ Међународна фудбалска федерација (ФИФА) је 3. јула 2006. године суспендовала Грчку фудбалску федерацију (Hellenic Football Federation) из свих међународних такмичења, због доношења закона којим се успоставља већа државна контрола у спорту. Тумачење ФИФА-е је било да овакав закон представља одступање од статута ФИФА-е, односно повреду аутономије спорта, што је био основ за суспензију. Оваква одлука је створила толики притисак у грчком парламенту да је већ 7. јула 2006. године одлучено да се донети закон не може примењивати на фудбал. Види више на: <http://news.bbc.co.uk/sport2/hi/football/internationals/5141866.stm>

мешањем у ингеренције националног олимпијског комитета, односно националне спортске федерације.

Међународни олимпијски комитет је први пут 1949. године, као услов за препознавање националних олимпијских комитета тражио да исти буду независни и аутономни.⁵³⁶ Временом је захтев за препознавањем био све строжи, па је тако 1955. године Олимпијска повеља захтевала да „национални олимпијски комитети морају бити потпуно независни и аутономни и потпуно одвојени од политичког, религиозног и пословног утицаја“.⁵³⁷ Међународни олимпијски комитет 1989. године употпуњава правило 24 тако што препоручује националним олимпијским комитетима да повећају своје фондове у циљу одржавања пуне независности, нарочито од власти у својој земљи, али и од било које друге организације која контролише спорт у тој земљи. Повећање фондова мора бити предузето тако да се сачува достојанство и независност од привредних организација.⁵³⁸ Оваква формулација долази у тренутку када велике светске компаније кроз спонзорисање такмичења настоје да стекну значајну улогу на спортској сцени, што доводи у потенцијалну опасност аутономију спорта.

Тренутно важећа Олимпијска повеља⁵³⁹ још више разрађује концепт успостављања и очувања аутономије националних олимпијских комитета. У том смислу правило број 27 тачка 5 наводи:

„У циљу да испуни своју мисију, национални олимпијски комитет може сарађивати са владиним телима, са којима треба да досегне ниво хармоничне сарадње. Ипак, национални олимпијски комитет се не сме повезати са било каквом активношћу која није у складу са Олимпијском повељом. Национални олимпијски комитети могу сарађивати са невладиним организацијама“.

⁵³⁶ Olympic Rules, International Olympic Committee - Lausanne, 1949, правило бр. 25. http://www.olympic.org/Documents/Olympic%20Charter/Olympic_Charter_through_time/1949-Olympic_Charter.pdf Види и: Jean Loup-Chappelet, *Autonomy of Sport in Europe*, Council of Europe Publishing, 2010.

⁵³⁷ The Olympic, Games Charter Rules and regulation General Information, Comite International Olympique – Lausanne, 1955, правило бр. 24, http://www.olympic.org/Documents/Olympic%20Charter/Olympic_Charter_through_time/1955-Olympic_Charter-The_OG-charter_rules_and_regulations_general_information.pdf

⁵³⁸ Olympic Charter '89, International Olympic Committee, 1989. године, правило број 24, http://www.olympic.org/Documents/Olympic%20Charter/Olympic_Charter_through_time/1989-Olympic_Charter.pdf

⁵³⁹ На снази од 09. 09. 2013. године.

Нови трендови и потреба за свеобухватном сарадњом на различитим нивоима власти изискује потребу за оваквом формулацијом и дефиницијом сарадње. Једино се на тај начин може обезбедити адекватан развој спорта. Међународни олимпијски комитет је, како би спречио уплитање у ингеренције националних олимпијских комитета и њихов рад, дефинисао аутономију ових организација у тачки 6:

„Национални олимпијски комитети морају сачувати своју аутономију и одупрети се сваком притиску, укључујући, али се не ограничавајући на политички, правни, религиозни или економски притисак, који може довести до онемогућавања поступања у складу са Олимпијском повељом“.

Историјски посматрано, начин очувања аутономије и успостављања сарадње са државним и недржавним органима се проширивао и усаглашавао са надлазећим временом. Успостављање потребне сарадње је било круцијално, али истовремено је и очување идентитета морало бити задржано. Питање не повиновања Олимпијској повељи од стране националних олимпијских комитета, националних спортских федерација, односно игнорисање исте од стране државе, спонзора и других потенцијалних актера, морало је бити спречено. У том смислу Олимпијска повеља предвиђа низ мера које се могу предузети за случај непоштовања одредаба Повеље.⁵⁴⁰ Међутим, поред поменутих мера, Извршни одбор Међународног олимпијског комитета, може да „...донесе одговарајућу одлуку ради заштите начела олимпијског покрета у земљи националног олимпијског комитета, укључујући суспензију и повлачење датог признавања, уколико устав, закон, или друга регулатива на снази у конкретној земљи, или уколико било који владин акт или акт другог органа изазове да активност, одлучивање или поступање националног олимпијског комитета буде отежано“.⁵⁴¹

Међународни олимпијски комитет кроз Олимпијску повељу настоји да промовише идеју олимпизма и да очува спорт на начин који неће дозволити злоупотребе или нарушавање основних спортских идеала.⁵⁴² Као контролор и

⁵⁴⁰ Olympic Charter, 2013, op. cit, правило 59, Measures and Sanctions.

⁵⁴¹ Ibid, правило 27, Mission and Role of the NOCs, т. 9.

⁵⁴² „...Олимписки идеали су такође идеали Уједињених нација. Толеранција, једнакост, фер плеј и изнад свега мир. Заједно Олимпијски покрет и Уједињене нације могу да буду добитни тим...“ Кофи Анан (Kofi Annan), Ген. секретар УН (1997-2007), SG/SM/7523. Интересантно је приметити да се 1995. године први пут у историји Олимпијског покрета, председник МОК-а обратио Генералној скупштини

организатор светског спорта, Међународни олимпијски комитет кроз своју мрежу прописа успоставља основне критеријуме за препознавање различитих спортских организација у циљу промовисања Олимпијског покрета, истовремено упозоравајући да „припадност Олимпијском покрету захтева прихватање Олимпијске повеље“.⁵⁴³

Олимпијска повеља успоставља принцип препознавања међународних спортских организација које организују један или више спортова на светском нивоу. Тиме се покрет олимпизма шири и преноси на сваки аспект живота. Једини услов за препознавање поменутих организација је да „статут, пракса и активности међународне спортске организације буду у сагласности са Олимпијском повељом, али и са светским анти допинг кодом“.⁵⁴⁴ Међународни олимпијски комитет на овај начин ставља себе на чело организације светског спорта и дефинише кроз Повељу најважније спортске идеале којих се сви учесници у спорту морају придржавати. Међународни олимпијски комитет истовремено оставља међународној спортској организацији потпуну независност и аутономију у начину организовања и руковођења свога спорта. Тиме се добија својеврсна децентрализација спорта, којом се штити спорт на свим нивоима, а под покровитељством Олимпијске повеље.

Примери покушаја мешања у аутономију спортских организација су бројни. Када се ради о политичком мешању можемо уочити две ситуације. Једна је када међународна заједница искључи одређену државу из свих међународних комуникација, па и спорта. Друга је када Међународни олимпијски комитет или међународне спортске организације искључе националну организацију из спортских дешавања, због непоштовања правила или због политичког мешања у рад те организације. У првој ситуацији можемо говорити о непостојању аутономије спорта, док је код друге ситуације аутономија потпуно изражена.

Када је Савет безбедности Уједињених нација, 1992. године, донео резолуцију 757 којом су Савезној Републици Југославији успостављене санкције, спорт се нашао

УН. Види више: Julia Gerling, *The Idea of Peace in the Modern Olympic Movement: Origin, Development and Pedagogic Consequences*, International Olympic Academy, 11th International Seminar On Olympic Studies For Postgraduate Students 2/5 – 6/6/2003, 7th International Session For Directors Of National Olympic Academies 7 – 14/5/2003, 6th Joint International Session For Educators And Officials Of Higher Institutes Of Physical Education 26/6 – 2/7/2003, стр. 67-75.

⁵⁴³ Ibid, *Fundamental Principles of Olympism*, тачка 7.

⁵⁴⁴ Ibid, правило број 25, *Recognition of IFs*.

на великом испиту.⁵⁴⁵ Те године СР Југославија је требало да учествује на Олимпијским играма у Барселони, а фудбалска репрезентација СР Југославије, као прва у својој групи, је требало да учествује на завршници европског првенства у фудбалу, које се одржавало у Шведској. Исход је био такав да је Међународни олимпијски комитет дозволио југословенским такмичарима да се такмиче на Олимпијским играма, али као Независни Олимпијски Такмичари, без могућности истицања својих националних обележја.⁵⁴⁶ Олимпијска повеља не предвиђа могућност учествовања на Олимпијади као Независни Олимпијски Кандидат. Шта више, Повеља наводи да „сваки такмичар на Олимпијским играма мора бити националности оне земље чији национални олимпијски комитет шаље тог такмичара“.⁵⁴⁷ Став Шпаније да не дозволи Савезној Републици Југославији учешће на Олимпијади је у складу са донетом Резолуцијом и представља чисто политичку одлуку. Спорт као идеја одвојена од политике и као аутономно и неутуђиво право сваког појединца је тиме било угрожено. Компромисно решење Међународног олимпијског комитета је било да се југословенски такмичари боре под Олимпијском заставом. Супротно свакој одредби утканој у Олимпијску повељу, али истовремено и покушај излагања из оквира политике. Тиме је јасно било да на овом нивоу спорт не може бити аутономан. Европско првенство у фудбалу је било још ригорозније искуство. Репрезентација Југославије, која је била носилац групе за завршницу европског првенства, била је потпуно искључена из предстојећег такмичења.⁵⁴⁸

Из изложих примера се недвосмислено закључује да спорт у односу са кључним интересима политике, односно политичке заједнице, не може уживати аутономију. Разлог за то делом можемо схватити и кроз значај који спорт има у јачању свести људи и повећању осећаја припадности. Када се репрезентација једне земље такмичи на међународном нивоу, ствара се огромно јединство и полет нације.

⁵⁴⁵ Резолуција УН 757 од 30. маја 1992. године, у делу 8 тачка б наводи да све државе треба да предузму све неопходне мере како би спречили учешће појединаца или група на спортским догађајима на својој територији, а који представљају Савезну Републику Југославију.

⁵⁴⁶ Јасна Шекарић је освојила сребрну медаљу, а Аранка Биндер и Стеван Плетикосић бронзану.

⁵⁴⁷ Olympic Charter, International Olympic Committee, 1991. године, правило 46, Nationality of Competitors, став 1,

http://www.olympic.org/Documents/Olympic%20Charter/Olympic_Charter_through_time/1991-Olympic_Charter_June91.pdf

⁵⁴⁸ Савезну Републику Југославију је заменила репрезентација Данске, која је потом и освојила првенство.

У таквом контексту искључење једне земље из спортских такмичења може потпуно деморалисати читав народ. Ефекат који се на тај начин постиже није толико битан, колико је битно да се једном народу онемогући понекад и једини вид значаја на међународном нивоу. Међународне спортске организације се, колико нас историја учи, не могу супротставити таквом ставу и приступу који се намеће одлукама неспортских организација. То је изван спорта и изван аутономије спорта. Колико је то добро или лоше за спорт, овде није од значаја, али свакако да се један од најзначајнијих момената људског изражавања на тај начин губи у политичкој моћи. Важно је напоменути да се овај принцип може одразити искључиво на национални тим земље која има претензију да наступа на неком међународном спортском такмичењу, али се та забрана не може односити на спортисте, држављане земље погођене санкцијама да наступају за спортске клубове других земаља. Са друге стране, моћ међународних спортских организација у погледу инсистирања на поштовању прописа и правила која регулишу спорт огледа се у могућности искључивања националних спортских савеза из чланства у тој организацији. Таква санкција, као што је наведено у ранијем примеру, може довести до потпуног преокрета у приступу националног права према спорту. Овакав однос снага, спорта и политике, сигурно да је вишеструко испреплетан и повезан, међутим, потреба за међузависношћу не сме постојати. Нужно је дефинисати ситуације у којима се политика може мешати у спорт, док би изван тога политика морала бити по страни, као неми посматрач догађаја.

Поред политике, и утицај економије на спорт може довести до деградације спорта и основних начела која га дефинишу. Комерцијализацијом спорта отворила су се врата финансијском утицају на ток и на циљеве спорта који су дистанцирали сам спорт од његове првобитне суштине. Спорт је постао средство за стварање и повећање капитала, а спортисти оруђе у рукама појединаца. Гледано из економске перспективе, један од основних проблема који угрожавају спорт је корупција. Финансијска независност спортских организација, као начело које је уткано у текст Олимпијске повеље, је идеја која се сукобљава са оним што можемо назвати људском слабошћу и у том смислу јако је тешко изборити се против свега што негативно утиче на чистоту спорта. Не можемо прихватити неке од постојећих теза да је резултат такмичења одређен једино новцем, обзиром да се на присуство новца у

спорту може гледати двојако; као потребу да се у једном тиму окупе најбољи играчи који ће доносити резултате, а што захтева новац; и као стање које значи да новац купује резултате и дефинише правила и обликује спорт по жељи лица која једино настоје да повећају свој профит. У првом случају је веза између спорта и новца подређена чисто спортским циљевима, док је у другом случају спорт подређен нечему другом.

Свакако да други случај који је поменут изазива велику пажњу и потребу за појашњењем. Корупција у спорту представља огроман проблем из ког разлога и борба за искорењавање свих облика корупције мора бити одлучна. Етички кодекс Међународног олимпијског комитета (IOCs Code of Ethics) у Б одељку који носи назив Интегритет, таксативно наводи понашања која се траже у одређеним ситуацијама. И поред тога што су ти нормативи подређени првенствено олимпијским играма, посредно се примењују и на остале међународне спортске организације које су чланице Међународног олимпијског комитета, а које су се ступањем у чланство обавезале на поштовање свих начела и принципа олимпизма. Из тог разлога начела која су уткана у Етички кодекс Међународног олимпијског комитета представљају обавезу сваке појединачне организације. „Олимпијске стране или њихови заступници не смеју директно или индиректно, тражити, прихватити или нудити било какву врсту новчане или процентуалне надокнаде, нити тражити било какву скривену корист или услугу која је повезана са организацијом олимпијских игара.“⁵⁴⁹ Ради очувања интегритета такмичења посебно је наведено да „олимпијске стране, њихови агенти или заступници не смеју бити повезани са фирмама или особама чија активност или репутација није конзистентна са принципима који су постављени у Олимпијској повељи или у Етичком кодексу“.⁵⁵⁰ Оваква одредба је успостављена ради очувања чистоте спорта и одвајања од интереса који одступају од основних постулата које спорт пропагира. Свака веза са новцем који потиче из, условно речено, неадекватног пословања појединца или фирме, требало би да буде суспендована и онемогућена. Питање које се овде поставља је да ли је у пракси могуће одвојити фирме или особе који су погодни за сарадњу и фирме или особе који

⁵⁴⁹ IOC Code of Ethics, International Olympic Committee, 2013, одељак Б, став 1, http://www.olympic.org/Documents/Commissions_PDFfiles/Ethics/code-ethique-interactif_en_2013.pdf

⁵⁵⁰ Ibid, одељак Б, став 6.

то нису. Такође, када питање организације изискује новац који недостаје, може се поставити питање шта је већи интерес, неодржати такмичење због поштовања начела постављеног у цитираном члану или, ипак, одржати такмичење без обзира на успостављену забрану. Уколико посматрамо ситуацију из чисто спортског угла сигурно је да се намеће морална дилема како поступити и на који начин остварити спортски интерес, али из комерцијалног угла дилема не постоји и питање одредбе која забрањује спорно ангажовање се оставља по страни. Данас када је комерцијализација спорта досегла свој врхунац и када су спорт и бизнис неодвојиво повезани, не можемо инсистирати на строгом поштовању поменуте одредбе. Суштина је наћи баланс који ће омогућити да спорт буде у првом плану и да се задовоље првенствено спортски интереси. Не можемо пренебрегнути чињеницу да су данас власници највећих спортских клубова лица чија је основна делатност ван спорта. Спортски интерес не сме бити идентификован са бизнисом. Испреплетеност идеологије и профита, као и генерална потреба за одржавањем такмичења утицала је да се питање конзистентности са позитивним вредностима не потенцира у мери у којој би требало. Тиме је учињен својеврстан компромис у циљу опстанка спортских такмичења. Можемо констатовати да је граница компромиса постављена, али да ли ће у неком тренутку та граница бити померена остаје да видимо.

Још један важан сегмент који је потребно истаћи због питања интегритета спортских челника је одредба која каже да „у оквиру органа Међународног олимпијског комитета, олимпијске стране неће давати или примати инструкције за гласање нити ће интервенисати на тражени начин“.⁵⁵¹ Оваква одредба је изузетно значајна и постављена је у интересу онемогућавања утицаја на органе приликом доношења најважнијих одлука. Наравно да се тиме не може у потпуности спречити упуштање у остваривање скривених циљева које имају појединци или групе, али се ствара својеврсна заштита од таквих поступака уколико буду откривени.

Обезбеђивање поштовања успостављених одредаба, које настоје заштитити самосталност спортских организација у свом поступању у већој мери захтева транспарентност пословања, него чисто ослањање на висок морални интегритет појединаца. Човек као јединка је подложен различитим утицајима и из тог разлога у

⁵⁵¹ Ibid, одељак Б, став 7.

времену које долази, технологија ће бити додатни помагач ка спречавању различитих малверзација. Изузетан пример за то је успостављање ТМС система у фудбалу и обезбеђивање потпуне контроле преласка професионалних и малолетних играча из једне асоцијације у другу. ФИФА је на тај начин успоставила контролу у међународном фудбалу по питању трансфера играча и онемогућила злоупотребе које су угрожавале спортски интерес ове игре.

Проблем корупције у спорту свака појединачна међународна спортска организација разрађује и прилагођава на начин који сматра најприкладнијим, али уз поштовање начина дефинисаног Етичким кодексом Међународног олимпијског комитета. Уколико погледамо на који начин се ФИФА бори против корупције, уочићемо да су основни постулати и намере који су успостављени Етичким кодексом Међународног олимпијског комитета исти и да је начин регулисања питања корупције у фудбалу један од важнијих проблема са којима се данашњи спорт сусреће.

У члану 21 ФИФА Етичког кодекса (FIFA Code of Ethics) који носи назив Подмићивање и корупција (Bribery and Corruption), наводи се да „особе које обавезује овај Кодекс, не смеју нудити, обећавати, давати или прихватати било какву личну, непримерену новчану или какву другу корист у циљу прибављања или задржавања пословне или неке друге непоштене предности у односу на било које лице у оквиру или изван ФИФА-е. Поменути поступци су забрањени без обзира да ли се обављају непосредно или посредно, преко посредника или преко повезаних страна. Особе које обавезује овај Кодекс, не смеју нудити, обећавати, давати или прихватати било какву непримерену новчану или другу корист за извршење или неизвршење радње која је повезана са њиховим званичним активностима и која је супротна њиховим обавезама или која потпада под њихово дискреционо право одлучивања. Свака таква понуда мора бити пријављена Етичком комитету, а у случају непријављивања биће санкционисана у складу са овим Кодексом. Особе које обавезује овај Кодекс не смеју да проневере имовину која припада ФИФА-и, без обзира на начин на који би таква радња била спроведена, преко посредника или повезаних лица која су дефинисана овим Кодексом. Особе које обавезује овај Кодекс се морају уздржавати од било какве

активности или поступака који могу да доведу до појаве или до сумње у непрописно понашање које је описано, али ће се такође казнити и за покушај чињења истог.⁵⁵²

Битно је нагласити да је ФИФА у члану 12 Етичког кодекса назначила да гоњење за мито и корупцију не подлеже застарелости⁵⁵³ чиме је исказан јасан став по питању борбе против овог проблема. Оваква одредба недвосмислено показује да је питање борбе против корупције у фудбалу изузетно важно и да се на тај начин указује да извршиоци неће моћи да избегну санкцију, без обзира колико прикривено вршили забрањене радње и у ком периоду.

Санкције у случају корупције које се могу применити према учиниоцима зависе од степена и начина извршења прекршаја, као и од тога да ли се ради о поновљеном понашању или не, а Етички комитет који одлучује о постојању дела и о санкцији може изрећи санкције предвиђене не само у Етичком кодексу, него и у Дисциплинском правилнику и ФИФА Статуту (FIFA Statutes).⁵⁵⁴ Када говоримо о ФИФА Дисциплинском правилнику у чл. 62 је предвиђено да у случају корупције, санкција забране учествовања у било каквим активностима везаним за фудбал у озбиљним случајевима, као и у случајевима повратништва, може бити изречена доживотно.⁵⁵⁵ Јако је важно указати да и ФИФА Правилник о регистрацији и трансферу играча предвиђа могућност успостављања дисциплинских санкција према фудбалском клубу који је повредио правило забране утицаја треће стране на клубове. Опасност коју носи са собом спољни утицај на рад и ангажовање клубова манифестује се директно кроз деградацију спорта и успостављања интереса који је суштински некомпатибилан са идејом спорта. „Ниједан клуб не сме закључити уговор који омогућава да било која уговорна страна или било која трећа страна стекне могућност да утиче на запошљавање и питања трансфера играча, као и на

⁵⁵² FIFA Code of Ethics), FIFA, 2012, чл. 21, ст. 1 и 2 и 3,

<http://www.fifa.com/mm/document/affederation/administration/50/02/82/codeofethics2012e.pdf>

⁵⁵³ Општи рок застарелости према ФИФА Етичком кодексу, чл. 12 ст. 1 је 10 година. Међутим, корупција не подлеже застарелости, чл. 12 ст. 2.

⁵⁵⁴ FIFA Statutes, FIFA, 2013, у чл. 63 ст. 2 који се односи на Етички комитет, предвиђа да се званичницима, играчима, као и агентима, могу изрећи санкције предвиђене ФИФА Статутом, ФИФА Етичким кодексом, као и ФИФА Дисциплинским правилником. Слична одредба је садржана и у чл. 5 ст. 1 ФИФА Етичког кодекса.

http://www.fifa.com/mm/document/AFFederation/Generic/02/14/97/88/FIFASTatuten2013_E_Neutral.pdf

⁵⁵⁵ FIFA Disciplinary Code, FIFA, 2011, op. cit, чл. 62.

политику и ангажовање тима клуба у питању.⁵⁵⁶ Формулација ове одредбе успоставља забрану једног ширег облика корупције који последично деградира клуб и умањује његову способност за напредовањем.

До непосредне примене поменутог члана, први пут је дошло од стране Финске фудбалске асоцијације, која је искључила из националног такмичења фудбалски клуб Тампере Јунајтид (Tampere United)⁵⁵⁷. Дисциплински комитет Финске фудбалске асоцијације је казнио поменути клуб због омогућавања привредном друштву из Сингапура „Екслузив спорт ПТЕ лтд“ (Exclusive sport PTE Ltd) да утиче на избор играча на одређеним мечевима, а што је био део њиховог маркетиншког споразума.⁵⁵⁸

Важно је приметити да је изречена санкција потпуно пореметила спортске тенденције клуба Тампере Јунајтид и да је исти због непоштовања спортских норми изгубио сада већ три такмичарске сезоне. Са друге стране, када се узме у обзир да је поменути клуб изашао из оквира редовног спортског понашања и ушао у токове флангантне повреде чл. 18 бис ФИФА Правилника о регистрацији и трансферу играча, изречена санкција је морала уследити, не само због конкретног клуба већ и због других клубова који практикују исте или сличне активности. Изрицањем санкције од стране Дисциплинског комитета Финске фудбалске асоцијације постигнута је како непосредна, тако и генерална превенција. То свакако не значи да је поменута норма успела да искорени различите малверзације у односу на овај проблем који прати фудбал, али је успостављен својеврсни инструмент онемогућавања коришћења овакве злоупотребе спорта. Питање тумачења норме може бити увод у проблем који може настати када се ради о усменим споразумима или спорадичним случајевима. Сама норма предвиђа санкцију за случај закључења уговора који ће омогућити било којој страни остварење какве незаконите користи. Дакле, поставља се питање да ли се нужно ради о уговору који је сачињен у писменој форми, а који флангантно крши предметну норму, или можемо норму применити и на ситуацију усменог договора или спорадичног мешања у искључиве ингеренције

⁵⁵⁶ Члан 18 бис, ст. 1, важећег ФИФА Правилника о регистрацији и трансферу играча.

⁵⁵⁷ Тампере Јунајтид је Фински фудбалски клуб који се до краја 2010. године такмичио у првој лиги у Финској (Veikkausliiga). Поменути клуб се тренутно не такмичи ни у једној лиги.

⁵⁵⁸ Види више на:

<http://uk.reuters.com/article/2011/04/14/soccer-europe-finland-idUKLDE73D1NH20110414>

клуба. Уколико размотримо разлог успостављања предметне норме, произилази да је *raison d'être* био онемогућавање злоупотреба по питању вршења утицаја на запошљавање, трансфер играча, као и других злоупотреба ангажовања или распоређивања играча. У том смислу, начин на који ће се поменута злоупотреба манифестовати, уз закључени писмени споразум или без њега, није релевантан за утврђивање повреде предметне норме. Једино је доказивање повреде без закљученог писменог споразума, правно гледано, тешко доказати.

Концепт који је успостављен нормом 18 бис суштински настоји да се избори са свим облицима потенцијалних малверзација које прете да наруше однос између клуба и играча који су у уговорном односу. Свако уплитање у тај двострано обавезни однос између клуба и играча од стране трећих лица, из било ког разлога и под било којим изговором, а који нарушава спортски концепт успостављен и заштићен, не само нормом из члана 18 бис, већ и интенцијом целокупног Правилника о статусу и трансферу играча, Статута и свих осталих прописа, осујећује и негативно се одражава на сам спорт. Гледано из угла клубова, може се поставити питање интереса уплитања фудбалских организација у начин на који ће клуб регулисати своје унутрашње пословање и на који начин ће стварати организацију и концепт игре, обзиром да је начин на који ће клуб иступати у свом пословању и такмичењу искључиво у интересу самог клуба. Овакво размишљање и приступ спорту је управо оно лоше што је потребно искоренити не би ли се спорт спасао од ванспортског утицаја на клуб. Новац, иако покретач свих такмичења и генерално средство које осигурава опстанак клуба, не сме бити и средство које ће омогућити финансијеру клуба да се меша у пословање клуба. У том сегменту долазимо до суштинског интереса спорта, односно до спортске специфичности, која одваја спорт од бизниса. Спортска специфичност је круцијални моменат и тачка раздвајања коју члан 18 бис Правилника о статусу и трансферу играча настоји да успостави и одвоји спорт од утицаја на пословање клуба. У том светлу, приметимо да је казна која је изречена Финском фудбалском клубу Тампере Јунајтид сасвим одговарајућа, без обзира на чињеницу што је тиме клуб изгубио три такмичарске сезоне. За спорт је нужно спречити ширење лошег понашања изазваног спољним утицајима. У конкретном случају, клуб који не може самостално да се избори за себе кроз чисто спортско такмичење и који дозвољава спонзору да ствари преузме у своје руке, не може се

назвати спортским клубом и не треба ни да се такмичи. Искључењем једног клуба из такмичења, омогућава се спорту да регулише спорт. Такав концепт и приступ спорту је јако тешко објаснити лицима ван спорта која настоје да за уложени новац добију већа права и личну сатисфакцију управљања клубом. Наравно, интереси за такав приступ могу бити различити и што су дубљи, то је по спорт већа опасност.

Дакле, питање спољњег утицаја на клуб је јако сложено, а истовремено како бисмо објаснили оправданост норме 18 бис, неопходно је објаснити појам „федеративна права“. Поменути појам се односи на права која произилазе из целокупне релевантне спортске регулативе у тренутку када клуб региструје свог играча при националној фудбалској федерацији при којој се такмичи. Из тог разлога је појам и добио назив федеративна права⁵⁵⁹ - права клуба да региструје конкретног спортисту за одређено званично спортско такмичење тако да тај спортиста може да наступа за тим клуба који га је регистровао.⁵⁶⁰ Из наведене дефиниције произилази да је клуб у тренутку регистрације играча стекао права над играчем која произилазе из претходно закљученог уговора између клуба и играча, као и то да су испуњени сви остали неопходни услови који се траже како би национална фудбалска федерација регистровала играча. У том тренутку се успоставља чвршћи однос између клуба и играча из разлога што је целокупан однос „ојачан“ императивним прописима који произилазе, пре свега, из статута ФИФА-е и УЕФА-е,⁵⁶¹ статута националне фудбалске федерације и свих осталих прописа који регулишу фудбал, како на светском, регионалном, тако и на националном нивоу. У том контексту, ни клуб, ни играч се не могу посматрати као субјекти који су самостални у начину на који ће регулисати своје међусобне односе. Иза њих постоји читав низ пирамидално усклађених аката који настоје да заштите спорт и спортски интерес. Такав концепт апсолутно искључује уплитање треће стране у однос између клуба и играча, у начин пословања клуба, а нарочито у начин организације питања трансфера или наступања играча.

⁵⁵⁹ Назив федеративна права произилази због енглеског термина *sports federation/s*, који се назив користи за националне спортске организације. Литература и пракса спорта у Републици Србији није преузела назив спортска федерација, већ савез, из ког разлога бисмо могли поменути појам назвати и савезна права. Са друге стране, како је појам федеративна права опште прихваћен, у даљем тексту нећемо прилагођавати термин и користићемо назив федеративна права.

⁵⁶⁰ Rodrigo Ortega Sanchez, *Investment in Football: Economic Benefits Related to Federative Rights*, EBV, *Sports Law*, јули 2012, стр. 3.

⁵⁶¹ Односно ФИФА-е и релевантне континенталне фудбалске конфедерације.

Концепт који је успостављен чланом 18 бис, као и сам појам федеративних права, сугеришу да је економски интерес подређен интересу клуба и играча, односно спорта. Начин на који ће се економски интереси у клубу остварити не сме бити сметња и кочница спортском интересу.

VIII НАЦИОНАЛНА РЕГУЛАТИВА - УСКЛАЂИВАЊЕ СА ПРАВОМ ЕУ И РЕГУЛАТИВОМ МЕЂУНАРОДНИХ СПОРТСКИХ ОРГАНИЗАЦИЈА

Пирамидална организација је основа уједначености и хармонизације спорта у свету. Утемељен на Олимпијској повељи и идеји олимпизма, светски спорт кроз међународне спортске организације има императив успостављања јединствених правила којим ће се сви руководити. Временом је, због надлазеће потребе за заштитом људских права, али и принудних прописа и јавног поретка, држава успоставила своју јурисдикцију за поједина питања која су раније била у искључивој ингеренцији спортских организација. Највећи преседан у том погледу је био тренутак када је Европски суд правде успоставио своју надлежност за спорове који произилазе из спорта, а који се подводе под економску активност. Од тог тренутка можемо говорити о контролисаној аутономији спорта, која је тренутно једини гарант заштите и спречавања различитих интереса који настоје да деградирају спорт. Потпуна самосталност спортских организација је, историјски гледано, више утопија него реалност. Огроман новац који је ушао у спорт унео је поред свог темпа за зарадом и све негативности које унижавају основне људске вредности. У том смислу спорт је морао бити заштићен, али на начин који ће и даље значити самосталност у сваком погледу. Европска Унија је унела у спорт преко потребну контролу која обезбеђује строжије начине и критеријуме приликом успостављања правила. Са друге стране, то је довело и до сарадње спортских организација са телима Европске Уније надлежним за спорт, на који начин је успостављена реципрочна комуникација. Трећи партнер у овом односу је сама држава која кроз своје акте⁵⁶² настоји да регулише питања спорта на начин који ће бити у сагласности и са регулативом међународних спортских организација и, када коворимо о Европи, са правом Европске уније. Наравно целокупни сегмент спортске регулативе није императиван, већ поједини аспекти дозвољавају измене и прилагођавање националним потребама и потребама

⁵⁶² Нема свака земља закон о спорту. Регуллатива спорта је у појединим земљама регулисана кроз више различитих закона или кроз подзаконске акте.

заштите јавног поретка и националних императивних прописа. У том контексту, државе приликом рада на стварању националних прописа морају да познају и да узму у обзир и регулативу међународних спортских организација, прецеденте који су успостављени кроз судске и одлуке спортске арбитраже и, наравно, када се ради о европским државама, морају се уважавати и основна начела и постулати комунитарног права. Државе које су у већој мери развиле спортско право ће бити у предности у односу на државе које у том погледу заостају или које се уопште не баве питањем спортског права. Та предност се огледа у бољем сагледавању основних вредности, идеја и потреба које карактеришу спорт. На овај начин се брже долази до могућности за изналажењем правих решења прилагођавајући их потребама конкретне земље, а истовремено не одступајући од међународних правила. Државе које заостају у погледу развоја спортског права, морају да компензују свој недостатак кроз прикупљање решења других држава. Најчешће се том приликом игноришу национални моменти и потребе, због чега се не могу на најбољи начин усагласити прописи конкретним потребама земље у питању. У спорту се овакав компромис ублажава чињеницом да међународне спортске организације и комунитарно право, када говоримо о Европи, не остављају велики простор за одступање од већ успостављених начела и критеријума, нарочито када је у питању професионални спорт.

Република Србија је област спорта уредила посебним Законом о спорту⁵⁶³ који треба да буде основа за доношење подзаконских аката који ће област спорта, а пре свега аматерског, рекреативног и школског, унапредити и организовати тенденцију и потребу људи за бављењем спортом. Истовремено је потребно и уредити основна начела спорта у складу са међународним стандардима. Професионални спорт је, са друге стране, област која се не може мењати на начин који држави одговара, односно на начин на који држава сматра да би требало да буде уређен, осим ако се жели спречити повреда јавног поретка или нарушавање принудних прописа. Начин испољавања и заштита професионалног спорта су превасходно уређени регулативом међународних спортских организација и, када говоримо о европским земљама, контролисани правом Европске уније. Сагледавајући одредбе Закона о спорту

⁵⁶³ Сл. гласник РС, бр. 24/2011 и 99/2011.

Републике Србије које се директно односе на питања трансфера, нужно је указати на одређене контрадикторности у односу на међународне спортске стандарде, али и у односу на комунитарно право.

1. Закон о спорту

Закон о спорту Републике Србије дефинише професионалног спортисту као „спортисту коме је бављење спортском активношћу једино или основно занимање“.⁵⁶⁴ Овакав приступ дефинисању професионалног спортисте је сувише уопштен и није у потпуности тачан. Ако погледамо аматерског спортисту и начин на који један такав спортиста приступа бављењу спортом, можемо рећи да је и код већине аматерских спортиста бављење спортом једино или основно занимање. Нарочито је то био случај када су, на пример, Олимпијске игре биле окупљање и такмичење искључиво аматерских спортиста. Аматерски спортиста је, као што је већ објашњено раније у раду,⁵⁶⁵ данас у позицији да целокупно своје спортско ангажовање подреди једном спортском циљу, а да изворе прихода прибавља на друге начине који се не подводе под зараду. Закон о спорту, са друге стране, аматерског спортисту дефинише као „спортисту коме зарада није циљ бављења спортским активностима и тим активностима се не бави у виду занимања“.⁵⁶⁶ Посматрајући дефиниције аматерског и професионалног спортисте принуђени смо да самостално тумачимо разлику између спортисте аматера и спортисте професионалца и да кроз то тумачење дођемо до закључка да је разлика између ове две врсте спортиста искључиво зарада.⁵⁶⁷ Овакво недоречено рангирање спортиста које изоставља појам спортисте рекреативца, који би се, евентуално, могао подвести под законску дефиницију аматерског спортисте, није прихватљиво ни са становишта раздвајања аматерских и професионалних спортиста од стране међународних спортских

⁵⁶⁴ Закон о спорту, *op. cit.*, чл. 3 ст. 1 т. 8.

⁵⁶⁵ Види стр. 156-160.

⁵⁶⁶ Закон о спорту, *op. cit.*, чл. 3 ст. 1 т. 7.

⁵⁶⁷ На овом становишту су Јасер, МекКардли, Гоплеруд и Вестон (види више: Ray Yasser et al, *Sports Law: Cases and Materials*, Lexis Nexis, 2011, поглавље Introduction to Amateurism). Заправо, ови аутори сматрају да је круцијална разлика између аматерског од професионалног спортисте та што аматерски спортиста, заправо, плаћа да би играо, док професионални играч игра да би био плаћен. Ово сматрам погрешним. Међутим, и сами аутори увиђају да би потпуна дистинкција заснована искључиво на овом фактору, била превелика симплификација постојећег комплексног питања.

организација, ни са становишта комунитарног права. Аматерски спортиста се, по питању зараде коју стиче бавећи се спортом, и те како може подвести као еквивалент професионалном спортисти. Данашњи спортисти се не смеју класификовати ни сврставати у групе по основу зараде из разлога што је комерцијализацијом спорта начин остварења прихода за сваког спортисту постао ирелевантан у односу на циљ који је потребно остварити. Тај циљ је победа на такмичењу, постављање рекорда и сл. Питање остварења постављеног циља суштински не прави разлику да ли је то остварио аматерски спортиста или спортиста професионалац. Са друге стране, и сам Закон о спорту наводи да се „обавезе и одговорности спортиста такмичара аматера којима се обезбеђује новчана накнада за бављењем спортом...“⁵⁶⁸ могу регулисати и уговором. Уколико прихватимо становиште законодавца да зарада није мотив аматерском спортисти за бављењем спортом, намеће се питање зашто му се обезбеђује зарада? Ако таквом спортисти обезбеђујемо накнаду за бављење спортом, онда морамо претпоставити да и аматерском спортисти спорт може бити основно занимање. По овом питању можемо поставити различите хипотезе и чак прихватити могућност да аматерском спортисти зарада није разлог бављења спортом, међутим, зарада није и не сме бити тачка раздвајања између професионалног и аматерског спортисте, нити би закон требало да се бави настојањем да то дефинише. Закон о спорту у првом поглављу друге главе закона, које носи назив Физичка лица у систему спорта, наводи да „спортиста може да се бави спортским активностима аматерски или професионално“.⁵⁶⁹ Законска дефиниција спортских активности подразумева „све облике физичке и умне активности које, кроз неорганизовано или организовано учешће, имају за циљ да изразе или побољшају физичку спремност и духовно благостање, стварање друштвених односа или постизање резултата на такмичењима свих нивоа“.⁵⁷⁰ Закон о спорту својим дефиницијама указује да систем спорта у Републици Србији чине искључиво аматери и професионалци. Закон о спорту се не бави на адекватан начин ни рекреативним спортом, ни школским спортом⁵⁷¹, а ни

⁵⁶⁸ Ibid, чл. 9 ст. 1.

⁵⁶⁹ Ibid, чл. 8 ст 2.

⁵⁷⁰ Ibid, чл. 3 ст. 1 т. 1.

⁵⁷¹ Закон о спорту у шестом поглављу (чл. 143) које носи назив Школски спорт не даје конкретна објашњења, а истовремено предвиђа да ће ближе услове и правила прописати министар за образовање по прибављеном мишљењу Министарства (ст. 6 истог члана). Војни и полицијски спорт такође нису предмет Закона, док појам рекреативног спорта провејава Законом кроз могућност накнадног регулисања.

војним, нити полицијским спортом. Такође, када говоримо о аматерском спорту, не можемо рећи да је регулативом у потпуности обухваћен. У том смислу, Закон о спорту се више бави питањима о којима већ постоји међународна регулатива и која се не може суштински мењати, а са друге стране, Закон истовремено пропушта да уреди и унапреди систем спорта и створи услове који ће омогућити, не само бављење спортом у смислу „спорт за све“, већ који ће обезбедити основу за стварање врхунских спортиста и постизање врхунских резултата.

Када говоримо о професионалним спортистима, Закон о спорту накнадно настоји да кроз њихова права и обавезе прошири дефиницију коју је дао у својим уводним одредбама, па тако предвиђа да се „права, обавезе и одговорности професионалних спортиста уређују законом, спортским правилима надлежног националног гранског спортског савеза, колективним уговором, правилником о раду (кад није закључен колективни уговор код послодавца) и уговором о раду између спортисте и спортске организације“.⁵⁷² Закон о спорту већ на самом почетку уводи озбиљну забуну око питања дефиниције професионалног спортисте. Најпре се наводи да је то спортиста коме је бављење спортом једино или основно занимање, да би се после неколико чланова кроз дефинисање права и обавеза појавио и уговор са спортском организацијом као сегмент раздвајања од аматерског спортисте. Како би се указало на важност писменог уговора између спортисте и спортске организације, нужно је истаћи да готово сви правилници спортских организација инсистирају на писаној форми. Поред тога и Европски суд правде је од случаја Босман па надаље указао на потребу за постојањем писменог уговора који је основа свих права и обавеза између клуба и играча. Инсистирање на писменом уговору се показало као једини инструмент који може спортисти гарантовати заштиту од различитих претензија клуба, али истовремено се и клубу даје одређена сигурност, нарочито по питању трајања уговорног односа. Писани уговор је управо та спортска специфичност која раздваја спорт и редовно радно право. Такође, као својеврсни гарант поштовања уговорних обавеза готово сви правилници прописују као основни норматив да се закључени уговор не може једнострано раскинути за време његовог трајања. Наравно, увек се прописују и таксативно набрајају разлози када је то могуће

⁵⁷² Ibid, чл. 9 ст.2.

учинити, али основа „спортске“ сигурности је очување уговора. У супротном би се и спортисти и клубови могли сусрести са свим негативним последицама нагло раскинутог уговора. Још једном је битно нагласити да је то спортска специфичност којом се обезбеђује конкурентност и квалитет такмичења. Замислимо само ситуацију да се у спорту уговори раскидају на начин који се то чини ван спорта и да спортисти током сезоне прелазе у друге клубове тражећи боље услове или већу плату. Без уговора између професионалног спортисте и спортске организације остала би празнина по питању права и обавеза који се не могу нити смеју аналогно тумачити и услед чега би сасвим сигурно дошло до спора.

Закон о спорту, дакле, тек накнадно предвиђа суштински важан део односа између професионалног спортисте и спортске организације, односно писмени уговор. Међутим, парадокс који Закон о спорту прави дешава се већ у наредном члану у коме се каже да „спортисти који нема пуноважно закључен уговор са спортском организацијом не може спортским правилима бити ускраћено право закључења уговора о раду са другом спортском организацијом, односно прелазак у другу спортску организацију и наступање за њу на спортским такмичењима у својству спортисте, уз обавезу плаћања накнаде спортској организацији из које одлази, од стране спортске организације у коју прелази.“⁵⁷³ Закон о спорту, дакле, допушта и случај да уговор са спортском организацијом не буде закључен и потом, вероватно у настојању заштите спортисте, успоставља право за спортисту да промени клуб по свом нахођењу и у тренутку по избору. Да ли је то својеврсна казна за клуб што није закључио уговор са играчем? Морамо приметити да се на тај начин спортиста не може заштитити, већ управо супротно, може се посумњати у чисте и спортске намере и једне и друге стране, а што може резултирати санкционисањем и клуба и играча.

Сагледавајући поменути члан и упоређујући га са међународним правилима која, између осталог, регулишу и питање односа између професионалног спортисте и спортске организације, а која су при томе полазна тачка за целокупну регулативу конкретног спорта на националном нивоу, видећемо да се не допушта да професионални играч и клуб буду у било каквом односу без писменог уговора. Уколико узмемо у обзир фудбалски спорт, као најкомерцијалнији део спорта који

⁵⁷³ Ibid, чл. 10 ст.3.

дефинише и креира спортска правила по појединим питањима за све остале спортове, уочићемо да је писани споразум основа за регистрацију професионалног играча при националном фудбалском савезу. ФИФА правилник о статусу и трансферу играча у члану 8 предвиђа да „пријава за регистрацију професионалног играча мора бити достављена заједно са копијом уговора са играчем“.⁵⁷⁴ Закон о спорту изгледа да није узео у обзир да су национални спортски савези чланови међународних спортских организација и да морају поштовати императивне одредбе њихових прописа које су успостављене ради заштите интереса и спортиста и клубова, али и самог спорта у питању. Оглушавањем о такве одредбе, чланови међународних спортских организација могу бити санкционисани и искључивањем из чланства у одређеном случају и под одређеним околностима. Предвиђајући другачији приступ конкретном питању, Закон о спорту уноси забуну у однос између професионалног спортисте и спортске организације. Поменути ФИФА Правилник о статусу и трансферу играча предвиђа да играч који наступа на званичним утакмицама за одређени клуб, а који при томе није регистрован при националном фудбалском савезу, наступа нелегитимно и суочава се са могућношћу да према њему буду успостављене санкције. Наравно, и клуб који је пустио играча да наступа без уговора и без регистрације при националном савезу суочава се са могућношћу кажњавања.⁵⁷⁵ На овај начин ФИФА настоји успоставити сигурност у фудбалу и истовремено заштитити све заинтересоване стране кроз успостаљање одређених обавеза. Из тог разлога, не може Закон о спорту да допушта могућност незакључивања уговора између професионалног спортисте и спортске организације поистовећивањем са могућностима које произилазе из Закона о раду. Тиме се губи смисао односа који настају у спорту и који су се разрађивали и усавршавали више од једног века и који су установили разлог и оправдање за једну такву норму.

Закон о спорту, поред допуштања ситуације да између професионалног спортисте и спортске организације не дође до закључења уговора, у члану 10 став 3, креира још једну нелогичност и обавезује спортску организацију у коју играч прелази да плати накнаду спортској организацији из које играч одлази. Таква одредба је потпуно у супротности са не само са прописима ФИФА-е, већ и са пресудама

⁵⁷⁴ Regulations for the Status and Transfer of Players, FIFA, 2010, op. cit, чл. 8.

⁵⁷⁵ Закон о спорту, op. cit, чл. 11.

Европског суда правде. Још од случаја Босман, непостојање уговора између професионалног играча и клуба не може да буде основ за успостављање било какве накнаде између клуба из ког играч одлази и клуба у који играч прелази. Правни основ за трансферну накнаду је управо уговор између клуба и играча из разлога што нови клуб практично откупљује играча пре истека уговора и због тога је у обавези да исплати трансферну накнаду, под условом да су испуњене и друге околности о којима је већ писано. Закон о спорту ствара правну претпоставку да уговор који није закључен постоји и чак награђује клуб који играча није пријавио и који је избегао да плаћа и остале обавезе које из тог основа произилазе, правом на накнаду. Нужно је истаћи да Закон о спорту користи израз накнада, а не трансферна накнада, па је још мање јасно о каквој је накнади реч.

Закон о спорту у наредном члану прави потпуни парадокс и наводи да се „уговор између спортисте и спортске организације закључује у писменој форми и региструје код надлежног националног гранског спортског савеза, а у противном је ништав“.⁵⁷⁶ Невероватно је колико Закон у само неколико чланова прави потпуну забуну која се са сваким наредним чланом продубљује. У цитираном члану, Закон не само да инсистира на писменом уговору, већ предвиђа да ће у супротном бити ништав. Овакав концепт потпуно онемогућава правну сигурност и заиста намеће питање да ли је писмени уговор потребан или није. Ако Закон у једном члану допушта ситуацију у којој уговор није закључен, а већ у другом предвиђа да је без испуњења писмене форме уговор ништав, поставља се питање по ком основу било која страна из уговорног односа у којем уговор није закључен у писменој форми црпи неко право, а поготово по ком основу се успоставља право клуба из ког играч одлази да захтева исплату накнаде од клуба у који играч прелази. Са друге стране, поставља се и питање шта клуб из кога играч одлази може да уради уколико клуб у који играч прелази не жели да плати било какву накнаду. Да ли може Закон о спорту Републике Србије да обавезе клуб из било које друге земље да плати трансферну накнаду за играча који нема уговор са клубом из кога одлази, када то не предвиђа ниједан спортски пропис успостављен од стране ФИФА-е и УЕФА-е, а посебно што

⁵⁷⁶ Ibid, чл. 11 ст. 1.

је то питање решено пре скоро две деценије у случају Босман на нивоу Европске уније, а од стране Европског суда правде.

Закон о спорту је, са једне стране, предвидео новчану казну у износу од 30.000,00 динара до 500.000,00 динара за спортску организацију или друго правно лице које не региструје уговор са спортистом код надлежног гранског спортског савеза, сврставајући то дело као прекршај,⁵⁷⁷ али је са друге стране, потпуно нејасно како је Закон о спорту предвидео одређену радњу као прекршај, а истовремено омогућио клубу који је тај прекршај и начинило, право на накнаду.

Такође, уколико је уговор ништав због недостатка форме, поставља се питање по ком основу у таквој ситуацији професионални играч и спортска организација испуњавају своја права и обавезе. У случају ништавости уговора, а што је извесно уколико клуб не закључи са спортистом писани уговор и не достави га надлежном спортском савезу, свака страна може једноставно престати да испуњава своје обавезе, обзиром да уговор практично не постоји. Поред тога, сходно Закону о облигационим односима оштећена страна може тражити од стране која је одговорна за ништавост уговора, накнаду штете због тога, а под условом да није знала или према околностима није морала знати за постојање узрока ништавости.⁵⁷⁸

Закон о спорту, на овај начин, директно уводи стране у спор, а што је последица неразумевања начина на који функционише професионални спорт и недостатка слуха за питање спортске специфичности. Са друге стране, законодавац је требало више да се посвети питању стварања система спорта и да дефинише начин на који држава може помоћи у развоју спорта и да успостави контролу у том контексту, а не да мења норме професионалног спорта које су већ успостављене регулативом међународних спортских организација и контролисане од стране надлежних органа Европске уније.

Закон о спорту у поменутом члану 11 ст.1, такође, не прави разлику између закључења уговора између спортске организације и професионалног спортисте и спортисте аматера, већ их подводи под заједнички термин спортиста. Можемо констатовати да Закон о спорту, заправо, инсистира на закључењу уговора са

⁵⁷⁷ Ibid, чл. 184 ст. 1 т. 2.

⁵⁷⁸ Закон о облигационим односима Републике Србије, "Сл.лист СФРЈ", бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89 и "Сл. лист СРЈ", бр. 31/93, чл. 108.

спортистом, без обзира да ли је он професионалац или аматер, али да уколико тај уговор није закључен, то не може бити сметња да спортиста напусти спортску организацију. Као што је већ речено, таква формулација и приступ је потпуно у супротности са правном логиком, а поготово уколико се узме у обзир да у спорту то питање још више добија на значају услед спортске специфичности, који појам је срж регулативе спорта и основа доношења одлука у случају спора. Постављајући регулативу на овакав начин, законодавац је практично онемогућио судове да у случају спора донесу адекватну одлуку, из разлога што неће увидети потребу за поимањем спортске специфичности приликом одлучивања. Свака одлука у спорту ствара велике последице и погађа учеснике на начин који се увелико разликује од пресуђивања у редовним стварима и због тога мора бити сагледана у ширем контексту, а нарочито је важно препознати на који начин ће се таква одлука испољити у конкретном спорту, и у спорту уопште. Слично је и код домаћих спортских арбитража које, због неадекватне законске перцепције спорта, не могу да усагласе спортску регулативу са домаћим Законом о спорту.

Закон о спорту више конципира тематику спорта на начин који се поистовећује са редовним правом и то чини у тој мери да практично преузима одредбе из других закона и пребацује их у Закон о спорту, а истовремено не води рачуна о већ успостављеној регулативи професионалног спорта на међународном нивоу. Закон о спорту предвиђа да „професионални спортиста заснива радни однос са спортском организацијом закључењем уговора о раду, на одређено време, најдуже до пет година“.⁵⁷⁹ Закон о спорту не узима у обзир да се већ дуги низ година на међународном нивоу води велика борба за заштиту малолетних спортиста од експлоатације и да се по том питању успостављају озбиљна ограничења у смислу ангажовања и рада са малолетним спортистима, као и период времена на који је могуће закључити уговор са тим лицима. ФИФА Правилник о статусу и трансферу играча у члану 18 који носи назив Специјалне одредбе везане за уговоре између професионалаца и клубова, изричито забрањује закључење уговора са лицем млађим од 18 година на период дужи од три године.⁵⁸⁰ Поменути Правилник предвиђа да свака таква одредба која упућује на дужи период неће бити препозната. Закон о

⁵⁷⁹ Закон о спорту, *op. cit.*, чл. 12 ст. 1.

⁵⁸⁰ Regulations for the Status and Transfer of Players, FIFA, 2010, *op. cit.*, чл. 18 ст. 2.

спорту директно упућује на дужи период и у директном је сукобу са међународном регулативом организације надлежне за светски фудбал. Тумачећи Закон о спорту можемо тврдити да исти дозвољава да се са малолетником закључи уговор на период до пет година и поред чињенице да је то међународном регулативом забрањено. Упоредјујући снагу поменутих аката, можемо рећи да на домаћем тлу Закон о спорту има већу снагу и да у том контексту спортска организација може да закључи уговор са малолетником на период до пет година, односно на период дужим од три године. Међутим, у погледу хармонизације прописа и борбе за заштиту малолетних спортиста од експлоатације, поменута одредба Закона о спорту је чист пример непрепознавања важности међународних прописа и регулативе. ФИФА као спортска фудбалска организација која регулише фудбал на међународном нивоу може да примени санкције над нашим фудбалским савезом, па чак и да исту искључи из чланства због непоштовања прописа. Другим речима, Закон о спорту приморава Фудбалски савез Србије да своје акте уподоби са ФИФА регулативом, а на начин који је у супротности са националним Законом о спорту. Опција поштовања ФИФА регулативе или Закона о спорту је у фудбалском свету незамислива, обзиром да је то питање чланства у ФИФА организацији. Ипак, у случају спора пред надлежним судом, судови нису у обавези да сагледавају регулативу и прописе ФИФА организације и у обавези су да примењују националне прописе. Ту настаје проблем који је последица чистог неразумевања за питање спортске специфичности и који захтева усаглашавање и измену Закона о спорту Републике Србије.

2. Правилник о регистрацији, статусу и трансферу играча Фудбалског савеза Србије

Регулатива трансфера професионалних спортиста даље се разрађује кроз регулативу националних спортских савеза надлежних за конкретне спортове.

Руководећи се законском регулативом, али и регулативом међународних спортских организација чији су чланови, национални спортски савези су уредили питање трансфера спортиста кроз своје документе, покушавајући да задовоље

критеријуме не само на међународном плану, већ и уз поштовање Закона о спорту Републике Србије и императивних прописа осталог позитивног законодавства.

Различити спортови на различит начин приступају овом питању, а све у зависности од препознатљивости и комерцијалне снаге конкретног спорта. То значи да у спортовима у којима је јако изражен комерцијални моменат, попут фудбала, питање трансфера је готово детаљно уређено због потребе да се спрече злоупотребе које имају тенденцију да се не крећу у истом интересу са спортом. Што је комерцијални ефекат мањи, негативни интерес се не испољава у толикој мери. То не значи да питање трансферне регулативе не треба да буде решено у сваком колективном спорту, већ управо супротно, сваки спорт захтева да буде регулисан на начин којим ће се обезбедити хармонизован начин поступања у одређеним ситуацијама, али комерцијализација и уплитање различитих ванспортских интереса, захтева додатни приступ и регулативу.

Уколико узмемо у обзир регулативу националног фудбала, видећемо да је питање статуса и трансфера регулисано Правилником о регистрацији, статусу и трансферу играча⁵⁸¹. Правилник је као документ, донет по узору на ФИФА Правилник о статусу и трансферу играча и прилагођен је националним потребама. Суштински гледано, национални Правилник је потпуна копија ФИФА Правилника, уз напомену да принципијелно посматрано, другачије не би ни могло да буде, нарочито када се ради о императивним одредбама на којима ФИФА инсистира да буду истоветне.

Национални Правилник је предметне одредбе регулисао сопственим обележавањем чланова и није подржао нумерацију на начин на који то чини и ФИФА Правилник. Са друге стране, ФИФА не тражи да национални савези буквално препишу и преведу правилнике те организације, али, концептуално гледано, није се водило рачуна о поставци чланова и одредаба, што последично води конфузији приликом читања. Пример за то налазимо у члану 11 Правилника⁵⁸² у коме се наводи потребна документација за играча који се региструје у другом клубу. Правилник од

⁵⁸¹ Правилник је донет на седници Одбора за хитна питања Фудбалског савеза Србије 16. јуна 2011. године.

⁵⁸² Види: Правилник о регистрацији, статусу и трансферу играча Фудбалског савеза Србије, ФСС, 2011, чл. 11, ст. II, т. 6 и 7, <http://www.fss.rs/index.php?id=2213>

потребне документације, између осталог, захтева да се надлежном органу достави и „доказ о престанку важности уговора, уколико је играч имао закључен уговор са клубом из кога одлази“, односно уколико уговор није истекао, играч треба да достави „примерак уговора и анекс уговора уколико су закључени“. Оваквом формулацијом се долази до закључка да играч и не мора да има закључен уговор са клубом. Правилник не упућује на статус играча о коме се ради, односно да ли је у питању професионалац или аматер. Са друге стране, у члану 12 став 5 Правилника експлицитно је предвиђено да се „пријава за регистрацију професионалног играча мора поднети заједно са уговором играча“.⁵⁸³

Правилник је недвосмислен по питању потребе за постојањем уговора са професионалним играчем и то је потпуно у складу са ФИФА Правилником, међутим, док ФИФА Правилник то питање регулише у члану 2, национални Правилник га регулише у члану 12 и то иза одредаба у којима наводи могућност да уговор са играчем фактички и не буде закључен. Ово и није круцијална замерка на национални Правилник, али је потребно указати на потребу да се изврши пренумерација чланова и јаснија подела одредаба. Разлог за то налазимо у члану 11, у коме су већ таксативно набројана документа која је потребно доставити надлежном савезу приликом регистрације играча, а у том члану уговор са играчем је заправо опција, обзиром да је прописано да уговор и не мора да буде закључен. Уколико би се у конкретном члану навело да са професионалним играчем уговор није опција већ потреба, било би недвосмислено и немогуће да се начини било какав пропуст.

У међународном фудбалу долази до ситуација да клуб не пријави професионалног играча или не закључи уговор са истим. На тај начин клубови избегавају да испуне обавезе које прате један професионални уговор, а истовремено спречавају играча да напусти клуб уколико то жели под изговором да је регистрован при националном савезу. Дисциплинска комисија УЕФА-е је такве случајеве решавала на начин који се чини да је једино правилан и могућ. Обзиром да уговор није закључен, односно да је закључен усмени уговор, клуб не може по том основу да задржи играча услед чињенице да ФИФА Правилник о статусу и трансферу играча инсистира на писменом уговору и из тог разлога свако друго понашање се не може и

⁵⁸³ Ibid, чл. 12 ст. 5.

не сме прихватити. У нашем националном фудбалу, регистрациони савез инсистира на писменом уговору уколико је играч професионалац, међутим, оно што се не може спречити је да клуб прикрије да се ради о професионалном играчу и да га пријави као аматера, на пример. Савез није у могућности, нити у обавези, да такву информацију, која се уписује у обрасцу за регистрацију играча, проверава и одговорност за такав поступак је искључиво на клубу. Битно је нагласити да клуб који је поступио на такав начин и који је из неког свог интереса приказао нетачан статус играча приликом регистрације, не може ни по ком основу да задржи тог играча уколико исти жели да напусти клуб.

У том смислу, могућност за кршењем одредаба Правилника постоје, а на Савезу је да изврши едукацију клубова и упозори их на последице таквог понашања, као и да их упуту на обавезу за поштовањем одредаба које штите играче од експлоатације.

Поред могућности да клубови лажно пријављују своје играче приликом регистрације, клубови су злоупотребљавали и стипендијске уговоре са играчима и на тај начин настојали да професионалног играча региструју као стипендисту и на тај начин избегну своје обавезе које би имали у случају регистрације професионалног играча. Фудбалски савез Србије је у настојању да спречи такве злоупотребе унео у свој Правилник о регистрацији, статусу и трансферу играча одредбу да „у смислу одредби ФИФА Правилника о статусу и трансферу играча и овог Правилника, играч који са клубом има закључен стипендијски уговор о игрању, има статус професионалног играча“.⁵⁸⁴ Оваква одредба произилази из међународне праксе и врло је похвално што национални Савез показује вољу и намеру да иде у корак са одлукама надлежних органа који настоје да хармонизују прописе који дефинишу фудбалски спорт. Међутим, ФИФА Правилник о статусу и трансферу играча се не бави питањем стипендирања играча и њиховог статуса, као што се у цитираном члану националног Правилника тврди. Такав став произилази из праксе и тумачења одредаба ФИФА Правилника које се односе на питање раздвајања играча професионалца од играча аматера, али не у мери и на начин на који то национални Правилник чини. Питање третирања стипендијског уговора са играчем је комплексно

⁵⁸⁴ Ibid, чл. 53 ст. 3.

из разлога што стипендијски уговор не мора да прикрива играча који се плаћа за своје играње у клубу и који је, заправо, професионалац.

ФИФА Правилник о статусу и трансферу из 2001. године прописује да „играч који није никада примио било какву накнаду која превазилази стварне трошкове који настају по основу играчевог учешћа у активности повезаној са фудбалом, сматраће се аматерским играчем. Трошкови пута и хотелски трошкови који настају по основу учешћа на утакмици, као и трошкови играчеве опреме, осигурања и тренинга, могу бити надокнађени играчу без угрожавања његовог статуса аматерског играча. Сваки играч који је било када примио накнаду која превазилази трошкове описане у ставу 2 овога члана, а у вези са учешћем у активностима повезаним са фудбалом, сматраће се за не-аматера, осим уколико не поврати статус аматера у складу са чланом 26 став 1 овог Правилника“.⁵⁸⁵ У каснијим верзијама ФИФА Правилника о статусу и трансферу играча, укључујући и тренутно важећу верзију из 2010. године, формулација је благо измењена уз задржавање суштине по питању статуса професионалног играча. „Професионални играч је играч који има закључен писмени уговор са клубом и који је за своје бављење фудбалом плаћен више од трошкова који се по том питању појављују. Сви остали играчи ће се сматрати аматерима.“⁵⁸⁶

Принципијелно гледано, професионални играч мора, поред уговора са клубом, да испуни још један услов како би се сматрао професионалним играчем. Тај други услов се односи на зараду која му се исплаћује и која мора бити виша од трошкова који се појављују у вези са његовим бављењем фудбалом. Можда је Правилник из 2001. године био прецизнији у том покушају раздвајања професионалног и аматерског играча, али је у међувремену и пракса, настала од стране спортских органа надлежних за решавање спорова, дала своје тумачење поменутог члана и створила преседан који не дозвољава самовољно обликовање цитираног члана и излажење из његове суштине.

Због свега наведеног уговори о стипендирању фудбалера заиста могу бити фиктивни уговори о професионалном ангажману играча уколико га клуб исплаћује

⁵⁸⁵ Regulations for the Status and Transfer of Players, FIFA, 2001, op. cit, чл. 2, ст. 1, 2 и 3. Интересантан је податак да поменути Правилник из 2001. године не користи термин професионални играч, већ не-аматер. Ово је промењено већ у следећем Правилнику из 2005. године, када је уместо термина не-аматер почео да се користи термин професионални играч.

⁵⁸⁶ Regulations for the Status and Transfer of Players, FIFA, 2010, op. cit, чл. 2 ст. 2.

више од редовних трошкова који се појављују редовним бављењем фудбалом, односно уколико играч кроз стипендијски уговор добија својеврсну новчану компензацију, која представља накнаду за играње. Међутим, са друге стране, поједини клубови заиста стипендирају играче, на начин који и подразумева такав уговор и из тог разлога ти играчи нису и не могу бити третирани као професионалци. Национални Савез је у члану 53 Правилника, подвео све стипендисте клубова под професионалне играче и на тај начин умањио ризик од прикривања професионалног ангажмана играча. Савез је вероватно настојао да кроз такву формулацију спречи клубове да посегну за том могућношћу и избегну обавезе које их терете када је у питању професионални играч. Поставља се питање, како онда третирати играче који нису прикривени професионалци и који заиста имају стипендијски уговор са клубом и ништа мимо тога. Такви играчи нису и барем у том тренутку не желе да буду професионалци, а национални Правилник их третира на тај начин. У таквој ситуацији, уколико би дошло до спора пред међународним спортским органима или пред спортским Арбитражним судом у Лозани, резултат спора би се сводио на утврђивање да ли накнада спортисти превазилази редовне трошкове играча за бављење фудбалом. Такав концепт би морао бити прихваћен и у националном фудбалу и Правилник о регистрацији, статусу и трансферу играча би то морао променити и прилагодити међународном стандарду.

IX ПРАВНА РЕШЕЊА ТРАНСФЕРА ПРОФЕСИОНАЛНИХ СПОРТИСТА У ДРУГИМ СПОРТОВИМА СА ОСВРТОМ НА НАЦИОНАЛНУ РЕГУЛАТИВУ

Регулатива трансфера професионалних спортиста у спортовима ван фудбала је у великој мери прилагођена решењима која су најпре настала у фудбалском спорту. То је, са једне стране, и нормално, обзиром да је фудбалски спорт први започео реализацију своје потребе за сарадњом са судском влашћу на нивоу државе, у смислу да спорови који настану у спорту могу бити изнешени пред суд. Можемо слободно рећи да је фудбалски спорт први пробио баријеру која је одвајала спорт од интереса државног ангажовања у том погледу. Један од разлога за то је и популарност овог спорта, који је, без обзира на начин утврђивања листе најпопуларнијег спорта, увек на првом месту.⁵⁸⁷ Таква популарност у сваком погледу је привукла спонзоре који су у фудбал унели сасвим друге принципе од оних који карактеришу спорт, тако да се и потреба за проширивањем јурисдикције државе на спорове који настају у спорту наметала нужном. Временом је ту потребу употпунио Европски суд правде који је био кључни чинилац обавезе усаглашавања спортских прописа са правом Европске уније, барем када се ради о европском спорту. Са друге стране, европски спорт, усаглашен са правом Европске уније, одразио се и на светски спорт, што је довело до глобалног хармонизовања спортских прописа. Када говоримо о фудбалском спорту, можемо констатовати да је смер у коме се креће данашње спортско законодавство, и уопште спортска регулатива, у највећој мери проистекао из ове гране спорта. Из тог разлога је регулатива фудбалског спорта данас најпотпунија и најдеталнија, што последично намеће да и други спортови крену већ утабаном стазом фудбалског спорта. То свакако доприноси да и у другим спортовима наилазимо на решења која

⁵⁸⁷ На листама које се односе на спорт о коме се највише прича, који се највише гледа, који се највише тренира, и слично, фудбалски спорт је увек на првом месту. Види више на: <http://www.topendsports.com/world/lists/popular-sport/index.htm>

су створена у фудбалу и која су потврдила свој смисао као најкомплекснији пример усаглашавања спортске специфичности са редовним правом.

Регулатива трансфера, и уопште статуса играча у другим спортовима поред фудбала, има своје специфичности и карактеристике, али се у највећој мери ослања на регулативу која произилази из фудбала. Разлог за то не произилази из чињенице најдетаљнијег приступа проблемима статуса и трансфера играча, већ због потребе за поштовањем прецедената Европског суда правде који је кроз своје пресуде наметнуо обавезу поштовања основних начела комунитарног права, а што је утицало да међународне спортске организације прихвате та тумачења и прошире примену на глобалном нивоу. Такав приступ је карактеристичан за спортове који своју доминацију имају управо у Европи, а што последично намеће потребу за усаглашавањем и поштовањем успостављених правила. Такође, и Арбитражни спортски суд у Лозани ствара јединствену праксу кроз своје пресуде и на тај начин у великој мери доприноси хармонизацији спортских прописа.

1. Рукомет

Међународна рукометна федерација (International Handball Federation) кроз Кодекс подобности играча (Player Eligibility Code)⁵⁸⁸ дефинише принципе који успостављају услове неопходне да би играч био квалификован за наступање у овом спорту. Основни принцип који је успостављен овим Кодексом се односи на забрану свим рукометним савезима који су чланови Међународне рукометне федерације да не смеју успоставити националне прописе који би били у супротности са поменутиим Кодексом.⁵⁸⁹ На тај начин се уједначава и ствара јединствени систем правила којим се хармонизује начин понашања и поступања међу чланицама међународног савеза за конкретни спорт, а у овом случају за рукомет.

Када говоримо о професионалним рукометашима, Кодекс дефинише професионалног играча као играча који има писани уговор са клубом и који је плаћен

⁵⁸⁸ Кодекс подобности играча, који је тренутно важећи, усвојен је 01. јула 2011. године.

⁵⁸⁹ Player Eligibility Code, IHF, 2011, чл. 1 ст. 2,

http://cms.eurohandball.com/PortalData/1/Resources/1_ehf_main/11_downloadsregulations_forms/1_regulations/5_transfer/03_-_player_eligibility.pdf

више за своје рукометне активности у односу на трошкове који се ефективно појављују.⁵⁹⁰ У складу са обавезом закључења писаног уговора, Кодекс намеће обавезу поштовања успостављене одредбе и наглашава да евентуални усмени споразуми који би били допуштени локалним радним правом не би били у сагласности са одредбама Кодекса.⁵⁹¹ Можемо констатовати да је Кодекс Међународне рукометне федерације искључив по питању обавезе закључења писменог уговора са професионалним играчем и да не дозвољава другачију могућност чак и када је национални закони допуштају. То истовремено значи и да регулатива националних рукометних савеза не сме бити другачија по овом питању. Када погледамо регулативу коју је успоставио Рукометни савез Србије,⁵⁹² можемо увидети прилично нејасан став по овом питању.

Регистрациони правилник Рукометног савеза Србије на местима где је било потребно јасно нагласити постојање обавезе закључивања писмених уговора са професионалним играчима, прописао је потпуно нејасну формулацију из које није јасно да ли је писмени уговор потребан или није. Шта више, можемо констатовати да писмени уговор није нужан из разлога што се у појединим члановима који се односе на достављање потребне документације за регистрацију наводи да је потребно доставити и уговор уколико је исти закључен.⁵⁹³ Даље, када сагледамо одредбе поменутог Правилника, можемо закључити да је финансијски моменат важнији од регулативе на којој инсистира Међународна рукометна федерација, обзиром да се у члану 14 наводи да се регистрација неће извршити уколико се, уз документацију, не достави и доказ о уплати таксе за регистрацију. Поменути члан 14 је био идеалан за утврђивање обавезе достављања писменог уговора за професионалне играче.

У наредним члановима долази до потпуне забуне да ли је писани уговор са професионалним играчем потребан или не. У члану 20 став 1 тачка 1 се наводи да је играч слободан уколико нема закључен уговор са клубом, док се у члану 42 став 2 наводи да играч и клуб могу да закључе уговор о стипендирању малолетног

⁵⁹⁰ Ibid, чл. 2.1 ст. 1.

⁵⁹¹ Ibid, чл. 2.2 ст. 1 т. а.

⁵⁹² Важећи Регистрациони правилник Рукометног савеза Србије, РСС, 2013, усвојен 15. 10. 2013. године,

http://rss.org.rs/files/157/Registracioni_pravilnik_15.10.2013.pdf

⁵⁹³ Ibid, чл. 13, ст. 1.2.1. т. 4, ст. 1.2.2. т. 3, 4, ст. 1.2.5. т. 4, 1.2.6. т. 5, 1.2.7. т. 6.

спортисте, уговор о бављењу спортом и уговор о раду. У члану 43 се наводи да се сви уговори из члана 42 закључују у писаној форми, да би у члану 44 било предвиђено да ће уговори који су закључени супротно одредбама из Правилника бити ништави.⁵⁹⁴ Кроз цитиране одредбе правилника Рукометног савеза Србије наилазимо на праву конфузију и директно супротстављање и кршење одредаба Кодекса Међународне рукометне федерације. Правилник Рукометног савеза Србије изричито наглашава да играч и клуб могу да закључе уговор, али то истовремено значи да и не морају уколико не желе, што недвосмислено произилази из свих цитираних одредби. Са друге стране, наводи се да је играч слободан уколико није закључио уговор са клубом што је контрадикторно само себи. Клуб и играч не морају да закључе уговор, али уколико га нису закључили такав играч ће се сматрати слободним играчем. У члану 50 Правилника, који се односи на уговоре о раду професионалних играча, наводи се да професионални играч закључењем уговора о раду заснива радни однос са клубом и то на одређено време, а најдуже 5 година.⁵⁹⁵ Из цитиране одредбе се не види обавеза професионалних играча да морају закључити уговор са клубом у писаној форми, што нас упућује на тумачење Правилника и сагледавање осталих одредаба из којих је јасно да таква одредба не постоји и да клубови и професионални играчи не морају закључити уговор у писменој форми.

Суштински гледано, можемо рећи да је Правилник Рукометног савеза Србије, по питању закључења писменог уговора са професионалним спортистом потпуно у супротности са Кодексом о подобности играча. Међународне рукометне федерације. Овакав недостатак делимично ублажавају одредбе Закона о спорту Републике Србије које на свој начин предвиђају обавезу закључења писаног уговора са професионалним спортистом о чему је већ било речи у претходном поглављу.

Регулатива трансфера професионалних спортиста у рукомету успостављена је Правилником за трансфер између федерација (Regulationas for transfer between federations).⁵⁹⁶ Приступ и начин формулације појединих чланова је готово идентичан фудбалском спорту, што је само још један показатељ колики утицај и ауторитет у

⁵⁹⁴ Ibid, чл. 20 ст. 1 т. 1, чл. 42 ст. 2, чл. 43 и чл. 44.

⁵⁹⁵ Ibid, чл. 50.

⁵⁹⁶ Regulationas for transfer between federations, IHF, 2014, http://www.ihf.info/files/Uploads/NewsAttachments/0_Regulations%20for%20Transfer%20Between%20Federations_GB.pdf

свету спорта има фудбал. Такође, уколико узмемо у обзир назив Правилника, можемо закључити да је регулатива трансфера играча у оквиру националних савеза, препуштена конкретном савезу, али уз обавезу поштовања основних начела и принципа који су успостављени кроз целокупну регулативу Међународне рукометне федерације.

Када говоримо о трансферу између различитих федерација, питање пуноважности таквог чина се налази у издавању међународног трансферног сертификата. То је формални документ који потврђује Међународна рукометна федерација у случају трансфера играча из рукометног савеза са једног континента у рукометни савез на другом континенту. У случају да се трансфер играча обавља између националних савеза који територијално припадају истом континенту, међународни трансферни сертификат потврђује, поред Међународне рукометне федерације, и конкретна континентална рукометна конфедерација.⁵⁹⁷ Право да тражи издавање међународног трансферног сертификата је резервисано за националну федерацију у чији клуб играч треба да пређе. Национална федерација из које играч одлази је у обавези да изда међународни трансферни сертификат без успостављања било каквих услова у року од 15 дана од дана подношења захтева. О сваком међународном трансферу се обавештава и Међународна рукометна федерација и конкретна континентална рукометна конфедерација, што доприноси бољој евиденцији и смањује могућност злоупотреба. Да би трансфер био валидан, Међународна рукометна федерација мора да потврди процедуру и саобразност одредбама Правилника за трансфер између федерација.⁵⁹⁸

Потребно је нагласити да национална рукометна федерација није у обавези да увек изда тражени сертификат и да је Правилник у чл. 4 успоставио ограничења за ситуације када се захтев може одбити. Ти случајеви су следећи: „Уколико играч који жели да напусти националну федерацију, није испунио своје уговорне обавезе које је имао према свом тренутном/претходном клубу; уколико између клуба националне федерације из кога играч одлази и клуба друге федерације са којим играч намерава да закључи или је већ закључио уговор, постоје материјални разлози везани за трансфер.“ Правилник уводи појам материјалних разлога који могу спречити

⁵⁹⁷ Ibid, чл. 2 ст. 1 т. 2.

⁵⁹⁸ Ibid, чл. 2 ст. 3, т. 3 и 5, и ст. 4.

реализацију трансфера играча. Ти разлози се огледају у следећем: „Неслагање у вези са износом трансферне накнаде коју нови клуб треба да плати клубу из кога играч одлази; постојећа и потврђена суспензија или дисциплински поступак који је у току. Уколико је издавање међународног трансферног сертификата одбијено у року од 15 дана од дана подношења захтева, потребно је доставити федерацији у коју играч одлази и Међународној рукометној федерацији и конкретној континенталној конфедерацији, писану изјаву са наведеним материјалним разлозима за одбијање издавања сертификата. У случају одбијања издавања сертификата, одељење за трансфер Међународне рукометне федерације је у обавези да донесе одлуку у року од 7 дана од дана одбијања.“⁵⁹⁹

Цитирана норма се може учинити нелогичном у смислу утицаја на целокупни поступак преласка играча из једног у други клуб. Наиме, одредбом је успоставља могућност да играч већ закључи уговор са новим клубом, а да после тог тренутка дође до проблема око издавања сертификата од стране националног савеза за чији клуб је играч играо. На тај начин се целокупни поступак и процедура око реализације већ успостављене обавезе ставља ван снаге уколико би Одељење за трансфер Међународне рукометне федерације одлучило да подржи одлуку савеза из кога играч одлази и не дозволи реализацију трансфера. У овој ситуацији долазе до изражаја „федеративна“ права, о којима је раније било речи, и која у конкретном случају наглашавају и подвлаче улогу националног савеза у поступку реализације трансфера играча. Играч је у уговорној обавези према клубу, али обзиром да је клуб члан националног савеза, поједина права су на тај начин пренета на конкретни савез чији је клуб директни члан и у том смислу коначну реч за трансфер управо и даје национални савез. Издавањем трансферног сертификата прекида се веза играча и са клубом и са националним савезом из кога тај играч одлази, па се управо због тога конкретном националном савезу оставља могућност да онемогући новом клубу потенцијалну злоупотребу својих права тако што ће предухитрити све опције и закључити уговор са играчем. Поменута одредба такође представља крајњу инстанцу која може приморати нови клуб да испуни своје обавезе уколико жели ангажман са конкретним играчем.

⁵⁹⁹ Ibid, чл. 4 ст. 1.

Читав поступак ангажовања новог играча и преласка у другу рукометну федерацију пропраћен је и могућношћу исплате трансферне накнаде уколико уговор са професионалним играчем још није истекао, односно уколико није протекло више од дванаест месеци од како је професионалном играчу истекао последњи уговорни ангажман. Клуб из кога професионални играч одлази у таквим ситуацијама има право да тражи трансферну накнаду од новог клуба.⁶⁰⁰ Обзиром да Међународна рукометна федерација успоставља и надгледа примену правила на глобалном нивоу, а узимајући у обзир да је на нивоу Европе питање трансфера професионалних играча регулисано уз учешће Европског суда правде у случају Босман, остављена је могућност различитог приступа овом питању. То свакако није добро за хармонизацију прописа, али сагледавајући проблем из глобалне перспективе може се схватити резон овакве формулације. У фудбалском спорту по овом питању није било компромиса и ФИФА је прилагодила своју регулативу са европским прецедентом. У рукомету је, према раније важећем Правилнику било одлучено да се приступи овој регулацији на други начин, који није погрешан, али који омогућава различитост која за спортско право није карактеристична. У ситуацији да клуб из кога играч одлази и клуб у који играч треба да пређе не постигну договор око трансферне накнаде, првобитни клуб може одбити да ослободи играча уз позивање на постојање материјалних разлога за такву одлуку, о чему обавештава националну рукометну федерацију.⁶⁰¹ У најновијем Правилнику је овакав приступ промењен и дошло је до делимичног прихватања регулативе око трансферне накнаде коју је успоставила ФИФА, а после случаја Босман. У чл. 9 ст. 2 изричито је предвиђено да играч коме је истекао уговор са клубом може слободно прећи у други клуб као професионални играч, а клуб из кога је играч отишао нема права да тражи исплату трансферне накнаде. Међутим, Правилник допушта играчима да закључе предуговор са другим клубом за слободан трансфер под условом да до истека играчевог уговора са клубом у којем игра има 6 месеци или мање.⁶⁰²

⁶⁰⁰ Ibid, чл. 9 ст.1.

⁶⁰¹ Regulationas for transfer between federations, IHF, 2011, чл. 9 ст.2 и чл. 12 ст. 1 т. 2, <http://www.Englandhandball.com/wp-content/uploads/downloads/2013/08/Regulations-for-Transfer-Between-Federations.pdf>

⁶⁰² Regulationas for transfer between federations, IHF, 2014, op. cit, чл. 9 ст. 2.

Специфичност Правилника о трансферу између федерација Међународне рукометне федерације огледа се у статусу професионалног играча коме је истекао уговор са клубом. Наиме, истеком уговора професионални играч стиче могућност да наступа као аматерски играч, али се следећих дванаест месеци од истека уговора у клубу у коме је наступао као професионални играч води још увек као професионални играч. У складу са том одредбом, уколико играч коме је истекао уговор са клубом жели да пређе у други клуб и да са тим клубом закључи нови професионални уговор, али пре истека рока од дванаест месеци, првобитни клуб може тражити компензациону накнаду од новог клуба. Супротно, првобитни клуб не може тражити трансферну накнаду уколико играч прелази у нови клуб као аматер. Уколико клуб чији је играч наступао као професионални играч има сумње по питању играчевог статуса у новом клубу, тај клуб може да тражи појашњење од Међународне рукометне федерације, као и од континенталне конфедерације у питању, а и да покрене одговарајуће поступке.⁶⁰³

Регулатива трансфера малолетних рукометаша је императивног карактера. Правилник за трансфер између федерација Међународне рукометне федерације је као основно правило успоставио забрану трансфера играча млађих од 16 година.⁶⁰⁴ За разлику од фудбалских прописа који као генерално правило успоставља забрану трансфера малолетних играча уопште, у рукомету је старосна граница померена за две године. Такав приступ је помало изненађујући и можда је производ непознавања проблема који су се јављали у фудбалском спорту када су у питању малолетници. Са друге стране, рукомет није популаризован нити комерцијализован у мери и на начин који би се могао поистоветити са фудбалом, па је из тог разлога и бојазан за злоупотребама малолетника нешто мања, али ипак основана и непосредна. Изузеци који су успостављени у односу на генерално правило су такође неразумљиви и забрињавајући. Први изузетак који дозвољава трансфер рукометаша млађег од 16 година се односи на промену пребивалишта породице играча, а из разлога који нису повезани са рукометом. Међутим, други изузетак се односи на лица млађа од 16 година која прелазе у надлежност друге националне рукометне федерације као ђаци основне или средње школе, што заправо потпуно укида старосну границу за

⁶⁰³ Ibid, чл. 12 ст. 1 т. 1 и 2, ст. 2 т. 3 и ст. 3.

⁶⁰⁴ Ibid, чл. 7 ст. 1.

међународни трансфер малолетнока. Поменути члан не успоставља никакву обавезу нити контролу за такав трансфер, што отвара врата за различите врсте злоупотреба.

Упоредјујући Правилник за трансфер између федерација Међународне рукометне федерације и ФИФА Правилник о статусу и трансферу играча, можемо уочити сложен систем који је кроз дугогодишњу праксу обликовао норме које регулишу данашњи фудбал. У рукомету се, са друге стране, на солидан начин приступа начину решавања питања трансфера играча, али у многоме неразумљиво и недоречено, па и контрадикторно. Такође је остављено пуно простора за различит приступ и регулативу, што умањује могућност хармонизације и стварања јединствених, универзалних прописа.

Уколико погледамо Регистрациони правилник Рукометног савеза Србије и начин решавања појединих питања везаних за међународни трансфер играча, уочићемо изванредан степен неконзистентности са одредбама које су успостављене од стране Међународне рукометне федерације. У члану 52 Регистрационог правилника Рукометног савеза Србије питање трансферне накнаде за играче који прелазе у инострани рукометни клуб препуштено је регулативи Међународне и Европске рукометне федерације. Ипак, већ у наредном члану који носи назив Посебне одредбе, регулатива трансферне накнаде наилази на размимоилажења са начином који је успоставила Међународна рукометна федерација. Како назив „Посебне одредбе“ не прецизира да ли се ради о унутрашњем или међународном трансферу играча, морамо претпоставити да се ради о регулативи која је подједнако примењива на обе врсте трансфера. „Приликом преласка из клуба у клуб играча који имају статус играча без закљученог уговора, ако овим Правилником није другачије одређено, клуб из кога играч одлази нема право на накнаду за његов прелазак у други клуб“.⁶⁰⁵ Оваква одредба може унети забуну код иностраних клубова који за прелазак играча очекују исплату трансферне надокнаде. Сходно регулативи Међународне рукометне федерације, сваки професионални играч коме је истекао уговор још 12 месеци задржава статус професионалног играча, а стиче могућност да своју даљу каријеру настави као играч аматер. У складу са том одредбом, уколико би играч по истеку уговора, а пре истека рока од 12 месеци, отишао у други клуб као професионални

⁶⁰⁵ Регистрациони правилник Рукометног савеза Србије, РСС, 2013, *op. cit.*, чл. 54.

играч, клуб из кога је играч отишао имао би право да тражи исплату трансферне надокнаде. Оваквом формулацијом нормe се на недвосмислен начин успоставља сасвим супротан однос између две регулативе, од којих је једна императивна, обзиром да се налази на врху пирамиде односа између различитих националних савеза. Самим тим је и потреба за усаглашавањем са прописима Међународне рукометне федерације обавезна. Погрешна поставка регулативе у Рукометном савезу Србије, као и погрешан приступ овом питању, воде директно у погрешну регулативу питања трансфера играча. У члану 53 Регистрационог правилника Рукометног савеза Србије предвиђа се да „по истеку уговора између клуба и играча, играч има статус слободног играча и може несметано прећи у други клуб“. Овакав концепт је у супротности са концептом који успоставља Међународна рукометна федерација из разлога што играч коме је истекао уговор стиче могућност да наступа као аматер. Уколико би такав играч желео да остане професионалац и да пређе у други клуб, клуб из кога одлази има право да тражи трансферну накнаду и то без обзира да ли је иста уговорена или није. Према Регистрационом правилнику Рукометног савеза Србије право на накнаду постоји једино уколико није изричито искључено, односно уколико уговором није регулисана висина такве надокнаде.⁶⁰⁶ На први поглед се чини да је, по питању трансферне накнаде, идеја иста, међутим од суштинске је важности наставак спортске каријере таквог играча. Уколико се играч одлучи да каријеру настави као аматер, било каква могућност клуба из кога играч одлази за наплату трансферне накнаде је искључена. Са друге стране, Регистрациони правилник Рукометног савеза Србије се не бави питањем даљег кретања каријере рукометаша и без обзира на то да ли играч наставља каријеру као професионалац или као аматер, омогућава клубу из кога играч одлази да тражи трансферну накнаду од клуба у који играч прелази и то искључиво по основу уговора који су закључили играч и његов ранији клуб. Овакав приступ је директно супротан Међународној регулативи и подложен спору који може настати због различитог приступа овом питању.

Такође, Регистрациони правилник Рукометног савеза Србије предвиђа да „по истеку уговора између клуба и играча који је навршио 23 године живота, клуб из

⁶⁰⁶ Ibid, чл. 53 ст. 2.

којег играч одлази нема право на надокнаду за прелазак тог играча у други клуб, осим ако је та надокнада уговором предвиђена⁶⁰⁷. Чини се да је оваквом одредбом потпуно погрешно изједначено питање накнаде за образовање играча, која је успостављена чланом 11 Правилника за трансфер између федерација,⁶⁰⁸ и питање права на трансферну накнаду. Сходно поменутом Правилнику Међународне рукометне федерације, клуб који отпушта играча има право на накнаду за образовање за играче који имају између 16 и 23 године и та накнада нема никакве везе са накнадом коју клуб може тражити приликом трансфера играча. Ово је погрешно успостављена одредба која се мора изменити у Регистрационом правилнику Рукометног савеза Србије који при том ни не помиње накнаду за образовање, што ствара додатну конфузију по питању утврђивања разлике са трансферном накнадом.

Јако је важно напоменути да Регистрациони правилник Рукометног савеза Србије предвиђа да „право играча да пређе у други клуб, да са њим закључи уговор, да за њега буде регистрован и да за њега наступа не може бити ускраћено и условљено претходним плаћањем надокнаде за прелазак из клуба у клуб“.⁶⁰⁹ Оваква одредба је, такође, у супротности са Правилником за трансфер између федерација Међународне рукометне федерације, из разлога што је тим Правилником предвиђено да у случају да не дође до споразума око трансферне надокнаде између клуба из кога играч одлази и клуба у који играч треба да пређе, клуб из кога играч одлази, односно национални рукометни савез, може одбити да играча пусти.⁶¹⁰ То је сходно одредбама Правилника материјални разлог за одбијање издавања међународног трансферног сертификата. У тој ситуацији, Одељење за трансфер Међународне рукометне федерације има обавезу да реши спор у року од седам дана од дана одбијања издавања међународног трансферног сертификата.⁶¹¹ Регистрациони правилник Рукометног савеза Србије изричито искључује могућност одбијања

⁶⁰⁷ Ibid, чл. 53 ст. 3.

⁶⁰⁸ Regulations for transfer between federations, 2014, op. cit, чл. 11 ст. 1.

⁶⁰⁹ Регистрациони правилник Рукометног савеза Србије, РСС, 2013, op. cit, чл. 56.

⁶¹⁰ Клуб из кога играч одлази обавештава национални савез да није постигнут споразум око трансферне накнаде, а национални савез не издаје међународни трансферни сертификат.

⁶¹¹ Национални савез у коме се налази клуб из кога играч треба да пређе у клуб другог савеза има обавезу да пошаље обавештење о одбијању издавања међународног трансферног сертификата на три адресе: рукометном савезу у коме се налази клуб у који играч треба да пређе, међународној рукометној федерацији и континенталној рукометној конфедерацији. Види више: Regulations for transfer between federations, 2014, op. cit, чл. 4 ст. 1.

издавања међународног трансферног сертификата по основу плаћања трансферне надокнаде. Такав приступ води директно у спор на међународном нивоу.

Питање статуса играча по истеку уговора професионалног играча не утиче на укидање права на тражење трансферне надокнаде, већ тај статус зависи од тога да ли је протекло више од дванаест месеци од истека професионалног уговора и да ли тај играч наставља каријеру као професионални играч или као аматер. Оваква поставка је у директној супротности са ставом Међународног суда правде који је успостављен у случају Босман и велико је питање законитости и сагласности са комунитарним правом одредбе коју успоставља Правилник за трансфер између федерација Међународног рукометне федерације. Ипак, док се то питање не постави пред Европским судом правде, национални савези су у обавези да поштују императивне прописе који су успостављени од стране надлежне федерације. Са друге стране, Међународна рукометна федерација се оградилa и предвидела могућност различитог приступа регулативи од стране рукометних конфедерација, а због евентуалне потребе за прилагођавањем императивних прописа, као што је то случај у Европи са комунитарним правом.

Посматрајући рукомет као спорт, поставља се питање његове популарности у свету. Међународна рукометна федерација је 2007. године објавила листу од 159 држава чланица ове федерације, што приближно чини 1.300.000 тимова у овом спорту. Укупан број људи који учествује у рукомету (играчи, тренери, судије и остали) досеже чак 31 милион.⁶¹² По неким истраживањима, тај податак је довољан да се рукомет прогласи за други најпопуларнији спорт на свету, међутим, таква тврдња вероватно произилази од лица која су блиска овом спорту. У сваком случају, популарност и масовност рукомета нису спорни и излишно је на ово питање гледати кроз упоређивање са другим спортовима. Када говоримо о трансферу рукометаша и висини трансферних накнада, не можемо рећи да је рукомет комерцијализован и утицајан као што је то случај са фудбалом. Висина трансферних накнада у рукомету у овом тренутку није толико фасцинантна, али је свакако респектабилна и готово паралелна са другим „популарним“ спортовима. Висина трансферне накнаде у лето 2010. године, за играча Мајкла Крауса, који је прешао из Немачког рукометног клуба

⁶¹² Види више на: <http://teamhandballnews.com/wordpress/handball-faq/>

Лемго у рукометни клуб из Хамбурга ХСВ Хамбург, је износила је ЕУР 300.000,00. То је био највећи „обелодањени“ трансфер те године, обзиром да је висина првог наредног јавно исказаног трансфера била „тек“ ЕУР 125.000,00. Тај други трансфер је био прелазак македонског рукометаша Кирила Лазарова из рукометног клуба из Хрватске, РК Загреб, у Рукометни клуб из Шпаније, Реновалиа Сиудад Реал. Јако је тешко доћи до података о висини трансферних накнада за рукометаше из разлога што ти трансфери нису у толикој мери „привлачни“ публици изван рукомета. Међутим, уколико бисмо висину трансферних накнада упоредили са фудбалским спортом, не бисмо могли ни извршити поређење из разлога што је фудбал као спорт неприкосновен у односу на друге спортове. Да ли ће у неком тренутку доћи до промене и пада популарности фудбала у односу на друге спортове, није чак ни толико релевантно, колико је важна потреба за хармонизацијом прописа у спорту, која треба да обезбеди сигурност у поступању и понашању спортиста, без обзира у ком се савезу конкретног спорта налази. Императивни прописи морају бити усаглашени, а регулатива трансфера је свакако област које мора да потпадне под императивност. У овом тренутку Међународна рукометна федерација дозвољава својим рукометним конфедерацијама у саставу да на различите начине приступе регулисању појединих питања, па чак и оних чија би решења требало да буду регулисана нормама императивног карактера. На тај начин се питање хармонизације регулативе рукометних прописа оставља по страни, а уједно се отвара проблем ескалације тог проблема кроз спорове до којих може доћи у тренуцима различитог тумачења и схватања регулативе. Из тога се види да рукомет као спорт није по питању приступа својој регулативи прошао пут којим је прошао фудбал. У том свом тражењу „правног себе“, рукомет наилази на потенцијалне проблеме који су отворени и спремни да своје разрешење нађу пред судом или спортском арбитражом.

2. Одбојка

Регулативом трансфера играча у одбојци постављен је строги концепт императивности успостављених норми. Такав концепт је јако значајан због хармонизације прописа и уједначавања правила. Међународна одбојкашка федерација (Federation Internationale de Volleyball) је у мају 2013. године објавила

најновија Спортска правила за одбојку (Sports Regulations Volleyball)⁶¹³ у коме је врло прецизно регулисано и питање трансфера играча у овом спорту. Међународна одбојкашка федерација, у намери да повећа атрактивност игре, врло често мења правила, а са тиме се повећава и интересовање гледалаца за праћење овог спорта. На тај начин се привлаче и спонзори, а самим тим је и привредни сегмент овог спорта увећан.

Када говоримо о трансферу играча, члан 45 Спортских правила недвосмислено предвиђа да сваки трансфер потпада под регулативу успостављену овим правилима. То се индиректно односи и на трансфер унутар националног савеза обзиром да је изричито предвиђено да „национални савези имају право да заштите интегритет својих клубова у саставу, као и да утврде процедуру за национални трансфер играча. Такође, могу да успоставе национална правила за трансфер играча у иностране клубове, али под условом да су та правила само додатак и да нису у супротности са одредбама Спортских правила Међународне одбојкашке федерације. У случају разлике, спортска регулатива Међународне одбојкашке федерације ће превладати.“⁶¹⁴ Сваки национални одбојкашки савез може да успостави сопствене критеријуме за трансфер унутар своје земље, али модалитет решавања питања трансфера не сме бити различит, нити у супротности од начела и правила дефинисаних у Спортским правилима. „Међународна одбојкашка федерација је основни ауторитет за тумачење и примену Спортских правила у одбојци на глобалном нивоу.“⁶¹⁵ Посебно је важно истаћи да предметна Спортска правила дозвољавају да индивидуални уговорни услови између клуба и играча не буду схваћени као обавезни, те да су предмет регулативе локалних закона о раду. Међутим, сви клубови и играчи који су регистровани за конкретни клуб у оквиру своје националне одбојкашке асоцијације, потпадају непосредно под регулативу успостављену од стране конкретне националне асоцијације, али и под регулативу Спортских правила Међународне одбојкашке федерације.⁶¹⁶ На овај начин се јасно истиче да уговорни однос између клуба и играча потпада индиректно под регулативу

⁶¹³ Sports Regulations Volleyball, FIVB, 2013, http://www.fivb.org/EN/fivb/Document/Legal/FIVB_Sports_Regulations_en_20130515.pdf

⁶¹⁴ Ibid, чл. 45.1.2.

⁶¹⁵ Ibid, чл. 45, ст. 2, т. б.

⁶¹⁶ Ibid, 45.1.1, под е.

локалног закона о раду, али је исто тако јасно превиђено да се одредбе, успостављене Спортским правилима Међународне одбојкашке федерације, не могу мењати под изговором другачијег приступа локалног закона о раду. То произилази из самих Спортских правила Међународне одбојкашке федерације када се наводи да „одлуке које се тичу међународних трансфера играча, а које су засноване на домаћим законима или регулативи и противна су правима једне (стране или локалне) националне федерације или су против Статута или трансферних правила, нису обавезујућа за Међународну одбојкашку федерацију“.⁶¹⁷ Такође, „када локални суд омогући играчу право на локалну лиценцу засновану на националном праву, а против регулативе Међународне одбојкашке федерације, органи Међународне одбојкашке федерације (укључујући и конфедерације) не смеју дозволити међународну лиценцу и морају спречити тог играча да узме учешће на било ком међународном такмичењу за које је надлежна Међународна одбојкашка федерација“.⁶¹⁸ Оваква формулација и приступ националној законској регулативи би био забрањен једино у случају кршења императивних прописа или јавног поретка конкретне земље. Са друге стране, регулатива Међународне одбојкашке федерације је успостављена на начин који не може бити противан јавном поретку неке земље или њеним императивним прописима, али чак и када би национално законодавство неке земље било у супротности са регулативом Међународне одбојкашке федерације, велико је питање да ли би та држава могла истрајати у борби против већ успостављене регулативе Међународне одбојкашке федерације и променити спорну одредбу. Вероватније је да би конкретна држава променила своју законску одредбу, обзиром да би у супротном њена национална одбојкашка асоцијација била искључена из чланства Међународне одбојкашке федерације. Када говоримо о Европи, сагласност са комунитарним правом била кључ решења који би у крајњој инстанци потврдио Европски суд правде. Међутим, данас када и у спорту, бар што се тиче Европе, долазимо до усаглашавања целокупне регулативе са комунитарним правом, врло је мала могућност да регулатива спортских организација одступа у одређеној мери од основних начела и принципа права Европске уније.

⁶¹⁷ Ibid, 45.8.1.

⁶¹⁸ Ibid, 45.8.2.

Регулатива која је успостављена Спортским правилима Међународне одбојкашке федерације разликује обавезну трансферну процедуру и процедуру која представља изузетак од трансферних правила. Изузеци од обавезне трансферне регулативе су предвиђени у члану 45.1.8 Спортских правила која, између осталог, дозвољавају да се две националне одбојкашке асоцијације договоре путем писменог споразума о преласку играча из једне у другу асоцијацију без плаћања трансферне накнаде. Наравно, један такав споразум мора бити одобрен од стране Међународне одбојкашке федерације.⁶¹⁹

Специфичност Спортских правила Међународне одбојкашке федерације огледа се у томе што играч стиче могућност да игра у клубу одређене државе по основном принципу националности, односно држављанства. Да би играч могао да наступа за другу националну асоцијацију, нужно је да има минимум две узастопне године пребивалишта у тој држави, али и да је стекао држављанство те земље. Можемо уочити да је успостављен принцип кумулативних услова које је потребно испунити како би играч могао променити асоцијацију и наступати за клуб друге националне асоцијације. Пресељење у другу земљу није само по себи довољно да играч стекне право да се прикључи неком клубу у тој земљи.⁶²⁰ Према ранијем решењу био је могућ изузетак од овог правила у ситуацији да играч промени пребивалиште тако што ће се преселити (вратити) у земљу свог држављанства, у ком случају долази до аутоматског трансфера, без потребе за било каквим формалностима. Међутим, уколико би играч имао дуговања према претходном клубу или изречену суспензију која је још на снази, ни такав трансфер не би био могућ.⁶²¹ Данас Спортска правила захтевају одобрење Административног одбора Међународне одбојкашке федерације и то само уколико играч никада није играо за неки национални тим, а већ има држављанство земље нове асоцијације.⁶²²

Ван ових основних принципа, наступање за другу националну асоцијацију је могуће путем трансфера играча у други клуб. Ова могућност није баш у толикој мери

⁶¹⁹ Ibid, чл. 45.2.5.

⁶²⁰ Ibid, чл. 44.2.

⁶²¹ Sports Regulations Volleyball, FIVB, 2012, http://www.fivb.org/en/volleyball/Documents/FIVB_Sports_Regulations_2012_%28v_9%29_final.pdf, чл. 41.5.2

⁶²² Sports Regulations Volleyball, FIVB, 2013, op. cit, чл. 44.4.

приступачна и једноставна. Да би играч прешао у клуб из друге националне асоцијације, нужно је да клуб који је заинтересован за конкретног играча најпре тражи дозволу од своје асоцијације, коју ће обавестити о имену и осталим подацима о жељеном играчу и назначити којој асоцијацији припада. Уколико национална асоцијација утврди да су испуњени сви неопходни услови који су прописани у Спортским правилима Међународне одбојкашке федерације, обавестиће о захтеву свог клуба асоцијацију којој тражени играч припада уз питање доступности тог играча и постојања евентуалних сметњи за реализацију трансфера. Уколико је и даље све у реду, асоцијација из које играч одлази ступа у непосредни контакт са клубом у који би играч требало да пређе и о томе обавештава Међународну одбојкашку федерацију како би се покренуо процес прибављања међународног трансферног сертификата. Уколико је тражени играч и даље под уговором са својим клубом, клуб у који играч треба да пређе ступиће у непосредни контакт са клубом из кога играч одлази, ради преговора око висине трансферне накнаде. Након споразумевања о свим релевантним питањима и по уплати трансферног хонорара Међународној одбојкашкој федерацији⁶²³ од стране клуба у који играч одлази, издаје се међународни трансферни сертификат и о томе се обавештавају све стране учеснице у поступку. Након свих предузетих радњи, а по пријему међународног трансферног сертификата који Међународна одбојкашка федерација шаље у ПДФ формату, играч може бити регистрован при асоцијацији којој припада клуб у који је прешао⁶²⁴. Интересантно је приметити, можда чак и нагласити, да се Међународна одбојкашка федерација у Спортским правилима не бави питањем разликовања играча професионалаца и аматера. Да ли ће играч и клуб закључити уговор или неће и каква ће бити садржина таквог уговора, препуштено је регулативи националних асоцијација, који су у обавези да том питању приступе у складу са радноправном регулативом своје земље. Са друге стране, Међународна одбојкашка федерација посебно води рачуна да клуб који је са играчем ушао у уговорни однос, може да тражи трансферну накнаду у случају да такав уговор још увек није истекао. У таквој формулацији се види утицај из случаја Босман, у коме је Међународни суд правде

⁶²³ Треба правити разлику између трансферне накнаде и трансферног хонорара. Трансферна накнада се исплаћује клубу који је још увек у уговорном односу са играчем, а трансферни хонорар се исплаћује Међународној одбојкашкој федерацији и представља новчани износ који се уплаћује приликом сваког трансфера играча (нешто слично попут таксе).

⁶²⁴ Ibid, чл. 45.3 и даље.

заузео јасан став по питању могућности наплате трансферне накнаде од стране клубова. Међународна одбојкашка федерација је кроз своје одредбе успостављене у Спортским правилима прихватила ставове и концепт приступа односу према спорту који је у својим пресудама дефинисао Међународни суд правде.

Када говоримо о трансферу играча, јако је важно напоменути још једну специфичност, а то је дужина трајања трансфера. Спортска правила Међународне одбојкашке федерације прописују да трансфер играча може трајати најдуже једну сезону.⁶²⁵ Такође, почетак, као и датум завршетка трансфера мора бити означен у међународном трансферном сертификату. Уколико то није случај, трансфер играча се аутоматски завршава на дан 15. маја текуће године. По истеку рока трајања трансфера, играч се аутоматски враћа у своју националну асоцијацију, без обавезе плаћања било каквих трошкова и без потребе за новим трансфером. То значи да је играч који је прешао у клуб друге националне асоцијације регистрован при тој новој асоцијацији искључиво због могућности наступања за нови клуб. По истеку рока трансфера, играч аутоматски постаје део своје основне националне асоцијације, а регистрација на основу које је могао да наступа за нови клуб, престаје да важи. Можемо рећи да је на тај начин успостављена својеврсна привремена регистрација, која играчу омогућава право наступа, а која истеком рока престаје да важи и долази се до успостављања пређашњег стања. Уколико би играч, по истеку рока трајања трансфера, желео да настави да игра за нови клуб, нужно је да се испочетка спроведе целокупни поступак око трансфера, а на начин који је већ описан.

Овакав концепт и регулатива трансфера је врло специфична и можемо рећи да је успостављена искључиво у циљу задржавања играча при својим национаним асоцијацијама, уз могућност својеврсног усавршавања, кроз временски ограничен трансфер. То је посебно наглашено у члану 45.6 у коме се наводи да играч који је променио своје пребивалиште и преселио се у другу земљу и даље подлеже обавези поштовања процедуре везане за трансфер играча, уколико жели да наступа за нови клуб. Исто тако, играч који је напустио земљу свог држављанства, мора да чека две узастопне године, како би учествовао на званичним такмичењима у неком од клубова у својој новој држави.

⁶²⁵ Ibid, чл. 45.5.1.1.

Трансфер малолетних одбојкаша регулисан је на начин што је Спортским правилима изричито забрањен сваки трансфер малолетника пре првог јануара календарске године у којој играч пуни 18 годину живота.⁶²⁶ Спортским правилима је успостављен и један изузетак од генералног принципа забране трансфера, а који се огледа у томе што председник Међународне одбојкашке федерације може изузетно дозволити међународни трансфер малолетног играча у ситуацији када захтевани трансфер није ни у каквој вези са одбојком. Као пример се наводи ситуација у којој породица малолетника мења пребивалиште због промене радног места. Чини се да је формулација члана који дозвољава међународни трансфер малолетника сувише уопштена, а пример који је дат сугерише да су могући и други разлози за добијање дозволе за трансфер малолетника. Такође, из цитиране одредбе, произилази да председник Међународне одбојкашке федерације има велика дискрециона овлашћења и да може одлучити о дозволи трансфера по свом виђењу ствари. Са друге стране, трансфер играча као поступак је прилично сложен и компликован и може трајати најдуже једну сезону уз могућност продужавања, па из тог разлога можемо рећи да није толико вероватно да ће неко злоупотребити овакву опцију за трансфер. Наравно, оваква претпоставка се не сме дозволити, обзиром да све док је могуће реализовати трансфер на описани начин, опасност од угрожавања личности малолетника постоји. Спортска правила исто тако не наводе која је доња граница за међународни трансфер малолетника испод које се не може ићи. То свакако да не доприноси правној сигурности и заштити малолетника. Овакав концепт и приступ трансферу није најбоље решен и требало би у оквиру националних одбојкашких асоцијација прецизирати начин и могућност међународног трансфера малолетника.

Одбојкашки савез Србије је регулативу око трансфера играча предвидео у Правилнику о регистрацији играча.⁶²⁷ Овај Правилник је прихватио све императивне одредбе Спортских правила Међународне одбојкашке федерације, док је дискреционе одредбе прилагодио потребама националног одбојкашког спорта. У члану 12 Правилника о регистрацији играча одбојкашког савеза Србије се прописује

⁶²⁶ Ibid, 45.3.9.

⁶²⁷ Правилник о регистрацији играча је донет на седници Извршног одбора одбојкашког савеза Србије 15.04.2011. године.

да се међусобна права и обавезе између клубова и играча утврђују уговором.⁶²⁸ Тиме је недвосмислено предвиђено да сви играчи који се такмиче у организацији Одбојкашког савеза Србије морају имати уговор са клубом. Све уговоре између клуба и играча оверава надлежна регистрациона комисија, а један примерак уговора се доставља Централној комисији за регистрацију Одбојкашког савеза Србије у року од 24 сата од закључења уговора.⁶²⁹ Прописана процедура питање могућности наступања играча у такмичењу везује искључиво за постојање уговора између клуба и играча. Међутим, тај уговор мора бити регистрован при надлежној регистрационој комисији и један примерак уговора мора бити достављен Централној комисији за регистрацију. Тек тада можемо рећи да је играч стекао могућност за наступ. Правилник је јако добро уредио ово питање и практично је забранио да клуб и играч самоиницијативно закључе уговор који нигде неће приказати. Правилник је предвидео и ситуацију неправилне регистрације због непрописно закљученог уговора који је, ипак, регистрован. У том случају и клуб и играч се суспендују, а против Регистрационе комисије се покреће дисциплински поступак.⁶³⁰ Врло јасно и прецизно предвиђено понашање са недвосмисленом врстом кажњавања лица која су учествовала у повреди цитиране одредбе, омогућава и истовремено олакшава изрицање санкције према прекршиоцима одредбе. Свако дискреционо право је на поменути начин онемогућено, што је решење за сваку похвалу. У члану 14 Правилника о регистрацији играча је предвиђено да играчи који имају између 14 и 18 година живота могу са својим клубовима закључивати искључиво уговор о стипендирању или уговор о спортском усавршавању. Ван ових могућности, клубовима је практично забрањено да са играчима који нису пунолетни и који имају између 14 и 18 година, закључују било какве друге уговоре. Ипак, важно је скренути пажњу на став 3 поменутог члана који предвиђа да клуб по истеку уговора о стручном усавршавању са играчем има могућност да у наредних 15 дана понуди том играчу нови уговор, а уколико то не учини, истеком поменутог рока, играч ће се сматрати слободним играчем. Овакав концепт је врло дискутабилан из разлога што истеком уговора играч по самом праву постаје слободан и не може се клубу

⁶²⁸ Правилник о регистрацији играча, ОСС, 2011, чл. 12, <http://www.ossrb.org/main/Org/Pravilnik%20o%20registraciji%20igraca%20OSS.pdf>

⁶²⁹ Ibid, чл. 13 ст.1 и ст. 2.

⁶³⁰ Ibid, чл 13 ст. 4.

остављати некакав додатни рок како би се одлучио да ли жели да настави сарадњу са конкретним играчем или не. О евентуалном наставку сарадње са конкретним играчем треба мислити пре истека уговора. Са друге стране, у поменутом року од 15 дана од истека уговора клуб може понудити играчу нови уговор, што не значи и да га играч мора прихватити, а такође, уколико играч нема нових понуда за други клуб, остао би без ангажмана. Узмемо ли у обзир да се у описаној ситуацији ради о малолетним играчима, могли бисмо наћи оправдање за такву норму, која би требало да штити малолетне играче. Међутим, уколико посматрамо поменути норму у светлу комунитарног права и става Европског суда правде, заузетог у случају Босман, нужно је истаћи недоследност са наведеним прецедентом који је изменио ток спортског права. Када се ради о уговорима са играчима и поштовању права, не може се на тај начин мењати правац који је заузет пре скоро две деценије и који доводи клубове у потенцијално бољу позицију.

Када говоримо о пунолетним играчима, играч у тренутку стицања пунолетства мора са клубом закључити посебан уговор како би могао да наступа на утакмицама. Клуб има обавезу да најкасније у року од 7 дана од дана стицања пунолетства са играчем који је напунио 18 година живота, а са којим је био у уговорном односу, понуди нови уговор. Уколико клуб то не учини, такав играч аутоматски постаје слободан играч.⁶³¹ Како у Правилнику о регистрацији играча Одбојкашког савеза Србије није предвиђено о каквој се врсти уговора ради када су у питању пунолетни играчи, закључујемо да се у тој ситуацији примењују релевантне одредбе Закона о спорту које се односе на уговоре о раду између спортисте и спортске организације. Сви играчи који су као малолетници наступали за одређени клуб, у тренутку стицања пунолетства морају прећи на нови уговорни режим са тим или неким другим клубом.

У складу са изложеним, можемо констатовати да Правилник о регистрацији играча Одбојкашког савеза Србије разликује две врсте уговора са играчима. У првој врсти уговора се налазе уговор о спортском усавршавању и уговор о стипендирању, који уговори се закључују са малолетним играчима. А у другој врсти се налази уговор о раду са спортском организацијом, који се закључује са пунолетним играчима.

⁶³¹ Ibid, чл. 14 ст. 8 и 9.

Регулативу међународног трансфера играча Правилник о регистрацији играча одбојкашког савеза Србије препушта Међународној одбојкашкој федерацији и успостављеним Спортским правилима.

Суштински говорећи, одбојкашки спорт се по питању трансфера играча разликује од фудбала и рукомета. Правила су јасно успостављена и прилагодљива националној регулативи радног права. Начин на који је успостављена међународна регулатива је врло једноставно конципиран и уједначен, па можемо рећи да је успостављена хармонизација прописа по питању трансфера у овом спорту.

3. Кошарка

Међународна кошаркашка федерација (Fédération Internationale de Basketball - FIBA) руководи и дефинише регулативу кошаркашког спорта и успоставља систем хармонизације спортских кошаркашких правила.⁶³² Регулатива питања међународног трансфера у кошарци регулисана је кроз Трећу књигу унутрашњих правила под називом Играчи и званичници.⁶³³

Друго поглавље поменуте Треће књиге Унутрашњих правила носи назив Међународни трансфер играча. Основни принцип који је успостављен за међународни трансфер играча подразумева право сваког кошаркаша да игра кошарку у било којој земљи на свету, под условом да поштује ограничења успостављена Статутом Међународне кошаркашке федерације и Унутрашњих правила, али и правила које је успоставила национална кошаркашка федерација. Међународна кошаркашка федерација предвиђа да свака појединачна земља може успоставити своја правила која се тичу трансфера у оквиру те земље, али под условом да се том регулативом не нарушавају основна начела и правила успостављена од стране Међународне кошаркашке федерације.

⁶³² Интересантан је податак да је Међународна кошаркашка федерација до 1989. године имала назив Fédération Internationale de Basketball Amateur, када је реч Amateur избачена из назива, али је задржано прво слово поменуте речи.

⁶³³ FIBA Internal Regulations 2010 – Players and Officials – Book 3, <http://www.fiba.com/downloads/Regulations/2012/FIBABook3AG.pdf>

Како би играч прешао у другу националну кошаркашку асоцијацију, нужно је да добије дозволу за међународни трансфер и то од асоцијације код кога је играч био последњи пут регистрован. Једини разлог због кога национална кошаркашка асоцијација може да одбије захтев за издавање дозволе за међународни трансфер односи се на ситуацију у којој је конкретни играч још увек у уговорном односу са клубом и да тај уговор неће истећи пре датума трансфера.⁶³⁴ Јако је важно указати на одредбе које регулишу питање уговора између клуба и играча. У члану 6 Треће књиге Унутрашњих правила међународне кошаркашке федерације, предвиђено је да уговори са играчима могу бити закључени на период од највише четири године, али и да се препоручује да уговорне стране закључе свој уговор у писменом облику. Оваква препорука недвосмислено указује да је Међународна кошаркашка федерација сагласна да се поменути уговори не закључују обавезно у писменој форми. Ова формулација је јако лоша за обе уговорне стране и у пракси се најчешће уговори ипак закључују у писменој форми. Међутим, у ситуацији да се то не деси, а да се постави питање права и обавеза уговорних страна, можемо са сигурношћу рећи да би надлежни суд односно арбитража морали донети коначну одлуку о томе. Са друге стране, иста унутрашња правила у члану 56 и 57 предвиђају да „на дан или пошто играч напуни 18 година живота, играчев први клуб, односно клуб или друга организација за коју је играч регистрован у тренутку када је напунио 18 година, има право да потпише први уговор са младим играчем. Тај уговор мора бити сачињен у писменој форми и морају се узети у обзир закони земље чијој асоцијацији клуб припада“.⁶³⁵ Овим путем се успоставља обавеза писмене форме за уговоре са пунолетним играчима. Неконзистентност Унутрашњих правила отвара врата различитом тумачењу норми и потенцијално води у спор. Међутим, како поменуте норме закључење уговора у писменој форми најпре наводе као препоруку, а потом као обавезу, можемо заузети став да када су у питању малолетна лица писмена форма уговора није обавезна, али да се успоставља обавеза писмене форме уговора када се ради о пунолетним играчима. Такође, поставља се и питање разликовања играча аматера и играча професионалаца, па се самим тим и проблем продубљује. Због тога је нужна хармонизација и конзистентност спортских прописа по овом питању.

⁶³⁴ Ibid, чл. 46.

⁶³⁵ Ibid, чл. 56, 57.

Унутрашња правила Међународне кошаркашке федерације предвиђају могућност за међународни трансфер играча тек после стицања пунолетства, односно међународни трансфер је забрањен до тренутка док играч не напуни 18 година живота. То је основни принцип који трпи два изузетка. Први изузетак се односи на прелазак играча у другу државу из разлога који није у вези са кошарком, док се други изузетак односи на ситуацију када играч прелази у другу државу из разлога који јесте везан за кошарку, али у ком случају се инсистира на критеријумима од којих је значајно поменути да нови клуб мора гарантовати играчу стицање одговарајућег академског или школског образовања које ће играча припремити за пословну каријеру, а по завршетку играчеве професионалне каријере. Такође, прелазак играча у нови клуб који припада другој националној асоцијацији, не сме утицати на играчево школовање.⁶³⁶ Овде је јако важно нагласити да Међународна кошаркашка федерација инсистира на обезбеђивању адекватног образовања малолетним играчима који настоје наставити своју каријеру у другој држави. Овакав концепт је готово идентичан са концептом на коме инсистира и Међународна фудбалска федерација и можемо констатовати да је ФИФА извршила велики утицај у погледу заштите малолетника који се баве спортом.

Унутрашња правила Међународне кошаркашке федерације успостављају и обавезу исплате накнаде за тренирање и развој играча у случају да је играч променио клуб и прешао у клуб друге државе пре пунолетства, као и у случају када је играч одбио да потпише први професионални уговор са својим матичним клубом у тренутку стицања пунолетства. У поменуте две описане ситуације успоставља се обавеза исплате накнаде за развој играча.⁶³⁷ Колико је важна исплата поменуте компензације види се из члана 61 поменутих Унутрашњих правила којим се предвиђа да играч не сме наступати за нови клуб све док компензациона накнада не буде исплаћена. Са друге стране, професионални играч по истеку уговорне обавезе према клубу је слободан да пређе у други клуб без плаћања било какве надокнаде. Могућност да играч по истеку уговора може прећи у други клуб без права тог клуба да од новог клуба тражи исплату трансферне накнаде произилази из пресуде

⁶³⁶ У оба случаја генерални секретар Међународне кошаркашке федерације доноси одлуку о дозволи таквог трансфера малолетника. Види више: *Ibid*, чл. 50 и 52.

⁶³⁷ *Ibid*, чл. 55 и 58.

Европског суда правде у случају Босман. Још једном можемо видети утицај који се из фудбалског спорта преноси и на друге спортове.

Међународна кошаркашка федерација, такође, дозвољава и да два заинтересована национална кошаркашка савеза закључе билатерални уговор у коме ће регулисати начин трансфера играча те две земље. Наравно, такав уговор подлеже претходном одобрењу Међународне кошаркашке федерације.⁶³⁸

Кошаркашки савез Србије је област регистрације играча регулисао својим Регистрационим правилником.⁶³⁹ Поменути Правилник предвиђа да клубови и играчи своја права и обавезе могу уређивати уговором који се закључује у писменој форми.⁶⁴⁰ Овде је нужно ставити акценат на предвиђање могућности, али не и обавезе закључења писменог уговора између клуба и играча. Унутрашња правила Међународне кошаркашке федерације успостављају императивну обавезу постојања уговора између клуба и играча уз препоруку да ти уговори буду у писменој форми. Правилник о регистрацији Кошаркашког савеза Србије, са друге стране, цитираном одредбом наговештава да се уговори између клуба и играча могу, али и не морају закључивати. На тај начин се поступа супротно императивној норми унутрашњих правила Међународне кошаркашке федерације. Уколико клуб и играч не закључе уговор, међусобна права и обавезе ће бити регулисани на основу закона, правилника и Статута Кошаркашког савеза Србије.⁶⁴¹ Ипак, важно је истаћи да се кроз Правилник о регистрацији углавном провлаче одредбе које индиректно указују на обавезу потписивања уговора између клуба и играча, а у ставу 4 истог члана се наводи да су сви уговори типски и одштампани на обрасцу Кошаркашког савеза Србије, из ког разлога клубови и играчи у пракси углавном користе ову могућност. То свакако не значи да питање праксе искључује примену успостављене норме и нужно је усагласити поменуте одредбе са унутрашњим правилима Међународне кошаркашке федерације.

⁶³⁸ Ibid, чл. 98.

⁶³⁹ Регистрациони правилник Кошаркашког савеза Србије је усвојен на седници скупштине Савеза 30. 05. 2013. године.

⁶⁴⁰ Регистрациони правилник Кошаркашког савеза Србије, КСС, 2013, чл. 20 ст. 1, <http://www.kss.rs/Download/REGISTRACIONI%20PRAVILNIK%202013.pdf>

⁶⁴¹ Ibid, чл. 20 ст. 11.

У ставу 8 поменутог члана 20 предвиђено је да се све уговорене новчане обавезе између клуба и играча могу вршити искључиво преко рачуна у банци, а банчин извод је једини доказ да су новчане обавезе реализоване. Овакав приступ плаћању новчаних обавеза је изузетно добро формулисан и окренут је борби против учестале праксе плаћања из руке у руку. Поменута одредба је велики помак и доказ да спорт и право кроз формирање норми спортског права успостављају решења која онемогућавају злоупотребе. Са друге стране, Правилник не прописује санкцију за повреду ове одредбе, па можемо рећи да је потребно још много времена да се у целости искорени навика плаћања из руке у руку.⁶⁴²

Регистрациони правилник Кошаркашког савеза Србије предвиђа да „након првог уговора о професионалном ангажовању играча или протеком рока за потписивање, понуду и депоновање првог уговора о професионалном ангажовању играча, клуб и играч могу да потпишу уговор о професионалном ангажовању на рок који сами одреде“.⁶⁴³ Ова одредба је у супротности и са Законом о спорту, који предвиђа да уговор са професионалним спортистом може бити закључен на период од највише 5 година, али и са Унутрашњим правилима Међународне кошаркашке федерације, која предвиђају да уговор са спортистом може бити закључен на период од највише 4 године.⁶⁴⁴ Овакав пропуст мора бити отклоњен из разлога што је противречан не само императивним прописима позитивног законодавства Републике Србије, већ и регулативи Међународне кошаркашке федерације.

Интересантно је навести одредбе из члана 36 Правилника о регистрацији играча Кошаркашког савеза Србије које предвиђају да право преласка из клуба у клуб има играч који, између осталог, нема важећи уговор са клубом или чији је уговор са клубом истекао. У светлу раније цитираних одредби које предвиђају да играч не мора да има закључен уговор са клубом, поставља се питање како утврдити да ли играч има закључен уговор са клубом или да ли је неписани/усмени уговор истекао? Јако је важно успоставити регулативу која ће недвосмислено указати на

⁶⁴² Дисциплински правилник Кошаркашког савеза Србије садржи одредбе које се могу применити и на овај случај. Међутим, уколико је успостављена забрана плаћања ван рачуна, нужно је успоставити и норму која ће свако понашање које је супротно успостављеној норми казнити.

⁶⁴³ Важећи Регистрациони правилник КСС, чл. 23 ст. 1.

⁶⁴⁴ Види Закон о спорту Републике Србије, *op. cit.*, чл. 12 и FIBA Internal Regulations 2010 – Players and Officials – Book 3, *op. cit.*, чл. 6.

права и обавезе учесника у кошаркашком спорту. На овакав начин се ствара погодно тле за настанак спорова, али и за кажњавање Кошаркашког Савеза Србије од стране Међународне кошаркашке федерације.

Посматрајући регулативу кошаркашког спорта и упоређујући је са много детаљнијом и конкретнијом регулативом успостављеном у фудбалском спорту, можемо утврдити да кошарка, и поред своје популарности на глобалном нивоу, није у толикој мери комерцијализована и због тога не консумира у себи потребу за другачијом, детаљнијом регулативом. Са друге стране, можемо видети да је регулатива која је успостављена у фудбалу нашла свој пут, и у неким важним сегментима дошла до кошаркашког спорта у мери која је довољна да задовољи основна начела и критеријуме комунитарног права. Студија економских и правних аспеката трансфера играча, коју су заједно објавиле организације КЕА и ЦДЕС⁶⁴⁵, указује у бројкама колико је различит однос фудбала и кошарке на глобалном нивоу. Када се упореде трансферне накнаде које су исплаћене приликом трансфера играча у фудбалу и кошарци, добија се невероватан податак да трансфери кошаркаша чине само 0.4% од укупно исплаћених трансферних накнада које се догоде у фудбалу. Оно што је још запањујуће је да поменути однос произилази из проучавања накнада кошаркашких трансфера на глобалном нивоу, а у односу на накнаде фудбалских трансфера који се реализују само у Европи.⁶⁴⁶ Овај податак указује на значај Европског фудбала у односу на друге спортове који ни на глобалном нивоу не могу парирати фудбалском спорту. Управо због толике снаге и моћи која карактерише фудбалски спорт, ФИФА, али првенствено УЕФА, врши огроман утицај на регулативу спортског права. Успостављајући норме кроз искуство из бројних судских и арбитражних случајева и спорних ситуација, али и кроз сарадњу са органима Европске уније задуженим за спорт, УЕФА је успела да обједини све релевантне чиниоце који доприносе бољој сарадњи и комуникацији између ауторитета задужених за спорт. Захваљујући оваквој регулативи фудбалског спорта, и друге међународне спортске организације су биле принуђене да успостављене

⁶⁴⁵ КЕА (KEA European Affairs) је консултантска кућа са седиштем у Бриселу, специјализована за културу, креативну индустрију, медије и спорт. ЦДЕС, Центар за право и економију спорта (The Centre for the Law and Economics of Sport) организује националне и међународне сусрете који повезују студенте докторских студија и професоре, који се баве темом спорта.

⁶⁴⁶ KEA-CDES: Study on the Economic and Legal Aspects of transfer of players, 2013, стр. 67 и даље, <http://ec.europa.eu/sport/library/documents/cons-study-transfers-final-rpt.pdf>

норме примене и у сопственом спорту. На тај начин је започета универзална хармонизација прописа у спорту, а под строгим контролом и надзором Европског суда правде.

Међународна кошаркашка федерација је регулативу свог спорта утврдила претежно дискреционим нормама, оствљајући националним кошаркашким савезима велику слободу, што не ствара погодно тле за хармонизацију прописа. Такав приступ отворене регулативе уз минимални број императивних норми, омогућава националним савезима да регулативу прилагоде својим потребама. Тиме се хармонизација прописа удаљава од своје сврхе и отварају се врата за различите нерегуларности. Баш из тог разлога неуједначености и недовољне прецизираности спортских прописа ван фудбалског спорта, спортска наука ставља на прво место регулативу која је успостављена и која се успоставља од стране ФИФА-е и УЕФА-е и која своје оправдање и основаност потврђује у пракси. Данас, уз сарадњу са органима Европске уније, регулатива фудбалског спорта се намеће органима међународних спортских организација у поступку хармонизације међународног спортског права.

ЗАКЉУЧАК

Спорт је важан сегмент живота и, неспорно, део културе једног народа. У зависности од схватања улоге спорта у друштву и приступ државе ће бити различит. Гледано са различитих аспеката, спорт покрива огроман део испољавања људске суштине и задатак је државе да кроз своју регулативу омогући свима бављење спортом. Идеја „Спорт за све“ (Sport For All) и реализација исте, показује колико једна држава има озбиљан приступ спорту. Схватање спорта као важног сегмента у животима људи рефлектује се кроз спортско законодавство односно државе. Данас се спортске норме све више хармонизују и ствара се један нови концепт реализације спортског права у коме учествују различити ауторитети. У Европи је тај моменат можда и највише изражен, обзиром да је Европска унија успоставила свеобухватну сарадњу са кључним носиоцима спорта у Европи. Спорт је одувек имао чврсте везе са различитим гранама науке које су се испољавале у зависности од схватања места које заузима спорт. Социологија, медицина, историја, право, па и политичке науке, данас огроман део својих интересовања и изучавања усмеравају у правцу спорта. Можемо рећи да је то један неисцрпан извор сазнања и могућности које се могу изразити, схватити и дефинисати у смислу усмеравања спорта, али и разумевања зашто је спорт данас такав какав јесте.

Субјективни доживљај спорта је специфичан за сваког појединца. Када говоримо о професионалним спортистима, и спортистима уопште, можемо говорити и о различитим осећањима која испуњавају сваког појединца и која у великој мери утичу на креирање њиховог односа према спорту. Таква разноликост осећања испреплетана је целокупним утиском о данашњем спорту који прожима сваког појединца. Идеја међузависности спорта и здравог живота, иако везана за спортисте, данас испољава све више негативних конотација. Медицина долази до недвосмислених доказа да професионални спорт није здрав уопште.

Један од водећих филозофа старе грчке, Сократ, рекао је: „Ниједан човек нема права да буде аматер када је у питању физички тренинг. Права је штета да човек остари, а да не види лепоту и снагу за коју је његово тело способно“. Сваки покушај

упоређивања времена у коме је настала ова мисао са данашим био би нереалан. Сократ је знао да је достизање телесног савршенства својствено човеку и да свако друго понашање представља назадовање у телесном изражавању и запостављање нечега што је само по себи уткано у бит сваког појединца. Данас је спорт разгранат и налази се у крилу великих компанија које диктирају темпо и ритам одржавања такмичења, начина емитовања, рекламирања и слично. Ми можемо и јесмо задивљени телесним карактеристикама и перформансама професионалних спортиста, али то је нешто што није трајно и што не годи људском телу, већ га уништава. Бојазан за повредом појединог спортисте је пратећи ефекат спорта који погађа осећања свакога од нас. Ипак, та осећања нису иста и могу се поделити у зависности од угла гледања и самог субјекта. У том односу, можемо препознати различите разлоге за бојазан клуба, спонзора, родитеља, навијача и самог спортисте, а да не можемо наићи на два иста.

Спорт је временом изискивао свеобухватнији приступ. Ширење граница учешћа у конкретној игри тражило је регулативу, а регулатива је захтевала ауторитет који ће бити неспоран. У почетку, држава није желела да узима било какво учешће у разрешавању спорова који настају у спорту. Спорт је био игра и није имао велики утицај на друштвене токове и привреду. Временом је тај однос преокренут и није више било могуће оставити спорт по страни и одвојити га од интересовања државе. Како су се прилике у свету мењале, мењао се и спорт. Стварањем Европске економске заједнице и успостављањем основних начела о кретању људи и капитала, поставило се и питање на који се начин то одражава на спорт. Случајеви који су се нашли пред Европским судом правде, а који су описани у дисертацији, историјски су утицали на развој спортског права као посебне гране права. Данас Европска унија у сарадњи са европским спортским организацијама утиче индиректно на развој спортске регулативе у целој свету. Експлоатација спортиста и њихова заштита постали су две стране исте медаље која је одсликавала супротстављене интересе како појединаца, тако и клубова, али и интересних група. Све до тренутка у коме је држава почела да се бави спортом, спортске организације су под изговором заштите компетативности такмичења доносиле правила која су угрожавала социјални опстанак појединих спортиста који су се нашли у сукобу са својим клубом. Спорт је све више улазио у професионализам и бављење спортом је постало основно

занимање професионалних спортиста. Време када је спорт био део забаве однео је тренутак у коме је спорт препознат као велики извор прихода. У том истом тренутку започела је борба спорта са самим собом. Спортске организације су настојале да кроз своја правила обезбеде чистоту игре и омогуће развој спорта. Међутим, њима је било важно очувати такмичење, али и његову неизвесност. Нажалост, то је значило ограничавање основних људских права. Онемогућавање спортисти да пређе у други клуб било је немогуће променити. Такав третман је био потребан такмичењу, а такмичење је било изнад воље појединца.

Комерцијализација спорта умногоме је допринела развоју свести неопходне да се схвати да основни постулати права морају наћи своју примену у спорту. Временом је постало јасно да право које регулише спорт због своје специфичности мора прерасти у посебну грану права. У том контексту, комерцијализација спорта је допринела прихватању идеје да спорт подлеже регулативи редовног права и да спорови који настају у спорту могу бити подведени и поверени на одлучивање судовима; међутим, спорт је и даље тражио свој пут, и као последица спортске специфичности је дошло до стварања спортских, специјализованих арбитража које су због учешћа правних експерата са знањем спортског права, стекле поверење и ауторитет код страна у спору. На тај начин је устоличена потреба за хармонизацијом спортских норми које морају понудити решења која ће бити строга и правична.

Данас је најбољи пример хармонизације спортских норми приказан у фудбалском спорту који на најдетаљнији начин регулише питања која су од кључног значаја за напредак и просперитет овог спорта. Правилник о статусу и трансферу играча који је 2001. године први пут „пласиран на спортско тржиште“ од стране Међународне фудбалске асоцијације ФИФА, био је документ који је произашао из одлуке Европског суда правде у случају Босман. Од 1995. године, па до 2001. године настојало се наћи решење које ће задовољити фудбалски свет, али надзор над успостављањем нових правила био је под строгим контролом Европског суда правде, који је свој став изнео у случају Босман. Свако решење које би било у супротности са тим ставом, било је осуђено на поништај, а самим тим и на губитак новца за клубове, спонзоре и остале учеснике у овој игри. Непосредна и постојећа опасност од губитка спора због норме која је у супротности са успостављеном праксом Европског суда правде је у Европи била сигуран знак да се регулатива мора мењати и прилагодити

новој тенденцији, а како је европски фудбал био најпрестижнији, ФИФА је свој Правилник о статусу и трансферу играча прилагодила томе. Тада је започела ера свобухватне регулативе трансфера која се ширила и на друге спортове. Недостаци и мане првог Правилника су кроз праксу стално сагледаване и праћене, тако да су убрзо уследиле измене кроз нову регулативу. Трансфер професионалних спортиста је био кључни сегмент који је требало усагласити са основним правним начелима и који је требало да омогући равноправан третман спортистима у односу на клубове.

Данас је трансфер професионалних спортиста један од сегмената фудбалског спорта који је значајно уређен и за који се може рећи да представља модел и пример како одређена регулаторна област у спорту треба да изгледа. Свакако да је томе допринела вишедеценијска борба спортиста да се ослободе стега које су клубови наметали и онемогућавали реализацију трансфера по вољи и жељи спортиста. Дуго је времена клуб био искључиви чинилац одговоран за реализацију трансфера. Играчи су били лишени сваке слободе одлучивања, а клуб је преговарао о цени трансфера без обзира да ли је уговор са играчем истекао или није. Клубови су били искључиви носиоци свих права над играчем, а спортске организације су то подржавале и креирале норме у том правцу. Огромна заслуга за сасвим супротно схватање свакако да припада комерцијализацији спорта. Уласком профита у спорт, спортске организације нису могле више да буду самодовољне у стварању правила, а економски сегмент спорта је био недостајућа карика која је спорт повезала са правом и створена је нераскидива веза за ангажовање судова и одлучивање у конкретном спору. На тај начин схватање спорта као социолошког покрета људи које је изван поља интересовања судова је коначно било промењено, а играчи су постали искључиви носиоци моћи приликом реализације трансфера. Ограничење слободе трговине које је више деценија било изузетно оружје у рукама клубова временом је изгубило битку над редовним правом и основним начелима комунитарног права. Играчи су коначно могли да одлучују о својој судбини и да преговарају самостално о начину и условима преласка у други клуб. Последишно, висина трансферних накнада и хонорара играча је вртоглаво расла, а клубови су морали да се такмиче око успостављања услова који ће привући, односно задржати играче. Незадовољство и сумња у сврсисходност таквог става се постепено преокренула у правцу схватања обавезе за прихватањем. Резултат је био побољшање регулативе, уједначеност и

усаглашеност са редовним правом. Корак више је био успостављање сарадње између спортских и ванспортских ауторитета што је омогућило један шири поглед на спорт. Спортска специфичност је била идеја водилца за усаглашавање спортских норми и опште прихваћених императивних прописа и начела, нарочито оних начела која карактеришу комунитарно право. Прихватање спортске специфичности резултирало је успостављањем норми које ће задовољити у највећој могућој мери различите интересе и које ће омогућити да се приликом састављања спортских кодекса нарочито узме у обзир начин на који ће се једна норма манифестовати у својој примени, како *inter partes*, тако и генерално. Тиме је и решавање спортских спорова добило на значају, обзиром да је судија, или арбитар, морао да сагледа случај из различитих углова, нарочито узимајући у обзир спортску специфичност и начин на који ће се конкретна одлука испољити у спорту. Процес стварања норми које ће опстати и бити трајне и поштоване, могао је уследити једино кроз сарадњу свих учесника у спорту и ауторитета ван спорта, који ће утицати и контролисати поступак доношења норми и начин одражавања у пракси.

Трансфер професионалних спортиста је временом, а после случаја Босман, постао синоним за новац. Прелазак познатог фудбалера из једног у други клуб, праћен је глобално. То је отворило врата за друге злоупотребе, нарочито у случају малолетних играча. Спортска регулатива је кроз праксу показала своје недостатке и требало је обратити посебну пажњу на заштиту малолетника. Услови за трансфер малолетних фудбалера, али и малолетних играча из других спортова, су се поштровали и данас можемо рећи да је систем заштите малолетних спортиста увелико испунио свој задатак. Успостављено је генерално правило да трансфер малолетних спортиста није дозвољен. Међутим, успостављени су и посебни услови када је могуће да се овакав трансфер реализује. Ти посебни услови, поред строгих правила, предвиђају и дискреционо овлашћење надлежног органа спортске асоцијације да тај трансфер дозволи. Овим се дозвољава да се малолетни играчи, који су уједно и обећавајући таленти, не запусте и да им се омогући да своју вештину усаврше на најбољи могући начин. Наравно, строга контрола и праћење таквог трансфера се подразумева и гарантује се, у великој мери, сигурност да ће малолетник бити заштићен.

Са друге стране, количина новца која прати трансфере великих спортиста је огромна и увелико је превазишла сва очекивања. Сада се поставља питање границе до које ће се цифре подизати и када ће се ти износи вратити у нормалне токове. Тржиште диктира висину вредности сваког појединог трансфера, а клубови настоје да кроз уговорне одредбе обезбеде себи што више износе за случај да играч пожели да оде пре истека уговорног рока. Тако се ствара дисбаланс тржишне вредности једног играча и неподударање са реалним стањем ствари.

Бизнис који у спорту преовладава је створио различите интересе и сукобио субјекте који су упућени и зависе једни од других. Ова међузависност се огледа у чињеници да у одсуству једног, спорт не може функционисати. Интерес клуба је што бољи пласман и победе које га чине конкурентним на такмичењу, али и на тржишту, а играч, са друге стране, настоји да што боље буде плаћен, да повећа своју тржишну вредност и да добије понуде које ће га финансијски осамосталити. Како би то постигао играч мора да буде јако добар на терену. Мотив и за клуб и за играча је финансијски, обзиром да су клубови давно престали да буду удружења грађана која целокупан свој приход користе за остварење циљева удружења, а играчи ће у потрази за новцем прећи земљину куглу и играти у клубу који понуди више. Ипак, спортски моменат је остао на терену где и поред сукобљених интереса, и играч и клуб имају исти циљ – победу, која значи бољи пласман, а даље, повећање прихода, тржишне вредности, боље спонзоре, већи аудиторијум и слично. Интереси су временом постали себични и јака емотивна веза између клуба и играча је све ређа. Новац је преузео примат над емоцијом у тренутку када је спорт постао занимање које може преко ноћи донети богатство. Наравно, то богатство се односи на јако мали број спортиста који су успели да се пробију кроз бројну селекцију међу осталим конкурентима. Последњи велики трансфер фудбалера из Велса, Гарет Бејла је померио границе разума, обзиром да је реализован за невероватних 100.000.000 евра. Бејл је прешао у Реал Мадрид, а недељна плата овог фудбалера је 300.000 фунти. Новинари ББС-а су извршили поређење са годишњом платом председника владе Велике Британије Дејвида Камерона и утврдили да Бејл за недељу дана заради дупло више него председник владе Велике Британије за годину дана. Питање које су поставили јесте: да ли су плате фудбалера превисоке? Свакако да је тешко схватити висину вредности појединих трансфера у спорту, а пре свега у фудбалу, међутим

уколико се те астрономске цифре сведу на број спортиста који их зарађују, добићемо податак да свега пар процената спортиста може да се похвали високим платама, док огроман број фудбалера једва може да заради за нормалан живот. Све се своди на правила немилосрдног тржишта које тражи најбоље, а другима оставља наду да ће успети.

Велике новчане трансакције које се одвијају током реализације трансфера професионалних спортиста стварале су могућност за различите злоупотребе које су нарушавале ликвидност фудбалских клубова обзиром да је новац у великој мери завршавао на свим другим местима осим на рачуну клуба. Такође, и играчи су неретко били злоупотребљавани. Како би онемогућила такве малверзације ФИФА је креирала систем за упоређивање трансферних података који је постао обавезан за све учеснике у фудбалу који се дешава под окриљем и ингеренцијом ФИФА-е. Убрзо је овај систем показао своју вредност и примену која је отклонила у огромној мери злоупотребе које су се уврежиле у овом спорту. Посебан акценат је стављен на заштиту малолетних фудбалера који треба да испуне допунске услове код међународног трансфера. Суштина поступка је та да све националне фудбалске асоцијације, конфедерације и ФИФА као кровни орган контроле, морају да обезбеде програм који омогућава праћење трансфера на конкретној територији и који систем је активан искључиво док траје регистрациони период у националној асоцијацији. Реализација трансфера није видљива за клубове који не учествују у трансферу, док ФИФА контролише и прати све трансфере који се дешавају у свету, а у оквиру националних асоцијација које су чланице ФИФА-е.

На овај начин и уз приступ који је неопходан и у великој мери антиципативан, разрађен је систем који тенденциозно настоји да очува спорт у тренутку када је то неопходно. Без регулативе која је испраћена научним приступом и разумевањем потребе и разлога очувања система спорта, нарушио би се баланс који је успостављен и који је под контролом судских органа, али и других тела која се све више укључују у област спорта. На тај начин се ствара један хармонизован скуп норми које се даље развијају у складу са потребама и за добробит самог спорта. Када говоримо о успостављеном балансу, нужно мислимо на кохезију између свих заинтересованих страна које су упућене једна на другу, а које би кроз самостално испољавање превагнуле на страну која није добра за чистоту спорта. Традиција спортске

регулативе која је приказана у раду, показала је негативности које настају без узајамне комуникације између различитих страна у спорту. Интереси који се на тај начин испољавају онемогућавају напредак и испољавају се кроз занемаривање основних људских права. Такав концепт није био добар за спорт и водио је „пуцању“. Уласком индустрије у спорт, захтевао се уређенији систем, али норме које су настајале, нису биле довољне да изнесу терет људских слабости. Тек са решавањем спорова пред судовима спорт је добио савезника који је могао да инсистира на регулативи која неће угрожавати императивне прописе и која ће поштовати људско достојанство. Нужно је истаћи, да је развој идеје спортског права започео тада. Развојем критичке мисли према спортској регулативи омогућио је напредак који је био неопходан. То је био одлучујући моменат у развоју спортског права. Научни приступ је довео до потребе за широм перспективом и за сагледавањем регулативе из више различитих елемената заштите. У почетку се регулативом настојао очувати искључиво компетативни баланс, а то је подразумевало и реализацију трансфера спортиста, обзиром да је клубовима омогућено да под изговором очувања своје игре и такмичарског успеха, одлучују о судбинама играча. Овакав однос према спорту се, са уласком новца, постепено губио из једноставног разлога што је новац тражио заштиту. Спонзори нису желели да финансирају клубове или играче, а да остане неизвесно на који начин ће се то испољити. У том погледу, комерцијализација спорта је омогућила и убрзала успостављање боље регулативе, засноване на принципима тржишне привреде, а то је водило ка економском сегменту односа, што је даље довело до прихватања надлежности од стране судова. Данас спортска регулатива, иако остављена спортским организацијама, није у потпуности аутономна и зависна је и подлеже свеобухватној контроли других органа, не само судова, већ и надлежних тела задужених за спорт, у оквиру Европске уније на пример. Свака значајнија промена регулативе данас захтева сарадњу између свих заинтересованих страна, тачније, између страна које у свом фокусу имају искључиво спорт и страна које настоје да заштите основне људске вредности и да спрече повреду императивних прописа. На тај начин, спортска регулатива постаје савршенија и свестранија и оставља се утисак да је спорт поново у основном видокругу.

Када говоримо о спортовима ван фудбала, морамо приметити да је регулатива скромнија и не тако детаљна. Из тог разлога регулатива која осликава фудбалски

спорт у великој мери доприноси усавршавању и перцепцији регулативе осталих спортова. Питање регулативе, као што је то већ наглашено, у великој мери зависи од заинтересованости спонзора за улагање у конкретну област спорта. Из тог разлога, спортови који су финансијски најисплатљивији, а самим тим и најиспраћенији од стране гледалаца, изискују бољу регулативу, а пре свега, зарад заштите профита. У том смислу, спортови који нису толико атрактивни попут фудбала, кошарке, рукомета и одбојке, полако залазе у стадијум опстанка у смислу професионалног спорта. То је опасност коју је са собом донео професионализам. Улагање у одређени спорт подразумева и маркетинг и популаризацију истог, а самим тим, настаје погодно тле за пласирање новца и стварање профита. Трансфер професионалних спортиста је нешто што не завређује толику пажњу када посматрамо трансфер у спортском смислу, међутим профит и зарада која прати поједине трансфере, стварају атмосферу значаја конкретног трансфера и утичу да овај сегмент спорта буде у центру пажње. А такав концепт захтева регулативу која мора бити јасна и недвосмислена. Са друге стране, када погледамо трансфер код других спортова, који нису толико значајни у економском смислу, регулатива и није толико детаљна. Разлог за то је одсуство профита, обзиром да без профита могућност за злоупотребе скоро да и не постоји.

Ново доба и развој технологије омогућили су одабир и селекцију спорта који су значајни у економском смислу. Професионални спорт је доживео управо такав одабир, а то значи фаворизовање оних спортова који су значајни за гледање, односно који доносе профит. Развој спортског права не може да утиче на селекцију која се тренутно дешава, али може да каналише смер у коме ће се та селекција одвијати. У том смислу, спортско право постаје кључни фактор у образовању и стварању регулативе која ће онемогућити злоупотребу слабије стране у спорту.

ЛИТЕРАТУРА

КЊИГЕ И ЧЛАНЦИ:

Abrams Roger, Sports Justice: The Law & The Business of Sports, Northeastern, 2010.

Andreff Wladimir & Szymański Stefan, Handbook on the Economics of Sport, Edward Elgar Publishing Ltd, 2006.

Антић Оливер, Савесност и поштење у облигационом праву, Правни живот, бр. 10/2003, стр. 567-585.

Антић Оливер, Морал (етика) у грађанском праву, Зборник радова Међународног научног скупа Хармонизација грађанског права у региону, 26.10.2012, Пале, Правни факултет Универзитета у источном Сарајеву, 2013, стр. 3-55.

Антић Оливер, Облигационо право, Правни Факултет, Београд, 2012.

Аристотел, Никомахова етика, превод Р. Шалабић, Нови Сад, 2003.

Ashcraft Jennifer and Depken Craig, The Introduction of the Reserve Clause in Major League Baseball: Evidence of its Impact on Select Player Salaries During the 1880s, International Association of Sports Economists, Working Paper Series, Paper No. 07-10, 2007.

Auneau Gerard, Legal aspects of the financial management of sports activities, IASL bulletin information, 1997, 4th International Congress on Sports Law, Adv groups, Athens.

Barnes John, Sports and the Law in Canada, Toronto, Butterworths, 1996.

Belet Ivo, Football — on the Verge between Social Event and Business Activity, у књизи The Future of Sports Law in the European Union: Beyond the EU Reform Treaty and White Paper, Roger Blanpain et al, Kluwer Law International, 2008, стр. 87-93.

Билић Андријана - Смоквина Вања, Уговори између професионалних ногометаша и клубова – уговори радног или грађанског права, Зборник радова Правног факултета у Сплиту, 4/2012, стр. 831-862.

Blanpain Roger, The Legal Status of Sportsmen and Sportswomen under International, European and Belgian National and Regional Law, Springer, 2002.

Chappelet Jean-Loup, Autonomy of Sport in Europe, Council of Europe Publishing, 2010.

Ђирић Александар, Игре у Олимпији, Време књиге, Београд, 1996.

Colantuoni Lucio, Contractual Stability in Football: FIFA Regulations, TAS/CAS Role and Jurisprudence у књизи SPORTS LAW, Structures, Practice, Justice-Sports Science and Studies, Panagiotopoulos Dimitrios and Xioping Wang, Hellenic Center of Research on Sports Law: Athens, 2013, стр. 107-114.

Colucci Michele and Majani Felix, The Specificity of Sport as A Way to Calculate Compensation in Case of Breach of Contract, European Sport Law and Policy Bulletin, бр. 1, 2011, стр. 125-145.

Colucci Michele, Sport in the EU Treaty: In the Name of Specificity and Autonomy у књизи Roger Blanpain, The Future of Sports Law in the European Union: Beyond the EU Reform Treaty and White Paper, Kluwer Law International, 2008, стр. 21-35.

Czarnota Paul, FIFA Transfer Rules and Unilateral Termination Without “Just Cause”, Berkeley Journal of Entertainment and Sport Law, број 2, 2013, стр. 2-47.

Dabscheck Braham, Australian and New Zealand Sports Law Journal, Righting a wrong: Dennis Tutty and his struggle against the New South Wales Rugby League, 2009, 4(1).

De Sanctis Fausto Martin, Football Gambling and Money Laundering, Global Criminal Justice, 2014.

Dinkelmeier Bernd, Das Bosman-Urteil des EuGH und seine Auswirkungen auf den Profifußball in Europa, Würzburg, Lit-Verlag, 1999.

Ђорђевић Живомир, Проблем еквивалентности у облигационом праву, Савез удружења правника Југославије, Београд, 1958.

Ђорђевић Живомир - Станковић Владан, Облигационо право (општи део), Научна књига, Београд, 1986.

Ђулијаноти Ричард, Спорт – Критичка социологија, Слио, 2008.

Edmonds Edmund, The Cort Flood Act of 1998: A Hollow Gesture After All Yhese Years?, Marquette Sports Law Review, бр. 9, 1999.

Eitzen Stanley, Sport in Comtemporary Society: An Anthology, Paradigm Publishers, 2009.

Epstein Adam, Sports Law, Cengage Learning, 2002.

Ettinger David, The Legal Status of the International Olympic Committee, Pace International Law Review, бр. 4, 1992, стр. 97-121.

Fortunato John, Commissioner: The Legacy of Pete Rozelle, Taylor trade Publishing, 2006.

Foster Ken, European Law and Football: Who's in Charge? у књизи The Future of Football: Challenges for the Twenty-first Century, Garland Jon et al, Routledge, 2000, стр. 39-55.

Gardiner Simon et al, Sports law, London, Cavendish, друго издање, 2001.

Gardiner Simon et al, Sports Law, треће издање, Лондон, Cavendish Publishing Limited, 2006.

Gardiner Simon, The Manchester united Phenomenon: The Role of Fan Power, In: Proceedings of 1st Panhellenic Congress on Sports Law, Trikala 4-6 June, ELLIN: Athens, 1999, стр. 159-165.

Gerling Julia, The Idea of Peace in the Modern Olympic Movement: Origin, Development and Pedagogic Consequences, International Olympic Academy, 11th International Seminar On Olympic Studies For Postgraduate Students 2/5 – 6/6/2003, 7th International Session For Directors Of National Olympic Academies 7 – 14/5/2003, 6th Joint International Session For Educators And Officials Of Higher Institutes Of Physical Education 26/6 – 2/7/2003, стр. 67-75.

Gonzales Joaquin Sotelo, Sport as an Element for European Integration у књиџи Sport Law Implementation and the Olympic Games, Panagiotopoulos Dimitrios, Ant. Sakkoules: Athens, 2005, стр. 180-188.

Gorkin Russel, Sport-League Player restraints, Section 1 of the Sherman Act, and Federal Labor Law in the Context of the National Football League, Journal Of Sports&Entertainment Law, Harvard Law School, 2014, бр. 5, стр. 2-84.

Gramsci Antonio, The prison notebooks, London: Lawrence and Wishart, 1971.

Grayson Edward, Sport and the Law, London: Butterworths, 1999.

Greenberg Martin, The NBA – A Model for Success, Sport and the Law Journal 9, 1995.

Greenfield Steve and Osborn Guy, Contract and Control in the Entertainment Industry, Ashgate, 1998.

Hahn Dominique, Tribunal Arbitral du Sport, Recueil TAS, 1993, стр. 5-36.

Hernández Pedro Velázquez, The European Commission's White Paper on Sport, у књиџи The Future of Sports Law in the European Union: Beyond the EU Reform Treaty and White Paper, Roger Blanpain et al, Kluwer Law International, 2008, стр. 77-85.

Хибер Драгор, О појму отказа уговора са трајним извршењем, Правни живот, Београд, 1995, бр. 3-4, стр. 60 и 61.

Ioannis Mournianakis, The white paper on sport of the european commission, An Overview of the Current State of Play - Strategic Orientation on The Role Of Sport In The European Union, I.S.L.R. Pandektis, 2008, бр. 8, стр. 659-662

Irving James, Red Card: The Battle Over European Football's Transfer System, 56 U. MIAMI L. Rew. 667, Miami, 2002.

Nathanson Mitchell, Who Exempted Baseball, Anyway? The Curious Development of the Antitrust Exemption That Never Was, Journal of Sports&Entertainment Law, Harvard Law School, бр. 4, 2013, стр. 3-49.

Moorhouse Herbert, Football Post-Bosman: the Real Issues у књизи Competition Policy in Professional Sports Europe After the Bosman Case, Kesenne Stefan and Jeanrenaud Claude, Standard Edition Ltd, CIES - Universite de Neuchatel, 1999, стр. 161-181.

Кант Имануел, Критика практичног ума, БИГЗ, Београд, 1979.

Kesenne Stefan, Player Market Regulation and Competitive Balance in a Win Maximizing Scenario у књизи Competition Policy in Professional Sports Europe After the Bosman Case, Kesenne Stefan and Jeanrenaud Claude, Standard Edition Ltd, CIES - Universite de Neuchatel, 1999, стр. 117-133.

Kinsella Stephen and Daly Ken, European Competition Law and Sports, Sports Law Bulletin 4/6 2001.

Косовац Ана, Радно ангажовање професионалних спортиста у државама чланицама Европске уније, Страни правни живот, 3/2009, стр. 221-245.

Костадиновић Светолик, Право и спорт, Факултет за менаџмент у спорту, Универзитет Браћа Карић, Београд, 2004.

KummerMax, Spielregel und Rechtsregel, Berne, 1973.

Lambrecht Wouter, Contractual Stability from A Club's Point of View, European Sport Law and Policy Bulletin, бр. 1, 2011, стр. 95-115.

Lewis QC Adam, Taylor Jonathan, Sport: Law and Practis, Bloomsbnury Professional Limited, 2014.

Mason Daniel, Revenue Sharing and Agency Problems in Professional Team Sport: The Case of the National Football League у књизи Scott Rosner and Kenneth Shropshire, The business of sports, Jones and Bartlett Publishers Inc, London, 2004, стр. 54-62.

Matthew Mitten et al, Sport Law and Regulation, Cases, Materials and Problems, Asser Publishers, 2011.

McKelvey Richard, For It's One, Two, Three, Four Strikes You're Out At The Owners' Ball Game: Players Versus Management in Baseball, Jefferson, North Carolina, McFarland& Co Inc Pub, 2001.

Megen Wil Van, Contractual Stability from A Player's Perspective, European Sport Law and Policy Bulletin, бр.1, 2011, стр. 115-125.

Moore Andrew and Carr Andy, *Centenary Reflections: 100 Years of Rugby League in Australia*, Australian Society for Sports History, Melbourne, 2008.

McArdle David, From boot money to Bosman: Football, Society and the Law, Cavendish Publishing, 2000.

Oja Pekka, Mattila Raija, Kramer Ronald, Significance of Sport for Society - How can Sport and Physical Activity Support the Well-being of Europe?, International Sports Law Review: Pandektis, Volume III, 1996, стр. 201-204.

Орлић Миодраг, Закључење уговора, Институт за упоредно право, Београд, 1993.

Panagiotopoulos Dimitrios, Sports Law: A European Dimension, Athens – Komotini, Ant. N. Sakkoulas Publishers, 2003.

Panagiotopoulos Dimitrios, Sport Jurisdiction, Ant.N. Sakkoulas Publishers, Athens, 1997.

Panagiotopoulos Dimitrios, Sports Law (Lex sportiva) in the world, regulations and implementation, Athens – Komotini, Ant. N. Sakkoulas Publishers, 2004.

Panagiotopoulos Dimitrios, Lex sportiva: Sport institutions and rules of law, International Sports Law Review Pandektis, 2004.

Panagiotopoulos Dimitrios, Kourogeni Zizi, European legislation and exclusive television broadcasting of sports games, In: 5th IASL Congress Proceedings, Nafplion July 10-12. 1997, ELLIN: Athens, 1998, стр. 223 – 230.

Panagiotopoulos Dimitrios, The Greek transfer system of athletes and protection of their personality, International Sports Law Review: Pandektis, број IV, 2001, стр. 187-209.

Parrish Richard, Sports Law and Policy in the European Union, Manchester University Press, 2003.

Parrish Richard, The birth of European Sports Law, Entertainment Law, Vol. 2, No. 2, Summer 2003.

Parrish Richard, Reconciling Conflicting Approaches to Sport in the European Union, у књизи Professional Sport in the EU: Regulation and Re-regulation, Caiger Andrew and Simon Gardiner, TMC Asser Press, 2001, стр. 21-43.

Перовић Марко, Права и обавезе спортиста, Правни живот, 9/2010, стр.499-515.

Перовић Слободан, Забрањени уговори, Београд, 1975.

Pietrusza David et al, Baseball: The Biographical Encyclopedia, New York: Total Sports, 2000.

Радуловић Зоран, Радни однос спортиста, Досије, Београд 2012.

Russel David, Football and the English: A social history of association football, 1863-1995, Preston: Carnegie Publishing, 1997.

Sanchez Rodrigo Ortega, Investment in Football: Economic Benefits Related to Federative Rights, EBV, Sports Law, јули 2012.

Schubert Andre, Profifussball in Deutschland: Eine Analyse von Strukturen und Vermarktungsprozessen aus sportökonomischer Perspektive, Bochum, Universität Bochum, 2003.

Siekman Robert, Is Sport 'Special' in EU Law and Policy? у књизи Roger Blanpain, The Future of Sports Law in the European Union: Beyond the EU Reform Treaty and White Paper, Kluwer Law International, 2008, стр. 37-49.

Siekman Robert, The Specificity of Sport: Sporting Exeptions in EU Law, The International Sports Law Journal, бр. 3-4, 2011, стр. 75-85.

Шупут Дејан, Специфичност радноправног положаја спортиста, Правна ријеч, 31/2012, стр. 665-676.

Siekman Robert, Is Sport 'Special' in EU Law and Policy? у књизи Roger Blanpain, The Future of Sports Law in the European Union: Beyond the EU Reform Treaty and White Paper, Kluwer Law International, 2008, стр. 37-49.

Стефановић Ђорђе, Филозофија, наука, теорија и пракса спорта, Гносис, Београд, 2011.

Тешић Ненад, О каузи и доброј вери – Један правно етимолошки оглед, Правни живот 3-4/2010, стр. 93-123.

Timowsky Gabriela, Rights and wrongs: Children's participation in high-performance sports, Cross Culture Perspectives in Child Advocacy, Greenwich, 2001.

Thompson Craig, Magnus Ems, The Uefa Champions League Marketing, FIBA Assist Magazine, фебруар 2003.

Van den Bogaert Stefaan, Practical Regulation of the Mobility Sportsmen in the EU post Bosman, Kluwer Law International, 2005.

Vandavelde Leo, The right of the physical integrity of the professional athlete, International Sports Law Review: Pandektis, том I, 1993.

Визнер Борис, Коментар Закона о обвезним (облигационим) односима, Ријечка тискара, Загреб, 1978.

Walter Champion, Sports Law: Cases, Documents and Materials, Aspen Publishers, 2004.

Wiseman John, Joy in Mudville: Essays on Baseball and American Life, McFarland, 2009.

Weatherill Stephen, European Sports Law: Collected Papers, European Sports Law: Collected Papers, T.M.C. Asser Press, 2007.

WegerFrans, De Iurisprudence of the FIFA Disputeresolutionchamber, T.M.C. Asser Press; 1st Edition, 2008.

Weiss Norbert, Das goldene Tor – Wirtschaftsmacht Fussball, München, Ch Beck, 2000.

Woodhouse Charles, The lawyer in sport: some reflections, Sport and the Law Journal, 1996

Yasser Ray et al, Sports Law: Cases and Materials, Lexis Nexis, 2011.

Жан Жак Русо, Емил или о васпитању, Знање, Београд, 1950.

СЛУЧАЈЕВИ:

САД:

Federal Baseball Club v National League, 259 U.S. 200 (1922)

Toolson v New York Yankees, 346 U.S. 356 (1953)

Radovich v National Football League, 352 U.S. 445 (1957)

Flood v Kohn, 407 U.S. 258 (1972)

McKey v NFL, 4-72-Civil 277

Енглеска:

Radford v Campbel (1890) 6 TLR 488 (CA)

Nordenfelt v Maxim Nordenfelt Guns and Ammunition Co Ltd. (1894) AC 535

Eastham v Newcastle United Football Club (1963) 3 All ER 139

ЕВРОПСКИ СУД ПРАВДЕ:

Случај 36/74, Walrave and Koch v Association Union Cycliste Internationale (1974) ECR 1405

Случај 13/76, Dona v Mantero (1976) ECR 1333

Случај C-415/93, Union Royale Belge des Sociétés de Football Association ASBL and others v Jean-Marc Bosman and other (1995) ECR I-4291

Случај C-176/96, Jyri Lehtonen and Castors Canada Dry Namur-Braine v. Fédération Royale des Sociétés de Basketball and Ligue Belge-Belgische Liga (2000) ECR I-2681

Случај C-264/98 Tibor Balog v ASBL Royal Charleroi Sporting Club (RCSC), OJ 98/C278/28

Случај C-438/00 Deutscher Handballbund eV v Maros Kolpak (2003) ECR I-4135

Случај C – 265/03 Igor Simutenkov v Ministerio de Educación y Cultura and Real Federación Española de Fútbol (2005) ECR I-2579

Аустралија:

Buckley v Tutty (1971) HCA 71; (1971) 125 CLR 353

Одлуке Спортског арбитражног суда у Лозани (CAS):

CAS 2003/O/527 Hamburger Sport - Verein e.V. v Odense Boldklub

CAS 2004/A/594 Hapoel Beer-Sheva v Real Racing Club de Santander S.A.D.

CAS 2007/A/1298 Wigan Athletic FC v/ Heart of Midlothian & CAS 2007/A/1299 Heart of Midlothian v/ Webster & Wigan Athletic FC & CAS 2007/A/1300 Webster v/ Heart of Midlothian

ФИФА ДОКУМЕНТИ:

FIFA Regulations for the Status and Transfer of Players, FIFA, 2001,

<http://mikmasport.ru/wp-content/uploads/2012/12/10.pdf>

Regulations for the Status and Transfer of Players, FIFA, 2005,

http://www.fifa.com/mm/document/affederation/administration/50/02/49/status_transfer_en_25.pdf

Regulations for the Status and Transfer of Players, FIFA, 2008,

http://www.fifa.com/mm/document/affederation/administration/01/06/30/78/statusinhalt_en_122007.pdf

Regulations for the Status and Transfer of Players, FIFA, 2010,

[http://www.fifa.com/mm/document/affederation/administration/01/27/64/30/regulationsstat
usandtransfer2010_e.pdf](http://www.fifa.com/mm/document/affederation/administration/01/27/64/30/regulationsstat
usandtransfer2010_e.pdf) .

FIFA Disciplinary Code, FIFA, 2011,

<http://www.fifa.com/mm/document/affederation/administration/50/02/75/discoinhalte.pdf>

Commentary on the Regulations for the Status and Transfer of Players, FIFA

FIFA Code of Ethics), FIFA, 2012,

[http://www.fifa.com/mm/document/affederation/administration/50/02/82/codeofethics2
012e.pdf](http://www.fifa.com/mm/document/affederation/administration/50/02/82/codeofethics2
012e.pdf)

FIFA Status, FIFA, 2012,

[http://www.fifa.com/mm/document/AFFederation/Generic/02/14/97/88/FIFAStatuten2013
_E_Neutral.pdf](http://www.fifa.com/mm/document/AFFederation/Generic/02/14/97/88/FIFAStatuten2013
_E_Neutral.pdf)

FIFA Statutes, FIFA, 2012,

[http://www.fifa.com/mm/document/AFFederation/Generic/02/14/97/88/FIFAStatuten2013
_E_Neutral.pdf](http://www.fifa.com/mm/document/AFFederation/Generic/02/14/97/88/FIFAStatuten2013
_E_Neutral.pdf)

FIFA Circulars, Circular No. 769/2001

FIFA Circulars, Circular No. 1405/2014

Decision No. 47936 of the FIFA Dispute Resolution Chamber.

УЕФА ДОКУМЕНТИ:

Regulationsof the UEFA Europe League 2012-15 Cycle, 2013/14 Season,

http://www.uefa.org/MultimediaFiles/Download/Regulations/competitions/Regulations/01/94/62/40/1946240_DOWNLOAD.pdf

Regulationsof the UEFA Champions League 2012-15 Cycle, 2013/14 Season,

http://www.uefa.org/MultimediaFiles/Download/Regulations/competitions/Regulations/01/94/62/34/1946234_DOWNLOAD.pdf

Resolution on the Protection of Young Players and Encouragement of Youth Development,

http://www.uefa.com/MultimediaFiles/Download/uefa/KeyTopics/80/81/02/808102_DOWNLOAD.pdf

ИХФ ДОКУМЕНТИ:

Regulationas for transfer between federations, IHF, 2014,

http://www.ihf.info/files/Uploads/NewsAttachments/0_Regulations%20for%20Transfer%20Between%20Federations_GB.pdf

Regulationas for transfer between federations, IHF, 2011,

<http://www.Englandhandball.com/wp-content/uploads/downloads/2013/08/Regulations-for-Transfer-Between-Federations.pdf>

Player Eligibility Code, 2011,

http://cms.eurohandball.com/PortalData/1/Resources/1_ehf_main/11_downloadsregulations_forms/1_regulations/5_transfer/03_-_player_eligibility.pdf

ФИБА ДОКУМЕНТИ:

FIBA Internal Regulations 2010 – Players and Officials – Book 3,

<http://www.fiba.com/downloads/Regulations/2012/FIBABook3AG.pdf>

ФИВБ ДОКУМЕНТИ:

Sports regulations Volleyball,

http://www.fivb.org/en/volleyball/Documents/FIVB_Sports_Regulations_2012_%28v_9%29_final.pdf

ОЛИМПИЈСКЕ ПОВЕЉЕ:

Olympic Rules, International Olympic Committee - Lausanne, 1949,

http://www.olympic.org/Documents/Olympic%20Charter/Olympic_Charter_through_time/1949-Olympic_Charter.pdf

**The Olympic, Games Charter Rules and regulation General Information, Comite
Imnernational Olympique – Lausanne, 1955,**

[http://www.olympic.org/Documents/Olympic%20Charter/Olympic_Charter_through_time/
1955-Olympic_Charter-The_OG-charter_rules_and_regulations_general_information.pdf](http://www.olympic.org/Documents/Olympic%20Charter/Olympic_Charter_through_time/1955-Olympic_Charter-The_OG-charter_rules_and_regulations_general_information.pdf)

Olympic Charter '89, International Olympic Committee, 1989,

[http://www.olympic.org/Documents/Olympic%20Charter/Olympic_Charter_through_time/
1989-Olympic_Charter.pdf](http://www.olympic.org/Documents/Olympic%20Charter/Olympic_Charter_through_time/1989-Olympic_Charter.pdf)

Olympic Charter, International Olympic Committee, 1991,

[http://www.olympic.org/Documents/Olympic%20Charter/Olympic_Charter_through_time/
1991-Olympic_Charter_June91.pdf](http://www.olympic.org/Documents/Olympic%20Charter/Olympic_Charter_through_time/1991-Olympic_Charter_June91.pdf)

Olympic Charter, International Olympic Committee, 2013,

http://www.olympic.org/documents/olympic_charter_en.pdf

IOC Code of Ethiks, International Olympic Committee, 2013,

[http://www.olympic.org/Documents/Commissions_PDFfiles/Ethics/code-ethique-
interactif_en_2013.pdf](http://www.olympic.org/Documents/Commissions_PDFfiles/Ethics/code-ethique-interactif_en_2013.pdf)

ДОКУМЕНТИ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ:

**The European Sports Charter, Council of Europe, Committee of Ministers, Appendix
to Reccommendation No. R (92) 13 rev**

European Commission, The European model of sport, Consultation document of DG X

http://ec.europa.eu/sport/library/documents/doc248_en.pdf

The Treaty of Rome,

http://ec.europa.eu/economy_finance/emu_history/documents/treaties/rometreaty2.pdf

Europe Agreement establishing an association between the European Communities and their Member States, of the one part, and the Slovak Republic, of the other part ,
OJ of 31.12.94 No L 359: 2-201.

Agreement on partnership and cooperation establishing a partnership between the European Communities and their Member States, of one part, and the Russian Federation, of the other part, L327, 28/11/1997

Treaty of Amsterdam Amending the Treaty on European Union, the Treaties Establishing the European Communities and Related Acts (Amsterdam Treaty), OJ 340 10/11/1997

European Union: Study on training of young sportsmen/women in Europe,
http://ec.europa.eu/sport/library/studies/study-on-the-training-executive-summary_en.pdf

European Union: Study on training of young sportsmen/women in Europe-Final report,

http://www.bso.or.at/fileadmin/Inhalte/Dokumente/Internationales/EU_Study_Training_Final_Report.pdf

Traite instituant la Communauté Economique Européenne et documents annexes (Treaty of Establishing the European Economic Community), 11957E/TXT

Competition Policy Newsletter No.2, 1998,

<http://ec.europa.eu/competition/publications/cpn/cpn19982.pdf>

Report from the Commission to the European Council with a view to safeguarding current sports structures and maintaining the social function of sport within the Community framework, COM(1999) 644 final.

Presidency conclusions, Nice European Council Meeting, 7, 8 and 9 December 2000, Annex IV - Declaration on the specific characteristics of sport and its social function in Europe, of which account should be taken in implementing common policies,

https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00400-r1.%20ann.en0.htm

European Commission: White paper on sport, 2007, COM (2007)391,

Decision No 291/2003/EC of the European Parliament and of the Council of 6. February 2003.

Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, 2007/C 306/01

Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the regions - Developing the European Dimension in Sport, European Commission, COM(2011) 12 final

Common position of the Olympic and Sports Movement on the implementation of the new Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU) on Sport (Lisbon Treaty),

<http://www.euoffice.eurolympic.org/cms/getfile.php?269&download=1>.

European Commission, First European Union Conference on Sport, Olympia, 20-23. мај 1999.

Report from the Commission to the European Council with a view to safeguarding current sports structures and maintaining the social function of sport within the Community framework, COM(1999) 644 final.

Presidency conclusions, Nice European Council Meeting, 7, 8 and 9 December 2000, Annex IV - Declaration on the specific characteristics of sport and its social function in Europe, of which account should be taken in implementing common policies,

https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00400-r1.%20ann.en0.htm

ДОМАЊА И СТРАНА РЕГУЛАТИВА:

Закон о спорту, Сл. гласник РС, бр. 24/2011 и 99/2011

Закон о раду, Сл. гласник РС, бр. 24/2005, 61/2005, 54/2009 и 32/2013

Закон о облигационим односима Републике Србије, Сл.лист СФРЈ, бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89 и Сл. Лист СРЈ, бр. 31/93

Правилник о регистрацији, статусу и трансферу играча Фудбалског савеза Србије, ФСС, 2011,

<http://www.fss.rs/index.php?id=2213>

Регистрациони правилник Кошаркашког савеза Србије, КСС, 2013,

<http://www.kss.rs/Download/REGISTRACIONI%20PRAVILNIK%202013.pdf>

Регистрациони правилник Рукометног савеза Србије, РСС, 2013,

http://rss.org.rs/files/157/Registracioni_pravilnik_15.10.2013.pdf

Правилник о регистрацији играча, ОСС, 2011,

<http://www.ossrb.org/main/Org/Pravilnik%20o%20registraciji%20igraca%20OSS.pdf>

Sherman Antitrust Act,

<http://www.ourdocuments.gov/doc.php?flash=true&doc=51>

Clayton Act,

http://wps.prenhall.com/wps/media/objects/2327/2383629/Documents_Library/clayton.htm

Amateur Sports Act, 1978 (36 U.S.C.A. § 391)

Real Decreto 1006/1985

<http://www.boe.es/boe/dias/1985/06/27/pdfs/A20075-20077.pdf>

The Principles of European Contract Law,

<http://www.jus.uio.no/lm/eu.contract.principles.parts.1.to.3.2002/>

ГРАЂАНСКИ ЗАКОНИЦИ:

Немачки грађански законик

Општи имовински законик за Црну Гору

Српски грађански законик

Француски грађански законик

Швајцарски грађански законик

НОВИНСКИ И ИНТЕРНЕТ ЧЛАНЦИ:

Man. Utd. pass a billion, bbc.co.uk/news, 8. March 2000.

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/670227.stm>

Profits up at Old Trafford, bbc.co.uk/news, 28. March 2000.

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/693195.stm>

Collins R, Casualties of the foreign invaders, *The Guardian*, 14. фебруар 1997.

Sport: Football Bosman Summer Holiday, BBC Sport, 16. март 1999. године

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/sport/football/297921.stm>)

Kastrinakis Antony, Broken Bosman is still suffering, The Sun, објављен 28.02.2011. године.

Trow Paul, Breaking down the barriers: How Europe is adapting to Bosman, The Independent, 18. фебруар 1996.

Vivek Chaudhary, Chelsea to stand by jailed Rix, The Guardian, 27. март 1999. године.

Campbell Beatrix, Why the coast is still not clear, The Guardian, 7. новембар 1996. године, А4-2

Olympic coach jailed for rapes, The Times, 28. септембар 1995. године

The great betrayal, The Sunday times, 1. октобар 1995. године.

ОСТАЛИ ДОКУМЕНТИ:

KEA-CDES: Study on the Economic and Legal Aspects of transfer of players, 2013,

<http://ec.europa.eu/sport/library/documents/cons-study-transfers-final-rpt.pdf>

Money Laundering through the Football Sector, FATF/OECD, 2009.

Global Transfer Market 2011, FIFA Transfer Matching System GmbH, Switzerland, 2011

Transfer matching system, FIFA, 1st October 2011, Madrid, Spain.

Annual report on football finance, 2000, Deloitte&Touche,
www.footballfinance.co.uk/publications

Swiss Review of the Jurisprudence, Decision on the Casser case, 1988.

Coaches Report – winter 1998, Volume 4, number 3.

ИНТЕРНЕТ СТРАНЕ:

<http://hubpages.com/hub/The-Commercialization-of-Sport>

www.culture.gov.uk.

www.forbes.com/teams/manchester-united/

<http://www.forbes.com/athletes/list/>

<http://www.forbes.com/2009/06/17/top-earning-athletes-business-sports-top-earning-athletes.html>

<http://www.forbes.com/2010/02/09/top-earning-winter-olympic-athletes-business-sports-top-olympians>

<http://members.cox.net/lmcoon/salarycap.htm>

<http://www.plunkettresearch.com/Industries/Sports/SportsStatistics/tabid/273/Default.aspx>

<http://www.mg.co.za/article/2010-02-26-fifa-tighten-transfer-rules-with-new-system>

<http://soccerlens.com/the-football-debt-league-top-10-most-indebted-clubs/50035/>

<http://www.theoffside.com/world-football/top-20-richest-fottballclubs-in-the-world.html>.

<http://www.football-league.co.uk/page/history>

<http://www.hickoksports.com/history/reservec.shtml>

<http://www.dailymail.co.uk/sport /football/article-1023160/Founding-father-transfers-George-Eastham-finds-different-bal-game.html>

http://www.thestandard.com.hk/news_detail.asp?we_cat=8&art_id=7775&sid=5895824&con_type=1&d_str=20051214&fc=4

http://www.futbolme.com/com/equipo.asp?id_equipo=467.

<http://www.coventrytelegraph.net/news/coventry-news/nuneaton-town-deducted-six-points-3028787>

<http://kassiesa.home.xs4all.nl/bert/uefa/news/001128.html>

http://www.epfl-europeanleagues.com/leagues_transfer_window.htm

www.droitdusport.com

www.fifa.com/transfer/explained

www.fifa.com/tms/explained

<http://www.best-reviewers.com/how-much-money-does-cristiano-ronaldo-make-2712.htm>

http://www.b92.net/sport/vesti.php?yyyy=2012&mm=04&dd=14&nav_id=600650

http://www.fifpro.org/news/news_details/427

<http://www.uefa.com/uefa/footballfirst/protectingthegame/youngplayers/index.html>

<http://www.euractiv.com/sports/lisbon-treaty-gives-eu-sports-news-223155>

<http://www.footballeconomy.com/content/platini-plan-threatens-top-european-clubs>

<http://news.bbc.co.uk/sport2/hi/football/internationals/5141866.stm>

<http://uk.reuters.com/article/2011/04/14/soccer-europe-finland-idUKLDE73D1NH20110414>

<http://www.topendsports.com/world/lists/popular-sport/index.htm>.

<http://teamhandballnews.com/wordpress/handball-faq/>

<http://www.football-italia.net/52344/official-morata-signs-juventus> и <http://www.football-italia.net/66789/juventus-cancel-morata-clause>

<http://www.paywizard.org/main/salary/vip-check/soccer-players>

<http://bleacherreport.com/articles/1451018-5-teams-who-could-buy-out-leo-messier-250m-release-clause>

<http://www.goal.com/en/news/12/spain/2010/04/14/1878445/real-madrid-have-sold-over-a-million-cristiano-ronaldo>

www.bbc.com/sport/0/football/31905811

<http://talksport.com/football/how-does-third-party-ownership-football-work-140928116118>

<http://www.arsenalreview.co.uk/2009/07/9-factors-to-determine-football-transfer-value-fee-kaka-ronaldo-adebayor/>

<http://www.football-observatory.com/The-CIES-Football-Observatory-transfer-value>

<http://www.football-observatory.com/transfer-value>

Б и о г р а ф и ј а

Мирослав Север је рођен је 4. јуна 1977. године у Београду. Завршио је XIV београдску гимназију. Дипломирао је на Правном факултету Универзитета у Београду 12. октобра 2001. године, када уписује и постдипломске студије – Међународно привредни смер. Академски назив магистра правних наука стекао је 12. јуна 2008. године одбраном магистарске тезе под називом INCOTERMS – “Ф” клаузуле.

Како би што боље савладао теоријска знања, а као и део обавезне праксе за полагање судско адвокатског испита, радио је као судијски приправник-волонтер у Привредном суду у Београду, где је стекао драгоцену искуства радећи у свим одељењима овога суда. Правосудни испит је положио 2005. године и постао члан Адвокатске коморе у Београду. Као адвокат радио је у престижним београдским адвокатским канцеларијама, да би данас самостално заступао респектабилна међународна и домаћа привредна друштва.

У часопису за привредно правну теорију и праксу Удружења правника у привреди Србије и Црне Горе, Право и привреда, број 1-4/2004 објавио је рад Спортска арбитража. Коаутор је књиге Спорт и приватизација, која је објављена у издању Института за упоредно право и Спортског фонда Цептер, Београд, 2009. године. У оквиру 25. Сусрета правника Копаоничке школе природног права објавио је рад под називом Ambush marketing у тематском броју часописа за правну теорију и праксу Удружења правника Србије, Правни живот, 9/2012. Његов рад Утицај Закона о стечају на регуларност такмичења у фудбалу услед недостатка решења у Закону о спорту, објављен је у Архиву за правне и друштвене науке, 1/2, 2012. У припреми за штампу се налази и његов стручан рад под називом Арбитражни суд Фудбалског савеза Београда, Зборник радова – Српски фудбал, стање и перспективе, Институт за упоредно право и Фудбалски савез Београда.

Председник је Арбитражног суда Фудбалског савеза Београда, председник Правне комисије ФСБ, члан Надзорног одбора ФСБ, Дисциплински инспектор ФСС за целу територију Србије, председник Надзорног одбора Атлетског савеза Београда.

Висок степен знања енглеског језика стекао је кроз једанаест семестара, завршно са Certificate of Proficiency in English, у Yugoslav British Society Language School у оквиру English-Speaking Union.

Изјава о ауторству

Потписани мр Мирослав М. Север

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

Правни оквир трансфера професионалних спортиста

- резултат сопственог истраживачког рада,
- да предложена дисертација у целини ни у деловима није била предложена за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

У Београду, 27. април 2016.

Потпис докторанда

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'M. Sever', is written over a horizontal line.

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Име и презиме аутора: мр Мирослав М. Север

Наслов рада: **Правни оквир трансфера професионалних спортиста**

Коментори: проф. др Оливер Антић и проф. др Драгор Хибер

Потписани мр Мирослав М. Север

Изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла за објављивање на порталу **Дигиталног репозиторијума Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис докторанда

У Београду, 27. април 2016.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'M. Sever', is written over a horizontal line.

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

Правни оквир трансфера професионалних спортиста

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство
2. Ауторство - некомерцијално

3. Ауторство – некомерцијално – без прераде

4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима
5. Ауторство – без прераде
6. Ауторство – делити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, кратак опис лиценци дат је на полеђини листа).

У Београду, 27. април 2016.

Потпис докторанда

